GREGORII TVRONICI HISTORIÆ FRANcorum libri decem.

In quibus non solum Francorum res gestæ, sed etiam Martyrum cum infidelibus bella, & Ecclesiæ cum hæreticis concertationes exponuntur.

ADONIS Viennensis Chronica.

PARISIIS, M. D. LXI.

Apud Guil. Morelium typographum Regium, & Gulielmum Guillard, ac Almaricum Warancore sub D. Barbaræ signo in via Iacobæa.

PRIVILEGIO REGIS.

PAR priuilege du Roy il est defendu a tous imprimeurs & libraires quels qu'ls soyent en ce Royaume, de n'imprimer, ne faire imprimer aucuns des liures qui auroyēt premierement esté imprimez & mis en lumiere par Guillaume Morel imprimeur et libraire dudict seigneur es lettres Grecques: ou par luy notablement corrigez & emendez, en quelque langue que ce soit: ne si ailleurs estoyent imprimez, iceux vendre ne distribuer, de cinq ans prochainemēt suyuants apres ladicte impression premiere, ou de deux ans apres l'impression desdicts liures corrigez, sur peine de confiscation desdicts liures & d'amende arbitraire, comme appert par les lettres de ce, données à sainct Germain en Laye, l'vnziesme iour de Iuillet mil cinq cens cinquante cinq, signées par le Roy. Clause. & sellées du grand seel dudict seigneur, verifiées & publiées par le preuost de Paris ou son lieutenant, le vingtneufiesme de Iuillet oudict an.

AMPLISSIMO ARCHIEPISCOPO TVRONENſI, Simoni à Maillé, Guil. Morelius.

DE magna illa librorũ copia, quos tuo fauore tuáque auctoritate Turonis huc aduexi, humaniſſime pręſul, hic promptus eſt Gregorius Turonenſis, quem hoc tẽpore ſub tuo nomine publicandum cenſui, quòd & res eas tractet, quæ ad hanc noſtram calamitoſiſſimam ætatẽ pertinere maxime videãtur, veterum Francorũ origines, & progreſſus, necnon & res ab iis geſtas præclaras et mirandas: nec id modò, verum etiam Eccleſiaſtica quãplurima negocia: diſſertationes cum hæreticis, & quas perſecutiones ab impiis & profanis, pii ſanctíque martyres fortiter pertulerunt: quáſque orthodoxi & catholici patres, à male ſanis & ſchiſmaticis turbas ſuſtinuerũt ac compreſſerunt. Ad hanc editionem codicibus duobus vſi ſumus: vno antea impreſſo, valde deprauato, quòd fortaſſis typographus alioqui doctus & diligens, vel vetuſto exemplari vſus eſſet non bene correcto, vel à quodam imperito & negligenti amanuenſi male

deſcriptum exemplum accepiſſet. Altero vetuſtiſſimo, manu ſcripto, è bibliotheca B. Martini Turonenſis, vnde & alios non paucos antiquos libros beneficio liberalitatéque D D. Canonicorum ſelegimus, in communem omnium vtilitatem in lucem venturos. Huius codicis opera, ita Gregorij hæc Chronica emendaui, vt iam ab omnibus tam neceſſariũ opus legi intelligíque poſſit. Hanc operam meam æquí boni conſules, Antiſtes clariſſime, teſtémque apud omnes tuæ erga me beneuolentiæ locupletem eſſe patieris. Vale. X I I. Cal. Iulias. M. D. L X I.

CAP.

CAPITA SEV TITVLI DECEM LIBRORVM historiæ beati Gregorij Turonensis.

SECVNDI LIBRI CAPITA.

LIBRI III. CAPITA.

* iij

LIBRI IIII. CAPITA.

LIB. V. CAPITA.

LIB. VI. CAPITA.

LIBRI VII. CAPITA.

LIBRI VIII.

De

LIBRI IX.

••

LIB. X. CAPITA.

GREGORII TVRONENsis vitæ Breuiarium.

GRegorius Celtico Galliarũ tractu fuit exortus, Aruernicæ regionis indigena, patre Florentio, matre Armentaria procreatus, quod & Fortunatus scribit his versibus,

Forte decus generis Turonicensis apex
Alpibus Aruernis veniens mons altior ipsis.
Et de Armentaria matre,
Felix bis meritis sibi Maccabæa, vel orbi,
Nobilitas generis nobilior genitis:
Quæ septem palmas cælo transmisit ab aluo,
Martyrijque decus protulit ille vterus:
Tu quoque prole potens rectè Armentaria felix,
Nec minor ex partu quàm prior illa sinu.
Illa vetus numero maior, tu maxima loco:
Quod poterant plures, vnicus hicce tuus.
Fœtu clara tuo geniti circundata fructu,
Est tibi Gregorius palma corona nouus.

Hic verè Gregorius, id est vigilans, vt ætatulæ robur habuit, literarum studiis mancipatur sub patruo Gallo episcopo: quo tempore Nicetius Lugdunẽsis episcopus cum vicinus esset ciuitatis vbi parentes Gregorij habitarent, nescio quid excelsum in puero cõspicatus, iussit puerum a d se acciri, & collobio se totum in exemplum pudicitiæ contegens, vt ne summis

quidem digitis iuuenculum contingeret, puero benedixit, atque prospera precatus est. Literarum studiis instantius se applicat, eodẽ Gallo patruo magistro. Cúmque beatus Gallus ad emeritam beatæ vitæ coronam vocaretur, vir domini Auitus adolescentem suscepit. Qui cum eius ingenium morúmque habitudinem explorasset, magistrorum diligentiã adhibuit, & quanta vel ipsius industria, vel eorum sedulitas velocitate poterat, ad arcem sapientiæ prouexit. Porro autem in discendis literarum studiis ea se discretione exercuit, vt vtraque nimietate careret: nec poëtarum nænias ex toto horreret, nec tamen, vt plerisque mos est, his indecentius hærens, earum lenocinio mente ancillaretur. Tunc temporis apud Aruernum plerique, in habitu religionis viri fulgebant, quos iuuenis nunc cum beato Auito, nũc semotim inuisebat, quatinus vel ab eis exempla pietatis assumeret, vel ipsis quod forte deerat, mutua charitate præstaret. Anno cẽtesimo septuagesimo secundo post transitum domini Martini, Sygeberto rege anno duodecimo regnante, beatus Eufronius, qui inter virtutes consenescens tanta gratia donatus est, vt ei prophetiæ spirit⁹ inesse visus sit, apposit⁹ est ad patres suos. Tempúsq; aduenerat, vt Gregorius amore beati Martini dudum flagrãs, & ad pastoralis officij ministeriũ idoneus episcopus, cathedrã eius vice sua regẽdam suscipere debuis-

debuisset. Cum igitur beatus Eufronius obiisset, Turonici de eius successore tractaturi conueniunt: Sed facili discrimine suasum est cunctis, Gregorium in electione præferendũ. Personam in loco frequentissimam iam olim sciebant, pluraque eius gesta viro digna conuenerant. Tunc vero cunctis in cõsona voce coeũtibus, cerneres deo fauẽte causam prosperari. Nam clericorum turba nobilibus viris conserta, plébsque rustica simul et vrbana pari sentẽtia clamant, Gregorium decernendum cùm claris meritis, tum quoque nobilitate pollentem, sapiẽtia pręcipuum, generositate primũ, principibus notum, ac sua probitate reuerendũ, omnibúsq; officiis habilẽ. Legatio ad regẽ dirigitur, cum quidẽ deo dispensante Gregorius corã reperitur. De hac igitur causa cõuentus, quanta humilitate se excusare tẽtauit? quibus modis se subducere visus est? Sed quia velle dei est, hinc cętera flectuntur. Hunc rex auctoritate cogit, hunc Brunichildis regina perurget. Sed quoniam discreta humilitas obedientiam non recusat, tandem aliquando assensus est. Quem vt credo ne qualibet occasione delatus profugeret, statim Egidius Remẽsis archiepiscopus ordinauit, vt Fortunatus poëta scribens ait,

Quem patris Egidii domino manus alma sacrauit,
Vt populum recreet, quem Radegundis amet &c.

Adeptus ergo præsulatum qualis vel quantus

fuerit vt cōpendiose dicatur,& plures ecclesię quas nouiter cōstruxit, vel quarum sarta tecta restaurauerit,insinuant: & libri in laudem sanctorum,vel in expositione sanctarum scripturarum editi,quàm primum demonstrant. In construendis verò spiritalibus templis,videlicet in custodia gregis,quàm certatim sese impenderit, vel ex hoc animaduertitur,quòd nec ab ipsis quidem sanctis viris studium suæ prędicationis continuit. Multa quidem Gregorius quæ insequi longum est,in salute languentium operabatur, quæ tamen sub obtentu sanctorum quorū reliquias perinde ferebat, à suis meritis excludere nitebatur:cum quidem hæc tanto verius per ipsum fiebant,quanto ipse humilius aliis tribuebat. Virtus charitatis in illo præeminebat, adeo vt ipsis inimicis affectū dilectionis impenderet, vt sequēti patebit exemplo:Quodam enim tempore factum est, vt ad venerabilem matrē suam in Burgūdia properaret :in siluis vero abiegnis,quæ trans Verberim fluuium sitæ sunt,latrones incurrit.Qui tāto impetu super comitatum eius irruere visi sunt,vt nō modo eos expoliare,sed & occidere velle putarētur.Quorū assultu Gregorius terreri nō potuit,qui pręsidio Martini circūsept⁹ incedebat. Cuius mox auxiliū flagitās, ita sibi adesse expertus est,vt latrones velociusq̄ emer serint,fugā inirent. At Gregorius vsus cōsueta pietate,nec in perturbatione turbat⁹, fugiētes reuo-

reuocat,ad cibũ & potum inimicos inuitat.

Sedecim annos hic in episcopatu exegerat, cum æquiuocus eius, ille magnus Gregorius in sede apostolica subrogatur. Siquidem opinata res est, quòd dudum alter alteri peculiari sit amicitia deuinctus. Nec immerito tamen hunc Fortunatus Gregorio cõparat Nazanzeno, tã quã ille datus sit orienti: Romanensis autem, meridiei: at hic noster, occidenti. Cum igitur sacra apostolorum limina expetisset, magna cum reuerẽtia sanctus eum papa excepit. Quẽ ab beati Petri confessionem introducens, à latere cõstitit, præstolãs quo assurgeret. Interim autem vt erat ingenio profundissimus, secretã dei dispensationem admirans, considerabat in huiusmodi hominẽ (erat enim statura breuis) tantam gratiam cælitus profluxisse. Quod ille mox diuinitus persentiens, & ab oratione surgens, placidóque, vt erat vultu, ad papam respiciens, Dominus, inquit, fecit nos, & non ipsi nos: idem in paruis, qui & in magnis. Cúmque id suæ cogitationi sanctus papa responderi cognosceret, ipsa sua deprehensione gauisus, gratiam quã hactenus in Gregorio mirabatur, in magna veneratione deinceps habere cœpit, sedéq; Turonicã nobilitauit. Pauca hæc de nostro præsule dicta sint. non eum miraculorum ergo, quæ etiam reprobis dari solent, cõmendamus, sed ne hanc quidem gratiam illi defuisse monstramus. Cæterum ad eius gloriam

commendandam, illud sufficiat, quòd humili corde Christum secutus est, & quòd nõ sperauit in pecuniæ thesauris (hoc vtique est mirabilia fecisse) & quòd à peccatorum est laqueo custoditus. Super omnem quippe gloriã est, à peccatis protectio. Vigesimo & primo igitur episcopatus sui anno, tãquam septenario annorum numero, ter in fidæ sanctę trinitatis completo, appositus est ad patres suos, non tam dierum, quàm fermè tricẽnalis ordinatus est, quàm perfectione plenus. Qui tamẽ non vsquequaque videtur clausus in tumulo, cui restat vt vel lingua viuat in mundo. Et quia sicut credimus, beato Martino in cęlo est sociatus, sancto etiam corpore est illi in sepulchro vicinus. Porro Turonẽses, ne diuinis muneribus videantur ingrati, semper necesse est vt retractent, quãtopere sint à Deo suffulti. Datus namque est eis patronus, non qualiscũque, sed Martinus, de cuius laude quid primum, vel speciale dicatur, cum vt scriptũ est, eius minima, aliorũ maximis maiora esse manifestum fit. Datus est eis & Gregorius vir, nõ solũ sanctitate, sed & doctrina clarus, ne vrbs Turonica obscurior videretur, si scriptorum officio caruisset, quin potius sicut vrbs Romulea post apostolos illustratur in altero Gregorio, ita & Turonica post Martinum decoretur in isto. Nec prætereundum quomodo cõsuetam sibi humilitatẽ etiam in ipsa sepultura

tura sua seruauerit. Nā in tali loco se sepeliri fecit, vbi semper omnium pedibus conculcaretur, & ipsa loci necessitas cogeret, ne vnquā in aliqua reuerētia haberi posset: sed grex beati Martini talia non ferens, amicum domini sui de loco leuauit &, edito supulchro mausoleo, ad lęuam sancti sepulchri digna reuerentia collocauit. Obiit autem quindecimo calend. decēbris, videlicet intra Martinianam hebdomadam, vt solēnitatem Martini, quam hic iam ęgrotans celebrare cœperat, Martino iunctus in cælo consummaret, pręstante domino Iesu Christo, qui viuit & regnat Deus per omnia secula seculorum. Amen.

EX LIBR. IOANNIS TRIthemij de ſcriptoribus Eccleſiaſticis.

GREGORIVS epiſcopus Turonenſis, ex monacho diſcipulus quondam S. Auiti præſulis Aruernorum, vir doctus & nobilis, mitis quoque & humilis: tantæ ſanctitatis & puritatis extitit, vt etiã in vita miraculis choruſcauerit. Hic apoſtolorum Petri & Pauli limina viſitans, à B. Papa Gregorio cum maxima reuerentia & charitate, vt verè ſanctus ſuſceptus eſt, vt amicus ſingularis & vnicus ab eo dilectus. Scripſit ſimplici & aperto ſermone nonnulla volumina, de quibus extant,

De laude ſanctorum martyrum, lib. vnus.
De vita quorũdam confeſſorũ, libri duo.
De miraculis S. Iuliani martyris, lib. vnus.
De miraculis S. Martini, lib. quatuor.
Hiſtoriæ Francorum, lib. decem.
Epitomæ eiuſdem, lib. vnus.
Chronicorũ eccleſiaſticę hiſtorię, lib. vnus.

Cætera quæ compoſuit, ad notitiam lectionis noſtræ nondum venerunt. Claruit temporibus Mauritij imperatoris, anno domini D C.

IN

IN DEI NOMINE, GREGORII TVRONICI HISTORIARVM

Liber primus.

SCripturus bella Regum cum gentibus aduerſis, Martyrum cũ paganis, Eccleſiarum cum hæreticis, prius fidem meam proferre cupio, vt qui legerit, me nõ dubitet eſſe catholicum. Illud etiam placuit, propter eos qui appropinquante mũdi fine deſperant, vt collecta per chronica vel per hiſtorias anteriorum annorum ſumma, explanetur apertè, quot ab exordio mundi ſint anni. Sed prius veniam legẽtibus precor, ſi aut in literis, aut in ſyllabis Grammaticã artem exceſſero: de qua adplene non ſum imbutus. Illud tantum ſtudẽs, vt quod in Eccleſia credi prędicatur, ſine aliquo fuco aut cordis hæſitatione retineam: quia ſcio peccatis obnoxium, per credulitatem puram obtinere poſſe veniam apud noſtrum pium Dominum. Credo ergo in deum patrem omnipotentem. Credo in Ieſum Chriſtum filium eius vnicum dominũ deum noſtrum, natum à patre, non factum: non poſt tempora, ſed

ante cunctum tempus semper fuisse cum patre: nec enim pater dici potuerat, nisi haberet filium: neque filius esset, si patrem vtique nõ haberet. Illos verò qui dicunt, Erat quando non erat, exsecrabiliter renuo: & ab Ecclesia segregari contestor. Credo Christum hunc verbum esse patris, per quem facta sunt omnia. Hunc verbum carnem factum credo: cuius passione mundus redemptus est: & humanitatem, non deitatem subiacuisse passioni credo. Credo eum die tertia resurrexisse: hominẽ perditum liberasse. Ascendisse in cęlos: sedere ad dexteram patris: venturum ac iudicaturum viuos & mortuos. Credo sanctũ spiritum à patre & filio processisse, nõ minorem, & quasi ante non esset, sed æqualem, & semper cum patre & filio coæternum deum, consubstantialem natura, æqualem omnipotentia, consempiternum essentia, vt nunquã sine patre fuisse vel filio, neque minorem patrẽ vel filio. Credo hãc trinitatem sanctam in distinctione subsistere personarum, & aliam quidem personam patris, aliam filij, aliam spiritus sancti. In qua trinitate vnam deitatem, vnam potentiam, vnam essentiam esse confiteor. Credo beatam Mariam, vt virginem ante partum, ita virginem & post partum. Credo animam immortalem, nec tamẽ partẽ habere deitatis. Et omnia quæ à trecẽtis decẽ & octo episcopis Nicenæ constituta sunt, credo

fideliter. De fine verò mundi ea ſentio quæ à prioribus didici. Antichriſtus verò primum circuncisionem inducet, ſe aſſerens Chriſtũ: deinde in templo Hieroſolymis ſtatuá ſuam collocabit adorandam, ſicut dominum dixiſ-
„ ſe legimus: Videbitis abominationem deſo-
„ lationis, ſtantem in loco ſancto. Sed diem illã omnibus hominibus ignorari, ipſe dominus
„ manifeſtat dicens: De die autem illa & hora
„ nemo ſcit, neq; angeli cælorum, neque filius,
„ niſi pater ſolus. Sed & hîc reſpondebimus Hæreticis, qui nos impugnant, aſſerentes minorem eſſe filium patre, qui hanc diem ignoret. Cognoſcát ergo hũc filium, Chriſtianum populum nuncupatum, de quo à deo prædi-
„ citur: Ego ero illis in patrem, & ipſi erũt mi-
„ hi in filios. ſi enim hæc de vnigenito filio prę-
„ dixiſſet, nunquam ei angelos præpoſuiſſet: ſic enim ait: Neq; angeli cælorum, neque filius, oſtendens, non de vnigenito, ſed de adoptiuo populo hæc dixiſſe. Noſter verò finis, ipſe Chriſtus eſt, qui nobis vitã æternam ſi ad eum cõuerſi fuerimus, larga benignitate pręſtabit.

De ſupputatione verò huius mundi euidenter Chronicæ Euſebij Cæſarienſis epiſcopi ac Hieronymi presbyteri proloquuntur, & rationem de omnium annorum ſerie pandunt. nam & Oroſius diligentiſsimè hæc inquirẽs, omnem numerum annorum ab initio mundi vſque ad ſuum tempus in vnum collegit. hoc

etiam & Victorius cùm ordinem Paschalis so lennitatis inquireret, fecit. Ergo & nos scriptorum suprà memoratorum exemplaria sequentes, cupimus à primi hominis conditione, si dominus dignabitur suum commodare auxilium, vsq; ad nostrũ tempus cunctam annorum congeriem computare. Quod facilius adimplebimus, si ab ipso Adam sumamus exordium.

1 IN principio dominus cælum terrámque, in Christo suo, qui est omnium principium, id est in filio suo formauit, qui post creata mundi elementa, glebam assumens fragillimam, hominem ad suam imaginem similitudinémque plasmauit, & insufflauit in faciem eius spiraculum vitæ, & factus est in animam viuentem: cui dormienti ablata costa, mulier Eua creata est. Nec dubium enim est quòd hic primus homo Adam, antequam peccaret, typum domini nostri redemptoris prętulisset. ipse enim in sopore pasionis obdormiens, de latere suo dum aquam cruorémque produxit, virginem immaculatámq; Ecclesiam sibi exhibuit, redemptam sanguine, latice emundatam, non habentem maculam aut rugam, id est lymphis ablutam, propter maculã: in cruce extensam, propter rugam. Hi ergo primi homines in amœna Paradiso beatè viuentes, anguis astu illecti, diuina præcepta transiliunt. Eiectíque ab angelica sede, mundi la-

boribus deputantur.

2 COGNITA autem à conſorte mulier concepit, peperítque duos filios. Sed dũ deus vnius ſacrificium dignãter ſuſcipit, alter inuidia inflãmante tumeſcit, & in fratrem ſanguinis effuſioné nouus fratricida cõſurgens, fratrem opprimit, vincit, interimit.

3 ET hinc cunctũ genus in facinus execrabile ruit: præter Enoch iuſtum, qui ambulãs in viis dei, ab ipſo domino propter iuſtitiam aſſumptus, de medio peccãtis populi liberatur. ſic enim legimus: Ambulauit Enoch cũ deo, & non comparuit, quia abſtulit eum.

4 DOMINVS ergo commotus cõtra iniquitates populi, non in ſuis ſemitis gradientis, diluuium immiſit, cunctámque animã viuentem de ſuperficie terræ diluuio inundante deleuit. Tantúmque Noe fideliſsimum ac peculiarem ſibi, ſuíque typi ſpeciem præferẽtem, cum ſua vel trium natorum coniugibus, poſteritatis reparandæ gratia, in archa reſeruauit. Increpãt nos hîc hęretici, Cur ſcriptura ſacra dominum dixiſſet iratum. Cognoſcant ergo, quia dominus noſter, non vt homo iraſcitur: commouetur enim, vt terreat: pellit, vt reuocet: iraſcitur, vt emendet. Sed nec hoc ambigo, quòd ſpecies illa archæ typum matris geſſerit Eccleſiæ: ipſa enim inter fluctus & ſcopulos huius ſeculi tranſiens, nos ab imminentibus malis materno geſtamine

fouens, pio amplexu ac protectione defendit. Ab Adam ergo vſque ad Noë, generationes decem: id eſt Adam, Seth, Enos, Caïnan, Malaleel, Iared, Enoch, Mathuſalam, Lamech, Noë. In his ergo decem generationibus, inueniuntur anni mille ducenti quadraginta duo. Adam verò in terra Enachim ſepultum, quæ prius Ebron vocabatur, liber Ieſu Naue euidenter explanat.

5 HABEBAT ergo Noë poſt diluuium, tres filios, Sem, Cham, & Iafeth. De Iafeth egreſſæ ſunt gentes, ſimiliter & de Cham, & de Sem. Et ſicut ait vetus hiſtoria, ab his diſſeminatum eſt genus humanũ ſub vniuerſo cælo. Primogenitus verò Cham, Chus, Hic fuit totius artis Magicæ imbuente diabolo, & primus idololatriæ adinuentor. Hic primus ſtatunculam adorandam diaboli inſtigatione conſtituit: qui & ſtellas, & ignem de cælo cadere, falſa virtute hominibus oſtendebat. Hic ad Perſas tranſiit. Hunc Perſę vocitauere Zoroaſtren, id eſt viuentem ſtellam. Ab hoc etiam ignem adorare conſueti, ipſum diuinitus igne conſumptum vt deum colunt.

6 CVMQVE multiplicati homines diſpergerētur per vniuerſas terras, egreſſi ab oriente, Sennaar gramineum reperiunt campum. In quo ædificantes ciuitatem, turrem quæ cælos adtingeret nituntur ſtruere. Quorum vanam cogitationem ſimul & linguam,

ipſóſque confutans deus, per mundum latè patentem in vniuerſa terra diſperſit: vocatúmq; eſt nomen ciuitatis, Babel, hoc eſt cõfuſio, eo quòd ibi cõfudiſſet deus linguas eorum. Hæc eſt Babylonia à Nebroth gygante ædificata filio Chus. Et ſicut Oroſij narrat hiſtoria, mira campi planitie in quadrum diſpoſita eſt. Murus eius ex coctili latere infuſo bitumine, in latum habet cubitos quinquaginta, altitudinis cubitos ducentos, in circuitu ſtadia quadringenta ſeptuaginta. Vnum ſtadium habet aripennes quinque. Vicenæ quinæ portæ per vnũquodque latus ſitæ ſunt, quæ faciunt centum. Harum portarum oſtia miræ magnitudinis, ex ære fuſili ſunt formata. Multa & alia de hac ciuitate idem hiſto-
» riographus narrat addens, Et cum tanta fuiſ-
» ſet honeſtas ædificij, attamen victa atq; ſub-
» uerſa eſt.

7 PRIMVS autem filius Noë, Sem: de quo generatione decima, natus eſt Abraham: id eſt, Noë, Sem, Arphaxad, Sale, Heber, Falec, Ragau, Saruch, Thare, qui genuit Abrahã. In his decem generationibus, hoc eſt, à Noë vſque ad Abrahã, inueniuntur anni D CCCC. XLII. Eo tempore regnabat Ninus, qui ædificauit ciuitatem quam Niniuem vocauit: cuius in tribus manſionibus ſpacium amplitudinis Ionas propheta determinat. Huius quadrageſimotertio regni anno, natus eſt A-

braham. Hic est Abraham, initium fidei nostræ: hic accepit repromisſiones: huic ſe Christus dominus noſter naſciturum, ac pro nobis paſſurum in victimæ commutatione mõ-
» ſtrauit, ipſo in Euágeliis ſic dicẽte, Abraham
» exultauit vt videret diem meum: & vidit &
» gauiſus eſt. Hoc verò holocauſtum in monte Caluariæ, quo dominus crucifixus eſt, oblatũ fuiſſe, Seuerus narrat in Chronica, ſicut & hodiéque in ipſa Hieroſolymorum vrbe celebre fertur. In hoc monte crux ſancta in qua redẽptor affixus eſt, ſtetit, de qua & beatus ille cruor effluxit. Hic ergo Abraham accepit ſignum circunciſionis, oſtendens vt quod ille geſsit in corpore, nos portemus in corde, di-
» cente propheta: Circuncidite vos deo veſtro,
» & circuncidite præputium cordis veſtri, &
» nolite ſequi deos alienos. Et iterum, Omnis
» incircunciſus corde, nõ intret in ſancta mea. Hunc Abraham deus poſt adiectam nomini ſyllabam, patrem multarum gentium nuncupauit.

8 IS cùm centum eſſet annorũ, genuit Iſaac. Porrò Iſaac ſexageſimo ætatis anno, nati ſunt filij gemini de Rebecca. Primus Eſau, qui & Edom, id eſt terrenus: qui propter gulam vẽdidit primogenita ſua. Ipſe eſt pater Idumæorum: de cuius generatione quarta, natus eſt Iobab: hoc eſt, Eſau, Raguel, Zara, Iobab, qui & Iob. Is vixit annos CCXLIX. octogeſi-

monono anno ab infirmitate liberatus eſt. poſt infirmitatem autem, C L X X. annis reſtituta in duplũ omni facultate, cum tot quot perdiderat filiis, iocundatus eſt.

9 SECVNDVS autem filius Iſaac, Iacob,
» dilectus dei, ſicut ait per prophetam, Iacob
» dilexi, Eſau autem odio habui. Hic poſt angelicã luctam, vocatus eſt Iſraël, à quo Iſraëlitę. Hic genuit duodecim patriarchas, quorum hæc ſunt nomina: Ruben, Simeon, Leui, Iudas, Iſachar, Zabulon, Dan, Neptalim, Gad, & Aſer. Poſt hos genuit Ioſeph de Rachel, cùm eſſet nonageſimoſecũdo ætatis ſuæ anno. Hũc cęteris filiis plus dilexit. Habuit ex ea & Beniamin vltimũ omnium. Ioſeph autẽ, X V I. ætatis annum habens, typum præferens redemptoris, vidit ſomnia quæ fratribus retulit: Quaſi manipulos legens, quos ſuorũ fratrum manipuli adorarẽt. Et iterum, Quaſi ſol & luna cum vndecim ſtellis procederent ante eum. quæ res magnum ei cum fratribus odium generauit. Vnde & inflammati inuidia, triginta eum argenteis Iſmaelitis in Ægyptum tranſeuntibus vendiderunt. Imminente autem fame, cùm deſcendiſſent hi in Ægyptum, cogniti ſunt à Ioſeph, nec tamen ipſi Ioſeph cognouerunt. Ipſe tamen ſe his poſt multas fatigationes, & adducto Beniamin, declarauit. de Rachel enim matre ſua, natus & hic fuerat. Poſt hæc deſcendũt cun-

cti Iſraëlitæ in Ægyptum,& per Ioſeph Pharaonis gratia vtuntur. Iacob autem poſt benedictos filios ſuos, in Ægypto moritur,& in ſepulchro patris ſui Iſaac ſepelitur in terra Chanaan. Mortuo autem Ioſeph atque Pharaone, ſubiicitur cuncta generatio ſeruituti, quæ per Moyſen poſt decem plagas Ægypti liberatur, demerſo Pharaone in mari rubro.

ET quoniam de hoc maris tranſitu plures multa dixerunt, viſum eſt, vt de ſitu loci illius vel ipſius tranſitu, aliqua huic inſeram lectioni. Nilus per Ægyptũ, ſicut optime noſtis, decurrit,& ipſe eam impetu ſuo inrigat: vnde & Ægyptij Nilicolæ appellãtur. Cuius nunc litora, multi locorũ perluſtratores, referta ſacris Monaſteriis dicunt eſſe. Super ripam verò eius non Babylonia, de qua ſuprà meminimus, ſed Babylona ciuitas collocatur: in qua Ioſeph horrea miro opere de lapidibus quadris & cemento ædificauit: ita vt ad fundum capaciora, ad ſummum verò cõſtricta ſint, vt per paruulum foramen ibidem triticum iaceretur. Quę horrea vſque hodie cernũtur. De hac ciuitate rex ad perſequẽdum Hebręos, cum exercitibus curruum, ac multa pedeſtri manu directus eſt. Antè dictus verò fluuius, ab oriente veniens, ad occidentalem plagam verſus Rubrum mare vadit: ab occidente verò ſtagnum ſiue brachium de mari Rubro progreditur, & vadit contra orien-

tem, habens in longo milia circiter quinquaginta: in lato autem decem & octo. In huius stagni capite Clysma ciuitas ædificata est, nō propter fertilitatē loci, cùm nihil sit plus sterile: sed propter portum, quia naues ab Indis venientes, ibidem ob portus opportunitatem quiescunt. Vbi comparatæ merces, per totam Ægyptum deportantur. Ad hoc stagnum per desertum Hebræi tendentes, vsque ad ipsum mare venerunt, inuentísque dulcibus aquis castrametati sunt. In hoc ergo arcto loco, tam ab eremo quàm ab ipso mari, consederunt, sicut scriptum est, Audiens Pharao, quòd conclusisset eos mare atque desertū, nec esset eis via qua possent pergere, ad persequēdum eos direxit. Cúmque imminentibus his Moysi populus adclamasset, secundum iussum diuinitatis proiecta virga super mare diuisum est: illísque per sicca gradientibus, & vt scriptura ait, Muro aquarum vndique vallatis, in litus illud quod est contra montem Syna inlęsi prorsus, demersis Ægyptiis, Moyse duce, trāsgrediuntur: de quo trāsitu multa vt dixi narrantur, sed nos quod à sapientibus & certè illis hominibus qui in eodem loco accesserant, verum cognouimus, ea inserere studuimus paginæ. Aiunt enim sulcos quos rotæ curruum fecerant, vsque hodie permanere: & quantū acies oculorū videre potest, in profundo cerni. Quos si modicum commotio maris ob-

texerit, illo quiescẽte rursum diuinitus renouantur vt fuerant. Dicunt alij, quòd ad ipsam ripam, facto modico per mare circuitu, vnde ingressi fuerãt, sint reuersi. Alij verò adserũt, vnum cunctis ingressum: nonnulli, vnicuique tribui suam patuisse viam, illud testimonium
" Psalterij adducentes: Qui diuisit mare rubrũ
" in diuisiones, quas nos diuisiones spiritaliter, & nõ secundũ literã, intelligere oportet. Sunt enim & in hoc seculo, quod figuraliter mare dicitur, multæ diuisiones. nõ enim æqualiter possunt per vnã viã ad vitã cuncti trãsire. Alij autẽ transeũt in horã primã, id est qui renati per baptismum, immaculati ab omni inquinamento carnis perdurare vsque ad vitę pręsentis exitum possunt. Alij ad horam tertiam, videlicet qui maiori ætate conuertuntur. Alij ad sextam, qui luxuriæ feruorem coercent: & per has quasque horas, sicut Euangelista cõmemorat, ad operam dominicæ vineæ, secũdum fidem propriam conducuntur. Hæ sunt diuisiones, quibus per hoc mare transitur. Illud verò quod ad mare vsq; venientes, litus stagni tenentes reuertũtur, illud est quod do-
» minus ad Moysen dixit: Reuersi castra me-
» tentur è regione Phiahiroth, quæ est inter
» Magdalum & mare contra Beelsefon. Nec enim dubium est, quòd transitus ille maris, vel colũna nubis, typum gesserint nostri Baptis-
» matis, dicente beato Paulo apostolo: Nolo

" vos ignorare fratres, quia patres nostri omnes
" sub nube fuerunt, & omnes in Moysen bapti-
" zati sunt, in nube & in mari. Columna verò ignis, typum sancti Spiritus prętulit. A natiuitate ergo Abrahę vsque ad egressum filiorum Israël ex Ægypto, vel trāsitum maris Rubri, qui fuit Moysi octogesimus annus, supputantur anni numero CCCCLXII.

11 PER quadraginta annos Israëlitæ eremo vtuntur, imbuuntur legibus, probantur: victibúsque pascuntur angelicis. Deinceps enim post acceptam legem, transgressóq; cum Iesu Naue Iordane, terram Repromissionis accipiunt.

12 POST cuius trāsitum, dum præcepta diuina postponunt, sępe in alienigenarum seruitio subiugantur. Sed cùm conuersi ingemiscunt, tribuēte domino, per virorum fortium brachium liberantur. Post hæc per Samuelem, regem, sicut reliquę gentes habent, à domino postulātes, accipiunt primum Saul, deinde Dauid. Ab Abraham ergo vsque ad Dauid generationes XIIII. id est, Abraham, Isaac, Iacob, Iudas, Phares, Esrom, Aram, Aminadab, Naason, Salmon, Obeth, Iesse. Dauid. Dauid autē genuit Salomonem de Bersabeæ. Is per Natham prophetam, fratrem suum, & matrem, in regno euectus est.

13 DEFVNCTO autem Dauid, cùm regnare cœpisset Salomon, apparuit ei domi-

nus,& quod peteret,vt indulgeat pollicetur. At ille terrenas diuitias postponens, sapientiam magis expetiit:quod ratũ domino fuit,
" ita vt ab eodem audiret, Quia nõ quæsisti re-
" gna mundi,nec diuitias eius,sed postulasti sa-
" pientiam,ideo accipies eam:ante te non fuit
" tam sapiens,sic & post te nõ erit. Quod postea iudicium illud, quod inter duas mulieres de vno infante litigantes,intulit,comprobauit. Hic Salomon ædificauit templum nomini domini miro opere, multum ibi auri argentíque,æris ac ferri ingerens,ita vt diceretur à quibusdam,Nunquam simile in mundo fuisse ædificium fabricatum. Ab egressu ergo filiorum Israël ex Ægypto vsque ad ædificationẽ templi,qui fuit annus septimus regni Salomonis,inueniũtur anni, CCCCLXXX. sicut Regum testatur historia.

14 POST mortem autem Salomonis, diuisum est per duritiam Roboæ regnum in duas partes. Restiterunt duæ tribus ad Roboam, quod Iuda appellabatur: ad Hieroboam autem,decẽ tribus,quod Israël vocabatur. Post hæc igitur ad idololatriam declinantes, nec prophetarum vaticinia,nec eorum interitus, nec cladis patriæ, nec ipsorum etiam regum eos excidia domuerũt.

15 DONEC iratus cõtra eos dominus,excitauit Nabuchodonosor, qui eos in Babyloniam cum omnibus templi ornamentis, captiuos abduxit: in qua capti-

uitate & Daniel propheta eximius, inter esurientes leones inlæsus, & tres pueri in medio ignium roruléti, abière captiui. In hac captiuitate & Ezechiel prophetauit, & Esdras propheta natus est. A Dauid autem vsque ad desolationem templi, & transmigrationem in Babyloniam, generationes quatuordecim: id est, Dauid, Salomon, Roboam, Abia, Asa, Iosaphat, Ioram, Ozias, Ioatham, Achaz, Ezecias, Manasses, Amon, Iosias. In his ergo quatuordecim generationibus, anni inueniuntur numero CCCXL. De hac verò captiuitate per Zorobabel liberantur: qui postea & templum & ciuitatem restituit. Sed hæc captiuitas typum illius captiuitatis, vt puto, gerit, in qua anima peccatrix abducitur. Quam nisi Zorobabel, id est Christus, liberauerit, horribiliter exsulabit. Ipse enim do-
„ minus in Euangelio dicit: Si vos filius libe-
„ rauerit, verè liberi eritis. Ipse oro sibi in nobis templū, in quo dignetur habitare, constituat, in quo fides, vt aurū, luceat: in quo eloquium prædicationis, vt argentum, splédeat: in quo omnia visibilis templi illius ornaméta, in nostrorum sensuum honestate clarescant. Bonæ etiam voluntati nostræ ipse salubrem effectū indulgeat. Quia nisi ipse ædificauerit domū, in vanum laborant qui ædificāt eam. Hęc verò captiuitas annis LXX. fuisse dicitur.

16 REVERSI autem per Zorobabel, sicut

nus,& quod peteret,vt indulgeat pollicetur.
At ille terrenas diuitias postponens, sapien-
tiam magis expetiit:quod ratũ domino fuit,
„ ita vt ab eodem audiret, Quia nõ quæsisti re-
„ gna mundi,nec diuitias eius,sed postulasti sa-
„ pientiam,ideo accipies eam:ante te non fuit
„ tam sapiens,sic & post te nõ erit. Quod post-
ea iudicium illud, quod inter duas mulieres
de vno infante litigantes,intulit,comproba-
uit. Hic Salomon ædificauit templum no-
mini domini miro opere, multum ibi auri ar-
gentíque,æris ac ferri ingerens,ita vt dicere-
tur à quibusdam,Nunquam simile in mundo
fuisse ædificium fabricatum. Ab egressu er-
go filiorum Israël ex Ægypto vsque ad ædifi-
cationẽ templi,qui fuit annus septimus regni
Salomonis,inueniũtur anni, CCCCLXXX.
sicut Regum testatur historia.

14 POST mortem autem Salomonis, diui-
sum est per duritiam Roboæ regnum in duas
partes. Restiterunt duæ tribus ad Roboam,
quod Iuda appellabatur: ad Hieroboam au-
tem,decẽ tribus,quod Israël vocabatur. Post
hæc igitur ad idololatriam declinantes, nec
prophetarum vaticinia,nec eorum interitus,
nec cladis patriæ, nec ipsorum etiam regum
eos excidia domuerũt. DONEC iratus cõ-
15 tra eos dominus,excitauit Nabuchodonosor,
qui eos in Babyloniam cum omnibus templi
ornamentis, captiuos abduxit: in qua capti-

uitate & Daniel propheta eximius, inter esurientes leones inlæsus, & tres pueri in medio ignium roruléti, abière captiui. In hac captiuitate & Ezechiel prophetauit, & Esdras propheta natus est. A Dauid autem vsque ad desolationem templi, & transmigrationem in Babyloniam, generationes quatuordecim: id est, Dauid, Salomon, Roboam, Abia, Asa, Iosaphat, Ioram, Ozias, Ioatham, Achaz, Ezecias, Manasses, Amon, Iosias. In his ergo quatuordecim generationibus, anni inueniuntur numero CCCXL. De hac verò captiuitate per Zorobabel liberantur: qui postea & templum & ciuitatem restituit. Sed hæc captiuitas typum illius captiuitatis, vt puto, gerit, in qua anima peccatrix abducitur. Quam nisi Zorobabel, id est Christus, liberauerit, horribiliter exsulabit. Ipse enim dominus in Euangelio dicit: Si vos filius liberauerit, verè liberi eritis. Ipse oro sibi in nobis templũ, in quo dignetur habitare, constituat, in quo fides, vt aurũ, luceat: in quo eloquium prædicationis, vt argentum, splédeat: in quo omnia visibilis templi illius ornaméta, in nostrorum sensuum honestate clarescant. Bonæ etiam voluntati nostræ ipse salubrem effectũ indulgeat. Quia nisi ipse ædificauerit domũ, in vanum laborant qui ædificãt eam. Hęc verò captiuitas annis LXX. fuisse dicitur.

16 REVERSI autem per Zorobabel, sicut

diximus, nunc contra deum murmurantes, nunc post idola corruentes, vel abominationes quæ gentes exercent imitantes, dum dei prophetas contemnunt, gentibus traduntur, subiugantur, intercidunt: donec ipse dominus patriarcharum prophetarúmq; vocibus repromissus, virginis Mariæ vtero per spiritum sanctum inlapsus, ad redemptionem nasci, tam illius gentis, quàm omnium gentium dignaretut. A transmigratione ergo vsque ad natiuitatẽ Christi, generationes quatuordecim: id est, Iechonias Salathiel, Zorobabel, Abiud, Eliachim, Azor, Sadoch, Achim, Eliud, Eleazar, Mathan, Iacob, Ioseph vir Mariæ, de qua dominus noster Iesus Christus nascitur: qui Ioseph, quartusdecimus computatur.

17 ERGO ne videamur vnius tantum Hebrȩæ gentis habere notitiam, reliqua regna, quæ, vel quali Israëlitarum fuerint tempore, memoramus. Tempore Abrahæ, Ninus regnabat super Assyrios: Sicyonios, Europs: apud Ægyptios autem sextadecima erat potestas, quam sua lingua Dynastian vocabant. Tempore Moysi, apud Argiuos regnabat septimus Tropas: in Attica Cecrops primus: apud Ægyptios, Cenchris duodecimus, qui & in mari obrutus est rubro: apud Assyrios, sextusdecimus Agatadis: apud Sicyonios Maratis. Tempore verò Salomonis, quando regnabat

regnabat ſuper Iſraël, apud Latinos Quintus regnabat Siluius: Lacedęmoniis, Fiſtus: Corinthiis, ſecundus Oxion: Ægyptiorum, Thebęi. cẽteſimo viceſimo ſexto anno ſuper Aſſyrios, Eutropes: Athenienſibus, ſecundus Agaſaſtus. Tẽpore quo Amon regnabat ſuper Iudæam, quando captiuitas in Babyloniam abiit, Macedoniis pręerat Argeus: Lydorum, Gyges: Ægyptiorũ, Vafres: apud Babyloniã, Nabuchodonoſor, qui eos captiuos abduxit: Romanorum, Sextus Seruius Tullus.

18 POST hos, imperatores: primus, Iulius Cæſar fuit, qui totius imperij obtinuit monarchiam: ſecundus, Octauianus, Iulij Cęſaris nepos, quem Auguſtum vocant: à quo & menſis Auguſtus eſt vocitatus. Cuius nonodecimo imperij anno, Lugdunum Galliarum vrbem conditam manifeſtiſsimè reperimus: quæ poſtea inluſtrata Martyrum ſanguine, Nobiliſſima nuncupatur.

19 ANNO quadrageſimo tertio imperij Auguſti, Dominus noſter Ieſus Chriſtus, vt diximus, ex virgine Maria in Bethleem Dauid oppido, ſecundum carnem natus eſt: cuius immenſum ſidus Magi ab oriente cernentes, cũ muneribus veniunt: & puerum ſupplices oblatis donis adorant. Herodes verò ob zelum regni ſui, dum deum Chriſtum perſequi nititur, paruulos infantes interimit. Ipſe quoque poſtmodum iudicio diuino percuſſus eſt.

20 DOMINO autem deo nostro Iesu Christo pœnitentiam prædicante, baptismi gratiam tribuente, vel cæleste regnum cunctis gentibus promittente, atque prodigia & signa per populos operante: hoc est, dum de aquis vina profert, dum febres extinguit, dum cæcis lumen tribuit, dum sepultis vitam restituit, dum obsessos ab immundis spiritibus liberat, dum leprosos miserabili turpẽtes cute reformat, ac dum alia signa multa faciens, manifestissimè se deũ populis esse declarat: in Iudæis ira succenditur, inuidia exagitatur, ac mens de sanguine prophetarum pasta, vt iustum interimat, iniustè molitur. Ergo vt veterum vatum complerentur oracula, à discipulo traditur, à pontificibus condemnatur, à Iudæis inluditur, cum iniquis crucifigitur, à militibus emisso spiritu custoditur. His igitur actis, tenebræ super vniuersum mundum factæ sunt, & multi conuersi ingemiscentes, Iesum filium dei confessi sunt.

21 ADPREHENSVS autem & Ioseph, qui eum aromatibus conditum in suo monumento recondidit, in cellulam includitur, & ab ipsis sacerdotum principibus custoditur, maiorem in eum habentes sæuitiam, vt gesta Pilati ad Tyberium imperatorem missa referunt, quàm in ipsum Dominum, vt cùm ille à militibus, hic ab ipsis sacerdotibus custodiretur: sed resurgente domino, custodibus visio-

ne angelica territis, cùm non inueniretur in tumulo, nocte parietes de cellula in qua Ioseph tenebatur, suspenduntur in sublimi: ipse verò de custodia, absoluēte angelo, liberatur, parietibus restitutis in locum suum. Cúmq; pontifices custodibus exprobrarent, & sanctū corpus ab eisdem instanter requirerent, dicūt eis milites: Reddite vos Ioseph, & nos reddimus Christum: sed vt verum agnoscimus, neque vos benefactorem dei, neque nos filium dei reddere nunc valemus. Tunc illis confusis, milites sub hac excusatione liberantur.

22 FERTVR Iacobus apostolus, cùm dominum iam mortuum vidisset in cruce, detestatum esse atque iurasse, nunquam se comesturum panem, nisi dominum cerneret resurgentem. tertia demum die rediens dominus, spoliato tartaro cum triumpho, Iacobo se ostendens ait: Surge Iacobe, comede, quia iam à mortuis resurrexi. Hic est Iacobus Iustus quem fratrem domini nuncupant, pro eo quòd Ioseph fuerit filius, ex alia vxore progenitus.

23 DOMINICAM verò resurrectionem, die prima factam credimus, nō septima sicut multi putāt. Hic est dies resurrectionis domini nostri Iesu Christi, quē nos propriè Dominicū, pro sancta eius resurrectione vocamus. Hic primus lucem vidit in principio, & hic primus dominum resurgentem contemplari

meruit de ſepulchro. A captiuitate verò Hieroſolymæ & deſolatione templi, vſque ad paſſionem domini noſtri Ieſu Chriſti, id eſt vſque Tyberij ſeptimo decimo anno ſubputátur anni DCLXVIII.

24 RESVRGENS autem dominus, per quadraginta dies cum diſcipulis de regno dei diſputans, videntibus illis in nube ſuſceptus, euectúſque in cælos, ad patris dexteram reſidet glorioſus. Pilatus autem geſta ad Tyberium Cæſarem mittit, & ei tam de virtutibus Chriſti, quàm de paſsione vel reſurrectione eius inſinuat. Quæ geſta apud nos hodie retinentur ſcripta. Tyberius autem hoc ad ſenatum recenſuit: quod ſenatus cum ira reſpuit. pro eo quòd nõ ad eum primitus aduenìſſet. Hinc etenim contra Chriſtianos prima odiorum germina pullularunt. Pilatus autem non permanens impunitus, pro ſuæ malitiæ ſcelere, hoc eſt pro nece quam in dominum noſtrum Ieſum Chriſtum exercuit, propriis ſe manibus interficit: quem Manichæum fuiſſe multi putant, ſecundum illud quod in Euangelio legitur: Venerunt quidam de Galilæis, „ nũciantes ei, quorum ſanguinem miſcuit Pi- „ latus cum ſacrificiis eorum. Sic & Herodes rex, dum in apoſtolos domini ſęuit, percuſſus diuinitus ob tanta ſcelera, intumeſcẽs ac ſcatens vermibus, accepto cultro vt malum purgaret, propriæ ſe manus ictu librauit.

25 BEATVS Petrus apoſtolus ſub imperatore Claudio quarto ab Auguſto, Romã adgreditur: ibíque prædicans, in multis virtutibus manifeſtiſſimè Chriſtum eſſe dei filium comprobauit: ab illis enim diebus Chriſtiani apud ciuitatem Romanã eſſe cœperunt. Cùm autem nomen Chriſti per populos magis ac magis dilataretur, oritur contra hæc antiqui ſerpentis inuidia; & totis ſe imperatoris præcordiis immittit ſæua malignitas. Nam Nero ille luxurioſus, vanus atque ſuperbus, virorũ ſuccuba, & rurſus virorum appetitor, matris, ſororum, ac proximarum quarũq; mulierum ſpurciſſimus violator, ad complendam malitiæ ſuæ molem, primus contra Chriſti cultũ, perſecutionem excitat in credentes: habebat enim ſecum Simonem Magum, virum totius malitiæ & omnis magicæ artis argumento magiſtrum. Hoc eliſo per apoſtolos domini Petrum atque Paulum, commotus cõtra eos, quòd Chriſtum filium prædicarent, & idola adorare contemnerent, Petrum cruce, Paulum gladio iubet interfici. Ipſe quoque excitatam ſuper ſe ſeditionem fugere tentans, quarto ab Vrbe lapide propria ſe manu interfecit.

26 TVNC & Iacobus frater domini, & Marcus euangeliſta, pro Chriſti nomine glorioſo martyrio coronati ſunt. Primus tamen omnium hanc viam Leuita Stephanus & mar-

tyr intrauit. Magna post Iacobi apostoli necem, Iudæos calamitas adsecuta est. Nam adueniente Vespasiano, & templum incensum est, & sexcenta milia Iudæorum, eo bello gladio & fame affecta sunt. Domitianus autẽ, secũdus post Neronem, in Christianos sęuit: Ioannem apostolum in insulam Pathmos relegat in exilium, & diuersas crudelitates in populos agitat. Post cuius mortẽ, beatus Ioãnes apostolus & euangelista, de exilio rediit: qui senex & plenus dierum, perfectæque in deum vitæ viuens, se deposuit in sepulchro. Hic fertur non gustare mortem donec iteratò dominus iudicaturus adueniat, ipso in E-
„ uangeliis ita dicente, Sic eum volo manere
„ donec veniam.

27 TERTIVS post Neronem, persecutionem in Christianos Traianus mouet: sub quo beatus Clemens, tertius Romanæ Ecclesiæ episcopus, passus est, & sanctus Simeon, Hierosolymitanus episcopus, Cleophæ filius, pro Christi nomine crucifixus adseritur: & Ignatius Antiochẽsis episcopus, Romam ductus bestiis deputatur. Hæc sub Traiani temporibus acta sunt.

28 POST hunc Ælius Adrianus, imperator creatus est. vnde & Hierosolyma Ælia ab Ælio Adriano vocatur, successore Domitiani, eo quòd eá reparauerit. Post has verò passiones sanctorum, non fuit satis parti aduersæ,

gentes incredulas contra Christicolas excitasse, nisi commoueret & in ipsis Christianis schismata. Cõcitat hæreses, & diuisa fides catholica, aliterque differitur. nam sub Antonini imperio Marcionitana & Valẽtiniana hæresis insana surrexit: & Iustinus philosophus post scriptos catholicæ Ecclesiæ libros, martyrio pro Christi nomine coronatur. In Asia autem, orta persecutione, beatissimus Polycarpus, Ioannis apostoli & euangelistæ discipulus, octogesimo ætatis suæ anno, velut holocaustum purissimum, per ignem domino consecratur. Sed & in Galliis multi pro Christi nomine sunt per martyrium gemmis cęlestibus coronati: quorum passionum historiæ apud nos fideliter vsque hodie retinentur.

29 EX quibus & ille primus Lugdunensis Ecclesiæ Photinus episcopus fuit, qui plen⁹ dierum, diuersis affectus suppliciis, pro Christi nomine passus est. Beatissimus verò Irenæus huius successor martyris, qui à beato Polycarpo ad hanc vrbem directus est, admirabili virtute enituit: qui in modici temporis spacio, prędicatione sua maximè in integro ciuitatem reddidit Christianã. Sed veniente persecutione, talia ibidem diabolus bella per tyrannum exercuit, & tanta ibi multitudo Christianorum ob confessionem dominici nominis est iugulata, vt per plateas flumina currerent de sanguine Christiano: quorum nec nu-

merum,nec nomina colligere potuimus. Dominus enim eos in libro vitę conſcripſit. Beatum Irenęum diuerſis in ſua carnifex pręſentia pœnis affectum,Chriſto domino per martyrium dedicauit. Poſt hunc & quadraginta-octo martyres paſſi ſunt, ex quibus primum fuiſſe legimus Vetium Epagatum.

30 SVB Decio verò imperatore multa bella aduerſum nomen Chriſtianum exoriuntur, & tanta ſtrages de credentibus fuit,vt nec numerari queant. Babyllas epiſcopus Antiochenus, cum fratribus paruulis, id eſt, Vrbano,Prilidano,& Epolono: & Sixtus, Romanæ eccleſiæ epiſcopus: & Laurentius archidiaconus,& Hippolytus ob dominici nominis confeſſionem per martyrium conſummati ſunt. Valentinianus & Nouatianus maximi tunc hæreticorum principes, contra fidem noſtram inimico impellente graſſantur. Huius tempore ſeptem viri epiſcopi ordinati ad prædicãdum in Gallias miſſi ſunt,ſicut hiſtoria paſſionis ſancti martyris Saturnini denarrat. Ait enim,Sub Decio & Grato conſulibus,ſicut fideli recordatione retinetur, primum ac ſummum Tholoſana ciuitas ſanctũ Saturninum habere cœperat ſacerdotem. Hi ergo miſſi ſunt: Turonicis,Gatianus epiſcopus: Arelatenſibus, Trophimus epiſcopus: Narbonæ,Paulus epiſcopus: Tholoſæ,Saturninus epiſcopus: Pariſiacis, Dionyſius epi-

ſcopus: Aruernis, Stremonius epiſcopus: Lemouicinis, Martialis eſt deſtinatus epiſcopus. De his verò, beatus Dionyſius Pariſiorum epiſcopus, diuerſis pro Chriſti nomine adfectus pœnis, præſentem vitam gladio imminente finiuit: Saturninus verò, iam ſecurus de martyrio, dicit duob⁹ presbyteris ſuis: Ecce ego iam immolor, & tempus meæ reſolutionis inſtat: rogo, vt vſquedum debitum finem impleam, à vobis penitus nō relinquar. Cúmque comprehenſus ad Capitolium duceretur, relictus ab his ſolus adtrahitur. Igitur cùm ſe ab illis cerneret derelictum, oraſſe fertur: Domine Ieſu Chriſte exaudi me de cęlo ſancto tuo, vt nunquam Eccleſia de his ciuibus mereatur habere pontificem in ſempiternum. Quod vſque nunc in ipſa ciuitate ita eueniſſe cognouimus: hic verò tauri furentis veſtigiis alligatus, ac de Capitolio pręcipitatus, vitā finiuit. Gatianus verò, Trophimus, Stremoniúſque, & Paulus, atque Martialis, in ſumma ſanctitate viuētes, poſt acquiſitos Eccleſiæ populos, ac fidem Chriſti per omnia dilatatam, felici confeſſione migrarunt. Et ſic tam iſti per martyrium, quàm hi per cōfeſſionem, relinquentes terras, in cæleſtibus pariter ſunt coniuncti.

31 DE horum verò diſcipulis quidam Biturigas ciuitatem adgreſſus, ſalutare omnium, Chriſtum dominum populis nūciauit. Ex his

ergo pauci admodum credentes, clerici ordinati, ritum psallendi suscipiunt: & qualiter Ecclesiam construant, vel omnipotenti deo solennia celebrare debeant, imbuuntur. Sed illis paruam adhuc ædificandi facultatem habentibus, ciuis cuiusdam domum, de qua Ecclesiam faciant, expetunt. Senatores verò vel reliqui meliores loci, fanaticis erant tunc cultibus obligati: qui verò crediderant, ex pauperibus erãt, iuxta illud domini, quod Iudęis
" exprobrat dicens, Quia meretrices & publi-"
" cani pręcedunt vos in regno dei. Hi verò nõ obtenta à quo petierant domo, Leocadium quendam primum Galliarum senatorem, qui de stirpe Vetij Epagati fuit, quem Lugduno passum pro Christi nomine superius memorauimus, repererũt. Cui cùm petitionem suã, & fidem pariter intimassent, ille respondit: Si domus mea, quam apud Bituricam vrbem habeo, huic operi digna esset, præstare non abnegarem. Illi autem audientes, pedibus eius prostrati, oblatis trecentis aureis cum disco argenteo, dicunt eam huic ministerio esse congruam. Qui acceptis de his tribus aureis pro benedictione, clementer indulgens reliqua, cùm adhuc esset in errorem idololatriæ implicitus, Christianus factus, domum suam fecit Ecclesiam. Hæc est nunc Ecclesia apud Biturigas vrbem prima, miro opere composita, & primi martyris Stephani reli-

quiis inlustrata.

32 VICESIMO septimo loco, Valerianus & Gallienus Romanum imperium sunt adepti, qui grauem contra Christianos persecutionem suo tempore commouerũt. Tunc Romam Cornelius, Cyprianus Carthaginem felici sanguine inlustrarũt. Horum tempore & Chrocus ille Alamannorum rex, commoto exercitu, Gallias peruagauit. Hic autem Chrocus multæ adrogantiæ fertur fuisse. Qui cùm nonnulla inique gessisset, per consilium vt aiunt, matris iniquæ, collectam (vt diximus) Alamannorũ gentem, vniuersas Gallias peruagatur, cunctásque ædes, quæ antiquitus fabricatæ fuerant, à fundamentis subuertit. Veniens verò Aruernos, delubrum illud quod Gallica lingua Vasso Galatæ vocant, incendit, diruit, atque subuertit. Miro enim opere factum fuit atque firmatum: cuius paries duplex erat. Abintus enim de minuto lapide, à foris verò, quadris scalptis fabricatum fuit. habuit enim paries ille crassitudinem, pedes triginta. Intrinsecus verò marmore ac musiuo variatum erat. Pauimentũ quoque ædis marmore stratum, desuper verò plumbo tectum.

33 IVXTA hanc vrbem Liminius, Antolianúsque martyres requiescunt. Ibi Casius ac Victorinus in dilectione Christi fraterno affectu sociati, per effusionem cruoris proprij, cælorum regna pariter sunt adepti. Nam re-

fert antiquitas, Victorinum seruum fuisse antè dicti templi sacerdotis. Qui dum plerunque vicum quem Christianorum vocant, ad persequendos Christianos adit, Cassium reperit Christianum: cuius prædicationibus atque miraculis motus, credidit Christo: relictísque fanaticis sordibus, ac baptismo consecratus, magnus in virtutum operatione enituit. Nec multò pòst, per martyrium (vt diximus) in terris sociati, ad cælestia pariter regna migrauerunt.

34 INRVENTIBVS autem Alamannis in Gallias, sanctus Priuatus Gaballitanę vrbis episcopus, in crypta Mĕmatensis montis, vbi ieiuniis orationibúsq; vacabat, reperitur, populi Gredonēsis castri monitione conclusus. Sed dū oues suas bonus pastor lupis tradere nō consentit, dæmoniis immolare cōpellitur. Quod spurcū ille tam execrās q̃ refutans, tādiu fustibus cæditur, quoadusq; putaretur exanimis. Sed ex ipsa quassatione, interpositis paucis dieb⁹, spiritū exhalauit. Chrocus verò apud Arelatēsem Galliarū vrbē cōprehensus, diuersis adfect⁹ suppliciis, gladio verberatus interiit, non immerito pœnas quas sanctis dei intulerat, luens.

35 SVB Diocletiano, qui tricesimotertio loco Romanum rexit imperiū, grauis cōtra Christianos per annos IIII. persecutio exagitata est: ita vt quadā vice in ipso sacratissimo die Paschæ, magni Christianorū

populi ob veri dei cultum interficerentur. Eo tempore, Quirinus Sistiensis ecclesiæ sacerdos, gloriosum pro Christi nomine martyriũ tulit. quem ligato ad collum molari saxo, in fluminis gurgitem sæuitia impulit paganorum. Igitur cùm cecidisset in gurgitem, diu super aquas diuina virtute ferebatur, nec sorbebant aquæ, quẽ pondus criminis non premebat. Quod factum admirans multitudo populi circunstantis, despecto furore gentilium, ad liberandum properant sacerdotem. Hæc ille cernens, non passus est se à martyrio subtrahi, sed erectis ad cælum oculis, ait: Iesu domine, qui gloriosus resides ad dexterã patris, ne patiaris me ab hoc stadio remoueri, sed suscipiens animam meam, coniungere me tuis martyribus in requie sempiterna dignare. His dictis reddidit spiritum. Cuius corpus à Christianis susceptum, venerabiliter sepulturæ mandatum est.

36 ROMANORVM tricesimus quartus imperium obtinuit Constantinus, annis triginta regnans feliciter. Huius imperij anno vndecimo cùm post excessum Diocletiani, pax reddita fuisset Ecclesiis, beatissimus presul Martinus, apud Sabariam Pannoniæ ciuitatem nascitur, parentibus gentilibus, nõ tamen infimis. Hic Cõstantinus anno vicesimo imperij sui, Crispum filium veneno, Faustam coniugem calente balneo interfecit, scilicet,

quòd proditores regni eius eſſe voluiſſent. Huius tempore venerabile Crucis dominicæ lignum per ſtudium Helenæ matris eius, repertum eſt, prodente Iuda Hebræo, qui poſt baptiſmũ Quiriacus eſt vocitatus. Vſque hoc tempus hiſtoriographus in Chronicis ſcribit Euſebius. A viceſimo primo enim eius imperij anno, Hieronymus preſbyter addidit, indicans Iuuencũ preſbyterum, Euangelia verſibus conſcripſiſſe, rogante ſupradicto imperatore.

37 SVB Cõſtantis aũt imperio, Iacobus Niebenus fuit, ad cuius preces inclinatę aures diuinæ clementiæ, multa pericula à ciuitate eius repulerunt. Sed & Maximinus Treuerorũ epiſcopus potẽs in omni ſanctitate reperitur.

38 NONODECIMO Cõſtantini iunioris anno, Antonius monachus tranſiit, centeſimo ætatis ſuæ anno. Beatiſsimus Hilarius Pictauienſis epiſcopus, ſuaſu hæreticorũ exilio deputatur: ibíque libros pro fide catholica ſcribens, Conſtantio miſit, qui quarto exilij anno eum abſolui iubens, ad propria redire permiſit.

39 TVNC iam & lumen noſtrum exoritur, nouíſque lampadum radiis Gallia perluſtratur, hoc eſt eo tempore beatiſsimus Martinus in Galliis prædicare exorſus eſt: qui Chriſtum dei filium per multa miracula verum deum in populis declarans, Gentilium incredulita-

tem auertit. Hic enim fana destruxit, hęresin oppressit, Ecclesias ædificauit, & cùm aliis multis virtutibus refulgeret, ad consummandum laudis suæ titulum, tres mortuos vitę restituit. Quarto Valentiniani & Valentis anno, sanctus Hilarius apud Pictauos, plenus sanctitate & fide, multis vndique virtutibus editis, migrauit ad cælos. Nam & ipse legitur mortuos suscitasse.

40 MELANIA verò matrona nobilis, & incola vrbis Romanæ, Hierosolyma ob deuotionem abiit, Vrbano filio Romæ relicto. Quæ ita se in cuncta bonitate ac sanctitate omnib⁹ prębuit, vt Tecla vocaretur ab incolis.

41 POST mortem autem Valentiniani, Valens integri successor imperij, monachos ad militiam cogi iubet: nolentes fustibus præcipit verberari. Post hæc, bellum sæuissimum in Thracas Romani ingessere: in quo tanta strages fuit, vt Romani amisso equorum pręsidio, pedibus fugerent. Cúmque à Gothis internecione maxima cæderentur, & Valens fugeret, sagitta sauciatus, paruum tugurium adgressus imminentibus hostibus, super se incensa casula, optata caruit sepultura. Sícque vltio diuina ob sanctorum effusum sanguinē, tandem emissa processit. Hucusque Hieronymus. ab hoc verò tempore, Orosius presbyter plus scripsit,

42 IGITVR cùm Gratianus imperator, de-

ſtitutam cerneret eſſe rempublicam, Theodóſium collegam imperij facit. Hic Theodoſius omnem ſpem ſuam atq; fiduciam, in dei miſericordiam ponit. Qui multas gentes nõ tam gladio, quàm vigiliis & oratione cõpeſcuit, Rempublicam confirmauit, Conſtantinopolim vrbem victor ingreſſus eſt.

43 MAXIMVS verò cùm per tyrannidem oppreſsis Britãnis ſumpſiſſet victoriam, à militibus imperator creatus eſt. In vrbe Treuerica ſedem inſtituens, Gratianum imperatorem circunuentum dolis interfecit. Ad hunc Maximùm beatus Martinus iam epiſcopus venit. In loco ergo Gratiani, Theodoſius ille qui totam ſpem in deum poſuerat, totum ſuſcipit imperium. Qui deinceps diuinis affatibus fretus, Maximum ſpoliatum imperio interfecit.

44 APVD Aruernos verò poſt Stremonium epiſcopũ prędicatorémque, primus epiſcopus Vrbicus fuit, ex ſenatoribus conuerſus, vxorem habens: quæ iuxta conſuetudinẽ eccleſiaſticam, remota à conſortio ſacerdotis religioſe viuebat. vacabant enim ambo orationi, eleemoſynis, atque operibus bonis. Cúmque hæc agerent, liuor inimici, qui ſemper eſt æmulus ſanctitati, commouetur in fœminam: quam in concupiſcentiam viri ſuccẽdens, nouam Euam efficit. Nam ſuccẽſa mulier à libidine, operta peccati tenebris,

pergit

pergit ad domum Ecclesiæ per tenebras noctis. Cúmque obserata omnia reperisset, pulsare fores Ecclesię domus cœpit, ac voces huiusmodi dare: Quousq; sacerdos dormis, quousque ostia clausa non reseras? cur coniugem spernis? cur obduratis auribus, Pauli pręcepta non audis? Scripsit enim: Reuertimini ad alterutrum, ne tẽtet vos Satanas. Ecce ego ad te reuertor, nec ad extraneũ, sed ad proprium vas recurro. Hæc & his similia diu declamanti, tandem sacerdotis tepescit religio. Iubet eam cubiculo intromitti, vsúsque concubitu eius discedere iubet. Dehinc tardius ad se reuersus, & de perpetrato scelere condolens, acturus pœnitentiam, diœcesis suæ monasterium expetit: ibíque cum gemitu ac lachrimis quæ commiserat diluens, ad vrbem propriam est reuersus. Qui impleto vitæ cursu migrauit à seculo. nata est enim ab hoc conceptu filia, quæ in religione permansit. Ipse quoque sacerdos cum coniuge & filia in crypta Cantobennensi, iuxta aggerem publicum est sepultus. In cuius loco Legonus episcopus subrogatur.

45 QVO defuncto, sanctus Hillidius successit, vir eximiæ sanctitatis ac præclaræ virtutis, qui in tanta sanctitate emicuit, vt fama eius etiam extraneos fines adiret: vnde factum est, vt ab imperatoris Treuerici filia expetitus, à spiritu immundo curaret. Quod in libro illo

quem de eius vita conscripsimus, memorauimus. Fuit autem, vt fama refert, valde senex & plenus dierum, plenúsque bonis operibus, qui felici consummatione, vitæ huius perfunctus tramite migrauit ad Christum: sepultúsq; in crypta, suburbano ciuitatis illius. Habuit autem & archidiaconum nomine & merito Iustum, qui & cursum vitæ bonis consummans operibus, magistri tumulo sociatur. Iam verò post transitum beati Hillidij confessoris, ad gloriosum eius sepulchrum tantę virtutes apparent, vt nec scribi integrè queant, nec memoria retineri. Huic sanctus Nepotianus successit.

45 IGITVR apud Aruernos sanctus Nepotianus quartus habebatur episcopus. A Treueris verò legati in Hispaniam mittebantur: ex quibus Artemius quidam admirabilis sapientiæ atque pulchritudinis, & prima ætate florens, vi febrium est correptus. Præcedentibus verò aliis, hic apud Aruernos ægrotus relinquitur. nam eo tempore apud Treueros, sponsali erat vinculo nexus. A sancto autem Nepotiano visitatus, atque oleo sancto perunctus, tribuente domino redditur sanitati. Qui cum ab eodem sancto verbum prædicationis accepisset, oblitus tam sponsam terrenam, quàm facultates proprias, sanctæ copulatur Ecclesiæ, factúsq, clericus in tanta prælatus est sanctitate, vt beato Nepotiano suc-

cessor existeret, ad regendas gregis dominici caulas.

47 PER idem tempus Iniuriosus quidam de senatoribus Aruernis, cum magnis opibus, similem sibi in cõiugio puellam expetiit, datóque arrabone, diem constituit nuptiarum. Erat autem vterque vnicus patri. Adueniente verò die, celebrata nuptiarum solennitate, in vno strato ex more locātur. Sed puella grauiter contristata, auersa ad parietem, amarissimè flebat. Cui ille, Quid, inquit, turbaris? Indica quæso mihi. Illáque silente, adiecit, Obsecro te per Iesum Christum filium dei, vt mihi quid doleas sapienter exponas. Tunc illa conuersa ad eum ait, Si omnibus diebus vitæ meæ plangam, nunquid tantę erunt lachrimæ, vt queant abluere tam immensum pectoris mei dolorem? Statueram enim, vt corpusculum meum immaculatum Christo à virili tactu seruarem: sed væ mihi quæ taliter ab eo relicta sum, vt quod optabam perficere nō valerem: & quod ab initio ætatis meæ seruaui, in hac nouissima die quam videre non debueram, perdidi. Ecce enim relicta ab immortali Christo, qui mihi dotem promittebat paradisum, mortalis hominis sum sortita cōsortium: & pro rosis immarcescibilibus, arentium me rosarū non ornat, sed deformat spolium. Et cùm debui super quadrifluo agni flumine, puritatis stolam induere: hæc mihi ve-

ſtis onus exhibuit, non honorẽ. Sed quid amplius verba protrahimus? Infelix ego quę debui ſorte mereri polos, hodie demergor in abyſſos. O ſi mihi hæc futura erant, quare non dies vitæ meæ, ipſe fuit finis, qui fuit initium? O ſi ante introiſſem mortis ianuam, quàm lactis acciperem alimenta. O ſi mihi dulcium nutricum oſcula, in funere fuiſſent expenſa. Horrent enim mihi terrenæ ſpecies, quia pro mundi vita transfixas manus ſuſpicio redemptoris. Nec cerno diademata gẽmis inſignibus coruſcantia, cùm illam ſpineam miror mente coronam. Reſpuo longè latéque diffuſa ſpatia terræ tuæ, quia amœnitatem concupiſco paradiſi. Horrẽt tua ſolaria, cùm dominũ reſidentẽ ſuſpicio ſuper aſtra. Talia cũ magno fletu iactãti, cõmotus pietate iuuenis ait: Vnicos nos nobiliſsimi Aruernorum habuere parentes, & ad propagandam generationem coniungere voluerunt, ne recedentibus de mundo ſuccederet hæres extraneus. Cui illa: Nihil eſt mundus, nihil ſunt diuitiæ, nihil eſt põpa ſeculi huius: nihil eſt vita ipſa qua fruimur: ſed illa magis vita quærenda eſt, quæ morte terminante non clauditur, quę labe vlla non ſoluitur, nec aliquo occaſu finitur, vbi homo in beatitudine æterna permanens, luce non occidente viuit. Et quod maius eſt his omnibus, ipſius domini præſentia, iugi perfruens contemplatione, in angelico tranſla-

tus ſtatu, indiſſolubili lætitia gaudet. Ad hæc ille: Dulciſsimis inquit, eloquiis tuis, æterna mihi vita tanquam magnum iubar inluxit: & ideo ſi vis à carnali abſtinere concupiſcentia, particeps tuæ mentis efficiar. Illa reſpondit, Difficile eſt ſexum virilem, mulieribus iſta præſtare. Tamen ſi feceris, vt immaculati permaneamus in ſeculo, ego tibi partem tribuam dotis, quam promiſſam habeo à ſponſo domino meo Ieſu Chriſto, cui me & famulã deuoui eſſe & ſponſam. Tũc illę armatus crucis vexillo, ait: Faciam quæ hortaris: & datis inter ſe dextris, quieuerunt. Multos poſtea in vno ſtrato recumbentes annos, vixerunt cum caſtitate laudabili. Quod poſtea in eorũ tranſitu declaratum eſt. nam cum impleto certamine, puella migraret ad Chriſtum, peracto vir funeris officio, cùm puellam in ſepulchrũ deponeret, ait: Gratias tibi ago æterne domine deus noſter, quia hunc theſaurum ſicut à te commendatum accepi, ita immaculatum pietati tuæ reſtituo. Ad hæc illa ſubridens: Quid, inquit, loqueris quod non interrogaris? Illámque ſepultam, ipſe non poſt multũ inſequitur. Porrò cum vtriuſque ſepulchrum è diuerſis parietibus collocatum fuiſſet, miraculi nouitas quæ eorum caſtitatem manifeſtaret, apparuit. nam facto mane [illegible] ad locum populi accederent, inuenerũt ſepulchra pariter, quæ longè inter ſe diſtare reliquerãt:

ſcilicet vt quos tenet ſocios cælum, ſepultorum hîc corporum non ſeparet monumentum. Hos vſque hodie, duos amantes vocitare loci incolæ voluerunt. Meminimúſque de his in libro Miraculorum.

48 ARCADII verò & Honorij ſecundo imperij anno, ſanctus Martinus Turonorum epiſcopus, plenus virtutib⁹ & ſanctitate, præbens infirmis multa beneficia, octogeſimo & primo ætatis ſuæ anno, Epiſcopatus autem XXVI. apud Condatenſem diœceſis ſuę vicum, excedens à ſeculo feliciter migrauit ad Chriſtum. Tranſiit autem media nocte, quæ dominica habebatur, Attico Cæſareóque cõſulibus. Multi enim in eius tranſitu pſallentium voces audierunt in cælo, quod in libro virtutum eius primo plenius expoſuimus. Nã cùm primitus ſanctus dei apud Cõdatenſem, vt diximus, vicum, ægrotare cœpiſſet, Pictaui populi ad eius tranſitũ ſicut Turonici conuenerunt. Quo migrante, grandis altercatio in vtrunque ſurrexit populum. Dicebãt enim Pictaui, Noſter eſt monach⁹, nobis abbas extitit: nos requirimus commẽdatum. Sufficiat vobis, quòd dum eſſet in mundo Epiſcopus, vſi eſtis eius colloquio, participaſtis cõuiuio, firmati fuiſtis benedictionibus, inſuper & virtutibus iocundati: ſufficiant ergo vobis iſta omnia: nobis liceat auferre vel cadauer exanimum. Ad hæc Turonici reſpondebant: Si

virtutum nobis facta sufficere dicitis, scitote quia vobiscum positus, amplius est quàm hîc operatus. nã vt prætermittamus plurima, vobis suscitauit duos mortuos, nobis vnum, & vt ipse sæpe dicebat, maior ei virtus ante episcopatum fuit, quàm post episcopatum. Ergo necesse est, vt quod nobiscum non impleuit viuens, expleat vel defunctus. Vobis est enim ablatus, nobis à deo donatus. Verùm si mos antiquitus institutus seruatur, in vrbe qua ordinatus est, habebit deo iubente sepulchrum. Certè si pro monasterio priuilegiũ cupitis vindicare, scitote quia primum ei monasterium cum Mediolanensibus fuit. His ergo litigantibus, sole ruente nox clauditur: corpúsque in medio positum, firmatis seris ab vtroq; populo custoditur. Futurum, vt manè facto à Pictauis per violentiam auferretur: sed deus omnipotens noluit vrbem Turonicam proprio frustrari patrono. Denique nocte media omnis Pictaua somno phalanga comprimitur, nec vllus superfuit qui ex hac multitudine vigilaret. Igitur vbi Turonici eos conspiciunt obdormisse, adprehensam sanctissimi corporis glebam, alij per fenestram eiiciunt, alij à foris suscipiunt: positúmque in naui cũ omni populo, per Vingénam fluuium descẽdunt. Ingressique Ligeris alueum, ad vrbem Turonicam cum magnis laudibus psallentióque dirigunt copioso. De quorum vo-

cibus Pictaui expergefacti, nihil de thesauro quem custodiebant habentes, cũ magna confusione ad propria sunt reuersi. Quòd si quis requiret, cur post transitum Gatiani episcopi, vnus tãtum, id est Litorius, vsque ad sanctum Martinum fuisset episcopus, nouerit quia obsistentibus paganis, diu ciuitas Turonica sine benedictione sacerdotali fuit. nam qui Christiani eo tempore videbantur, occultè & per latebras diuinum officium celebrabãt. nam si qui à paganis reperti fuissent Christiani, aut afficiebantur verberibus, aut gladio truncabantur. A passione ergo domini, vsque transitum sancti Martini, anni CCCCXII. computantur.

Explicitus est liber primus, continens annos V.M.D.X L V I. qui cõputantur à principio mundi vsque ad transitum sancti Martini episcopi.

GREGORII TVRONICI HISTORIARVM Liber secundus.

PRosequentes ordinē tēporum, mixtè confusēque, tam virtutes sanctorum, quàm strages gentium memoramus. Non enim inrationabiliter accipi puto, si felicem beatorum vitam inter miserorum memoremus excidia, cùm id non facilitas scriptoris, sed temporum series præstet. nam sollicitus lector si inquirat strenuè, inueniet inter illas regum Israëliticorum historias, sub Samuel iusto, Phineem interisse sacrilegum: ac sub Dauid, quem fortem manu dicunt, Goliam allophylum corruisse. Meminerit etiam sub Helię eximij vatis tēpore, qui pluuias cùm voluit abstulit, & cùm libuit, arentibus terris infudit: qui viduę paupertatem oratione locupletauit, quantæ populorū strages fuere, quantæ fames, vel quæ siccitas, miseram oppreſsit humum. Quę sub Ezechię tempore, cui deus ad vitam XV. annos auxit, Hierosolyma mala pertulerit. Sed & sub Eliseo propheta, qui mortuos vitæ restituit, & alia in populis miracula multa fecit, quantæ

interneciones, quæ miseriæ ipsum Israëliticũ populum oppresserunt. Sic & Eusebius, Seuerus, Hieronymúsque in Chronicis atq; Orosius, & bella regum, & virtutes martyrum pariter texuerunt. Ita & nos idcirco sic scripsimus, quo facilius seculorum ordo, vel annorum ratio, vsque ad nostra tẽpora tota reperiatur. Venientes ergo per antè dictorum auctorum historias, ea quæ in posterum acta sunt, domino iubente differemus.

1 IGITVR post excessum B. Martini Turonicæ ciuitatis episcopi, summi & incomparabilis viri, de cuius virtutibus, magna apud nos volumina retinentur, Briccius ad episcopatũ succedit. At verò Briccius iste cùm esset primæuæ ætatis iuuenis, sancto adhuc Martino viuẽti in corpore multas tẽdebat insidias, pro eo quòd ab eodem plerunque cur faciles res sequeretur, arguebatur. Quadam autem die, dum quidam infirmus medicinam à beato Martino expeteret, Briccium adhuc diaconũ in platea conuenit: cui simpliciter ait, Ecce ego prꝑstolor beatum virum, & nescio vbi sit vel quid operis agat: cui Briccius, Si, inquit, delirum illum quæris, prospice eminus: ecce cælum solitè sicut amens respicit. Cúmque pauper ille occursu reddito quod petierat impetrasset, Briccium diaconum vir beatus alloquitur: En ego Bricci delirus tibi videor? Cúmque ille confusus hæc audiens, dixisse se

denegaret, ait vir ſanctus: Nónne aures meæ ad os tuum erant, cùm hæc eminus loquebaris? Amen dico tibi, quia obtinui apud deum, vt poſt me ad pontificatus honorem accedas: ſed noueris te in epiſcopatu multa aduerſa paſſurum. Briccius hæc audiens inridebat, dicens, Nónne verum dixi, iſtum delira verba proferre? Sed & presbyterij honore præditus, ſæpius beatum virum conuiciis laceſſiuit. Adepto ergo conſentientibus ciuibus, pontificatus officio, orationi vacabat. Quia quanquam eſſet ſuperbus & vanus, caſtus tamen habebatur corpore. Triceſimotertio verò ordinationis eius anno, oritur contra eum lamentabilis cauſa pro crimine. nam mulier ad quam cubicularij eius veſtimenta deferre ſolebant ad abluendum, quę ſub ſpecie religionis erat veſte mutata, cócepit & peperit. Qua de re ſurrexit omnis populus Turonorum in iram, & totum crimen ſuper epiſcopum referũt, volentes eum vnanimiter lapidare. Dicebant enim, Diu pietas ſancti tuam celauit luxuriam: nec deus nos diutius ſinit manus tuas indignas oſculando, pollui. Illo quoque econtrario viriliter hæc negante, Adferte, inquit, infantem ad me. Cúmque oblatus fuiſſet infans, triginta dies ab ortu habens, ait ad eum epiſcopus: Adiuro te per Ieſum Chriſtum filium dei omnipotentis, vt ſi ego te generaui, coram cunctis edicas. Et ille, Non

es, inquit, tu pater meus. Populis autem rogantibus, vt quis esset pater, interrogaret, ait sacerdos: Non est hoc meū. quod ad me pertinuit, sollicitus fui. Vobis si aliquid suppetit, per vos quærite. Tunc illi magicis hæc artibus facta asseuerantes, insurgunt contra eum in vna conspiratione: & trahentes eum dicebant: Non diutius nobis falso pastoris nomine dominaberis. Ille autem ad satisfaciendum adhuc populo, prunas ardentes in byrrum sum posuit: & ad se stringens, vsque ad sepulchrum beati Martini, vna cum populorum turbis accedit. Proiectísque ante sepulchrū prunis, vestimētum eius inustum apparuit. Illo quoque sic prosequente, Sicut istud vestimentum ab his ignibus videtis illæsum, ita & corpus meum à mulieris coitu est impollutum. Illis verò non credentibus, sed cōtradicentibus, trahitur, calumniatur, eiicitur, vt sermo sancti adimpleretur: Noueris te in episcopatu multa aduersa passurum. Hoc enim eiecto, Iustinianum in episcopatu constituunt. Deníque Briccius Romanæ vrbis Papam expetiit, flens & eiulans, atque dicens: Meritò hæc patior, quia peccaui in sanctum dei, & eum delirum & amentem sæpe vocaui: cuius videns virtutes, non credidi. Post cuius abscessum, aiūt Turonici sacerdoti suo: Vade post eum, & exerce negocium tuū: quia si eum prosecutus non fueris, ad nostrum om-

nium contemptum humiliaberis. Iustinianus verò egressus à Turonis, Vercellas Italiæ ciuitatem adgressus, iudicio dei percussus, obiit peregrinus. Turonici eius obitum audientes, & in sua malitia perdurantes, Armentium in eius loco constituunt. At Briccius episcopus Romam veniens, cuncta quæ pertulerat papę refert. Qui ad sedem apostolicam residens, plerunque missarum solennia celebrans, inibi quicquid in sanctum dei deliquerat, deflendo, diluit. Septimo igitur regressus anno à Roma, cum auctoritate papæ illius, Turonos redire disponit: & veniēs ad vicum cuius nomen est Laudiacum, sexto ab vrbe miliario, mansionem accepit. Armētius verò febre corripitur, & media nocte spiritum exhalauit. Quod protinus Briccio episcopo per visum reuelatum est: qui ait suis, Surgite velocius, vt ad tumulādum fratrem nostrum Turonicum pontificem occurramus. Cúmq; illi veniētes portam ciuitatis ingrederentur, ecce istum per aliam portam mortuum efferebant. Quo sepulto, Briccius in cathedram suā regressus est, septem postea feliciter viuens annos. Cui post XLVII. episcopatus annum defuncto, sanctus Eustochius successit, magnificæ sanctitatis vir.

II POST hæc Vandali à loco suo digressi, cum Gunderico rege in Gallias ruunt. Quibus valde vastatis, Hispanias appetunt. Hos

ſecuti Sueui, id eſt, Alamanni, Galliciam adprehendunt. Nec multo pòſt, ſcandalum inter vtrunque oritur populum, quoniam propinqui ſibi erant: cúmque ad bellum armati procederent, ac iamiámque in conflictu parati eſſent, ait Alamānorum rex, Quouſque bellum ſuper cunctum populum commouetur? ne pereant quæſo populi vtriuſque phalangæ: ſed procedant duo de noſtris in campum cum armis bellicis, & ipſi inter ſe confligant. Tunc ille cuius puer vicerit, regionem ſine certamine obtinebit. Ad hęc cunctus cōſenſit populus, ne vniuerſa multitudo in ore gladij rueret. His enim diebus Gūdericus rex obierat, in cuius loco Tranſimūdus obtinuerat regnum. Confligentibus verò pueris, pars Vandalorum victa ſuccubuit, interfectóque puero, placitum egrediendi Tranſimundus ſpopondit, vt ſcilicet pręparatis itineris neceſſariis, ſe à finibus Hiſpaniæ remoueret. Per idem verò tempus perſecutionē in Chriſtianos Tranſimundus exercuit, ac totam Hiſpaniam, vt ad perfidiam Arrianæ ſectæ conſentiret, tormētis ac diuerſis mortibus impellebat. Vnde factum eſt, vt puella quædam religioſa, prædiues opibus, ac ſecundum ſeculi dignitatem, nobilitate ſenatoria florens: & quod his omnibus eſt nobilius, fide catholica pollens, deóque omnipotenti inreprehēſibiliter ſeruiens, ad hanc quæſtionem addu-

ceretur. Cúmque regis fuiſſet oblata conſpe-ctibus, cœpit eam primum ad rebaptizãdum blandis ſermonibus inlicere. Quæ cùm veneno ſum eius iaculum fidei parma propelleret, præcepit rex facultates eius auferri, quæ iam mẽte poſſidebat regna paradiſi. Deinde ſupplicii adplicatam, ſine ſpe præſentis vitę torqueri. Quid plura? Poſt multas quæſtiones, poſt ablatos terrenarum diuitiarum theſauros, cùm ad hoc frangi non poſſet, vt beatam ſcinderet trinitatem, ad rebaptizandum inuita deducitur. Cúmque in illud cœnoſum lauacrum vi cogeretur immergi, ac proclamaret, Patrem cum filio, ac ſpiritum ſanctum vnius credo eſſe ſubſtantiæ eſſentiæ'que, digno aquas vnguine cunctas infecit, id eſt fluxu vẽtris aſperſit. Exhinc ad legitimam deducta quæſtionem, poſt eculeos, poſt flammas & vngulas, Chriſto domino capitis deciſione dicatur. Poſt hæc proſequentibus Alamannis vſque ad Traductam, tranſito mari Vandali per totam Africam ac Mauritaniam ſunt diſperſi.

3 SED quoniam eorũ tẽpore perſecutio in Chriſtianos inualuit, ſicut ſuperius mentio facta eſt, videtur vt aliqua ex his quæ circa dei Eccleſias intulerunt, vel quemadmodum de regno expulſi ſint, memorare. Defuncto igitur Tranſimundo, poſt ſcelera quæ in ſanctis dei exercuit, Honoricus mente crudelior A-

fricanum occupat regnum, atq; ex electione Vandalorum ipsis præponitur. Cuius sub tempore quanti Christianorum populi, pro ipso Christi sacratissimo nomine, cæsi sint, ab hominibus non potest comprehendi. Testis est tamen Africa quæ misit, & Christi dextera, quæ gemmis immarcescibilibus coronauit. Legimus tamen quorũdam ex ipsis, martyrum passiones, ex quibus quædam replicãda sunt, vt ad ea quæ spopondimus veniamus. Igitur Cirola falso vocatus episcopus, hæreticorũ tunc maximus habebatur assertor. Cúmque ad persequendum Christianos rex per diuersa transmitteret, sanctum Eugenium episcopum, virũ inenarrabili sanctitate, qui tunc ferebatur magnæ prudentiæ esse, in suburbano ciuitatis suæ reperit persecutor. Quem ita violenter rapuit, vt nec ad hortãdum gregem Christi, vllũ abire permitteret. Ille verò cùm se videret abduci, Epistolam ciuibus pro custodienda fide catholica, hoc modo transmisit: Dilectissimis & in Christi amore dulcissimis filiis & filiabus Ecclesiæ mihi à deo commissę, Eugenius episcopus: Regalis emanauit auctoritas, & pro exercenda fide catholica, edicto nos à Carthagine venire præcepit. Et ideo ne abiens à vobis Ecclesiam dei in ambiguo, hoc est, in suspenso dimitterem, aut oues Christi non verus pastor silentio relinquerem, necessarium duxi has pro me vicarias

rias vestræ dirigere sanctitati: in quibus non fine lachrimis peto, hortor, moneo, & satis abũdéq; obtestor per dei maiestaté,& per tremendum iudicij diem, atque aduentus Christi terribilem claritatem,vt fixius teneatis catholicam fidem, adserentes filium patri esse æqualem,& spiritum sanctum eandem habere cum patre & filio deitatem. Seruate itaque vnici baptismatis gratiam, custodiẽtes chrismatis vnctionem. Nemo post aquam reuertatur ad aquam, renatus ex aqua. Nutu enim dei, sal in aqua conficitur: sed si in aquã redactum fuerit, omnis species eius confestim euacuatur. Vnde non immerito dominus in euãgelio ait, Si sal infatuatum fuerit, in quo salietur? Et vtique hoc est infatuari, velle secundò condiri, cùm semel factum sufficiat. Non audistis Christum dicentem: Qui semel lotus est, non habet necessitatem iterum lauandi? Ideóque fratres, & filij filiæ'que meæ in domino, non vos contristet absentia mea, quin catholicæ disciplinæ adhæreatis. Ego vos nec longinquitate aliqua obliuiscor, nec morte à vobis diuellor. Scitote quia quocunque me fecerint diuidi agones, mecum est palma: si ad exilium abiero, beati Ioannis euangelistæ exemplum: si ad mortis exitium, viuere mihi Christus est & mori lucrũ. Si rediero, fratres, implebit deus desiderium vestrum. Attamen sufficit modò, quòd vobis non tacui: monui,

D

instruxi,quomodo potui: ideóque immunis ſum à ſanguine omnium pereuntium, & ſcio quia aduerſus eos legentur literæ iſtę ante tribunal Chriſti,cùm venerit reddere vnicuique ſecundũ opera ſua. Si reuerſus fuero, fratres, videbo vos in hac vita: ſi non reuerſus fuero, videbo vos in futura. Dico tamen vobis,valete,orate pro nobis,& ieiunate:quia ieiunium & eleemoſyna ſemper dominum ad miſericordiam deflexerunt. Mementote eſſe ſcriptũ in Euangelio, Nolite timere eos qui occidũt corpus, animam autem non poſſunt occidere: timete autem eum qui poſtquam occiderit,habet poteſtatem & animã & corpus perdere & mittere in gehennam. Ductus itaq; ſanctus Eugenius ad regem cum illo Arrianorum epiſcopo,pro fide Catholica decertauit. Cúmque eum de ſanctę Trinitatis myſterio potentiſſimè deuiciſſet,& inſuper multas per eum virtutes Chriſtus oſtenderet, in maiorem inſaniam idem epiſcopus inuidia inflammante,ſuccenditur. Erát enim tunc temporis cum ſancto Eugenio viri prudentiſſimi atq; ſanctiſſimi, Vindemialis & Longinus epiſcopi,pares gradu, & virtute non impares. Nam ſanctus Vindemialis eo tempore ferebatur mortuum ſuſcitaſſe: Longinus autem multis infirmis ſalutẽ tribuit: Eugenius quoque non ſolum viſibilium oculorum cæcitatem, ſed etiam mentium depellebat. Quod

cernens ille nequam Arrianorum episcopus, vocatum ad se quendam hominē, ab illo quo ipse viuebat errore, deceptum, ait, Non patior, quòd hi episcopi multa in populo signa depromunt, illósque cuncti me neglecto sequuntur. Adquiesce nunc his quæ præcipio, & acceptis quinquaginta aureis, sede in platea per quam nobis est transitus: & manum super clausos oculos ponens, me prætereunte cū reliquis exclama in magna virtute, dicens: Te beatissime Cirola, nostræ religionis antistes, deprecor, vt respiciens manifestes gloriā ac virtutem tuam, vt oculos meos aperiens, merear lucem videre quam perdidi. Qui iussa complens, residénsque in platea, transeunte hæretico cum sanctis dei, iste qui deum irridere cogitabat, exclamat in magna virtute dicens: Audi me beatissime Cirola: audi me sancte sacerdos dei: respice cæcitatem meā, experiar ego medicamenta quæ sæpe cæci reliqui à te meruerunt, quæ leprosi experti sunt, quę ipsi etiam mortui pręsenserunt. Adiuro te per ipsam virtutem quam habes, vt mihi desideratā restituas lucem, quia grauis sum cæcitate percussus. Veritatem enim nesciens, verum dicebat: quia cæcauerat eum cupiditas, & virtutem dei omnipotētis irridere per pecuniam ęstimabat. Tunc hæreticorum episcopus paululum se diuertit, quasi in virtute triumphaturus, elatus vanitate atque super-

bia,posuit manum suam super oculos eius dicens, Secundum fidem nostram, qua rectè deum credimus,aperiantur oculi tui. Et mox vt hoc nefas erupit,risus mutatur in planctũ, & dolus episcopi est patefactus in publico. nam tantus dolor oculos miseri illius inuasit, vt eos digitis vix comprimeret,ne creparent. Denique clamare cœpit miser,ac dicere: Væ mihi misero, quia seductus sum ab inimico legis diuinæ. Væ mihi, quia deum per pecuniam inridere volui, & quinquaginta aureos accepi,vt hoc facinus perpetrarem. Ad episcopum autem aiebat: Ecce aurũ tuum: redde lumen meum,quod dolo tuo perdidi. Vósque rogo gloriosissimi Christiani,ne despiciatis miserum,sed velociter succurrite pereunti. Verè enim cognoui, quia deus non inridetur. Tunc sancti dei misericordia moti, Si,inquiunt,credis,omnia possibilia sunt credenti. At ille clamabat voce magna: Qui non crediderit Christum filium dei & spiritum sanctum æqualem habere substantiam atque deitatẽ cum deo patre,hodie quę ego perfero patiatur. Et adiecit, Credo deum patrem omnipotẽtem, credo filium dei Christum Iesum æqualem patri,credo spiritum sanctum patri & filio consubstantialem atque coæternum. Hæc illi audientes,& se inuicem honore mutuo pręuenientes,oritur inter eos sancta contentio, quis oculis eius signum beatæ crucis

imponeret. Vindemialis verò ac Longinus Eugenium, ille autem econtra eos exorat vt manus imponerent cæco. Quod cùm fecissent,& manus suas super caput eius tenerent, sanctus Eugenius crucem super oculos cæci faciens,ait: In nomine patris & filij & spiritus sancti veri dei,quem trinum in vna ęqualitate atque omnipotentia confitemur, aperiantur oculi tui. Et statim ablato dolore, ad pristinam rediit sanitatem. Manifestissimè autem patuit per huius cæcitatem, qualiter hæreticorum episcopus, oculos cordium misero assertionis suæ velabat amictu,ne veram lucem illi liceret fidei oculis cõtemplari. O miserum,qui nõ ingressus per ianuam, id est per Christum,qui est ianua vera,lupus magis gregi quàm custos effectus est:& pacem fidei quá in credentium cordibus debuerat accendere, prauitate cordis sui conabatur extinguere. Sancti verò dei alia signa in populis multa fecerunt: & erat vox vna populi dicentis, Verus deus pater, verus deus filius, verus deus spiritus sanctus,vna fide colendus,vno timore metuendus,eodémq; honore venerandus. Nam quæ Cirola adserit, falsa esse cunctis est manifestum. Videns autem Honoricus rex, assertiones suas per sanctorum fidem gloriosam taliter denudari,nec erigi sectam erroris, sed potius destrui: fraudémque pontificis sui in hoc scelere fuisse detectã, sanctos dei post

multa tormenta, post eculeos, post flammas; post vngulas, iussit interfici. Beatum verò Eugeniũ decollari iussit, sub ea specie, vt si in ea hora qua ensis super ceruicem eius incumbebat, non reuerteretur ad hæreticorum sectam, non occideretur, ne eum pro martyre excolerent Christiani, sed exilio damnaretur: quod ita factum esse manifestum est. Nã cùm imminenti morte, interrogatus fuisset, si mori pro fide Catholica destinaret, respõdit: Hęc enim est sempiterna vita, pro iustitia mori. Tunc suspenso gladio, apud Albigensem Galliarum vrbem, exilio deputatus est: vbi & finem vitæ præsentis fecit. Ad cuius nunc sepulchrum multæ virtutes creberrimè ostenduntur. Sanctum verò Vindemialem, gladio percuti pręcepit. quod & impletum est in hoc certamine. Octauianus verò archidiaconus & multa milia virorum ac mulierum, hanc fidem adserentium interempta atque debilitata sunt. Sed pro amore gloriæ, nihil erant hæc supplicia cõfessoribus sanctis, qui in paucis vexati, in multis bene se nouerant disponendos, iuxta illud apostoli: » Quia non sunt » condignæ passiones huius temporis, ad futu» ram gloriam quæ reuelatur in sanctis. Multi tunc errantes à fide, accipientes diuitias, inseruerũt se doloribus multis. Infelix autẽ quidã episcopus nomine Reuocatus, eo tempore est reuocatus à fide Catholica. Tunc & sol teter

apparuit, ita vt vix ab eo pars vel tertia eluceret. Credo nanque pro tantis sceleribus & effusione sanguinis innocentis. Honoricus verò post tantum facinus, arreptus à dæmone, qui diu de sanctorum sanguine pastus fuerat, propriis se morsibus laniabat: in quo etiam cruciatu, vitam indignam iusta morte finiuit. Huic Childericus succeßit, quo defuncto, Gelesimiris regnum suscipit. Ipse quoq; à republica superatus, vitam principatúmque finiuit, & sic regnum decidit Vandalorum.

4 MVLTÆ enim hæreses eo tempore dei Ecclesias impugnabant, de quibus plerunq; vltio diuina data est. Nam & Athanaricus Gothorum rex, magnā excitauit persecutionem: qui multos Christianorū diuersis pœnis adfectos, gladio detruncabat: sed & nonnullos exilio datos, fame variísque cruciatibus enecabat. Vnde factum est, vt exigente iudicio dei pro effusione sanguinis iusti, à regno depelleretur, & esset exsul à patria, qui dei Ecclesias impugnabat. nunc verò ad superiora redeamus.

5 IGITVR rumor erat Chunos in Gallias velle prorumpere. Erat autem tunc temporis apud Tungros oppidū Seruatius eximię sanctitatis episcopus, qui vigiliis ac ieiuniis vacās crebro lachrimarū imbre perfusus, domini misericordiam precabatur, ne vnquā gentem hanc incredulā, séque semper indignam

in Gallias venire permitteret. Sed ſentiẽs per ſpiritum, pro delictis populi, ſibi hoc nõ fuiſſe conceſſum, conſilium cepit vt expeteret vrbem Romanam, ſcilicet vt adiunctis ſibi apoſtolicæ virtutis patrociniis, quæ humiliter ad dominũ flagitabat, mereretur facilius obtinere. Accedens ergo ad beati apoſtoli tumulum, deprecabatur auxilium bonitatis eius, in multa abſtinẽtia, maximè inedia ſe cõſumens, ita vt biduo triduóque ſine vllo cibo potúque maneret, nec eſſet interuallum aliquod in quo ab oratione ceſſaret. Cúmq; ibidem per multorum dierum ſpacia in tali afflictione moraretur, fertur hoc à beato apoſtolo accepiſſe reſponſum: Quid me vir ſanctiſſime inquietas? ecce enim apud domini deliberationem prorſus ſancitum eſt: Chunos in Gallias aduenire, eáſque maxima tempeſtate debere depopulari. Nunc igitur ſume conſiliũ, accelera velociter, ordina domũ tuam, ſepulturam cõpone: require linteamina mũda. ecce enim migrabis à corpore, nec videbũt oculi tui mala quę facturi ſunt Chuni in Galliis, ſicut locutus eſt domin⁹ deus noſter. Hoc à ſancto apoſtolo pontifex reſpõſo ſuſcepto, iter accelerat, Galliáſque velociter repetit: veniénſque ad vrbem Tungrorum, quæ erãt neceſſaria ſepulturæ ſecum citius leuat: valéque dicens clericis, ac reliquis ciuibus vrbis, denunciat cum fletu & lamentatione, quia non

visuri essent vltra faciem illius. At illi cum eiulatu magno & lachrimis eum prosequentes, supplicabant humili prece dicentes, Ne derelinquas nos pater sancte, ne obliuiscaris nostri pastor bone. Sed cùm eum fletibus reuocare non possent, accepta benedictione cũ osculis redierunt. Hic verò ad Traiectensem vrbem accedẽs, modica pulsatus febre, recessit à corpore. Ablutúsque à fidelibus, iuxta ipsum aggerẽ publicum est sepultus. Cuius beatum corpus qualiter post multorum temporum spacia sit translatum, in libro Miraculorum scripsimus.

7 IGITVR Chuni à Pannoniis egressi, vt quidam ferunt, in ipsa sanctæ Paschæ vigilia, ad Metensem vrbem, reliqua depopulando, perueniunt, tradẽtes vrbem incendio, & populum in ore gladij trucidantes, ipsósque sacerdotes domini ante sacrosancta altaria perimentes. Nec remansit in ea locus inustus, præter oratoriũ beati Stephani primi martyris ac leuitæ. De quo oratorio quę à quibusdã audiui, narrare nõ distuli. Aiunt enim, priusquam hi hostes venirẽt, vidisse se virum fidelem in visu quasi conferentem cum sanctis apostolis Petro ac Paulo, beatum leuitam Stephanum de hoc excidio, ac dicentẽ: Oro domini mei, vt non permittatis obtentu vestro Metensem vrbem ab inimicis exuri, quia locus in ea est in quo paruitatis meæ pignora

continẽtur: ſed potius ſentiant ſe populi aliquid me poſſe cum domino. Quòd ſi tantũ facinus populi ſupercreuit, vt aliud fieri non poſſit, niſi ciuitas tradatur incendio, ſaltem vel hoc oratorium non crémetur. Cui illi aiũt, Vade in pace dilectiſſime frater, oratorium tantum tuum carebit incendio. Pro vrbe verò non obtinebimus, quia dominicæ ſanctionis ſuper eam ſentẽtia iam proceſſit: inualuit enim peccatum populi & clamor malitiæ eorum aſcendit coram deo. ideo ciuitas hæc cremabitur incẽdio. Vnde proculdubio eſt, quòd horum obtentu vrbe vaſtata, oratorium permanſit inlæſum.

7 ATTILA verò Chunorum rex, à Metẽſi vrbe egrediens, cùm multas Galliarum ciuitates opprimeret, Aureliam adgreditur, cámque maximo arietum impulſu nititur expugnare. Erat autem eo tempore beatiſſimus Anianus, in ſupradicta vrbe epiſcopus, vir eximiæ prudentiæ, ac laudabilis ſanctitatis, cuius virtutum geſta nobiſcum fideliter retinẽtur. Cúmque incluſi populi ſuo pontifici quid agerent acclamarent, ille fiſus in deo, monet omnes in orationem proſterni, & cum lachrimis pręſens ſemper in neceſſitatibus domini auxilium implorare. Denique his vt pręceperat deprecantibus, ait ſacerdos: Aſpicite de muro ciuitatis, ſi dei miſeratio iam ſuccurrat. Suſpicabatur enim per domini miſericor-

diam, Aëtium aduenire, ad quem & Arelatē abierat, prius suspectus futuri. Aspiciētes autem de muro, neminem viderunt. Et ille, Orate, inquit, fideliter: dominus enim liberabit vos hodie. Orantibus autem illis, ait, Aspicite iterum. Et cùm aspexissent, neminem viderūt qui ferret auxilium. Ait eis tertio, Si fideliter petitis, dominus velociter adest. At illi cum fletu & eiulatu magno, domini misericordiā implorabant. Exacta quoque oratione, tertio iuxta senis imperium aspicientes de muro, viderunt à longè quasi nebulam de terra consurgere. Quod renunciantes, ait sacerdos, Domini auxilium est. Interea iam tremētibus ab impetu arietum muris, iámque ruituris, ecce Aëtius & Theudo Gothorum rex, ac Thorismodus filius eius, cum exercitibus suis ad ciuitatem adcurrunt, versúmq; hostem eiiciūt, repellúntque. Itaque liberata obtentu beati Antistitis ciuitate, Attilam fugant, qui Mauriacum campum adiens, se præcingit ad bellum. Quod hi audientes, se contra eum viriliter præparant. His diebus Romā sonus adiit, Aëtium in maximo discrimine interphalāgas hostium laborare. Quo audito vxor eius anxia atque mœsta, assiduè basilicam sanctorum apostolorum adibat, atque vt virum suum de hac expeditione susciperet sospitem precabatur. Quæ cùm die noctúque hæc ageret, quadam nocte homo pauperculus, crapulatus à

vino, in angulo basilicæ beati Petri apostoli obdormiuit. Clausis autem ex more ostiis à custodibus, non est eiectus. de nocte verò consurgens, relucentibus per tota ædis spacia lichnis, pauore perterritus, aditũ per quem foris euaderet, quærit. Verùm vbi primi atque alterius ostij claustra pulsat, & obserata cuncta cognoscit, solo decubuit, trepidus pręstolans locum, vt cum venientibus ad matutinos hymnos populis, hic liber abscederet. Interea vidit duas personas se inuicem venerabiliter salutantes, sollicitósq; de suis esse prosperitatibus. Tunc qui erat senior, ita exorsus est: Vxoris Aëtij lachrimas diutius sustinere non patior. petit enim assiduè, vt virum suum de Galliis reducam incolumem, cùm aliud exinde fuisset apud diuinum iudicium præfinitũ. sed tamen obtinui immensam pietatem pro vita illius. Et ecce nunc illuc propero, viuentem eum exinde reducturus. Veruntamẽ obtestor, vt qui hæc audierit, sileat, archanúmq; dei vulgare non audeat, ne pereat velociter à terra. Ille autem hæc audiẽs, silere nõ potuit, sed mox inlucescente cælo omnia quæ audierat, matrifamiliæ pandit: expletísque sermonibus lumine caruit oculorum. Igitur Aëtius cum Francis Gothísq; coniunctus, aduersus Attilam confligit. At ille ad internecionem vastari suum cernens exercitum, fuga dilabitur. Theudo verò Gothorum rex, huic certa-

mini ſuccubuit. Nam nullus ambigat, Chunorum exercitum obtentu memorati antiſtitis fuiſſe fugatum. Verùm Aëtius patritius cum Thoriſmodo victoriam obtinuit, hoſtéſq; deleuit. Expletóque bello ait Aëtius Thoriſmodo, Feſtina velociter redire in patriam, ne inſiſtente Germano, patris regno priueris. Hæc ille audiens, cum velocitate diſceſſit, quaſi anticipaturus fratrē, & prior patris cathedram adepturus. Simili & Francorum regem dolo fugauit. Illis autem recedentibus, Aëtius ſpoliato campo, victor in patriam cum grandi eſt reuerſus ſpolio. Attila verò cū paucis reuerſus eſt, nec multo pòſt Aquileia à Chunis capta, incēſa atque diruta, Italia peruagata atq; ſubuerſa eſt. Thoriſmodus quo ſupra meminimus, Alamānos bello edomuit: ipſe deinceps, poſt multas lites & bella, à fratribus oppreſſus ac iugulatus interiit.

8 IGITVR his ita digeſtis ac per ordinem expletis, quid de Aëtio ſupra memorato, Renati Frigeridi narrat hiſtoria, tacere nefas putaui. Nam cùm in duodecimo hiſtoriarum libro referat, poſt diui Honorij exceſſum, Valentinianum puerulum, vno tantū luſtro peracto, à conſobrino Theodoſio imperatorem fuiſſe creatum, & apud vrbem Romam, tyrānum Ioannem in imperium ſurrexiſſe, legatóſque eius à Cęſare dicat fuiſſe deſpectos, adiecit: Dum hæc ita gererentur, legati ad ty-

rannum reuersi sunt,mandata atrocia reportantes:quibus permotus Iohãnes, Aëtium id temporis curam palatij gerentem, cum ingẽti auri pondere,ad Chunos transmittit,notos sibi obsidiatus sui tempore,& familiari amicitia deuinctos cum mandatis huiusmodi: Cùm primum partes aduersę Italiam ingressæ forent,ipse à tergo adoriretur, se à fronte venturum.Et quia de hoc viro consequenter plura memoranda sunt, genus morésque ordiri placet.Gaudẽtius pater,Scythiæ prouinciæ primoris loci,à domesticatu exorsus militia vsque ad magisterij equitum culmen prouectus est.Mater Itala,nobilis ac locuples fœmina.Aëtius filius, à puero prætorianus, tribus annis Alarici obses: dehinc Chunorum, post hæc Carpilionis gener,ex comite domesticorũ,& Iohãnis curam palatij, gerere cœpit: medij corporis,virilis habitudinis,decẽter formatus, quo neque infirmitudini esset neque oneri:animo alacer,membris vegetus, eques promptissimus, sagittarum iactu peritus,conto impiger,bellis aptissimus,pacis artibus celebris,nullius auaritiæ,minimæ cupiditatis,bonis animi præditus, nec impulsoribus quidem prauis ab instituto suo deuians, iniuriarum patientissimus, laboris adpetens, impauidus periculorũ,famis sitísque atq; vigiliarum tolerãtissimus.Cui ab ineunte ætate prædictum liquet,quantæ potentiæ fatis de-

ſtinaretur temporibus ſuis locíſque celebrandus. Hæc ſupradictus hiſtoriographus de Aëtio narrat. Adultus autem Valentinianus imperator, metuẽs ne ſe per tyrannidem Aëtius opprimeret, eum nullis cauſis extantibus interemit. Ipſe poſtmodum Auguſtus, dum in campo Martio pro tribunali reſidẽs, concionaretur ad populum, Occylla buccellarius Aëtij ex aduerſo veniens, eum gladio perfodit. Talis vtriſque extitit finis.

DE Francorum verò regibus, quis fuerit primus à multis ignoratur. Nam cùm multa de eis Sulpitij Alexandri narrer hiſtoria, non tamen regem primum eorum vllatenus nominat: ſed duces eos habuiſſe dicit: quæ tamẽ de eiſdẽ referat, memorare videtur. Nam cùm dicit, Maximum intra Aquileiam, amiſſa omni ſpe imperij quaſi amentem reſidere, adiungit: Eo tempore Genobaldo, Marcomere, & Sunnone ducibus, Franci in Germaniam prorupere, ac pluribus mortalium limite inrupto cæſis, fertiles maximè pagos depopulati, Agrippinenſi etiam Coloniæ metum incuſſere. Quod vbi Treueros perlatum eſt, Nanninus & Quintinus militares magiſtri, quibus infantiam filij & defenſionem Galliarum Maximus commiſerat, collecto exercitu apud Agrippinam cõuenere. Sed onuſti præda hoſtes, prouinciarum opima depopulati, Rhenum tranſiere, pluribus ſuorum in Ro-

manQ relictis solo,ad repetendam depopulationem paratis,cum quibus congressus Romanis accommodus fuit, multis Francorum apud Carbonariam ferro peremptis. Cúmq; consultaretur de successu,an in Fráciam trásire deberent,Nanninus abnuit, quia non imparatos & in locis suis indubiè fortiores futuros sciebat. Quod cũ Quintino & reliquis viris militaribus displicuisset, Nannino Mogontiacum reuerso, Quintinus cum exercitu circa Niuisium castellum Rhenum transgressus,secundis à fluuio castris, casas habitatoribus vacuas atque ingẽtes vicos destitutos offendit. Franci enim simulato metu, se in remotiores saltus receperant,cõcidibus per extrema siluarum procuratis. Itaque vniuersis domibus exustis, in quas sæuire stoliditas ignaua,victoriæ cõsummationem reponebat, noctem sollicitam milites sub armorum onere duxerant. Ac primo diluculo,Quintino prę lij duce ingressi saltus, in medium ferè diem implicantes se erroribus viarum,toto peruagati sunt:tandẽ cùm ingẽtibus septis omnia à solido clausa offendissent, in palustres campos qui siluis iungebantur,prorupêre:molicẽtibus,hostium rari apparuere:qui coniunctis arborum truncis, vel concidibus superstãtes, velut è fastigiis turrium,sagittas tormentorũ ritu effudêre,inlitas herbarũ venenis,vt summę cutis,neque letalibus inflicta locis vulnera, haud

ra,haud dubiæ mortes ſequerentur. Dehinc maiori multitudine hoſtium circũfuſus exercitus,in aperta camporum,quæ libera Franci reliquerant,auidè effuſus eſt: ac primi equites voraginibus immerſi, permixtis hominũ iumentorúmque corporibus, ruina inuicem ſuorũ oppreſſi ſunt. Pedites etiam, quos nulla onera equorum calcauerãt,implicati limo, ægrè explicantes greſſum, rurſus ſe, qui paulò antè vix emerſerant,ſiluis trepidãtes occulebant. Perturbatis ergo ordinibus cæſæ legionis,Heraclio Iouinianorum tribuno ac penè omnibus qui militibus præerant extinctis, paucis effugium tutum nox & latibula ſiluarum præſtitere. Hæc in tertio Hiſtoriæ libro narrauit. In quarto verò libro cùm de interfectione Victoris filij Maximi tyranni narraret,ait: Eo tempore Carietto & Syrus in locum Nanneni ſubrogati, in Germania cũ exercitu oppoſito Francis diuerſabãtur. Et poſt pauca,cùmFranci de Germania prædas tuliſſent,adiecit:Nihil Arbogaſtes differre volẽs, commonet Cęſarem pœnas debitas à Francis exigendas, niſi vniuerſa quæ ſuperiori anno cæſis legionibus diripuerant,confeſtim reſtituerent, auctoréſque belli traderent, in quos violatæ pacis perfidia puniretur. Hæc acta cùm duces eſſent,retulit:& deinceps ait,Poſt dies pauculos Marcomere & Sunnone Francorum regalibus tranſacto curſim conloquio,

impetratísq; ex more obsidibus, ad hiemandum Treueros concessit. Cùm autem eos regales vocet, nescimus vtrum reges fuerint, an vices tenuerint regum. Idem tamẽ scriptor, cum necessitates Valentiniani Augusti commemorat, hæc adiungit: Dum diuersa in oriente per Thracias geruntur, in Gallia status publicus perturbatur. Clauso apud Viennam palatij ædibus principe Valentiniano, & penè infra priuati modum redacto, militaris rei cura Francis satellitibus tradita, ciuilia quoque officia transgressa in coniurationem Arbogastis, nullúsque ex omnibus sacramentis militiæ obstrictis reperiebatur qui familiari principis sermoni aut iussis obsequi auderet. Dehinc refert, quòd eodem anno Arbogastes Sunnonem & Marcomerem subregulos Frãcorum gentilibus odiis insectans, Agrippinã rigente maximè hieme, petiit: ratus tuto omnes Franciæ recessus penetrandos vrendósq;, cùm decussis foliis nudæ atque arentes siluæ insidiantes occulere nõ possent. Collecto ergo exercitu, transgressus Rhenum, Bricteros ripæ proximos, pagum Aëtiam quem Chamaui incolunt, depopulatus est, nullo vnquã occursante, nisi quòd pauci ex Ampsiuariis & Chattis Marcomere duce, in vlterioribus collium iugis apparuere. Iterum hic relictis tam ducibus quàm regalibus, apertè Francos regem habere designat: huiúsque nomen præ-

termittens ait, Dehinc Eugenius tyrãnus suscepto expeditionali procinctu, Rheni limitẽ petit, vt cum Alamannorum & Francorum regibus, vetustis fœderibus ex more initis, immensum ea tempestate exercitum gentibus feris ostentaret. Hæc suprà scriptus historiographus de Francis disseruit. Renatus Profuturus Frigeridus, cuius iam supra meminimus, cùm Romam refert à Gothis captam atque subuersam, ait: Interea Respendial rex Alamãnorum, Goare ad Romanos transgresso, de Rheno agmen suorum conuertit, Vandalis Francorum bello laborantibus, Godigisilo rege absumpto, acie viginti fermè milibus ferro peremptis, cunctis Vandalorum ad internecionem delendis, ni Alanorum vis in tempore subuenisset. Mouet nos hæc causa, quòd cum aliarum gẽtium reges nominat, cur non nominet & Francorum. Tamen cùm ait, quòd Constantinus assumpta tyrannide, Constantium filium ad se de Hispaniis venire iussisset, ita disseruit: Accito Constantinus tyrannus de Hispaniis Constãte filio, itémq; tyranno, quo de summa rerum consultarent præsentes, factum est vt Constans instrumento aulæ, & coniuge sua Cæsaraugustæ dimissis, Gerontio intra Hispanias omnibus creditis ad patrem continuato itinere decurreret. Qui vbi in vnum venere, interiectis diebus plurimis, nullo ex Italia metu, Constantinus

fuiſſet,hæc adiungit: Eodem tempore Caſtinus domeſticorū comes,expeditione in Francos ſuſcepta, ad Gallias mittitur. hæc hi de Francis dixere. Oroſius autem & ipſe hiſtoriographus in ſeptimo operis ſui libro,ita cōmemorat: Stilico congregatis gentibus Francos proterit, Rhenum tranſit, Gallias peruagatur,& ad Pirenæos vſque perlabitur. Hanc nobis notitiam de Francis memorati hiſtorici reliquere,regibus non nominatis. Tradunt enim multi eoſdem de Pānonia fuiſſe digreſſos. Et primum quidem litora Rheni amnis incoluiſſe: dehinc tranſacto Rheno, Thoringiam tranſmeaſſe: ibíque iuxta pagos vel ciuitates, reges crinitos ſuper ſe creauiſſe, de prima,& vt ita dicam,nobiliori ſuorū familia. Quod poſtea probatum Chlodouei victoriæ tradidere,idque in ſequenti digerimus. Nam & in conſularibus legimus Theodomerem regem Francorum, filium Richimeris quondam,& Aſcilam matrem eius,gladio interfectos. Ferunt etiam tunc Chlogionem vtilem ac nobiliſſimum in gente ſua regem Francorum fuiſſe,qui apud Diſpargum caſtrum habitabat, quod eſt in termino Thoringorum. in his autem partibus,id eſt ad meridionalem plagam, habitabant Romani vſque Ligerim fluuium. Vltra Ligerim verò Gothi dominabantur. Burgundiones quoque Arrianorum ſectam ſequētes, habitabant trans Rhodanū,

qui adiacet ciuitati Lugdunẽsi. Chlogio autẽ missis exploratoribus, ad vrbẽ Camaracũ, per lustrata omnia ipse secutus, Romanos proterit, ciuitatem adprehendit: in qua paucũ tempus residẽs, vsq; Suminã fluuium occupauit. De huius stirpe quidam Merouеum regem fuisse adserunt, cuius fuit filius Childericus.

10 SED hæc generatio fanaticis semper cultibus visa est obsequium præbuisse, nec prorsus agnouere deum: sibíque siluarum atque aquarum, auium bestiarúmque, & aliorũ quoque elementorum finxere formas, ipsásque vt deum colere eísque sacrificia delibare cõsueti. O si eorum fibras cordium, vox illa terribilis attigisset, quę per Moysem populo locu-
» ta est, dicens: Non sint tibi dij alij præter me:
» non facies tibi sculptile, neque adorabis om-
» nem similitudinem quæ in cælo sunt, & quæ
» in terra, & quę versantur in aquis: non facies
» ea, & non coles ea. & illud, Dominum deum
» tuum adorabis, & illi soli seruies, ac per nomẽ
» eius iurabis. Quid si intelligere potuissent quę pro vituli cõflatilis veneratione Israëliticum populum vltio subsecuta compresserit, cùm post epulum & cantica, post luxurias atque saltationes, cum ore immundo proferrent de
» eodem sculptili, Hi sunt dij tui Israël qui te e-
» duxerunt de terra Ægypti: cecidere ex eis viginti quatuor milia hominum: quid de his qui initiati Beelphegor cũ Moabitidibus scor

tis cõmixti,à proximis cęsi & proſtrati ſunt? In qua plaga Phinees ſacerdos intereptis adulteris, ſedauit furorem dei, & reputatum eſt illi ad iuſtitiam. Quid ſi & illa eorum auribus inlata fuiſſent,quæ dominus per Dauid intonat,dicens: Quia omnes dij gentiũ dęmonia, dominus autẽ cęlos fecit. &, Simulachra gẽtium argentũ & aurũ,opera manuũ hominũ: ſimiles illis fiant qui faciunt ea,& omnes qui confidunt in eis. vel illud: Confundantur omnes qui adorant ſculptile, & qui gloriantur in ſimulachris ſuis. Et iterum quod Abacuc propheta teſtatur dicens: Quid prodeſt ſculptile his quia ſculpſit illud fictor ſuus: conflatile & imaginem falſam, &c. Ecce iſte coopertus eſt auro & argento, & omnis ſpiritus non eſt in eis: Dominus autem in templo ſancto ſuo: ſileat à facie eius vniuerſa terra. Sed & alius propheta dicit: Dii qui cælum & terram non fecere,pereant à terra,& de his quæ ſub cælis ſunt. Item illic: Hęc dicit dominus, creans cęlos, ipſe deus formans terrã, & quæ in ea ſunt: ipſe plaſtes eius,nõ in vanum fundauit eam,vt habitaretur creauit eam. Ego dominus,hoc mihi nomẽ eſt, gloriam meam alteri non dabo,neque virtutem meam ſculptilibus,quæ ab initio trãſiere.& alibi: Nunquid ſunt in ſculptilibus gentium qui pluant? Et per Iſaiam iterum dicit: Ego primus & nouiſſimus,& abſque me non eſt deus,& forma-

tor,quem ego non nouerim.Plaſtæ idoli omnes nihil ſunt,& amantiſſima eorum nō profuerunt eis.Ipſi ſunt teſtes eorum,quia non vident neque intelligunt, & confundantur in eis: ecce omnes participes eius confundentur.fabri enim ſunt ex hominibus. Quis formauit deum,& ſculptile conflauit ad nihil vtile?in prunis & malleis formauit illud, & operatus eſt in brachio fortitudinis ſuæ. Similiter & artifex lignarius, in circino tornauit illud,& fecit imaginem viri quaſi ſpecioſi hominis habitantis in domo. Succidit lignum, operatus eſt, fecit ſculptile, & adorauit vt deum. Clauis & malleis compaginauit,vt nō diſſoluatur.Portata tollentur, quia incedere non valent: reliquum verò ligni, factum eſt hominibus in focum, & calefacti ſunt. Ex alio verò deum fecit,& ſculptile ſibi: curuatur ante illud, & adorauit illud, & obſecrat dicens:Libera me,quia deus meus es tu.medietatem eius igni combuſſi, & coxi ſuper carbones eius panes, coxi carnes, & comedi, & de reliquo eius idolum faciam. Ante trūcum ligni procidam: pars eius cinis eſt. Cor inſipiens adorauit illud,&non liberauit animam ſuam: neque dicit, fortè mendacium eſt in dextera mea. Hæc autem Francorum generatio non intellexit primùm, intellexerunt autem poſtea,ſicut ſequens hiſtoria narrat.

11 AVITVS enim vnus ex ſenatoribus,&vt

valde manifeſtũ eſt, ciuis Aruernus, cum Romanũ ambiſſet imperium, luxurioſe agere volens, à ſenatoribus eiectus, apud Placentiam vrbem epiſcopus ordinatur. Comperto autẽ, quòd adhuc indignans ſenatus, vita eum priuare vellet, baſilicam ſancti Iuliani Aruerni martyris cum multis muneribus expetiuit: ſed impleto in itinere vitæ curſu obiit, delatúſque ad Briuatenſem vicum, ad pedes antedicti martyris eſt ſepultus: cui Martianus ſucceſſit. In Galliis autem Egidius ex Romanis magiſter militum datus eſt.

12 CHILDERICVS verò cùm eſſet nimia in luxuria diſſolutus, & regnaret ſuper Frãcorum gentem, cœpit filias eorum ſtuproſe detrahere. Illíque ob hoc indignantes, de regno eum eiiciunt. Comperto autem, quòd eum etiam interficere vellent, Thoringiam petiit, relinquens ibi hominem ſibi charum, qui virorum furentium animos verbis lenibus mollire poſſit: dans etiam ſignum quando redire poſſit in patriam: id eſt, diuiſere ſimul vnum aureum, & vnam quidem partem ſecum detulit Childericus, aliam verò amicus eius retinuit, dicens: Quando hanc partem tibi miſero, partéſque coniunctæ vnum effecerint ſolidum, tunc tu ſecuro animo in patriam repedabis. Abiens ergo in Thoringiam, apud regem Biſinum vxorémque eius Baſinam latuit: denique Franci hoc eie-

cto, Egidium sibi, quem superius magistrum militum à Republica missum diximus, vnanimiter regem adsciscunt. Qui cũ octauo anno super eos regnaret, amicus ille fidelis, pacatis occultè Frãcis, nuncios ad Childericum cum parte illa diuisi solidi, quam retinuerat, mittit. Ille verò certa cognoscẽs indicia, quòd à Francis desideraretur, ipsis etiam rogantibus, à Thoringia regressus, in regnum suum est restitutus. His ergo regnantibus, simul Basina illa quam supra memorauimus, relicto viro suo, ad Childericum venit. Qui cùm sollicitè interrogaret, qua de causa ad eum de tãta regione venisset, respondisse fertur: Noui, inquit, vtilitatem tuam, quòd sis valdè strenuus: ideóque veni vt habitem tecum: nam noueris, si in transmarinis partibus aliquem cognouissem vtiliorem te, expetissem vtique cohabitationem eius. At ille gaudens, eam sibi in coniugio copulauit: quæ concipiens, peperit filium, vocauítque nomen eius Chlodoueũ. Hic fuit magnus & pugnator egregius.

13 APVD Aruernum verò post transitum sancti Artemij, Venerandus è senatoribus episcopus ordinatur. Qualis autem fuerit hic pontifex, testatur presbyter Paulinus, dicens: Si enim hos videas dignos domino sacerdotes, vel Exuperium Tholosæ, vel Simplicium Viennæ, vel Amandum Burdegalæ, vel Diogenianum Albigæ, vel Dynamium Engolis-

mæ,vel Venerandum Aruernis,vel Alithium Cadurcis,vel nunc Pegaſium Petrogoriis,vtcunque ſe habēt ſeculi mala,videbis profectò digniſſimos totius fidei religioníſque cuſtodes.Hic in ipſa dominici Natalis vigilia tranſiſſe refertur.Mane autē facto, proceſſio ſolēnitatis funeris eius obſequium fuit:poſt cuius obitum fœda apud ciues pro epiſcopatu contentio vertebatur.Cúmque partes inter ſe diuiſæ, alium aliúmque erigere vellent, magna conliſio erat populi.Reſidentibus tamen epiſcopis,die dominico , mulier quædam velata atq; deuota deo , audenter ad eos ingreditur: quę ait,Audite me ſacerdotes domini:ſcitote enim,quòd non eſt in his beneplacitum deo, quos hi ad ſacerdotium elegere. Ecce enim dominus hodie ipſe ſibi prouidebit antiſtitē: itaque nolite conturbare neque conlidere populum,ſed patientes eſtote parumper:dominus enim nunc dirigit,qui regat Eccleſiam hanc.His itaque mirantibus hęc verba,ſubitò Ruſticus nomine,qui erat ex ipſa vrbis Aruernæ diœceſi preſbyter aduenit : ipſe enim iam mulieri per viſionem fuerat indicatus. Quo viſo ait:En ipſum quem elegit dominus: ecce qualem vobis dominus pontificem deſtinauit: hic ordinetur epiſcopus. Hæc ea loquente,omnis populus cuncta contentione poſtpoſita, clamauit, dignum ac iuſtum eſſe. Qui in cathedra poſitus,ſeptim⁹ in eodē loco

pōtificatus honorē populo gaudēte, suscepit.

14 APVD vrbem vero Turonicam, defuncto Eustochio episcopo, septimo decimo sacerdotij sui anno, quintus post beatum Martinum, Perpetuus ordinatur. Qui cùm virtutes assiduas ad sepulchrum eius fieri cerneret, cellulam quæ super eum fabricata fuerat, videns paruulam, indignam talibus miraculis iudicauit. Qua submota, magnam ibi basilicam quæ vsque hodie permanet, fabricauit: quæ habetur à ciuitate passus D L. habet in longum pedes centū sexaginta, in latum sexaginta: habet in altum, vsque ad cameram, pedes xlv. Fenestras in altario xxxii. in capso xx. columnas xlj. in toto ædificio, fenestras lij. columnas cxx. ostia octo, tria in altario, quinque in capso. Solennitas enim ipsius basilicæ triplici virtute pollet: id est dedicatione templi, translatione corporis sancti, ordinatione eius episcopatus. Hanc enim quarto nonas Iulias obseruabis: depositionem verò eius tertio Idus Nouembris esse cognoscas. Quòd si fideliter celebraueris, & in præsenti seculo, & in futuro, patrocinia beati antistitis promereberis. Et quoniā camera cellulæ illius prioris, eleganti opere fuerat fabricata, indignum duxit sacerdos, vt opera eius deperirēt. sed in honore B. apostolorum Petri & Pauli aliam cōstruxit basilicā, in qua camerā illam affixit. Multas & alias basilicas ædificauit, quæ vsq;

hodie in Christi nomine constant.

15 EO tempore & basilica beati Symphoriani Augustodunensis martyris, ab Eufronio presbytero ædificata est. Et ipse Eufronius, huius deinceps vrbis episcopatum sortitus est. Hic enim marmor quod super sanctum sepulchrum beati Martini habetur, cum grãdi deuotione transmisit,

15 SANCTVS verò Namatius, post obitũ Rustici episcopi, apud Aruernos in diebus illis octauus erat episcopus. Hic Ecclesiam quę nunc constat, & veterrima intra muros ciuitatis habetur, suo studio fabricauit, habentem in longum pedes centum quinquaginta, in latum pedes sexaginta: in altum infra capsum vsque camerã, pedes quinquaginta: in ante, absidem rotundam habens, ab vtroque latere ascellas eleganti constructas opere, totúmque ædificium in modum crucis habetur expositum. Habet fenestras xlij. colũnas lxx. ostia octo. Terror nanque ibidem dei, & claritas magna conspicitur: & verè plerunque inibi odor quasi aromatum suauissimus aduenire à religiosis sentitur. Parietes ad altarium opere sarsurio, ex multo marmorum genere exornatos habet. Exacto ergo in duodecimo anno beatus pontifex ędificio, Bononiam ciuitatẽ Italiæ sacerdotes dirigit, vt ei reliquias sanctorum Vitalis & Agricolæ exhibeant, quos pro nomine Christi dei nostri, manife-

incendio domus Ecclesiæ concremata est.

19 HIS ita gestis, inter Saxones atq; Romanos bellum gestum est: sed Saxones terga vertentes, multos de suis, Romanis insequentibus gladio reliquere: insulæ eorum cum multo populo interempto, à Francis captæ atque subuersæ sunt. Eo anno mense nono terra tremuit. Odouacrius cú Childerico fœdus iniit, Alamannósque qui partem Italiæ peruaserát, subiugarunt.

20 EORICVS auté Gothorum rex, Victorium ducem super septem ciuitates præposuit, anno quartodecimo regni sui. Qui protinus Aruernos adueniens, ciuitaté addere voluit: vnde & cryptæ illæ vsque hodie perstát, ad basilicam sancti Iuliani, & columnas quæ sunt in æde positæ exhiberi iussit. Basilicam sancti Laurentij & sancti Germani Licaniacensis vici iussit ædificari. Fuit autem Atuernis annis nouem. Super Euchirium verò senatoré calumnias deuoluit: qué in carcere positum, nocte extrahi iussit, ligatúmque iuxta parietem antiquũ, ipsum parietem super eum elidi iussit. Ipse verò dum nimium esset in amore mulierum luxuriosus, & ab Aruernis vereretur interfici, Romam aufugit: ibíque similem tétans exercere luxuriam, lapidibus est obrutus. Post cuius excessum regnauit Eoricus annos quatuor. obiit auté anno xxvij. regni sui. Fuit etiã & tũc terræ motus magn⁹.

21 DEFVNCTO autem apud Aruernos Namatio episcopo, Eparchi⁹ successit vir san ctissimus atque religiosus. Et quia eo tempore Ecclesia paruam infra muros vrbis possessionem habebat, ipsi sacerdoti in ipso quod modo Salutatorium dicitur, mansio erat, atque ad gratias deo tempore nocturno reddēdas ad altarium Ecclesiæ cōsurgebat. Factum est autem, vt nocte quadam ingrediens, plenā Ecclesiam dæmonibus reperiret, ipsúmque principē in modum ornatæ mulieris, in throni illius cathedram residentem. Cui ait pontifex, O meretrix execranda, nō sufficit tibi loca cuncta variis pollutionibus inficere, adhuc & cathedram à domino consecratam fœtida sessionis tuæ accessione coinquinas? abscede à domo dei, ne à te amplius polluatur. Cui ait, Et quia mihi meretricis nomē imponis, multas tibi parabo insidias ob desideria mulierū. Et hęc dicēs, sicut fumus euanuit. Verūtamen sacerdos tētatus est per commotionem corporis ad concupiscentiam: sed signo crucis sanctæ munitus, nihil ei inimicus nocere potuit. Ferunt etiam ipsum in arce Cantobennici montis monasterium collocasse, vbi nunc oratorium est, & ibi se diebus quadragesimæ sanctæ recludere: die autem cœnæ dominicæ, cum magno psallentio comitātibus clericis, ciuibúsque, ad ecclesiam suam reuertebatur. Quo migrante, Sidonius ex præfecto substituitur,

tuitur, vir ſecundum ſeculi dignitatem nobiliſſimus, & de primis Galliarum ſenatoribus: ita vt filiam ſibi Auiti imperatoris in matrimonio ſociaret. Huius tempore, cùm adhuc apud vrbem Aruernam Victorius, cuius ſupra meminimus, moraretur, fuit in monaſterio beati Cyriaci, vrbis ipſius abbas, Abraham nomine: qui fide atque operibus Abrahæ illius prioris refulgebat, ſicut in libro vitæ eius ſcripſimus.

22 SANCTVS verò Sidonius tantę facũdiæ erat, vt plerunque ex improuiſo, luculentiſſimè quæ voluiſſet, nulla obſiſtente mora componeret. Contigit autem quadam die, vt ad feſtiuitatem baſilicæ monaſterij, cuius ſupra meminimus, inuitatus accederet: ablatóque ſibi nequiter libello, per quem ſacroſancta ſolennia agere conſueuerat, ita paratus à tempore cunctum feſtiuitatis opus explicuit, vt ab omnib⁹ miraretur, nec putaretur ab adſtantibus ibidem hominem locutum fuiſſe, ſed angelum. Quod in pręfatione libri quem de Miſſis ab eo compoſitis, coniunximus, plenius declarauimus. Cùm autem eſſet magnificæ ſanctitatis, atque, vt diximus, ex ſenatoribus primis, plerunque neſciente coniuge, vaſa argentea auferebat à domo, & pauperibus erogabat. Quod illa cùm cognoſceret, ſcandalizabatur in eum: ſed tamen dato egenis precio, ſpecies domi reſtituebat.

23 CV'M QVE ad officium dominicũ fuiſſet mancipatus, & ſanctam ageret in ſeculo vitam, ſurrexere contra eum duo presbyteri, & ablata ei omni poteſtate à rebus Eccleſiæ, arctum ei victum & tenuem relinquentes, ad ſummã eum contumeliam redegere. Sed non longi temporis ſpacio, inultam eius iniuriam diuina voluit ſuſtinere clementia: nam vnus ex his nequiſſimis & indignis dici presbyteris, cùm ante noctem minatus fuiſſet eum de Eccleſia velle extrahere, ſignum ad matutinas audiens fuiſſe commotum, feruens felle contra ſanctum dei ſurrexit, hoc iniquo corde explere cogitans, quod die præcedente tractauerat. Ingreſſus autem in ſeceſſum ſuum, dum ventrem purgare nititur, ſpiritum exhalauit. Expectabat enim puer à foris cum cereo, dominum egreſſurum. Iámque aduenerat lux, & ſatelles eius, id eſt alius presbyter, mittit nuncium, dicens: Veni, ne tardaueris, vt quæ nobis die heſterna conuenerant, pariter expleamus. Sed cùm reſponſa dare differret exanimis, eleuato puer velo oſtij, reperit dominum ſuper cellulam ſeceſſus defunctum. Vnde indubitatũ eſt, nõ minoris criminis hunc reum eſſe, quàm Arrium illũ, cui ſimiliter in ſeceſſu fuere interna depoſita per partes inferiores egeſta: quia nec iſtud ſine hæreſi poteſt accipi, vt in Eccleſia non obediatur ſacerdoti dei, cui ad paſcendum oues commiſſæ ſunt:

& ille se ingerat potestati, cui neq; à deo, neque ab hominibus aliquid est cõmissum. Dehinc beatus sacerdos, vno adhuc manente nihilominus inimico, suæ restituitur potestati. Factum est autem post hæc, vt accedente febre ægrotare cœpisset, qui rogat suos, vt eum in Ecclesiam ferrent. Cúmque illuc inlatus fuisset, conueniebat ad eum multitudo virorum ac mulierum, simúlque etiam & infantium plangentium atque dicentium: Cur nos deseris pastor bone, vel cui nos quasi orphanos derelinquis? Nũquid erit nobis post transitum tuum vita? nunquid erit postmodum qui nos sapientiæ sale sic condiat? aut ad dominici nominis timorem talis prudentiæ ratione redarguat? Hæc & his similia, populis cum magno fletu dicentibus, tandem sacerdos spiritu in se sancto influente respondit: Nolite timere ô populi, ecce frater meus Aprunculus viuit, & ipse erit sacerdos vester. Qui non intelligentes, putabant eum loqui aliquid in extasi. Quo migrante, presbyter ille nequam, alter ex duobus qui remanserat, protinus omnem facultatem Ecclesiæ, tanquam si iam episcopus esset, inhiãs cupiditate, præoccupat, dicens: Tãdem respexit in me deus, cognoscens in me iustiorem esse Sidonio, largitúsque est mihi hanc potestatem. Cúmque per totam vrbem superbus ferretur, aduenĩete die dominico, qui imminebat post transitũ

ſancti viri, præparato epulo, iuſſit cunctos ciues in domo Eccleſiæ inuitari: deſpectíſque ſenioribus, primus recumbit in toro. Cui oblato pincerna poculo ait: Domine mi, vidi ſomniũ, quod ſi permittis edicã. Videbã hac nocte dominica, & ecce erat domus magna, & in domo erat thronus poſitus, in quo quaſi iudex reſidebat, cũctis poteſtate præſtantior: cui adſiſtebant multi ſacerdotum in albis veſtibus, ſed & promiſcuæ populorum turbæ valde innumerabiles. Verùm cùm hæc trepidus contemplarer, cõſpicio eminus inter eos beatum adſtare Sidonium, & cum presbytero illo tibi chariſſimo, qui ante hos paucos annos de hoc mundo migrauit, adtentè litigantem: quo deuicto, iubet rex vt in imis carceris anguſtiis retrudatur: ablatóque iſto, contra te iterum ſuggerit, dicens: Te in eo ſcelere propter quod ille prior damnatus fuerat, fuiſſe participem. Verùm vbi iudex, quem ad te trãſmitteret, ſollicitè cœpit inquirere, ego me inter reliquos occulere cœpi, & à tergo ſtatui, tractans apud memetipſum, ne fortè ego qui nótus ſum homini, mittar. Dum hæc mecum tacitus voluerem, amotis omnibus remanſi ſolus in publico: vocatúſque à iudice, propius accedo. Cuius virtutem atq; ſplẽdorem contuens, cœpi hebes effectus, titubare prę metu. Et ille, Ne timeas puer, inquit: ſed vade dic presbytero illi: Veni ad reſpon-

dēdam causam, quia Sidonius te accersiri deprecatus est. Tu verò ne moram facias ad eũdum, quia sub grandi testificatione mihi prę cepit rex ille tibi hæc loqui, dicēs, Si tacueris, morte pessima morieris. Hæc eo loquēte, exterritus presbyter, elapso de manu calice, red didit spiritū. Ac de recubitu ablatus, mortuus sepulturę mandatus est, possessurus infernum cum satellite suo. Tale iudicium super contumaces clericos dominus in hũc prætulit mũdum, vt vnus Arrij sortiretur mortem, alius tanquam Simon Magus, apostoli sancti oratione ab excelsa arce superbiæ pręceps allideretur. Qui non ambiguntur pariter possidere tartarum, qui simul egerunt nequiter contra sanctum episcopum suum. Interea cùm iam terror Francorum resonaret in his partibus, & omnes eos amore desiderabili cuperent regnare, sanctus Aprunculus Lingonicę ciuitatis episcopus, apud Burgundiones cœpit haberi suspectus. Cúmq; odium de die in diem cresceret, iussum est vt clam gladio feriretur. Quo ad eum perlato nuncio, nocte à castro Diuionensi per murum demissus, Aruernos aduenit, ibíque iuxta verbum domini, quod posuit in ore sancti Sidonij, vndecimus datur episcopus.

24 SED tempore Sidonij episcopi, magna Burgundiam fames obpressit. Cúmq; populi per diuersas regiones dispergerētur, nec esset vl-

lus qui pauperibus alimoniam largiretur: Ecdicius quidam ex ſenatoribus huius propinquus, magnam tunc rem in deo confiſus feciſſe perhibetur. Nam inualeſcente fame, miſit pueros ſuos cum equis & plauſtris, per vicinas ſibi ciuitates, vt eos qui hac inopia vexabantur, ſibi adducerent. At illi euntes, cunctos pauperes quotquot inuenire potuerunt, adduxere ad domos eius. Ibíque eos per omne tempus ſterilitatis paſcens, ab interitu famis exemit, Fueréque, vt multi aiunt, amplius quàm quatuor milia promiſcui ſexus. Adueniente autem vbertate, ordinata iterum euectione, vnumquenque in locum ſuum reſtituit. Poſt quorum diſceſſum, vox ad eum è cęlis lapſa peruenit, dicens: Ecdici, Ecdici, quia feciſti rem hanc, tibi & ſemini tuo panis non deerit in ſempiternũ, eo quòd obedieris verbis meis, & famem meam refectione pauperum ſatiaueris. Quem Ecdicium mirę velocitatis fuiſſe, multi commemorãt. nam quadam vice multitudinem Gothorum cum decem viris fugaſſe perſcribitur. Sed & ſanctus Patiens Lugdunenſis epiſcopus, ſimile huic in ipſa fame populis pręſtitiſſe perhibetur beneficium. Extat enim hodiéq; apud nos beati Sidonij epiſtola, in qua eum declamatoriè conlaudauit.

25 HVIVS tempore & Euarix rex Gothorum, excedens Hiſpanum limitem, grauem in

Galliis ſuper Chriſtianos intulit perſecutionem. Truncabat paſſim peruerſitati ſuæ non conſentientes, clericos carceribus ſubigebat: ſacerdotes verò, alios dabat exilio, alios gladio trucidabat. Nam & ipſos ſacrorum templorum aditus, ſpinis iuſſerat obſerari, ſcilicet vt raritas ingrediendi, obliuionem faceret fidei. Maximè tunc nouem Populanæ Geminæque Germaniæ vrbes, ab hac tēpeſtate depopulatę ſunt. Extat hodiéque & pro hac cauſa ad Baſilium epiſcopum nobilis Sidonii ipſius epiſtola, quæ hæc ita loquitur. Sed perſecutor non poſt multum tempus, vltione diuina percuſſus, interiit.

25 POST hæc beatus Perpetuus Turonicæ ciuitatis epiſcopus, impletis triginta in epiſcopatu annis, in pace quieuit: in cuius loco Voluſianus vnus ex ſenatoribus, ſubrogatus eſt. Sed à Gothis ſuſpectus habitus, epiſcopatus ſui anno ſeptimo, in Hiſpanias eſt quaſi captiuus abductus, ſed protinus vitam finiuit. In cuius loco Virus ſuccedens, ſeptimus poſt beatum Martinum ordinatur epiſcopus.

27 HIS ita geſtis, mortuo Childerico, regnauit Chlodoueus filius eius pro eo. Anno autē quinto regni eius, Syagrius Romanorum rex, Egidii filius, apud ciuitatē Sueſſionas, quam quondam ſupra memoratus Egidius tenuerat, ſedem habebat. Super quē Chlodoueus cum Ragnachario parente ſuo, quia & ipſe

regnum tenebat, veniens, campum pugnæ præparari depoſcit. Sed nec iſte diſtulit, ac reſiſtere metuit. Itaque inter ſe vtriſque pugnantibus, Syagrius eliſum cernens exercitũ, terga vertit, & ad Alaricum regem, Tholoſam curſu veloci perlabitur. Chlodoueus verò ad Alaricum mittit, vt eum redderet: alioquin nouerit, ſibi bellum ob eius retentionẽ inferri. At ille metuens, ne propter eum iram Francorum incurreret, vt Gothorum pauere mos eſt, vinctum legatis tradidit. Quem Chlodoueus receptum, cuſtodię mancipari præcepit: regnóque eius accepto, eum gladio clàm feriri mandauit. Eo tempore multæ Eccleſiæ à Chlodouci exercitu deprędatę ſunt, quia erat ille adhuc fanaticis errotibus inuolutus. Igitur de quadam Eccleſia vrceum mirę magnitudinis ac pulchritudinis, hoſtes abſtulerant, cum reliquis eccleſiaſtici miniſterii ornamẽtis. Epiſcopus autem Eccleſiæ illius, miſſos ad regem dirigit, poſcens vt ſi aliud de ſacris vaſis recipere nõ mereretur, ſaltẽ vel vrceũ Eccleſię ſuę recipiat. Hęc audiẽs rex, ait nuncio: Sequere nos vſque Sueſſionas, quia ibi cuncta quæ acquiſita ſunt, diuidenda erunt. Cúmq; mihi vas illud ſors dederit, quæ papa poſcit, adimpleam. Dehinc adueniens Sueſſionas, cuncto onere prædæ in medium poſito, ait rex: Rogo vòs, ô fortiſſimi pręliatores, vt ſaltem mihi vas iſtud (hoc enim de vrceo ſuprà

memorato dicebat) extra partem concedere non abnuatis. Hæc rege dicente, illi quorum erat mens ſanior, aiunt: Omnia glorioſe rex, quæ cernimus tua ſunt: ſed & noſipſi tuo ſumus dominio ſubiugati. Nunc quod tibi beneplacitum videtur, facito: nullus enim poteſtati tuæ reſiſtere valet. Cùm illi hæc ita dixiſſent, vnus leuis, inuidus ac cerebroſus, cum voce magna, eleuatã bipennẽ vrceo impulit dicens, Nihil hinc accipies, niſi quæ tibi ſors vera largitur. Ad hęc obſtupefactis omnibus, rex iniuriam ſuam patientiæ lenitate coercuit: acceptúmque vrceum nuncio eccleſiaſtico reddidit, ſeruans abditum ſub pectore vulnus. Tranſacto verò anno, iuſſit omnem cum armorum apparatu aduenire phalangã, oſtenſuram in campo Martio ſuorum armorum nitorem. Verùm vbi cunctos circuire deliberat, venit ad vrcei percuſſorem. cui ait, Nullus tam inculta vt tu, detulit arma: nam neque tibi haſta, neque gladius, neque ſecuris eſt vtilis: & adprehenſam ſecurim eius in terram deiecit: at ille cùm paululum inclinatus fuiſſet ad colligendum eam, rex eleuatis manibus, ſecurim ſuam capiti eius defixit. Sic, inquit, tu apud Sueſſionas in vrceo illo feciſti. Quo mortuo, reliquos abſcedere iubet. Magnum ſibi per hanc cauſam timorem ſtatuens, multa deinde bella, victoriáſque fecit. Nam decimo regni ſui anno, Thoringis bel-

lum intulit, eosdémque suis ditionibus subiugauit.

28 FVIT autem & Gundeuchus rex Burgũdionum, ex genere Athanarici regis persecutoris, de quo supra meminimus. Huic fuerunt quatuor filij, Gundobaldus, Godegisilus, Chilpericus, & Godomarus. Igitur Gundobaldus Chilpericum fratrem suum interfecit gladio, vxorémq; eius ligato ad collum lapide, aquis immersit. Huis duas filias exilio condemnauit: quarum senior, mutata veste Mucuruna, iunior Chrothildis vocabatur. Porrò Chlodoueus, dum legationem in Burgundiam sępius mittit, Chrothildis puella reperitur à legatis eius. Qui cùm eam vidissent elegantem atque sapientem, & cognouissent quòd de regio esset genere, nunciauerũt hęc Chlodoueo regi, Nec moratus ille, ad Gundobaldum legationem dirigit, eam sibi in matrimonio petens. Quod ille recusare metuens, tradidit eam viris: illíque accipientes puellam, regi velocius repræsentant: qua visa, rex valde gauisus, suo eam coniugio sociauit, habens iam de concubina filium, nomine Theodoricum.

29 IGITVR ex Chrothilde regina habuit filium primogenitum: quem cùm mulier baptismo consecrare vellet, prædicabat assiduè viro dicens, Nihil sunt dij quos colitis, qui neque sibi, neq; aliis poterunt subuenire. sunt enim aut ex lapide, aut ex ligno, aut ex me-

tallo aliquo ſculpti: nomina verò quæ eis indidiſtis, homines fuere, non dij: vt Saturnus, qui filio ne à regno depelleretur, per fugam elapſus adſeritur: vt ipſe Iupiter omnium ſtuprorum ſpurciſſimus perpetrator, inceſtator virorum, propinquarum deriſor, qui nec ab ipſius ſororis propriæ potuit abſtinere concubitu, vt ipſa ait: Iouíſque & ſoror & coniunx, quid Mars, Mercuriúſque potuere? Qui potius ſunt magicis artibus præditi, quàm diuini numinis potentiam habuêre. Sed ille magis coli debet qui cælum & terram, mare, & omnia quæ in eis ſunt, verbo ex non extantibus procreauit, qui ſolem lucere fecit, & cælum ſtellis ornauit: qui aquas reptilibus, terras animantibus, aera volatilibus adimpleuit: cuius nutu terræ frugibus, pomis arbores, vuis vineæ decorantur: cuius manu genus humanum creatum eſt: cuius largitione ipſa illa creatura omnis, homini ſuo quem creauit & obſequio & beneficio famulatur. Sed cũ hæc regina diceret, nullatenus ad credẽdum regis animus mouebatur: ſed dicebat: Deorum noſtrorum iuſſione, cuncta creantur ac prodeunt: Deus verò veſter nihil poſſe manifeſtatur, & quod magis eſt, nec de deorum genere eſſe probatur. Interea regina fidelis filiũ ad baptiſmum exhibet: adornari Eccleſiam velis præcipit atque cortinis, quo facilius vel hoc myſterio prouocaretur ad credendum,

qui flecti prædicatione non poterat. Baptizatus autem puer, quem Ingomerem vocitauerunt, in ipsis sicut regeneratus fuerat albis obiit. Qua de causa commotus felle rex, nõ segniter increpabat reginam, dicens: Si in nomine deorum meorum puer fuisset dicatus, vixisset vtique: nunc autem quia in nomine dei vestri baptizatus est, viuere omnino non potuit. Ad hæc regina, Deo, inquit, omnipotenti creatori omnium gratias ago, qui me nõ vsquequaque iudicauit indignam, vt de vtero meo genitum regno suo dignaretur adscire. Mihi autem dolore huius causę animus nõ adtingitur, quia scio in albis ab hoc mũdo vocatos, dei obtutibus nutriendos. Post hunc verò genuit alium filium quem baptizatum Chlodomerem vocauit: & hic cum ægrotare cœpisset, dicebat rex: Non potest aliud fieri, nisi & de hoc, sicut & de fratre eius, cõtingat, vt baptizatus in nomine Christi vestri, protinus moriatur: sed orante matre, domino iubente conualuit.

30 REGINA verò non cessabat prędicare, vt deum verum cognosceret, & idola negligeret: sed nullo modo ad hæc credenda poterat commoueri, donec tandem aliquãdo bellum contra Alamannos cõmoueretur: in quo compulsus est cõfiteri necessitate, quod prius volũtate negauerat. Factum est autem, vt cõfligente vtroque exercitu, vehementer cæde-

rentur: atq; exercitus Chlododouei valde ad internecionem ruere cœpit. Quod ille vidés, eleuatis ad cælum oculis, compunctus corde, commotus in lachrymis ait: Iesu Christe qué Chlothildis prædicat esse filium dei viui, qui dare auxilium laborantibus, victoriámque in te sperantibus tribuere diceris, tuæ opis gloriam deuotus efflagito: vt si mihi victoriam super hos hostes indulseris, & expertus fuero illam virtutem quam de te populus tuo nomini dicatus, probasse se prædicat, credam tibi, & in nomine tuo baptizer. Inuocaui enim deos meos, sed vt experior, elongati sunt ab auxilio meo: vnde credo eos nullius esse potestatis præditos, qui sibi obedientibus non succurrunt. Te nunc inuoco, & tibi credere desidero, tãtum vt eruar ab aduersariis meis. Cúmque hæc diceret, Alamanni terga vertẽtes, in fugam labi cœperunt. Cúmque regem suum cernerent interemptum, Chlodouei se ditionibus subdunt, dicentes: Ne amplius, quæsumus, pereat populus: iam tui sumus. At ille prohibito bello, coarctatóque populo, cum pace regressus, narrauit Reginæ qualiter per inuocationem nominis Christi, victoriam meruit obtinere.

31 TVNC Regina accersiri clàm sanctum Remigium, Remẽsis vrbis episcopũ iubet deprecãs vt regi verbum salutis insinuaret. Qué sacerdos accersitum, secretius cœpit instiga-

re:vt deũm verum factorem cæli & terræ crederet,idola negligeret,quæ neque sibi,neque aliis prodesse possunt. At ille ait: Libenter te sanctissime pater audiam,sed restat vnũ quòd populus qui me sequitur, non patitur relinquere deos suos: sed vado & loquor eis iuxta verbum tuum. Conueniens autem cum suis, priusquam ille loqueretur,præcurrente potẽtia dei, omnis populus pariter adclamauit: Mortales deos abigimus,pie rex,& deum quẽ Remigius prędicat,immortalẽ sequi parati sumus.Nunciantur hæc antistiti,qui gaudio magno repletus,iussit lauacrum præparari.Velis depictis adumbrantur plateæ Ecclesiæ,cortinis albentibus adornantur,baptisterium componitur,balsama diffundũtur, micant flagrãtes odore cerei,totúmque templum baptisterij diuino respergitur ab odore.Talémque ibi gratiam adstãtibus deus tribuit, vt æstimarẽt se Paradisi odoribus cõlocari.Rex ergo prior poposcit se à pontifice baptizari: procedit nouus Constantinus ad lauacrum, deleturus lepræ veteris morbum,sordentésque maculas gestorum antiquorum recenti latice deleturus.Cui ingresso ad baptismum, sanctus dei sic infit ore facundo: Mitis depone colla Sicamber, adora quod incendisti, incẽde quod adorasti.Erat enim sanctus Remigius episcopus egregiæ scientiæ, & rhetoricis adprime imbutus studiis: sed & sanctitate ita prelatus,

vt Siluestri virtutibus æquaretur. Est enim nunc liber vitę eius, qui eum narrat mortuum suscitasse. Igitur rex omnipotentem deum in trinitate confessus, baptizatus est in nomine patris, & filij, & spiritus sancti, delibutúsque sacro chrismate cum signaculo crucis Christi. De exercitu verò eius baptizati sunt amplius tria milia. Baptizata est & soror eius Albofledis, quæ non post multum tempus migrauit ad dominum: pro qua cùm rex contristaretur, sanctus Remigius consolatoriam misit epistolam, quæ hoc modo sumpsit exordium: Angit me & satis me angit vestræ causa tristitiæ, quòd bonę memoriæ germana vestra transiit Albofledis. Sed de hac re consolari possumus, quia talis de hoc mundo migrauit, vt suspici magis debeat quàm lugeri. Conuersa est enim & alia soror eius Lanthildis nomine, quæ in hæresin Arrianorum dilapsa fuerat, quæ confessa æqualem filium patri & spiritum sanctum, chrismata est.

32 TVNC Gũdobaldus & Godegisilus fratres, regnum circa Rhodanum aut Ararim cum Massiliensi prouincia retinebant. Erant autem tam illi quàm populi eorum, Arrianæ sectæ subiecti. Cúmque se inuicem impugnarent, audiẽs Godegisilus Chlodouei regis victorias, misit ad eum legatiònem occultè, dicens: Si mìhi ad persequendum fratrẽ meum præbueris auxilium, vt eum bello interficere,

aut de regno eiicere possim, tributũ tibi quale tu ipse velis iniungere, annis singulis dissoluam. Quod ille libenter accipiens, auxilium ei vbicunque necessitas posceret, repromisit. Et statuto tempore contra Gundobaldum exercitum commouit. Quo audito Gundobaldus ignorans dolum fratris, misit ad eum, dicens: Veni in adiutorium meũ, quia Franci se commouẽt contra nos, & regionem nostram adeunt vt eam capiant: ideóque simus vnanimes aduersus gentem inimicam nobis, ne separati inuicem, quod aliæ gentes passæ sunt, perferamus. At ille, Vadam, inquit, cum exercitu meo, & tibi auxilium præbebo. Mouentésque simul hi tres exercitum, id est Chlodoueus contra Gundobaldum, & Godegisilus cum omni instrumento belli, ad castrum cui Diuione nomen est, peruenerunt. Confligentésque super Oscaram fluuium, Godegisilus Chlodoueo coniungitur, ac vterque exercitus Gundobaldi populũ atterit. At ille dolum fratris, quem non suspicabatur, aduertés, terga dedit, fugámque iniit, Rhodanitidésque ripas percurrens, Auennionem vrbem ingreditur. Godegisilus verò obtenta victoria, promissa Chlodoueo aliqua parte regni sui, cum pace discessit, Viennámque triumphans, tanquam si iam totum possideret regnum, ingreditur. Auctis adhuc Chlodoueus rex viribus, post Gundobaldum abiit, vt eum de ciuitate extr-

extractũ interimeret. Quod ille audiẽs, pauore perterritus, metuebat ne ei mors repentina ſuccederet. Habebat tamen ſecum virum inluſtrem Aredium, ſtrenuum atque ſapiẽtem, ad quem ad ſe accerſitum ait, Vallant me vndique anguſtiæ, & quid faciam ignoro, quia venerunt hi Barbari ſuper nos, vt nobis interemptis regionem totam euertant. Ad hæc Aredius ait, Oportet te lenire feritatem hominis huius, ne pereas. nunc ergo ſi placet in oculis tuis, ego à te fugere, & ad eum tranſire conſimulo: cúmque ad eum adceſſero, ego faciam vt neque te, neque hanc euertat regionem. Tantum, vt quod tibi per meum conſilium demandauerit, implere ſtudeas, donec cauſam tuã dominus proſperã facere ſua pietate dignetur. Et ille, Faciam, inquit, quęcunque mandaueris. Hęc eo dicente, vale dicens, Aredius diſceſſit. Et ad Chlodoueum regem abiẽs, ait, Ecce ego humilis tuus, piiſſime rex, ad tuam potentiam venio, relinquens illum miſerrimum Gundobaldum. Quia ſi me pietas tua recipere dignatur, integrum in me famulum atque fidelem, & tu & poſteri tui habebitis. Quem ille promptiſſime colligẽs, ſecum retinuit: erat enim iocundus in fabulis, ſtrenuus in conſiliis, iuſtus in iudiciis, & in commiſſo fidelis. Denique Chlodoueo cum omni exercitu circa muros vrbis reſidente, ait Aredius, Si dignanter, ô rex, gloria celſi-

tudinis tuæ paucos humilitatis meæ sermones velit accipere, consilio licet non egeatis, tamen fide integra ministrabo: idémque vel tibi cõgruum, vel ciuitatibus erit per quas transire deliberas. Cur, inquit, retines exercitum, cùm loco firmissimo tuus resideat inimicus? Depopularis agros, prata depascis, vineas dissipas, oliueta succidis, omnésque regionis fructus euertis: interim & illi nocere nõ præuales. Mitte potius legationem, & tributum quod tibi annis singulis dissoluat, impone, vt & regio salua sit, & tu tributa dissoluenti perpetuo domineris. quòd si noluerit, tunc quod libuerit facies. Quo consilio rex accepto, hostem patriæ redire iubet ad propria. Tũc missa legatione ad Gundobaldum, vt ei per singulos annos tributa imposita reddere debeat, iubet. At ille & de præsenti soluit, & deinceps soluturum esse se promittit.

33 POST hæc resumptis viribus, iam despiciens regi Chlodoueo tributa promissa dissoluere, contra Godegisilum fratrem suum exercitum commouit, eúmque apud Viennam ciuitatem inclusum obsedit. Verùm vbi minori populo alimenta deficere cœperunt, timẽs Godegisilus, ne ad se vsque fames extenderetur, iussit expelli minores populi ab vrbe. Quo facto expulsus est inter cæteros artifex ille ab vrbe, cui de aquæductu cura manebat. Ille verò indignans, quòd fuerat eiectus ab vrbe cũ

cæteris,ad Gundobaldum furibundus vadit, indicans qualiter ciuitatem inrumpẽs, vltionem exerceret in fratrem. Illo quoque duce exercitu per aquæductum directo, multis cum ferreis vectibus præcedentibus (erat autem ſpiraculum illius lapide magno concluſum) quo cum vectibus illis per magiſterium artificis repulſo, ciuitatem introeunt: illíſque de muro ſagittantibus, hi terga premunt. Dato autem de medio ciuitatis ſono buccinæ, obſidentes portas capiunt, apertíſque pariter ingrediuntur. Cúmque inter duas has acies populus vrbis ab vtroq; exercitu cæderetur, Godegiſilus ad eccleſiam hæreticorum confugit, ibíque cum epiſcopo Arriano interfectus eſt. Denique Franci qui apud Godegiſilum erant, in vnã ſe turrim congregant. Gundobaldus autem iuſſit, ne vni quidem ex ipſis aliquid noceretur: ſed adprehenſos eos Tholoſæ in exilium ad Alaricum regem tranſmiſit, interfectis ſenatoribus Burgundionibúſq; qui Godegiſilo conſenſerant. Ipſe verò regionem omnẽ quę nunc Burgũdia dicitur, in ſuo dominio reſtaurauit. Burgundionibus leges mitiores inſtituit, ne Romanos opprimerẽt.

34 CVM autem cognouiſſet aſſertiones hæreticorum nihil eſſe, à ſancto Auito epiſcopo Viennẽſi, Chriſtum filium dei & ſpiritum ſanctum ęqualẽ patri confeſſus, clam vt chriſmaretur expetiit. Cui ait ſacerdos, Si verè cre

dis quod nos ipſe dominus edocuit, exeque-
» re. Ait autem, Si quis me confeſſus fuerit co-
» ram hominibus, cõfitebor & ego eum corá pa
» tre meo qui eſt in cælis. qui autẽ negauerit me
» corã hominibus, negabo & ego eũ coram pa-
» tre meo qui eſt in in cælis. Sic & ipſos ſanctos
ac dilectos ſuos beatos apoſtolos cùm de futu
ræ perſecutionis tentationibus doceret, inſi-
» nuauit, dicẽs: Adtẽdite vobis ab hominibus,
» tradent enim vos in conciliis & in ſynagogis
» ſuis flagellabunt vos, & ante reges & pręſides
» ſtabitis propter me in teſtimonium illis & gẽ-
» tibus. Tu verò cùm ſis rex, & à nullo adpre-
hendi formides, ſeditionem paueſcis populi,
ne creatorem omnium in publico fatearis. Re
linque hanc ſtultitiam, & quod corde te dicis
credere, ore profer in plebe. Sic etenim & bea
» tus apoſtolus ait: Corde creditur ad iuſtitiam,
» ore autẽ confeſſio fit ad ſalutem. Sic & pro-
» pheta ait: Confitebor tibi domine in eccleſia
» magna, in populo graui laudabo te. Et iterũ:
» Confitebor tibi in populis domine, pſalmum
» dicam nomini tuo inter gentes. Metuens e-
nim populum, ô rex, ignoras quia ſatius eſt vt
populus ſequatur fidem tuam, quàm tu infir-
mitati faueas populari. Tu enim es caput po-
puli, non populus caput tuum. Si enim ad bel
lum proficiſcaris, tu pręcedis cateruas hoſtiũ,
& illę quo abieris, ſubſequũtur. Vnde melius
eſt, vt te præcedente cognoſcant veritatem,

quàm te pereunte permaneāt in errore. Nam deus non inridetur: nec enim diligit illum, qui propter terrenum regnum, cum non cōfitetur in ſeculo. Iſta ille ratione confuſus, vſque ad exitum vitæ ſuæ in hac inſania perdurauit, nec publicè æqualitatem Trinitatis voluit confiteri. Magnæ enim facundiæ erat tūc temporis beatus Auitus. nāq; inſurgente hæreſi apud vrbem Conſtantinopolitanam, tam illa quam Eutyches, quàm illa quam Sabellius docuit, id eſt nihil diuinitatis habuiſſe dominum noſtrum Ieſum Chriſtum: rogante Gundobaldo rege, ipſe contra eas ſcripſit. Extant exinde nunc apud nos epiſtolæ admirabiles, quæ ſicut tunc hæreſin oppreſſerunt, ita nunc Eccleſiam dei ædificant. Scripſit enim Homiliarum librū vnum, de Mundi principio, & de diuerſis aliis conditionibus libros ſex verſu compaginatos: Epiſtolarum libros nouem, inter quas ſupradictæ continentur epiſtolæ: referēs in quadā homilia quā de Rogationibus ſcripſit, has ipſas Rogationes quas ante Aſcenſionis dominicæ triumphum celebramus, à Mamerto ipſius Viennenſis vrbis epiſcopo, cui & hic eo tempore præerat, inſtitutas fuiſſe, dū vrbs illa multis terreretur prodigiis. Nam terræ motu frequenter quatiebatur: ſed & ceruorum atque luporum feritas, portas ingreſſa, per totam vt ſcripſit, vrbem, nihil metuens oberrabat. Cúmq; hæc per an-

ni circulum gererẽtur, aduenietibus Paſchalis ſolennitatis diebus, expectabat miſericordiam dei plebs tota deuotè, vt vel hic magnæ ſolẽnitatis dies huic terrori terminum daret. Sed in ipſa glorioſæ noctis vigilia, dum Miſſarum celebrarentur ſolẽnia, ſubito palatium regale intramuraneum diuino igne ſuccenditur, pauore omnibus perterritis, & Eccleſiam egreſſis, credentibus, ne aut hoc incẽdio vrbs tota cõſumeretur, aut certè diſrupta tellure dehiſceret, ſanctus ſacerdos proſtratus ante altare, cum gemitu & lachrymis, domini miſericordiam imprecatur. Quid plura? penetrauit excelſa poli oratio pontificis inclyti, reſtinxítque domus incẽdium flumen profluentium lachrymarum. Cúmque hæc agerentur, adpropinquante Aſcenſione, vt iam diximus, maieſtatis dominicę indixit populis ieiuniũ, inſtituit orandi modũ, edẽdi ſeriẽ, erogandi hilarẽ diſpenſationẽ. Ceſſantib⁹ quoque exinde terroribus, per cũctas prouincias diſperſa facti fama, cunctos ſacerdotes imitari cõmonuit quod ſacerdos fecit ex fide: quæ vſq; nunc in Chriſti nomine, per omnes Eccleſias in compunctione cordis & cõtritione ſpiritus celebratur.

35 IGITVR Alaricus rex Gothorum, cùm videret Chlodoueũ regẽ gentes aſſiduè debellare, legatos ad eum dirigit, dicens: Si frater meus velit, inſederat animo vt nos deo propitio pariter videremus. Quod Chlodoueus

non reſpuens,ad eum venit.Coniunctíque in
inſula Ligeris quæ erat iuxta vicum Amba-
cienſem territorij vrbis Turonicæ, ſimul lo-
cuti,comedentes pariter ac bibentes,promiſ-
ſa ſibi amicitia pacifici diſceſſerunt.

15 MVLTI iam tunc ex Galliis habere Frã-
cos dominos, ſummo deſiderio cupiebant.
Vnde factum eſt,vt Quintianus Rutenorum
epiſcopus,per hoc odium ab vrbe depellere-
tur.dicebant enim ei: Quia deſiderium tuum
eſt, vt Frãcorum dominatio poſſideat terram
hanc.Poſt dies autem paucos, orto inter eum
& ciues ſcandalo,Gothos qui in hac vrbe mo
rabantur, ſuſpicio attigit exprobrantibus ci-
uibus,quòd velit ſe Frãcorum ditionibus ſub-
iugare.conſilióque accepto,cogitauerũt eum
perfodere gladio. Quod cum viro dei nun-
ciatum fuiſſet, de nocte conſurgẽs cum fide-
liſſimis miniſtris ſuis, ab vrbe Rutena egre-
diens, Aruernos aduenit.Ibíque à ſancto Eu-
fraſio epiſcopo, qui quondam Aprunculo Di
uionẽſi ſucceſſerat, benignè ſuſceptus eſt,lar-
gitíſq; ei tam domibus quàm agris & vineis,
ſecum retinuit,dicens,Sufficit huius facultas
Eccleſiæ vt vtrunque ſuſtineat: tantum cha-
ritas quam beatus apoſtolus prędicat,permá-
neat inter ſacerdotes dei. Sed & Lugdunen-
ſis epiſcopus largitus eſt ei aliqua poſſeſſionis
Eccleſiæ ſuæ quam in Aruerno habebat. Re-
liqua verò de ſancto Quintiano tam inſidiæ

quas pertulit, quàm illa quæ per eum dominus operari dignatus eſt, ſcripta ſunt in libro vitæ eius.

37 IGITVR Chlodoueus rex ait ſuis: Valde moleſtè fero, quòd hi Arriani partē teneant Galliarum. Eamus cū dei adiutorio, & ſuperatis redigamus terram in ditionem noſtram. Cúmque placuiſſet omnibus hic ſermo, commoto exercitu Pictauos dirigit. ibi tunc Alaricus commorabatur. Sed quoniam pars hoſtium per territorium Turonicum tranſibat, pro reuerentia beati Martini dedit edictum, vt nullus de regione illa aliud quàm herbarū alimenta aquámq; præſumeret. Quidam autem de exercitu, inuento cuiuſdam pauperis fœno, ait, Nónne rex herbam tantum præſumi mandauit? & nihil aliud. & hoc, inquit, herba eſt. Non enim erimus tranſgreſſores præcepti eius, ſi eam præſumimus. Cúmque vim faciens pauperi, fœnum vi abſtuliſſet, factum peruenit ad regem: quo dicto citius gladio perempto ait, Et vbi erit ſpes victoriæ, ſi beatus Martinus offenditur? ſatíſque fuit exercitui, nihil vlterius ab hac regione præſumere. Ipſe verò rex direxit nuncios ad beatam baſilicam, dicens, Ite & forſitan aliquod victoriæ auſpicium ab æde ſancta ſuſcipiętis. Tunc datis muneribus, quæ loco ſancto exhiberent, ait, Si tu domine adiutor mihi es, & gentem hanc incredulam, ſempérq; æmu-

lam tibi,meis manibus tradere decreuisti, in ingressu basilicæ sancti Martini dignare propitius reuelare,vt cognoscam, quia propitius dignaberis esse famulo tuo. Maturantibus autem pueris, & ad locum accedentibus, iuxta imperium regis,dum sanctam ingrederentur basilicam, hanc Antiphonam ex improuiso
» primicerius qui erat, incepit: Præcinxisti me
» domine virtute ad bellũ: supplãtasti insurgẽ-
» tes in me subtus me, & inimicorũ meorũ de-
» disti mihi dorsum,&odiẽtes me disperdidisti.
» Quod satellites audientes,& domino gratias agẽtes, & vota beato confessori promittẽtes, læti nunciauerunt regi. Porrò ille cùm ad fluuium Vigennam cum exercitu aduenisset,per quem locum transire deberet, penitus ignorabat. intumuerat enim ab inundatione pluuiarum. Cúmque illa nocte dominum deprecatus fuisset, vt ei vadum quo transire possit dignaretur ostendere, mane facto cerua miræ magnitudinis ante eos nutu dei, flumen ingreditur. illaque vadante,populus quo trãsire possit,agnouit. Veniente autem rege,apud Pictauos,dum eminus in tentoriis commoraretur, Pharus ignea de basilica sancti Hilarij egressa,visa est ei tanquam super se aduenire, scilicet vt lumine beati confessoris adiutus Hilarij,liberius hæreticas acies, contra quas sæpe idem sacerdos pro fide conflixerat, debellaret. Contestatus est autem omni exercitui,

vt nec ibi quidē aut in via aliquid ſpoliarent, aut res cuiuſqua diriperent. Erat in his diebus vir laudabilis ſanctitatis, Maxētius, abbas reclauſus in monaſterio ſuo ob dei timorem, intra terminum Pictauēſem. Cuius monaſterij nomen lectioni non indidimus, quia locus ille vſque hodie cellula ſancti Maxentij vocatur. Cuius monachi cum hoſtium cuneum vnum ad monaſterium cernerēt propinquare, abbatem exorant, vt de cellula ſua egrederetur ad conſulendum eis. Illóque demorante, hi timore percuſſi, eum aperto oſtio producunt de cellula ſua. At ille in occurſum hoſtium, quaſi pacem rogaturus, pergit intrepidus. Vnus autem ex his euaginato gladio, vt caput eius libraret, manus ad aurem erecta, diriguit, gladiúſq; retrorſum ruit. At ipſe ad pedes beati viri veniam depoſcens, ſternitur. Quod videntes reliqui, cum timore maximo ad exercitum redierunt, timentes ne & ipſi pariter interirent. Huius verò brachium, beatus confeſſor cum oleo benedicto contrectās, impoſito ſigno crucis, reſtituit ſanum. Eiúſq; obtentu monaſterium permanſit inlæſum. Multáſque & alias virtutes operatus eſt, quas ſi quis diligenter inquiret, librum vitæ illius legens, cuncta reperiet. Interea Chlodoueus rex cum Alarico rege Gothorum in campo Vocladenſe, decimo ab vrbe Pictaua miliario conuenit: & confligentibus his eminus reſi-

ſtunt, comminus illi. Cúmq; ſecundum conſuetudinem Gothi terga vertiſſent, ipſe rex Chlodoueus victoriam, domino adiuuante, obtinuit. Habebat autem in adiutorium ſuum filiũ Sygiberti Claudi, nomine Chlodericũ. Hic Sygibertus pugnans contra Alamannos apud Tulbiacenſe oppidum, percuſſus in geniculo, claudicabat. Porrò rex cum fugatis Gothis Alaricum regem interfeciſſet, duo ex aduerſo ſubitò aduenientes, cum contis vtraque ei latera feriunt. Sed auxilio tam loricæ quàm velocis equi, ne periret, exemptus eſt. Maximus ibi tunc Aruernorum populus, qui cum Apollinare venerat, & primi qui erant ex ſenatorib9, corruerunt. De hac pugna Amalaricus filius Alarici in Hiſpaniam fugit, regnúmque patris ſagaciter occupauit. Chlodoueus verò filium ſuum Theodoricum per Albigenſem ac Rutenam ciuitatem ad Aruernos dirigit. Qui abiens, vrbes illas à finibus Gothorum vſque Burgundionum terminum, patris ſui ditionibus ſubiugauit. Regnauit autem Alaricus vigintiduos annos. Chlodoueus verò apud Burdegalenſem vrbem, hyemem agens, cunctos theſauros Alarici à Tholoſa auferens, Engoliſmã venit. Cui dominus tantam gratiam tribuit, vt in eius contemplatione muri ſponte corruerẽt. Tunc excluſis Gothis vrbem ſuo dominio ſubiugauit. Patrata poſt hæc victoria, Turonos regreſſus eſt, mul-

molitur occidere. Cúmq; ille egressus de Colonia ciuitate, transacto Rheno, per Burconiam siluam ambulare disponeret, meridie in tentorio suo obdormiens, immissis super eum filius percussoribus, eum ibidē interfecit, tanquam regnū illius possessurus. Sed iudicio dei in foueā quā patri hostiliter fodit, incidit. Misit igitur nuncios ad Chlodoueum regē, de patris obitu nunciātes atq; dicētes: Pater meus mortuus est, & ego thesauros cum regno eius penes me habeo. Dirige tuos ad me, & ea quæ tibi de thesauris illius placent, bona voluntate transmittam. Et ille, Gratias, inquit, tuę voluntati ago, & rogo vt venientibus nostris patefacias, cūcta ipse deinceps possessurus: quibus venientibus iste patris thesauros pandit. Qui dum diuersa respicerent, ait, In hanc arcellulam solitus erat pater meus numismata auri cōgerere. Immitte, inquiunt illi, manum tuam vsque ad fundum, vt cuncta reperias, Quod cùm fecisset, & esset valde declinus, vnus eleuata manu bipennem cerebro eius inlisit: & sic quæ in patrem egerat indignus incurrit. Quod audiens Chlodoueus, quòd scilicet interfectus esset Sygibertus, & filius eius, in eundem locum adueniens, conuocat omnem populū illum, dicens: Audite quid contigerit. dum ego, inquit, per Scaldem fluuium nauigarem, Chlodericus filius parentis mei, patrem suū insequebatur, verbo ferens, quòd

ego eum interficere velim. Cúmque ille per Burconiam ſiluam fugeret, immiſſis ſuper eũ latrũculis, morti tradidit & occidit. Ipſe quoque dum theſauros eius aperit, à neſcio quo percuſſus interiit. Sed in his ego nequaquam conſcius ſum. Nec enim poſſum ſanguinem parentum meorum effundere: quod fieri nefas eſt. Sed quia hęc euenerunt, conſilium vobis præbeo, ſi videtur acceptum, conuertimini ad me, vt ſub mea ſitis defenſione. At illi iſta audientes, plaudentes tam palmis quàm vocibus, eum clipeo euectum ſuper ſe regem conſtituunt. Regnúmq; Sygiberti acceptum cum theſauris, ipſos quoque ſuæ ditioni adſciuit. Proſternebat enim quotidie deus hoſtes eius ſub manu ipſius, & augebat regnum eius, eo quòd ambularet recto corde coram eo, & faceret quæ placita erant in oculis eius.

41 POST hæc ad Chararicum regẽ dirigit. Quando autem cum Syagrio pugnauit, hic Chararicus euocatus ad auxilium Chlodouei eminus ſtetit, neutram adiuuans partem, ſed euentum rei expectans, vt cui eueniret victoria, cum illo & hic amicitiam conligaret. Ob hanc cauſam contra eum indignans Chlodoueus abiit, quem circunuentum dolis cepit cum filio, vinctóſque totondit, & Chararicum quidem preſbyterum, filium verò eius diaconum ordinari iubet. Cúmque Chararicus de humilitate ſua conquereretur & fleret,

filius eius dixiſſe fertur: In viridi, inquit, ligno hæ frondes ſuccıſæ ſunt, nec omnino areſcũt, ſed velociter emergent vt creſcere queant: vtinam tam velociter qui hæc fecit, intereat. Quod verbum ſonuit in aures Chlodouei, quòd ſcilicet minarentur ſibi cæſariem ad creſcendum laxare, ipſúmque interficere. At ille iuſſit eos pariter capite plecti. Quibus mortuis, regnum eorum cum theſauris & populis acquiſiuit.

42 ERAT autem tunc Ragnacharius rex apud Camaracum, tam effrenis in luxuria, vt vix vel propinquis quidem parentibus indulgeret. Is habebat Farronem conſiliarium ſimili ſpurcitia lutulentum: de quo fertur, cùm aliquid aut cibi aut muneris vel cuiuſlibet rei Regi allatum fuiſſet, dicere ſolitum: Hoc ſibi ſuóque Farroni ſufficere: pro qua re Franci maxima indignatione tumebant. Vnde factũ eſt, vt datis aureis ſiue armillis vel baltheis Chlodoueus (ſed totum adſimilatum auro: erat enim æreum deauratum ſub dolo factum) hæc dedit proditoribus eius, vt ſuper eum inimicarẽtur. Porrò cùm exercitum contra eum commouiſſet, & ille ſpeculatores plerunque ad cognoſcendum tranſmitteret, reuerſis nũciis interrogat, Quam valida hæc manus foret. Qui reſponderunt, Tibi tuóque Farroni maximum eſt ſupplemẽtum. Veniens autem Chlodoueus, bellum contra eum inſtruit. At

ille deuictum cernens exercitum suum, fuga labi parat, sed ab exercitu comprehensus, ac ligatis post tergũ manibus in conspectu Chlodouei vnà cum Richario fratre suo perducitur. Cui ille, Cur, inquit, humiliasti genus nostrum, vt te vinciri permitteres? Melius enim tibi fuerat mori. & eleuatam securim capiti eius defixit. Conuersúsque ad fratrem eius, ait, Si tu auxilium fratri tribuisses, alligatus vtique nõ fuisset. similiter & hunc securi percussum interfecit. Post quorum mortem, cognoscunt proditores eorum, aurum quod à rege acceperant esse adulterum. Quod cùm regi dixissent, ille respondisse fertur, Meritò, inquit, tale aurum accipit, qui dominum suũ ad mortem propria voluntate deducit. Hoc illis quòd viuerent debere sufficere, ne malè proditionem dominorum suorũm luituri, inter tormenta deficerent. Quod illi audientes, optabant gratiam adipisci, illud sibi adserentes sufficere si viuere mererentur. Fuerunt autem supradicti reges propinqui huius. Quorum frater Rignomeris nomine apud Cenomanniam ciuitatem, ex iussu Chlodouei interfectus est. Quibus mortuis, omne regnum eorum & thesauros Chlodoueus accepit. Interfectísq; & aliis multis regibus vel parentibus suis primis, de quibus zelum habebat, ne ei regnum auferrent, regnum suum per totas Gallias dilatauit. Tamen cõgregatis suis, quadam

dam vice dixiſſe fertur de parẽtibus quos ipſe perdiderat: Væ mihi, qui tanquam peregrinus inter extraneos remanſi, & non habeo de parentibus qui mihi ſi venerit aduerſitas, poſſit aliquid adiuuare. Sed hoc non de morte horum condolens, ſed dolo dicebat, ſi fortè potuiſſet adhuc aliquem reperire, vt interficeret.

43 HIS ita tranſactis, apud Pariſios obiit: ſepultúſq; in baſilica ſanctorum apoſtolorum, quam cum Chrothilde regina ipſe conſtruxerat. Migrauit autem poſt Vocladenſe bellum anno quinto. Fuerúntque omnes dies regni eius, triginta anni. Ætas tota, quadragintaquinque anni. A tranſitu ergo ſancti Martini, vſque ad tranſitum Chlodouei regis, qui fuit vndecimus annus epiſcopatus Lycinij Turonici ſacerdotis, ſupputãtur anni cxij. Chrothildis autem regina, poſt mortẽ viri ſui Turonos venit: ibíque ad baſilicam ſancti Martini deſeruiens, cum ſumma pudicitia atque benignitate in hoc loco commorata eſt omnibus diebus vitæ ſuæ, rarò Pariſios viſitans.

GREGORII TVRONENSIS HISTORIARVM

Liber tertius.

VElim ſi placet, parumper conferre quæ Chriſtianis beatam confitētibus Trinitatem proſpera ſucceſſerint, & quæ hæreticis eandem ſcindētibus fuerint in ruinam. Omittamus autem qualiter illam Abraham veneratur ad ilicem, Iacob prædicat in benedictione, Moyſes cognoſcit in ſente, populus ſequitur in nube, eandémque paueſcit in monte: vel qualiter eam Aaron portat in logio, aut Dauid vaticinatur in pſalmo, orans innouari ſe per ſpiritum rectum, nec ſibi auferri ſpiritum ſanctum, atq; ſe confirmari per ſpiritum principalem. magnum & ego hîc cerno myſterium, quòd ſcilicet quē hæretici minorem adſerunt, principalem vox prophetica nunciauit. Sed his, vt diximus, omiſſis, ad noſtra tempora reuertamur. Arrius enim, qui huius iniquæ ſectæ primus iniquúſque inuētor fuit, interioribus in ſeceſſum depoſitis, infernalibus ignibus ſubditur. Hilarius verò beatus indiuiduę trinitatis defenſor, propter hanc in exilium deditus, & patriæ & paradiſo reſtau-

ratur. Hanc Chlodoueus rex confessus, ipsos hæreticos adiutorio eius oppressit, regnúmque suum per totas Gallias dilatauit: Alaricus hanc denegans, à regno & populo, atque ab ipsa, quod maius est, vita multatur æterna. Dominus autem se verè credentibus, etsi insidiante inimico aliqua perdant, hîc centuplicata restituit: hęretici verò, nec adquirunt, sed quod videntur habere, aufertur ab eis. Probauit hoc Godegisili, Gundobaldi, atque Godomari interitus, qui & patriam simul & animas perdiderunt. Nos verò vnum atq; inuisibilem, immensum, incomprehensibilem, inclytum, perennem, atque perpetuum dominum cõfitemur, vnum in trinitate propter personarum numerum, id est patris & filij & spiritussancti: confitemur & trinum in vnitate, propter æqualitatem substantię, deitatis, omnipotentiæ, vel virtutis, qui est vnus summus atq; omnipotens deus in sempiterna secula regnans.

1 DEFVNCTO igitur Chlodoueo rege, quatuor filij eius, id est Theodoricus, Chlodomeris, Childebertus, atq; Chlotharius, regnũ eius accipiunt, & inter se æqua lance diuidũt. habebat iam tunc Theodoricus filium nomine Theodobertum, elegantem atque vtilem. Cúmque magna virtute pollerent, & eis de exercitu robur copiosum inesset, Amalaricus filius Alarici, rex Hispaniæ, sororem eorum

in matrimoniũ postulat: quod illi clementer indulgent, & eam ipsi in regionem Hispaniæ cum magnorum ornamentorum mole transmittunt.

2 LVCINIO autẽ vrbis Turonicę defuncto episcopo, Dinifius cathedrã pontificalem ascendit. Apud Aruernos verò post obitũ beati Aprunculi, sanctus Eufrasius duodecimus episcopus habebatur. Hic quatuor annos post Chlodouei obitum vixit, vicesimo quinto episcopatus sui anno transiens. Cúmque populus sanctum Quintianum, qui de Ruteno eiectus fuerat, elegisset, Alchima & Placidina vxor, sorórque Apollinaris, ad sanctum Quintianum venientes, dicunt: Sufficiat domine sanctę senectuti tuæ, quòd es episcopus ordinatus: permittat, inquiunt, pietas tua seruo tuo Apollinari locum huius honoris adipisci. Ille verò cùm ad hunc apicem ascenderit, sicut tibi placitum fuerit, obsequetur: tu quoque imperabis, & ille tuæ parebit in omnibus iussioni: tantum vt humili suggestioni nostræ aurem tuæ benignitatis accommodes. Quibus ille, Quid ego, inquit, præstabo, cuius potestati nihil est subditum? sufficit enim vt orationi vacans, quotidianũ mihi victum præstet Ecclesia. Illæ autem hæc audientes, Apollinarem ad regem dirigunt. Qui abiens oblatis multis muneribus, in episcopatu successit, quo quatuor abutens mensibus, migrauit à se-

culo. Cùm autem hæc Theodorico nunciata fuissent, iussit inibi sanctum Quintianum cóstitui, & omnem ei potestatem tradi Ecclesię, dicens, Hic ob nostri amoris zelum ab vrbe sua eiectus est. Et statim directi nuncij, conuocatis pontificibus & populo, eum in cathedram Aruernæ ecclesię locauerunt, qui quartusdecimus illi Ecclesiæ præpositus est. Reliqua verò quæ gessit, tam virtutes quàm tempus migrationis eius, scripta sunt in libro qué de eius vita composuimus.

3 HIS ita gestis, Dani cum rege suo nomine Chochilaicho, euectu nauali per mare Gallias appetunt. Egresśique ad terras, pagum vnum de regno Theodorici deuastant atque captiuant: oneratísque nauibus tam de captiuis quàm de reliquis spoliis, reuerti ad patriam cupiunt. Sed rex eorum in litus residebat, donec naues altum mare comprehenderent, ipse deinceps secuturus. Quod cum Theodorico nunciatum fuisset, quòd scilicet regio eius fuerit ab extraneis deuastata, Theodobertum filium suum in illas partes cum valido exercitu ac magno armorum apparatu direxit. Qui interfecto rege, hostes nauali prælio superatos opprimit, omnémque rapinam terræ restituit.

4 PORRO tunc apud Thoringos, tres fratres regnum gentis illius retinebant: id est Badericus, Herminefredus, atq; Bertharius.

Deniq; Herminefredus Bertharium fratrem
ſuum vi opprimens, interfecit. Is moriens Ra
degundem filiam orphanam dereliquit: reli-
quit autẽ & alios filios, de quibus in ſequẽti-
bus ſcribemꝰ. Herminefredi verò vxor iniqua
atque crudelis, Amalberga nomine, inter hos
fratres bellum ciuile diſſeminat. Nam veniẽs
quadam die ad conuiuium vir eius, menſam
mediam opertam reperit. Cúmque vxorem
quid ſibi hoc velit interrogaret, reſpondit:
Qui, inquit, à medio regno ſpoliatur, decet eũ
menſæ medium habere nudatum. Talibus &
his ſimilibus ille permotus, cõtra fratrem in-
ſurgit, ac per occultos nũcios Theodoricum
regem ad eum perſequẽdum inuitat, dicens,
Si hunc interficis, regionẽ hãc pari ſorte diui
demus. Ille autem gauiſus hæc audiens, cum
exercitu ad eum dirigit. Coniunctíque ſimul
fidem ſibi inuicem dantes, egreſſi ſunt ad bel-
lum. Confligentéſque cum Baderico, exerci-
tum eius adterunt, ipſúmque obtruncant gla
dio: & obtẽta victoria, Theodoricus ad pro-
pria eſt reuerſus. Protinus Herminefredus
oblitus fidei ſuæ, quod regi Theodorico in-
dulgere pollicitus eſt, implere deſpexit, ortá
que eſt inter eos grandis inimicitia.

5 IGITVR mortuo Gundobaldo, regnum
eius Sygimundus filius eius obtinuit, mona-
ſteriúmque Agaunenſe ſolerti cura cum do-
mibus baſilicíſq; ædificauit: qui perdita prio-

ri coniuge filia Theodorici regis Italici, de qua filium habebat nomine Sygiricum, aliam duxit vxorem: quæ validè contra filium eius, ſicut nouercarum mos eſt, malignari ac ſcandalizare cœpit. Vnde factum eſt, vt vna ſolennitatum die, cùm puer ſuper eam veſtimenta matris agnoſceret, commotus felle diceret ad eam: Non enim eras digna, vt hæc indumenta tua terga contingerent, quæ dominæ tuæ, id eſt matris meæ fuiſſe noſcuntur. At illa furore ſuccenſa, inſtigat verbis doloſis virum ſuum, dicens: Hic iniquus regnum tuũ poſſidere deſiderat, téque interfecto, id vſq; Italiam dilatare diſponit, ſcilicet vt regnũ quod auus eius Theodoricus Italiæ tenuit, & iſte poſſideat. Scit enim quòd te viuente hæc non poteſt adimplere, & niſi tu cadas, ille nõ [illegible]get. His & huiuſcemodi ille incitatus ve[illegible] vxoris iniquæ conſilio vtens, iniquus ex[illegible]it parricida. nam ſopitũ vino dormire poſt meridiem filium iubet: cui dormienti, lorum ſub collo poſitum, ac ſub mento ligatum, trahentibus ad ſe inuicem duobus pueris, ſuffocatus eſt. Quo facto pater ſero iam pœnitens, ſuper cadauer exanime ruens, flere cœpit amariſſime. Ad quem ſenex quidam ſic dixiſſe fertur: Te, inquit, plange amodo qui per conſilium nequam factus es parricida ſæuiſſimus. nam hunc qui innocens iugulatus eſt, neceſſarium non eſt plangi. Nihilominus ille ad ſanctos

H iiij

Agaunenses abiens, per multos dies in fletu & ieiuniis durans, veniam precabatur, psallétium ibi assiduum institués. Lugduno regressus est, vltione diuina de vestigio eum prosequente. Huius filiam rex Theodoricus accepit.

6 CHROTHILDIS verò regina Chlodomerem, & reliquos filios suos alloquitur, dicens: Non me pœniteat, charissimi, vos dulciter enutrisse: indignamini, quæso, iniuriam meam, & patris matrísque meæ mortem sagaci studio vindicate. Hæc illi audiétes, Burgundias petunt, & contra Sygimundum & fratrem eius Godomarum dirigunt: deuictóque exercitu eorum, Godomarus, terga vertit. Sygimundus verò dum ad saltus Agaunos fugere nititur, à Chlodomere captus cum vxore & filiis captiuus abducitur, atque intra terminum Aurelianésis vrbis in custodia positus, detinetur. Discedentibúsq; his regibus, Godomarus resumptis viribus, Burgúdiones colligit, regnúmq; recipit. Cõtra quem Chlodomeris iterum ire disponens, Sygimundum interficere destinauit: cui à beato Auito abbate Nutiacensi magno tunc temporis sacerdote, dictum est: Si, inquit, respiciens deũ, emendaueris consilium tuum, vt hos homines interfici non patiaris, erit deus tecum: & abiens victoriam obtinebis: si verò eos occideris, tu ipse in manus inimicorũ traditus,

ſimili ſortè peribis: fiétque tibi vxoríque & filiis tuis, quod feceris Sygimundo & coniugi ab liberis eius. Sed ille auſcultare deſpiciés conſilium eius, ait, Stultum enim conſilium eſſe puto, vt inimicis domi relictis, contra reliquos eam: eíſque à tergo, hoc à fronte ſurgente, inter duos hoſtium cuneos ruam. ſatius enim & facilius victoria patrabitur, ſi vnus ab alio ſeparetur. Quo interfecto, facilè & alius morti poterit deſtinari. Statímq; interfecto Sygimundo cum vxore & filiis, apud Columnam Aurelianēſis vrbis vicum, in puteum iactari præcipiens, Burgundias petiit, vocans in ſuppetias Theodoricum regem. Ille autem iniuriam ſoceri ſui vindicare volens, ire promiſit. Cúmq; pariter apud Viſorontiam locū vrbis Viennenſis coniuncti fuiſſent, cum Godomaro confligunt. Cúmq; Godomarus cum exercitu terga vertiſſet, & Chlodomeris inſequeretur, ac de ſuis non modico ſpacio elongatus eſſet, adſimilantes illi ſignum eius, dant ad eum voces dicentes: Huc huc conuertere, tui enim ſumus. At ille credens, abiit, inruít que in medium inimicorū ſuorum: cuius amputatum caput, & conto defixum, eleuant in ſublime: quod Franci cernētes, atque cognoſcentes Chlodomerem interfectum, reparatis viribus Godomarum fugant, Burgundiones opprimunt, patriámque in ſuam redigunt poteſtatem. Nec moratus Chlotharius, vxorem

germani sui Guntheucam nomine, sibi in matrimoniũ sociauit: filios quoque eius Chrothildis regina, exactis diebus luctus, secũ recepit ac tenuit: quorũ vnus Theodoualdus, alter Gũtharius, tertius Chlodoualdus vocabatur: Godomarus iterum regnum recepit.

7 POST Theodoricus non immemor periurij Herminefredi regis Thoringorũ, Chlotharium fratrẽ suum in solatium suũ euocat, & aduersum eum ire disponit, promittens regi Chlothario partẽ prędæ, si eis munus victoriæ diuinitus cõferretur. Cõuocatis igitur Frãcis, dicit ad eos, Indignamini quęso tam meã iniuriam, quàm interitũ parentũ vestrorum, ac recolite Thoringos quondam super parentes nostros violenter aduenisse, ac multa illis intulisse mala. Qui datis obsidibus, pacem cũ his inire voluerũt: sed illi obsides ipsos diuersis mortibus peremerunt: & inruentes super parentes nostros, omnẽ substantiam abstulerunt, pueros per neruum fœmoris ad arbores appẽdentes, puellas amplius ducẽtas crudeli nece interfecerũt: ita vt ligatis brachiis super equorũ ceruicibus, ipsisq; acerrimo moti stimulo, per diuersa petẽtes, diuersas in partes fœminas diuiserũt. Aliis verò super orbitas viarũ extensis, sudibúsq; in terrã confixis, plaustra desuper onerata trãsire fecerunt, cõfractísque ossibus, canibus auibúsq; eas in cibaria dederunt. Nunc autẽ Herminefredus, quod mihi

pollicitus est fefellit,& omnino hęc adimplere dissimulat:ecce verbũ directum habemus: Eamus cũ dei adiutorio contra eos. Quod illi audientes,& de tãto scelere indignantes,vno animo eadémq; sentẽtia, Thoringiam petiuerunt. Theodoricus autẽ Chlotharium fratrẽ suum,& Theodobertũ filium in solatium adsumẽs,cũ exercitu abiit. Thoringi verò veniẽtibus Frãcis dolos pręparant:in cãpo enim in quo certamẽ agi debebat,fossas effodiũt:quarũ ora operta denso cespite, planũ adsimulãt campũ. In has ergo foueas cũ pugnare cœpissent,multi Francorum equites cõruerunt. Et fuit eis valde impedimentũ:sed post cognitũ hunc dolũ obseruare cœperunt. Deniq; cùm se Thoringi cædi vehemẽter viderent,fugato præ timore Herminefredo rege ipsorũ, terga vertunt,& ad Onestrudẽ fluuium vsq; perueniunt. Ibíq; tanta cædes ex Thoringis facta est, vt alueus fluminis congerie cadauerũ repleretur:& Franci tanquã per pontẽ aliquem super ea in litus vlterius transirẽt. Patrata ergo victoria, regionem illam capessunt, & in suam redigunt potestatem. Chlotharius verò rediens, Radegundẽ filiam Bertharii regis secũ captiuã abduxit,sibíq; eam in matrimoniũ sociauit. Cuius fratrẽ postea iniustè per homines iniquos occidit. Illa quoq; ad deum cõuersa,mutata veste monasteriũ sibi intra Pictauẽsem vrbẽ construxit,quę orationibus,ieiuniis

atq; eleemosynis prędita in tantum emicuit, vt magna in populis haberetur. Cùm autem adhuc supradicti reges in Thoringia essent, Theodoricus Chlotharium fratrem suum occidere voluit. Et præparatis occultè cum armis viris, eum ad se vocat quasi secretius cum eo aliquid tractaturus, expansóque in parte domus illius tentorio, de vno pariete in alterum, armatos post eum stare iubet. Cúmque tentorium illud esset breuius, pedes armatorũ apparuere detecti. Quod cognoscẽs Chlotharius, cum suis armatus ingressus est domũ. Theodoricus verò intelligẽs hunc hæc cognouisse, fabulam fingit, & alia ex aliis loquitur. Denique nesciens qualiter dolum suum deliniret, discum ei magnum argenteum pro gratia dedit. Chlotharius verò Vale dicẽs, & pro munere gratias agens, ad metatum regressus est. Theodoricus verò queritur ad suos, nulla extanti causa suum perdidisse catinum: & ad filium suum Theodobertum ait, Vade ad patrem tuum, & roga vt munus quod ei dedi, tibi sua voluntate concedat. Qui abiens, quod petiit impetrauit. in talibus enim dolis Theodoricus multum callidus erat.

8 IDEM verò regressus ad propria, Herminefredũ ad se data fide securum venire pręcepit, quẽ & honorificis ditauit muneribus. Factũ est autẽ dum quadã die, per murum ciuitatis Tulbiacensis confabularentur, à nescio quo impul

ſus de altitudine muri ad terram cõruit, ibíq; ſpiritum exhalauit. Sed quis eum inde deiecerit, ignoramus: multi tamen adſerũt Theodorici in hoc dolum manifeſtiſſimè patuiſſe.

9 CVM autẽ adhuc Theodoricus in Thoringia eſſet, Aruernis ſonuit eum interfectum fuiſſe. Archadius quoq; vnus ex ſenatoribus, Aruernis, Childebertum inuitat, vt regionem illam deberet accipere. Ille quoque nec moratus Aruernos adiit. Tantáq; in illa die condenſa fuit nebula, vt nihil ſupra duas iugeri partes diſcerni poſſit. Dicere enim erat ſolitus rex, Velim vnquam Aruernam Lemanem, quæ tantæ iocunditatis gratia refulgere dicitur, oculis cernere. Sed non ei à deo conceſſum eſt. Cúmque portæ ciuitatis obſeratæ eſſent, & vnde ingrederetur peruium patulum non haberet, inciſa Archadius ſera vnius portæ, eum ciuitati intromiſit. Dum hæc agerentur, nunciatur Theodoricum viuum de Thoringia fuiſſe regreſſum.

10 QVOD certiſſimè Childebertus cognoſcens, ab Aruerno rediit, in Hiſpaniam verò propter ſororem ſuam Chrothildem dirigit. Hæc verò multas inſidias ab Amalarico viro ſuo propter fidem catholicam patiebatur. Nã plerunque procedente illa ad ſanctam Eccleſiam, ſtercora & diuerſos fœtores ſuper eam proiici imperauit. Ad extremum autem tanta eam crudelitate dicitur cæcidiſſe, vt infe-

ctum de proprio ſanguine ſudariũ, fratri trãſmitteret: vnde ille maxime commotus, Hiſpanias appetiit. Amalaricus verò hæc audiens, naues ad fugiendum parat. Porrò imminente Childeberto, cùm Amalaricus nauem deberet aſcendere, ei in mentẽ venit, multitudinẽ ſe precioſorum lapidum in ſuo theſauro reliquiſſe. Cúmque ad eoſdem petendos in ciuitatem regrederetur, ab exercitu à porta excluſus eſt. Videns autẽ ſe nõ poſſe euadere, ad Eccleſiam Chriſtianorum confugere cœpit. Sed priuſquã limina ſancta cõtingeret, vnus emiſſa manu lãcea eum mortali ictu ſauciauit, ibíque decedens reddidit ſpiritum. Tunc Childebertus cum magnis theſauris ſororẽ aſſumptam ſecum adducere cupiebat: quæ neſcio quo caſu in via mortua eſt, & poſtea Pariſios adlata, iuxta patrẽ ſuũ Chlodoueum ſepulta eſt. Childebertus verò inter reliquos theſauros miniſteria eccleſiarum precioſiſſima detulit. Nam ſexaginta calices, quindecim patenas, viginti Euãgeliorũ capſas detulit, omnia ex auro puro ac gemmis precioſis ornata. ſed non eſt paſſus ea cõfringi. Cuncta enim Eccleſiis & baſilicis ſanctorũ diſpẽſauit ac tradidit.

11 POST hæc Chlotharius & Childebertus Burgundias petere deſtinant. Cõuocatúſque Theodoricus in auxilium eorũ ire noluit. Frãci verò qui ad eũ aſpiciebãt, dixerunt: Si cum fratribus tuis in Burgundiã ire deſpexeris, te-

relinquimus,& illos satius sequi prę optamus. At ille infideles sibi existimans, ad Aruernos ait, Me sequimini & ego vos inducā in patriā, vbi aurū & argentū accipiatis quātum vestra potest desiderare cupiditas, de qua pecora, de qua mācipia, de qua vestimenta in abundantiam adsumatis: tantū hos ne sequamini: His promissionibus hi inlecti, suam voluntatē facere promittunt. Ille verò illuc trāsire dispo nit, promittens iterū atq; iterū exercitui cunctam regionis prædam cū hominibus in suas regiones transferri promittere. Chlotharius verò & Childebertus in Burgundiam dirigūt Augusto dunúmque obsidentes, cunctā fugato Godomaro Burgundiam occupauerunt.

12 THEODORICVS verò cū exercitu in Aruernos veniens, totam regionē deuastat ac proterit. Interea Archadius sceleris illius auctor, cuius ignauia regio deuastata est, Biturigas vrbē petiit. Erat autem tunc tēporis vrbs illa in regno Childeberti regis. Placidina verò mater eius, & Alchima soror patris eius, cōprehēsæ apud Cadurcū vrbem, rebus ablatis exilio condemnatæ sunt. Rex igitur Theodo ricus ad vrbē Aruernā vsq; accedēs, in vici illius suburbano castra fixit. Beatus verò Quintianus his diebus erat episcopus. Interea exercitus cunctā circūit miserā regionē illam, cūcta delet, vniuersa debellat. De quibus nonnulli ad basilicā S. Iuliani perueniunt, cōfringunt ostia, seras remouent: résque pauperum

quæ ibidem fuerant adgregatæ diripiunt,& multa in hoc loco perpetrant mala. Veruntamen auctores ſcelerum à ſpiritu immundo correpti, infeſtis dentibus propriis ſe morſibus lacerant, clamantes atque dicentes: Cur nos martyr ſancte ſic crucias? Sicut in libro virtutũ eius conſcripſimus.

13 LOVOLAVTRVM autem caſtrum hoſtes expugnant, Proculúmq; preſbyterum qui quondam ſancto Quintiano iniuriam intulerat,ad altarium Eccleſiæ miſerabiliter interficiũt.Et credo ob illius cauſam,quòd fuerit ipſum caſtrum in manibus traditum iniquorum: quod vſque in illa die defenſatum eſt.Nam cùm illud hoſtes expugnare nõ poſſent,& ad propria iam redire diſponerẽt, audientes hæc obſeſſi, iam læti atque ſecuri decipiuntur: ſicut ait apoſtolus: Cùm dixerint pax & ſecuritas,tunc repentinus ſuperueniet interitus: denique per ipſius Proculi preſbyri ſeruum,iam ſecuri populi traduntur in manus hoſtium. Cúmq; vaſtato caſtello ducerẽtur captiui, immanis pluuia quæ per triginta dies fuerat abnegata,deſcendit. Tunc obſeſſi Meroliacenſis caſtri,ne captiui abducerentur, redemptione data liberantur: ſed hæc ignauia eorum effecit: caſtrum enim propria natura munitum erat. Nam centenorum aut eo amplius pedum ab exciſo vallatur lapide, ſine murorum ſtructione:in medio autem ingens

gens ſtagnum aquæ, liquore gratiſſimum: ab alia verò parte fontes vberrimi, ita vt per portam riuus defluat aquæ viuæ. Sed in tam grādi ſpacio, munitio iſta diſtenditur, vt manentes intra murorum ſepta, terram excolant, frugéſque in abundantia colligant. Huius munitionis tutamine elati, qui obſeſſi erant, egreſſi foras, vt arrepta aliqua præda, iterum ſe intra caſtelli ſepta reconderent, ab hoſtibus comprehenſi ſunt. Erant autem quinquaginta viri. Tunc ante ora parentum, vinctis poſt tergum manibus oblati, imminente iam gladio, adquieuerunt obſeſſi, ne interficerentur, ſingulos trientes dare in redemptionem ſuam. Theodoricus autem ab Aruerno diſcedens, Sygiualdum parentem ſuum, in ea quaſi pro cuſtodia dereliquit. Erat autem ibi tunc temporis quidam Lytigius ex minoribus, qui magnas ſancto Quintiano parabat inſidias: & cū ſe ſanctus epiſcopus pedibus eius proſterneret, nunquam vt ſe ei ſubderet mouebatur: ita vt & quadam vice vxori quæ ſanctus fecerat, pro ridiculo indicaret. Quæ melioris intelligentiæ modo commota, ait: Si ita es hodie peſſundatus, nunquam erigeris. Die autē tertia, aduenientes nuncij de præſentia regis vinctum cum vxore ac liberis pariter abduxerunt. Qui abiens nūquam Aruernum regreſſus eſt.

14 MVNDERICVS igitur qui ſe paren-

tem regũ adſerebat, elatus ſuperbia, ait: Quid mihi & Theodorico regi? Sic enim mihi ſolium regni debetur, vt illi egrediar & colligã populum meum, atque exigam ſacramentum ab eis, vt ſciat Theodoricus quia rex ſum ego, ſicut & ille. Et egreſſus cœpit ſeducere populum ſuum dicens: Princeps ego ſum, ſequimini me, & erit vobis bene. Sequebatur àuté eum ruſtica multitudo, vt plerunque fragilitati humanæ conuenit, dantes ſacramentum fidelitatis, & honorãtes eum vt regem. Quod cum Theodoricus comperiſſet, mandatum mittit ad eum, dicens: Accede ad me, & ſi tibi aliqua de dominatione regni noſtri portio debetur, accipe. Doloſe enim hæc Theodoricus dicebat, ſcilicet vt cùm ad eum veniſſet, interficeretur. Ille verò noluit, dicens, Ite, renunciate regi veſtro, quia rex ſum ſicut & ille. Tunc rex commoueri iuſſit exercitum, quo oppreſſus vi puniretur. Quod ille cognoſcẽs, & ſe non præualens defenſare, Victoriaci caſtri muros expetens, cum rebus omnibus in eo ſe ſtuduit communire, his ſecum quos duxerat adgregatis. Igitur commoto exercitu caſtrum vallat, ac per ſeptem dies obſedit. Mundericus autem repugnabat cum ſuis, dicens: Stemus fortes, & vſq; ad mortẽ pariter dimicemus, & nõ ſubdamur inimicis. Cúmq; exercitus à circuitu in contraiacula tranſmitteret, nec aliquid præualeret, nunciauerunt hęc

regi. At ille misit quẽdam de suis Aregisilum nomine, dixítque ei: Vides, inquit, quòd prȩualeat hic perfidus in contumacia sua, vade & redde ei sacramentum, vt securus egrediatur. Cùm autem egressus fuerit, interfice eum, & dele memoriam eius à regno nostro. Qui abiens, fecit iuxta quod ei præceptum fuerat: dederat tamen prius signum populo, dicens: Cùm ego hæc & hæc locutus fuero, statim inruentes interficite eum. Ingressus autem Aregisilus ait Munderico: Quousque hic resides, tanquam vnus ex insipientibus? Nunquid poteris diu regi resistere? Ecce ablato tibi cibo, cùm te fames oppresserit, vltro egredieris, & traderis in manus inimicorum, & morieris quasi vnus ex canibus: audi potius consilium meum, & subde te regi, vt viuere possis tu & filij tui. Tunc ille his mollitus sermonibus ait, Si egredior, comprehensus à rege interficior & ego, & filij mei, & omnes amici qui mecum sunt congregati. Cui Aregisilus ait, noli timere, sed si vis egredi, accipe sacramentũ de hac culpa, & sta securus corã rege, ne timeas, sed eris cum eo sicut prius fuisti. Ad hȩc Mundericus respondit: Vtinam securus sim, quòd non interficiar. Tunc Aregisilus positis super altare sanctum manibus, iurauit ei vt securus egrederetur. Dato igitur sacramento, egrediebatur Mundericus de porta castelli, tenens manum Aregisili. populus autem spe-

ctabat à longè aspiciens eum. Tunc pro signo ait Aregisilus, Quid aspicitis tam intentè, ô populi? an nunquid vidistis prius Mundericum? Et statim inruit populus in eum. At ille intelligens, ait, Euidētissime cognosco, quòd feceris per hoc verbum signũ populis ad me interficiendum: veruntamen dico tibi, quia periuriis me decepisti: te viuum vltra nullus aspiciet: & emissa lancea in scapulas eius, perfodit eum, ceciditque & mortuus est. Euaginatóque deinceps Mundericus gladio cum suis, magnam stragem de populo illo fecit, & vsquequo spiritum exhalauit, interficere quemcunq; adsequi potuissent, non destitit. Quo interfecto, res eius fisco conlatę sunt.

THEODORICVS verò & Childebertus fœdus inierunt, & dato sibi sacramento, vt neuter contra alterum moueretur, obsides abinuicem acceperũt, quo facilius firmarentur quæ fuerant dicta. Multi tunc filij senatorum in hac obsidione dati sunt: sed orto iterum inter reges scandalo, ad seruitium publicum sunt addicti. Et quicunque eos ad custodiendum accepit, seruos sibi ex his fecit. Multi tamen ex eis per fugam elapsi, in patriã redierunt; nonnulli in seruitio sunt retenti: inter quos Attalus nepos beati Gregorij Lingonici episcopi, ad publicum seruitium mancipatus est, custósque equorum destinatus. Erat enim intra Treuerici termini territorium,

cuidam barbaro ſeruiens. Deniq; beatus Gregorius ad inquirẽdum eum miſit pueros, quo inuento, obtulerunt homini munera: ſed reſpuit ea, dicens: Hic de tali generatione decẽ auri libris redimi debet. Quibus redeũtibus, Leo quidam de coquina domini ſui ait: Vtinam me permitteres, & forſitan ego poteram eum reducere de captiuitate. Gauiſo autem domino, directus venit ad locum: voluítque puerum clam abſtrahere, ſed non potuit. Tũc locato ſecum homine quodam, ait, Veni mecum, & vęnunda me in domo barbari illius, ſitque tibi lucrum precium meum: tantum liberiorem aditum habeam faciendi id quod decreui. Accepto verò ſacramento, homo ille abiit, & vendito eo duodecim aureis diſceſſit: ſciſcitatus autem emptor à rudi famulo, quid operis ſciret, reſpondit in omnibus, quę mandi debent in menſis dominorum, valde ſcitus ſum operari: nec metuo quòd reperiri poſſit ſimilis mei in hac ſcientia. verum enim dico tibi, quia etiam ſi regi epulũ cupias præparare, fercula regia componere poſſum: nec quiſquam me melius. & ille, Ecce enim dies ſolis adeſt (ſic enim barbaries vocitare diem dominicum cõſueta eſt.) In hac die vicini atque parentes mei inuitabũtur in domo mea: rogo vt facias mihi prandium quod admirentur, & dicant, quia in domo reg s melius non aſpeximus. Et ille, Iubeat, inquit, do-

minus meus cōgregari pullorum gallinaceorum multitudinem, & faciam quæ præcipis. Præparatis ergo quę dixerat puer, inluxit dominica dies, fecítque epulum magnum deliciísque refertum. Epulantibus autem omnibus & laudantibus prandium, parentes illius discesserunt. Dominus enim dedit gratiam puero huic, & accepit potestatem super omnia quæ habebat dominus suus in promptu. Diligebátq; eum valde, & omnibus qui cum eo erant ipse dispensabat cibaria & pulmēta. Post anni verò curriculum, cùm iam securus esset dominus illius de eo, abiit in pratū quod erat domui proximum, cum Attalo puero custode equorum: & decubans in terra cum eo à longè, auersis dorsis, vt non cognosceretur quòd loquerentur simul, dicit puero: Tempus est enim, vt iam cogitare de patria debeamus. Ideóque moneo te, vt hac nocte cùm equos ad claudendum adduxeris, sopore non deprimaris, sed cùm primū te vocitauero adsis, & ambulemus. Vocauerat enim Barbarus ille parentū multos suorū ad epulū, inter quos erat & gener ei⁹ qui acceperat filiā illius. Media autē nocte à conuiuio surgētibus, & quieti datis, prosecutus est Leo generū domini sui cū potu, porrigēs ei bibere. In metatu eius ait ad eum homo: Dic tu, ô creditor soceri mei, si valeas, quando voluntatē adhibebis, vt adsumptis equis eius eas in patriam tuam? Hoc

quasi ioco delectans, dixit. Similiter & ille iocularitet veritatem respondens, ait: Hac nocte delibero, si dei voluntas fuerit. Et ille, Vtinam, inquit, custodiant me famuli mei, ne aliquid de rebus meis adsumas. Et ridētes discesserunt. Dormientibus autem cunctis, vocauit Leo Attalum ex stratu suo. Interrogat, si haberet gladium. Respondit: Non est mihi, nisi tantum lancea paruula: at ille ingressus mansionem domini sui apprehendit scutum eius ac frameam. Quo interrogāte, quis esset, aut quid sibi velit, respondit: Ego sum Leo seruus tuus, & suscito Attalum vt surgat velocius, & deducat equos ad pastum: detinetur enim sopore, quasi ebrius. Qui ait, Fac vt libet. Et hæc dicens obdormiuit. Ille verò egressus foras, muniuit puerum armis, inuenítque ianuas atrij diuinitus reseratas, quas in initio noctis cum cuneis malleo percussis obserauerat pro custodia caballorum. Et gratias agens domino, sumptis reliquis equis secum, discesserunt: vnum etiam volucrum, cum vestimentis tollentes. Venientes autem ad Mosellam fluuium, cùm transirent illum, & detinerentur à quibusdam relictis equis & vestimētis, enatantes super parma positi amnē, in vlteriorem egressi sunt ripam. Et inter obscura noctis ingressi siluam, latuerunt. Tertia enim nox aduenerat, quòd nullum cibum gustantes iter terebant. Tunc nutu dei reperta

arbore plena pomis quam vulgò prunum vocant, comedunt, & parumper sustêtati ingressi sunt iter Campaniæ: quibus pergentibus, audiunt pedibusum equitum currentium, dixerúntque: Prosternamur terræ, ne appareamus hominibus veniẽtibus. Et ecce ex improuiso stirps rubi magnus adfuit, post quẽ trãseuntes, proiecerunt se terræ cum gladiis euaginatis, scilicet vt si aduerterentur, confestim se quasi ab improbis framea defensarent: veruntamen cùm venissent in locũ illum coram stirpe spineo restiterunt: dixítque vnus dum equi vrinam proiicerẽt, Væ mihi quia fugiũt hi detestabiles, nec reperiri possunt: verum dico per salutem meam, quia si inuenirentur, vnum patibulo condemnari, & alium gladiorum ictibus in frusta discerpi iuberem. Erat enim barbarus ille qui hæc aiebat, dominus eorum, de Remensi vrbe veniens, & hos inquirens: & reperisset vtique in via, si nox obstaculum non præbuisset. Tunc motis equis discesserunt. Hi autem nocte ipsa adtigerunt ad vrbem, ingressique inuenerunt hominem quẽ sciscitati sunt, Vbinam esset domus Paulellj presbyteri. Indicauítque eis. Qui dum per plateam præteriret, signum ad matutinas motum est. Erat enim dies dominica. pulsantésque ianuam presbyteri, ingressi sunt. Exposuítque puer de domino suo. Cui ait presbyter, Vera est enim visio mea. nam videbã duas

in hac nocte columbas aduolare, & considere in manu mea. Ex quibus vna alba, alia autẽ nigra erat. Dixerũtq; pueri presbytero, Indulgeat dominus pro die sua sancta. Nam nos rogamus, vt aliquid victui præbeas. quarta enim inlucescit dies, quòd nihil panis pulmentíque gustauimus. Occultatis autem pueris, præbuit eis infusum cum vino panem, & abiit ad matutinas. Secutúsq; est & barbarus, iterum inquirens pueros: sed inlusus à presbytero regressus est. presbyter enim amicitiam cum beato Gregorio antiquam habebat. Tũc resumptis pueri epulo viribus, per duos dies in domo presbyteri cómorantes, abscesserũt, & sic vsque ad sanctũ Gregorium perlati sunt. Gauisus autem pontifex visis pueris, fleuit super collum Attali nepotis sui. Leonem autem à iugo seruitutis absoluens, cum omni generatione sua, dedit ei terram propriam, in qua cum vxore ac liberis liber vixit omnibus diebus vitæ suæ.

15 SYGIVALDVS autem cùm in Aruerno habitaret, multa mala in ea faciebat. Nam & res diuersorum peruadebat, & serui eius non desistebant à furtis, homicidiis, ac super numerum diuersis sceleribus: nec vllus mutire ausus erat coram eis. Vnde factum est, vt ipse villam Bulgiatensem, quam quondam Benedictus Tetradius episcopus basilicæ sancti Iuliani reliquerat, temerario ausu peruade-

ret. Sed cùm ingressus in domum illam fuisset, statim amens effectus, lecto decubuit. Tūc mulier admonita per sacerdotem, eleuatum in Basternam, vt in aliam villam transferret, sanum recepit. Et accedens, exposuit ei omnia quæ pertulerat. Quod ille audiens, vota beato martyri vouens, ea quę vi abstulerat, duplicata restituit. Meminimus & huius virtutis in libro Miraculorum sancti Iuliani.

IGITVR Dinifio episcopo apud Turo-
17 nos decedente, Ommatius tribus annis præfuit. Hic enim ex iussu Chlodomeris regis, cuius supra meminimus, ordinatus est. Illo quoque migrāte, Leo septem mensibus ministrauit. Hic fuit vir strenuus atque vtilis in fabrica operis lignarii. Quo defuncto, Theodorus & Proculus episcopi, qui de partibus Burgundiæ aduenerant, ordinante Chrothilde regina tribus annis Turonicam rexerunt ecclesiam. Quibus defunctis, Francilio ex senatoribus substituitur. Anno igitur tertio episcopatus sui, cum dominici Natalis nox alma populis effulsisset, idem pontifex priusquam ad vigilias descenderet, iussit sibi poculum ministrari. Adueniens autem puer, sine mora porrexit. Quo hausto, mox spiritum fudit: vnde indubitatum est veneno eum fuisse necatum. Quo decedēte, Iniuriosus vnus è ciuib9 quindecimus post beatum Martinum, cathedram pontificalem sortitus est.

18 DVM autem Chrothildis regina Parisiis moraretur, vidēs Childebertus, quòd mater sua filios Chlodomeris, quos supra memorauimus vnico affectu diligeret, inuidia ductus, ac metuens ne fauente regina, admitterentur in regnum, misit clam ad fratrē suum Chlotharium regem dicens: Mater nostra filios fratris nostri secum retinet, & vult eos regno donari: debes velociter adesse Parisiis, & habito communi consilio pertractare oportet, quid de his fieri debeat: Vtrum incisa cæsarie vt reliqua plebs habeantur, an certe his interfectis regnum germani nostri inter nosmetipsos æqualitate habita diuidatur. De quibus ille verbis valde gauisus, Parisios venit: iactauerat enim Childebertus verbum in populo: ob hoc hos cōiungi reges, quasi paruulos illos eleuaturos in regno. Cōiuncti autem miserunt ad reginam, quæ tūc in ipsa vrbe morabatur, dicentes, Dirige paruulos ad nos, vt sublimentur in regno. At illa gauisa, nesciens dolum illorum, dato pueris esu potúque, direxit eos dicens, Non me puto amisisse filium, si vos videam in eius regno substitui. Qui abeuntes, adprehensi sunt statim, ac separatis à pueris & nutritoribus suis, custodiebantur vtrique seorsum pueri, & seorsum hi paruuli. Tunc Childebertus atq; Chlotharius miserunt Archadium, cuius supra meminimus, ad reginam, cum forcipe, atque euagi-

nato gladio. Qui veniẽs oſtendit reginæ vtraque dicens: Voluntatem tuam, ô glorioſiſſima regina, filii tui domini noſtri expetunt, quid de pueris agendum cenſeas, vtrum inciſis crinibus eos viuere iubeas, an vtrumque iugulari. At illa exterrita nuncio, & nimium felle commota, præcipue cum gladium cerneret euaginatũ ac forcipem, amaritudine prę uẽta, ignorãs in ipſo dolore quid diceret, ait ſimpliciter: Satius enim mihi eſt, ſi ad regnum nõ eriguntur, mortuos eos videre quàm tonſos. At ille parum admirans dolorẽ eius, nec ſcrutans quid deinceps plenius pertractaret, venit celeriter nuncians ac dicens, Fauete regina opus cœptum perficite: ipſa enim vult expleri conſilium veſtrum. Nec mora, apprehẽſum Chlotharius puerum ſeniorem, brachio eliſit in terram, defigénſque cultrum in axillã crudeliter interfecit. Quo vociferante, frater eius ad pedes Childeberti proſternitur: adprehẽſiſque eius genibus, aiebat cum lachrymis, Succurre piiſſime pater, ne & ego pereã ſicut frater meus. Tunc Childebertus lachrymis reſperſa facie ait, Rogo dulciſſime frater, vt eius mihi vitam tua largitate concedas: & quę iuſſeris pro eius anima conferam, tantum ne interficiatur. At ille furore act⁹, ait, Aut eiice eum à te, aut certe pro eo morieris. Tu, inquit, es incœptator huius cauſæ, & tam velociter de fide reſilis? Hæc ille audiens, repul-

ſum à ſe puerũ proiecit ad eum:ipſe verò accipiens transfixum cultro in latere, ſicut fratrem prius fecerat, iugulauit: deinde pueros cum nutritiis peremerũt. Quibus interfectis, Chlotharius accẽſis equis abſceſſit, paruipendens de interfectione nepotum: ſed & Childebertus in ſuburbana conceſſit. Regina verò compoſitis corpuſculis feretro, cum magno pſallentio, immenſoque luctu vſque ad baſilicam ſancti Petri proſecuta, vtrumque pariter tumulauit. quorum vnus decem annorum erat, alius verò ſepténis. Tertium verò Chlodoualdum cõprehendere non potuerũt, quia per auxilium virorum fortium liberatus eſt. Is poſtpoſito regno terreno, ad dominũ tranſiit, & ſibi manu propria capillos incidẽs, clericus factus eſt: boniſque operibus inſiſtens, presbyter ab hoc mundo migrauit. Hi quoq; regnum Chlodomeris inter ſe æqua lance diuiſerunt. Chrothildis verò regina, talem ſe tantámque exibuit, vt ab omnibus honoraretur: aſſidua in eleemoſynis, pernox in vigiliis, in caſtitate atque omni honeſtate puram ſe ſemper exhibuit: prædia eccleſiis, monaſteriis vel quibuſcũque locis ſanctis neceſſaria prouidit, larga ac prona voluntate diſtribuit, vt putaretur eo tempore nõ regina, ſed propria dei ancilla ipſi ſedulo deſeruire. Quam nõ regnum filiorum, non ambitio ſeculi, nec facultas extulit ad ruinam, ſed humilitas euexit ad

gratiam.

19 ERAT enim tunc & beatus Gregorius apud vrbem Ligonicã, magnus dei ſacerdos, ſignis & virtutibus clarus. Sed quia huius põtificis meminimus, gratum arbitratus ſum, vt ſitum loci Diuionenſis, in quo maxime erat aſſiduus, huic inſeram lectioni. Eſt autem caſtrum firmiſſimis muris, in media planitie & ſatis iocunda compoſitum, terra valde fertilis atque fœcunda, ita vt aruis ſemel ſciſſis vomere, ſemina iaciantur, & magna fructuum opulẽtia ſubſequatur: à meridie habet Oſcarum fluuium, piſcibus valde prædiuitem. ab aquilone vero, alius fluuiolus venit, qui per portã ingrediens ac ſub pontem decurrens, per aliam rurſus portam egreditur, totũ munitionis locum placida vnda circumfluens: ante portam autem molendina mira velocitate diuertit. Quatuor portæ à quatuor plagis mundi ſunt poſitæ: totúmque ædificium, triginta tres turres exornant: murus verò illius, de quadris lapidibus vſque in viginti pedes, deſuper à minuto lapide ędificatus habetur, habens in altum pedes triginta, in latum pedes quindecim. Quæ cur non ciuitas dicta ſit, ignoro. Habet enim in circuitu precioſos fontes: à parte autem occidentis, montes ſunt vberrimi, vineíſque repleti, qui tam nobile incolis falernum porrigunt, vt reſpuant Scalonum: nam veteres ferunt ab Aureliano hoc

imperatore fuiſſe ædificatum.

20 THEODORICVS autem filio ſuo Theodoberto Vuiſigardē cuiuſdā regis filiā deſponſauerat.

21 GOTHI verò cum poſt Chlodouei mortem multa de his quę ille acquiſierat, peruaſiſſent, Teodoricus Theodobertum, Chlotharius verò Gūtharium ſeniorem filium ſuum, ad hęc requirenda tranſmittunt. Sed Guntharius vſque Rutenos accedēs, neſcio qua faciente cauſa, regreſſus eſt: Theodobertus verò vſque ad Biterrenſem ciuitatem abiens, Deas caſtrum obtinuit, atq; hinc prędam diripuit. Deinde ad aliud caſtrum nomine Caprariam legatos mittit, dicens, niſi ſe illi ſubdant, omnem locum illum incendio concremādum, eoſque qui ibidem reſident captiuandos.

22 ERAT autē ibidem tūc matrona Deuteria nomine, vtilis valde atque ſapiens, cuius vir apud Biternas vrbem conceſſerat. Quæ miſit nuncios ad regem dicens: Nullus tibi domine piiſſime, reſiſtere poteſt. cognoſcimus dominum noſtrum: veni & quod fuerit beneplacitum in oculis tuis facito. Theodobertus autem ad caſtrum veniens, cum pace ingreſſus eſt: ſubditúmque ſibi cernens populum, nihil inibi male geſſit. Deuteria verò ad occurſum eius venit. at ille ſpecioſam eam cernens, amore eius capitur, ſuóque eam copulauit ſtrato.

23 IN illius diebus, Theodoricus parentem suum Sygiualdum occidit gladio, mittẽs occulte ad Theodobertum, vt & ille Gyualdum filium eius neci daret, quem tunc secum habebat. Sed quia eũ de sacro fonte exceperat, perdere noluit. Literas verò quas ei pater trãsmiserat, ipsi ad legendum dedit dicens: Fuge hinc, quia patris mei pręceptum accepi vt te interficiam: si verò ille defunctus fuerit, & me regnare audieris, tunc securus ad me reuerteris. Quod audiens, gratias agens, & vale dicens abscessit. Arelatensem enim tunc vrbem Gothi peruaserant, de qua Theodobertus obsides retinebat: ad eam Gyualdus confugit. Sed parum se ibidem cernens esse munitum, Latium petiit, ibíque & latuit. Dum hæc agerentur, nunciatur Theodoberto patrẽ suum grauiter ęgrotare, & ad quem nisi velocius properaret, vt eum inueniret viuum, à patruis suis excluderetur, & vltra illuc non rediret. At ille his auditis, cunctis postpositis illuc dirigit, Deuteria cũ filia sua Aruerno relicta. Cúmque abiisset, Theodoricus non post multos dies obiit, vicesimotertio regni sui anno. Consurgẽtes autẽ Childebertus & Chlotharius contra Theodobertum, regnum eius auferre voluerunt. Sed ille muneribus placatis, à Leodibus suis defensatus est, & in regno stabilitus. Mittens postea Aruernum, Deuteriam exinde accersiuit, cámque sibi matrimonio

monio ſociauit.

24 VIDENS autem Childebertus, quòd ei præualere non potuiſſet, legationem ad eum miſit, & ad ſe venire præcepit, dicens: Filios non habeo, te tanquã filium habere deſidero. Quo veniente, tãtis eum muneribus ditauit, vt ab omnibus miraretur. nam de rebus bonis tam de armis quàm de veſtibus, vel reliquis ornamẽtis quæ regem habere decet, terna ei paria condonauit: ſimiliter & de equis atque catenis. Hæc audiens Gyualdus, quòd ſcilicet Theodobertus regnum patris obtinuiſſet, ad eum de Italia rediit. Cui ille congaudens ac deoſculãs, tertiam partẽ ei de muneribus quę à patruo acceperat, eſt largitus: & omnia quę in fiſco ſuo pater poſuerat, de rebus Sygiualdi patris eius, ipſi reddi præcepit.

25 AT ille in regno firmatus, magnum ſe atq; in omni bonitate præcipuum reddidit. Erat enim regnum cum iuſtitia regens, ſacerdotes venerans, Eccleſias munerans, pauperes eleuans, & multa multis beneficia pia ac dulciſſima accommodans voluntate. Omne tributum quod in fiſco ſuo ab eccleſiis in Aruerno ſitis reddebatur, clementer indulſit.

26 DEVTERIA verò cernens filiam ſuam adultam valde eſſe, timens ne eam concupiſcens rex ſibi adſumeret, in Baſterna poſitam indomitis bobus coniunctis eam de ponte præcipitauit, quæ in ipſo flumine

ſpiritum reddidit. hoc apud Viridunum ciuitatem actum eſt.

27 CVMQVE iam ſeptimus annus eſſet, quòd Vuiſigardem deſponſatam haberet, & eam propter Deuteriam accipere nollet, coniuncti Franci contra eum valde ſcandalizabantur, quare ſponſam ſuam relinqueret. Tunc cõmotus, relicta Deuteria, de quà paruulum filium habebat Theodoualdum nomine, Vuiſigardem duxit vxorem. Quam nec multo tempore habens, defuncta illa, aliam accepit. Veruntamen Deuteriam vltra non habuit.

28 CHILDEBERTVS autem & Theodobertus cõmouentes exercitum, cõtra Chlotharium ire diſponũt. Ille autem hęc audiens, æſtimans ſe horum exercitum non ſuſtinere, in ſiluam confugit. Et concides magnas in ſiluis illis fecit, totámque ſpem ſuam in dei pietatem transfundens. Sed & Chrothildis regina hæc audiens, beati Martini ſepulchrum adiit, ibíque in oratione proſternitur, & tota nocte vigilat, orans ne inter filios ſuos bellum ciuile conſurgeret. Cúmque hi venientes cum exercitibus ſuis, eum obſiderẽt, tractantes illũ die ſequenti interficere, mane facto in loco quo erant congregati, orta tempeſtas tẽtoria diſſecat, res diripit, & cuncta ſubuertit, immixtáq; fulgura cũ tonitruis ac lapidibus ſuper eos deſcendũt. Ipſi quoq; ſuper infectam grã-

dine humum in faciem proruunt, & à lapidibus descendentibus grauiter verberãtur. nullum enim eis tegumen remãserat, nisi parmæ tantum, hoc maximè metuẽtes ne ab ignibus cęlestibus cremarentur. Sed & equi eorum ita dispersi sunt, vt vix in vicesimo quoque reperirentur stadio. multi enim prorsus ex eis non sunt inuenti. Tunc illi, vt diximus, à lapidibus cæsi & humo prostrati, pœnitentiam agebãt, ac precabantur veniam à deo, quòd ista contra sanguinem suum agere voluissent. Super Chlotharium verò neque vna quidem pluuię gutta decidit, aut aliquis sonitus tonitrui est auditus: sed nec anhelitum vllius venti in illo loco sensere. Hi quoque mittẽtes nuncios ad eum, pacem & concordiam petierũt. qua data, ad propria sunt regressi. Quod nullus ambigat hanc per obtentum reginæ, beati Martini fuisse virtutem.

29 POST hæc Childebertus rex, in Hispaniam abiit. quam ingressus, cum Chlothario, Cæsaraugustanam ciuitatẽ cum exercitu vallant atque obsident. At illi in tanta humilitate ad deum conuersi sunt, vt induti ciliciis, abstinentes à cibis & poculis, cum tunica beati Vincentij martyris, muros ciuitatis psallendo circuirent: mulieres quoque amictæ nigris palliis, dissoluta cæsarie, superposito cinere, vt eas putares virorum funeribus deseruire, plangendo sequebantur. Et

ita totam ſpem locus ille ad domini miſericordiam retulit, vt diceretur ibidem Niniuitarum ieiunium celebrari: nec æſtimaretur aliud poſſe fieri, niſi eorum precibus, diuina miſericordia flecteretur. Hi autẽ qui obſidebant, neſcientes quid obſeſſi agerent, cùm viderent ſic murum circuiri, putabant eos aliquid agere maleficij. Tunc adprehenſum vnum de ciuitate ruſticum, ipſi interrogant, quid hoc eſſet quod agerent. Qui ait: Tunicam beati Vincentij deportant, & cum ipſa vt eis dominus miſereatur, exorant. Quod illi timentes, ſe ab ea ciuitate remouerunt, tamen acquiſita maxima Hiſpaniæ parte, cum magnis hi ſpoliis in Gallias redierunt.

30 POST Amalaricũ verò, Theuda rex ordinatus eſt in Hiſpaniis: quo interfecto, Theudegyſilũ leuauerũt regem. Is dum ad cœnam cum amicis ſuis epularetur, & eſſet valde lætus, cereis ſubitò extinctis, in recubitu ab inimicis gladio percuſſus interiit: poſt quem Agyla regnum accepit. Sumpſerant enim Gothi hanc deteſtabilem conſuetudinem, vt ſi quis eis de regibus non placuiſſet, gladio eum adpeterent: & qui libuiſſet animo, hunc ſibi ſtatuerent regem.

31 ET quia Theodoricus Italiæ, Chlodouei regis ſororẽ, in matrimonio habuit, mortuus paruulam filiam cum vxore reliquit. Hæc autem cùm adulta facta eſſet, per leuitatem

animi ſui, relicto matris conſilio, quæ ei regis filium prouidebat, ſeruum ſuum Traguilanē nomine accepit, & cum eo ad ciuitatem qua defenſari poſſit, aufugit. Cúmque mater eius contra eam valde frenderet, peterétque ab ea ne humiliaret diutius nobile genus, ſed dimiſſo ſeruo ſimilem ſibi de genere regio quē mater prouiderat, deberet accipere, nullatenus voluit adquieſcere. Tunc mater eius contra eam frendens, exercitū commouit. At illi venientes ſuper eos, Traguilanem interfecerunt gladio, ipſam quoque cædentes in domū matris reduxerunt. Erant autem ſub Arriana ſecta viuentes: & quia conſuetudo eorum eſt, vt ad altarium venientes, de alio calice reges communicent, & de alio populus minor, venenum in calice illo poſuit, de quo mater cōmunicatura erat. Quo illa hauſto, protinus mortua eſt. non enim dubium eſt, tale maleficium eſſe de parte diaboli. Quid contra hæc miſeri hæretici reſpondebunt, vt in ſancta eorum locum habeat inimicus? Nos verò trinitatem in vna æqualitate pariter & omnipotentia confitentes, etiam ſi mortiferum bibamus, in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti, veri atque incorruptibilis dei, nihil nos nocebit. Indignantes ergo Itali contra hanc mulierem, Theodadum regem Tuſciæ inuitantes, ſuper ſe regem ſtatuunt. Hic verò cùm didiciſſet quæ meretrix iſta com-

miserat, qualiter propter seruum quem acceperat, in matrem extiterat parricida, succenso vehemẽter balneo, eam in eodem cum vna puella includi præcepit. Quæ nec mora, inter arduos vapores ingressa, in pauimento conruens, mortua atque consumpta est. Quod cognoscentes hi reges Childebertus & Chlotharius consobrini eius, necnõ & Theodobertus, quòd scilicet tam turpi fuerit interfecta supplicio, ad Theodadum legationem dirigunt, exprobrantes de morte eius atque dicentes, Si hæc quæ egisti nobiscum non composueris, regnum tuum auferemus, & simili pœna te damnabimus. Tunc ille timens, quinquagena eis milia aureorum trãsmisit. Childebertus autem, vt erat semper cõtra Chlotharium regem inuidus atque versutus, cum Theodoberto nepote suo coniunctus, diuiso inter se hoc auro, nihil exinde dare regi Chlothario voluerunt. At ille super thesauros Chlodomeris adgressus, multum illis amplius quàm hi fraudauerant, abstulit.

32 THEODOBERTVS verò in Italiam abiit, & exinde multum adquisiuit. Sed quia loca illa vt fertur, morbida sunt, exercitus eius in diuersis febribus conruens, vexabatur. Multi enim ex his, in illis locis mortui sunt. Quod videns Theodobertus, ex ea reuersus est, multa secum spolia ipse vel sui deferentes: dicitur tamen tunc temporis vsque Ti-

cinum acceſſiſſe ciuitatem, in qua Buccilenum rurſum direxit. Qui minore illa Italia capta, atque in ditionem regis antedicti redacta, maiorem petiit: in qua contra Belliſſarium multis vicibus pugnans, victoriam obtinuit. Cúmque imperator vidiſſet, quòd Belliſſarius crebrius vinceretur, amoto eo, Narſetem in eius locum ſtatuit. Belliſſarium verò comitem ſtabuli, quaſi pro humilitate quod prius fuerat, poſuit. Buccilenus verò contra Narſetem magna certamina geſſit, capta omni Italia, vſque in mare terminum dilatauit. Theſauros verò magnos ad Theodobertum de Italia direxit. Quod cùm Narſes imperatori poſuiſſet in notitiam, imperator conductis precio gentibus, Narſeti ſolatium mittit, confligénſque poſtea victus abſceſſit. Deinceps verò Buccilenus Siciliam occupauit, de qua etiam tributa exigens, regi tranſmiſit. Magna enim ei felicitas in his conditionibus fuit.

33 ASTERIOLVS tunc & Secundinus magni cum rege habebantur. Erat autem vterque ſapiens, & rhetoricis imbutus literis. Sed Secundinus plerunque legationem imperatori à rege miſſus intulit. Et ob hoc iactantiam ſumpſerat, ac nonnulla contra rationem exercebat. Qua de cauſa factum eſt vt inter illum atque Aſteriolum, lis ſæua conſurgeret: quæ vſque ad hoc profecit, vt obli-

tis verborum obiectionibus, propriis se manibus verberarent. Cúmque hæc per regem pacificata fuissent, & Secundinus adhuc de sua cæde timeret, nata est inter eos rursum contentio. Et rex suscipiens Secundini caussam, Asteriolum in eius potestatem dedidit. Qui valde humiliatus est & ab honore depositus, sed per Vuisigardem reginam iterum est restitutus. Mortua autem illa, consurgens iterum Secundinus, eum interfecit. nam hic moriens filium dereliquit. Qui cùm creuisset, & esset adultus, cœpit patris sui velle iniuriam vindicare. tunc Secundinus timore perterritus, dum de villa in villam ante eum fugeret, cùm se iam videret eo imminente non posse euadere, ne in manus inimici conrueret, veneno se, vt dicitur, interfecit.

34 DESIDERATVS autem Viridunensis episcopus, cui Theodoricus rex multas inrogauit iniurias, cùm post multa exitia, dána atque ęrumnas, ad libertatē propriam iam domino iubente rediisset, & episcopatu, vt diximus, apud Viridunēsem vrbē potiretur, vidēs habitatores eius valde pauperes atq; destitutos, dolebat super eis: & cū ipse per Theodoricum de rebus suis remāsisset extraneus: nec haberet de proprio qualiter eos cōsolaretur, bonitatē & clementiā circa omnes Theodoberti regis cernēs, misit ad eū legationē dicēs:

Fama bonitatis tuæ in vniuerſam terram vulgatur, cum tanta ſit tua largitas, vt etiam non petẽtibus opem pręſtes, rogo ſi pietas tua habet aliquid de pecunia, nobis commodes, qua ciues noſtros releuare valeamus: cúmque hi negocium exercentes, ſponſionem in ciuitate noſtra ſicut reliquæ habent, pręſtiterint, pecuniam tuá cum vſuris legitimis reddemus. Tunc ille pietate commotus, ſeptem ei milia aureorum præſtitit. Quæ ille accipiens, per ciues ſuos erogauit. At illi negocia exercẽtes, diuites per hoc effecti ſunt, & vſq; hodie magni habentur. Cúmque antedictus epiſcopus debitam pecuniam obtuliſſet regi, reſpondit rex: Non habeo neceſſarium hoc recipere: illud mihi ſufficit, ſi diſpenſatione tua pauperes qui opprimebantur inopia, per tuam ſuggeſtionem, vel per meam largitatem ſunt releuati. Et nihil exigens, antedictos ciues diuites fecit.

35 DEFVNCTO autem apud vrbem ſupradictã memorato antiſtite, Agyricus quidam è ciuibus, in cathedram eius ſubrogatur. Syagrius autem filius eius reminiſcens iniurias patris, qualiter à Syriuuldo ad regẽ Theodoricum incuſatus, non ſolum ſpoliatus, verumetiã ſuppliciis affectus fuiſſet, oppreſſum cum armata manu Syriuuldum taliter interfecit. Tunc mane facto, cum nebula eſſet condenſa, & vix adhuc diſrumpentibus tenebris

aliquid quis posset discernere, venit ad villá eius in Diuionensi territorio, cui nomen est Floriacum: egressóque domũ vno amicorum, putantes ipsum Syriuuldũ esse, interfecerunt eũ: & reuertẽtibus quasi victoriá obtinuissent de inimico, indicat eis vnus ex familia, nõ eos dominum interfecisse, sed subditũ. At illi regressi, requirẽtes eũ, cellulam in qua dormire solitus erat, repertam adgrediuntur. Ad cuius ostiũ diutissime pugnantes, nihil ei poterant pręualere. Dehinc eruto ab vno latere pariete ingredientes, gladio eũ interimũt. Post mortẽ enim Theodorici hic interfectus est.

36 HIS denique gestis, Theodobertus rex ægrotare cœpit. Ad quẽ medici, multa studia impenderunt: sed nihil valuit, quia eum iam dominus vocari iubebat. Ergo cum diutissimè ægrotasset, ab ipsa infirmitate deficiens, reddidit spiritũ. Franci verò cũ Partheniũ in odio magno haberẽt, pro eo quòd eis tributa antedicti regis tempore inflixisset, eum persequi cœperunt. Ille verò in periculo positũ se cernens, cõfugiũ ab vrbe facit, & à duobus episcopis suppliciter exorat, vt eũ ad vrbẽ Treuericam deducentes, populi sæuiẽtis seditionẽ sua prędicatione cõprimerẽt. Quibus euntibus, nocte dũ in stratu suo decũberet, subito per somniũ vocẽ magnam emittit dicẽs: Heu heu, succurrite qui adestis & auxiliũ ferte pereunti. A quo clamore expergefacti qui ade-

rant, interrogāt, quid hoc esset. Respōdit ille: Ausanius amicus meus cū Papianilla cōiuge, quos olim interfeci, ad iudicium me arcessebāt, dicētes, Veni ad respondēdum, quia causaturus es nobiscū coram domino. Zelo enim ductus ante annos aliquot coniugē innocentem amicúmque peremerat. Igitur accedētibus episcopis ad antedictā vrbē cùm strepentis populi seditionē ferre nō possent, eum in Ecclesia abdere voluerunt, scilicet ponentes eum in arca, & desuper sternentes vestimenta quæ erant ad vsum Ecclesiæ. Populus autē ingressus, perscrutatúsque vniuersos angulos Ecclesiæ, cum nihil reperisset, frendens egrediebatur. Tūc vnus ex suspicione locutus ait: En archa in qua nō est inquisitus aduersarius noster. Dicentibus verò custodibus, nihil in ea aliud nisi ornamēta Ecclesiæ contineri, illi clauem postulant aientes, Nisi reseraueritis velocius, ipsi eam sponte confringimus. Denique reserata arca, amotis linteaminibus, inuentum extrahunt, plaudentes atque dicentes: Tradidit deus inimicum nostrum in manus nostras. Tunc cædentes eum pugnis, sputisque perungentes, vinctis post tergum manibus ad columnam lapidibus obruunt. Fuit autem in cibis valde vorax: sed quæ sumebat, quo celerius ad manducandum commoueretur, sumpto aloe velociter digerebat.

ſed & ſtrepitus vẽtris abſque vlla auditorum reuerẽtia in publico emittebat. Hoc ergo exitu conſummatus, interiit.

37 GRAVIS eo anno & ſolito aſperior hiems fuit, ita vt torrentes concatenati gelu, peruium populis iter tãquam reliqua humus præberent. Aues quoque rigore affectæ vel fame, abſque vllo hominum dolo, cum magnæ eſſent niues, manu capiebantur. A tranſitu igitur Chlodouei vſque in tranſitũ Theodoberti, computantur anni triginta ſeptem. Mortuo ergo Theodoberto, quarto decimo regni ſui anno, regnauit Theodoualdus filius eius pro eo.

GREGORII TVRONICI HISTORIARVM Liber quartus.

1 IGitur Chrothildis regina plena dierum boniſque operibus prędita, apud vrbem Turonicam obiit, tempore Iniurioſi epiſcopi: que Pariſios cũ magno pſallẽtium præconio deportata, in ſacrario baſilicæ S. Petri, ad latus Chlodouei regis ſepulta eſt, à filiis ſuis Childeberto atq;

Chlothario regibus. nam basilicam illam ipsa construxerat, in qua & Genouefa beatissima est sepulta.

2 DENIQVE Chlotharius rex, indixerat vt omnes ecclesiæ regni sui tertiam partem fructuum fisco dissoluerent. Quod licet inuiti cùm omnes episcopi consensissent atque subscripsissent, viriliter hoc beatus Iniuriosus respuens subscribere dedignatus est, dicens: Si volueris res dei tollere, dominus regnum tuum velociter auferet, quia iniquum est vt pauperes quos tuo debes alere horreo, ab eorum stirpe tua horrea repleantur. Et iratus contra regem, nec vale dicẽs, abscessit Tunc commotus rex, timens etiam virtutem beati Martini, misit post eum cum muneribus, veniam precans, & hoc quod fecerat damnans, simúlque rogans, vt pro se virtutẽ beati Martini antistitis exoraret.

3 CHLOTHARIVS denique ipse rex de diuersis mulieribus septem filios habuit, id est de Ingunde, Gũtharium, Childericum, Charibertũ, Gũtchrãnũ, Sygilbertũ, & Chlotsindam filiã. De Aregunde verò sorore Ingundis, Chilpericũ. De Chunsena habuit Chrãnum. Quæ autem causa fuerit, vt vxoris suæ sororem acciperet, dicam. Cum iam Ingundẽ in coniugio accepisset, & eam vnico amore diligeret, suggestionem ab ea accepit dicẽte: Fecit dominus me⁹ de ancilla sua quod libuit,

& ſuo me ſtrato adſciuit: nunc ad complendam mercedẽ, quid famula tua ſuggerat, audiat dominus meus rex: Precor vt ſorori meæ ſeruę veſtræ vtilẽ atq; habentẽ virũ ordinare dignemini, vnde nõ humilier, ſed potius exaltata ſeruire fidelius poſſim. Quod ille audiens, cũ eſſet nimium luxurioſus, in amorẽ Aregundis incenditur, & ad villã in qua ipſa reſidebat dirigit, eámque ſibi in matrimonio ſociauit. Qua accepta, ad Ingundẽ rediẽs ait, Tractaui mercedẽ illam implere, quã me tua dulcedo expetiit. Et requirẽs virum diuitem atq; ſapientem, quam tuę ſorori deberem adiungere, nihil melius quàm meipſum inueni. Itaq; noueris, quia eã coniugẽ accepi, quod tibi diſplicere non credo. At illa, Quod bonum, inquit, videtur in oculis domini mei, faciat: tantũ ancilla tua cum gratia regis viuat. Guntharius verò Chrãnus atq; Childericus, viuẽte patre mortui ſunt. Exitum verò Chramni in poſterum ſcribemus. Alboinus quoq; rex Longobardorum, Chlotſindã filiam regis accepit. Obiit autẽ Iniurioſus epiſcopus vrbis Turonicę, decimo & ſeptimo epiſcopatus ſui anno. Cui Baudinus ex domeſtico Chlotharij regis ſucceſſit XVI. poſt exitum beati Martini.

4 CHANAO quoque Britãnorum comes tres fratres ſuos interfecit, Volens autẽ adhuc Macliauũ interficere, comprehenſum atque

catenis oneratum in carcere retinebat: qui per Felicem Namneticum episcopũ à morte liberatus est. Post hæc iurauit fratri suo, vt ei fidelis esset: sed nescio quo casu sacramẽtũ in rumpere voluit. Quod Chanao sentiens, iterum eum persequebatur. At ille, cum se euadere non posse videret, post alium comitem regionis illius fugit, nomine Chonomorem. Is cum sentiret persecutores eius adpropinquare, sub terra eum in loculo abscondit, cõponens desuper ex more tumulũ, paruúmque ei spiraculum reseruans, vnde halitum resumere posset. Aduenientibus autẽ persecutoribus eius, dixerũt: Ecce hic Macliauus mortuus atque sepultus iacet. Quod illi audiẽtes, atque gaudentes, & super tumulum illum bibentes, renunciauerunt fratri, eum mortuum esse. Quod ille audiens, regnum eius integrũ accepit. nam semper Britãni sub Francorum potestate post obitũ regis Chlodouei fuerũt, & comites, non reges appellati sunt. Macliauus autem de sub terra consurgens, Veneticã vrbẽ expetiit, ibíq; tõsuratus & episcopus ordinatus est. Mortuo autem Chanaone, hic apostatauit, & demissis capillis, vxorem quam post clericatum reliquerat, cum regno fratris simul accepit. Sed ab episcopis excommunicatus est: cui qualis fuerit interitus, sequenter scribemus. Obiit autem Baudinus episcopus anno VI. episcopatus sui: in cuius locũ Gun-

tharius abbas subrogatur XVII. post transitũ sancti Martini.

DENIQVE cũ beat⁹ Quintianus, sicut
5 supra diximus, ab hoc mũdo migrasset, sanct⁹ Gallus in eius cathedram rege opitulãte, substitutus est. Huius tempore, cum lues illa quam Inguinariam vocant, per diuersas regiones desæuiret, & maxime tũc Arelatẽsem prouinciam depopularetur, sanctus Gallus non tantum pro se, quantum pro populo suo trepidus erat. Cúmque die noctúque dominũ deprecaretur, vt viuens plebem suam vastari nõ cerneret, per visum noctis apparuit ei angelus domini, qui tam cęsariem quàm vestem in similitudine niuis candidam efferebat: & ait ad eum: Bene enim facis ô sacerdos, quòd sic dominum pro populo tuo supplicas. exaudita est enim oratio tua, & ecce eris cum populo tuo ab hac infirmitate liberatus, nullúsque te viuẽte in regione ista ab hac strage deperiet. nunc autem ne timeas: post octo verò annos time. Vnde manifestum fuit, transactis his annis, eum à seculo discessurum. Expergefactus autem, & deo gratias pro hac consolatione agens quod eum per cęlestem nũcium confortare dignatus est, Rogationes illas instituit, vt media quadragesima psallendo, ad basilicã beati Iuliani martyris itinere pedestri venirent. Sunt autem in hoc itinere, quasi stadia CCCLX. Tunc etiam in subita cõtemplatione,

platione, parietes vel domorum vel ecclesiarum signari videbantur. Vnde à rusticis hæc scriptio Thau vocabatur. Cum autem regiones alias, vt diximus, lues illa consumeret, ad ciuitatem Aruernam, sancti Galli intercedēte oratione, non attigit. Vnde hæc non paruam cēseo gratiam, qui hoc meruit, vt pastor positus oues suas deuorari defendente domino non videret. Cùm autem ab hoc mundo migrasset, & ablutus in ecclesiam deportatus fuisset, Cato presbyter continuò à clericis de episcopatu laudes accepit: & omnem rem ecclesiæ tanquam si iam esset episcopus, in suam redegit potestatem: ordinatores remouet, ministros respuit, cuncta per se ordinat.

6 EPISCOPI tamen quia aduenerant ad sanctum Gallū sepeliendum, postquam eum sepelierant, dixerunt Catoni presbytero: Videmus quia te elegit pars maxima populorū: veni, consenti nobis, & benedicentes consecremus te ad episcopatum. Rex verò paruulus est, & si qua tibi adscribitur culpa, nos suscipientes te sub defensione nostra, cum proceribus & primis regni Theodoualdi regis agemus, ne tibi vlla excitetur iniuria: nos quoque (intantū fideliter crede, vt spondeamus pro te) omnia etiam si damni aliquid superuenerit, de nostris propriis facultatibus id reddituros. At ille cothurno vanæ conflatus gloriæ ait: Nostis enim fama currente, me

ab initio ætatis meæ ſemper religioſe vixiſſe, vacaſſe ieiuniis, eleemoſynis delectatum fuiſſe, continuatas ſæpius exercuiſſe vigilias, pſallentio verò iugi crebra perſtitiſſe ſtatione nocturna. Nec me dominus deus meus patitur hac ordinatione priuari, cui tantum famulatum exhibui. nam & ipſos clericatus gradus canonica ſum ſemper inſtitutione ſortitus: Lector decem annis fui, ſubdiaconatus officium quinque annis miniſtraui, diaconatui verò quindecim annis mãcipatus fui, preſbyterij autẽ iam honore viginti annis potior. Quid enim mihi nunc reſtat, niſi vt epiſcopatum quem fidelis ſeruitus promeretur, accipiam? Vos igitur reuertimini ad ciuitates veſtras, & ſi quid vtilitati veſtræ competit, exercete. nam ego canonicè adſumpturus ſum hunc honorem. Hæc audientes epiſcopi, & in eum vanam gloriam execrantes, diſceſſerũt.

7 IGITVR cum conſenſu clericorum ad epiſcopatum electus, cùm adhuc non ordinatus cunctis ipſe præeſſet, Cautino archidiacono diuerſas minas intendere cœpit, dicens: Ego te remouebo, ego te humiliabo, ego tibi multas neces impendi pręcipiam. Cui ille, Gratiam, inquit, tuam domine piiſſime habere deſidero: quam ſi mereor, vnum tibi beneficium præſtabo: ſine vllo enim labore tuo, & abſq; vllo dolo, ego ad regem pergam, & epiſcopatum tibi obtinebo, nihil petens

nisi vt promerear gratiam tuam. At ille suspicans eum sibi velle inludere, hæc valde despexit. Hic verò cùm se cerneret humiliari, atque calumniæ subiici, languore simulato, & per noctem ciuitatem egrediens, Theodoualdum regem petiit, adnuncians transitum sancti Galli. Quod ille audiens vel qui cum eo erant, conuocatis sacerdotibus apud Metensem ciuitatem, Cautinus archidiaconus, episcopus ordinatur. Cùm autem venissent nuncij Catonis presbyteri, hic iam episcopus erat. Tunc ex iussu regis traditis ei clericis, & omnibus quæ hi de rebus ecclesiæ exhibuerant, ordinatísque qui cum eo pergerent episcopis, & camerariis, Aruernos eum direxerunt. Qui à clericis & ciuibus libenter exceptus, episcopus Aruernis est datus. Grandes postea inter ipsum & Catonem presbyterum inimicitiæ ortæ sunt: quia nullus vnquam potuit flectere Catonem, vt episcopo suo subditus esset. Nam & diuisio clericorum facta est, & alij Cautino episcopo erant subditi, alij Catoni presbytero: quod eis fuit maximum detrimentum. Cautinus autem episcopus vidés eum nulla ratione posse flecti, vt sibi esset subditus, tam ei quàm amicis eius vel quicunque ei consentiebant, omnes res Ecclesiæ abstulit, reliquítque eos inanes ac vacuos. Quicunque tamen ex ipsis ad eum conuertebantur, iterũ quod perdiderant recipiebant.

8 REGNANTE verò Agilane apud Hispaniam, cùm populum grauissimo dominationis suæ iugo attereret, exercitus imperatoris Hispanias est ingressus, & ciuitates aliquas peruasit. Interfecto autem Agilane, Athanageldus regnum accepit. Qui multa bella contra ipsum exercitum postea egit, & eos plerunque deuicit, ciuitatésque quas male peruaserãt, ex parte auferẽs de potestate eorum.

9 THEODOVALDVS verò cùm iam adultus esset, Vuldotradam duxit vxorem. Hunc Theodoualdum ferunt mali fuisse ingenij, ita vt iratus cuidam quẽ suspectum de rebus suis habebat, fabulam fingeret, dicens: Serpens ampulam vino plenam reperit, per cuius os ingressus, quod intus habebatur auidus hausit. A quo inflatus vino, exire per aditum quo ingressus fuerat, non valebat. Veniens verò vini dominus, cùm ille exire niteretur, nec posset, ait ad serpentem; Euome prius quod inglutisti, & tunc poteris abscedere liber. Quæ fabula magnum ei timorem atque odium præparauit. Sub eo enim & Bucellinus, cùm totam Italiam in Francorum regnum redegisset, à Narsete interfectus est: Italia ad partem imperatoris capta, nec fuit qui eam vltra reciperet. Sub huius tempore vuas in arbore quam sambucum vocamus, absque vitis coniunctione natas vidimus: & flores ipsarum arborum, quæ nigra, vt nostis,

grana proferre solitæ sunt, racemorum grana dederunt. Tunc & in circulum lunę quintæ, stellam ex aduerso veniens introisse visa est. Credo hæc signa mortem ipsius regis adnunciasse. Ipse verò valde infirmatus, à cinctura deorsum se volutare non poterat. Qui paulatim decidens, septimo regni sui anno mortuus est, regnúmque eius Chlotarius rex accepit, copulans Vuldotradam vxorem eius strato suo. Sed increpitus à sacerdotibus, reliquit eam, dans ei Gariualdum ducem, dirigénsque Aruernos Chramnum filium suum.

10 EO anno rebellantibus Saxonibus, Chlotharius rex, commoto cõtra eos exercitu, maximam eorum partem deleuit, peruagans totam Thoringiam ac deuastans, pro eo quòd Saxonibus suppetias præstitissent.

11 DECEDENTE verò apud vrbem Turonicam Gunthario episcopo, per emissionẽ, vt ferunt, Cautini episcopi, Cato presbyter ad gubernandam Turonicæ vrbis ecclesiam petebatur. Vnde factum est, vt coniuncti clerici, cum Leubaste martyrario & abbate, cum magno apparatu Aruernũ properarent. Cúmque Catoni regis voluntatem patefecissent, suspendit eos à responso paucis diebus. Hi verò regredi cupientes, dicunt, Pande nobis voluntatem tuam, vt sciamus quid debeamus sequi: alioquin reuertimur ad propria. Non enim nostra te voluntate expetiuimus, sed re-

gis præceptione. At ille, vt erat vanæ gloriæ cupidus, adunata pauperum caterua, clamorem dari præcepit his verbis: Cur nos deseris bone pater filios, quos nunc vſque educasti? Quis nos cibo potúque reficiet, ſi tu abieris? rogamus ne nos relinquas, quos alere con ſueſti. Tunc ille conuerſus ad clerum Turonicum ait: Videtis nunc fratres chariſſimi, qualiter hęc multitudo pauperum me diligit. non poſſum eos relinquere & ire vobiſcum. Iſtud hi reſponſum accipientes, regreſſi ſunt Turonos. Cato autem amicitias cum Chramno nexuerat, promiſſionem ab eo accipiẽs, vt ſi contigerit in articulo temporis illius regem mori Chlotharium, ſtatim eiecto Cautino ab epiſcopatu iſte præponeretur eccleſiæ. Sed qui cathedram beati Martini cõtemptui habuit, quam voluit non accepit: impletúmque eſt in eo quod Dauid cecinit dicens: Noluit benedictionem, & prolongabitur ab eo. erat enim vanitatis cothurno elatus, nullum ſibi putãs in ſanctitate haberi pręſtantiorem. nam quadam vice conducta pecunia mulierem clamare fecit in eccleſia, quaſi per energiam, & ſe ſanctum magnum., deóque charum confiteri. Cautinum autem epiſcopum omnibus ſceleribus criminoſum, indignúmque qui ſacerdotium debuiſſet adipiſci.

12 DENIQVE Cautinus adſumpto e-

piſcopatu, talem ſe reddidit, vt ab omnibus execraretur, vino vltra modum deditus. nam plerunque in tantũ infundebatur potu, vt de conuiuio vix à quatuor portaretur. Vnde factum eſt vt epilepticus fieret in ſequenti: quod ſæpius populis manifeſtatum fuit. erat enim & auaritiæ intantum incumbens, vt cuiuſcunque poſſeſſionis fines eius termino adhæſiſſent: interitũ ſibi putaret ſi ab eiſdem aliquid non minuiſſet, & maioribus quidem cum rixa & ſcandalo auferebat: à minoribus autem violenter diripiebat. Quibus & à quibus, vt Sollius noſter ait, nec dabat precia contemnens, nec accipiebat inſtrumenta deſperans. Erat enim tunc temporis Anaſtaſius presbyter, ingenuus genere, qui per chartas glorioſæ memoriæ Chrothildis reginæ, proprietatem aliquam poſſidebat: quem plerunque conuentum epiſcopus rogabat humiliter ac ſuppliciter, vt ei chartas ſupradictæ reginæ daret, ſibíque poſſeſſionem hanc ſubderet. Sed ille cùm voluntatem ſacerdotis ſui implere differret, eúmque epiſcopus nunc blanditiis prouocaret, nunc minis terreret, ad vltimum inuitum vrbi exhiberi pręcepit, ibíque impudenter teneri: & niſi inſtrumenta daret, iniuriis adfici, & fame necari iuſſit. Sed ille virili repugnans ſpiritu, nunquam præbuit inſtrumenta, dicens, Satius ſibi eſſe ad tempus inedia tabeſcere,

tendit, reperítque vectem, qui decedente opertorio, inter ipsum ac labium sepulchri remanserat. Quem paulatim commouens, sensit cooperante dei adiutorio, lapidem amoueri. Verum vbi ita remotus fuit, vt presbyter caput foras educeret, maiorem quo totus egrederetur aditũ liberius patefecit: interea operientibus nocturnis tenebris diem, nec adhuc vsquequaq; diffusis, aliud cryptæ ostium petit. erat enim seris fortissimis clauísque firmissimis obseratum. veruntamen non erat ita leuigatum, vt inter tabulas aspicere homo nõ posset. Ad hos aditus presbyter caput reclinat, aduertítque hominem viam prætereuntem. Hunc, licet voce tenui, vocat. Exaudit ille, nec mora, securem manu tenens, sudes ligneas quibus seræ continebantur, incidit: aditúmque presbytero patefecit. At ille de nocte cõsurgens, ad domum pergit, satis virum obsecrans, ne de eo cuiquam aliquid enararret. Domũ igitur suam ingressus, inquisitis chartis quas ei memorata regina tradiderat, ad Chlotharium regem defert, indicans qualiter ab episcopo suo viuens sepulturæ fuerat mãcipatus. Stupescentibus autem omnibus, & dicentibus, nunquam vel Neronem vel Herodem tale facinus perpetrasse, vt homo viuens sepulchro reconderetur, aduenit ad Chlotharium regẽ Cautinus episcopus. Sed accusante presbytero, victus confusúsque discessit.

ſcopus ab vrbe cum magno fletu, metuens ne aliquid in itinere aduerſi perferret: intendebat enim & ipſe rex Chramnus minas. Qui dum iter ageret, miſit rex Imnacharium & Scaptarium primos de latere ſuo, dicens: Ite & vi abſtrahite Firminũ, Cæſariámque ſocrũ eius de Eccleſia. Deſcendente verò epiſcopo cum pſallentio, ſicut ſupra memorauimus, hi qui miſſi fuerant à Chramno, ingrediuntur Eccleſiam, ac Firminum Cæſariámque variis conlocutionum dolis mulcere tentant. Verum vbi diutiſſime, alia ex aliis deambulantes per Eccleſiam conloquuntur, & in hoc qui confugerant, intenderent ex animo quę dicebantur, ad regias ædis ſacræ quæ tunc reſeratæ fuerant, adpropinquant. Tunc Imnacharius Firminum, Scaptarius Cæſariam adprehenſos, inter brachia ab Eccleſia eiiciunt, paratis pueris qui ſuſciperent: quos ſtatim in exilium direxerunt. Sed die altera depreſſis ſomno cuſtodibus, ipſi ſe liberos ſentientes, ad beati Iuliani baſilicam confugiunt, & ſic ab exilio liberantur: res tamen eorum fiſco conlatę ſunt. Cautinus autem epiſcopus, cum ſuſpectus eſſet, quòd & ipſe iniuriaretur, ac memoratum iter terens equum haberet ſtratum, vidit poſt tergum homines venientes cum caballis, qui ad occurſum eius veniebant & ait: Væ mihi, quia hi ſunt quos Chramnus direxit ad me comprehendendum. Et aſcẽſo

equo,relicto psallentio,solus vsque in porticũ basilicę sancti Iuliani,ambobus vrgens calcaneis cornipedem, pene exanimis percurrit. Sed nos hæc narrantes, Salustii sententiam, quam in detractores historiographorum, protulit memoramus. ait enim: Arduum videtur res gestas scribere primum, quòd facta dictis exæquanda sunt: deinde quia plerique delicta quæ reprehenderis maleuolentia & inuidia dicta putant. Sed cœpta sequamur.

14 IGITVR Chlotharius post mortẽ Theodoualdi,cùm regnum Franciæ suscepisset,atque illud circũiret,audiuit à suis iterata insania efferuescere Saxones, sibíque esse rebelles, & quòd tributa quæ annis singulis consueuerant ministrare, contemnerẽt reddere. His incitatus verbis,ad eos dirigit. Cúmque iam prope terminum illorum esset, Saxones legatos ad eum mittunt,dicentes: Non enim sumus contemptores tui, & ea quæ fratribus ac nepotibus tuis reddere consueuimus, non negamus,& maiora adhuc si quęsieris reddemus:vnũ tantum exposcimus,vt sit pax, ne tuus exercitus & noster populus cõlidatur.Hęc audiẽs Chlotharius rex,ait suis:Beneloquuntur hi homines,non incedamus super eos, ne forte peccemus in deum.at illi dixerunt: Scimus enim,eos mendaces, nec omnino quod promiserint impleturos: eamus super eos.

Rurſum Saxones obtulerunt medietatem facultatis ſuæ, pacem petentes. Et Chlotharius rex ait ſuis: Deſiſtite quæſo ab his hominibus, ne ſuper nos dei ira cõcitetur. Quod illi non adquieuerunt. Rurſum Saxones obtulerũt veſtimenta, pecora, vel omne corpus facultatis ſuæ, dicentes: Hæc omnia tollite cum medietate terræ noſtræ: tantum vxores & paruulos noſtros relinquite liberos, & bellum inter nos non committatur. Franci autem nec hoc adquieſcere voluerunt. Quibus ait Chlotharius rex, Deſiſtite quæſo, deſiſtite ab hac intentione. verbum enim directum non habemus. nolite ad bellum ire in quo diſperdamini. Tamẽ ſi eo ire volueritis, ſpontanea voluntate ego non ſequar. Tunc illi ira cõmoti contra Chlotharium regem, ſuper eum inruunt & ſcindẽtes tentorium eius, ipſum quoque conuiciis exaſperantes, ac vi detrahẽtes, interficere voluerunt, ſi cum illis abire differret. Hęc vidẽs Chlotharius, inuitꝰ fuit cum eis. At illi inuito certamine, maxima ab aduerſariis internecione cædũtur: ttáq; ab vtroque exercitu multitudo cecidit, vt nec æſtimari nec numerari penitus poſſit. Tunc Chlotharius valde cõfuſus pacem petiit, dicens, ſe non ſua voluntate ſuper eos veniſſe. Qua obtẽta, ad propria rediit.

15 TVRONICI autẽ audientes regreſſum fuiſſe regem de cæde Saxonũ, facto conſenſu in Eufronium preſbyterũ, ad eum pergũt,

datáque ſuggeſtione, reſpondit rex: Prçceperã enim vt Cato preſbyter illic ordinaretur, & cur eſt ſpreta iuſſio noſtra? Reſpõderũt ei: Petiuimus enim eum, ſed noluit venire. Hæc illis dicentibus, aduenit ſubito Cato preſbyter, deprecans regẽ, vt eiecto Cautino, ipſum Arueno iuberet inſtitui. Quod rege inridente, petiit iterũ vt Turonis ordinaretur, quod ante deſpexerat. Cui rex ait: Ego primũ præcepi, vt Turonis te ad epiſcopatũ cõſecrarẽt: ſed quantum audio, deſpectui habuiſti eccleſiam illam: ideóque elõgaberis à dominatione eius. Et ſic cõfuſus abſceſſit. De ſancto verò Eufronio interrogans, dixerunt eum nepotem eſſe beati Gregorii, cuius ſupra meminimus. Reſpõdit rex, Prima hæc eſt & magna generatio. Fiat voluntas dei, & beati Martini electio compleatur: & data præceptione, XVIII. poſt beatum Martinum ſanctus Eufronius ordinatur epiſcopus.

16 CHRAMNVS autẽ apud Aruernos, diuerſa vt diximus, exercebat mala, ſemper aduerſus Cautinum epiſcopum inuidiã tenens. Eo tempore grauiter ægrotauit, ita vt capilli eius à nimia febre deciderẽt. Habebat autem tunc ſecum virum magnificum, & in omni bonitate perſpicuum, ciuem Aruernum, Anſcouindum nomine, qui eum vi ab hac malitia quçrebat auertere, ſed non poterat. Habebat enim & Leonem Pictauenſem, ad omnia

mala perpetranda grauem ſtimulum, qui nominis ſui tanquam leo erat, in omni cupiditate ſæuiſſimus. Hic fertur quadam vice dixiſſe, quòd Martinus & Martialis confeſſores domini, nihil fiſci viribus vtile reliquiſſent. Sed ſtatim percuſſus à virtute confeſſorum, ſurdus & mutus effectus, amens eſt mortuus. Venit enim miſer ad baſilicam ſancti Martini Turonos, celebrauítque vigilias, dedit munera: ſed non eum reſpexit virtus conſueta. cũ ipſa enim qua venerat infirmitate, regreſſus eſt. Chramnus autẽ ab Aruerno regreſſus ad Pictauorum ciuitatem venit. Vbi cum in magna potẽtia reſideret, ſeductus per malorum cõſilium, ad Childebertum patruum ſuum tranſire cupit, patri inſidias parare diſponens. Ille verò doloſe quidem, ſed ſuſcipere illum promittit, quem monere ſpiritaliter debuerat, ne patri exiſteret inimicus. Tũc per occultos nuncios inter ſe coniurati, contra Chlotharium vnanimiter conſpirarunt. Sed nec memor fuit Childebertus, quod quotienſcunque aduerſus fratrem ſuum egit, ſemper confuſus abſceſſit. Chramnus verò hoc fœdere inito, Lemouicinum rediit, & illud per quod prius ambulauerat, in regno patris ſui in ſua dominatione redegit. Tunc Aruernus populus intra muros tenebatur incluſus, & diuerſis infirmitatibus oppreſſus grauiter interibat. Porro Chlotharius

rex duos filios suos, id est Charibertũ & Gũt-
chramnum ad eum dirigit. Qui per Aruernũ
venientes, audientésque quod in Lemouici-
no esset, vsque ad montem quem Nigrum no
mine dicunt, accedunt, eúmq; reperiunt. Fi-
gentésque tentoria, contra se resederũt, mit-
tentes legationem, vt res paternas quas male
peruaserat, reddere deberet: sinautem aliud,
campum præpararet ad bellum. Cúmque ille
patri subditum se esse cõfingeret, dicerétque,
Omne quod circũiui laxare non potero, sed
sub mea hoc potestate cum gratia patris mei
cupio retinere, illi vt prælium hoc inter ipsos
diiudicaret, postulant. Cúmque moto vtriq;
exercitu cum magno armorum apparatu ad
bellum conuenissent, subito exorta tẽpestas
cũ graui coruscatione atq; tonitruo, eos ne pu
gnarent, inhibuit. Redeuntes autem ad castra
Chramnus dolose per extraneam personã, pa
tris mortem fratribus pronunciat. Eo enim
tempore bellum contra Saxones, quod supra
diximus, gerebatur. At illi timẽtes, cum sum-
ma velocitate Burgundiám redierunt. Chra-
mnus verò cum exercitu post eos dirigens,
vsque ciuitatem Cauillonensem venit, eam-
que obsidens adquisiuit. Exinde vsque Diuio
nense castrum pertendit, ibíque cùm die do-
minico aduenisset, quid gestum fuerit dicam.
Erat ibi tunc sanctus Tetricus episcopus, cu-
ius in superiori libello memoriam fecimus,
positis

positis clerici tribus libris super altariũ, id est Prophetię, Apostoli atque Euãgeliorum, orauerunt ad dominum, vt Chramno quid eueniret ostẽderet: aut si ei felicitas succederet, aut certe si regnare posset, diuina potentia declararet. Simúlque vnam habentes conniuentiá, vt vnusquisque in libro quod primum aperiebat, hoc ad Missas etiam legeret. Aperto ergò primùm omniũ, prophetarum libro, reperiũt:
" Auferam maceriam eius, & erit in desolatio-
" nẽ: pro eo quòd debuit facere vuam, fecit au-
" tem labruscam. Reseratóq; Apostoli libro in-
" ueniũt: Ipsi enim diligenter scitis fratres, quia
" dies domini sicut fur in nocte, ita veniet. cum
" dixerint, Pax & securitas, tunc repẽtinus illis
" superueniet interit⁹: sicut dolores parturiẽtis,
" & non effugient. Dominus autem per euan-
" gelium ait: Qui non audit verba mea, adsimi-
" labitur viro stulto, qui ædificauit domum
" suam super arenam: descẽdit pluuia, aduene-
" runt flumina, flauerunt venti, & inruerunt in
" domum illam, & cecidit, & facta est ruina eius
" magna. Chramnus verò ad basilicas ab antedicto sacerdote susceptus est, ibíque comedens panem ad Childebertum pertendit. Intra tamen muros Diuionenses nõ est permissus intrare. Fortiter tunc rex Chlotharius cõtra Saxones decertabat. Saxones enim vt adserunt, per Childebertum commoti atque indignantes, contra Francos superiori anno, exeuntés-

que de regione sua in Franciam venerunt, & vsque ad Nutiam ciuitatem prædas egerunt, nimiúmque grande scelus perpetrati sunt.

17 TVNC Chramnus iam accepta Vuiliacharij filia, Parisios accedens, secum Childebertum regem constringit in fide atque charitate, iurans se patri esse certissimum inimicum. Childebertus autem rex, dum Chlotharius contra Saxones decertaret, in Campaniam Remensem accedit, & vsque Remos ciuitatem properans, cuncta prædis atque incendio deuastauit. Audierat enim fratrem suum à Saxonibus fuisse peremptum, & regno suo cuncta subiici æstimans, quæ adire potuit, vniuersa peruasit.

18 TVNC & Austrapius dux Chramnum metuens, in basilicam sancti Martini confugit: cui tali in tribulatione posito, non defuit diuinum auxilium. nam cum Chramnus ita eum constringi iussisset, vt nullus illi alimenta præbere præsumeret: & ita arctius custodiretur, vt nec aquam quidem ei haurire liceret, quo facilius compulsus inedia, ipse sponte sua de basilica sancta periturus exiret, accedens quidam vasculum illi cum aqua semiuiuo detulit ad potandum. Quo accepto, velociter iudex loci aduolauit, ereptúmque de manu eius, terræ diffudit. Quod velox dei vltio, & beati antistitis virtus est subsecu-

ta.ea namque die iudex qui ista gesserat, correptus à febre, nocte media expirauit. Nec peruenit in crastinum, ad illam horam qua in basilica sancti poculum de manu excusserat fugitiui. Post istud miraculum, omnes ei opulentissimè quæ erant necessaria, detulerunt. Redeunte autem in regnum suum rege Chlothario, magnus cum eo est habitus. Tempore verò eius, ad clericatum accedens apud Sellense castrum, quod in Pictaua habetur diœcesi, ordinatur. Futurum vt decedente Pientio antistite, qui tunc Pictauam regebat Ecclesiam, ipse succederet. Sed rex Charibertus in aliud vertit sententiam. Denique cum Pientius episcopus ab hac luce migrasset, apud Parisios ciuitatem Pascentius, qui tunc abbas erat basilicæ sancti Hilarij, ei succedit, ex iussu regis Chariberti, clamante Austrapio sibi hunc redhiberi locum: sed parum ei iactati profuere sermones. Ipse quoque regressus ad castrum suum, mota super se Theifalorum seditione, quos sæpe grauauerat, lancea sauciatus crudeliter vitam finiuit. Diœceses verò suas ecclesia Pictaua recepit.

19 TEMPORE quoque Chlotharij regis, sanctus Dei Medardus episcopus, consummato boni operis cursu, & plenus dierum, sanctitate præcipuus, diem obiit. Quem Chlotharius rex cum

acies locuſtarum apparuerũt, quæ per Aruernum atq; Lemouicinũ tranſeuntes, vt ferunt, Romaniacum campum venerunt, in quo prælio magno inter ſe acto maximæ ſunt conliſæ. Chlotharius autẽ rex, contra Chramnũ frendens, cum exercitu aduerſus eum in Britanniam dirigit. Sed nec ille contra patrẽ egredi timuit. Cúmque in vno campo conglobatus vterque reſideret exercitus, & Chrãnus cũ Britannis contra patrem aciẽ inſtruxiſſet, incumbente nocte à bello ceſſatum eſt. ea quoq; nocte Conoober comes Britannorum dicit ad Chramnum: Iniuſtum cenſeo te contra patrẽ tuum debere egredi. Permitte me hac nocte, vt inruam ſuper eum, ipſúmque cum toto exercitu proſternã. Quod Chramnus vt credo virtute dei præuentus, fieri non permiſit: mane autem facto vterq; commoto exercitu ad bellum contra ſe properant. Ibátq; Chlotharius rex tanquã nouus Dauid contra Abſalonem filium pugnaturus, plangẽs atq; dicens: Reſpice domine de cælo, & iudica cauſam meã, quia iniuſte à filio iniurias patior, reſpice & iudica iuſte. illúdque impone iudicium, quod quondã inter Abſalonẽ & patrem eius Dauid poſuiſti. Cõfligentibus igitur pariter, Britannorum comes terga vertit, ibíque & cecidit: deniq; Chramnus fugam iniit, naues in mari paratas habẽs. ſed dũ vxorẽ & filias ſuas liberare voluit, ab exercitu patris oppreſſus,

captus atque ligatus est. Quod cum Chlothario Regi nunciatum fuisset, iussit eum cum vxore & filiabus igni consumi: inclusisque in tugurio cuiusdam pauperculæ, Chramnus super scamnum extensus orario suggillatus est, & sic postea super eos incensa casula, cum vxore & filiabus interiit.

21 REX vero Chlotharius anno quinquagesimo primo regni sui, cum multis muneribus limina beati Martini expetiit, & adueniens Turonos ad sepulchrum ante dicti antistitis, cunctas actiones quas fortasse negligẽter egerat replicans, & orans cum grandi gemitu, vt pro suis culpis beatus confessor domini misericordiam exoraret, & ea quæ inrationabiliter commiserat, suo obtentu dilueret. Exin regressus, quinquagesimo primo regni sui anno, dum in Cotia silua venationem exerceret, à febre corripitur, & exinde Compendium villam rediit: in qua cum grauiter vexaretur à febre, aiebat, Vua, quid putatis? qualis est ille rex cælestis, qui sic tam magnos reges interficit. in hoc enim tædio positus, spiritum exhalauit. Quem quatuor filij sui cum magno honore Suessionas deferentes, in basilica beati Meda di sepelierunt. Obiit autem post vnum decurrentis anni diem, quo Chramnus fuerat interfectus.

22 CHILPERICVS verò post patris funera, thesauros qui in villa Brannaco erant congregati, accepit, & ad Francos vtiliores petiit, ipsósque muneribus mollitos sibi subdidit. Et mox Parisios ingreditur, sedémque Childeberti regis occupat, sed nō diu hoc ei licuit possidere. nam coniuncti fratres eius, eum exinde repulere, & sic inter se hi quatuor, id est Charibertus, Guntchramnus, Chilpericus, atque Sygibertus, diuisionem legitimam faciunt: deditque sors Chariberto regnum Childeberti, sedémque habere Parisios: Guntchramno verò regnum Chlodomeris, ac tenere sedem Aurelianensem: Chilperico verò, regnū Chlotharij patris eius, cathedrámque Suessionas habere: Sygiberto quoque, regnum Theodorici, sedémque habere Remensem.

23 NAM post mortem Chlotharii regis Chuni Gallias adpetunt, contra quos Sygibertus excercitum dirigit, & gesto contra eos bello, vicit atque fugauit: sed postea rex eorum amicitias cum eodem per legatos meruit. Dum autem cum eis turbatus esset Sygibertus, Chilpericus frater eius Remos peruadit, & alias ciuitates quæ ad eum pertinebant, abstulit. Ex hoc enim inter eos, quod peius est, bellum ciuile surrexit. Rediens autem Sygibertus victor à Chunis Sues-

25 GVNTCHRAMNVS autem rex
bonus, primo Venerādam cuiuſdam ſuorum
ancillam, pro concubina thoro ſubiunxit, de
qua Gundobaldum filium ſuſcepit. Poſtea ve-
rò Marcatrudem filiam Magnarij in matrimo
niū accepit. Gundobaldum verò filium ſuum
Aurelianis tranſmiſit. Æmula autem Marca-
trudis poſt habitum filium, in huius mortem
graſſatur. Exactis ab Leontio epiſcopo mil-
le aureis, reliquos iuxta poſſibilitatem con-
demnauit epiſcopos, & ſic principis eſt vlta
iniuria. Poſt hæc Marcouei Fameroſledis ſci-
licet ſororem, coniugio copulauit. Pro qua
cauſa à ſancto Germano epiſcopo excommu-
nicatus vterque eſt. Sed cùm eam rex relin-
quere nollet, percuſſa iudicio dei obiit. Nec
multo pòſt & ipſe rex poſt eam deceſſit Cha-
ribertus: cuius poſt obitum Theodogildis
vna reginarum, eius nuncios ad Guntchra-
mnum regem dirigit, ſe vltro offerens matri-
monio eius. Quibus rex hoc reddidit in re-
ſponſis: Accedere ad me ei non pigeat cum
theſauris ſuis. ego enim acccipiā eam, faciám
que magnā in populis, vt ſcilicet maiore me-
cum honore quàm cum germano meo, qui nu
per defunctus eſt, potiatur. At illa gauiſa, col-
lectis omnibus, ad eū profecta eſt. Quod cer-
nens rex ait: Rectius eſt enim, vt hi theſauri
penes me habeantur, quàm apud hanc quę in-
digne germani mei thorum adiuit. Tunc ab-

latis multis, paucis relictis, Arelatẽsi eam monasterio destinauit. Hæc verò ægrè adquiescens, ieiuniis ac vigiliis adfici, per occultos nuncios Gothum quendam adiuit, promittẽs si se in Hispanias deductã cõiugio copularet, quòd cum thesauris suis de monasterio egrediens, libenti eum animo sequeretur. Quod ille nihil dubitans, repromisit. Cúmque hæc collectis rebus factísque volucris, à cœnobio pararet egredi, anticipauit voluntatem eius industria abbatissæ: deprehensáque fraude, eam grauiter cæsam custodię mancipare pręcepit, in qua vsque ad exitum vitæ præsentis, non mediocribus adtrita passionibus, perdurauit.

27 PORRO Sygibertus rex, cùm videret, quòd fratres eius indignas sibimet vxores acciperent, & per vilitatem suam etiam ancillas in matrimonium sociarent, legationem in Hispaniam mittit, & cum multis muneribus Brunichildem Atanagildi regis filiam petiit. Erat enim puella elegans opere, venusta aspectu, honesta moribus atque decora, prudens consilio, & blanda conloquio. Quam pater eius non denegans, cum magnis thesauris ante dicto regi transmisit. Ille verò congregatis senioribus secum, pręparatis epulis cum immẽsa lætitia atque iocunditate eam accepit vxorem. Et quia Arrianæ legi subiecta erat, per pręedicationem sacerdotum atque ipsius regis

commotionem conuersa, beatam in vnitate confessa Trinitatem credidit, atque chrismata est, quæ in nomine Christi catholica perseuerauit.

28 QVOD videns Chilpericus rex, cum iam plures haberet vxores, sororē eius Galsuinthā expetiit, promittens per legatos se alias relicturum: tantum condignā sibi, regísque prolē mereretur accipere. Pater verò eius has promissiones accipiens, filiā suam sicut anteriorem, similiter ipsi cum magnis opibus destinauit. Nā Galsuintha ætate senior quàm Brunichildis erat. Quæ cum ad Chilpericum regem venisset, cum grandi honore suscepta, eiusque est sociata coniugio. A quo etiam magno amore diligebatur. detulerat enim secum magnos thesauros: sed per amorē Fredegundis, quam prius habuerat, ortum est inter eos grande scādalum. Iam enim in lege catholica conuersa fuerat, & chrismata. Cúmque se regi quereretur assidue iniurias perferre, dicerétque nullam se dignitatem cum eodem habere, petiit vt relictis thesauris quos secū detulerat, liberā redire permitteret ad patriam. Quod ille per ingenia dissimulās, verbis eam lenibus demulsit. Ad extremum eam suggillari iussit à puero, mortuámque reperit in strato. Post cuius obitum, deus virtutē magnam ostendit. Lychnus enim ille qui fune suspensus coràm sepulchro eius ardebat, nullo tan-

gente, fune disrupto in pauimentum conruit: & fugiente ante eum duritia pauimenti, tanquam in aliquod molle elementum descendit, atq; medius est suffusus, nec omnino cōtritus: quod non sine magno miraculo vidētibus fuit. Rex autem cùm eam mortuam defleſſet, post paucos dies Fredegundem recepit in matrimonio. Post quod factum reputantes ei fratres, quòd sua emissione antedicta regina fuerit interfecta, eum à regno deiiciunt. Habebat autem tunc Chilpericus tres filios de Audouera priore regina sua: id est Theodobertum, cuius supra meminimus, Meroueum atque Chlodoueum. Sed ad cœpta redeamus.

29 CHVNI verò iterū in Gallias venire conabātur, aduersus quos Sygibertus cum exercitu dirigit, habens secum magnam multitudinem virorum fortium. Cúmq; confligere deberent, isti magicis artibus instructi, diuersas eis fantasias ostendunt, & eos valde superāt. Fugiente autem exercitu Sygiberti, ipse inclusus à Chunis retinebatur, nisi postea vt erat elegans & versutus, quos nō potuit superare virtute prælij, superauit arte donādi. Nā datis muneribus fœdus cum rege iniit, vt omnibus diebus vitę suæ, nulla inter se prælia cōmouerēt: idque ei magis ad laudem, quàm ad aliquod pertinere obprobrium iusta ratione pensatur. Sed & rex Chunorum multa munera regi Sygiberto dedit. vocabatur autem Ga-

ganus. omnes enim reges gentis illius hoc appellantur nomine.

30 SYGIBERTVS verò rex Arelatẽſem vrbem capere cupiens, Aruernos commoueri præcepit. Erat enim tunc Firminus comes vrbis illius, qui cum ipſis in capite abiit. ſed & de alia parte Adouarius cum exercitu aduenit, ingreſſiq; vrbem Arelatenſem, ſacramẽta pro parte Sygiberti regis exegerunt. Quod cum Guntchrãnus rex cõperiſſet, Celſum patritium cum exercitu illuc dirigit: qui abiens Auennicam vrbem abſtulit. Accedens autem Arelatem, & vallans eam, impugnare exercitum Sygiberti qui intra muros continebatur, cœpit: tunc Sabaudus epiſcopus dixit ad eos: Egredimini foras, & inite certamen, quia nõ poteritis ſub murorum concluſione degentes, neque nos, neque vrbis iſtius ſubiecta defendere. Quòd ſi vos deo propitio illos deuincitis, nos fidem quam promiſimus cuſtodiemus: ſi verò illi contra vos inualuerint, ecce reſeratas reperietis portas. Ingredimini ne pereatis. Hoc illi dolo deluſi, egreſſi foras bellũ parant. ſed ſuperati ab exercitu Celſi, fugam ineunt, venientéſque ad vrbem, portas reperiunt obſeratas. Cúmque exercitus à tergo iaculis foderetur, operiretúrque lapidibus ab vrbanis, ad amnem Rhodanum dirigunt, ibíque parmis ſuperpoſitis, vlteriorẽ ripam expetunt. Sed multos ex his violentia amnis

direptos enecauit, fecítque Rhodanus tunc Aruernis, quod fecisse quondam Simois legitur de Troianis, - correpta sub vndis Scuta virũ galeásq; & fortia corpora voluit. Apparẽt rari nantes in gurgite vasto. Qui vix nãdi, vt diximus, impulsu, parmarúmque adiuti adminiculo, litoris alterius plana contingere potuerunt. Qui nudati à rebus, ab equis destituti, non sine grandi contumelia patriæ restituti sunt. Firmino tamen & Adouario discedendi via indulta est. Multi ibi tunc viri ex Aruernis, non solùm torrentis impetu rapti, verumetiam gladiorũ ictibus sunt prostrati. Ac sic Guntchramnus rex recepta vrbe illa, iuxta consuetudinem bonitatis suæ, Auennicam ditionibus patris sui restituit.

31 IGITVR in Galliis magnum prodigium de Taureduno castro apparuit. super Rhodanum enim fluuium in monte collocatum erat. Qui cum per dies amplius sexaginta nescio quem mugitum daret, tandem scissus atque separatus mons ille ab alio mõte sibi propinquo, cum hominibus ecclesiis opibúsque ac domibus in fluuium ruit, exclusóque amnis illius litore, aqua retrorsum petiit. Locus etenim ille ab vtraque parte à montibus conclusus erat, inter quorum angustias torrens defluit. Inundans ergo superiorem partem, quæ ripæ insidebant, operuit atque deleuit. adcumulata enim aqua erũpens deorsum inopina-

tos reperiens homines, vt desuper fecerat, ipsos enecauit, domos euertit, iumenta deleuit, & quæ cuncta litoribus illis insidebant, vsque ad Ianobam ciuitatem, violentia atque subita inundatione diripuit vel subuertit. Traditur à multis tantam congeriem inibi aquæ fuisse, vt in antedictam ciuitatem super muros ingrederetur. Quod dubium non est, quia, vt diximus, Rhodanus in locis illis inter angustias mõtium defluit, nec habuit in latere cùm fuit exclusus, quo se diuerteret: commotúmque montem qui descenderat ad semel erupit, & sic cuncta deleuit. Quod cùm factum fuisset, triginta monachi, vnde castrum ruerat, aduenerunt: & terram illam quæ monte diruente remãserat, fodientes, æs siue ferrũ reperiunt. Quod dum agerẽt, mugitum montis, vt prius fuerat, audierunt. Sed dum à sæua cupiditate retinentur, pars illa quæ nondum ruerat, super eos cecidit, quos operuit atque interfecit, nec vltra inuenti sunt. Similiter & ante cladẽ Aruernam, magnã regionem illam prodigia terruerunt. nam plerunque tres aut quatuor splẽdores magni circa solẽ apparuerunt, quos rustici Soles vocabant, dicentes: Ecce tres vel quatuor soles in cælo. Quadam tamen vice in calendis Octobribus, ita sol obscuratus apparuit, vt nec quarta quidem pars in codẽ lucẽs remaneret, sed teter atq; decolor apparens quasi saccus videbatur. nam & stella quã

quidam cometen vocant, radium tanquã gladium habens ſuper regionem illam, per annũ integrũ apparuit, & cælum ardere viſum eſt, & multa alia ſigna apparuere. In eccleſia verò Aruerna, dum matutinæ celebrarentur vigiliæ, in quadam feſtiuitate, auis corydalus, quã alaudam vocamus, ingreſſa, omnia luminaria quæ lucebant, alis ſuperpoſitis in tanta velocitate extinxit, vt putares ea in vnius hominis manu poſita, aqua fuiſſe ſubmerſa: in ſacrarium autem ſub velo tranſiens, cicindilem extinguere voluit, ſed ab oſtiariis prohibita atque occiſa eſt. Simile & in baſilica beati Andreæ de lychnis lucẽtibus auis alia fecit. Iam verò adueniente ipſa clade, tanta ſtrages de populo illo facta eſt per totam regionem illã, vt nec numerari poſſit quantæ ibidem ceciderint legiones. nam cum iam ſarcofagi aut tabulæ defeciſſent, decem aut eo amplius in vna humi foſſa ſepeliebantur. Numerata ſunt autem quadam dominica in vna beati Petri baſilica, trecenta defunctorum corpora. erat enim & ipſa mors ſubita. Nam cum naſcente in inguine aut in aſcella vulnere in modum ſerpentis, ita interficiebatur homo ille à veneno, vt die altera aut tertia ſpiritum exhalaret. Sed & ſenſum vis illa veneni auferebat ab homine. Tunc & Cato presbyter mortuus eſt. nam cùm de hac lue multi fugiſſent, ille tamen populum ſepeliens, & Miſſas dicens, nun-

viritim, nunquã ab eo loco discessit. Hic autẽ presbyter multę humanitatis, & satis dilector pauperũ fuit: & credo hæc causa ei si quid su perbiæ habuit, medicamẽtum fuit. Cautinus autem episcopus, cùm diuersa loca hanc cladem timens, circũisset, ad ciuitatem regressus est, & hanc incurrens parasceue Passionis dominicæ obiit. Nam ipsa hora & Tetradius cõsobrinus eius mortuus est. Tunc & Lugdunum, Biturix, Cauallonnum atque Diuionum oppida ab hac infirmitate valde depopulata sunt.

32 EO autem tempore, mortuo apud Hispaniam Athanoldo rege, Leuuan cum Leuuieldo fratre regnũ accepit. Defuncto igitur Leuuane, Leuuieldus frater eius, totum regnum occupauit. Qui vxore mortua, Gunsuintham reginę Brunichildis matrem accepit, duos filios de prima vxore habens, quorum vnus Sygiberti, alius Chilperici filiam desponsauit. Ille quoque inter eos regnum æqualiter diuisit, interficiens omnes illos qui reges interimere consueuerant, non relinquẽs ex eis mingentem ad parietem.

33 DEFVNCTO igitur apud vrbem Cõstantinopolitanam Iustiniano imperatore, Iustinus ambiuit imperium, vir nimiæ auaritiæ deditus, contemptor pauperum, senatorum spoliator: cui tanta fuit cupiditas, vt arcas iuberet fieri ferreas, in quas numismatis aurei

talenta congereret: quem etiam ferunt in hęresin Pelagianā dilapsum. Nam non post multum tempus, demens effectus, Tyberium Cęsarem sibi adsciuit ad defensandas prouincias suas, hominem iustum, eleemosynarium, æquum discernentem, obtinentémque victorias: quod omnibus supereminet bonis, etiam verissimum Christianum. Denique Sygibertus rex, legatos ad Iustinianum imperatorem misit, pacem petēs, id est Vuarniarium Francum, & Firminum Aruernum, qui euntes euectu nauali, Cōstantinopolitanam sunt vrbem ingressi, locutíque cum imperatore, quæ petierant obtinuerunt. Ad sequentem tamen annum in Galliam sunt regressi. Post hęc autem Antiochia Ægypti, & Appamia Syrię, maximæ ciuitates, à Persis captæ sunt, & populus captiuus abductus. Basilica tunc sancti Iuliani Antiochensis martyris graui incendio concremata est. Ad Iustinianum autem imperatorem cum magni auri pondere venerūt, petentes amicitias eius, atque narrātes se imperatori Persarū esse infensos. Venerat enim ad eos, dicens: Sollicitudo imperialis scitatur si fœdus initum cum eo custodiatis intactum. Respondentibus illis, omnia ab his pollicita inlibata seruari. dixerunt legati, In hoc apparebit vos eius amicitias custodire, si ignem vt ille veneratur, & vos veneremini. Respondēte populo, nequaquam se hæc facturum, ait e-

piſcopus, Quæ eſt in igne deitas, vt venerari queat? quem deus ad vſus hominum procreauit, qui fomentis accenditur, aqua reſtinguitur: at vbi erit neglectus, tepeſcit: hæc & his ſimilia epiſcopo proſequente, legati furore ſuccenſi, actum conuitiis, fuſtibus cædunt. Cernens autem populus ſacerdotem ſuũ ſanguine cruentum, ſuper legatos inruunt, manus iniiciunt, interimúntq;, & ſicut diximus, huius imperatoris amicitias petierunt.

Hoc loco deſunt aliquot capita, etiam in antiquis exemplaribus.

43 ALBOINVS verò Longobardorũ rex, qui Chlothoſindam regis Chlotharij filiam habebat, relicta regione ſua, Italiam cũ quatuor milium Longobardorum gente petiit. Nam commoto exercitu, cum vxoribus & liberis abiere, illic manere deliberantes. Quam regionem ingreſſi, maxime per ſeptem annos peruagantes, ſpoliatis eccleſiis, ſacerdotibus interfectis, in ſuam redigũt poteſtatem. Mortua autem Chlothoſinda vxore Alboini, aliam duxit coniugem: cuius patrem ante paucum tempus interfecerat. Qua de cauſa mulier in odio rem per virum habens, locum operiebatur, in quo poſſet iniurias patris vlciſci: vnde factum eſt, vt vnum ex famulis concupiſcens, virum veneno necaret: quo de-

functo, cum famulo abiit: sed adprehensi, pariter interfecti sunt. Longobardi deinceps alium super se regem statuunt.

42 EVNIVS quoque cognomento Mummolus, à rege Guntchramno patritiatũ promeruit. De cuius militiæ origine, altius quędam repetenda putaui. Hic etenim Pœnio patre ortus, Altisiodorensis vrbis incola fuit. Pœnius verò huius municipij comitatum regebat. Cúmque ad renouandam actionem, munera regi per filium transmisit, ille datis rebus paternis, comitatum patris ambiuit, supplantauítque genitorem quem subleuare debuerat. Ex hoc verò gradatim proficiens, ad maius culmen euectus est. Igitur prorumpentibus Longobardis in Gallias, armatur Pericius qui nuper Celsi successor. Cõcurrúntque ibi, tantámque tunc stragem Lõgobardi feruntur fecisse de Burgundionibus, vt non possit colligi numerus occisorum: oneratíque præda ascenderunt iterum in Italiam: quibus ascendentibus Eunius qui & Mummolus, arcessitus à rege, patritiatus culmen meruit. Inruentibus iterum Longobardis in Gallias, & vsque Muscias Calmes accedentibus, quod adiacet ciuitati Ebredonensi, Mummolus exercitum mouet, & cum Burgundionibus illuc proficiscitur. Circundatísque Longobardis cum exercitu, actísque concidibus, per diuortia siluarum inruit

ſuper eos: multos interfecit, nonnullos cepit,& regi direxit. Quos ille per loca diſperſos,cuſtodire præcepit,paucis quodammodo per fugam elapſis qui patriæ nunciarent.

43 FVERVNTQVE in hoc prælio Saluinus & Sagittarius fratres atque epiſcopi, qui non cruce cæleſti muniti, ſed galea aut lorica ſeculari armati, multos manibus propriis, quod peius eſt,interfeciſſe referuntur. Hæc prima Mummoli certaminis victoria fuit. Poſt hæc Saxones, qui cum Longobardis in Italiam venerant, & iterum proruperant in Gallias, & infra territorium Regenſe, id eſt apud Stablonem villam,caſtra ponunt, diſcurrentes per villas vrbium vicinarum, diripientes prædas, captiuos abducentes,vel etiam cuncta vaſtantes. Quod cùm Mummolus comperiſſet, exercitum mouet, inruénſque ſuper eos multa ex his milia interfecit, & vſque ad veſperam cædere non deſtitit,donec nox quieté faceret. ignaros enim repererat homines, & nihil de his quæ acceſſerunt autumantes. Mane autem facto ſtatuunt Saxones exercitum, præparantes ſe ad bellum, ſed intercurrentibus nunciis pacem fecerunt. Datíſq; muneribus Mũmolo, relicta vniuerſa regionis præda, cum captiuis diſceſſerunt, iurantes prius, quòd ad ſubiectionem regnúmque Francorum redire deberent in Gallias, Igitur regreſſi Sa-

xones in Italiam, adſumptis ſecum vxoribus & paruulis, vel omni ſupellectile facultatis, redire in Gallias deſtinant. Scilicet vt à Sygiberto rege collecti, in loco vnde egreſſi fuerant, ſtabilirentur. Fecerúntque ex ſe duos, vt aiunt, cuneos: & vnus quidem per Niceam vrbem, alius verò per Ebredunenſem venit, illam reuera tenentes viam, quam anno ſuperiore tenuerant: coniunctíque ſunt in Aruernico territorio. Erat enim tunc tempus meſſium, & locus ille maxime fructus terræ ſub dio habebat, nec quicquam ex his domi incolæ recondiderāt: deniq; accedētes hi in areas, ſegetes inter ſe diuidunt. Colligentéſque ac triturātes, frumēta dabant, nihil ex his eis qui laborauerant relinquentes. Verùm poſtquam expēſis fructibus ad litus Rhodani amnis acceſſerunt, vt tranſacto torrente, regno ſe regis Sygiberti conferrent, occurrit eis Mummolus, dicens: Non tranſibitis torrentem hunc: ecce res domini mei regis depopulaſtis, collegiſtis regis pecora, deuaſtaſtis, trucidaſtis, non aſcendetis, niſi ſatisfaciatis prius his quos exiguos reliquiſtis, alioquin non effugietis manus meas, niſi ponam gladium ſuper vos, & vxores & paruulos veſtros, & vlciſcar iniuriam domini mei Guntchramni regis. Tunc illi timentes valde, dantes multa numiſmatis aurei milia pro redemptione ſua, tranſire permiſſi ſunt: & ſic Ar-

uernum peruenerunt. Erat tunc tempus, quo ferebant ibi tegulas æris incisas pro auro: quas quisque videns, non dubitat aliud, nisi quòd aurum probatum atque examinatum esset. Sic enim coloratum ingenio nescio quo fuit: vnde nonnulli hoc dolo seducti, aurum dantes & æs accipientes, pauperes facti sunt. Hi verò ad Sygibertum regem transeuntes, in locum vnde prius egressi fuerant, stabiliti sunt.

43 IN REGNO autem Sygiberti regis, remoto ab honore Iouino rectore prouinciæ, Albinus in loco eius subrogatur. Magnam inter eos inimicitiam hæc causa gessit. Igitur aduenientibus transmarinis, Vigilij archidiaconi homines, septuaginta vasa, quæ vulgo Orcas vocant, olei liquaminísque furati sunt, nesciente domino. Negociator autem cùm cognouisset sibi rem furto ablatam fuisse, inquirere diligenter cœpit, quo furtum fuisset conditum. Hæc quærens, audiit à quodam, quòd homines Vigilij archidiaconi perpetrassent: perueniunt hæc ad archidiaconum, qui inquirens & inueniens, nequaquam publicare, sed excusare suos cœpit, dicens: Nunquam de domo mea egressus est qui tale auderet admittere. Taliter, inquam, excusante archidiacono, negociator ad Albinum pergit: causam exerit, & archidiaconum in crimine fraudis

huius mixtum accusat. Die autem sancto Natalitij episcopo in ecclesia adueniente, archidiaconus indutus alba adest, episcopũ, vt mos est, inuitans ad altare debere procedere, ac solennitatem diei sancti opportuno debere tempore celebrare. Nec mora, Albinus de sede exiliens, adprehẽsum archidiaconum coarctat. Pro quo nunquam obtinere potuerũt, nec episcopus, nec ciues, nec vllus maior natu, nec ipsa vox totius populi adclamantis, vt datis fideiussoribus, diem sanctum archidiacono liceat cum reliquis celebrare, atque accusatio eius in posterum debere audiri: sed nec ob ipsa sacrosancta solẽnia metum habuit, vt ministrum dominici altaris tali in die non auderet adripere. Quid plura? Quatuor milibus solidorum archidiaconum condemnauit: quod in præsentia regis Sygiberti veniens, quadrupla satisfactione, insequente Iouino, composuit.

44 POST hæc tres Longobardorum duces, id est Amo, Zaban, ac Rhodanus Gallias inrupere. Et Amo quidem Ebredunensem carpens viam vsque Machao uillam Auuennici territorij, quam Mummolus munere meruerat regio, accessit, ibique fixit tentoria. Zaban verò per Deinsem descendens vrbem, vsque Valentiam venit: ibique castra posuit. Rhodanus autem Gratianopolitanam vrbem adgressus est, ibique papiliones ex-

tendit. Et Amo quoque Arelatensem debellauit prouinciam cum vrbibus quæ circumsitæ sunt. Et vsque ipsum Lapideum campum, qui adiacet vrbi Massiliẽsi accedens, tã de pecoribus, quã de hominibus denudauit: Aquẽsibus autẽ obsidionem parauit: de quibus viginti duab⁹ libris argẽti acceptis abscessit. Sicq; & Rhodanus ac Zabã in locis quibus accesserant fecerũt. Quæ cũ Mũmolo perlata fuissent, exercitũ mouit, & Rhodano qui Gratianopolitanã vrbẽ debellabat, occurrit. Sed cũ Esceram fluuium exercitus laboriose transiret, nutu dei animal amnem ingreditur, vadum ostendit: & sic populus in vlteriorem ripã egreditur. Quod vidẽtes Longobardi, nec morati, euaginatis gladiis hos adpetũt. Commissóque bello, intantum cæsi sunt, vt Rhodanus sauciatus lancea, ad montium excelsa confugeret. Exinde cum quingentis viris qui ei remanserant, per deuia siluarum prorumpens, ad Zabanẽ peruenit, qui tunc vrbem Valentiam obsidebat: narrauítque ei omnia quę acta fuerant. Tunc datis pariter cunctis in prædã, ad Ebredunensem vrbem regressi sunt: ibíque eis cum innumero exercitu Mummolus in faciem venit. Commissóque pręlio, Longobardorum phalangæ vsque ad internecionẽ cęsæ: cum paucis duces in Italiam sunt regressi. Cúmque vsque Sigusium vrbem perlati fuissent, & eos incolæ loci durè susciperent, præ-

ſertim cum Siſinnius magiſter militum à parte imperatoris in hac vrbe reſideret, ſimulatus Mummoli puer in conſpectu Zabanis, Siſinnio literas protulit, ſalutémq; ex nomine Mũmoli dedit dicẽs, En ipſum in proximo. Quod audiens Zaban, curſu veloci ab vrbe ipſa digreſſus, præteriit. His auditis Amo collecta omni præda, in itinere proficiſcitur: ſed reſiſtẽtibus niuibus, relicta præda, vix cum paucis erumpere potuit. Exterriti enim erant virtute Mummoli.

45 MVLTA enim Mummolus bella geſſit, in quibus victor extitit. Nam poſt mortẽ Chariberti, cũm Chilpericus Turonos ac Pictauos peruaſiſſet, quæ Sygiberto regi per pactum in partem venerant, coniunctus rex ipſe cum Guntchramno fratre ſuo, Mummolũ eligunt, qui has vrbes ad verum dominium reuocare deberet. Qui Turonos veniens, fugato exinde Chlodoueo Chilperici filio, exactis à populo ad partem regis Sygiberti ſacramentis, Pictauos acceſſit. Sed Baſilius ac Sygarius Pictaui ciues, collecta multitudine, reſiſtere voluerũt: quos de diuerſis partibus circũdatos oppreſſit, obruit, interemit, & ſic Pictauos accedens, ſacramenta exegit. Hæc interim de Mummolo dicta ſufficiãt: reliqua in poſterum ſunt digerenda.

46 DE Andarchij verò interitu locuturus, prius genus ordiri placet & patriam. Hic igitur,

vt adſerũt, Felicis ſenatoris ſeruus fuit, qui ad obſequium domini deputatus, ad ſtudia literarum cum eo poſitus, bene inſtitutus emicuit. Nam de operibus Virgilij, legis Theodoſianæ libris, artéque calculi adplene eruditus eſt. Hac igitur ſcientia tumens, deſpicere dominos cœpit: & ſe patrocinio Lupi ducis, cùm ad vrbem Maſſilienſem ex iuſſu regis Sygiberti accederet, commendauit. De qua regreſſus, hunc ſecum abire præcepit, inſinuauítque eum diligenter Sygiberto regi, atque ad ſeruiendum tradidit. Quem ille per loca diuerſa dirigens, locum præbuit militandi. Ex hoc quaſi honoratus habitus, Aruernum venit: ibíque cum Vrſo ciue vrbis eius, amicitias inligat. Interim vt erat acris ingenij, filiam eius deſponſare deſiderans, loricam vt ferũt, in libellari quo carthæ abdi ſolitę ſunt, recondit, dicens mulieri coniugíque Vrſi, quia multitudinem aureorum meorum amplius quàm ſexdecim milia in hoc libellari reconditam tibi commendo, quod tuum eſſe poterit, ſi mihi filiam tuam præſtiteris deſpõſari. -ſed quid non mortalia pectora cogis

Auri ſacra fames?- Promiſit mulier hæc ſimpliciter credens, abſente viro, huic deſponſari puellam. At ille regreſſus ad regem, præceptionem ad iudicem loci exhibuit, vt puellam hanc ſuo matrimonio ſociaret dicẽs, Quia dedi arram in deſponſatione eius.

Negauit autem vir ille dicens: Quia neque te noui vnde ſis, neque aliquid de rebus tuis habeo. Qui intentione pullulāte ac vehemētius increſcente, Andarchius expetiit Vrſum regis præſentia arceſſiri. Cúmque veniſſet apud villam Brennacum, requirit hominem alium Vrſum nomine. quem ad altare clā adductū, iurare fecit ac dicere: Per hunc locum ſanctū & reliquias martyrū beatorum, quia ſi filiam meā tibi in matrimonio non tradidero, ſexdecim milia ſolidorū tibi ſatisfacere non morabor. Stabant enim teſtes in ſacrario, auſcultantes occulte verba loquentis, ſed perſonam quę loqueretur penitus non videntes. Tūc Andarchius demulſit verbis lenibus Vrſum, fecítque eum ſine regis præſentia reuerti ad patriam. Factóque ex hoc iuramento, breue ſacramentorum, regi illo protulit diſcedente dicēs: Hęc & hæc mihi Vrſus ſcripſit: & ideo gloriæ veſtræ præceptionem depoſco, vt filiam ſuam mihi tradat in matrimonio. Alioquin mihi liceat res eius poſſidere, donec ſexdecim milibus ſolidorum acceptis, me ab hac cauſa remoueam. Tunc adeptis præceptionibus, Aruernum rediit: oſtēdit iudici iuſſionem regis. Vrſus autem ſe in Villauum territorium contulit. Cúmque res eius huic cōſignarētur, & hic in Villauum acceſſit. Ingreſſúſque vnam Vrſi domum, cœnam ſibi præcepit præparari, atq; aquas quibus ablueretur caleſieri iubet. Sed

cum serui domus minime rudi domino parerent, alios fustibus, alios virgis cædit, nonnullis capita percutiens sanguinem elicuit. Turbata ergo familia, præparatur cœna, abluitur hic aquis calidis, inebriatur vino, & se collocat super stratum. Erãt autem cum eo septem pueri tantum. Cúmque nõ minus somno quã vino sepulti altius obdormissent, congregata familia, ostia domus quæ erat ex ligneis fabricata tabulis, claudit. Acceptísq; clauibus, metas annonę, quæ aderant elidit: ac circa domũ & supra domum adgregatis his aceruis annonæ quæ tunc in manipulis erat, ita vt operta ex his domus cerneretur omnino, tũc immisso per partes diuersas igne, cùm iá super hos infelices materia ędificij exusta dirueret, excitantur, emittunt voces: sed non fuit qui exaudiret, donec tota domo adusta ipsos pariter ignis absorberet. Vrsus verò metuens, basilicã sancti Iuliani expetiit: datísque regi muneribus, res suas in solidum recepit.

47 CHLODOVEVS verò Chilperici filius de Turonico eiectus, Burdegalam abiit. Denique cum apud Burdegalẽsem ciuitatem nullo prorsus inquietante resideret, Sigulfus quidã à parte Sygiberti, se super eum obiecit. quem fugientem cum tubis & buccinis quasi labentem ceruum fugans, insequebatur. qui vix ad patrem regredi liberum habuit aditũ. Tamen per Andegauos regressus, ad eum re-

diit. Cum autem contentio inter Guntchramnum & Sygibertum reges verteretur, Guntchramnus rex apud Parisios omnes episcopos regni sui congregat, vt inter vtrosq; quid veritas haberet, edicerent. Sed vt bellum ciuile in maiori pernicitate cresceret, eos audire peccatis facientibus distulerunt. Chilpericus autem rex in ira commotus, per Theodobertum filium suum seniorem, qui à Sygiberto quondam adprehensus sacramentum dederat vt ei fidelis esset, ciuitates eius peruadit, id est Turonos & Pictauos, & reliquas citra Ligerim sitas. Qui Pictauos veniēs contra Gundobaldum ducem pugnauit. Terga autē vertente exercitu partis Gūdobaldi, magnam ibi stragem de populo illo fecit. Sed & de Turonica regione maximam partem incendit, & nisi ad tempus manus dedissent, totam continuo debellasset. Commoto autem exercitu Lemouicinum, Cadurcinum, vel reliquas illorū prouincias peruadit, vastat, euertit, ecclesias incendit, ministeria detrahit, clericos interficit, monasteria virorū deiicit, puellas deludit, & cūcta deuastat, fuitque illo in tēpore peior in ecclesiis gemitus, quàm tempore persecutoris Diocletiani,

48 ET adhuc obstupescimus & admiramur, cur tantæ super eos plagę inruerāt: sed recurramus ad illud quod parentes eorū egerunt, & isti perpetrant: illi post prædicationem sa-

cerdotum, de fanis ad ecclesias sunt conuersi: isti quotidie de ecclesiis prædas detrahunt. illi sacerdotes domini ex toto corde venerati sunt, & audierunt: isti non solum non audiunt, sed etiam persequuntur. illi monasteria & ecclesias ditauerunt: isti eas diruunt ac subuertunt. Quid de Latta monasterio referam, in quo beati Martini habentur reliquiæ? cum ad eum vnus cuneus hostium aduentaret, & fluuium qui propinquus est, transire disponeret, vt monasterium expoliaret, clamauerunt monachi dicentes: Nolite ô barbari, nolite huc transire. Beati enim Martini istud est monasterium. Hæc audientes eorum multi compuncti à dei timore regressi sunt. Viginti tamen ex ipsis, qui non metuebant deum, neque beatum confessorem honorabant, ascendentes nauem illuc transgrediuntur, & inimico stimulante, monachos cædunt, monasterium euertunt, résque diripiunt, de quibus facientes sarcinas, naui imponunt. Ingresśíque fluuium, protinus vibrante carina huc illúcque feruntur. Cúmque amisso auxilio remorum, hastilibus lancearum in fundum aluei defixis remeare conarentur, nauis sub pedibus eorum dehiscit, & vniuscuiusque ferrum quod contra se tenebat, pectori defigitur, transuerberatíque cuncti à propriis iaculis interimuntur. Vnus tantum ex ipsis qui eos

increpabat, ne ista committerent, remansit inlæsus. Quod si hoc quis fortuitu euenisse iudicat, cernat vnu insontem plurimis euasisse de noxiis. Quibus interfectis, monachi ipsos & res suas ex alueo detrahentes, illos sepelientes res domi restituunt.

49 DVM hæc agerentur, Sygibertus rex gentes illas quæ vltra Rhenum habentur, commouet, & bellum ciuile ordiens, contra fratrem suum Chilpericum ire destinat. Quod audiés Chilpericus, ad fratrem suum Guntchramnũ legatos mittit. Qui cõiuncti pariter fœdus ineunt, vt nullus fratrẽ suum perire sineret. Sed cum Sygibertus gentes illas adducés venisset, & Chilpericus de alia parte cum suo exercitu resideret, nec haberet rex Sygibert⁹ super fratrem iturus, vbi Sequanã fluuium trãsmearet, fratri suo Guntchramno mandat dicens: Nisi me permiseris per tuam sortem hunc fluuium transire, cum omni exercitu meo super te pergam. Quod ille timens, fœdus cum eodé iniit, eúmque sransire permisit. Denique sentiens Chilpericus, quòd Gũtchrammus, scilicet relicto eo ad Sygibertum transisset, castra mouit & vsque Aualocium Carnotẽsem vicũ abiit. Quem Sygibertus insecutus, campũ sibi præparari petiit. Ille verò timens, ne conliso vtroque exercitu, etiam regnum eorum cõrueret, pacem petiit, ciuitatésque eius quas Theodobertus male peruaserat, reddidit, deprecãs vt nullo

nullo casu culparentur carũ habitatores, ques ille iniuste igni ferróque obprimẽs adquisierat. Vicos quoque qui circa Parisios erant, maxime tunc flamma consumpsit, & tam domus quàm res reliquæ ab hoste direptæ sunt, vt etiam & captiui ducerentur. Obtestabatur enim rex, ne hæc fierent: sed furorem gẽtium quæ de vlteriore Rheni amnis parte venerát, superare non poterat. sed omnia patienter ferebat, donec redire posset ad patriam. Tũc ex gẽtilibus illis contra eum quidam murmurauerũt, cur se à certamine substraxisset. Sed ille vt erat intrepidus, ascenso equo, ad eos dirigit, cósque verbis lenibus demulsit, multos ex eis postea lapidibus obrui pręcipiens. Sed nec hoc sine beati Martini fuisse virtute ambigitur, vt hi sine bello pacificarentur. Nam in ipsa die qua hi pacem fecerunt, tres paralytici ad beati basilicam sunt directi, quod in sequẽtibus libris domino iuuante differemus.

50 DOLOREM enim ingerit animo, ista ciuilia bella referre. Nam post annum iterum Chilpericus ad Guntchramnum fratrem suum legatos mittit dicens: Veniat frater meus, & videamus nos, & pacificati persequamur Sygibertum inimicum nostrum. Quod cum fuisset factum, séque vidissent, ac muneribus honorassent, commoto Chilpericus exercitu vsque Rhemos accessit, cuncta incendens atque debellans. Quod audiens Sygibertus, ite-

rum conuocatis gentibus illis quarum ſupra memoriam fecimus, Pariſios venit, & contra fratrem ſuum ire diſponit, mittens nuncios Dunenſibus & Turonicis, vt contra Theodobertum ire deberent. Quod illi diſſimulantes, rex Godegiſilum & Guntchramnum duces in capite dirigit. Qui commouentes exercitum aduerſus eum, pergunt. At ille derelictus à ſuis, cum paucis remanſit: ſed tamen ad bellum exire non dubitat. Ineuntes autem prelium, Theodobertus euictus, in campo proſternitur, & ab hoſtibus exanime corpus, quod dici dolor eſt, ſpoliatur. Tunc ab Arnulfo quodam collectus, ablutúſque ac dignis veſtibus eſt indutus, & ad Engoliſmenſem ciuitatem ſepultus. Chilpericus verò cognoſcens, quòd iterum ſe Guntchramnus cum Sygiberto pacificaſſet, ſe infra Tornacenſes muros cum vxore & filiis ſuis communiuit.

51 IN eo anno fulgur per cælũ diſcurriſſe viſum eſt, ſicut quondã ante mortẽ Chlotharij factum vidimus. Sygibertus verò obtentis ciuitatibus illis, quæ citra Pariſios ſunt poſitę, vſq; Rothomagenſem vrbem acceſſit, volens eaſdem vrbes hoſtibus cedere. Quod ne faceret, à ſuis prohibitus eſt. regreſſus inde, Pariſios eſt ingreſſus: ibíque ad eum Brunichildis cum filiis venit. Tunc Frãci, qui quõdam ad Childebertum aſpexerant ſeniorem, ad Sygibertũ le-

gationem mittunt, vt ad eos veniẽs, derelicto Chilperico, super seipsum regẽ stabilirent. Ille verò hæc audiens, misit qui fratrẽ suũ in suprà memorata ciuitate obsiderẽt, ipse illuc properare deliberãs. Cui sanctus Germanus episcopus dixit, Si abieris, & fratrem tuũ interficere nolueris, viuus & victor redies: sin autẽ aliud cogitaueris, morieris: sic enim dominus per
» Salomonem dixit: Foueam quam fratri tuo
» parabis, in eam conrues. Quod ille peccatis facientibus, audire neglexit. Veniente autem illo ad villam, cui nomen est Victoriacum, collectus est ad eum omnis exercitus, impositóque super clypeo sibi regem statuunt. Tunc duo pueri cum cultris validis, quos vulgo Scramasaxos vocant, infecti vino, maleficati à Fredegunde regina, cum aliam causam se gerere simularent, vtraque ei latera feriunt. At ille vociferans, atque conruens, non pòst multo spacio emisit spiritum: ibíque & Charegisilus cubicularius eius conruit: ibi & Sygila qui quondam ex Gothia venerat, multum laceratus est: & postea ab Chilperico rege comprehensus, incensis cum cauteriis candentibus omnibus iuncturis, ac membratim separatus, crudeliter vitam finiuit. Fuit autem Charegisilus ille tam leuis opere, quàm grauis cupiditate: de minimis consurgens, magnus per adulationes cum rege effectus est: competitor rerum alienarũ, testamẽtorũq; effractor:

Martini, anni ccccxii. A transitu sancti Martini vsque ad transitum Chlodouei regis, anni cxij. A transitu Chlodouei regis vsque ad transitum Theodoberti, anni xxxvij. A transitu Theodoberti vsque ad exitum Sygiberti, anni xxix. Qui sunt simul anni, quinquies mille septingenti septuaginta quatuor.

GREGORII TVRONICI HISTORIARVM Liber quintus.

TEdet me bellorum ciuiliũ diuersitates quæ Francorum gentem & regnum valde proterunt, memorare: in quo quod peius est, tempus illud quod dominus de dolorum prædixit initio, iam videmus. Consurgit pater in filium, filius in patrem: frater in fratrem, proximus in propinquum. Debebant enim eos exempla anteriorum regum terrere, qui vt diuisi, statim ab inimicis sunt interempti. Quotiens & ipsa vrbs vrbium, & totius mundi caput, iniens bella ciuilia diruit: quo cessante, rursum quasi ab humo surrexit. Vtinam & vos ô reges in his

prælia in quibus parentes veſtri deſudauerũt, exerceremini, vt gentes veſtra pace cõterritæ, veſtris viribus premerentur. Recordamini quid caput victoriarum veſtrarum Chlodoueus fecerit, qui aduerſos reges interfecit, noxias gentes eliſit, patrias gentes ſubiugauit: quarum regnum vobis integrum inlęſumque reliquit. Et cum hoc faceret, neque aurum, neque argentum ſicut nunc eſt, in theſauris veſtris habebatur. Quid agitis? quid quæritis? quid non abundatis? In domibus deliciæ ſupercreſcunt: in promptuariis, vinum, triticũ, oleúmque redundat: in theſauris aurum atque argentum coaceruatur. Vnũ vobis deeſt, quòd pacem non habentes, dei gratia indigetis. Cur vnus tollit alteri ſuum? cur alter concupiſcit alienum? Cauete illud quæſo apoſtoli: Si inuicem mordetis & comeditis, videte ne ab inuicem conſumamini. Scrutamini diligenter veterum ſcripta, & videbitis quid ciuilia bella parturiant. Requirite quid de Carthaginẽſibus ſcribat Oroſius: qui cum poſt ſeptingentos annos ſubuerſam dicat ciuitatem & regionem eorum, addidit: Quæ res eam tandiu ſeruauit? concordia. Quæ res eam poſt tanta deſtruxit tempora? diſcordia. Cauete diſcordiam, cauete bella ciuilia quæ vos populúmque veſtrum expugnant. Quid aliud ſperandum erit, niſi cum exercitus veſter ceciderit, vos ſine ſola-

tio relicti, atque à gentibus aduersis obpressi protinus conruatis? Si te ô rex, bellum ciuile delectat, illud quod apostolus in hominem agi meminit, exerce, vt spiritus concupiscat aduersus carnem, & vitia virtutibus cedant, & tu liber capiti tuo, id est Christo seruias, qui quondam radici malorum seruieras compeditus.

IGITVR interempto Sygiberto rege apud Victoriacũ villam, Brunichildis regina cum filiis Parisiis residebat. Quod factum cum ad eam perlatum fuisset, & conturbata dolore ac luctu, quid ageret, ignoraret, Gundobaldus dux adprehensum Childebertum filium eius paruulum furtim abstulit: ereptũque ab imminenti morte, collectísque gentibus, super quas pater eius regnum tenuerat, regem instituit, vix lustro ætatis vno iam peracto. qui die dominici natalis regnare cœpit. Anno igitur primo regni eius, Chilpericus rex Parisios venit, adprehensámque Brunichildem, apud Rothomagensem ciuitatem in exilium trusit, thesaurósque eius quos Parisios detulerat, abstulit. Filias verò eius Meldis vrbe teneri præcepit. Tunc Rucculenus cum Cœnomanicis Turonos venit, & prędis egit, & multa scelera fecit: quod insequenti qualiter à virtute beati Martini pro tantis malis quæ gessit, percussus interiit, memoramus.

vt Chilpericus rex comperit, cum exercitu illuc dirigit, mittens nuncios ne ſibi iniuriam facerent, & excidium de vtroque eueniret exercitu. Illi autem hæc negligentes, præparantur ad bellum: commiſſóque prælio inualuit pars Chilperici, atque fugauit partem ſibi aduerſam, multos ex ea ſtrenuos atque vtiles viros proſternens, fugatíſque reliquis Sueſſionas ingreditur. Quæ poſtquam acta ſunt, rex propter coniugationem Brunichildis, ſuſpectum habere cœpit Merouerũ filium ſuum, dicens hoc prælium eius nequitia ſurrexiſſe: ſpoliatúmque armis, datis cuſtodibus liberè cuſtodiri præcepit, tractans quid de eo in poſterum ordinaret. Godinus autem, qui à ſorte Sygiberti ſe ad Chilpericum tranſtulerat, & multis ab eo muneribus locupletatus eſt, caput belli iſtius fuit: ſed in campo victus, primus fuga dilabitur: villas verò quas ei rex à fiſco in territorio Sueſſionico indulſerat, abſtulit, & baſilicæ contulit beati Medardi. Ipſe quoque Godinus non poſt multum tempus repentina morte præuentus, interiit. Cuius coniugem Rauchingus accepit, vir omni vanitate repletus, ſuperbia tumidus, elatione proteruus: qui ſe ita cum ſubiectis agebat, vt nõ cognoſceret in ſe aliquid humanitatis habere, ſed vltra modum humanæ malitiæ atque ſtultitiæ in ſuos deſæuiens, nefanda mala gerebat. Nam ſi ante eum, vt ad-

ſolet, conuiuio vtentẽ puer cereũ tenuiſſet, nudari eius tibias faciebat, atq; tãdiu in his cereũ cõprimi donec lumine priuaretur: iterũ cũ illuminatus fuiſſet, ſimiliter faciebat, vſq; dum totę tibię famuli tenentis exurerẽtur. Quòd ſi vocem emittere, aut ſe de loco illo alia in parte mouere conatus fuiſſet, nudus ilico gladius imminebat: fiebátq; vt hoc flente, iſte magna lętitia exultaret. Aiebant enim quidam, eo tẽpore duo de famulis eius, vt ſæpe contingit, mutuo ſe amore dilexiſſe, virum ſcilicet & puellam. Cúmque hæc dilectio per duorum annorum aut eo amplius ſpacia traheretur, coniuncti pariter eccleſiam petierunt. Quod cùm Rauchingus comperiſſet, accedit ad ſacerdotem loci: rogat ſibi protinus reddi ſuos famulos excuſatos. Tũc ſacerdos ait ad eum: Noſti enim quę veneratio debeat impẽdi eccleſiis dei: non enim poteris eos accipere, niſi vt fidẽ facias de permanente eorum coniunctione: ſimiliter & vt de omni pœna corporali liberi maneãt, repromittas. At ille, cùm diu ambiguus cogitatione ſiluiſſet, tandem conuerſus ad ſacerdotẽ, poſuit manus ſuas ſuper altare cum iuramẽto, dicens: Quia nunquam erunt à me ſeparandi, ſed potius ego faciam, vt in hac coniunctione permaneãt: quia quãquam mihi moleſtum fuerit, quòd abſq; mei conſilij conniuẽtia talia ſint geſta, illud tamẽ libens amplector, quod nec hic ancillam alte-

rius, neque hæc extranei ſeruum acceperit. Credidit ſacerdos ille ſimpliciter promiſſionẽ hominis callidi, reddidítque homines excuſatos. Quibus ille acceptis, & gratias agẽs, abſceſſit ad domũ ſuá: & ſtatim iuſſit elidi arborẽ, trũcatámq; columná eius per capita cuneo ſciſſam pręcepit excauari: effoſſáq; in altitudine triũ aut quatuor pedũ humo, deponi vas iubet in foueá. Ibíq; puellá vt mortuá cõponẽs, puerũ deſuper iactari pręcepit: pôſitóq; opertorio, foſſam humo repleuit, ſepeliuitque eos viuẽtes dicens, Quia non fruſtraui iuramentũ meũ, vt nõ ſepararẽtur hi in ſempiternũ. Quę cũ ſacerdoti nũciata fuiſſent, cucurrit velociter: & increpás hominẽ vix obtinuit vt detegerẽtur. Verũtamen puerũ viuũ extraxit, puellá verò reperit ſuffocatá. In talib⁹ enim operibus valde nequiſſimus erat, nullá aliam habẽs potius vtilitatẽ, niſi in cachinnis ac dolis, omnibúſq; peruerſis rebus. Vnde nõ immerito taliter exceſſit à vita qui talia geſſit, cùm frueretur hac vita, quod in poſterum digeſturi ſumus. Syggo quoque referẽdarius qui anulum regis Sygiberti tenuerat, & ab Chilperico rege ita prouocatus erat, vt ſeruitium quod tẽpore fratris ſui habuerat, obtineret, ad Childebertũ regem Sygiberti filium relicto Chilperico tranſiuit, réſque eius quas in Sueſſionico habuerat, Anſoualdus obtinuit. Multi autem & alij de his qui ſe de regno Sygiberti ad

Chilpericũ tradiderãt, recesserunt. Vxor quoque Syggonis non pòst multo tẽporis spacio obiit: sed ille aliam rursus accepit.

4 HIS diebus Rucculenus ab Chilperico missus, Turonos aduenit cum magna iactantia, & vltra Ligerim castra ponens, nuncios ad nos direxit, vt scilicet Guntchramnũ, qui tunc de morte Theodoberti impetebatur, à basilica sancta deberemus extrahere. Quod si non faceremus, & ciuitatem, & omnia suburbana eius iuberet incẽdio concremari. Quo audito mittimus ad eum legationem, dicentes: Hæc ab antiquo facta non fuisse quæ hic fieri deposcebat: sed nec modo permitti posse, vt basilica sancta violaretur. Quod si fieret, nec sibi fore prosperum, nec regi qui hæc iussa mãdasset: metuerétque magis sanctitatem antistitis, cuius virtus hesterna die paralyticam direxisset. Nihil ex his ille formidans, cùm in domo ecclesiæ vltra Ligerim resideret, domum ipsam quæ clauis adfixa erat, dissecat. Ipsos quoque clauos Cœnomannici qui tunc cum eodem aduenerant, impletis follibus portãt, annonas euertunt, & cuncta deuastant. Sed dum hæc Rucculenus agit, à deo percutitur, morbóque regio croceus effectus, mandata aspera remittit, dicens: Nisi hodie proieceritis Guntchramnum ducẽ de basilica, ita cuncta virentia quæ sunt circa vrbem adteram, vt dignus fiat aratro locus ille. Interim aduenit

dies sanctus Epiphaniæ: & hic magis ac magis torqueri cœpit. Tunc accepto à suis consilio, amne trãsacto, ad ciuitatem accedit. Denique cùm psallẽtes de ecclesia egressi ad sanctam basilicam properarent: hic post crucem præcedentibus signis, equo superpositus ferebatur. Verùm vbi basilicam sanctam introiit, mox furor minantis intepuit: regressúsque ab ecclesia, nihil cibi ea die accipere potuit. Exinde cùm valde anhelus esset, Pictauum abiit. Erãt enim dies sanctæ quadragesimæ, in qua fœtus cuniculorum sæpe comedit. Dispositis verò actionibus, quibus in calendis Martiis ciues Pictauos vel adfligeret, vel damnaret, pridie animam reddidit: & sic superbia, tumórq; quieuit.

5 EO tempore Felix Namneticæ vrbis episcop⁹, literas mihi scripsit, plenas obprobriis, scribens etiam fratrem meum ob hoc interfectũ, eo quòd ipse cupidus episcopatus, episcopum interfecisset. Sed vt hæc scriberet, villam ecclesię concupiuit. Quam cùm dare nollem, euomuit in me, vt dixi, plenus furore, obprobria mille. Cui aliquãdo ego respõdi, Memen
» to dicti prophetici: Væ his qui iungunt domũ
» ad domum, & agrum ad agrum copulãt. nun
» quid soli inhabitabunt terram? O si te habuisset Massilia sacerdotẽ, nũquam naues oleum, aut reliquas species detulissent, nisi tantũ chartam quo maiorem opportunitatem scribendi

ad bonos infamandos haberes. Sed paupertas chartæ, finem imponit verbositati: immensæ enim erat cupiditatis atque iactantiæ. Sed ego ista postponens, ne illi similis appaream, illud explicabo, qualiter germanus meus ab hac luce migrauerit, & quàm velocem in percussorem eius dominus præstiterit vltionem. Consenescēte beato Tetrico ecclesiæ Lingonicæ sacerdote, cum Lampadium diaconum quem creditorem habuit, deiecisset, & frater meus dum pauperibus quos ille male spoliauerat, opitulari cupiens cōsensisset in eius humiliationem, odium ex hoc incurrit. Interea beatus Tetricus à sanguine sauciatur: cui cū nulla medicorum fomenta valerent, conturbati clerici, & à pastore vtpote destituti, Mondericum expetunt: qui à rege indultus ac tōsuratus, episcopus ordinatur, sub ea specie, vt dum beatus Tetricus viueret, hic Ternodorēse castrum, vt archipresbyter regeret, atq; in eo commoraretur: migrante verò decessore, iste succederet. In quo castro dum habitaret, iram regis incurrit: adserebatur enim contra eū, quòd ipse Sygiberto regi aduersus fratrem suum Guntchramnum venienti, alimēta & munera præbuisset. Igitur extractus à castro, in exilium super ripam Rhodani in turri quadam arcta atq; detecta retruditur: in qua per duos ferè annos cum grandi cruciatu cōmoratur. Obtinente beato Nicetio episco-

po, Lugdunũ regreditur: habitauítq; cum eo per duos menſes. Sed cùm obtinere non poſſet à rege, vt in locum vnde deiectus fuerat, reſtitueretur, nocte per fugam lapſus ad Sygiberti regnum tranſiit, & apud Ariſitenſem vicum epiſcopus inſtituitur, habens ſub ſe plus minus diœceſes quindecim, quas primũ Gothi quidam tenuerant, nunc verò Dalmatius Ruthenenſis epiſcopus vendicabat. Quo abeunte iterum Lingonici Silueſtrum propinquum, vel noſtrum, vel beati Tetrici epiſcopũ expetunt. Sed vt eum peterẽt, fratris mei hoc inſtinctu fecerunt. Interea tranſeunte beato Tetrico, hic tõſo capite, preſbyter ordinatur, accepta omni poteſtate de rebus eccleſiæ: qui verò vt benedictionem epiſcopalem Lugduni accipiat, iter parat. Quæ dum aguntur, ipſe quia iam diu epilepticus erat, ab hoc morbo correptus, aſperius extra ſenſum factus, & per dies duos aſſiduè dans mugitũ, tertia die ſpiritum exhalauit. Quibus peractis, Lampadius, vt ſuperius diximus, ab honore & facultate priuatus in odio Petri diaconi, cum filio Silueſtri coniungitur, machinans atque confirmans patrem ſuum ab ipſo fuiſſe maleficiis interfectum. At ille ætate iuuenis, ſenſu leuis, contra eũ cõmouetur, ipſum impetẽs publicè parricidã. Porrò ille hæc audiẽs, facto placito in præſentia ſancti Nicetij epiſcopi auunculi matris meæ, Lugdunum dirigitur: & ibi Sya-

grio episcopo coram adstante, & aliis sacerdotibus multis cum secularium principibus, se sacramento exuit: nunquam se in mortem Siluestri mixtum fuisse. Post duos verò annos instigatus iterum à Lampadio filius Siluestri, adsequutus in via Petrum diaconum, lancea sauciatum interfecit. Quod cùm factum fuisset, de eo loco eleuatus, & ad Diuionense delatus castrum, secus sanctum Gregorium proauum nostrum sepelitur. Iste verò fugam iniēs, ad Chilpericum regem transiit, facultatibus suis fisco regis Guntchramni dimissis. Cúmq; per diuersa vagaretur pro commisso scelere, nec ei esset locus firmus ad commorandum: tandem, vt credo, contra eum sanguine inson te ad diuinam potētiam proclamāte, in quodam loco dum iter ageret, innocentem hominem euaginato gladio interemit. Cuius parētes condolentes propinqui exitum, commota seditione, extractis gladiis, eum in frusta concidunt, membratímque dispergunt. Talem iuxta iudicium dei exitum miser accepit, vt qui propinquum innocentem interemerat, ipse nocens diutius non maneret: nam tertio hæc ei euenerūt anno. Denique Siluestri post transitum, Lingonici iterum episcopum flagitantes, Pappolum qui quondam archidiaconus Augustidunensis fuerat, accipiūt: qui multa, vt adserunt, egit iniqua, quæ à nobis prætermittuntur, ne detractatores fratrum

esse

esse videamur. Tamen qualem habuerit exitum, non omittam. Anno octauo episcopatus sui, dum diœceses ac villas ecclesiæ circumiret, quadam nocte dormienti apparuit illi B. Tetricus vultu minaci. Cui ita, Quid tu, inquit, hic Pappole? vt quid sedem meã polluis? vt quid ecclesiam peruadis? vt quid oues mihi creditas sic dispergis? cede loco, relinque sedem, abscede longius à regione. Et hęc dicens, virgam quam habebat in manu, pectori eius cum ictu valido impulit. In quo ille euigilans, dum cogitat quid hoc esset, ficta in loco illo defigitur, ac dolore maximo cruciatur. Abhorret cibum potúmque, & mortem iam sibi proximam præstolatur. Quid plura? Tertia die cùm sanguinem ore proiiceret, expirauit. Exinde elatus Lingonas, est sepultus. In cuius locum Mummolus abbas quem Bonum cognomento vocant, episcopus substituitur: quem multi magnis laudibus prosequuntur, esse eum castum, sobrium, moderatum, ac in omni bonitate promptissimum, amantem iustitiam, charitatem, omni intentione diligentem. Qui accepto episcopatu, cognoscens quòd Lampadius multum de rebus fraudasset ecclesiæ, ac de spoliis pauperum, agros, vineásque, vel mancipia congregasset, eum ab omni re nudatum à præsentia sua iussit abigi. Qui nunc in maxima paupertate degens, manibus propriis victum quærit. Hæc

de his sufficiant.

6 ANNO verò quo supra, id est quo mortuo Sygiberto Childebertus filius eius regnare cœpit, multæ virtutes ad sepulcrum beati Martini apparuerunt, quas in illis libellis scripsi, quos de ipsis miraculis componere tentaui. Et licet sermone rustico, tamen celare passus non sum, quæ aut ipse vidi, aut à fidelibus relata cognoui. hic tantum quid negligentibus euenerit, qui post virtutem cælestem terrena medicamenta quæsierunt, exsoluam, quia sicut per gratiam sanitatum, ita & per castigationem stultorum virtus eius ostenditur. Leonastes Biturigis archidiaconus decidentibus cataractis, lumine caruit oculorum. Qui cùm per multos medicos ambulans, nihil omnino visionis recipere posset, accessit ad basilicam beati Martini: vbi per duos aut tres menses consistens, & ieiunans assiduè, lumen vt reciperet flagitabat. Adueniente autem festiuitate, clarificatis oculis cernere cœpit: regressus quoque domum, vocato quodam Iudæo, ventosas quorum beneficio oculis lumen augeret, humeris superponit. Decedente quoque sanguine, rursus in recidiuam cęcitatem redigitur. Quod cùm factum fuisset, rursum ad templum sanctum regressus est. Ibíque iterum longo spacio cõmoratus, lumen recipere non meruit. Quod ei ob peccatum non præstitum reor, iuxta il-

„ lud dominicũ oraculum, Qui habet, dabitur
„ ei,& abundabit:& qui nõ habet, ipſum quod
„ habet auferetur ab eo.& illud, Ecce ſanus fa-
„ ctus es,iã noli peccare,ne quid tibi deterius e-
„ ueniat.Nã perſtitiſſet hic in ſanitate, ſi Iudęũ
non induxiſſet ſuper diuinamvirtutem.Tales
„ enim admonet & arguit apoſtolus,dicẽs, No
„ lite enim iugum ducere cum infidelibus.Quę
„ enim participatio iuſtitię cum iniquitate?aut
„ quæ ſocietas lucis cum tenebris? Quæ autem
„ communicatio Chriſti cum Belial? aut quæ
„ pars fideli cum infideli? quis autem conſen-
„ ſus templo dei cum idolis? Vos eſtis enim tẽ-
„ plum dei viui: propterea exite de medio eo-
„ rum, & ſeparamini ab his, ait dominus.Ideo
doceat vnumquenque Chriſtianum hæc cau-
ſa,vt quando cęleſtem accipere meruerit me-
dicinam,terrena non requirat ſtudia.

7 SED & illud commemorare libet, qui vel
quales viri hoc anno à domino ſunt conuoca-
ti. Vnde magnum eum & deo acceptabilem
ego cenſeo, qui tales de noſtra terra ſuo para-
diſo collocauit. Nã benedictus Senoch pre-
ſbyter,qui apud Turonos morabatur, ſic mi-
grauit à ſeculo.Fuit autem genere Theifalus,
& in Turonico clericus factus, in cellulam
quam ipſe inter parietes antiquos compoſue-
rat, ſe remouit: collectíſque monachis, ora-
torium quod multo tempore dirutum fuerat,
reparauit. Idem ſuper infirmos multas virtu-

bibebat, præter aquam parumper melle linitam: ſed nec pulmento aliquo vtebatur. Cuius victus erat panis in aquam infuſus atq; ſale reſperſus: huius oculi nunquam caligauerũt. Erat autem in oratione aſſiduus: quam ſi parũper prætermiſiſſet, aut legebat aliquid, aut ſcribebat. Frigoriticis puſtulis laborantibus, vel reliquis morbis, ſæpe per orationem remedia conferebat. Sed & alia ſigna multa fecit, quę per ordinem longũ eſt enarrare. Cilicium ſemper puro adhibebat corpori. Qui octogenaria ætate abſcedens à ſeculo, migrauit ad Chriſtum. Scripſimus & de huius vita libellũ.

11 ET quia ſemper deus noſter ſacerdotes ſuos glorificare dignatur, quid Aruerno de Iudæis hoc anno contigerit, pandam. Cum eoſdem plerunque beatus Auitus epiſcopus commoneret, vt relicto velamine legis Moſaicæ, ſpiritaliter lecta intelligerent, & Chriſtum filium viuentis dei prophetica & legali auctoritate promiſſum, corde puriſſimo in ſacris literis contemplarentur, manebat in pectoribus eorum, iam non dicam velamen illud quo facies Moyſi obũbrabatur, ſed paries: ſacerdote quoque orante vt conuerſi ad dominũ, velamẽ ab eis literæ rumperetur, quidá ex his ad ſanctum paſcha, vt baptizaretur expetiit, renatúſque deo per baptiſmi ſacramentum, cum albatis reliquis in albis & ipſe procedit. Ingrediẽtibus autẽ populis portam

ciuitatis, vnus Iudæorum ſuper caput conuerſi Iudæi oleum fœtidum diabolo inſtigante diffudit. Quod cùm cunctus abhorrens populus voluiſſet eum vrgere lapidibus, pontifex vt fieret non permiſit. Die autem beato quo dominus ad cælos poſt redemptum hominem aſcendit glorioſus: cùm ſacerdos de eccleſia ad baſilicam pſallendo procederet, inruit ſuper ſynagogam Iudæorum multitudo tota ſequentium, deſtruénſque à fundamentis, campi planitiei locus adſimilatur. Alia autẽ die ſacerdos eis legatos mittit, dicens: Vi ego vos confiteri dei filium non impello, ſed tamen prædico, & ſalem ſcientiæ veſtris pectoribus trado. Paſtor ſum enim dominicis ouibus ſuperpoſitus, & de vobis ille verus paſtor qui pro nobis paſſus eſt, dixit habere ſe alias oues quę non ſunt ex ouili ſuo, quas eum oporteat adducere, vt fiat vnus grex & vnus paſtor. Ideóque ſi vultis credere vt ego, eſtote vnus grex, cuſtode me poſito: ſin verò aliud, abſcedite à loco. Illi autem diu æſtuantes atq; dubitantes, tertia die, vt credo, obtentu pontificis coniuncti in vnum, ad eum mãdata remittunt dicentes, Credimus Ieſum filium dei viui nobis prophetarũ vocibus repromiſſum. & ideo petimus vt abluamur baptiſmo, ne in hoc delicto permaneamus. Gauiſus autẽ nuncio pontifex, nocte ſancta Pentecoſtes vigiliis celebratis, ad baptiſterium foras muraneum

egressus est: ibíque omnis multitudo coram eo prostrata, baptismum flagitauit. At ille prę gaudio lachrimans cunctos aqua abluēs, chrismate liniens, in sinu matris ecclesiæ cōgregauit. Flagrabant cerei, lāpades refulgebant albicabat tota ciuitas de grege candido: nec minus fuit vrbi gaudiū, quàm quondā spiritusancto descendente super apostolos, Hierusalē videre promeruit. Fuerunt autem qui baptizati sunt, amplius quingenti. Hi verò qui baptismum percipere noluerunt, discedentes ab illa vrbe, Massiliæ redditi sunt.

12 TRANSIIT post hæc & Brachio abbas cellulæ Manatensis. Fuit autem genere Thoringus, in seruitium Sygiualdi quondam ducis venationem exercens, sicut alibi scripsimus.

13 ERGO vt ad propositum reuertamur, Chilpericus rex Chlodoueum filium suū Turonos transmisit, qui congregato exercitu inter terminum Turonicum, & Andegauum vsque Sanctonas transiit, eámque peruasit. Mummolus verò patritius Gūtchramni regis, cum magno exercitu vsq; Lemouicinū trāsiit: & cōtra Desiderium ducem Chilperici regis bellū gessit. In quo prælio cecidere de exercitu eius quinq; millia. de Desiderij verò viginti quatuor milia. Ipse quoq; Desiderius fugiens vix euasit. Mummolus verò patritius per Aruernum rediit, eámq; per loca exercitus eius

deuaſtauit,& ſic in Burgundiam peraceeſſit.

14 POST hæc Meroueus cùm in cuſtodia à patre retineretur, tonſuratus eſt, mutatáque veſte qua clericis vti mos eſt, presbyter ordinatur, & ad monaſterium Cœnomannicum quod vocatur Aninſula, dirigitur, vt ibi ſacerdotali erudiretur regula. Hæc audiens Guntchramnus Boſo, qui tunc in baſilica ſancti Martini, vt diximus, reſidebat, miſit Riculſum ſubdiaconũ, vt ei conſilium occultè prẹberet expetendi baſilicã ſancti Martini. Qui cùm abiiſſet ab alia parte, Gaïlenus puer eius aduenit. Cúmque paruum ſolatium qui eum ducebant haberẽt, ab ipſo Gaïleno in itinere excuſſus eſt, opertóque capite, indutúſq; veſte ſeculari, beati Martini templum expetiit. Nobis autem Miſſas celebrantibus, in ſanctam baſilicam, aperta reperiens oſtia, ingreſſus eſt. Poſt Miſſas autem petiit, vt ei eulogias dare deberemus. Erat autem tunc nobiſcum Ragnemodus Pariſiacæ ſedis epiſcopus, qui ſancto Germano ſucceſſerat. Quod cum refutaremus, ipſe clamare cœpit & dicere, quòd non rectè eum à cõmunione ſine fratrum cõniuentia ſuſpenderemus. Illo autem hæc dicente, cum conſenſu fratris qui præſens erat, cõteſtata cauſa canonica, eulogias à nobis accepit. Veritus autem ſum, ne dum vnum à cõmunione ſuſpendebam, in multos exiſterẽ homicida. Minabatur enim aliquos de populo

noſtro interficere, ſi communionem noſtram non meruiſſet. Multas tamen pro hac cauſa Turonica regio ſuſtinuit clades. His diebus Nicetius vir neptis meæ, propriam habés cauſam, ad Chilpericum regem abiit cum diacono noſtro, qui regi fugam Merouei narraret. Quibus viſis Fredegũdis regina ait: Exploratores ſunt, & ad ſciſcitandum quid agat rex aduenerunt, vt ſciant quid Merouco renuncient. Et ſtatim ſpoliatos in exiliũ retrudi præcepit, de quo mẽſe ſeptimo relaxati ſunt. Igitur Chilpericus nuncios ad nos direxit dicẽs: Eiicite apoſtatam illum de baſilica: ſinautem aliud, totam regionem illam igni ſuccendam. Cúmque nos reſcripſiſſemus, Impoſſibile eſſe quod temporibus hæreticorum non fuerat, Chriſtianorum nũc temporibus fieri, ipſe exercitum commouet, & illuc dirigit. Anno autem ſecundo Childeberti regis, cùm videret Meroueus patrem ſuum in hac deliberatione intentum, adſumpto ſecum Guntchramno duce ad Brunichildem pergere cogitat, dicens: Abſit vt propter meam perſonam baſilica domini Martini violentiam perferat, aut regio eius per me captiuitati ſubdatur. Et ingreſſus baſilicam, dum vigilias ageret, res quas ſecum habebat, ad ſepulchrum beati Martini exhibuit, orans vt ſibi ſanctus ſuccurreret, atque ei concederet gratiam ſuam, vt regnum accipere poſſet. Leudaſtes tunc comes cum multas ei

in amore Fredegundis insidias tẽderet, ad extremum pueros eius qui in pago egressi fuerant, circunuentos dolis gladio trucidauit, ipsúmque interimere cupiens, si reperire loco opportuno potuisset. Sed ille consilio vsus Guntchramni, & se vlcisci desiderás, redeũte Marileifo archiatro de præsentia regis, comprehendi præcipit: cæsúmque grauissimè, ablato auro argentóque eius, & reliquis rebus quas secum exhibebat, nudũ reliquit. Et interfecisset vtique, si non inter manus cædentium elapsus, ecclesiã expetisset: quẽ nos postea indutum vestimentis, obtenta vita Pictauum remisimus. Meroueus verò de patre atq; nouerca, multa crimina loquebatur: quæ cũ ex parte vera essent, credo acceptũ non fuisse deo, vt hæc per filium vulgarentur, sicut in sequentibus cognoui. Quadam enim die ad conuiuiũ eius adcitus, dum pariter sederemus, suppliciter petiit aliqua ad instructionem animæ legi. Ego verò reserato Salomonis libro, versiculũ qui primus occurrit arripui, qui hæc continebat: Oculum qui auersus aspexerit patrem, effodiant eum corui de conuallibus. Illo quoque non intelligente, consideraui hunc versiculum à domino præparatum. Tunc direxit Guntchramnus puerũ ad mulierẽ quandã sibi iam cognitam à tempore Chariberti regis, habentem spiritũ Phitonis, vt ei quæ erant euentura narraret. Adserebat præterea ipsam sibi

ante hoc tempus, nõ solum annum, sed & dië & horã, in qua rex Charibertus obiret, denũciasse. Quę hęc ei per pueros mandata remisit: Futurum est enim vt rex Chilpericus hoc anno deficiat, & Meroueus inclusis fratribus omne capiat regnum. Tu verò ducatum totius regni eius annis quinque tenebis. Sexto verò anno in vna ciuitatum quæ super Ligeris alueum sita est, in dextra eius parte fauente populo episcopatus gratiam adipisceris, ac senex & plenus dierum ab hoc mundo migrabis. Cúmq; hæc pueri redeuntes domino nunciassent, statim ille vanitate elatus tanquã si iã in cathedra Turonicæ ecclesiæ resideret, ad me hæc detulit verba. Cuius ego inridens stultitiam, dixi: A deo hæc poscenda sunt. nam credi non debent quę diabolus repromittit. ille autem ab initio mẽdax est, & in veritate nunquã stetit. Illo quoque cum confusione discedente, valde inridebam hominem qui talia credi putabat. Denique quadam nocte vigiliis in basilica sancti antistitis celebratis, dum lectulo decubans obdormissem, vidi angelum per aëra volantem: cúmque super sanctam basilicam præteriret, voce magna ait: Heu heu, percussit deus Chilpericum, & omnes filios eius: nec superabit de his qui processerunt ex lumbis eius, qui regat regnum illius in æternum. Erant ei eodem tempore de diuersis vxoribus filij quatuor, exceptis filiabus. Cum

autem hæc in posterum impleta fuissent, tunc ad liquidum cognoui falsa esse quæ promiserant arioli. Igitur commorantibus his apud basilicam sancti Martini, misit ad Guntchramnum Bosonem Fredegũdis regina, quæ ei iam pro morte Theodoberti patrocinabatur, occulte, dicens: Si Meroueum eiicere potueris de basilica vt interficiatur, magnum de me munus accipies. At ille præsto putans esse interfectores, ait ad Meroueum: Vt quid hic quasi segnes & timidi residemus, & vt hebetes circa basilicam occulimur? Veniant enim equi nostri, & acceptis accipitribus, cum canibus exerceamur venatione, spectaculísque patulis iocundemur. hoc enim aiebat callide, vt eum à sancta basilica separaret. Guntchramnus verò alias sane bonus (nam ad periuria nimium præparatus erat, veruntamen nulli amicorum sacramentum dedit, quod non protinus omisisset) egressi itaque, vt diximus, de basilica, ad Iocundiacensem domum ciuitati proximam progressi sunt: sed à nemine Meroueus nocit⁹ est. Et quia impetebatur tunc Guntchramnus de interitu, vt diximus, Theodoberti, misit Chilpericus rex epistolam scriptam ad sepulcrum sancti Martini, quę habebat insertum, vt ei beatus Martinus rescriberet, vtrum liceret extrahi Guntchramnum de basilica eius, an non. Sed Baudinus diaconus qui hanc epistolam exhibuit, chartam puram cum eadem quã

detulerat, ad ſanctum tumulum miſit. Cúmque per triduum expectaſſet, & nihil reſcripti reciperet, rediuit ad Chilpericum. Ille verò miſit alios qui à Guntchramno ſacraméta exigerent, vt ſine eius ſcientia baſilicam nō relinqueret. Qui ambienter iurans pallam altaris fideiuſſorem dedit, nunquam ſe exinde ſine iuſſione regia egreſſurum. Meroueus verò nō credens phytoniſſæ, tres libros ſuper ſancti ſepulcrum poſuit, id eſt Pſalterij, Regũ, Euangeliorum: & vigilans tota nocte, petiit vt ſibi beatus confeſſor, quid eueniret oſtenderet, & vtrum poſſit regnum capere, an non, vt domino indicante cognoſceret. Poſt hæc continuato triduo in ieiuniis, vigiliis, atque orationibus, ad beatum tumulum iterum accedens, reuoluit librum qui erat Regum. Verſus autem primus paginæ quam reſerauit, hic
» erat: Pro eo quòd dereliquiſtis dominum de-
» um veſtrum, & ambulaſtis poſt deos alienos,
» nec feciſtis rectum ante cōſpectum eius, ideo
» tradidit vos dominus deus veſter in manibus
» inimicorum veſtrorum. Pſalterii autem verſus
» hic eſt inuentus: Veruntamen propter dolo-
» ſitatem poſuiſti eis mala: deieciſti eos, dum al-
» leuarentur. Quomodo facti ſunt in deſolatio-
» nem? ſubito defecerunt: perierũt propter ini
» quitates ſuas. In Euangeliis autē hoc eſt reper-
» tum: Scitis quia poſt biduum paſcha fiet, & fi-
» lius hominis tradetur vt crucifigatur. In his

reſponſionibus ille confuſus, flens diutiſſime ad ſepulchrum beati antiſtitis, adſumpto ſecū Guntchramno duce cum quingentis aut eo amplius viris diſceſſit. Egreſſus autem baſilicam ſanctam, cum iter ageret per Altiſiodorenſe territorium, ab Erpone duce Guntchramni regis comprehenſus eſt. Cúmq; ab eo detineretur, caſu neſcio quo, dilapſus, baſilicam ſancti Germani ingreſſus eſt. Audiens hæc Guntchramnus rex in ira cōmotus Erponem ſeptingētis aureis dānat, & ab honore remouet, dicēs: Retinuiſti, vt ait frater meus, inimicum ſuū. quod ſi hoc facere cogitabas, ad me eū debuiſti prius adducere: ſin autē aliud, nec tangere debueras quem tenere diſſimulabas. Exercitus autem Chilperici regis vſque Turonos accedens, regionem illam in prædas mittit, ſuccendit, atque deuaſtat: nec rebus ſancti Martini pepercit, ſed quod manu tetigit, ſine vllo dei intuitu, aut timore, diripuit. Meroueus prope duos menſes, ad ante dictam baſilicā reſidens, fugam iniit, & ad Brunichildem reginam v.ſq; peruenit. ſed ab Auſtraſiis non eſt collectus. Pater verò eius exercitum contra Campanenſes commouit, putans eum ibidem occultari: ſed nihil nocuit, nec eū potuit reperire.

15 ET quia tempore illo quo Alboinus in Italiam ingreſſus eſt, Chlotharius & Sygibertus Suauos, & alias gentes in loco illo poſue-

runt,hi qui tempore Sygiberti regreſſi ſunt, id eſt qui cum Alboino fuerant, contra hos conſurgunt, volentes eos à regione illa extrudere ac delere. At illi obtulerunt eis tertiam partem terræ,dicentes: Simul viuere ſine conliſione poſſumus. Sed illi contra eos irati, eo quòd ipſi hoc antea tenuiſſent, nullatenus pacificare voluerunt. Dehinc obtulerunt eis iterum iſti medietatem: poſt hæc duas partes, ſibi tertiam relinquentes. Nolentibus autem illis, obtulerunt cum terra omnia pecora, tantum vt àbello ceſſarent. Sed nec hoc illi adquieſcentes, certamen expetunt. Et inter ſe ante certamen, qualiter vxores Suauorum diuiderent,& qui quam poſt eorum exitum acciperet,tractant,putantes eos iam quaſi interfectos habere. Sed domini miſeratio quæ iuſtitiam facit, in aliam partem voluntatem eorum retorſit. Nam cõfligentibus illis: erant autem viginti ſex milia Saxonum,ex quibus viginti milia ceciderunt: Suauorum quoq; ſex milia,ex quibus quadringenti & octoginta tantum proſtrati ſunt:reliqui verò victoriam obtinuerunt. Illi quoque qui ex Saxonibus remanſerant,deteſtati ſunt, nullum ſe eorum barbam,neque capillos inciſurũ,niſi prius ſe de aduerſariis vlciſcerentur. Quibus iterum decertantibus: in maiore excidio conruerunt:& ſic à bello ceſſatum eſt.

16 IN Britanniis hæc acta ſunt. Macliauus

quondam & Bodiccus Britannorum comites, sacramentum inter se dederant, vt qui ex eis superuiueret, filios partis alterius tanquã proprios defensaret. Mortuus autẽ Bodiccus reliquit filium Theodoricũ nomine. Quo Macliãus oblitus sacramenti, expulso à patria, regnum patris eius accepit. Hic verò multo tẽpore profugus vagúsque fuit. Qui tandem miserante deo, collectis secum à Britannia viris, se super Macliauum obiecit, eúmque cum filio eius Iacob gladio interemit, partémque regni quam quondam pater eius tenuerat, in sua potestate restituit: partem vero aliam Vuaroch⁹ Macliaui filius vindicauit.

17 GVNTCHRAMNVS verò duos Magnacharij quõdam filios gladio interemit, pro eo quòd in Austrigildem reginam, eiúsq; sobolem multa detestabilia atque exsecranda proferrẽnt: facultatésque eorum fisco suo redegit. Ipse quoq; duos filios suos subito morbo oppressos perdidit. de quorum funere valde contristatus est, eo quòd orbatus absque liberis remansisset. Eo anno dubietas paschæ fuit. In Galliis verò nos cum multis ciuitatibus, quartodecimo calendas Maias sanctum pascha celebrauim⁹. Alij verò cum Hispanis, duodecimo calendas Aprilis, solennitatem hanc tenuerunt: tamen vt ferũt, fontes illi qui in Hispaniis nutu dei complentur, in nostro pascha repleti sunt Caïnone, verò Turonico vico

vico, dum ipso glorioso Resurrectionis dominicæ die Missæ celebrarentur, ecclesia cõtremuit, populúsq; cõterritus à pauore, vná vocé dedit dicés, quòd ecclesia caderet: cunctíq; ab ea etiam effractis ostiis per fugam lapsi sunt. magna post hæc lues populũ deuastauit. Post hæc Guntchramnus rex ad Childebertum nepotem suum legatos mittit, pacem petens, ac deprecans eum videre. Tũc ille cum proceribus suis ad eũ venit: qui ad põtem quẽ Petreũ vocant, coniuncti sunt, consalutantes atq; inuicem osculantes se. Guntchramnus rex ait, Euenit impulsu peccatorũ meorũ, vt absq; liberis remanerẽ: & ideo peto, vt hic nepos meus mihi sit filius. Et imponens eũ super cathedrã suam, cunctũ ei regnũ tradidit dicés, Vna nos parma protegat, vnáque hasta defendat. Quòd si filios habuero, te nihilominus tanquã vnũ ex his reputabo, vt illa cum meis, tecúmq; permaneat charitas, quam tibi hodie ego polliceor, teste deo. proceres verò Childeberti similiter pro eodẽ polliciti sunt. Et manducantes simul atque bibentes, dignísque se muneribus honorantes, pacifici discesserunt, ad Chilpericum regem legationem mittentes, vt redderet quod de eorum regno minuerat. Quod si differret, campum præpararet ad bellum. Quod ille despiciens, apud Suessionas atque Parisios, circos ædificare præcepit, eos populis spectaculum præbens.

à me ſæpius muneratos, ſed non hæc cauſa extitit, vt rex eiiceretur à regno. Nam & cum vos mihi & equos optimos, & res alias præberetis, nunquid poteram aliud facere, niſi & ego vos ſimili ſorte remunerarẽ? Recedente verò rege ad metatum ſuum, nos collecti in vnum, ſedebamus in ſecretario baſilicæ beati Petri. Confabulantibúſque nobis, ſubito aduenit Aëtius archidiaconus Pariſiacę eccleſię: ſalutatíſq; nobis, ait, Audite me ô ſacerdotes domini, qui in vnum collecti eſtis: aut enim hoc tempore exaltabitis nomen veſtrum, & bonæ famæ gratia refulgebitis: aut certè nullus vos amodo pro dei ſacerdotibus eſt habiturus, ſi perſonas veſtras ſagaciter non erigitis, aut fratrem perire permittitis. Hæc eo dicente, nullus ſacerdotum ei quicquam reſpondit. timebant enim reginæ furorem, cuius inſtinctu hæc agebantur. Quibus intentis & ora digito comprimentibus, ego aio, Attenti eſtote quæſo ſermonibus meis, ô ſanctiſſimi ſacerdotes dei, & prę́ſertim vos qui familiariores eſſe regi videmini: adhibete ei conſilium ſanctũ atque ſacerdotale, ne exardeſcens in miniſtrum dei, pereat ab ira eius, & regnũ perdat, & gloriam. Hæc me dicente, ſilebant omnes. Illis verò ſilentibus, adieci, Mementote domini mei ſacerdotes, verbi prophetici quod ait, Si viderit ſpeculator iniquitatem hominis, & non dixerit, reus erit ani-

mæ pereuntis. Ergo nolite silere, sed prædicate, & ponite ante oculos regis peccata eius, ne forte ei aliquid mali contingat, & vos rei sitis pro anima eius. An ignoratis quid nouo gestũ fuerit tempore? quomodo adprehensum Sygimundũ Chlodomeris retrusit in carcerem? dixítq; ei Auitus dei sacerdos, Ne iniicias manum in eum, & cum Burgundiam petieris, victoriam obtinebis. Ille verò abnuens quæ ei à sacerdote dicta fuerant, abiit, ipsúmque cum vxore & filiis interemit: petiítque Burgundiã: ibíque oppressus ab exercitu, interemptus est. Quid Maximus imperator? nonne cum beatũ Martinum cõpulisset communicare cuidam homicidæ episcopo: & ille quo facilius addictos morti liberaret, Regi impio consensisset, prosequente Regis æterni iudicio, ab imperio depulsus Maximus, morte pessima condemnatus est? Hæc me dicente, non respondit vllus quicquam, sed erant omnes intenti & stupentes. Duo tamen adulatores ex ipsis, quod de episcopis dici dolendum est, nunciauerunt regi dicẽtes, quia nullum maiorem inimicum in suis causis, quàm me haberet. Ilico vnus ex aulicis, cursu rapido ad me repræsentandũ dirigitur. Cũq; venissem, stabat rex iuxta tabernaculũ ex ramis factũ, & ad dexterã eius Bertchramnus episcopus, ad læuam verò Ragnemodus stabat: & erat ante eos scamnum pane desuper plenum cum diuersis ferculis. Vi-

ſoque me rex ait, O epiſcope, iuſtitiam cunctis largiri debes, & ecce ego iuſtitiam à te nõ accipio: ſed vt video, conſentis iniquitati, & impletur in te prouerbium illud, quòd Coruus oculum corui non eruet. Ad hæc ego, Si quis de nobis, ô rex iuſtitię tramitem tranſcendere voluerit, à te corrigi poteſt: ſi verò tu exceſſeris, quis te corripiet? Loquimur enim tibi, ſed ſi volueris, audis: ſi autem nolueris, quis te cõdemnabit, niſi is qui ſe pronunciauit eſſe iuſtitiam? Ad hæc ille, vt erat ab adulatoribus contra me accẽſus, ait, Cum omnibus enim inueni iuſtitiam, & tecum inuenire non poſſum. ſed ſcio quid faciam, vt noteris in populis, & iniuſtum te eſſe omnibus perpateſcat. Conuocabo enim populum Turonicũ, & dicam eis, Vociferamini contra Gregorium quòd ſit iniuſtus, & nulli hominũ iuſtitiam præſtet. Illis quoq; hæc clamantibus, reſpondebo, Ego qui rex ſum, iuſtitiã cũ eodẽ inuenire nõ poſſum, & vos qui minores eſtis inuenietis? Ad hæc ego, Quòd ſim iniuſt⁹, tu neſcis. ſcit enim ille conſcientiam meam, cui occulta cordis ſunt manifeſta. Quod verò falſo clamore populus te inſultante vociferatur, nihil eſt, quia ſciunt omnes à te hæc emiſſa. Ideóque non ego, ſed potius tu in adclamatione notaberis. Sed quid plura? Habes legem & canones: hæc te diligenter rimari oportet: & tunc quæ præceperint, ſi non obſeruaueris, noueris tibi dei iudi-

cium imminere. At ille, quasi me demulcens, quod dolosè faciens putabat me non intelligere, conuersus ad iuscellum quod coram erat positum, ait, Propter te hæc iuscella paraui: in quibus nihil aliud præter volatilia, & parumper ciceris continetur. Ad hæc ego, cognoscens adulationes eius, dixi, Noster cibus esse debet, facere voluntatem dei, & non his deliciis delectari: vt ea quæ præcipit, nullo casu prætermittamus. Tu verò qui alios de iustitia culpas, pollicere prius quòd legem & canones nõ omittas: & tunc credimus quòd iustitiam prosequaris. Ille verò porrecta dextera, iurauit per omnipotẽtem deum, quòd ea quæ lex & canones edocebant, nullo prętermitteret pacto. Post hęc accepto pane, hausto etiam vino discessi. Ea verò nocte, decantatis nocturnalibus hymnis, ostium mansionis nostræ grauibus audio cogi verberibus. Missóque puero, nuncios Fredegundis reginæ adstare cognosco. Quibus introductis, salutationem reginę suscipio. Deinde precantur pueri, vt in eius causis contrarius non existam, simúlque ducentas argenti promittunt libras, si Prætextatus me impugnante obprimeretur. dicebant enim, Iam omnium episcoporum promissionem habemus, tantum tu aduersus non incedas. Quibus ego, Si mihi mille libras auri argentíque donetis, nunquid aliud façere possum, nisi quod dominus agi præ-

cipit? vnum tantum polliceor, quòd ea quæ cæteri ſecundum canonum ſtatuta conſenſerint, ſequar. At illi non intelligentes quæ dicebam, gratias agentes diſceſſerunt, Mane autem facto, aliqui de epiſcopis ad me venerũt, ſimile mandatum ferentes: quibus ego ſimilia reſpondi. Conuenientibus autem nobis in baſilica ſancti Petri, mane rex adfuit, dixítque, Epiſcopus enim in furtis deprehenſus ab epiſcopali officio, vt auellatur canonum auctoritas ſanxit. Nobis quoq; reſpõdentibus, Quis ille ſacerdos eſſet, cui furti crimen inrogaretur: reſpondit rex, Vidiſtis enim ſpecies quas nobis furto abſtulit. Oſtenderat enim nobis ante diem tertiam rex duo volucra, ſpeciebus & diuerſis ornamentis referta: quæ preciabantur amplius quàm tria milia ſolidorum. Sed & ſacculum cum numiſmatis auri pondere tenentem quaſi milia duo: hæc enim dicebat rex, ſibi ab epiſcopo fuiſſe furata. Qui reſpondit, Recolere vos credo, diſcedente à Rothomagenſi vrbe Brunichilde regina, quòd venerim ad vos, dixíque vobis, quia res eius, id eſt quinque ſarcinas commẽdatas haberem: & frequentius aduenire pueros eius ad me, vt ea redderem, & nolui ſine cõſilio veſtro. tu autem dixiſti mihi ô rex, Eiice hæc à te, & reuertantur ad mulierem res ſuæ: ne inimicitia inter me & Childebertum nepotem meũ pro his rebus debeat pullulare.

Reuersus ergo ego ad vrbẽ, vnum volucrum tradidi pueris : non enim valebant amplius ferre. Reuersi iterum requirebant alia: iterum consului magnificentiam vestram : tu autem præcepisti dicens, Eiice eiice hæc à te ô sacerdos, ne faciat scandalum hæc causa. Iterum tradidi eis duo ex his: duo autem alia remanserunt mecum. Tu autem, quid nunc calumniaris, & me furti arguis, cùm hæc causa non ad furtum, sed ad custodiam debeat deputari? Ad hæc rex, Si hoc depositum penes te habebatur ad custodiendum, cur soluisti vnum ex his, & limbum aureis contextum filis, in partes dissecasti, & dedisti per viros qui me à regno deiicerent? Prætextatus episcopus respondit, Iam dixi tibi superius, quia munera eorum acceperam, ideóque cum non haberem de præsenti quòd darem, hinc præsumpsi, & eis vicissitudinem munerum tribui. proprium mihi esse videbatur quod filio meo Merouæo erat, quem de lauacro regenerationis excepi. Videns autem rex Chilpericus, quòd eum his calumniis superare nequiret, adtonitus valde ac conscientia confusus, discessit à nobis: vocauítque quosdam de adulatoribus suis, & ait, Victum me verbis episcopi fateor, & vera esse quæ dicit scio: quid nũc faciam vt reginæ de eo voluntas adimpleatur? Et ait, Ite, & accedentes ad eum dicite, quasi consilium ex vobismetipsis dantes: No-

ſti quòd ſit rex Chilpericus pius atque compunctus, & cito flectatur ad miſericordiam: humiliare ſub eo, & dicito ab eo obiecta à te perpetrata fuiſſe: tunc nos proſtrati omnes coram pedibus eius, dari tibi veniam impetramus. His ſeductus Prætextatus epiſcopus, pollicitus eſt ſe ita facturum. Mane autem facto, conuenimus ad conſuetum locũ: aduenienſque & rex, ait ad epiſcopum, Si munera pro muneribus his hominibus es largitus, cur ſacramenta poſtulaſti, vt fidem Meroueo ſeruarent? Reſpondit epiſcopus, Petij fateor amicitias eorum haberi cum eo: & non ſolum hominem, ſed ſi fas fuiſſet, angelum de cælo euocaſſem, qui eſſet adiutor eius: filius enim mihi erat, vt ſæpe dixi, ſpiritalis ex lauacro. Cúmque hæc altercatio altius tolleretur, Prætextatus epiſcopus proſtratus ſolo, ait, Peccaui in cælum & coram te, ô rex miſericordiſſime: ego ſum homicida nefandus: ego te interficere volui, & filium tuum in ſolio tuo erigere. Hęc eo dicente, proſternitur rex coram pedibus ſacerdotum, dicens, Audite, ô piiſſimi ſacerdotes, reum crimen exſecrabile confitentem. Cúmque nos flentes regem eleuaſſemus à ſolo, iuſſit eum baſilicam egredi. Ipſe verò ad metatum diſceſſit, tranſmittens librum canonum, in quo erat quaternio nouus adnexus, habens canones quaſi apoſtolicos, continentes hęc, Epiſcopus in homicidio, adulterio, &

ſic reliqui qui ſecuti fuerant, euanuerunt. Credo interitum Merouei pronunciaſſe. Meroueus verò dum in Remenſi Campania latitaret, nec palàm ſe Auſtraſiis crederet, à Tarabannenſibus circunuentus eſt, dicentibus, quòd relicto patre eius Chilperico, ei ſe ſubiugarét, ſi ad eos accederet. Qui velociter adſumptis ſecum viris fortiſſimis, ad eos venit. Hi preparatos detegétes dolos, in villam eum quandam concludunt, & circunſeptum cum armatis, nuncios patri dirigunt. Quod ille audiens, illuc properare deſtinat. Sed hic cùm in hoſpitiolo quodam retineretur, timens ne ad vindictã inimicorũ multas lueret pœnas, vocato ad ſe Gaïleno familiari ſuo, ait, Vna nobis vſq; nunc & anima & cõſilium fuit: rogo ne patiaris me manibus inimicorũ tradi: ſed accepto gladio inruas in me. quod ille nec dubitans, eũ cultro confodit. Adueniéte autem rege, mortuus eſt repertus. Extiterũt tunc qui adſererent verba Merouei, quæ ſuperius diximus, à regina fuiſſe cõficta: Merouecũ verò eius fuiſſe iuſſu clam interemptum. Gaïlenũ verò adprehenſum, abſciſsis manibus & pedibus, auribus, & narium ſummitatibus, & aliis multis cruciatibus adfectum, infeliciter necauerunt. Grindionem quoque intextum rotæ, in ſublime ſuſtulerunt: Gucilionem, qui quondam comes palatij Sygiberti regis fuerat, abſciſſo capite interfecerunt. Sed & alios multos

qui cum eodem venerant, crudeli nece diuersis mortibus adfecerunt. Loquebantur etiam tunc homines, in hac circunuentione Egidiũ episcopum & Guntchramnũ Bosonem fuisse maximum caput, eo quòd Guntchramnus Fredegundis reginæ occultis amicitiis potiretur pro interfectione Theodoberti: Egidius verò, quòd ei iam longo tempore esset charus.

19 CVM autem Iustinus imperator amisso sensu amẽs effectus esset, & per solã Sophiam Augustam eius imperium regeretur, populi vt in superiore libro iam diximus, Tyberium Cæsarem elegerunt, vtilem, strenuum, atque sapientem, eleemosynarium, inopúmque optimum defensorem. Qui cùm multa de thesauris quos Iustinus adgregauit, pauperibus erogaret, & Augusta illa eum frequentius increparet, quòd rempublicã redegisset in paupertatem: dicerétque, Quod ego multis annis congregaui, tu infra paucum tempus prodigè dispergis, aiebat ille, Non deerit fisco nostro: tantum pauperes eleemosynam accipiant, aut captiui redimantur. Hic est enim
» magnus thesaurus, dicente domino, Thesau-
» rizate vobis thesauros in cælo, vbi neque æru-
» go, neque tinea corrumpit, & vbi fures non
» effodiunt nec furantur. Ergo de quo deus dedit, congregemus per pauperes in cælo, vt dominus nobis augere dignetur in seculo. Et

quia vt diximus, magnus & verus Christianus erat, dum hilari distributione pauperibus opem præstat, magis ac magis ei dominus subministrat. nam deambulans per palatium, vidit in pauimento domus tabulam marmoreã, in qua crux dominica erat scalpta, & ait, Cruce tua domine frontem nostram munimus & pectora, & ecce crucem sub pedibus conculcamus. Et dicto citius, iussit eam auferri, defossâque tabula atque erecta, inueniunt subter & aliam hoc signum habentem. Nunciantésque iussit & illam auferre. Qua amota, reperiunt & tertiam: iussúque eius & hæc aufertur. Qua ablata, inueniunt magnum thesaurũ habentem supra mille auri centenaria. Sublatúmque aurum, pauperibus adhuc abundantius vt consueuerat, subministrat: nec ei dominus aliquid deficere permittebat pro bona voluntate sua. Quid ei in posterum dominus transmiserit, non omittam. Narses ille dux Italiæ, cùm in quadam ciuitate domum magnam haberet, in Italiam cũ multis thesauris egressus, ad supra memoratam vrbem aduenit: ibíque in domo sua occultè cisternam magnam fodit, in qua multa milia centenariorũ auri argentíque reposuit: ibíque interfectis conscijs, vni tantummodo seni per iuramentum condita commẽdauit. Defunctóq; Narsete, hæc sub terra latebant. Cúmque supradictus senex, huius eleemosynas assiduè cerne-

ret, pergit ad eum dicens, Si, inquit, mihi aliquid prodeſt, magnam rem tibi Cæſar edicã. Cui ille, Dic, ait, quod volueris. Proderit enim tibi, ſi quiddam nobis profuturum eſſe narraueris. Theſaurum, inquit, Narſetis recõditum habeo, quod in extremo vitæ poſitus celare non poſſum. Tunc Cæſar Tyberius gauiſus, mittit vſque ad locum pueros ſuos. Præcedente verò ſene, hi ſequuntur adtoniti. Peruenientéſque ad ciſternam, deopertámque ingrediuntur. in qua tantum aurum argentúmque reperiunt, vt per multos dies vix euacuaretur à deportantibus. Ex hoc ille amplius hilari erogatione diſpenſauit egenis.

20 IGITVR contra Salonium Sagittariúmque epiſcopos, tumultus exoritur. hi enim à ſancto Nicetio Lugdunenſi epiſcopo educati, diaconatus officium ſunt ſortiti: huiúſque tempore Salonius Ebredunenſis vrbis, Sagittariúſque Vapingenſis eccleſiæ, ſacerdotes ſtatuuntur. Sed adſumpto epiſcopatu in propriũ relati arbitrium, cœperunt in peruaſionibus, cædibus, homicidiis, adulteriis, diuerſiſque in ſceleribus, inſano furore graſſari: ita vt quodam tempore celebrante Victore Tricaſſinorum epiſcopo ſolennitatem natalitij ſui, emiſſa cohorte, cum gladiis & ſagittis inruerent ſuper eum. Venientéſque, ſciderunt veſtiméta eius, miniſtros cęciderũt, vaſa & omnem adparatum prandij auferentes, relin-

quentes episcopum in grandi contumelia. Quod cùm rex Guntchramnus comperisset, congregari synodum apud vrbem Lugdunensem iussit. Coniunctíque episcopi cum patriarcha Nicetio beato, discussis causis, inuenerunt eos de his sceleribus quibus accusabantur, valde conuictos: præceperúntque vt qui talia commiserant, episcopatus honore priuarentur. At illi cùm adhuc propitium sibi regem esse nossent, ad eum accedunt, implorantes se iniustè remotos: sibíque tribui licentiam, vt ad Papam vrbis Romanę accedere debeant. Rex verò annuẽs petitionibus eorum, datis epistolis eos abire permisit. Qui accedentes coram Papa Ioanne, exponũt se nullius rationis existentibus causis dimotos. Ille verò epistolas ad regem dirigit, in quibus locis suis eosdem restitui iubet. Quod rex sine mora, castigatis prius illis verbis multis, impleuit. Sed nulla, quod peius est, fuit emendatiò subsecuta: tamen Victoris episcopi pacem petierunt, traditis hominibus quos in seditioné direxerant. Sed ille recordatus pręcepti dominici, non debere reddi inimicis mala pro bonis, nihil his mali faciens, liberos abire permisit. Vnde in posterum à communione suspensus est, pro eo quòd publicè accusans, clam inimicis pepercisset absque cõsilio, quibus accusauerat, fratrum. Sed per fauorem regis iterum in communioné reuocatus est.

Hi verò in maioribus ſceleribus quotidie miſcebantur: & in prælìis illis, ſicut iam ſupra meminimus, quæ Mummolus cum Longobardis geſſit, tanquam vnus ex laicis, accincti arma, plurimos propriis manibus interfecerunt. In ciues verò ſuos nonnullos commoti felle, verberantes fuſtibus vſq; ad effuſionem ſanguinis, ſæuiebant. Vnde factum eſt, vt clamor populi ad regẽ denuò procederet. Eoſdémque rex arceſſiri præcepit. Quibus aduenientibus, noluit ſuis obtutibus præſentari, ſcilicet vt prius habita audientia, ſi idonei inuenirentur, ſic regis præſentiam mererentur. Sed Sagittarius felle commotus, hanc rationem durè ſuſcipiens, vt erat leuis ac vanus, & in ſermonibus inrationabilibus profluus, declamare plurima de rege cœpit, ac dicere, quòd filij eius regnum capere non poſſent, eo quòd mater eorum ex familia Magnacharij quondam adſcita, Regis thorum adiiſſet: ignorans quòd prætermiſſis nunc generibus fœminarum, regis vocitãtur liberi, qui de regibus fuerint procreati. His auditis, rex commotus valde, tã equos quàm pueros vel quęcunque habere potuerant, abſtulit, ipſóſque in monaſteriis à ſe longiori acceſſu dimotis, in quibus pœnitentiam agerent, includi præcepit, non amplius quàm ſingulos eis clericos relinquens, iudices locorum terribiliter commonens, vt ipſos cum armatis cuſtodire debeant,

beant, ne cui ad eos visitandos vllus pateat aditus. Superstites enim erant his diebus filij regis, ex quibus senior ægrotare cœpit. Accedentes autem ad regem familiares eius, dixerunt, Si propitius audire dignaretur rex verba seruorum suorum, loquerentur in auribus tuis. Qui ait, Loquimini quæ liber. dixerúntque, Ne fortè innocentes hi episcopi exilio cōdemnati fuissent, & peccatum regis augeatur in aliquo: & ideo filius domini nostri pereat. Qui ait, Ite quantocyus, & laxate eos, deprecãtes vt orent pro paruulis nostris. Quibus abeuntibus, dimissi sunt. Egressi igitur de monasteriis, coniuncti sunt pariter, & se osculantes, eo quòd olim à se visi non fuerant, ad ciuitates suas regressi sunt: & intantum compuncti sunt, vt viderentur nunquam à psallentio cessare, celebrare ieiunia, eleemosynas exercere, librum Dauidici carminis explere per diẽ, noctésque in hymnis à lectionibus meditando deducere. Sed non diu hæc sanctitas inlibata permansit: conuersiq; sunt iterum retrorsum: & ita plerunque noctes epulando atque bibendo ducebant, vt clericis matutinas in ecclesia celebrantibus, hi pocula poscerent, & vina libarent. Nulla prorsus de deo erat mẽtio, nullus omnino cursus memoriæ habebatur. Renitente aurora surgentes à cœna, mollibus se indumentis operientes, somno vinóque sepulti, vsque ad horam

diei tertiam dormiebant. Sed nec mulieres deerant cum quibus polluerentur. Exurgentes igitur abluti balneis, ad conuiuium discũbebant: de quo vespere surgentes, cœnæ inhiabant vsque ad illud lucis tempus quod superius diximus. Sic faciebant singulis diebus, donec ira dei diruit super eos, quod in posterum memoraturi sumus.

21 TVNC Vinnochus Britto in summa abstinentia à Britanniis venit Turonos, Hierosolyma accedere cupiens, nullum aliud vestimentum nisi de pellibus ouium lana priuatis habens: quẽ nos quo facilius teneremus, quia nobis religiosus valde videbatur, presbyterij gratia honorauimus. Ingetrudis autem religiosa, consuetudinem habebat aquam de sepulcro sancti Martini colligere: qua aqua deficiente, rogat vas cum vino ad beati tumulum deportari. Transacta autem nocte, id exinde, hoc presbytero præsente, adsumi mandauit: & ad se delato, ait presbytero, Aufer hinc vinum, & vnam tantum guttam de aqua benedicta vnde parum superest funde. Quod cùm fecisset, mirum dictu, vasculum quod semiplenum erat, ad vnius guttæ descensum impletum est. Idem bis aut tertio vacuatum, per vnam tantũ guttam est impletũ: quod nõ ambigitur & in hoc B. Martini fuisse virtutem.

22 HIS ita gestis, Samson filius Chilperici regis iunior, à dysenteria & febre comprehẽsus,

è rebus humanis excessit. Hic verò cùm Chilpericus rex Tornaci à fratre obsideretur, natus est: quem mater ob metũ mortis, à se abiecit, & perdere voluit. Sed cùm non potuisset obiurgata à rege, eum baptizari pręcepit. Qui baptizatus, & ab ipso episcopo susceptus, lustro vno nec perfecto, defunctus est. nam & mater eius Fredegundis, in his diebus grauiter ægrotauit, sed conualuit.

23 POST hæc in nocte quæ erat tertio idus Nouembris, apparuit nobis beati Martini vigilias celebrãtibus magnum prodigium. nam in medio lunæ stella fulgens visa est elucere: & super ac subter lunam aliæ stellæ propinquæ apparuerunt. Sed & circulus ille qui pluuiam plerunque significat, circa eam apparuit. Sed quæ hæc figurauerint, ignoramus. nam & lunam hoc anno sæpe in nigredinem versam vidimus, & ante natalem domini grauia fuere tonitrua. Sed & splendores illi circa solem, sicut iam ante cladem Aruernam fuisse commemorauimus, quos rustici soles vocant, adparuerũt: & mare vltra modũ egressum adserunt, & multa alia signa apparuerũt.

24 GVNTCHRAMNVS Boso Turonos cum paucis armatis veniens, filias suas quas in basilica sancta reliquerat, vi abstulit, & eas Pictauos ciuitatem, quia erat Childeberti regis, perduxit. Chilpericus quoque rex Pictauum peruasit, atq; nepotis sui homines

ab eius ſunt hominibus effugati. Ennodium ex comitatu ad regis pręſentiam perduxerũt. Quo exilio damnato, facultates eius fiſco ſubdiderunt. Sed poſt annum, & patriæ & facultatibus redditus eſt. Guntchramnus Boſo relictis filiabus ſuis in baſilica beati Hilarij, ad Childebertum regem tranſiit.

25 ANNO quoque tertio Childeberti regis qui erat Chilperici & Guntchramni ſeptimusdecimus annus, cũ Dacco Dagarici quondam filius, relicto rege Chilperico, huc illúcque vagaretur, à Draccoleno duce qui dicebatur Induſtrius, fraudulenter adprehenſus eſt: quem vinctum ad Chilpericum regem, Brannacum deduxit, dato ei ſacramẽto, quòd vitam illius cum rege obtineret. Sed oblitus ſacramenti, egit cum principe, nefarias res aſſerens, vt moreretur. Ille quoque cùm vinctus detineretur, & cerneret ſe penitus non euaſurum, à preſbytero rege neſciente pœnitentiam petiit. Qua accepta, interfectus eſt. Cùm autẽ idẽ Draccolenus velociter reuerteretur in patriam, his diebus Guntchramnus Boſo filias ſuas à Pictauo auferre conabatur. Quod audiens Draccolenus, ſe ſuper eum obiecit. Sed illi ſicut erant parati reſiſtentes, ſe defenſare nitebátur. Guntchramnus verò miſit vnum de amicis ſuis ad eum dicens, Vade & dic ei, Scis enim quòd fœdus inter nos initum habemus: rogo vt te de meis remoueas

insidiis. Quantum vis de rebus tollere non prohibeo: tantum mihi etsi nudo liceat cum filiabus meis accedere quo voluero. At ille, vt erat vanus ac leuis, Ecce, inquit, funiculum in quo alij culpabiles ligati, ad regem me ducéte directi sunt: in quo & hic hodie ligandus, illuc deducitur vinctus. Et hęc cùm dixisset, calcaneorum ictibus vrgens equum, ad illum veloci cursu dirigit: & casso cum verberans ictu, hastili diuiso ensis ad terram ruit. Guntchramnus verò cùm super se mortem cerneret imminere, inuocato nomine domini, & virtute magna beati Martini, eleuatóque conto, Diaccolenum arctat in faucibus. Suspensúmque de equo sursum, vnus de amicis suis eum lãcea latere verberatum finiuit. Fugatísque sociis, ipsoq; spoliato, Guntchramnus cũ filiabus liber abscesit. Post hæc Seuerus socer eius à filiis apud regẽ grauiter accusatur. Hæc ille audiẽs, cum magnis muneribus ad regem petit. Qui in via adprehensus & spoliatus, atque in exilium deductus, morte pessima vitam finiuit. Sed & dum filij eius Bursolenus & Dodo ob crimen maiestatis læsæ iudicio mortis suscepto, ab exercitu vi oppressus est: alius in fuga adprehensus, truncatis manibus & pedibus interiit: résque omnes tam corũ quàm patris, fisco conlatæ sunt. Erát enim eis magni thesauri.

26 DEHINC Turonici, Pictaui, Baiocas-

ſini, Cœnomannici, Andegaui, cum aliis multis in Britanniã ex iuſſu Chilperici regis abierunt: & contra Varochũ filium quondam Macliaui ad Vicinoniam fluuium reſident. Sed ille doloſe per noctẽ ſuper Saxones Baiocaſſinos ruens, maximam exinde partem interfecit. Pòſt die autem tertia, cum ducibus regis Chilperici pacem faciens, & filium ſuũ in obſidatũ donans, ſacramẽto ſe conſtrinxit, quòd fidelis regi Chilperico eſſe deberet. Venetos quoque ciuitatem refudit, ſub ea conditione, vt ſi mereretur eam per iuſſionem regis regere, tributa vel omnia quæ exinde debebãtur, annis ſingulis nullo admonente diſſolueret. Quod cùm factũ fuiſſet, exercitus ab eo loco remotus eſt. Poſt hæc Chilpericus rex de pauperibus & iunioribus eccleſiæ vel baſilicæ bãnos iuſſit exigi, pro eo ꝙ in exercitũ non ambulaſſent. non enim erat cõſuetudo, vt hi vllã exſoluerẽt publicã functionẽ. Poſt hæc Varochus obliuiſcens promiſſionis ſuæ, volẽs inrũpere quod fecerat, Euniũ epiſcopũ Veneticæ vrbis, ad Chilpericũ regẽ dirigit. At ille ira cõmotus, obiurgatũ eum exilio dãnari præcepit.

27 ANNO quoque quarto Childeberti, qui fuit decimusoctauus Guntchramni & Chilperici regum, apud Cauillonum ciuitatem ſynodus acta eſt, ex iuſſu principis Gũtchrãni: diſcuſſisq; diuerſis cauſis cõtra Salonium & Sagittarium epiſcopos, iteratur illa antiqua

calamitas: obiiciuntur eis crimina: & non solum de adulteriis, verumetiam de homicidiis accusantur. Sed hęc per pœnitentiam purgari censentes episcopi, illud est additum, quòd essent rei maiestatis, & patrię proditores. Qua de causa ab episcopatu discincti, in basilicam beati Marcelli sub custodia detruduntur. Ex qua per fugam lapsi, discesserunt per diuersa vagantes, donec in ciuitatibus eorum alij subrogati sunt.

28 CHILPERICVS verò rex, descriptiones nouas & graues in omni regno suo fieri iussit. Qua de causa multi relinquentes ciuitates illas, vel possessiones proprias, alia regna petierunt, satius ducentes alibi peregrinari, q̃ tali periculo subiacere. statutũ enim fuerat, vt possessor de propria terra, vnam amphorã vini per aripennẽ redderet. Sed & alię functiones infligebãtur multæ, tam de reliquis terris, quàm de mancipiis: quod impleri nõ poterat. Lemouicinus quoq; populus cũ se cerneret tali fasce grauari, cõgregatus in calẽdis Martiis, Marcum referendarium, qui hæc agere iussus fuerat, interficere voluit: & fecisset vtiq;, nisi eum episcopus Ferreolus ab imminenti discrimine liberasset. Arreptis quoque libris descriptionũ, incendio multitudo coniuncta cremauit: vnde multũ molestus rex, dirigẽs de latere suo personas, immensis damnis populum adflixit, suppliciisque conterruit, morte mul-

ctauit. Ferunt etiam tunc abbates atque presbyteros, ad stipites extēsos diuersis subiacuisse tormentis. Calumniantibus regalibus missis, quòd in seditione populi ad incendendos libros satellites adfuissent, acerbiora quoque deinceps infligentes tributa.

29 BRITANNI quoque grauiter regionē Redonicam vastauerunt, incendio, prӕda, captiuitate: qui vsq; Cornutium vicū debelládo progressi sunt. Eunius verò episcopus de exilio reductus, Andegauo ad pascendū delegatur, nec ad ciuitatē suā Veneticam redire permittitur. Bypolenus verò dux contra Britannos dirigitur, & loca aliqua Britanniæ ferro incendióque obprimit: quæ res maiorem insaniam excitauit.

30 DVM hæc gererentur in Galliis, Iustinus impleto imperij octauodecimo anno, amentiam quam incurrerat, cum vita finiuit. Quo sepulto Tyberius Cæsar arripuit iam olim adgressum imperium. Sed cùm eum secundum consuetudinem loci ad spectaculū circi prӕstolaretur popul⁹ processurū, parare ei cogitās prò parte Iustiniani insidias, qui tunc nepos Iustini habebatur, ille per loca sancta processit. Completáque oratione, vocato ad se vrbis Papa, cum consulibus ac præfectis, palatium est ingressus. dehinc indutus purpura, diademate coronatus, throno imperiali impositus, cū immēsis laudib⁹ imperiū cōfirmauit.

Factionarij quoque operientes ad circũ, cum cognouissent quę acta fuerant, pudore confusi sine effectu regressi sunt, nihil homini qui in deo spem posuerat, aduersari valentes. Transactis igitur paucis diebus, adueniens Iustinianus, pedibus se proiecit Imperatoris, quindecim ei centenaria auri deferens ob meritũ gratiæ. Quem ille secundum patientiæ suæ ritum colligens, in palatium iussit adsistere. Sophia verò Augusta, immemor promissionis, quam quondam in Tyberium habuerat, insidias ei tentauit intendere. Procedente autem eo ad villam, vt iuxta ritum imperialem, xxx. diebus ad vindemiam iocundaretur, vocato clam Iustiniano Sophia, voluit eum erigere in imperium. Quo cõperto, Tyberius cursu veloci ad Constantinopolitanam ciuitatem regreditur. Adprehẽsámque Augustam, ab omnibus thesauris spoliauit, solum ei victus quotidiani alimẽtum relinquens. Segregatísque pueris eius ab ea, alios posuit de fidelibus suis, mandans prorsus vt nullus de anterioribus ad eam haberet accessum. Iustinianum verò obiurgatum tanto in posterum amore dilexit, vt filio eius filiam suam promitteret: rursúmque filio suo filiam eius expeteret: sed non est res sortita effectum. Exercitus eius Persas debellauit, victórque regressus, tãtam molẽ prædæ detulit, vt crederetur cupiditati humanæ posse sufficere. Viginti elephanti capti ad Im-

peratorem deducti sunt.

31 BRITANNI eo anno valde infesti circa vrbem fuere Namneticam atque Redonicam, qui immensam auferẽtes prædam, agros peruadunt, vineas à fructibus vacuant, & captiuos abducunt. Ad quos cum Felix episcopus legationem misisset, emendare promittentes, nihil de promissis implere voluerunt.

32 APVD Parisios autẽ mulier quædam ruit in crimen, adserentibus multis, quasi quòd relicto viro cũ alio misceretur. Igitur parẽtes illius accesserũt ad patrẽ dicentes, Aut idoneã redde filiam tuã, aut certe moriatur, ne stuprũ hoc generi nostro notã infligat. Noui, inquit pater, ego filiam meã bene idoneã, nec est verũ verbũ hoc quod mali homines proloquuntur. Tamen ne crimen consurgat vlterius, innocentẽ eam faciam sacramento. Et illi, Si, inquiũt, est innoxia, super tumulũ hoc B. Dionysij martyris sacramẽtis adfirma. Faciã, inquit pater. Tunc inito placito ad basilicã martyris sancti conueniunt, eleuatísque pater manibus super altarium, iurauit filiam nõ esse culpabilem. Econtrario verò periurasse eũ alij à parte viri pronunciant. His ergo altercãtibus euaginatis gladiis in se inuicem proruunt, atq; ante ipsum altarium se trucidant: erant autem maiores natu & primi apud Chilpericum regem. Sauciantur multi gladiis, respergitur sancta

humano cruore basilica, ostia iaculis fodiuntur & ensibus, atque vsque ad ipsum sepulcrum tela iniqua desæuiunt. Quod dum vix mitigatur, locus officium perdidit, donec ista omnia ad regis notitiam peruenirent. Hi verò properantes ad præsentiam principis, non recipiuntur in gratiam: sed ad episcopũ loci illius remitti eos iussum est: vt si de hoc facinore culpabiles non inuenirentur, sociarẽtur cõmunioni. Tunc ab episcopo Ragnemodo qui Parisiacæ ecclesiæ præerat, componentes quę male gesserant, in communionem ecclesiasticam sunt recepti. Mulier verò non pòst multis diebus cum ad iudiciũ vocaretur, laqueo vitam finiuit.

33 ANNO quinto Childeberti regis, Aruernorum regionem diluuia magna presserunt, ita vt per dies duodecim nõ cessaret à pluuia: tantáque inundatione Limane est infusum, vt multos ne sementem iacerent prohiberet. Flumina quoque Liger Flauarisque, quem Elacrem vocitant, vel reliqui torrentes decurrentes in eum, ita intumuerunt, vt terminos quos nunquam excesserant, præterirent. Quæ grande de pecoribus excidium, de culturis detrimentum, de ædificiis fecere naufragium. Pari modo Rodanus cum Arari coniunctus, ripas excedens, graue damnum populis intulit, muros Lugdunensis ciuitatis aliqua ex parte subuertit. Quiescentibus

verò pluuiis,arbores denuo floruerunt.erat e-
nim mensis september. In Turonico verò eo
anno mane priusquam dies inlucesceret, ful-
gor per cęlum cucurrisse visus est, & ad ori-
entis plagam cecidisse. Sed & sonitus tanquã
diruentis arboris, per totam terram illam au-
ditus est: quod ideo non est de arbore æstimã-
dũ, quia in quinquaginta aut amplius miliaria
est auditum. Ipso anno grauiter vrbs Burde-
galensis à terræ motu concussa est, mœniáque
ciuitatis in discrimine euersionis extiterunt:
atque ita omnis populus metu mortis exter-
ritus est, vt si nõ fugeret, putaret se cũ vrbe de-
hiscere. Vnde & multi ad ciuitates alias trãsie-
rũt. Qui tremor ad vicinas ciuitates porrectus
est, & vsque Hispaniã attigit, sed nõ tã valide.
Tamen de Pyrenæis montibus immensi lapi-
des sunt commoti, qui pecora hominésq; pro-
strauerunt. Nã & vicos Burdegalenses incen-
dium diuinitus ortum exussit, ita vt subitò cõ-
prehensæ igni tam domus quàm areę cum an-
nonis, incendio cremarentur: nullum penitus
incitamentum habens ignis alieni, nisi forsitã
iussione diuina. nam & Aurelianensis ciuitas,
graui incendio conflagrauit, intantum vt di-
tioribus nihil penitus remaneret: & si aliquis
ab igne quicquam eripuit, ab insistentibus fu-
ribus est direptum. Apud terminum Carno-
tenum, verus de effracto pane sanguis effluxit.
Grauiter tunc & Biturica ciuitas à grandine

verberata est.

54 SED hęc prodigia grauissima lues est subsecuta. nam discordantibus regibus, & iterum bellum ciuile parantibus, dysentericus morbus pene Gallias totas præoccupauit. Erat enim his qui patiebantur, valida cũ vomitu febris, renúmque nimius dolor, caput graue vel ceruix. Ea verò que ex ore proiiciebantur, colore croceo, aut certe viridia erãt: à multis autem adserebatur venenum occultum esse. Rusticiores verò, corales hoc pusulas nominabãt: quod non est incredibile, quia missæ in scapulis siue cruribus ventosę, procedentibus erumpẽtibusque vesicis, decursa sanie multi liberabantur: sed & herbæ quæ venenis medentur, potui sumptæ, plerisque præsidia contulerũt. Et quidẽ primum hæc infirmitas à mens. Augusto initiata, paruulos adolescentes arripuit, letoque subegit. Perdidimus dulces & charos nobis infantulos, quos aut gremiis fouimus, aut vlnis baiulauimus, aut propria manu ministraris cibis ipsos studio sagaciore nutriuimus: sed absterssis lachrimis cũ beato Iob
» diximus, Dominus dedit, dominus abstulit:
» quomodo domino placuit, ita factum est. sit
» nomen eius benedictum: in secula. Igitur in his diebus Chilpericus rex grauiter ęgrotauit: quo conualescente filius eius iunior necdum ex aqua & spiritu sancto renatus, ægrotare cœpit. quẽ in extremis videntes, baptismo ablue-

runt. Quo parumper melius agēte, frater eius ſenior nomine Chlodobertus, ab hoc morbo corripitur: ipſúmq; in diſcrimine mortis Fredegundis mater cernens, ſero pœnitens ait ad regē, Diu nos male agentes pietas diuina ſuſtētat. nam ſæpe nos febribus & aliis malis corripuit, & emendatio non ſucceſſit. Ecce iam perdim⁹ filios: ecce iam eos lachrymæ pauperū, lamenta viduarū, ſuſpiria orphanorū interimunt. nec ſpes remanet cui aliquid congregemus: theſaurizamus, neſcientes cui congregemus ea. ecce theſauri remanent à poſſeſſore vacui, rapinis ac maledictionibus pleni. Nunquid non exundabant promptuaria vino? nūquid nō horrea replebantur frumēto? nūquid non erant theſauri referti auro, argento, lapidibus precioſis, monilibus, vel reliquis imperialibus ornamētis? ecce quod pulchrius habebamus, perdimus. Nunc ſi placet venite, incēdam⁹ omnes deſcriptiones iniquas: ſufficiátq; fiſco noſtro, quod ſuffecit patri regíque Chlothario. Hæc effata regina, pugnis verberás pectus, iuſſit libros exhiberi qui de ciuitatibus ſuis per Marcum venerāt: proiectíſq; in ignem, iterū ad regē cōuerſa, Quid tu, inquit, moraris? Fac quod vides à me fieri, vt & ſi dulces natos perdimus, vel pœnā perpetuā euadamus. Tunc rex cōpunctus corde, tradidit omnes libros deſcriptionū igni, cōflagratíſque illis miſit qui futuras prohiberent deſcriptiones. Poſt

hęc infantulus iunior dum nimio labore tabeſcit, extinguitur. quem cum maximo mœrore deducentes à villa Brennaco Pariſios, ad baſilicam ſancti Dionyſii ſepelire mandauerunt. Chlodobertum verò cõponentes in feretro, Sueſſionas ad baſilicam ſancti Medardi duxerunt: proiicientéſque eum ad ſanctum ſepulcrum, vouerunt vota pro eo, ſed media nocte anhelus iã & tenuis ſpiritũ exhalauit: quẽ in baſilica ſanctorum Criſpini atq; Criſpiniani martyrũ ſepelierunt: magnúſq; hic plãctus omni populo fuit. nam viri lugẽtes mulieréſque lugubribus veſtimentis indutæ, vt ſolet in coniugũ exequiis fieri, ita hoc funus ſunt proſecutę. Multa poſtea Chilpericus rex, eccleſiis ſiue baſilicis vel pauperibus eſt largitus.

35 HIS diebus Auſtrigildis Gũtchramni principis regina, ab hoc morbo conſumpta eſt: ſed priuſquam nequam ſpiritũ exhalaret, cernens quòd euadere nõ poſſet, alta trahens ſuſpiria, voluit leti ſui habere participes, agẽs vt in exequiis eius aliorũ funera plangerẽtur. Fertur enim Herodiano more regẽ petiiſſe dicẽs, Adhuc ſpes viuẽdi fuerat, ſi non inter iniquorum medicorũ manus interiſſem. nam potiones ab illis acceptę, mihi vi abſtulerũt vitã, & fecerũt me hanc lucẽ velociter perdere: & ideo ne inulta mors mea prętereat, quæſo & cum ſacramẽti interpoſitione coniuro, vt cũ ab hac luce diſceſſero, ſtatim ipſi gladio trucidẽtur: vt ſi-

cut ego ampli⁹ viuere nõ queo, ita nec illi post meũ obitũ gloriẽtur, sed sit vnus dolor nostris pariter ac eorũ amicis. Hęc effata, infelicẽ animã tradidit. Rex verò peracto ex more iustitio, obpressus iniquę cõiugis iuramẽto, impleuit pręceptum iniquitatis. nam duos medicos qui ei studium adhibuerant, gladio feriri præcepit: quod non sine peccato factũ fuisse, multorum censet prudentia.

36 HAC itaque ægritudine & Nantinus Engolismensis comes exinanitus inreriit: sed quę cõtra sacerdotes vel ecclesias dei egerit, altius repetẽda sunt. Deniq; Maracharius auũculus eius, diu in ipsa vrbe vsus est comitatu. quo officio expleto, ecclesiæ sociatur, clericúsq; factus ordinatur episcopus. Qui multũ vigilanter vel ecclesias, vel ecclesiæ domos, & erigẽs, & cõponens, septimo sacerdotij anno, iniecto ab inimicis in caput piscis veneno, simpliciter accipiẽs crudeliter enecatur. Sed nõ diu inultam eius mortẽ pertulit diuina clemẽtia. nam Frontonius, cuius consilio hoc scelus est perpetratum, adsumpto confestim episcopatu, vno in eo degens anno, pręcurrente iudicio dei interiit. Cuius post obitum Heraclius Burdegalensis presbyter, qui quondam legatus Childeberti senioris fuerat, episcopus ordinatur. Nantinus verò ob requirendam auunculi sui mortem, comitatum in ipsa vrbe expetiit. Quo accepto, multas episcopo iniu-

rias

rias inrogauit. aiebat enim, Homicidas illos qui auunculum meum interfecerunt tecum retines: sed & presbyteros huic noxæ admixtos, ad conuiuium recipis. Deinde inimicitia increscẽte, paulatim cœpit villas ecclesię quas Maracharius testamento scripto reliquerat, violenter inuadere, adserens nõ debere ecclesiam eius facultatem adipisci, à cuius clericis testator fuerat interfectus. Post ista verò iam aliquibus ex laïcis interfectis, addidit vt adprehensum presbyterum adligaret, ac conto perfoderet. Cui adhuc viuẽti retortis post tergum manibus, adpenso ad stipitẽ elicere quærebant si in hac causa fuisset admixtus. Quod cum ille negaret, profluente cruore de vulnere, reddidit spiritum. Qua de causa cõmotus episcopus, iussit eum ab ecclesię foribus prohiberi. Conuenientibus autẽ apud ciuitatẽ Santonas sacerdotibus, deprecabatur Nantinus, vt pacem episcopi mereretur, promittẽs se omnes Ecclesię res quas sine ratione abstulerat, redditurũ, atq; humilẽ exhibere se sacerdoti. At ille fratrũ iussioni obaudire procurans, cũcta quæ petebãtur indulsit: causam tamẽ presbyteri omnipotẽti deo cõmẽdans, comitẽ in charitate recepit. Qui post ista regressus vrbẽ, domos illas quas male peruaserat, spoliat, elidit, ac disiicit dicẽs, Et si hoc ab Ecclesia recipitur, vel desertũ inueniatur. Qua de causa iterũ motus episcopus, eũ à cõmunione suspẽdit.

Quæ dum aguntur, impleto beatus pontifex vitæ cursu, migrauit ad dominum. Nantinus quoque ab aliquibus episcopis, intercedentibus præmiis atque adulationibus, communicatur. Post paucos verò menses à supradicto morbo corripitur. qui nimia exustus febre, clamauit dicens, Heu heu, ab Heraclio antistite exuror, ab illo crucior, ab illo ad iudicium vocor. cognosco facinus, reminiscor me iniuste iniurias intulisse pontifici: mortem deprecor, ne diutius crucier hoc tormento. Hæc cum maxima in febre clamaret, deficiente robore corporis, infelicem animam fudit, indubia relinquens vestigia, hoc ei ad vltionem beati antistitis euenisse. nam exanimum corpus ita nigredinem duxit, vt putares eum prunis superpositũ fuisse combustũ. Ergo omnes hæc obstupescant, admirẽtur, & metuant, ne inferant iniurias sacerdotibus, quia vltor est dominus seruorum suorum sperantium in se.

37 HOC tempore & beatus Martinus Galliciensis episcopus obiit, magnum populo illi faciente planctum. nam hic Pannoniæ ortus fuit, & exinde ad visitanda loca sancta in orientem properans, intantum se literis imbuit, vt nulli secundus suis temporibus haberetur. Exinde Galliciam venit, vbi cum beati Martini reliquiæ portarentur, episcopus ordinatur: in quo sacerdotio impletis plus minus triginta annis, plenus virtutibus migrauit ad domi-

nũ. Verſiculos qui ſuper oſtiũ ſunt à parte meridiana in baſilica S. Martini, ipſe cõpoſuit.

38 MAGNA eo anno in Hiſpaniis Chriſtianis perſecutio fuit: multíque exiliis dati, facultatibus priuati, fame decocti, carcere mancipati, verberibus adfecti, ac diuerſis ſuppliciis trucidati ſunt. Caput quoque huius ſceleris Goïſuintha fuit, quam poſt Athanachildi regis connubium, rex Leuuichildus acceperat: ſed quæ dei ſeruis notam humilitatis inflixerat, proſequente vltione diuina, ipſa quoque eſt omnibus populis facta notabilis. nam vnum oculum nubes alba contegens, lumen quod mens non habedat, pepulit à palpebris. Erãt autẽ Leuuichildo regi ex alia vxore duo filij, quorum ſenior Sygiberti, iunior Chilperici regis filiam deſpõſauerat. Sed Ingundis Sygiberti regis filia cum magno apparatu in Hiſpanias directa, ab auia Goïſuintha cũ gaudio magno ſuſcipitur: quã nec paſſa eſt in religione Catholica diu cõmorari, ſed vt rebaptizaretur in Arriana hęreſi blãdis cœpit ſermonibus inlicere: ſed illa viriliter reluctãs, cœpit dicere, Suffecit ſatis me ab originali peccato baptiſmo ſalutari ſemel ablutã fuiſſe, & ſanctã trinitatẽ in vna ęqualitate eſſe cõfeſſam: hæc me credere ex toto corde confiteor, nec vnquã ab hac fide ibo retrorſum. Hæc illa audiẽs, iracũdię furore ſuccẽſa, adprehenſam per comã capitis puellã in terrã cõlidit, & diu

calcibus verberatam, ac sanguine cruẽtatam, iussit spoliari & piscinæ immergi: sed vt adserunt multi, nunquam animum suum à fide nostra reflexit. Leuuichildus autẽ dedit eis vnã de ciuitatibus, in qua residentes regnarẽt. Ad quam cum abiissent, cœpit Ingũdis prædicare viro suo, vt relicta hæresis fallacia, catholicæ legis veritatem agnosceret. Quod ille diu refutans, tandem cõmotus ad eius prędicationẽ conuersus est ad legẽ catholicam: ac dũ chrismaretur, Iohãnes est vocitatus. Quod cũ Leuuichildus audisset, cœpit causas quærere qualiter eũ perderet. Ille vero hæc intelligens, ad partẽ se imperatoris iungit, ligans cũ præfecto eius amicitias, qui tũc Hispaniã impugnabat. Leuuichildus autẽ direxit ad eũ nũcios, dicẽs, Veni ad me, quia extant causę quas cõferamus simul. Et ille, Non ibo, quia infensus es mihi, pro eo quòd sim Catholicus. At ille datis præfecto imperatoris triginta milibus solidorũ, vt se ab eius solatio reuocaret, cõmoto exercitu cõtra eũ venit. Herminichild⁹. verò vocatis Gręcis, cõtra patrem egreditur, relicta in vrbe cõiuge sua. Cúmque Lęuuichildus ex aduerso veniret, relictus à solatio, cum videret nihil se præualere posse, ecclesiã quæ erat propinqua, expetiit dicẽs, Non veniat super me pater meus: nefas est enim aut patrẽ à filio, aut filium à patre interfici. Hæc audiẽs Leuuichildus, misit ad eũ fratrem eius qui dato sacramento, ne

humiliaretur, ait, Tu ipse accede, & prosternere pedibus patris nostri, & omnia indulget tibi. At ille poposcit vocari patrem suũ. Quo ingrediente, prostrauit se ad pedes illius: ille vero adprehẽsum osculatus est eum, & blandis sermonibus delinitũ duxit ad castra: oblitúsque sacramenti, innuit suis, & adprehẽsum spoliauit eũ indumẽtis suis, induítq; illũ veste vili: regressúsq; ad vrbẽ Toletũ, ablatis pueris eius, misit eũ in exiliũ cum vno tantũ puerulo.

39 IGITVR post mortem filiorum Chilperici, rex mense Octobri in Cotia silua plenus luctu cum coniuge residebat. Tunc Chlodoueum filium suum, Brennacum, faciente regina, transmisit, vt scilicet & ipse ab hoc interitu deperiret. Grauiter ibi his diebus morbus ille qui fratres interfecerat, sæuiebat, sed nihil ibidem incommodi pertulit: ipse enim rex Calam Parisiacę ciuitatis villam aduenit. Post paucos verò dies Chlodoueum ad se venire præcepit. Cui qualis interitus fuerit, dicere nõ pigebit. Igitur cũ in supradicta villa apud patrem habitaret, cœpit immaturè iactare vel dicere, Ecce mortuis fratribus meis ad me restitit omne regnum: vniuersæ Galliæ subiicientur, imperiúmque vniuersum mihi fata largita sunt. Ecce inimicis in manu positis, inferã quæcunque placuerit. Sed & de nouerca sua Fredegunde regina non condecibilia detrectabat. Quæ illa audiẽs, pauore nimio terre-

batur. Post dies verò aliquot, adueniens quidá ait reginæ, vt orbata filiis sedeas, dol' id Chlodouei est operatus. nam ipse concupiscens vnius ancillarum tuarum filiam, maleficiis tuos per matrem eius filios interfecit: ideóque moneo, ne speres de te melius, cum tibi spes per quam regnare debueras sit ablata. Tunc regina timore perterrita, & furore succensa, noua orbitate compuncta, adprehensa puella in quam oculos iniecerat Chlodoueus, & grauiter verberata, incidi comam capitis eius iussit: ac scissa, sudi impositam defigi ante metatum præcepit Chlodouei: matre quoque puellę religata, & tormentis diu cruciata, elicuit ab ea professioné quę hos sermones veros esse firmaret. Regi exinde hæc & alia huiuscemodi insinuás, vindictá de Chlodoueo poposcit. Tunc rex in venationé directus, eum præcepit arcessiri secretius. Quo adueniéte ex iussu regis adprehensus in manicis à Desiderio atq; Bobone ducibus, nudatur armis & vestibus, ac vili induméto cõtectus reginę vinct' adducitur. At illa in custodia eũ retineri pręcepit, elicere ab eo cupiés, si hęc ita vt audierat se haberent, vel cuius cõsilio vsus fuerit, aut cuius hęc instinctu fecisset, vel cum quib' maximè amicitias conligasset. At ille reliqua denegans, amicitias multorum detexit. Deniq; post tridu um, regina vinctum iussit eum trásire Matronam fluuium, & in villa cui Noceto nomé est,

custodiri. In qua custodia cultro percussus, interiit: ipsóque in loco sepultus est. Interea aduenerunt nuncij ad regem qui dicerét, quòd ipse se ictu proprio perfodisset: & adhuc ipsum cultrum de quo se perculit, in loco stare vulneris adfirmabant. Quibus verbis rex Chilpericus inlusus, nec fleuit, quem ipse, vt ita dicam, morti tradiderat, instigante regina. Seruientes quoque illius per diuersa dispersi sunt. Mater autem eius crudeli morte necata: soror illius in monasterium reclusa, à pueris reginæ transmittitur: in quo nunc veste mutata consistit: opésque eorũ omnes reginę delatæ sunt. Mulier quę super Chlodoueum locuta fuerat, diiudicatur incendio concremari. Quæ cum duceretur, reclamare cœpit misera, se médacia protulisse: sed nihil proficientibus verbis, ligata ad stipité, viuens exuritur flãmis. Thesaurari⁹ Chlodouei à Cuppane stabuli comite de Biturico retract⁹, vinctus reginę trãsmissus est, diuersis cruciatibus exponendus: sed eũ regina & à suppliciis, & à vinculis iussit absolui, liberúmque nobis obtinẽtibus abire permisit.

POST hæc Elafius Catalaunẽsis episcopus propter causas Brunichildis reginæ in Hispanias in legationem directus, correptus à febre nimia, spiritũ exhalauit: & exinde delat⁹ mortuus, ad ciuitaté suã sepultus est. Eonius quoq; episcopus, quẽ legatũ Britãnorũ supra meminimus, ad ciuitaté suã regredi nõ permissus, vt

Andegauis pasceretur de publico, à rege prę-ceptũ est. Qui Parisios adueniens, dũ die dominica sacrosancta solẽnia celebraret, emissa cum hinnitu voce terræ conruit. Erumpente vero ab ore eius & narib⁹ sanguine, inter manus deportatus est: sed conualuit: nimiũ enim vino deditus erat, & plerumq; ita deformiter inebriabatur, vt gressum facere non valeret.

41 MIRVS rex Galliciẽsis legatos ad Guntchramnum regem direxit. Cúmq; per Pictauum terminum præterirent, quem tunc Chilpericus rex tenebat, nunciata sunt ei. At ille sub custodia sibi eos exhiberi præcipit & Parisiis custodiri. Eo tempore apud Pictauẽsem ciuitatem lupus ex siluis veniens, per portam ingressus est: clausisque portis intra muros ipsius vrbis oppressus, occisus est. Adferebant enim quidam & cęlum ardens se vidisse. Liger fluuius maior ab anno superiore fuit, pôstquã ei Caris torrens se adiunxit. Ventus auster nimium violenter cucurrit, ita vt siluas prosterneret, domos erueret, sepes efferret, ipsósq; homines ad internecionem vsq; volutaret. Erat enim spacium eius in latitudinem quasi iugera septem. Longitudo autem non potuit æstimari. nam & galli plausum cãtus in initio noctis sæpe dederunt. Luna contenebricata est, & cometes stella apparuit. Grauis autem lues in populo subsecuta est. Legati autem Sueuorum post annum dimissi, ad propria redierũt.

42 MAVRILIO Cadurcensis vrbis episcopus grauiter ægrotabat ab humore podagrico, sed super hos dolores quos ipse humor cõmouit, magnos sibi cruciatus addebat. nã sæpe candens ferrum tibiis ac pedibus defigebat, quo facilius cruciatum sibi amplius adderet. Sed cùm episcopatum eius multi expeterent, ipse Vrsicinum qui quondam referendarius Vltrogotho reginæ fuerat, elegit. Quẽ dum adhuc viueret, benedici deprecans, migrauit à seculo: fuit autem valde eleemosynarius, in scripturis ecclesiasticis valde instructus, ita vt seriem diuersarum generationum, quæ in libris veteris Testamenti describitur, quod à multis difficile retinetur, hic plerunq; memoria recenseret. Fuit etiam & in iudiciis iustus, ac defendens pauperes ecclesiæ suæ de
» manu malorum iudicum, iuxta illud Iob, Cõ-
» seruaui egenum de manu potẽtis, & inopi cui
» non erat adiutor, auxiliatus sum: os viduæ be-
» nedixit me, cùm essem oculus cæcorum, pes
» claudorum, & inualidorum pater.

43 LEVVIELDVS verò rex Agilanem legatum ad Chilpericum mittit, virum nullius ingenij aut dispositionis ratione peritum, sed tantum voluntate in catholica lege peruersum: quem cùm via Turonos detulisset, lacessire nos de fide, & impugnare ecclesiastica dogmata cœpit. Iniqua enim, inquit, fuit antiquorum episcoporum lata sententia, quæ

æqualem adſeruit filium patri. nam qualiter, inquit, poterit eſſe patri æqualis in poteſtate " qui ait, Pater maior me eſt? Non eſt ergo æquum vt ei ſimilis æſtimetur quo ſe minorem dicit, cui triſtitiã mortis ingemit, cui poſtremo moriens, ſpiritum quaſi nulla prędirus po teſtate commendat. Vnde patet eum & ætate & poteſtate paterna minorẽ. Ad hæc ego interrogo, ſi crederet Ieſum Chriſtũ filium dei eſſe, ſi eundémque eſſe dei ſapientiam, ſi lumen, ſi veritatem, ſi vitam, ſi iuſtitiam fateretur. Qui ait, Credo hęc omnia eſſe filium dei. Et ego, Dic ergo mihi, quando pater ſine ſapientia? quando ſine lumine? quando ſine vita? quando ſine veritate? quando ſine iuſtitia fuerit? ſicut enim pater ſine iſtis eſſe non potuit, ita & ſine filio eſſe non potuit, quę maxime ad dominici nominis myſterium coaptantur: ſed nec pater eſſet vtique, ſi filium nõ haberet. Quod autem eum dixiſſe ais, Pater maior me eſt, ſcias eum hoc ex adſumptæ carnis humilitate dixiſſe, vt cognoſcas nõ poteſtate, ſed humilitate te fuiſſe redemptum. nam tu qui dicis, Pater maior me eſt, oportet " te meminiſſe quod alibi ait, Ego & pater vnũ " ſumus. nam & mortis timor & commendatio ſpiritus ad infirmitatem corporis eſt referenda, vt ſicut verus deus, ita & verus homo credatur. Et ille, Cuius quis implet voluntatem, eo & minor eſt. ſemper filius minor eſt patre,

quia ille facit voluntatem patris, nec pater illius voluntatem facere comprobatur. Ad hæc ego, Intellige quia pater in filio, & filius in patre, in vna semper deitate subsistit. nam vt cognoscas patrem filij facere voluntatem, si in te fides euangelica manet, audi quid ipse Iesus deus noster cùm ad resuscitandum venit Lazarum, ait, Pater gratias ago tibi, quoniam audisti me: & ego sciebam quia semper me audis: sed propter turbam quæ circunstat, dixi, vt credant quia tu me misisti. Sed & cùm ad passionem venit, ait, Pater clarifica me claritate quã habui apud temetipsum, priusquã mundus fieret. Cui pater de cælo respondit, Et clarificaui, & iterum clarificabo. Æqualis est ergo filius in deitate, non minor: sed neq; aliquid minus habens. nam si deum confiteris, necesse est integrum fatearis, & nihil egẽtem: si verò integrum esse negas, deum esse non credis. Et ille, Ex adsumpto homine cœpit dei filius vocitari. nam erat quando non erat. Et ego, Audi Dauid dicentem ex persona patris, Ex vtero ante luciferum genui te. Et Ioannes euangelista ait, In principio erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum: hoc ergo verbum caro factum est, & habitauit in nobis: per quem facta sunt omnia. nam vos cæcati veneno persuasionis, nihil dignum de deo sentitis. Et ille, Nunquid & spiritum sanctum deum dicitis, aut æqua-

lem patri filióque decernitis? Cui ego, Vna in tribus est voluntas, potestas, operatio: vnus deus in trinitate, & trinus in vnitate. Tres personæ, sed vnum regnum, vna maiestas, vna potentia omnipotentiáque. Et ille, Spiritus sanctus, inquit, quem æqualem patri profertis ac filio, vtrisque minor accipitur, quia & à filio promissus, & à patre legitur missus. nemo enim promittit, nisi quod suæ dominationi subsistit: & nemo mittit, nisi inferiorem se,
» sicut ipse ait in euangelio, Nisi ego abiero, pa
» racletus ille non veniet: si autem abiero, mit-
» tam illum ad vos. Ad hęc ego respondi, Bene filius ante passionem ait, quia nisi ille ad patrẽ victor remeauerit, ac proprio sanguine redẽpto mundo dignum deó ex homine præparet habitaculum, nõ potest sanctus spiritus idem deus in pectore fanatico, & originalis crimi-
» nis labe infecto descẽdere. Spiritus enim san-
» ctus, ait Salomon, fugiet fictum. Tu autem si spem aliquam resurrectionis habes, noli loqui aduersus spiritum sanctum, quia, iuxta sentẽtiam domini, spiritum sanctum blasphemãti non remittetur, neque in hoc seculo, neq; in futuro. Et ille, Deus est qui mittit, nõ est deus qui mittitur. Ad hæc ego interrogo, si crederet doctrinam Petri Paulíque apostolorum. respondente autem eo, Credo, adieci, Cùm argueret Petrus apostolus Ananiam pro frau-
» de fundi, vide quid dicat, Quid tibi visum est

" mentiri ſpiritui ſancto?non es enim mentitus
" hominibus,ſed deo. Et Paulus, cum gratiarũ
" ſpiritaliũ diſtingueret gradus, Hæc omnia,
" inquit,operatur vnus atque idem ſpiritus,di-
" uidens vnicuique prout vult.Qui enim quod
volueri facit, in nullius redigitur poteſtatẽ.
nam vos vt ſuperius dixi,nihil rectè de trinita
te ſancta ſentitis, & quàm iniqua ſit huius ſe-
ctæ peruerſitas,ipſius auctoris veſtri,id eſt Ar
rij expreſſit interitus. Ad hæc ille reſpondit,
Legem quam nõ colis,blaſphemare noli.Nos
verò quæ creditis,etſi non credimus, non ta-
men blaſphemamus: quia non deputatur cri
mini,ſi & illa & illa colantur. ſic enim vulga-
to ſermone dicimus,Non eſſe noxium ſi inter
gentilium aras, & dei eccleſiam quis tranſiẽs
vtraque veneretur. Cuius ego ſtultitiam cer-
nens,aio,Vt video,& gentilium defenſorem,
& hęreticorum adſertorem te eſſe manifeſtas,
cùm & eccleſiaſtica dogmata maculas, & pa-
ganorum ſpurcitias prædicas adorari. Satius,
inquio,faceres,ſi ea te armaret fides,quam A-
braham ad ilicem,Iſaac in ariete,Iacob in la-
pide,Moyſes vidit in ſente:quam Aaron por
tauit in logio, Dauid exultauit in tympano,
Salomon prædicauit in intellectu: quam om-
nes patriarchæ,prophetæ, ſiue lex ipſa, vel o-
raculis cecinit,vel ſacrificiis figurauit: quam
& nunc præſens ſuffragator Martinus noſter,
vel poſſedit in pectore, vel oſtendit in opere:

vt & tu conuersus crederes inseparabilem trinitatem,& accepta à nobis benedictione,purgatóque à malæ credulitatis veneno, pectore delerentur iniquitates tuæ. At ille furore cômotus,& nescio quid quasi insanus frendens, ait: Ante anima ab huius corporis vinculis emicet, quàm ab vllo religionis vestræ sacerdote, benedictionem accipiam. & ego, Nec nostram dominus religionem siue fidem ita tepescere faciat, vt distribuamus sanctum eius canibus, ac preciosarum margaritarum sacra porcis squalentibus exponamus. Ad hęc, ille relicta altercatione surrexit, & abiit. Sed post hæc cùm in Hispanias reuersus fuisset, infirmitate debilitatus, ad nostram religionem necessitate cogente conuersus est.

44 PER idem tempus Chilpericus rex scripsit indiculum, vt sancta trinitas nô in personarum distinctione, sed tantum Deus nominaretur: adserens indignum esse, vt deus persona, sicut homo carneus nominetur. Adfirmans etiam ipsum esse patrem qui est filius, idémque ipsum esse spiritum sanctum, qui pater & fili⁹. sic, inquit, prophetis ac patriarchis apparuit, sic eum ipsa lex nunciauit. Cúmque hæc mihi recitari iussisset, ait, Sic, inquit, volo vt tu & reliqui doctores ecclesiarum credatis. Cui ego respondi, Hac credulitate relicta, pie rex, hoc te oportet sequi quod nobis post apostolos alij doctores ecclesiæ reliquerût. Quod

Hilarius Eusebiúsque docuerunt, quod & in baptismo es confessus. Tunc iratus rex ait, Manifestũ est mihi in hac causa Hilarium Eusebiúmque validos inimicos haberi. Cui ego respondi, Obseruare te conuenit, neq; deum, neq; sanctos eius habere offensos. Nam scias, quia in persona aliter pater, aliter filius, aliter spiritus sanctus. Nõ pater adsumpsit carnem, neq; spiritussanctus, sed filius: vt qui erat dei filius, ipse ad redẽptionem hominis, filius haberetur & virginis. Non pater passus, neque spiritus sanctus, sed filius: vt qui carnem adsumpserat in mundo, ipse offerretur pro mũdo. De personis verò quod ais, non corporaliter, sed spiritaliter sentiendum est. In his ergo tribus personis, vna gloria, vna æternitas, vna potestas. At ille commotus, ait, Sapientioribus te hæc pandam, qui mihi consentiant. & ego, Nunquam erit sapiens, sed stultus, qui hæc quæ proponis sequi voluerit. Ad hæc ille frendens, siluit. Non post multos verò dies adueniente Saluio Albigensi episcopo, hæc ei præcepit recenseri, deprecans vt sibi consentaneus fieret. Quod ille audiens, ita respuit, vt si chartam in qua hæc scripta tenebantur, potuisset adtingere, in frusta discerperet. Et sic rex ab hac intentione quieuit. Scripsit alios libros idem rex versibus, quasi Sedulium secutus: sed versiculi illi nulli penitus metricę conueniunt ra-

tioni. Addidit autem & literas literis noſtris, id eſt ω ſicut Græci habent,ae,the,vuui:quarũ characteres ſubſcripſim⁹ hi ſunt: o. ψ. z. n. Et miſit epiſtolas in vniuerſas ciuitates regni ſui, vt ſic pueri docerẽtur,ac libri antiquitus ſcripti,planati pumice reſcriberentur.

45 AGROECVLA autem Cabillonenſis epiſcopus, hoc obiit tempore: fuítque homo valde elegans ac prudens, genere ſenatorio. multa in ciuitate illa ædificia fecit,domos cõpoſuit, eccleſiam fabricauit, quam columnis fulciuit,variauit marmore, muſiuo depinxit. Magnæ autem abſtinentiæ fuit. nam nunquã prandio vſus eſt, niſi tantum cœna: ad quam ſic temporiue reſidebat,vt ſole ſtante conſurgeret.Humanitatis exiguę,facundiæ verò magnę erat.Obiit autem,epiſcopatus anno quadrageſimo octauo,æui autem octogeſimotertio: cui Flauus referendarius Guntchramni regis ſucceſſit.

46 EO tempore & Dalmatius Ruthenæ ciuitatis epiſcopus, migrauit à ſeculo, vir in omni ſanctitate pręcelſus,abſtinens vel à cibis, vel à concupiſcentiis carnis: valde eleemoſynarius,& cunctis humanus,in oratione & vigiliis ſatis ſtabilis: eccleſiam conſtruxit. Sed dum eam ad emendationem ſæpius deſtruit, incompoſitam dereliquit.Poſt cuius obitum, multi,vt fit,epiſcopatum petebant.Tranſobadus verò presbyter qui quondam archidiaconus

nus

nus eius fuerat, maxime in hoc intendebat, fidus quòd filium suum cum Gogone, qui tunc regis erat nutritius, commendauerat. Condiderat autem episcopus testamentum, in quo regi Sexenium, qui post eius obitum acciperet, indicabat, adiurans terribilibus sacramentis, vt in ecclesia illa non ordinaretur extraneus, non cupidus, non coniugali vinculo nexus, sed ab his omnibus expeditus, qui in solis tãtum dominicis laudibus degebat, substitueretur. Transobadus autem presbyter epulum in ipsa vrbe clericis præparat. Residẽtibus autem illis, vnus presbyterorum cœpit antistitem memoratum impudicis blasphemare sermonibus, & vsque ad hoc erupit, vt eum delirum & fatuum nominaret. Hæc eo dicente, pincerna poculum oblaturus aduenit. At ille acceptum dum ori proximat, tremere cœpit. Laxatóque de manu calice, super alium qui sibi erat proximus caput reclinans, reddidit spiritum. Ablatúsq; ab epulo, ad sepulchrum humo contectus est. Post hæc relecto testamẽto antistitis, in præsentia Childeberti regis ac procerum eius, Theodosius qui tunc archidiaconatu vrbis illius potiebatur, episcopus ordinatus est.

47 AVDIENS autem Chilpericus omnia mala quæ faciebat Leudastes ecclesiis Turonicis & omni populo, Ansoualdum illuc dirigit: qui veniens ad festiuitatem sancti Mar-

tini, data nobis & populo optione, Eunomius in comitatum erigitur. Denique Leudastes cernens se remotum, ad Chilpericum dirigit dicens, Vsque nunc, ô piissime rex, custodiui ciuitatem Turonicam: nunc autem me ab actione remoto, vide qualiter custodiatur. Nam noueris quia Gregorius episcopus, eam ad filiũ Sygiberti tradere destinat. Quod audiens rex, ait, Nequaquam, sed quia remotus es, ideo hæc adponis. & ille, Maiora, inquit, de te ait episcopus: dicit enim reginam tuã in adulterio cum episcopo Bertchramno misceri. Tunc iratus rex, cęsum pugnis & calcibus, oneratum ferro, recludi præcepit in carcere.

48 SED quia liber finem postulat, narrare aliqua de eius actionibus libet: sed prius videtur, genus ac patriam moresque ordiri. Cracina Pictauensis insula vocitatur, in qua à Fiscalis vinitoris seruo Leocadio nomine, nascitur. Exinde ad seruitium arcessitus, culinæ regiæ deputatur. Sed quia lippis erat in adolescentia oculis, quibus fumi acerbitas non congruebat, amotus à pistillo promouetur ad cophinum. Sed dum inter fermentatas massas se delectari consimulat, seruitium fugam iniens dereliquit. Cùmque bis aut tertiò reductus à fugæ lapsu, teneri non posset, auris vnius incisione multatur. Dehinc cùm notam inflictam corpori occulere nulla auctoritate valeret, ad

Marcoueifam reginam quā Charibertus rex nimium diligens, in loco sororis thoro adsciuerat, fugit. Quæ libenter eum colligens, prouocat, equorúmque meliorum deputat esse custodem. Hinc iam obsessus vanitate, ac superbiæ deditus, comitatum ambit stabulorū: quo accepto, cunctos despicit ac postponit: inflatur vanitate, luxuria dissoluitur, cupiditate succenditur, & in causis patronæ alumnus proprius huc illúcq; defertur. Cuius post obitum refertus prędis, locum ipsum cum rege Chariberto oblatis muneribus tenere cœpit. Post hæc, peccatis populi ingruentibus, comes Turonus destinatur: ibíque se amplius honoris gloriosi supercilio iactat: ibíq; se exhibet rapacem prædis, turgidum rixis, adulteriis lutulentum: vbi seminando discordias, & inferendo calumnias, non modicos thesauros adgregauit. Post obitum verò Chariberti, cùm in Sygiberti sortem ciuitas illa venisset, transeunte eo ad Chilpericum, omnia quę inique adgregauerat, à fidelibus nominati regis direpta sunt. Peruadente igitur Chilperico rege per Theodobertum filium vrbē Turonicam, cùm iam ego Turonos aduenissem, mihi à Theodoberto strenuè commendatur, vt scilicet comitatu quem prius habuerat potiretur. Multum se nobis humilem subditúmque reddebat, iurans sæpius super sepulchrū sancti antistitis, nunquā se contra rationis or-

dinem esse venturum: seq; mihi tam in causis propriis, quàm in ecclesię necessitatibus in omnib⁹ esse fidelē. Timebat enim quod postea euenit, ne vrbem illam iterum rex Sygibertus in suum dominium reuocaret. Quo defuncto, succedēte iterum Chilperico in regnū, iste in comitatum accedit. Adueniente autē Turonos Merouco, omnes res eius vsquequaque diripuit. Sed dum Sygibertus duos annos Turonos tenuit, hic in Britanniis latuit: qui adsumpto, vt diximus comitatu, in tali leuitate elatus est, vt in domo ecclesiæ cum thoracibus atque loricis, præcinctus pharetra, & contum manu gerens, capite galeato ingrederetur: de nullo securus, quia omnibus erat aduersus. Iam si in iudicio cum senioribus vel laicis, vel clericis resedisset, & vidisset hominē iustitiam prosequentem, protinus agebatur in furias, ructabat conuicia in ciues: presbyteros manicis iubebat extrahi, milites fustibus verberari: tantáque vtebatur crudelitate, vt vix referri possit. Discedente autem Meroueo qui res eius diripuerat, nobis calumniator existit, adserens fallaciter Merouenū nostro vsum consilio, vt res eius auferret. Sed post inlata damna, iterat iterum sacramēta, pallámque sepulchri beati Martini fideiussorē donat, se nobis nunquam aduersaturum.

49 SED quoniam longum est per ordinē prosequi periuria vel reliqua mala eius, veniamus

ad illud, qualiter me voluit iniquis ac nefariis calũniis ſubplantare, vel qualiter in eum vltio diuina deſcendit, vt illud adimpleretur,
„ Omnis ſubplantãs ſubplantabitur: & iterum,
„ Qui fodit foueam, incidet in eam. Igitur poſt multa mala quæ in me meóſque intulit, poſt multas direptiones rerũ eccleſiaſticarũ, adiuncto ſibi Riculfo presbytero, ſimili malitia peruerſo, ad hoc erupit vt diceret me crimen in Fredegundẽ reginam dixiſſe, adſerens ſi archidiaconus meus Plato, aut Gallienus amicus noſter, ſubderẽtur pœnæ; cõuincerẽt me vtiq; hęc locutũ. Tunc rex iratus, vt ſupra diximus, iuſſit eum pugnis calcibúſq; cęſum, oneratum catenis, recludi in carcerẽ. Nam Riculfum clericum ſe habere dicebat, per quẽ hæc locutus fuiſſet. Hic verò Riculfus ſubdiaconus, ſimili leuitate perfacilis, ante hunc annũ conſilio cũ Leudaſte de hac cauſa habito, cauſas offenſionis requirit, quibus ſcilicet me offenſo, ad Leudaſtem trãſiret: nactúſq; tãdem, ipſum adiuit, ac per mẽſes quatuor dolis omnibus ac muſcipulis præparatis, ad me cum ipſo Leudaſte reuertitur, deprecans vt eum debeã recipere excuſatum. Feci, fateor, & occultũ hoſtẽ publicè in domum ſuſcepi. Diſcedẽte verò Leudaſte, ipſe ſe pedibus meis ſternit, dicens, Niſi ſuccurras velociter, periturus ſum. Ecce inſtigãte Leudaſte, locutus ſum quod loqui non debui: nunc verò aliis me regnis emitte: quod niſi fe-

ceris, à regalibus comprehensus, mortales pœnas sum luiturus. Cui ego aio, Si quid incongruum rationi effatus es, sermo tuus in caput tuũ erit. nam ego alteri te regno non mittam, ne suspectus habear coram rege. Post ista Leudastes extitit accusator eius, dicens se sermones iam dictos à Riculfo audisse subdiacono. At ille iterum vinctus, relaxato Leudaste, custodię deputatur, dicens, Gallienum eadem die & Platonem archidiaconos fuisse præsentes, cũ hęc est episcopus elocutus. Sed Riculfus presbyter*, qui iam promissionem de episcopatu à Leudaste habebat, intantum elatus fuerat, vt magi Simonis superbię æquaretur. Qui tertio aut eo amplius mihi sacramentum super sepulcrum sancti Martini dederat, in die sexta Paschæ intantum me conuiciis & sputis egit, vt vix manibus temperaret, fidus scilicet doli quem præparauerat. In crastina autem die, id est sabbati, in ipso Pascha, venit Leudastes in vrbẽ Turonicam, adsimulánsq; aliud negocium agere, adprehẽsos Platonem archidiaconum, & Gallienũ in vincla connectit: catenatósque ac exutos veste, iubet eos ad reginã deduci. Hęc ego audiens, dum in domo ecclesiæ residerem, mœstus turbatúsque, ingressus oratoriũ, Dauidici carminis sumo librum, vt scilicet apertus aliquem consolationis versiculum daret. In quo ita re-
" pertũ est, Eduxit eos in spe, & non timuerũt,

& inimicos eorum operuit mare. Interea ingressi in fluuiu super pontem qui duabus lintribus tenebatur, nauis illa quæ Leudastem vehebat, demergitur: & nisi nandi fuisset adminiculo liberatus, cum sociis forsitan interisset. Nauis verò alia quæ huic innexa erat, quę & vinctos vehebat, super aquas, dei auxilio, eleuatur. Igitur deducti ad regem qui vincti fuerant, incusantur instanter, vt capitali sententia finirentur. Sed rex recogitans absolutos à vinculo, libera custodia reseruat inlæsos. Ad ciuitatem verò Turonicam Berulfus dux cum Eunomio comite fabulam fingit, quòd Guntchramnus rex capere vellet Turonicam ciuitatem: & idcirco ne aliqua negligẽtia accederet, oportere ait vrbem custodia cõsignari. Ponunt portis dolose custodes, qui ciuitatem tueri adsimulantes, me vtiq; custodirent. Mittunt etiam qui mihi consiliũ ministrarent, vt occultè adsumptis melioribus rebus ecclesiæ, Aruernum fuga secederem: sed nõ adquieui. Igitur rex arcessitis regni sui episcopis, causam diligenter iussit exquiri. Cúmque Riculfus clericus sæpius discuteretur occultè, & contra me vel meos multas fallacias promulgaret, Modestus quidã faber lignarius ait ad eũ, O infelix qui contra episcopum tuũ tam contumaciter ista meditaris. Satius tibi erat silere: & petita venia episcopi gratiã impetrares. Ad hęc ille clamare cœpit voce magna

ac dicere: En ipsum qui mihi silētium indicit, ne prosequar veritatem: en reginę inimicum, qui causam criminis eius non finit inquiri. Nunciantur protinus hæc reginæ. Adprehenditur Modestus, torquetur, flagellatur: & in vincla cōpactus, custodię deputatur. Cúmque inter duos custodes catenis & cippo teneretur vinctus, media nocte dormientibus custodibus, orationē fudit ad dominum, vt dignaretur eius potentia miserū visitare: & qui innocens conligatus fuerat, visitatione Martini præsulis ac Medardi absolueretur. Mox disruptis vinculis, cōfracto cippo, reserato ostio, sancti Medardi basilicam nocte nobis vigilantibus introiuit. Congregati igitur apud Brennacum villam episcopi, in vnam domum residere iussi sunt. Dehinc adueniēte rege, data omnibus salutatione, ac benedictione accepta, resedit. Tūc Bertchramnus Burdegalēsis ciuitatis episcopus, cui hoc cū regina crimen impactū fuerat, causam proponit, méq; interpellat, dicens, à me sibi ac reginę crimē obiectum: negaui ego in veritate me hęc locutū: & audisse quidē hæc alios: nam non excogitasse. Nā extra domū rumor in populo magnus erat dicētium, Cur hęc super sacerdotē dei obiiciuntur? cur talia rex prosequitur? nūquid potuit episcopus talia dicere vel de seruo? heu, heu domine deus largire auxilium seruo tuo. Rex autē dicebat, Crimen vxoris meę, meum

habetur obprobrium. si ergo censetis vt super episcopum testes adhibeantur, ecce adsunt. Certe si videtur vt hæc non fiant, & in fidē episcopi committantur, dicite: libenter audiam quæ iubetis Mirati sunt omnes Regis prudētiam vel patientiam simul. Tunc cūctis dicentibus, Nō potest persona inferior super sacerdotem credi, restitit ad hoc causa, vt dictis Missis, in tribus altaribus me de his verbis exuerem sacramēto. Et licet canonibus essent cōtraria, pro causa tamen regis impleta sunt. Sed nec hoc sileo, quòd Riguntbis regina cōdolens doloribus meis, ieiuniū cum omni domo sua celebrauit, quousque puer nunciaret me omnia sic implesse, vt fuerāt instituta. Igitur regressi sacerdotes ad regem, aiūt, Impleta sunt omnia ab episcopo quæ imperata sunt, ô rex: quid nunc ad te, nisi vt cum Bertchramno accusatore fratris, communione priueris? et ille, Nō inquit, ego nisi audita narraui. Quærentibus illis, Quis hæc dixerit? respōdit, Se hæc à Leudaste audisse: ille autem secundū infirmitatē vel cōsilij vel propositionis suæ, iā fugā inierat. Tunc placuit omnibus sacerdotibus, vt sator scandali, inficiator reginæ, accusator episcopi, ab omnibus arceretur ecclesiis, eo quòd se ab audiētia subtraxisset. Vnde & epistolā subscriptā, aliis episcopis qui non adfuerant, transmiserūt. Et sic vnusquisque in locum suum regressus est. Leudastes verò hæc

audiens, basilicam sancti Petri Parisiis expetiit. Sed cum audisset edictum regis, vt in suo regno à nullo colligeretur: & præsertim quòd filius eius quem domi reliquerat, obiisset, Turonos occultè veniens, quæ optima habuit in Biturico, transposuit. Prosequentibus verò regalibus pueris, ipse per fugam labitur. Capta quoque vxor eius, in pagũ Tornacense exilio retruditur. At Riculfus clericus ad interficiẽdum deputatur: pro cuius vita vix obtinui: tamen de tormentis excusare non potui. Nam nulla res, nullum metallum, tanta verbera potuit sustinere, sicut hic miserrimus. Ab hora tertia diei, reuinctis post tergum manibus, suspensus ad arborem dependebat: ad horam verò nonam depositus, extensus ad trocleas, cædebatur fustibus, virgis, ac loris duplicibus, & non ab vno vel duobus, sed quot accedere circa miseros potuissent artus, tot cęsores erãt. Cum autem iam in discrimine esset, tunc aperuit veritatem, & archana doli publice patefecit. dicebat enim ob hoc reginæ crimẽ obiectum, vt eiecta de regno interfectis fratribus & patre, Chlodoueus regnum acciperet, Leudastes ducatũ: Riculfus verò presbyter qui iam à tempore beati Eufronij episcopi amicus erat Chlodouei, episcopatum Turonicũ ambiret, huic Riculfo clerico archidiaconatu promisso. Nos verò cum dei gratia Turonos reuersi, inuenimus ecclesiam conturbatam

per Riculfum presbyterum. nam hic sub Eufronio episcopo de pauperibus prouocatus, archidiaconus ordinatus est. Exinde ad presbyterium admotus, recessit ad propria, semper elatus, inflatus, præsumptuosus: nam me adhuc commorante cum rege, hic quasi iam esset episcopus, in domum ecclesiæ ingreditur impudenter, argentum describit ecclesię, reliquasque res sub suam redigit potestatem. Maiores clericos muneribus ditat, largitur vineas, prata distribuit: minores verò fustibus plagísque multis, etiam manu propria adfecit, dicens, Recognoscite dominũ vestrum qui victoriam de inimicis obtinuit, cuius ingenium Turonicam vrbẽ ab Aruernis populis emundauit: ignorans miser, quòd præter quinq; episcopos, reliqui omnes qui sacerdotiũ Turonicum susceperũt, parentum nostrorũ prosapiæ sunt cõiuncti: illud sæpe suis familiaribus dicere erat solitus, quòd hominẽ prudentẽ non aliter nisi in periuriis quis decipere possit. Sed cum me reuersum adhuc despiceret, nec ad salutationẽ meã sicut reliqui ciues fecerãt, adueniret, sed magis me interficere minitaretur, cũ cõsilio cõprouincialiũ eũ in monasteriũ remoueri precipio. Cúmq; ibidẽ arcti⁹ distringeretur, intercedẽtibus Felicis episcopi missis, qui memoratę causę fautor extiterat, circunuento periuriis abbate, fuga elabitur, & vsq; ad Felicẽ accedit episcopũ: eũq; ille ambiẽter colligit

quē execrari debuerat. Leudaſtes verò in Bituricū pergens, omnes theſauros quos de ſpoliis pauperū detraxerat, ſecū tulit. Nec multo poſt inruentibus Bituricis, cum iudice loci ſuper eum, omne aurum argentúmque vel quod ſecū detulerat, abſtulerūt, nihilque ei niſi quod ſuper ſe habuit relinquentes: ipſámque abſtuliſſent vitam, niſi fuga fuiſſet elapſus. Reſumptis dehinc viribus cum aliquibus Turonicis iterum inruit ſuper prędones ſuos: interfectóque vno, aliqua de rebus ipſis recepit, & in Turonicum reuertitur. Audiēs hæc Berulfus dux miſit pueros ſuos cum armorum adparatu ad comprehendendum eum. Ille verò cernens ſe iam iámque capi relictis rebus baſilicam ſancti Hilarij Pictauenſis expetiit. Berulfus verò dux res captas regi tranſmiſit. Leudaſtes enim egrediebatur de baſilica, & inruens in domos diuerſorum, prædas publicas exercebat. Sed & in adulteriis ſæpe intra ipſam ſanctam porticum deprehenſus eſt. Commota autem regina, quòd ſcilicet locus deo ſacratus taliter pollueretur, iuſſit eum à baſilica ſancti eiici. Qui eiectus, ad hoſpites ſuos iterum in Bituricum expetit, deprecans ſe occuli ab eis.

50 ET licet de beati Saluij epiſcopi conlocutione ſuperius memorare debueram, ſed quia mentem exceſſit, eſſe ſacrilegum non arbitror, ſi in poſterum ſcribatur. Igitur cum Vale poſt ſynodum memoratam regi iam di-

cto, ad propria redire vellemus, non ante discedere placuit, nisi hunc virũ libatis osculis linqueremus. Quem quæsitum in atrio Brinnacensis domus reperi. Cui dixi, quia iam erã ad propria rediturus: tunc remoti paululum, dum hinc inde sermocinaremur, ait mihi, Vidés ne super hoc tectum quæ ego suspicio? cui ego, Video enim super tegulum quod nuper rex poni pręcepit. & ille, Aliud, inquit, non aspicis? cui ego, Nihil aliud, inquam, video. suspicabar enim quòd aliquid iocularitet loqueretur: & adieci, Si tu aliquid magis cernis, enarra. at ille alta trahẽs suspiria ait, Video ego euaginatum iræ diuinæ gladium super domũ hanc dependentem. veruntamen non fefellit dictio sacerdotem. nam post dies viginti, duo filij regis quos superius mortuos scripsimus, obierunt.

Explicitus est liber quintus, finitus in anno quinto Childeberti regis.

Incipit liber sextus, inchoatus ab anno sexto eiusdem Childeberti.

GREGORII TVRONICI HISTORIARVM

Liber ſextus.

1 ANno igitur ſexto regni ſui Childebertus rex, reiecta pace Guntchramni regis cum Chilperico coniunctus eſt. Non poſt multũ tempus Gogo moritur, in cuius locum Vuãdelinus ſubrogatur. Mummolus à regno Guntchramni fuga dilabitur, & ſe intra murorum Auennicorum munitioné concludit. Apud Lugdunum ſynodus epiſcoporum cõiungitur, diuerſarum cauſarum altercationes incidés, negligentioréſque iudicio damnans. ſynodus ad regem reuertitur, multa de fuga Mummoli ducis, nonnulla de diſcordiis tractans.

2 INTEREA legati Chilperici regis qui ante triénium ad Tyberium imperatoré abierant, regreſſi ſunt, non ſine graui damno atq; labore. Nam cum Maſſilienſem portũ propter regũ diſcordias adire auſi nõ eſſent, Agathen vrbẽ quę in Gothorum regno ſita eſt, aduenerũt. Sed priuſquá litus adtingerent, nauis acta vẽto, impulſa terris in fruſta minuitur. Legati verò cum pueris ſe in periculo cernentes, arre

ptis tabulis vix ripæ relati ſunt, multis puerorum amiſſis: ſed plurimi euaſerunt: res autem quas vndę litori inuexerant, incolæ rapuerũt. Ex quibus quod melius fuit recipientes, ad Chilpericum regẽ retulerunt. multa tamen ex his Agathenſes ſecum retinuerũt. Tunc ego Nouigentũ villá, ad occurſum regis abieram: ibíque nobis rex miſſorium magnũ, quod ex auro gẽmíſque fabricauerat in quinquaginta librarũ pondere, oſtendit, dicens, Ego hæc ad exornandá atq; nobilitandam Francorũ gentem feci. Sed & plurima adhuc ſi vita comes fuerit, faciá. Aureos etiam ſingularũ librarum podere, quos imperator miſit, oſtendit, habẽtes ab vna parte iconẽ imperatoris pictam, & ſcriptũ in circulo, TYBERII CONSTANTINI PERPETVI AVGVSTI: ab alia verò parte habentes quadrigam & aſcenſorem, continentéſq; ſcriptũ, GLORIA ROMANORVM. multa autem & alia ornamenta quæ à legatis ſunt exhibita, oſtendit.

3 DENIQVE cùm apud eandẽ villam cõmoraretur, Egidius Rhemenſis epiſcopus cũ primis Childeberti proceribus, in legationem ad Chilpericum regem venit, ibíque conlocutione facta, vt ablato Guntchráni regis regno, hi ſe coniũgere debeát in pace, ait Chilpericus rex, Filij mihi peccatis increſcẽtibus non remáſerunt, nec mihi nũc alius ſupereſt hęres,

nisi fratris mei Sygiberti filius, id est Childebertus rex. Ideóque in omnibus quæ laborare potuero, hic hæres existat. tantum dum aduixero liceat mihi sine scrupulo aut disceptatione cũcta tenere. At illi gratias agẽtes, pactionibus subscriptis ea quæ locuti fuerant, firmauerunt, & ad Childebertum cum magnis muneribus sunt regressi. Quibus discedentibus, Chilpericus rex Leudoualdum episcopũ cum primis regni sui direxit. Qui dato susceptóque de pace sacramento, pactionibúsque firmatis, munerati regressi sunt.

4 LVPVS verò dux Campanẽsis, cum iam diu à diuersis fatigaretur & spoliaretur assidue, & pręsertim ab Vrsione & Bertefredo, ad extremum conuentione facta vt occideretur, commouerunt exercitum contra eum. Quod cernens Brunichildis regina, condolens fidelis sui insecutiones iniustas, præcingens se viriliter, inrupit medios hostium cuneos, dicẽs, Nolite ô viri nolite malum hoc facere, nolite persequi innocẽtẽ: nolite pro vno homine cõmittere prælium, quo solatium regionis intereat. Hæc illa loquente, respondit Vrsio, Recede à nobis ô mulier, sufficiat tibi sub viro tenuisse regnum. Nunc autẽ filius tuus regnat, regnúmque eius non tua, sed nostra tuitione saluatur. Tu verò recede à nobis, ne te vngulæ equorum nostrorum cum terra confodiant. Hæc & alia cùm diutissimè inter se protulissent

ſent,obtinuit reginæ induſtria ne pugnarent.
Tamen ab illo loco diſcedentes, inruerunt in
domos Lupi. Et direpto omni pręſidio,fingẽ-
tes ſe illud in theſauro regis recondere,ſuis eũ
domibus intulerunt,intendẽtes Lupo minas,
atque dicentes, Viuus virtutem noſtram non
euadet. At ille cernens ſe in diſcrimine,tutata
intra vrbis Lugduni clauati muros coniuge
ſua, ad Guntchramnum regẽ cõfugit. A quo
benigne ſuſceptus cum eo latuit, expectans vt
Childebertus ad legitimã perueniret ætatem.

5 IGITVR Chilpericus rex,cũ adhuc apud
ſupradictam villam moraretur, impedimenta
moueri præcipiens, Pariſios venire diſponit.
Ad quem cum iam Vale dicturus accederem,
Iudęus quidam Priſcus nomine,qui ei ad ſpe-
cies coemẽdas familiaris erat,aduenit. Cuius
cęſarie rex blandè adprehẽſa manu, ait ad me
dicẽs,Veni ſacerdos dei,& impone manũ ſu-
per eum. Illo autem renitente,ait rex, O mens
dura,& generatio ſemper incredula,quæ non
intelligit Dei filium ſibi prophetarũ vocibus
repromiſſum: non intelligit eccleſiaſtica my-
ſteria in ſuis ſacrificiis figurata. Hęc eo dicẽte,
Iudęus ait,Deus non eget coniugio,neq; pro-
le ditatur,neque vllum conſortem regni habe-
» re patitur,qui per Moyſen ait, Videte, videte
» quia ego ſum dominus, & abſq; me nõ eſt de-
» us. Ego occidã,& viuere faciam: percutiã, &
» ego ſanabo. Ad hæc rex ait, Deus ab ſpiritali

vtero filium genuit sempiternum, non ætate iuniorem, non potestate minorem, de quo ipse
» ait, Ex vtero ante luciferum genui te. Hunc ergo ante secula natum, in nouissimis seculis mūdo misit sanatorē, sicut ait propheta tuus,
» Misit verbū suum, & sanauit eos. Quod autem ais, quia ipse nō generet, audi prophetā tuum
» dicentē ex voce dominica: Nūquid ego qui ali
» os parere facio, ipse non pariam? hæc enim de populo qui in eum per fidē renascitur, ait. At hæc Iudæus respōdit, Nūquid deus homo fieri potuit, aut de muliere nasci? verberibus subdi? morte damnari? Ad hæc rege tacente, in medium me ingerens dixi, Vt deus dei filius homo fieret, non suæ, sed nostrę necessitatis extitit causa. Nam captiuum peccato hominem, & diaboli seruitute subiectum redimere non potuerat, nisi hominem adsumpsisset. Ego verò non de Euangeliis & Apostolo quæ non credis, sed de tuis libris testimonia præbens, proprio te mucrone confodiam, sicut quondā Dauid Goliā legitur trucidasse. Igitur quòd de⁹
» homo futurus esset, audi prophetam tuum: Et
» deus, inquit, & homo, & quis cognouit eū? Et
» alibi. Hic deus noster, & nō reputabitur alius
» prçter eum, qui inuenit omnē viam scientię, &
» dedit illā Iacob puero suo, & Israel dilecto suo.
» post hęc in terris visus est & cū hominibus cō-
» uersatus est. Quòd autem de virgine nascitur,
» audi similiter prophetā tuū dicentē, Ecce vir-

» go in vtero cõcipiet,& pariet filiũ, & vocabi-
» tur nomẽ eius emmanuel,quod eſt interpreta-
» tũ,nobiſcũ deus. Quòd verberib⁹ ſubdi,quòd
clauis adfigi deberet,& aliis iniuriis vel ſubia-
» cere,vel adfici, alius propheta ait:Foderũt ma
» nus meas & pedes meos: diuiſerunt ſibi veſti-
» mẽta mea,&c.& iterũ, Dederunt in eſcá me-
» am fel,& in ſiti mea potauerunt me aceto. Et
quòd per ipſum crucis patibulũ labentẽ mun-
dũ & diaboli ditioni ſubiectũ reſtitueret in re-
» gno ſuo,idem Dauid ait,Dominus regnauit à
» ligno.Nõ quod antea nõ regnauerit apud pa-
trẽ,ſed ſuper populũ quem à diaboli ſeruitute
liberauerat,rude regnũ accepit.Iudęus ad hęc
reſpõdit,Quę deo fuit neceſſitas,vt iſta patere-
tur?Cui ego,Iã dixi tibi,Deus hominẽ creauit
innoxiũ,ſed aſtu ſerpẽtis circũſcriptus,pręua-
ricator pręcepti fact⁹ eſt:& ideo à ſede Paradiſi
eiectus,mũdanis laboribus deputatus eſt: qui
per mortẽ vnigeniti dei Chriſti,deo recõciliat⁹
eſt patri.Iudęus dixit,Nõ poterat de⁹ mittere
prophetas aut apoſtolos,qui eũ ad viã reuoca-
rẽt ſalutis,niſi ipſe humiliatus fuiſſet in carne?
Ad hæc ego, A principio genus ſemper deli-
quit humanũ:quẽ nunquã terruit,nec ſubmer
ſio diluuij,nec incendiũ Sodomæ, nec plagæ
Ægypti,nec miraculũ maris Iordaniſq; diuiſi,
qui ſemper legi dei reſtitit, prophetis nõ cre-
didit:& nõ ſolũ non credidit,verumetiã ipſos
pędicatores pœnitẽtię interemit.Ideo niſi ip-

se eum descẽdisset redimere, hæc explere non poterat alter. Cuius nos natiuitate renati, baptismo abluti, vulnere curati, resurrectione erecti, ascensione glorificati sumus. Quod autem morbis nostris mederi vẽturus erat, pro-
» pheta tuus ait: Liuore eius sanati sumus: &
» alibi, Ipse peccata nostra portabit, & orabit
» pro trãsgressoribus: & iterum, Sicut ouis ad
» occisionẽ ductus est: & quasi agnus coram ton
» dente se sine voce: sic non aperuit os suum. In
» humiliatione iudicium eius sublatum est. Ge-
» nerationem eius quis enarrabit? Dominus
» exercituum nomen eius. De hoc & Iacob ille, de cuius te iactas venisse generatione, in illa filij sui Iudæ benedictione, quasi ad ipsum
» Christum filium dei loquens, ait, Adorabunt
» te filij patris tui. Catulus leonis Iuda: de ger-
» mine fili mi ascendisti, recubãs dormisti qua-
» si leo, quasi catulus leonis. quis suscitabit eum?
» Pulchriores oculi eius vino, & dentes eius la-
» cte candidiores. Quis inquit suscitabit eum?
» Et licet ipse dixerit, Potestatẽ habeo ponendi
» animam meam, & potestatem habeo iterum
» sumendi eam, tamẽ Paulus apostolus ait, Qui
» non crediderit quòd deus illum suscitauit à
» mortuis, saluus esse non poterit. Hæc & alia nobis dicentibus, nunquam compunctus est miser ad credendum. Tunc rex silẽte illo, cum videret eum his sermonibus non cõpungi ad me conuersus, postulat vt accepta benedictio-

ne discederet. ait enim, Dicam, inquit, tibi, ô sacerdos, quod Iacob dixit ad angelum qui ei loquebatur, Non dimittam te nisi benedixeris mihi. Et hæc dicens, aquam manibus porrigi iubet. quibus ablutis, facta oratione, accepto pane, gratias deo agentes, & ipsi accepimus, & regi porreximus. Haústóque mero, Vale dicentes, discessimus. Rex verò ascenso equo Parisios est regressus, cum coniuge & filia, & omni familia sua,

6 FVIT autem apud vrbem Nicensem eo tempore, Hospitius reclausus magnæ abstinétiæ, qui constrictus catenis ad purum corpus ferreis, induto desuper cilicio, nihil aliud quàm purum panem cum paucis dactylis comedebat. In diebus autem quadragesimæ, de radicibus herbarum Ægyptiarum: quibus ere mitæ vtuntur, exhibétibus sibi negociatoribus alebatur. Et primum quidem ius in quo coxerant hauriés, ipsas sumebat in posterum. Magnas enim per eum dominus virtutes dignatus est operari. Nam quodam tempore reuelante sibi spiritu sancto aduentum Longobardorũ in Gallias, hoc modo prędixit: Veniẽt inquit, Longobardi in Gallias, & deuastabũt ciuitates septem, eo quòd increuerit malitia eorum in conspectu domini, quia nullus est intelligens, nullus est qui faciat bonum, quo ira dei placetur. Est enim omnis populus infidelis, periuriis deditus, furtis obnoxius, in ho-

micidiis prõptus, à quibus nullus iustitiæ fructus vllatenus gliſcit: non decimę dantur, non pauper alitur, non tegitur nudus, non peregrinus hoſpitio recipitur, aut cibo ſufficienti ſatiatur: ideo hæc plaga ſuperuenit. Nunc autem dico vobis, congerite omnem ſubſtantiã veſtrã intra murorũ ſepta, ne à Longobardis diripiatur: & voſipſos in locis firmiſſimis cõmunite. Hęc eo loquẽte, omnes obſtupefacti, & Vale dicentes, cum magna admiratione ad propria ſunt regreſſi. Monachis quoque dixit, Abſcedite & vos à loco, auferẽtes vobiſcũ quæ habetis. ecce enim appropinquat gens quam prædixi. Dicẽtibus autẽ illis, Nõ relinquimus te ſanctiſſime pater, ait, Nolite timere pro me: futurũ eſt enim, vt inferant mihi iniurias, ſed non nocebũt vſque ad mortẽ. Diſcedentibus autẽ monachis, venit gens illa: & dum cuncta quæ reperit vaſtat, peruenit ad locũ vbi ſanct⁹ dei reclauſus erat. At ille per feneſtrã turris oſtendit ſe eis. Illi vero circumeuntes turrem, aditũ per quem ingrederentur ad eũ, inuenire non poterant. Tunc duo aſcendẽtes detexerũt tectũ, & videntes eum cinctũ catenis, indutúmq; cilicio dicũt, Hic malefactor eſt & homicidiũ fecit: ideo in his ligaminibus vinctus tenetur: vocatóque interprete, ſciſcitantur ab eo quid mali fecerit, vt tali ſupplicio arctaretur. At ille fatetur, ſe homicidã eſſe, omníſque criminis reũ. Tunc vnus extracto gladio, vt in

caput eius libraret, dextera in ipso ictu suspẽsa diriguit, nec eam ad se potuit reuocare. Tunc gladiũ laxans, terræ deiecit. Hæc vidẽtes socij eius, clamorẽ in cælum dederunt, flagitãtes à sancto, vt quid agi oporteret, clementer insinuaret. Ipse verò imposito salutis signo, brachium sanitati restituit. Ille autẽ in eodẽ loco cõuersus, tõsurato capite fidelissimus monachus nunc habetur. Duo verò duces qui eum audierunt, incolumes patriæ redditi sunt: qui verò contẽpserũt pręceptũ eius, miserabiliter in ipsa prouincia sunt defuncti. Multi autẽ ex ipsis à dæmoniis correpti, clamabant, Cur nos sancte & beatissime sic crucias & incẽdis? sed imposita eis manu, mũdabat eos. Post hęc homo erat Andegauensis incola, qui per nimiam febrem eloquium pariter auditúmque perdiderat. Et cum de febre conualuisset, surdus permanebat ac mutus. Igitur diaconus ex prouincia illa Romam directus est, vt beatorum apostolorum pignera, vel reliquorum sanctorum qui vrbem illam muniunt, exhiberet. Qui cum ad parentes infirmi illius peruenisset, rogant vt eum sibi comitem itineris sumere dignaretur, confisi quòd si beatissimorum apostolorum adiret sepulchra, protinus posset adsequi medicinam. Euntibus autẽ illis, venerunt ad locũ vbi beatus Hospitius habitabat. Quo salutato ac deosculato, causas itineris diacon⁹ pandit, ac proficisci se Romã indicat,

ſeſéque his qui ſancto viro de naucleris amici eſſent commendari depoſcit. Cúmque ibi adhuc moraretur, ſenſit vir beatus per ſpiritum domini adeſſe virtutem. Et ait diacono, Infirmum qui comes tui nunc eſt itineris, rogo vt meis conſpectibus repræſentes. At ille nihil moratus, velociter ad metatum vadit, inuenítque infirmũ febre plenum, qui per nutum aures ſuas dare tinnitum indicabat: adprehẽſumque ducit ad ſanctum dei. At ille adprehenſa manu cæſarie, adtraxit caput illius in feneſtram, aſſumptóque oleo benedictione ſanctificato, tenens manu ſiniſtra linguam eius, ori verticíque capitis infudit, dicẽs, In nomine domini mei Ieſu Chriſti aperiátur aures tuę, reſerétq; os tuũ virtus illa quæ quondá ab homine ſurdo & muto noxiũ eiecit dęmoniũ. Et hęc dicẽs, interrogat nomẽ. Ille verò clara voce ait, Sic dicor. Cũ hęc vidiſſet diaconus, ait, Gratias tibi immenſas refero Chriſte, qui talia per ſeruum tuũ dignaris oſtẽdere. Quærebã Petrũ, quærebam Paulũ, Laurentiúmque, vel reliquos qui Romã proprio cruore inluſtrãt: hîc omnes reperi, hic cunctos inueni. Hæc eo cum maximo fletu & admiratione dicẽte, vir dei omni intẽtione vanam vitans gloriam, ait, Sile ſile, dilectiſſime frater, non hęc ego facio, ſed ille qui mundum ex nihilo condidit, qui pro nobis hominẽ ſuſcipiens cæcis viſum, ſurdis auditum, mutis prę̈ſtat eloquium, qui le-

profis cutem pristinã, mortuis vitã, & omnibus infirmis adfluentẽ medicinam indulget. Tunc diaconus gaudẽs,& Vale dicẽs, abscessit cum comitibus suis. Quibus discedẽtibus, homo quidam Dominicus(sic enim erat viro nomẽ) à natiuitate cæcus,aduenit ad istius miraculi virtutem probandam. Qui dum in monasterio duobus aut tribus mẽsibus resideret, orationi ac ieiuniis vacans, tãdem vocat eum ad se vir dei, & ait, Vis recipere visum? Cui ille ait, Voluntas,inquit,mea erat,ignota cognoscere. Nã quę sit lux ignoro. Vnum tãtum scio,ꝙ ab omnibus conlaudatur. ego autem ab initio ætatis meæ vsq; nũc videre non merui. Tunc cum oleo benedicto super oculos eius crucem sanctam faciens, ait, In nomine Iesu Christi redemptoris nostri, aperiantur oculi tui. Et statim aperti sunt oculi eius:& erat admirans, cernẽnsque magnalia dei quæ in hoc mũdo videbat. Dehinc mulier quędam, quæ vt ipsa reclamabat, tria habens dæmonia, ad eum adducta est: quam cùm tactu sacro benedixisset,atque ex oleo sancto crucem fronti eius imposuisset, eiectis dæmonibus purgata discessit. Sed & aliam puellam ab spiritu immundo vexatam,benedictione sanauit. Cùm autem iam dies obitus eius adpropinquaret, vocauit ad se præpositum monasterij,dicens, Exhibe ferramentum, & inrumpe parietem, & mitte nuncios ad episcopũ ciuitatis, vt ve-

niat ad me ſepeliendum. Die enim tertia ab hoc egredior mundo,& vado in requiem deſtinatam,quā mihi dominus repromiſit. Hæc eo dicente,miſit præpoſitus ad epiſcopum ciuitatis Nicenſis, qui ei hæc nunciarent. Poſt hæc Creſcens quidam venit ad feneſtram, & videns eum catenis vinctum, vermibus plenū ait,O domine mi,qualiter tam valida tormēta tolerare tam fortiter potes?Cui ille ait,Cōfortat me ille pro cuius nomine hæc patior. Dico autem tibi,quia iam abſoluor ab his vinculis,& vado in requiem meam. Adueniente autem die tertia, depoſuit catenas quibus vinctus erat, proſtrauit ſe in orationem: & cùm diutiſſimè cum lachrimis oraſſet, conlocans ſe ſuper ſcamnum,extenſis pedibus, eleuatíſque ad cælum manibus,gratias agens deo,tradidit ſpiritum.Et ſtatim omnes vermes illi qui ſanctos artus perforabant,euanuerunt. Adueniens autem Auſtadius epiſcopus,beatū corpus ſtudioſiſſimè ſepulturę mandauit.Hæc omnia ab ipſius ore cognoui,quē ſuperius mutum & ſurdum ab eo ſanatum expoſui: qui multa mihi & alia de eius virtutibus narrauit, ſed prohibuit me res illa loqui, quia audiui vitam ipſius à multis fuiſſe conſcriptam.

7 EO tempore Ferreolus Vcecenſis epiſcopus, magnæ vir ſanctitatis, obiit, plenus ſapientia & intellectu: qui libros aliquos epiſtolarum, quaſi Sidonium ſecutus, cōpoſuit.

Post cuius obitum, Albinus ex præfecto per Dynamium rectorem prouinciæ extra regis consilium suscepit episcopatum: quo nō amplius quàm tribus vtens mensibus, cùm adhoc causa restitisset, vt remoueretur, defunctus est. Iouinus iterum qui quondam prouinciæ rector fuerat, regium de episcopatu præceptū accipit. Sed præuenit eum Marcellus diaconus, Felicis senatoris filius. Qui conuocatis cōprouincialibus, per consiliū Dynamij episcopus ordinatus est. Sed & ipse vì pulsatus, deinceps à Iouino, vt remoueretur, conclusus in ciuitate, virtute se defensare nitebatur. sed cùm non valeret, muneribus vicit.

8 . OBIIT & Eparchius reclausus Engolismensis, vir magnificæ sanctitatis, per quem deus multa miracula ostendit: de quibus relictis plurimis, pauca perstringam. Petrogoricæ vrbis incola fuit, sed post conuersionem clericus factus, Engolismam veniēs, cellulam sibi ædificauit. In qua collectis paucis monachis, in oratione morabatur assiduè: etsi ei aliquid auri argentíque offerebatur, aut in necessitatibus pauperum, aut in redemptione captiuorum distribuebat. Panis in cellula illa eo viuente coctus nunquam fuit, sed à deuotis cùm necessitas exegisset, inferebatur. Magnā enim cateruam populorum de oblationibus deuotorum redemit: pusularum malarum venenum crucis signo sæpe compressit: dæ-

monas de obſeſſis corporibus oratione abegit :& iudicibus plerunque vt culpabilibus ignoſcerent,dulcedine profuſa imperauit potius quàm rogauit.nam ita erat dulcis adloquio,vt ei negare non poſſent,cùm fuiſſet indulgentiã deprecatus. Quodam verò tempore dum pro furto quis ad pẽdendũ duceretur,qui & in aliis multis ſceleribus tam in furtis, quàm in homicidiis accuſabatur ab incolis criminoſus,& hęc ei nunciata fuiſſent,miſit monachum ſuũ ad deprecandum iudicem, vt ſcilicet culpabilis ille vitæ concederetur. Sed inſultante vulgo atque vociferante,quòd ſi hic dimitteretur, neque regioni, neque iudici poſſit eſſe conſultum,dimitti non potuit. In terra extenditur,ad trocleas virgis ac fuſtibus cæditur, & patibulo condemnatur. Cúmque mœſtus monachus abbati renunciaſſet, Vade,inquit, adtẽde à longe, quia ſcito quòd quem homo reddere noluit, dominus ſuo munere donabit.Tu verò cùm eum cadere videris, protinus adprehenſum adducito in monaſterium. Monacho verò iuſſa complente, ille proſternitur in oratione:& tam diu in lachrimis ad dominum fudit preces,quoaduſque diſrupto obice cum catenis terrę reſtitueretur adpenſus. Tunc monachus adprehenſum eum , abbatis conſpectibus incolumem repræſentat. At ille gratias deo agens, comitem arceſſiri iubet, dicens, Semper me beni-

gno animo ſolitus eras audire, fili dilectiſſime,& cur hodie induratus, hominem pro cuius vita rogaueram, non laxaſti? At ille, Libẽter te, inquit, audio ſancte ſacerdos: ſed inſurgente vulgo, aliud facere non potui, timẽs ſuper me ſeditionẽ moueri. Et ille, Tu, inquit, me non audiſti: deus autem audire dignatus eſt: & quem tu tradidiſti morti, ille vitæ reſtituit. En, inquit, coram te adſtat ſanus. Hæc eo dicente, proſternitur ad pedes comitis, ſtupentis, quòd videbat viuere quem in mortis interitu reliquiſſet. Hæc ego ab ipſius comitis ore cognoui: ſed & alia multa fecit, quæ inſequi longum putaui. Poſt quadraginta quatuor verò an̄os recluſionis, ſuę parumper febre pulſatus, tradidit ſpiritum. Protractúſque à cellula, ſepulturæ mandatus eſt. Magnus autem conuentus, vt diximus, de redemptis, in eius proceſſit exequiis.

9 DOMNOLVS verò Cœnomannorum epiſcopus ægrotare cœpit: tẽpore enim Chlotharij regis apud Pariſios ad baſilicam ſancti Laurentij gregi monaſteriali præfuerat: ſed quoniam Childeberto ſeniore viuẽte ſemper Chlothario regi fidelis extitit, & nuncios illius ad ſpeculandum miſſos, crebrius occulebat, præſtolabatur rex locum in quo pontificatus honorem acciperet. Migrante autem Auennienſis ciuitatis pontifice, iſtũ illuc dare deliberauerat. Sed beatus Domnolus hæc

audiens, ad baſilicam ſancti Martini antiſti-
ſtis, quo tunc Chlotharius rex ad orationem
venerat, acceſſit, & nocte tota in vigiliis ex-
cubans, per priores qui aderant regi, ſuggeſ-
ſionem intulit, vt non quaſi captiuus ab eius
elongaretur aſpectu: nec permitteret ſimpli-
citatem illius inter ſenatores ſophiſticos ac
iudices philoſophicos fatigari, adſerens hunc
locũ humilitatis ſibi eſſe potius, quàm hono-
ris. Ad hæc rex annuens, migrante Innocen-
tio Cœnomannorum epiſcopo, ipſum eccle-
ſię illi antiſtitem deſtinauit. Iam adſumpto e-
piſcopatu, talem ſe tantúmque præbuit, vt in
ſummæ ſanctitatis culmen euectus, debili v-
ſum greſſuũ, cæco reſtitueret viſum. Qui poſt
viginti duos epiſcopatus annos, dum ſe cer-
neret morbo regio calculóque grauiſſime fa-
tigari, Theodulfum abbatem in locum ſuum
prælegit: cuius adſenſui rex præbuit volun-
tatem: ſed non multum poſt tempus mutata
ſententia, in Badechiſilum domus regiæ ma-
iorem transfertur electio. Qui tonſuratus,
gradus quos clerici ſortiuntur, aſcẽdens, poſt
quadraginta dies migrante ſacerdote ſuc-
ceſſit.

10 HIS diebus baſilica ſancti Martini à furi-
bus effracta fuit. Qui ponentes ad feneſtram
abſidæ cancellum, qui ſuper tumulum cuiuſ-
dam defuncti erat, aſcendentes per eum, effra
cta vitrea ſunt ingreſſi: auferentéſque mul-

tum auri argentíque, & palliorum holoſericorum, abierunt, non metuentes ſuper ſanctum ſepulchrum pedem ponere, vbi vix vel os adplicare præſumimus. Sed virtus ſancti voluit hanc temeritatem etiam cum iudicio manifeſtare terribili. nam hi perpetrato ſcelere ad Burdegalenſem ciuitatem venientes, orto ſcandalo, vnus alterum interemit: ſicque patefacto opere, furtum repertum eſt: ac de hoſpitali eorum argentum comminutū, & pallia ſunt extracta. Quod cū regi Chilperico nunciatum fuiſſet, iuſſit eos alligari vinculis, & ſuo conſpectui præſentari. Tunc ego metuēs, ne ob illius cauſam homines morerentur, qui viuens in corpore pro perditorum vita ſæpius deprecatus eſt, epiſtolam regi precationis tranſmiſi, ne nobis non accuſantibus ad quos proſecutio pertinebat, hi interficerentur. Quod ille benigne ſuſcipiens, vitę reſtituit. Species verò quæ diſſipatæ fuerant, ſtudioſiſſimè componens, loco ſancto reddi præcepit.

11 APVD Maſsilienſem verò vrbem Dynamius rector prouinciæ, grauiter inſidiari Theodoro epiſcopo cœpit. at ille ad regem properare diſponens, comprehenſus ab eo, in medio ciuitatis tenetur: & grauiter iniuriatus, tandem laxatus eſt. Clerici autem Maſſilienſes dolum cum Dynamio moliebantur, vt ab epiſcopatu eiiceretur. Sed dum ad

regem Childebertum ambularet, cum Iouino expræfecto à Guntchramno rege detineri iubetur. Quod audientes Massilienses clerici, gaudio magno repleti, quòd iam teneretur, iam deputaretur exilio, quòd iam in hoc res perstitisset, vt nunquam Massiliam reuerteretur, domos ecclesiæ adprehendũt, ministeria describunt, regestoria reserant, promptuaria expoliant, omnésq; res ecclesiæ, tanquam si iam mortuus esset episcopus, peruadunt, diuersa crimina de pontifice proloquentes, quæ falsa, Christo auspice, deprehendit. Childebertus verò postquam cum Chilperico pacificatus est, legatos ad Guntchramnum regem mittit, vt medietatem Massiliæ, quam ei post obitum patris sui dederat, reddere deberet. Quod si nollet, nouerit se multa perditurum pro partis istiùs retentione. Sed ille cùm hæc reddere nollet, vias claudi præcepit, vt nulli per regnum eius transeundi aditus panderetur. Hæc cernens Childebertus, Gundulfum ex domestico duce facto de genere senatorio, Massiliam dirigit. Qui cùm non auderet ambulare, iam per Guntchramni regnum Turonos venit. Quem benigne susceptũ, recognosco matris meæ auunculum esse: retentúmq; mecum quinque diebus, impositísque necessariis, abire permisi. Ille verò progressus, Massiliam ingredi, obsistente Dynamio non valebat. Sed nec episcopus qui iam tunc cum

Gun-

Gundulfo venerat, in ecclesia sua recipiebatur. Dynamius autem vnà cum clericis, portas obserat vrbis, insultans pariter ac vtrũque despiciens, episcopum scilicet & Gundulfum. Tandem ad colloquium ducis adscitus, in basilicam beati Stephani quæ vrbi est proxima, venit. Ostiarij enim custodiebant ædis ingressum, vt introeũte Dynamio, valuę protinus clauderentur. Quo facto, exclusæ armatorum turbæ post Dynamium ingredi nequiuerunt. Quo non intelligente, dum diuersa inter se super altarium conferunt, recedentes ab altario, salutatorium ingrediuntur. Introeuntẽ cum his Dynamium nudatúmq; iam à suorum solatio terribiliter increpãt. Fugatísq; satellitibus, qui cum armis eo abducto circun strepebant, senioresciuium ad se dux vnà cum episcopo collegit, vt ciuitatem ingrederetur. Tunc Dynamius hæc omnia cernẽs, veniam petens datis duci multis muneribus, reddito etiam sacramento, se fidelem episcopo deinceps regique futurum, suis induitur indumẽtis. Tunc reseratis tam portarum quàm sacrarum ædium valuis, ingrediuntur vtrique ciuitatem, dux scilicet & episcopus, cum signis & laudibus diuersísque honorum vexillis. Clerici autem qui sceleri huic mixti fuerant, quorum caput Anastasius abbas, & Proculus presbyter erant, intra Dynamij tecta confugiunt, petentes ab eo opem refugij à quo fuerant in-

citati. Multi tamen eorum per idoneos fideiussores dimisſi, ad regem iuſsi ſunt ambulare. Interea Gundulfus ſubiugata ciuitate in Childeberti regis ditionem, reſtitutóque in locum ſuum antiſtite, ad regem Childebertũ regreſſus eſt. Sed Dynamius immemor fidei quam Childeberto regi promiſerat, ad Guntchramnũ regem nuncios dirigit dicens, quòd partem ſibi debitam ciuitatis per epiſcopum perderet: nec vnquam Maſsilienſem vrbem ſuo potiretur dominio, niſi hic euellatur ab ea. At ille ira commotus, iubet contra fas religionis, vt pontifex ſummi dei, arctatus vinculis ſibi exhiberetur, dicens, Trudatur exilio inimicus regni noſtri, ne nobis nocere amplius valeat. Sed cùm epiſcopus de his ſuſpectus eſſet, nec facile poſſet ab vrbe erui, aduenit feſtiuitas Dedicationis oratorij ruris ſuburbani. Cúmque ad hæc feſta egreſſus ciuitatem, properaret, ſubito armati cum magno fremitu ab occultis inſidiis ſcatentes, ſanctum vallant antiſtitem: deiectúmque ab equo, fugant omnes comites eius, ſeruientes alligant, clericos cędunt, ipſúmque ſuper miſerabilem imponentes caballum, nullum de ſuis ſequi permittentes, ad regis deducunt præſentiam. Cúmque per Aquenſem præterirent vrbem, Piencus epiſcopus loci, condolens fratri, datis clericis ad ſolatium, impoſitíſque neceſſariis, abire permiſit. Dum hęc agerentur, cleri-

ci iterum Maßilienſes domos eccleſiæ reſerant,arcana rimantur, & alia deſcribunt, alia ſuis domibus inferunt. Epiſcopus verò ad regem deductus,nec culpabilis inuentus,ad ciuitatem ſuam redire permiſſus, cum grandi eſt à ciuitatibus laude ſuſceptus. Ex hoc autem grauis inimicitia inter Guntchramnum regem,& Childebertum nepotem ſuum exoritur, diſruptóque fœdere ſibi inuicem inſidiabantur.

12 IGITVR Chilpericus rex, cernens has diſcordias inter fratrem ac nepotẽ ſuum pullulare, Deſiderium ducem euocat, iubétque vt aliquid nequitiæ inferat fratri. At ille,commoto exercitu,Ragnoualdo duce fugato,Petrogoricum peruadit. Exactóque ſacramento, Aginnum pergit. hæc audiens vxor Ragnoualdi,quòd ſcilicet fugato viro ſuo,hæ ciuitates in poteſtatem regis Chilperici redigerentur,baſilicam ſancti martyris Capraſij expetiit. Sed extracta exinde & ſpoliata facultate ac ſolatio famulorũ, datis fideiuſſoribus Tholoſam dirigitur:ibíque iterum in baſilica ſancti Saturnini ingreſſa reſidebat. Deſiderius verò cunctas ciuitates quę in parte illa ad regem Guntchramnum aſpiciebant, abſtulit, & ditionibus regis Chilperici ſubegit.Berulfus verò dux, cùm Biturigas muſsitare, quòd Turonicum terminum ingrederentur,audiſſet,exercitum commouet, & ſe in ipſos fines

ſtatuit. Grauiter tunc pagi Iſiodorenſis ac Berrauenſis vrbis Turonicæ deuaſtati ſunt. Sed & poſtea crudeliter qui in hac obſidione adeſſe non poterant, ſunt damnati. Bladaſtes verò dux in Vaſconiam abiit, maximámque partem exercitus ſui amiſit.

13 LVPVS verò vrbis Turonicæ ciuis, cùm, vxore perdita ac liberis, clericatũ expeteret, à fratre Ambroſio prohibitus eſt, timens ne hęredem inſtitueret dei eccleſiam, ſi ei coniungeretur: rurſúmq; illi vxorẽ prouidit, & diem in quo ad ſponſalia donanda coniungerent, male ſuaſus frater indicit. Dehinc ad Cainonenſe caſtrum, vbi hoſpitium habebant, pariter aduenerunt. Sed vxor Ambroſij cùm eſſet adultera, & alium amore lupanario exoſo marito diligeret, inſidias viro tetendit. Cúmq; hi germani pariter epularentur, & nocte vſq; ad ebrietatem vino maduiſſent, in vno ſtrato pariter quieuerunt. Tunc mœchus vxoris Ambroſij, nocte veniẽs, quieſcentibus cunctis, & vino depreſſis, accenſis igne paleis, vt videret quid ageret, extracto gladio, Ambroſiũ in capite librat, ita vt deſcendẽs per oculos gladius, ceruical capitis amputaret: in quo ictu expergefactus Lupus, & ſe in ſanguinẽ volutari decernens, exclamat voce magna dicens, Heu heu ſuccurrite, frater meus interfectus eſt. Mœchus verò qui iam perpetrato ſcelere diſcedebat, hæc audiens, regreſſus ad lectum,

Lupum adit. Quo repugnante, multis plagis laceratum obpressit, & mortali ictu sauciatũ, semiuiuum reliquit. Sed nullus de familia sensit. Mane autẽ facto, stupebant omnes de tanto scelere. Lupus tamen adhuc viuens inuentus, sicut actum fuerat referens, spiritum exhalauit. Sed nec longum meretrix lugendi sumpsit spacium: sed paucis diebus interpositis, coniuncta mœcho discessit.

14 ANNO igitur septimo Childeberti regis, qui erat Chilperici & Gũtchramni vicesimus & primus, mẽse Ianuario, pluuiæ, coruscationes, atque tonitrua grauia fuerunt: flores in arboribus ostensi sunt: stella quam cometen superius nominaui, adparuit, ita vt in circuitu eius magna nigredo esset. Et illa tanquam in foramine aliquo posita, ita inter tenebras relucebat, scintillans spargénsque comas. Prodibat autem ex ea radius miræ magnitudinis, qui tanquam fumus magnus incendij adparebat à longe. Visa est autem ad partem occidentis in hora noctis prima. In die autem sancto paschæ apud Suessionas ciuitatem cælum ardere visum est, ita vt duo apparerent incendia: & vnum erat maius, aliud verò minus. Post duarum verò horarum spacium coniuncta sunt simul: factáque pharo magna, euanuerunt. In Parisiaco verò termino, verus sanguis ex nube defluxit, & super vestimẽta multorum hominum cecidit, & ita tabe

maculauit, vt ipſi propria indumenta horrentes abnuerent. Tribus enim locis in termino ciuitatis illius hoc prodigium adparuit. In Siluanectenſi verò territorio hominis cuiuſdam domus, cùm ille mane ſurgeret, ſanguine reſperſa abintus adparuit. Magna igitur eo anno lues in populo fuit, valitudines variæ, milinæ cum puſulis & veſicis, quæ multum populum adfecerunt morte. Multi tamen adhibentes ſtudium, euaſerunt. Audiuimus enim eo anno in Narbonenſem vrbem inguinarium morbum grauiter deſæuire, ita vt nullum eſſet ſpacium, cùm homo correptus fuiſſet ab eo.

FELIX verò epiſcopus Namneticæ ciuitatis, in hanc valitudinem conruens, grauiter ægrotare cœpit. Tunc vocatis ad ſe epiſcopis qui propinqui erant, ſupplicat vt conſenſum quem in Burgundionem nepotẽ ſuum fecerat, ſuis ſubſcriptionibus roborarent. Quod cùm factum fuiſſet, eum ad me dirigunt. Erat tunc temporis Burgundio quaſi annorum vigintiquinque. Qui veniens, rogat vt accedẽs vſque Namnetas, epiſcopum eum in locum auunculi qui adhuc ſuperſtes erat, tonſuratum conſecrare deberem. Quod ego abnui, quia canonibus non conuenire cognoui. conſilium tamen præbui, dicens: Habemus ſcriptum in canonibus fili, Non poſſe quenquam ad epiſcopatum accedere, niſi

prius ecclesiasticos gradus regulariter sortiatur. Tu ergo dilectissime, reuertere illuc, & pete vt ipse te qui elegit debeat tonsurare. Cúmque presbyterij honorem acceperis, ad ecclesiam assiduus esto:& cùm eum deus migrare voluerit, tunc facile episcopalem gradum ascendes. At ille regressus, consilium acceptum adimplere dissimulauit, eo quòd Felix episcopus ab incommodo leuius agere videretur. Sed postquam febris discessit, tibię eius ab humore pusulas emiserunt. Tunc cantharedarum cataplasmā nimium validam ponens, computrescentibus tibiis, anno episcopatus sui tricesimo tertio, ætate septuagenaria, vitam finiuit. Cui Nonnichius consobrinus, rege ordinante, succeßit.

16 AVDIENS autem Pappolenus eius obitum, neptem illius de qua separatus fuerat, recepit. Ante hoc autem tempus desponsatam eam habuerat: sed dissimulante de nuptiis Felice episcopo, hic cum magna cohorte veniens ab oratorio, puellam abstraxit, & in basilicam beati Albini confugit. Tunc Felix episcopus ira commotus, circunuentam puellam dolis, à marito separauit. Mutatáque veste apud Vasatensem vrbem in monasterio posuit: sed illa occultos puero nuncios dirigit, vt scilicet eam ereptam à loco in quo posita erat, acciperet. Quod ille non abnuens, adsumptā de monasterio puellā

ſuo coniugio copulauit, regalibúſq; munitus præceptionibus, timere parentum diſtulit minas.

17 REX verò Chilpericus multos Iudęorum eo anno baptizari præcepit, ex quibus plures excepit à ſancto lauacro. Nonnulli tamen eorum corpore tantum, non corde abluti, ad ipſam quā prius perfidiam habuerant, deo mentiti regreſſi ſunt, ita vt & ſabbatum obſeruare, & diem dominicum honorare viderētur. Priſcus verò ad cognoſcendam veritatem nulla penitus potuit ratione deflecti. Tunc iratus rex, iuſſit eum cuſtodię mancipari, ſcilicet vt quem credere voluntariè non poterat, ſaltem credere faceret vel inuitū. Sed ille datis quibuſdam muneribus, ſpacium poſtulat, donec filius eius Maſsilienſem Hebræam accipiat: pollicetur doloſe ſe deinceps quæ rex iuſſerat impleturum. Interea oritur intentio inter illum & Pathirem ex Iudæo conuerſum, qui iam regis filius erat ex lauacro. Cúmque die ſabbati Priſcus præcinctus orario, nullum in manu ferens ferramentum, Moſaicas leges quaſi impleturus ſecretiora competeret, ſubito Pathir adueniens, ipſum gladio cum ſociis qui aderant iugulauit. Quibus interfectis, ad baſilicam ſancti Iuliani cum pueris ſuis, qui ad propinquam plateam erāt, confugit. Cúmq; ibidem reſiderent, audiunt, quòd rex domino vitę ceſſo, famulos tanquā

malefactores à basilica tractos, iuberet interfici. Tunc vnus ex his euaginato gladio, domino iam fugato, socios suos interficit, ipse post modum cum gladio de basilica egressus: sed inruente super se populo, crudeliter interfectus est. Pathir autem accepta licentia, ad regnum Guntchramni vnde venerat est regressus: sed nō post multos dies à parentibus Prisci interfectus est.

18 IGITVR legati Chilperici regis, id est Ansoualdus & Domichisilus, qui ad conspiciendam dotem in Hispanias fuerāt missi, regressi sunt. His diebus Leuuichildus rex in exercitu contra Hermenichildum filium suum residebat: cui & Emeritam ciuitatem abstulit. Nam hic qualiter cum ducibus imperatoris Tyberij fuerit coniunctus, iam superius exposuimus. Nam & legatis hæc causa nexuit moras, vt tardius regrederentur. Quibus visis, ego sollicitus eram qualiter in ipsis Christianis qui pauci in eo loco remanserant, fides Christi ferueret. Cui hæc Ansoualdus respondit, Christiani qui nunc apud Hispanias commorantur, catholicam fidem integre seruant. Sed rex nouo nunc ingenio eam nititur exturbare, dum dolose & ad sepulchra martyrum, & in ecclesiis religionis nostræ orare confingit. Dicit enim, Manifeste cognoui esse Christum filium dei æqualem patri, sed spiritum sanctum, deū penitus esse non credo, eo quòd

in nullis legatur codicib⁹ deus esse. Heu heu quàm iniquam sententiam, quàm venenosum sensum, quàm prauam mentem. Et vbi est illud quod dominus ait, Spiritus deus est: & illud Petri, quod ad Ananiam ait, Quid tibi visum est tentare spiritũ sanctum? Non es hominibus mentitus, sed deo. Vbi est & illud quod Paulus mystica dona commemorans, ait, Hęc enim operatur vnus atque idem spiritus, diuidens vnicuique prout vult. Qui enim operatur quod vult, nulli cognoscitur esse subiectus. Accedẽte autem Ansoualdo ad Chilpericum regem, legatio Hispanorũ est subsecuta. Quæ de Chilperico ad Childebertum accedens, in Hispanias est regressa.

19 APVD Pontem verò Vrbiensem ciuitatis Parisiacæ, Chilpericus rex custodes posuerat, vt insidiatores de regno fratris sui ne nocerẽt aliquid, arcerentur. Quo Asclepius ex duce præcognito, nocte inruens, interfecit omnes, pagúmque ponti proximum grauiter depopulatus est. Cúmq; hæc regi Chilperico nunciata fuissent, mittit nuncios comitibus, ducibúsque, & reliquis agentibus vt collecto exercitu in regnum germani sui inruerẽt. Sed prohibitus est consilio bonorum, ne faceret, dicentium sibi, Illi peruerse egerunt, tu verò sapienter age. Mitte fratri nuncios, & si iniuriam tuam emendare voluerit, nihil mali quæras: si verò noluerit, tractabis deinceps

quid ſequaris. Et ſic ratione accepta, prohibito exercitu legationem fratri dirigit. Sed ille cuncta emendans, fratris quæſiuit integre charitatem.

20 EO anno Chrodinus obiit, vir magnificæ bonitatis & pietatis, eleemoſynarius valde, pauperúmque refector, profluus ditator eccleſiarum, clericorúmque nutritor. nam ſæpe à nouo fundans villas, ponens vineas, ædificans domos, culturas erigens, vocatis epiſcopis quorum erat parua facultas, dato epulo ipſas domos cum cultoribus & culturis cum argento, periſtromatibus, vtenſilibus, miniſtris & famulis benigne diſtribuebat, dicens, Sint hæc eccleſiæ data, vt dum de his pauperes reficiuntur, mihi veniam obtineant apud deum. Multa autem & alia bona de hoc viro audiuimus, quæ inſequi longum eſt. Tranſiit autem ætate ſeptuagenaria.

21 HÆC in hoc anno iteratò ſigna adparuerunt: luna eclipſin paſſa eſt intra Turonicum territorium: verus de effracto pane ſanguis effluxit: muri vrbis Sueſſionicæ conruerunt: apud Andegauam vrbem terra tremuit: intra muros verò Burdegalenſis oppidi ingreſſi lupi canes deuorauerunt, nequaquam hominem metuentes: per cælum ignis diſcurrere viſus eſt. Sed & Vaſatenſis ciuitas incendio concremata eſt, ita vt eccleſiæ

epistolam episcopo iubente dictaui. Proclamante verò episcopo & dicente, quòd sæpius hic ingenia quæreret, qualiter eum ab episcopatu deiiceret, rex misericordia motus, commendãs deo causam suam, cessit vtrisque, deprecans clementer episcopum pro diacono, & supplicans vt pro se sacerdos oraret: & sic cum honore vrbi remissus est. Post duos verò menses Nonnichius comes qui hoc scãdalum seminauerat, sanguine percussus interiit, résque eius quia absque liberis erat, diuersis à rege concessæ sunt.

23 DEHINC Chilperico regi post multa funera filiorũ, filius nascitur: ex hoc iubet rex omnes custodias relaxari, vinctos absolui, compositionésque negligentum fisco debitas præcepit omnino nõ exigi. Sed magnum deinceps dolum hic intulit infans.

24 NOVA iterum contra Theodorum episcopum bella consurgunt. nam Gundobaldus qui se filium Chlotharij regis esse dicebat, de Constantinopoli veniens, Massiliam est aduectus: de cuius origine quædam strictim libuit memorare. Hic cum natus esset in Galliis, & diligenti cura nutritus, vt regum istorum mos est, crinium flagellis per terga demissis, literis eruditus, Childeberto regi à matre repræsentatur, dicente ea, Ecce, inquit, nepotem tuum Chlotharij regis filium. Et quia inuisus habetur patri, suscipe eum, quia caro tua est. Quem

ille, eo quòd ei filij non essent, accipiens, retinebat secum. Nunciantur hæc regi Chlothario: misitque fratri nuncios dicens, Dimitte puerum, vt veniat ad me. Nec moratus ille, iuuenem fratri direxit. Quo viso, Chlotharius iussit tonderi comam capitis eius, dicens, Hũc ego non generaui. Igitur post Chlotharij regis obitum, à Chariberto rege susceptus est: quem Sygibertus arcessitum iterum amputauit comã capitis eius, & misit eum in Agrippinensem ciuitatem, quæ nunc Colonia dicitur. Ille quoque ab eo loco delapsus, dimissis iterum capillis, ad Narsetem abiit qui tunc Italiæ præerat: ibi accepta vxore, filios procreauit, & ad Constantinopolin accessit. Inde vt ferunt, post multa tempora, à quodam inuitatus vt veniret in Gallias, Massiliam adpulsus, à Theodoro episcopo susceptus est. Et ab eodem etiam acceptis equis, Mummolo duci coniunctus est. Erat autem tunc Mummolus in ciuitate Auennica, sicut supra iam diximus. Guntchramnus verò dux adprehensum Theodorum episcopum, in custodiã pro hac causa detrusit, reputans cur hominem extraneum intromisisset in Gallias, voluissétque Frãcorum regnum imperialibus per hæc subdere ditionibus. At ille epistolam, vt aiunt manu maiorum Childeberti regis subscriptã, protulit dicens, Nihil per me feci, nisi quæ mihi à dominis nostris & senioribus impera-

ta ſunt. Cuſtodiebatur igitur ſacerdos in cellula, nec permittebatur eccleſię propinquare. Quadam verò nocte, dum attentius oraret ad dominum, refulſit cellula nimio ſplẽdore, ita vt comes qui erat cuſtos eius, ingenti pauore terreretur: viſúſque eſt ſuper eum lucis immenſę globus per duarum horarum ſpacium. Mane autem facto, narrabat hæc comes ille cæteris qui cum eo erant. Poſt hæc autem ductus eſt ad Guntchramnum regem cum Epiphanio epiſcopo: qui tunc Longobardos fugiens, Maſſiliæ morabatur, ſcilicet quòd & ipſe conſcius huius cauſæ fuiſſet. Diſcuſſi igitur à rege, in nullo inuenti ſunt crimine. Rex tamen iuſſit eos ſub cuſtodia degere, in qua poſt multa ſupplicia, Epiphanius epiſcopus obiit. Gũdobaldus verò in inſulam maris ſeceſſit, expectans euentum rei. Guntchramnus verò dux cum duce Guntchramni regis res Gundobaldi diuiſit, & ſecum in Aruernum detulit immenſum, vt ferunt, argenti pondus, & auri, & reliquarum rerum.

25 ANNO octauo Childeberti regis, pridiæ calendas februarias, cùm die dominico ad vrbem Turonicam ad matutinas ſignum commotum fuiſſet, & populus ſurgens, ad eccleſiam conueniret, cælo nubilo cum pluuia globus magnus ignis de cælo dilapſus in ſpacio multo cucurrit in aëra. Qui tantam lucem dedit, vt tanquam media die omnia cer-

nerentur. Quo iterum in nubem ſuſcepto, nox ſucceſſit. Aquæ verò extra ſolitum inualuerũt. nam tantam inundationem Sequana, Matronáque circa Pariſios intulerunt, vt inter ciuitatem & baſilicam ſancti Laurentij naufragia ſæpe contingerent.

GVNTCHRAMNVS quoque dux
26 Aruernũ cum ſupradictis theſauris reuerſus, ad Childebertum regem abiit. Cúmque exinde regrederetur cum vxore & filiis, à Guntchramno rege comprehenſus retinebatur, dicente ſibi rege, Tua inuitatio Gundobaldum adduxit in Gallias, & ob hoc ante hos annos abiſti Cõſtantinopolin. Cui ille, Mummolus, inquit, dux tuus ipſe ſuſcepit eum, & in Auenione ſecum retinuit. Nunc autem permitte me, & adducam ipſum tibi, & tunc immunis ero ab his quę reputãtur mihi. Cui rex ait, Nõ permittã te abire, niſi dignas luas pœnas pro his quæ commiſiſti. At ille cernens ſe morti propinquum, ait, Ecce filium meum, ſuſcipe illum, & ſit obſes pro his quę promitto domino meo regi. Et niſi Mummolum adducam tibi, perdam paruulum meum. Tunc rex permiſit eum abire, retento ſecum eius infantulo. At ille, adſumptis ſecum Aruernis atque Vellauis Auenionem abiit. Sed aſtu Mummoli, naues in Rhodano infirmæ paratę ſunt. Aſcẽdentéſque ſimpliciter, vt in medio amnis venerunt, impletis nauibus mergebãtur. Tunc in peri-

in periculo positi, alij nando euaserunt, nonnulli verò arreptis ipsarum nauium tabulis attigerunt litus. Plerique autem quorum minor fuit astutia, in amne demersi sunt. Guntchramnus verò dux aduenit Auinionem. prouiderat enim Mummolus, postquam intra muros vrbis illius est ingressus, vt quia pars parua residebat, quę non vallabatur à Rhodano, educta ex eò parte, locus ille totus hoc alluuio muniretur: in quo loco fossas magnæ profunditudinis fodit, præparotósque dolos aqua decurrens operuit. Tunc adueniente Guntchrammo, ait ex muro Mummolus, Si fides est integra, veniat ille ab vna parte ripæ, ego ex alia, & quod voluerit eloquatur. Quo cum conuenissent, ait Guntchramnus econtra (hoc enim brachium fluminis inter vtrunque erat positum) Si licet, inquit, vadam: quia sunt aliqua quæ inter nos secretius cōferantur. Cui ille, Veni, ait, ne timeas. Ingressus cum vno amicorum suorum, vt erat loricę pondere adgrauatus: illico amicus ille, vt foueam amnis attigit, sub aquis demersus, nusquam comparuit. Guntchramnus verò cum demergeretur atq; portaretur ab vnda veloci, vnus de astantibus porrecta manui eius hasta, eum litori reddidit. Et tunc inlatis sibi cōuiciis ipse & Mummolus discesserunt: obsidente quoque Guntchramno ipsam vrbem cum exercitu Guntchramni, regis nunciata sunt hęc Chil

deberto. At ille ira commotus, cur hæc non iussus ageret, Gundulfum superius dictum illuc direxit. Qui amota obsidione, Mummolum Aruernos adduxit. sed post paucos dies Auinionem regressus est.

27 CHILPERICVS rex pridie quàm pascha celebraretur, Parisios abiit. Et vt maledicto quod in pactione sua & fratrum suorum consciptum erat, Vt nullus eorum Parisios sine alterius volũtate ingrederetur, carere posset, reliquiis sanctorum multorum præcedentibus, vrbem ingressus est: diésque paschæ cũ multa iocunditate tenuit, filiúmque suum baptismo tradidit, quem Ragnemodus ipsius vrbis sacerdos, de lauacro sancto suscepit, ipsúmque Theodoricum vocitari præcepit.

28 MARCVS quoque referendarius, cuius supra meminimus, post cõgregatos de iniquis descriptionibus thesauros, subito lateris dolore detentus, caput totõdit, atque pœnitẽtiam accipiẽs, spiritum exhalauit, résque eius fisco conlatæ sunt (nam magni ibidem thesauri ex auro argentóque, & multarum specierum reperti sunt) nihil exinde secum aliud portans, nisi animæ detrimentum.

29 LEGATI de Hispaniis reuersi, nihil certi renunciauerunt, eo quòd Leuuichildus cõtra filium suũ seniorem in exercitu resideret. In monasterio autem beatæ Radegũdis, puella quædam nomine Disciola, quæ beati Saluij

Albigensis episcopi neptis erat, obiit hoc modo: Cum ęgrotare cœpisset, & ei assidue sorores aliæ deseruirent, venit dies ille quo migraret à corpore: & circa horam nonam ait sororibus, Ecce iam leuiorem me sentio: ecce nihil doleo: nunc autem non est necesse sollicitudini vestræ, vt mihi curæ aliquid impédatis, sed potius discedite à me, quo facilius sopori relaxer. Hæc audientes sorores eius, recesserunt parumper à cellula. Et post paululũ aduenerunt: denique stantibus illis coram ea, expectabant quid ab illa elocutionis audirent. Ipsa autem expansis manibus, benedictionem à nescio quo efflagitans, ait: Benedic, inquit, mihi, sancte ac famule dei excelsi. ecce enim iam tertiò fatigaris hodie mei causa. Et cur sancte pro infima muliercula crebras iniurias sustines? Interrogantibus verò illis, ad quem hæc verba proferret, penitus non est effata. Tunc facto modico interuallo, emisit vocem magnam cum risu: & sic tradidit spiritum. Et ecce quidam energumenus qui tunc ad beatæ crucis gloriam mundandus aduenerat, arrepta manibus cæsarie, conlisit se in terrá, dicẽs, Heu heu heu nobis qui tale damnũ perpessi sum⁹: vel licuisset prius causas inquirere, & sic de potestate nostra fuisset ablata hæc anima. Inquirentibus verò his qui aderant, quod esset hoc verbum quod loquebatur, respõdit, Ecce animã puellę Michael angelus suscepit.

& ipſe eam ad cęlos euehit. Princeps verò noſter quem vos Diabolum nominatis, nihil in ea participatur. Poſt hæc corpus aquis ablutum, ita candore niueo refulgebat, vt nullum linteum reperire abbatiſſa potuiſſet in promptu, quod corpore candidius cerneretur: induta tamen linteis mundis, ſepulturę mandata eſt. nam & alia puella huius monaſterij viſum vidit, quod ſororibus retulit. Putabat, inquit, ſe iter aliquod cõficere, & erat ei votum vt ad fontem viuũ gradiens perueniret. Cúmque viam neſciret, vir quidam ſe obuiam obtulit, dicens: Si, inquit, vis ad fontem viuũ accedere, ego ero præuius itineris tui. At illa gratias agens, ſequebatur pręcedentem. Quibus ambulantibus, peruenerunt ad fontẽ magnũ, cuius aquæ tãquam aurum ſplendebant, herbę verò in modũ diuerſarum gemmarum vernante luce radiabant. Et ait vir ad eam, Ecce fontem viuũ quem multo labore quæſiſti. Satiare nunc ab eius fluẽtis, vt fiat tibi fons aquæ viuæ ſalientis in vitam æternam. Cúmque illa auidè ex his aquis hauriret, ecce ab alia parte veniebat abbatiſſa: & denudatam puellam induit veſte regia, quę tãta luce, auróque, & monilibus refulgebat, vt vix poſſet intẽdi, dicẽte ſibi abbatiſſa: Spõſus enim tuus mittit tibi hęc munera. Hæc cùm puella vidiſſet, compuncta eſt corde, & poſt dies paucos rogauit abbatiſſam vt ſibi in qua includeretur cellulã præpa-

raret. At illa velociter perfecta ait, Ecce, inquit, cellulā, quid nunc desideras? Puella verò petiit, vt recludi permitteretur. Quod cum ei prę̄stitum fuisset, congregatis virginibus cū magno psallentio accēsis lampadibus, tenente sibi beata Radegunde manu, ad locum vsq; perducitur. Et sic Vale faciens omnibus, & osculans singulas quasque, reclusa est. Obstructóque aditu per quem ingressa fuerat, ibi nūc orationi ac lectioni vacat.

30 HOC anno Tyberius imperator migrauit à seculo, magnum luctum relinquens populis de obitu suo. erat enim summæ bonitatis, in eleemosynis promptus, in iudiciis iustus, in iudicando cautissimus: nullum despiciens, sed omnes in bona voluntate cōplectēs, omnes diligens, ipse quoque diligebatur ab omnibus. Hic cum ægrotare cœpisset, & se iam viuere desperaret, vocauit Sophiam Augustā dicēs, Ecce iā impletū sentio tēpus vitę meę, nunc cum consilio tuo eligam, qui reipublicæ pręesse debeat. At illa Mauriciū quēdā elegit, dicēs, Valde strenuus & sagax est vir iste: nam & sępius cōtra inimicos reipu. dimicās, victorias obtinuit. Hæc enim dicebat, vt isto transeunte, huius coniugio necteretur. Sed Tyberius postquam consensum cognouit Augustæ de huius electione, iussit exornari filiam suam ornamentis imperialibus, & vocato Mauricio ait, Ecce cum consensu Sophiæ Augustæ ad

imperium elegeris: in quo vt firmior sis, filiam meam tradam tibi. Et accedente puella, tradidit eam pater Mauricio dicens, Sit tibi imperium meum cum hac puella concessum. Vtere ea felix, memor semper vt æquitate & iustitia delecteris. At ille acceptâ puella, duxit eam ad domum suam, & transacta solennitate nuptiarum, Tyberius obiit. Igitur celebrato iustitio, Mauricius indutus diademate & purpura, ad circum processit: adclamatísque sibi laudibus, largitis populo muneribus, in imperio confirmatur.

31 DENIQVE Chilpericus rex legatos nepotis sui Childeberti suscepit, inter quos primus erat Egidius Rhemensis episcopus: quibus intromissis ad regem, data suggessione dixerunt, Pacem quam cum domino nostro nepote tuo fecisti, petit a te omnimodis conseruari: cum fratre verò tuo pacem habere non potest, quia partem Massiliæ ei post mortem abstulit patris, fugacesq; suos retinet, nec eos vult ei remittere. Ideo Childebertus nepos tuus charitatem quam nũc tecum retinet, integre vult seruare. Et ille, In multis, inquit, frater meus accessit culpabilis. nam si ordinem rationis filius meus Childebertus inquirat, cognoscet protinus, quòd huius conludio pater eius est interfectus. Hæc eo dicente, Egidius episcopus ait, Si cum nepote tuo coniungeris, & ipse coniungitur tibi. Commoto exer-

citu, vltio quę debetur ſuper eum velocius infertur. Quod cum iuramento firmaſſent, obſidéſque inter ſe dediſſent, diſceſſerunt. Igitur fidens in promiſsis eorum Chilpericus, commoto regni ſui exercitu, Pariſios venit: vbi cum reſediſſet, magnum diſpendium rerum incolis intulit. Berulfus verò dux cum Turonicis, Pictauis, Andegauíſq;, atque Namneticis, ad terminum Biturigum venit. Deſiderius verò & Bladaſtes cum omni exercitu prouinciæ ſibi commiſſæ ab alia parte Bituricum vallant, multum vaſtantes per quas venerunt regiones. Chilpericus verò iuſsit exercitum, qui ad eum acceſsit, per Pariſios tranſire. Quo tranſeunte, & ipſe tranſiit atque ad Mecledonenſe caſtrum abiit, cuncta incendio tradens atque deuaſtans. Et licet exercitus nepotis ſui ad eum non veniſſet, tamen duces & legati eius cum ipſo erant. Tunc miſit nuncios ad ſupradictos duces, dicens, Ingredimini Bituricum, & accedentes vſque ad ciuitatem, ſacramenta fidelitatis exigite de nomine noſtro. Biturici verò cum quindecim milibus ad Mecledonenſe caſtrũ confluũt: ibíque contra Deſideriũ ducem confligunt: factáq; eſt ibi ſtrages magna, ita vt de vtroq; exercitu amplius quàm ſeptẽ milia cecidiſſent: duces quoq; cũ reliqua parte populi, ad ciuitatẽ peruenerũt, cuncta diripientes vel deuaſtãtes.

talisque depopulatio inibi acta est, qualis nec antiquitus est audita fuisse, vt nec domus remaneret, nec vinea, nec arbores, sed cuncta succiderent, incenderent, debellarent. nam & ab ecclesiis auferentes sacra ministeria, ipsas incendio concremabant. Guntchramnus verò rex cum exercitu contra fratrem suum aduenit, totam spem in dei iudicio collocans. Qui die vna iam vespere, misso exercitu maximam partem à germani sui exercitu interfecit. Mane autem concurrentibus legatis, pacem fecerunt, pollicentes, alter alterutro, vt quicquid sacerdotes vel seniores populi iudicarent, pars parti componeret quæ terminum legis excesserat: & sic pacifici discesserunt. Chilpericus verò rex cum exercitum suum à prædis arcere non posset, Rhotongensem comitem gladio trucidauit: & sic Parisios rediit, omnem relinquens prædam, captiuósq; relaxans. At isti qui Biturigas obsidebant, accepto mandato vt reuerterentur ad propria, tantas prædas secum sustulerunt, vt omnis regio illa vnde egressi sunt, valde putaretur euacuata, & de hominibus, & pecoribus. Ingressus quoque exercitus Desiderij atque Bladastis per Turonicum, incendia, prædas & homicidia tanta fecerunt, sicut solet contra inimicos fieri. nam & captiuos abduxerunt, de quibus spoliatos plurimos postea dimiserunt. Subsecutus est morbus pecorum hanc

cladem, ita vt vix vnicum remaneret: nouumque esset, si aliquis aut iumentum videret, aut cerneret buculam. Sed dum hæc agerentur, Childebertus rex cum exercitu suo vno in loco residebat. Nocte autem quadam commoto exercitu, magnum murmur contra Egidium episcopum, & duces regis minor populus eleuauit, ac vociferari cœpit, & publicè proclamare, Tollantur à facie regis qui regnũ eius venundant, ciuitates illius dominationis alteri subdunt, populum ipsius principis alterius ditionibus tradunt. dum hæc & his similia vociferando proferrent, facto mane, adprehenso armorum adparatu, ad tentorium regis properant, scilicet vt adprehensis episcopo & senioribus, vi obprimerent, verberibus adficerent, gladiis lacerarent. Quo comperto, sacerdos fugam iniit, ascensóque equo ad vrbem propriam tendit. At populus ille cum clamore sequebatur, proiiciens post eum lapides, euoménsque conuicia. Fuit tunc ei hæc causa præsidium, quòd hi paratos equos non habebant. Attamen lassatis sociorum equis, solus pertendit episcopus, tanto timore perterritus, vt vnam caligam de pede elapsam colligere non curaret: & sic vsque ciuitatem veniens, se intra murorum Rhemẽsium septa conclusit.

32 ANTE paucos autem menses Leudastes in Turonicum cum præcepto regis aduenit,

vt vxorem reciperet, ibíque commoraretur. Sed & nobis epistolam sacerdotũ manu subscriptam detulit, vt in communionem reciperetur. Sed quoniam literas reginæ non vidimus, cuius causa maximè à communione remotus fuerat, ipsum recipere distuli, dicẽs, Cùm reginæ mandatum suscepero, tunc eum recipere non morabor. Interea ad eam dirigo, quę mihi scripta remisit dicens, Compressa à multis, aliud facere non potui, nisi vt eum abire permitterem: nunc autem rogo, vt pacem tuam non mereatur, neque eulogias de manu tua suscipiat, donec à nobis quid agi debeat, plenius pertractetur. At ego hæc scripta relegens, timui ne interficeretur: accersitóque socero eius hæc innotui, obsecrans vt se cautum redderet, donec reginæ animus leniretur. Sed ille consilium meum quod pro dei intuitu simpliciter insinuaui, dolose suscipiens, cùm adhuc nobis esset inimicus, noluit agere quæ mandaui: impletúmque est autem illud prouerbium quod quendam senem narrantem audiui: Amico inimicóque bonum semper prębe consilium, quia amicus accipit, inimicus spernit. Spreto ergo hoc consilio, ad regem dirigit, qui tunc cum exercitu in pago Megledunensi degebat: deprecatúsq; est populum, vt regi preces funderet, vt eius pręsentiam mereretur. Deprecante igitur omni populo, rex se videndum ei præbuit. Prostra-

túſque pedibus eius, veniam flagitauit: cui rex, Cautũ, inquit, te redde pauliſper, donec viſa regina cõueniat, qualiter ad eius gratiam reuertaris, cui multum inueneris eſſe culpabilis. At ille, vt erat incautus ac leuis, in hoc fidens, quòd regis præſentiam meruiſſet, rege Pariſios reuertente, die dominico in eccleſia ſancta, reginæ pedibus prouoluitur, veniam deprecans. At illa frendens & execrans aſpectum eius, à ſe repulit, fuſisque lachrimis ait, Et quia nõ extat de filiis qui criminis mei cauſas inquirat, tibi eas, Ieſu domine, inquirendas committo. Proſtratáque pedibus regis, adiecit, Væ mihi quæ video inimicũ meum, & nihil ei prævaleo. Tũc repulſo eo à loco ſancto, Miſſarum ſolennia celebrata ſunt. Igitur egreſſo rege cũ regina de eccleſia ſancta, Leudaſtes vſque ad plateã eſt proſecutus, inopinãs quid ei accideret: domóſque negociantum circumiens, ſpecies rimatur, argentũ penſat, atque diuerſa ornamenta proſpicit, dicens, Hæc & hæc comparabo, quia multum mihi aurum argentúmque reſedit. Iſta illo dicente, ſubito aduenientes reginæ pueri, voluerũt eum vincire catenis. Ille verò euaginato gladio, vnum verberat: reliqui exinde ſuccenſi felle, adprehenſis parmis & gladiis ſuper eum ruunt. Ex quibus vnus librans ictum, maximam partem capitis eius à capillis & cute detexit. Cúmque per pontem vrbis fugeret, ela-

pſo inter duos axes, qui pontem faciunt, pede, effracta obpreſſus eſt tibia: ligatíſque poſt tergum manibus, cuſtodiæ mancipatur: iuſſitque rex vt ſtuderetur à medicis, quoaduſq; ab his ictibus ſanatus, diuturno ſupplicio cruciaretur. Sed cùm ad villam fiſcalem ductus fuiſſet, & computreſcentibus plagis, extremam ageret vitam, iuſſu reginæ in terram proiicitur reſupinus, poſitóque ad ceruicem eius vecte immenſo, ab alio ei gulam verberant, ſicque ſemper perfidam agens vitam, iuſta morte finiuit.

33 ANNO nono Childeberti regis partem Maſſiliæ Guntchramnus rex ipſi nepoti ſuo refudit. Legati principis Chilperici de Hiſpaniis regreſſi, nunciauerunt prouinciam Carpitaniam grauiter à locuſtis fuiſſe vaſtatam, ita vt non arbor, non vinea, non ſilua, nõ fructus aliquis, aut quicquam viride remaneret, quod nõ à locuſtis euetteretur. Aiebãt enim, inimicitias illas quæ inter Leuuichildum & filium ſuum pullulauerant, vehemẽter augeri. per loca enim eius lues vaſtabat. Sed maxime apud vrbem Narbonenſem validius deſæuiebat, etiam tertio anno, quòd ibidem adprehenderat & requieuerat, populíque reuertentes à fuga, iterum morbo conſumpti ſunt. Nam & Albigenſis ciuitas maximè ab hoc incommodo laborabat. His diebus adparuerũt à parte aquilõnis nocte media radij multi, ful-

gore nimio relucentes, qui ad se veniẽtes, iterum separabantur, vsquequo euanuerunt. Sed & cælum ab ipsa septentrionali plaga ita resplenduit, vt putaretur aurora producere.

34 LEGATI iterum ab Hispania venerũt, deferentes munera, & placitum accipientes cum Chilperico rege, vt filiam suam secundum conniuentiam anteriorem, filio regis Leuuichildi tradere deberet in matrimoniũ: denique dato placito, & omnibus pertractatis, legatus ille reuersus est. Sed Chilperico regi egresso de Parisiis, vt in pagum Suessionicum accederet, nouus luctus aduenit: filius enim eius quem anno superiore sacro baptismate abluerat, à dysenteria correptus, spiritum exhalauit. hoc enim fulgor ille quem superius ex nube dilapsum memorauimus, figurauit. Tunc cum immenso fletu regressi Parisios, sepelierunt puerum, mittentes post legatum, vt reuerteretur, scilicet vt placitũ quod posuerat, prolongaret, dicẽte rege, Ecce plãctum in domo sustineo, & qualiter nuptias filiæ celebrabo? Voluit enim tunc aliam filiá illuc dirigere, quã de Audouera habebat, & eã in monasterio Pictauensi posuerat. Sed illa distulit, resistente præcipuè beata Radegunde, & dicente, Non est enim dignum vt puella Christo dicata, iterum ad seculi voluptates reuertatur.

35 DVM autem hæc agerentur, nunciatur

reginæ puerum qui mortuus fuerat, maleficiis & incantationibus fuisse subductum, ibíque Mummolum præfectum, quem iam diu regina inuisum habebat, conscium esse. Vnde factum est, vt epulante eo in domo sua, quidam de aulicis regis puerum dilectum sibi, qui à dysenteria correptus fuerat, lamẽtaretur. Cui præfectus respondit, Habetur mihi herba in promptu, de qua si dysentericus hauriat, quãlibet desperatus sit, mox sanatur. Nunciatis his reginæ, maiore furore succenditur. Interea adprehensas mulieres vrbis Parisiacæ tormentis applicat, ac verberibus cogit fateri quæ nouerant. At illæ confitentur se maleficas esse, & multos occumbere leto se fecisse testatæ sunt, addentes illud quod nulla ratione credi patior: Filium, aiunt, tuum ô regina pro Mummoli præfecti vita donauimus. Tũc regina tormentis grauioribus mulieribus adfectis, alias enecat, alias incendio tradit, alias rotis ossibus confractis innectit. & sic Cõpendium villã vnà cũ rege secessit: ibíq; vniuersa regi quæ de præfecto audierat reuelauit. Rex verò missis pueris, iussit eum arcessiri, discussúmque catenis onerant, & suppliciis subdũt. Trabi post tergum reuinctis manibus adpenditur, & ibi quid maleficij nouerit, interrogatur. Sed nihil de his quæ superius memorauimus, confitetur. Hoc tamen protulit, sæpius se inunctiones & potiones quę ei regis reginæq́;

gratiam præberet, ab his mulieribus ſuſcepiſſe. Depoſitus igitur de pœna, vocat ad ſe lictorem dicens, Nuncia domino meo regi, quia nihil mali ſentio de his quæ inlata ſunt. His auditis rex, Verúm ne eſt, inquit, hũc eſſe maleficũ, ſi de his nihil eſt læſus pœnis? Tunc extenſum ad trocleas, tandiu loricis triplicibus cæſus eſt, quoaduſque ipſi laſſarẽtur tortores: poſt hæc ſudes vngulis manuum pedúmque defigunt. Cúmq; in hoc cauſa ageretur, vt ad decidendam ceruicem eius, gladius imminerer, à regina vitam obtinuit, ſed non fuit minor morte humilitas ſubſecuta. Nam impoſitus plauſtro, ad Burdegalenſem vrbem in qua ortus fuerat, ablata omni facultate, tranſmittitur: in via verò ictuatus ſanguine, vix accedere quo iuſſus eſt valuit. Sed non poſt multũ tempus, ſpiritum exhalauit. Poſt hæc regina adprehẽſo pueruli theſauro, tam veſtimenta quàm reliquas ſpecies, vel ex ſerico, aut quocunque vellere inuenire potuit, igne conſumpſit: quod ferunt quatuor plauſtra leuaſſe: aurum verò & argentum fornace conflatum repoſuit, ne aliquid integrum remaneret quod ei planctum filij in memoriam reuocaret.

36 ÆTHERIVS verò Lyxoẽſis epiſcopus, cuius ſuprà meminimus, hoc ordine à ciuitate ſua vel expulſus eſt, vel receptus. Clericus quidam extitit ex Cœnománica vrbe, luxurioſus nimis, amatórq; mulierũ, & gulæ ac fornica-

tionis,omniq; immũditiæ valde deditus.Hic mulieris cuiusdã sæpius scorto cõmixtus, comam capitis totondit,mutatóq; virili habitu, secum in aliam ciuitatem deduxit,vt suspicio adulterij auferretur , cùm inter incognitos deuenisset . Erat enim mulier ingenua genere,& de bonis orta parentibus. Comperto autem post dies multos propinqui eius quæ acta fuerant,ad vlciscendam humilitatem generis sui velocius properant, repertúmq; clericum vinctum custodiæ mancipant : mulierem verò igni consumunt. Et sicut cogit auri sacra fames , clericum sub precio venundari procurant,ea videlicet ratione,vt aut esset qui redimeret,aut certè morti addiceretur obnoxius. Cúmq; hęc Ætherio episcopo delata fuissent, misericordia motus, datis viginti aureis,eum ab imminenti exemit interitu.Igitur postquá vitæ donatus est, profert se literarum esse doctorem, promittens sacerdoti,quòd si ei pueros delegaret , perfectos eos in literis redderet.Gauisus auditu sacerdos , pueros ciuitatis collegit, ipsique delegat ad docendum . Denique cùm iam honoraretur à ciuibus,& pontifex ei aliquid terræ vinearúmque largitus fuisset, ac per domos parentum eorum quos erudiebat, inuitaretur, reuersus ad vomitum, vnius puerulı matrem , immemor anterioris iniuriæ,concupiscit . Quod cùm pudica viro mulier declarasset, cõiuncti parentes eius gra

uissimis

uiſſimis clericum tormentis ſubdentes, interimere voluerũt. Quem ſacerdos iterum miſericordia motus, caſtigatum verbis lenibus liberauit, honoríque reſtituit. Sed mens læua nunquam ad bonitatem potuit inclinari, ſed potius factus eſt eius inimicus à quo ſæpius fuerat de morte redemptus. Cõiunctus eſt enim archidiacono ciuitatis: & ſe epiſcopatu dignum proferens, epiſcopum molitur occidere: locatóq; clerico qui eum bipéne percuteret, ipſi vbiq; diſcurrunt, muſſitant, amicitias clam inligant, proferũt pręmia, vt ſi ſacerdos obiret, ipſe ſuccederet. Sed miſericordia domini anticipauit eorũ perfidiam, crudelitatémque iniquorum hominũ veloci pietate repreſſit. Die verò quo ſacerdos operarios in agro adgregauerat ad ſulcandũ, clericus ante dictus cum ſecuri proſequitur ſacerdotẽ nihil de his penitus ſcientẽ. Tandem igitur hæc aduertẽs, Quid tu, inquit, me attentius cũ hac bipenne proſequeris? At ille timore perterritus, ad genua viri prouoluitur, dicens, Fortis eſto ſacerdos dei. Nã ſcias me emiſſum ab archidiacono ac præceptore, vt te ſecuri percuterẽ. Quod cũ ſępius facere voluiſſem, & ictũ dextra ſuſpenſa librarẽ, tegebantur tenebris oculi mei, & aures obſerabãtur, totúmq; corpus tremore quatiebatur: ſed & manus abſque virtute erãt, & quæ optabam implere non poterã. cùm verò manus depoſuiſſem, nihil mali

ſentiebam omnino: cognoui enim quoniam tecum eſt dominus, eo quòd nõ potui aliquid tibi nocere. Hæc eo dicẽte, fleuit ſacerdos, imponẽs ſilẽtium clerico: reuerſúſq; domũ cœnę diſcubuit. Qua exacta, in ſtrato ſuo quieuit, habens circa lectũ ſuũ multos lectulos clericorum. Denique diffiſi hi de clerico, per ſe nefas perficere cogitantes, noua argumenta machinantur, per quæ aut eum vi extinguerent, aut certè crimẽ quo à ſacerdotio diuelleretur, imponerent. Interea quieſcentibus cunctis, media ferè nocte cubiculũ ſacerdotis inrumpũt, exclamantes voce magna atq; dicẽtes, Vidiſſe ſe mulierẽ à cubiculo egredi, ipſámq; ob hoc dimiſiſſe, dum ad epiſcopũ feſtinaſſent. Et ſane pars hæc & conſilium diaboli fuit, vt in tali ætate crimen imponerẽt ſacerdoti, qui erat ferè lxx. annorum. Nec mora, coniuncto ſecum iterũ antedicto clerico, adligatur ſacerdos catenis ab eius manibus de cuius collo ſæpius vincla diſcuſſerat, & arduæ cuſtodiæ mãcipatur ab eo quẽ de cœnoſis carceribus plerũque liberauerat. At ille cognoſcẽs inimicos ſibi vehemẽter inualuiſſe, domini miſericordiam cũ lachrimis in vincla cõpactus exorat. Mox opprimũtur ſomno cuſtodes, ſolutíſque diuinitus vinclis, de cuſtodia procedit innoxius, noxiorum frequentiſſimus liberator: deinde dilapſus ad regnum Guntchramni regis, trãſiit. Quo diſcedente, liberius iam coniuncti ſatel-

lites ad regem Chilpericum properant pro episcopatu petẽdo, multa crimina de episcopo proloquentes, addentes ista, In hoc cognosce rex gloriosissime, vera esse hæc quæ dicimus, quia mortem pro sceleribus timens ad fratris tui trãsiit regnum. Quod ille non credẽs, hos ad ciuitatem redire iubet. Dum hęc agerẽtur, mœsti ciues de pastoris absentia, cognoscẽtes omnia quæ de eo acta fuerãt, per inuidiam & auaritiam perpetrata, adprehẽso cum satellite archidiacono, iniuriæ subdentes, ad regem petierunt, vt reciperent sacerdotẽ suum. At rex legatos fratri suo dirigit, adserens nihil se criminis in episcopo reperisse. Tunc Guntchramnus rex, vt erat benignus & profluus ad miserandũ, multa ei munera cõtulit, dans etiam epistolas per omnes episcopos regni sui, vt peregrinũ aliquo pro dei intuitu consolarentur. Tunc circũiens ciuitates, tanta ei à sacerdotibus dei collata sunt, tam in vestibus quàm in auro, vt vix ciuitati quę meruerat posset inferri: impletúmque est illud quod ait apostolus,
» Quia diligẽtibus deum omnia concurrunt in
» bonũ. Nam huic peregrinatio diuitias attulit, & exilium opes multas inuexit: post hęc regrediẽs, à ciuibus cum tali honore susceptus est, vt pro gaudio flerẽt, & benedicerent deũ, qui tandem ecclesię tantum restituit sacerdotem.

37 LVPENTIVS verò abbas basilicæ sancti Priuati martyris vrbis Gabalitanæ, à Bru-

nichilde regina arcessitus, aduenit. Incusatus enim, vt ferunt, fuerat ab Innocentio supradictæ vrbis comite, quòd prophanũ aliquid effatus de regina fuisset. Sed discussis causis, cùm nihil de crimine maiestatis conscius esset inuentus, discedere iussus est. Verũ vbi viam carpere cœpit, iterũ ab antedicto comite captus, & ad Ponticonem villam deductus, multis suppliciis est adfectus: dimissúsque iterum vt rediret, cùm super Axonam fluuium tentorium tetendisset, iterũ inruit super eum inimicus eius. Cuius vi oppressi amputatum caput in culeum oneratum lapidibus posuit, & flumini dedit: reliquum verò corpus vinctũ cum saxo immersit gurgiti. Pòst verò paucis adparuit quibusdam pastoribus, & sic extractum à flumine sepulturæ mandatum est. Sed dum necessitates funeris pararentur, & ignoraretur quis esset è populo, præsertim cùm caput truncati non inueniretur, subitò adueniens aquila leuauit culeum à fundo fluminis, & ripę deposuit: admirantésque qui aderant, adprehenso culeo dum solicitè quid contineret inquirunt, caput truncati reperiunt: & sic cum reliquis artubus est sepultũ. Nam ferunt nunc & lumen ibi diuinitus adparere: & si infirmus ad hunc tumulum fideliter deprecatus fuerit, accepta sospitate recedit.

38 THEODOSIVS Rutenorum episcopus, qui sancto Dalmatio successerat, diem

obiit:in qua ecclesia intãtum pro episcopatu intentiones & scandala orta conualuerunt,vt pene sacris ministeriorũ vasis & omni facultate meliori nudaretur:veruntamen Transobadus presbyter reiicitur,& Innocentius Gabalitanorũ comes eligitur ad episcopatum,opitulante Brunichilde regina. Sed adsumpto episcopatu,cõfestim Vrsicinũ Cadurcinæ vrbis episcopum,lacessere cœpit,dicens,quia diœceses Rutenę ecclesię debitas retineret.Vnde factum est, vt diuturna intentione gliscente, post aliquot annos cõiunctus metropolitanis cum suis prouincialib⁹ apud vrbẽ Aruernam residens,iudicium emaneret, scilicet vt parochias quas nunquam Rutena ecclesia tenuisse recolebatur,reciperet.quod ita factum est.

39 REMIGIVS Biturigum episcopus obiit : cuius post transitum graui incendio pars maxima ciuitatis cremata est : ibique illa quæ hostilitati resederãt,perierunt. Post hæc Sulpitius in ipsa vrbe ad sacerdotium Guntchramno rege fauente , præeligitur . Nam cùm multi munera offerrent,hæc rex episcopatum quærentibus respondisse fertur, Non est principatus nostri consuetudo , sacerdotium venundare sub precio : sed nec vestrũ eum præmiis comparare : ne & nos turpis lucri infamia notemur,& vos mago Simoni comparemini. Sed iuxta dei præscientiã Sulpitius vobis erit episcopus , & sic ad clericatum dedu-

ctus, epiſcopatum eccleſiæ ſupradictæ ſuſcepit. Eſt enim vir valde nobilis, & de primis ſenatoribus Galliarum in literis bene eruditus rhetoricis, in metricis verò artibus nulli ſecũdus. Hic ſynodum illam, cuius ſupra meminimus, pro parochiis Cadurcinis fieri commonuit.

40 LEGATVS verò Oppila nomine, de Hiſpaniis aduenit, multa munera Chilperico regi deferẽs. Timebat enim rex Hiſpanorum, ne Childebertus exercitum ad vlciſcendã ſororis ſuæ iniuriam commoueret, quia Leuuilchildus adprehenſum filium ſuum Herminichildum, qui ſororem Childeberti regis acceperat, retruſerat in cuſtodiam, ipſáque muliere cum Græcis relicta. Igitur cùm die ſancto paſchæ hic legatus Turonos aduenisſet, ſciſcitati ſumus, vtrum noſtræ religionis eſſet. Reſpondit ſe hoc credere quod catholici credunt. exinde procedens nobiſcũ ad eccleſiam, Miſſarum ſolennia tenuit, ſed neque pacem cum noſtris fecit, neque de ſacrificiis communicauit. Cognitúmque eſt, mendacium eſſe quod dixerat ſe eſſe catholicum: nihilominus ad cõuiuium inuitatus adfuit. Cũq̃ue ego ſollicitus requirerem, quid crederet, reſpõdit, Credo patrem & filium & ſpiritum ſanctum vnius eſſe virtutis. Cui ego reſpondi, Si hæc, vt adſeris, credis, quæ obſtitit cauſa vt de ſacrificiis quę deo offerimus, commu-

nicare differres? & ille, Quia, inquit, Gloriam non rectè respondetis. nam iuxta Paulum apostolum nos dicimus, Gloria deo patri per filium: vos autem dicitis, Gloria patri & filio & spiritui sancto: cùm doctores ecclesiarum doceant, patrē per filium nunciatum fuisse in
» mundo, sicut ipse Paulus ait, Regi autē sęcu-
» lorum immortali inuisibili soli deo, honor &
» gloria in secula seculorum, per Iesum Christū
» dominum nostrum. Et ego respōdi, patrē per filium adnunciatum nulli catholico esse incognitum reor: sed sic prædicauit patrem in seculo, vt & se virtutibus ostenderet deum. deo autem patri hæc necessitas fuit, filium mittēdi ad terras, vt ostenderet deum: vt quia mundus patriarchis, & prophetis, atque ipsi latori legis non crediderat, saltem vel filio crederet. Ideóque necesse est, vt sub significatione personarum, gloria detur deo. Dicimus ergo, Gloria deo patri qui misit filium: gloria deo filio, qui sanguine suo redemit mundum: gloria deo spiritui sancto, qui sanctificat hominem iam redemptum. Nam tu qui dicis, Gloria patri per filium, adimis gloriam filio, quasi ipse nō sit gloriosus cū patre: propterea quòd eum adnunciauit in mūdo: nunciauit, vt diximus, filius patrē in mūdo, sed multi nō credi-
» derunt, dicente Ioanne euāgelista, In propria
» venit, & sui eum nō receperūt. Quotquot autē
» eum receperunt, dedit eis potestatem filios

» dei fieri, his qui credunt in nomine eius. Nam tu qui Paulo apostolo derogas, & sensum eius non intelligis, percipe quàm cautè loquitur, & iuxta vt recipere quis potest, aduerte, qualiter prędicat inter gẽtes incredulas, vt nulli onus graue videatur imponere, sicut quibusdã
» dicit: Lac vobis potum dedi, non escam: non-
» dum enim poteratis, sed nec adhuc quidẽ po-
» testis: perfectorum est enim solidus cibus. Sed
» & aliis dicit: Nihil vobis prædicaui, nisi Chri-
» stum, & hunc crucifixum. Nunc autem quid vis ô tu hæretice, quia Paulus Christum tantũ crucifixum prædicauit, resurrexisse tu dubitas? aduerte potius cautelam eius, & vide astutiam, quid aliis dicit quos robustiores vi-
» debat in fide: Et si, inquit, nouim⁹ Iesum Chri
» stum crucifixũ, nunc autem iam nõ nouimus. Nega ergo tu accusator Pauli, si tãta mentẽ dementia cepit, quia nec crucifixus est: sed quęso relinque ista, & audi cõsilium melius: adhibe collyria oculis lippis, & lucẽ prędicationis apostolicę percipe. Secundũ homines enim loquebatur Paulus humilius, vt eos ad celsioris fidei fastigia subleuaret, sicut alibi ait, Omnibus omnia factus sum, vt omnes lucrifacerẽ. Nunquid homo mortalis non est daturus gloriam filio, quẽ ipse pater non semel, sed bis & tertio glorificauit è cęlo? Ausculta quid de cęlis loquitur, cùm idẽ filius descẽdente spiritu
» sancto sub Ioãnis manu baptizaretur: Hic est,

» ait, filius meus dilectus, in quo bene cōplacui: certe si obpilatas habes aures vt ista nō audias, crede apostolis quid in mōte audierint, cum transfiguratus Iesus in gloria loqueretur cùm Moyse & Helia: nēpe de nube splēdida pater
» ait, Hic est filius me⁹ charissimus, ipsum audi-
» te. Ad hæc hęreticus respōdit, Nihil in his testimoniis pater de gloria loquitur filij, nisi tantùm ipsum filium mōstrat. & ego: Si enim ista sic recipis, proferā tibi aliud testimonium, in quo pater reddidit filiū gloriosum. Veniente
» autē domino ad paßionē, cum ille diceret, Pa
» ter glorifica filium tuū, vt filius tuus glorificet
» te, quid ei pater respondit de cælo? Nónne ait,
» Et glorificaui, & iterū glorificabo? Ecce enim pater glorificat eum propria voce, & tu ei gloriam conaris adimere? Voluntatem quidem ostendis, sed potestas nulla suppetit. Nam qui Pauli apostoli accusator existis, audi ipsum,
» immo Christum in ipso loquētem: Omnis lin
» gua confiteatur, quia dominus Iesus Christus
» in gloria est dei patris. Quòd si nunc communis est cum patre gloria, & in ipsa qua nūc pater est gloria cōmoratur, qualiter eum tu quasi inglorium exhonoras? aut cur nō erit ei reddenda gloria inter homines, qui pari gloria cū patre regnat in cælis? Confitemur ergo Christum filium dei deum verū. Ideóque quia deitas vna, vna erit & gloria. Post hæc dato silentio, ab altercatione cessatum est. Ille quoq; ad

Chilpericum regem accedens, oblatis muneribus quæ rex Hiſpanorum miſerat, in Hiſpaniam eſt regreſſus.

41 COMPERTO autem Chilpericus rex quòd Guntchramnus frater eius cum Childe berto nepote ſuo pacem fecerat, & ciuitates quas violenter inuaſerat ei, ſimul vellent auferre, cum omnibus theſauris ſuis in Camaracenſem vrbem diſceſſit, & omnia quæ melius habere potuerat, ſecũ tulit. Miſitque ad duces & comites ciuitatum nuncios, vt muros componerent vrbium, réſque ſuas cum vxoribus & filiis intra murorum munimenta cõcluderent, atq; ipſi, ſi neceſſitas exigeret, repugnarent viriliter, ne his pars aduerſa noceret, illud addens, Et ſi aliquid perdideritis, cum de inimicis vlciſcemur, maiora conquiretis, neſciens patrationem victoriarum in manu dei cõſiſtere. Deinde ſæpius exercitũ commouet, & iterum intra terminũ requieſcere iubet. His diebus ei filius natus eſt, quẽ in villa Victoriacẽſi nutrire pręcepit, dicẽs: Ne forte dũ publice videtur, aliquid mali incurrat & moriatur.

42 CHILDEBERTVS verò rex in Italiã abiit. Quod cũ audiſſent Longobardi, timentes ne ab eius exercitu cæderentur, ſubdiderunt ſe ditioni eius, multa ei dãtes munera, ac promittentes ſe parti eius eſſe fideles atq; ſubiectos: patratiſque cum his omnibus quæ voluit rex, in Gallias eſt regreſſus, atq; exercitũ

commoueri præcepit, quē in Hiſpaniá dirigi iuſſit, ſed quieuit. Ab imperatore autē Mauricio ante hos annos quinquaginta milia ſolidorū acceperat, vt Lōgobardos de Italia extruderet. Audito autem imperator, quòd cum his in pace coniunctus eſt, pecuniam repetebat: ſed hic fidus à ſolatiis, ne reſponſum quidem pro hac re voluit reddere.

43 IN Gallicia quoque nouæ res actę ſunt, quę deſuperius memorabuntur. Igitur cum Herminichildus, ſicut ſupra diximus, patri infenſus eſſet, & in ciuitate quadam Hiſpanię cum coniuge reſideret, ſolatio fretus imperatoris atque Mironis Galliciēſis regis patrem ad ſe cum exercitu venire cognouit, conſiliúmq; iniit qualiter veniētem aut repelleret, aut necaret: neſciens miſer iudicium ſibi imminere diuinum, qui contra genitorem quamlibet hęreticum talia cogitaret. Habito ergò tractatu de multis virorum milibus, trecentos viros elegit armatos, & intra caſtrum Oſſer, in cuius eccleſia fontes diuinitus cōplentur, includit: vt ſcilicet primo impetu ab his pater territus ac laſſatus, facilius ab inferiori manu quę erat plurima, vinceretur. Denique his dolis Leuuichildus rex cognitis, cogitatione maxima fatigatur. Si, inquit, illuc cū omni exercitu abiero, conglobatus in vnum exercitus aduerſorū iaculis crudeliſſimè ſauciatur. Si verò cum paucis vadam, virorum fortium manum

nequeo ſuperare: tamen cum omnibus ibo. Et acccedẽs ad locũ viros protriuit, caſtrúmq; combuſſit, ſicut iam ſuperius memoratũ eſt. Patrata quoque victoria, cognouit Mironem regem contra ſe cum exercitu reſidere. Quo circundato, ſacramenta exigit ſibi in poſterũ fore fidelem. Et ſic datis ſibi inuicem muneribus, vnuſquiſque ad propria eſt regreſſus. Sed Miro poſtquàm in patriam rediit, nõ multos poſt dies cõuerſus ad lectulum, obiit: infirmatus enim ab aquis Hiſpaniæ fuerat malis, aëribuſque incõmodis. Quo defuncto, filius eius Euricus Leuuichildi regis amicitias expetit. Datóq; vt pater fecerat ſacramẽto regnũ Galliciẽſe ſuſcepit. Hoc verò anno cognatus eius Auduca qui ſororem illius deſponſatam habebat, cum exercitu venit. Adprehẽſúmque clericum facit, ac diaconatus ſiue preſbyterij ei imponi honorem iubet: ipſe verò accepta ſoceri ſui vxore, Galliciense regnum obtinuit. Leuuichildus verò filium ſuũ Herminichildum cepit, & ſecum vſque Toletum adduxit, condemnans eum exilio: vxorem tamen eius à Græcis eripere non potuit.

44 LOCVSTÆ quoque de Carpitania prouincia, quam per quinque vaſtauerant annos, hoc anno progreſſæ, aggetémque publicũ tenentes, ad aliam ſe prouinciam quę huic vicina erat prouinciæ, contulerunt. Quarum ſpacio in centum quinquaginta extenditur milia

longitudo: latitudo verò in centum milibus terminatur. Hoc anno multa prodigia adparuerunt in Galliis, vaſtationéſque multæ fuerunt in populo. Nam menſe Ianuario roſæ viſæ ſunt: circa ſolem quoque circulus magnus adparuit diuerſis coloribus mixtus, vt ſolet in illo cæleſtis Iris ambitu pluuia diſcedente mõſtrari. Pruina grauiter vineas exuſſit: tempeſtas etiam ſubſecuta vineas ſegetéſque per plurima loca vaſtauit, reſiduum quoque grandinis ſiccitas immenſa conſumpſit. Exiguúſque fructus in aliquibus vineis viſus, in aliis verò nullus, ita vt irati cõtra deum homines patefactis aditibus vinearum, pecora vel iumenta intromitterent, noxias ſibi immiſcentes miſeri preces, atque dicentes, Nunqaum in his vineis palmes naſcatur in ſempiternum. Arbores verò quæ menſe Iulio poma protulerant, menſe Septembri fructus alios ediderũt. Morbus pecorum iteratus inualuit, ita vt vix quicquàm remaneret.

45 INTERIM aduenientibus calẽdis Septembribus, Gothorum magna legatio ad regem Chilpericum accedit. Ipſe verò iam regreſſus Pariſios, familias multas de domibus fiſcalibus auferri præcipit, & in plauſtris componi. Multos quoque flentes & nolẽtes abire, in cuſtodiam retrudi iuſſit, vt eos facilius cum filia tranſmittere poſſet. Nam ferũt multos ſibi ob hanc amaritudinem vitam laqueo extor

ſiſſe, dum de parentibus propriis auferri metuebant. Separabatur autem filius à patre, mater à filia, & cum graui gemitu ac maledictionibus diſcedebant, Tantúſque planctus in vrbe Pariſiaca erat, vt plãctui cõpararetur Ægyptio. Multi verò meliores natu qui vi compellebantur abire, teſtamenta condiderunt, réſq; ſuas eccleſiis deputantes, atque petentes vt cũ in Hiſpanias puella introiſſet, ſtatim teſtamẽta illa tanquã ſi iam eſſent ſepulti, reſerarẽtur. Interea legati regis Childeberti Pariſios aduenerũt, conteſtãtes Chilperico regi, vt nihil de ciuitatibus quas de regno patris ſui tenebat, auferret, aut de theſauris eius in aliquo filiam muneraret, ac non mancipia, non equos, non iuga boum, neque aliquid huiuſcemodi de his auderet adtingere. De quibus legatis vnũ ferũt clam interẽptum: ſed neſcitur à quo. ſuſpicio tamen vertebatur ad regem. Promittens verò Chilpericus rex, nihil de his cõtingere, cõuocatis melioribus Frãcis reliquíſque fidelibus, nuptias celebrauit filiæ ſuæ. Traditáq; legatis Gothorũ, magnos ei theſauros dedit: ſed & mater eius immẽſum pondus auri argentíq; ſiue veſtimentorũ protulit, ita vt vidẽs hæc rex, nihil ſibi remanſiſſe putaret. Quẽ cernens regina commotũ, conuerſa ad Francos, ita ait, Ne puteris ô viri, quicquã hîc de theſauris anteriorum regũ haberi: omnia enim quę cernitis, de mea proprietate oblata ſunt, quia mihi glo-

riosissimus rex multa largitus est. Et ego nonnulla de proprio congregaui labore,& de domibus mihi concessis tam de fructibus quã de tributis,plurima reparaui. Sed & vos plerunque me muneribus vestris ditastis, de quibus sunt ista quę nunc coram videtis. nam hic de thesauris publicis nihil habetur: & sic animus regis delusus est. nam tanta fuit multitudo rerum,vt aurum argentúmque,& reliqua ornamenta,quinquaginta plaustra leuarent. Frãci verò multa munera obtulerũt:alij aurum, alij argentũ, nonnulli equos,plerique vestiméta: & vnusquisque vt potuit,donatiuũ dedit. Iam verò Vale faciens puella, post lachrimas & oscula cum de porta egrederetur, vno carrucę effracto axe,omnes Mala hora dixerũt. Quod à quibusdã pro auspicio susceptũ est. Denique hęc de Parisiis progressa,octauo ab vrbe milia rio tentoria figi pręcepit. surgétes enim quinquaginta viri de nocte, adprehensis centum equis optimis, totidémque frænis aureis, ac duabus catenis magnis, ad Childebertum regem fuga dilapsi abierunt. Sed & per totum iter cum labi quis potuisset, effugiebat, ferens secũ quæ arripere potuisset. Adparatus quoq; magnus expensæ de diuersis ciuitatibus in itinere congregatus est: in quo nihil de fisco suo rex dari pręcepit,nisi omnia de pauperũ cóiecturis. Sed quoniã suspicio erat regi,ne frater aut nepos aliquas insidias puellę in via pararét,

vallatam ab exercitu pergere iussit. Erant autem cũ ea viri magnifici, Bobo dux filius Mũmoleni cum vxore quasi paranymphus, Domigisilus, & Ansoualdus, maior dom⁹ Vuaddo, qui olim Sanctonicum rexerat comitatũ: reliquum verò vulgus, super quatuor milia erat. Cęteri autem duces & camerarij, qui cum ea properauerãt, de Pictauo regressi sunt: isti verò iter conficientes, pergebant vt poterant. Per quam viam tanta spolia tantæque prædæ factæ sunt, vt vix valeant enarrari: nam hospitiola pauperum spoliabant, vineas deuastabant: ita vt incisis codicibus cum vuis auferrent, leuãtes pecora, vel quicquid inuenire potuissent: nihilque per viam qua gradiebantur relinquentes: impletúmque est quod dictũ est
» per Iohel prophetam, Residuum locustæ co-
» medit eruca, & residuum erucæ comedit bru-
» chus, & residuum bruchi comedit rubigo. Ita & hoc actum est tempore, vt residuum pruinæ protereret tempestas, & residuum tempestatis exureret siccitas, & residuum siccitatis auferret hostilitas.

46 HIS itaque cum hac præda pergentibus, Chilpericus, Nero nostri temporis & Herodes, ad villam Calensem quæ distat ab vrbe Parisiaca quasi centum stadiis, accedit, ibique venationes exercet. Quadam verò die regressus de venatione, iam subobscura nocte, dum de equo susciperetur, & vnam manum super

scapulam

ſcapulam pueri retineret, adueniens quidam, eum cultro percutit ſub aſcellã, iteratóq; ictu ventrem eius perforat. Statímque profluente copia ſanguinis, tam per os quàm per aditum vulneris, iniquum fudit ſpiritum. Quam verò malitiam geſſerit, ſuperior lectio docet. nam regiones plurimas ſæpius deuaſtauit atq; ſuccendit. De quibus nihil doloris, ſed lætitiam magis habebat, ſicut quondam Nero cum inter incẽdia palatij tragœdias decantaret. Perſæpe homines pro facultatibus eorum iniuſtè puniuit: in cuius tempore pauci quodãmodo epiſcopatum clerici meruerũt. erat enim gulę deditus, cuius deus venter fuit: nullúmque ſe aſſerebat eſſe prudentiorem: confecítq; duos libros, quaſi Seduliũ meditatus, quorum verſiculi debiles nullis pedibus ſubſiſtere poſſunt: in quibus dum non intelligebat, pro longis ſyllabas breues poſuit, & pro breuibus longas ſtatuebat: & alia opuſcula vel hymnos ſiue miſſas, quę nulla ratione ſuſcipi poſſunt. Cauſas pauperum exoſas habebat: ſacerdotes domini aſſidue blaſphemabat: nec aliunde magis dum ſecretus eſſet, exercebat ridicula vel iocos, quàm de eccleſiarum epiſcopis: illum ferebat leuem, alium ſuperbum: illum abundantem, iſtũ luxurioſum: illum aſſerebat elatũ, hunc tumidum, nullam rem plus odio habens quàm eccleſias. aiebat enim plerunque, Ecce pauper remanſit fiſcus noſter, ecce diuitię no-

ſtræ ad eccleſias ſunt tranſlatæ. Nulli penitus, niſi ſoli epiſcopi, regnant: periit honor noſter, & tranſlatus eſt ad epiſcopos ciuitatum. Hæc agens aſſidue, teſtamenta quæ in eccleſiis cõſcripta erant, plerunque diſrupit, ipſáſque patris ſui præceptiones, putans quòd non remaneret qui voluntatem eius ſeruaret, ſæpe calcauit. Iam de libidine atque luxuria non poteſt reperiri in cogitatione, quod non perpetraſſet in opere. Nouáque ſemper ad lædendũ populũ ingenia perquirebat. nam ſi quos hoc tempore culpabiles reperiſſet, oculos eis iubebat erui, & in præceptionibus quas ad iudices pro ſuis vtilitatibus dirigebat, hæc addebat: Si quis præcepta noſtra contempſerit, oculorum auulſione mulctetur. Nullum vnquam purè dilexit, à nullo dilectus eſt: ideóque cum ſpiritum exhalaſſet, omnes eum reliquerunt ſui. Mallulfus autem Siluanectẽſis epiſcopus, qui iam tertia die in tentorio reſidebat, & ipſum videre non poterat, vt eum interemptum audiuit, aduenit: ablutúmq; veſtimentis melioribus induit. noctem in hymnis deductam, in nauim leuauit, & in baſilica ſancti Vincentij, quæ eſt Pariſiis, ſepeliuit, Fredegunde regina in eccleſia derelicta.

GREG. TVRONICI HISTORIARVM

Liber septimus.

1 Licet sit studium, historiam prosequi, quam priorum librorum ordo reliquit, tamen prius aliqua de beati Saluij episcopi obitu exposcit loqui deuotio, qui hoc anno obisse probatur. Hic enim, vt ipse referre erat solitus, diu in habitu seculari commoratus, cum iudicibus seculi mundiales causas est executus: nunquam tamen se in his concupiscentiis obligans, quibus adolescentum animus solitus est implicari. Iam cum diuini spiramenti odor interna viscerum adtigisset, relicta seculari militia monasteriũ expetiuit, intellexítq; vir iam tunc diuinitati deditus, melius esse vti paupertate cum dei timore, quàm seculi pereuntis lucra sectari: in quo monasterio diu sub regula à patribus instituta versatus est. Iam verò cum in robore maiori tam intellectus quàm ætatis euectus esset, defuncto abbate qui huic monasterio prȩerat, alendi gregis suscipit officiũ. Et qui se magis fratribus publicũ pro correctione reddere debuerat, fit adsumpto honore remotior:

ilico ſibi ſecretiorem cellulam quærit. Nam in priore, vt ipſe adſerebat, amplius quàm nouē vicibus nimia éxeſus abſtinentia, pellem corporis demutauit. Denique accepto honore, cùm in hac contētius parſimonia orationi & lectioni vacaret, illud plerunque reuoluebat, melius ſibi fieri ſi eſſet inter monachos occultus, quàm nomē acceperit abbatis in populos. Quid plura? Includitur, Vale dicēs fratribus, ſibique ipſis Vale dicentibus: in qua incluſione in omni abſtinentia magis quàm prius egerat, commoratur: ſtudens pro charitatis obſequio, vt cū quiſque veniſſet extraneus, & orationem tribueret, & eulogias gratia pleniſſima miniſtraret, quæ multis infirmis plerunq; ſalutem integram detulerunt. Quodam autem tempore, febre nimia exhauſtus, anhelus iacebat in lectulo. Et ecce ſubito, magno lumine cellula clarificata cōtremuit. At ille extēſis ad cælum manibus, cum gratiarū actione ſpiritum exhalauit. Mixto quoq; vlulatu monachi cū ipſius genitrice corpus defuncti extrahunt, aqua diluunt, veſtimentis induunt, & feretro ſuperponunt, atque in pſallētio fletúque labentem exigunt noctem. Mane autem facto, funeris officio præparato, corpus moueri cœpit in feretro. Et ecce malis rubeſcentibus, vir quaſi de graui ſomno ſuſcitatus, excutitur: apertiſque oculis & manibus eleuatis, ait, O domine miſericors, quid feciſti

mihi, vt me in hunc tenebrosum mūdanæ habitationis locum redire permitteres, cùm mihi melior esset in cælo tua misericordia, quàm istius mundi vita nequissima? Stupentibus autem suis, & interrogantibus, quid fuerit tale prodigium, nihil interrogantibus ille respondit. Surgens autem de feretro, nihil mali sentiens de incommodo quo laborauerat, triduo absque cibi ac poculi perstitit alimento. Die autē tertio, cōuocatis monachis & matre ait, Audite ô dilectissimi & intelligite, quia nihil est quod cernitis in hoc mundo: sed sunt iuxta id quod Salomō propheta cecinit, Omnia vanitas: felix est enim qui ea agere potest in seculo, vt gloriā dei cernere mereatur in cęlo. Et cū hęc diceret, dubitare cœpit, vtrum loqueretur amplius an sileret. Quo tacēte implicitus frātrum precibus, vt quid vidisset exponeret, ait, Cum me ante hos quatuor dies contremiscēte cellula exanimē vidistis, adprehēsus à duobus angelis in cælorū excelsā sublatus sum, ita vt non solum hoc squalidū seculum, verūetiam solem ac lunā, nubes & sidera sub pedibus habere putarē: deinde per portā luce ista clariorem introductus sum in illud habitaculum, in quo omne pauimentū erat quasi aurū argentúmque renitēs, lux ineffabilis, amplitudo inenarrabilis: quā ita multitudo promiscui sexus obtexerat, vt longitudo ac latitudo cateruæ prorsus peruideri non possit. Cūque nobis via

inter cõprimentes ab his qui præcedebant angelis pararetur, peruenimus ad locum quem iam de longinquo contẽplabamur: in quo superpẽdebat nubes omni luce lucidior, in quo non sol, non luna, non astrũ cerni poterat, sed super his omnibus naturali luce splẽdidius effulgebat. Et vox procedebat de nube, tanquã vox aquarum multarũ. Ibi etiam me peccatorem humiliter salutabãt viri in veste sacerdotali ac seculari, quos mihi qui præcedebant enarrauerũt esse martyres ac confessores, quos hîc summo excolimus famulatu. Stãs igitur in loco, in quo iussus sum, operuit me odor nimiæ suauitatis, ita vt ab hac suauitate refectus, nullum adhuc cibũ potũque desiderem. Et audiui vocem dicentẽ, Reuertatur hic in seculũ, quoniã necessarius est ecclesiis nostris. Vox enim audiebatur. nam qui loqueretur, penitus cerni nõ poterat. Et ego prostrat⁹ super pauimentũ, cum fletu dicebã, Heu heu domine, cur mihi hæc ostẽdisti, si ab his frustrandus eram? Ecce hodie eiicis me à facie tua, vt reuertar ad seculum fragile, & huc vltra redire nõ valeam. Ne quæso domine auferas misericordiã tuã à me, sed deprecor vt permittas me hîc habitare, ne illuc decidens pereã. Et ait vox quæ loquebatur mihi, Vade in pace: ego enim sum custos tuus, donec reducã te in hunc locũ. Tunc relictus à comitibus meis, descendens cũ fletu, per portã qua ingressus fuerã huc sum regressus.

Hęc eo loquēte ſtupētibus cūctis qui aderant, cœpit iterū ſanctus dei cum lachrimis dicere, Væ mihi quia tale myſteriū auſus ſum reuelare. Ecce enim odor ſuauitatis queḿ de loco ſancto hauſeram, & in quo per hoc triduum ſine vllo cibo potúq; ſuſtentatus ſum, receſſit à me. Sed & lingua mea grauibus eſt operta vulneribus, & ita tumefacta, vt omne os meū videatur implere. Et ſcio quia non fuit beneplacitū domino deo meo, vt hęc arcana vulgarentur. Sed tū noſti domine, quia in ſimplicitate cordis hęc feci, nō in iactantia mentis. Sed quæſo indulgeas, & nō me derelinquas iuxta pollicitationē tuā. Et hęc dicens ſiluit, & accepit cibū potúq;. Ego verò hęc ſcribēs, vereor ne alicui legenti ſit incredibile, iuxta id quod Saluſtius hiſtoriā ſcribens ait, vbi de virtute atq; gloria bonorū memor eſt: Quę ſibi quiſq; facilia factu putat, æquo animo accipit: ſupra ea, veluti ficta pro falſis ducit. Nā teſtor deū omnipotētē, quia ab ipſius ore omnia quæ retuli, audita cognoui. Poſt multū verò tēpus ipſe vir beatus cellula ſua extractus, ad epiſcopatum electus, inuitus eſt ordinatus: in quo vt opinor, decimum annū cum ageret, inualeſcēte apud Albigenſem vrbę inguinario morbo, & maxima iam parte de populo illo defuncta, cum iam pauci de ciuibus remanerēt, vir beatus tanquā bonus paſtor, nunquā ab illo loco recedere voluit, ſed ſemper hortabatur eos qui relicti erāt,

orationi incumbere, ac vigiliis instãter insistere: & bona semper tam in operibus quàm in cogitatione versare dicẽs, Hęc agite, vt si vos deus de hoc mundo migrare voluerit, non in iudiciũ, sed in requiem introire possitis. Cùm autem vt credo, iam reuelante domino, tẽpus suæ vocationis agnosceret, ipse sibi sarcofagum composuit, corpus abluit, vestem induit: & sic intentum semper cælo beatũ spiritũ exhalauit. Fuit autẽ magnę sanctitatis minimęq; cupiditatis, aurũ nunquam habere volẽs. nam si coactus accepisset, protinus pauperibus erogabat. Cuius tempore cum Mummolus patritius multos captiuos ab ea vrbe duxisset, prosecutus ille omnes redemit. Tantãq; ei dominus gratiã cum populo illo tribuit, vt ipsi etiã qui captiuos duxerãt, & de precio ei cõcederẽt, & in reliquo munerarẽt: & sic patriæ suæ captiuos libertati pristinę restaurauit. Multaque de hoc viro bona audiui: sed dũ ad historię cœptum reuerti cupio, plurima prætermitto.

2 DEFVNCTO igitur Chilperico, inuentáque quã diu quæsierat morte, Aurelianẽses cũ Blesensibus iũcti super Dunenses inruunt, cósque inopinãtes proterũt, domos, annonásque, vel quæ mouere facile non poterãt, incẽdio tradũt, pecora diripiũt, atq; res quas leuare poterãt, sustulerũt: quib⁹ discedentibus, cõiũcti Dunẽses cũ reliquis Carnotenis, de vestigio subsequũtur, simili sorte eos adficiẽtes qua

ipſi adfecti fuerant, nihil in domibus, vel extra domos, vel de domibus relinquẽtes. Cúmque adhuc inter ſe iurgia commouentes deſæuirent, & Aurelianenſes contra hos arma concuterent, intercedentibus comitibus pax vſque in audientiam data eſt, ſcilicet vt in die quo iudicium erat futurum, pars quæ contra partem iniuſtè exarſerat, iuſtitia mediante componeret, & ſic à bello ceſſatum eſt.

3 VEDASTES cognomento Auo, qui ante hos annos Lupum Ambroſiúmque pro amore vxoris Ambroſij interfecerat, & ipſam ſibi quæ conſobrina ſua eſſe dicebatur, in matrimonium acceperat, dum multa ſcelera infra Pictauum terminum perpetraret, quodã loco cum Childerico Saxone cõiunctus, dum ſe inuicem conuiciis laceſſirent, vnus ex pueris Childerici Auonem haſta transfixit. Qui ad terram ruens, pleriſque adhuc ictibus ſauciatus, iniquam animam ſanguine defluente refudit: fuítque vltrix diuina maieſtas ſanguinis innocentis, quem propria effuderat manu. Multa enim furta, homicidia, adulteriáque miſerrimus ſępe commiſerat, quæ ſilere melius puto. Compoſuit tamen filiis Saxo ille mortem eius.

INTEREA Fredegundis regina iam viduata, Pariſios aduenit, & cum theſauris quos intra murorum ſepta cõcluſerat, ad eccleſiam cõfugit, atque à Ragnemodo fouetur epiſco-

po: reliquos verò thesauros, qui apud villam Calam remãserant, in quibus erat missorium illud aureũ, quod nuper fecerat, thesaurarij leuauerunt, & ad Childebertum regem, qui tunc apud Meldensem commorabatur vrbẽ, velociter transierunt.

5 FREDEGVNDIS igitur regina accepto cõsilio, legatos ad Guntchramnum regem mittit, dicens, Veniat dominus meus, & suscipiat regnum fratris sui. Est, inquit, mihi infans paruulus, quẽ in eius vlnis ponere desiderans, meipsam eius humilio ditioni. Comperto autem Guntchramnus rex de fratris excessu, amarissimè fleuit. Moderato quoque planctu, commoto exercitu Parisios dirigit. Cúmque ille intra muros susceptus fuisset, Childebertus rex nepos eius, ab alia aduenit parte.

6 SED cùm eum Parisiaci recipere nollent, legatos ad Guntchramnum regem dirigit, dicens, Scio, piissime pater, non latere pietatem tuam, qualiter vtrunq; vsque pręsens tempus pars obpresserit inimica, vt nullus de rebus sibi debitis possit inuenire iustitiam: idcirco supplex nunc deprecor, vt placita quæ inter nos post patris mei obitum sunt innexa custodiantur. Tunc Guntchramnus rex legatis illius ait, O miseri & semper perfidi, nihil in vobis verum habentes, neque in promissis permanentes, ecce omnibus quæ mihi

polliciti estis relictis, cum Chilperico rege nouam pactionem scripsistis, vt me à regno depulso, ciuitates meas inter se diuiderent. Ecce pactiones ipsas, ecce manus vestræ subscriptiones, quibus hanc conniuentiam confirmastis: & qua nunc fronte quæritis, vt nepotem meum Childebertum suscipere debeá, quem mihi vestra peruersitate voluistis facere inimicum? Cui legati dixerunt, Si tantũ mentem iracundia cœpit, vt nihil nepoti tuo de his quę pollicitus es indulgeas, vel illa quæ de regno Chariberti debentur, auferre desiste. Quibus ille ait, Ecce pactiones quæ inter nos factæ sunt, vt quisquis sine fratris volũtate Parisios vrbẽ ingrederetur, amitteret partẽ suá, essétq; Polioctus martyr cũ Hilario atq; Martino confessoribus iudex ac retributor eius. Post hæc ingressus est in eam germanus meus Sygibertus, qui iudicio dei interiens, amisit partẽ suam. Similiter & Chilpericus gessit. per has ergo trãsgressiones, amiserũt partes suas: ideóq; quia illi iuxta dei iudicium & maledictiones pactionum, defecerũt, omne regnum Chariberti cum thesauris eius, meis ditionibus, lege opitulante, subiiciam: nec exinde alicui quicquam nisi spontanea voluntate indulgeam. Absistite igitur vos semper mẽdaces ac perfidi, & hæc regi vestro referte.

7 QVIBVS discedentibus, legati iterum Childeberti ad antedictum regem veniunt,

Fredegundem reginam requirentes atque dicentes, Redde homicidam quæ amitã meam ſuggillauit, quæ patrem interfecit, & patruum: quæ ipſos quoque conſobrinos meos gladio interemit. At ille, In placito, inquit, quod habemus, cuncta decernimus, tractantes quid oporteat fieri. Nam Fredegundẽ patrocinio ſuo fouebat, ipſámque ſæpius ad cõuiuium euocans, promittens ſe ei fieri maximum defenſorem. Quadam verò die dum pariter ad menſam epularentur, regina conſurgens, & Vale dicens, à rege detinebatur dicẽte ſibi, Adhuc aliquid cibi ſume. Cui illa, Indulge, inquit, deprecor domine mi, quia iuxta conſuetudinem mulierum contigit mihi, vt pro conceptu conſurgam. Hæc ille audiẽs, obſtupuit, ſciens quartum eſſe mẽſem, ex quo alium ediderat filium: tamen permiſit eam conſurgere. Priores quoque de regno Chilperici, vt erat Anſoualdus & reliqui, ad filium eius qui erat, vt ſuperius diximus, quatuor menſium, ſe collegerunt, quem Chlotharium vocitauerunt, exigentes ſacramenta per ciuitates quæ ad Chilpericum prius aſpexerant, vt ſcilicet fideles eſſe debeant Guntchramno regi, ac nepoti ſuo Chlothario. Guntchramnus verò rex omnia quæ fideles regis Chilperici, non recte diuerſis abſtulerant, iuſtitia intercedente reſtituit. Multa & ipſe eccleſiis cõferens, teſtamenta quoque defunctorum qui

ecclesias hæredes instituerant, & ab Chilperico compressa fuerant, restaurauit: multísque se benignum exhibens, ac multa pauperibus tribuens.

8 SED quia non erat fidus ab omnibus inter quos venerat, armis se muniuit, ne vnquã ad ecclesiam aut reliqua loca, quâ ire delectabat, sine grandi pergebat custodia. Vnde factum est, vt quadam die dominica, postquam diaconus silẽtium populis vt Missæ auscultarentur, indixit: rex conuersus ad populum diceret, Adiuro vos, ô viri cum mulieribus qui adestis, vt mihi fidem inuiolatam seruare dignemini, nec me vt fratres meos nuper fecistis, interimatis: liceátq; mihi vel tribus annis nepotes meos, qui mihi adoptiui facti sunt filij enutrire, ne fortè contingat quod diuinitas æterna non patiatur, vt cum illis paruulis me defuncto, simul pereatis, cùm de genere nostro robustus non fuerit qui defenset. Hæc co dicente, omnis populus orationem pro rege fudit ad dominum.

9 DVM hæc agerentur Riguntchis Chilperici regis filia, cum thesauris supra scriptis, vsque Tholosam accessit: & cernens se iam ad terminum Gothorum esse propinquã, moras innectere cœpit, dicentibus sibi tum præterea suis, oportere eam ibidem commorari, cùm ipsi fatigati de itinere, vestimenta haberent inculta, calciamẽta scissa, ipsósque equo-

rum atque cartucarum adparatus adhuc ſicut plauſtris euecti erant, ſeorſum eſſe diſiunctos. Oportere potius omnia hæc prius diligenter ſtabiliri,& ſic itinere proficiſci, ac ſuſcipi cùm omni elegantia ab ſponſo, ne fortè ſi inculti inter Gothos adparerent, irriderentur ab ipſis. Dum ergo his retardarentur ex cauſis, mors Chilperici regis in aures Deſiderij ducis inlabitur. Ipſe quoque collectis ſecũ viris fortiſſimis, Tholoſam vrbem ingreditur, repertóſque theſauros abſtulit de poteſtate reginæ, & in domum quãdam ſub ſigillorum munitione ac virorum fortium cuſtodia mancipat, deputans reginæ victum arctum, donec ad vrbem regrederetur.

10 IPSE verò ad Mummolum cum quo fœdus ante duos annos inierat, properauit. Morabatur tunc Mummolus intra muros Auennicæ vrbis cum Gundobaldo, cuius in libro ſuperiore meminimus. Qui coniunctus cum ſupradictis ducibus Lemouicinum accedés, Briuã Curretiam vicum, in quo ſanctus Martinus noſtri, vt aiunt, Martini diſcipulus, requieſcit, aduenit: ibíque parmæ ſuperpoſitus, rex eſt leuatus. Sed cùm tertiò cum eodem gyrarent, cecidiſſe fertur, ita vt vix manibus circunſtantium ſuſtentari potuiſſet. Deinde ibat per ciuitates in circuitu poſitas. Rigunthis verò in baſilica ſanctæ Mariæ Tholoſæ, in quam Ragnoualdi vxor, cuius ſuprà

meminimus, Chilpericum metuens confugerat, residebat. Ragnoualdus verò de Hispaniis rediens, vxori facultatíque restituitur. Legationis enim causa, Hispaniam petierat à rege Guntchramno direptus. Magno ea tempestate incendio basilica antedicti Martini beati apud Briuam vicum ab imminenti hoste cremata est, ita vt tam altarium quàm columnæ quę de diuersis marmorum generibus aptatæ erant, ab igne dissoluerentur. Sed ita hæc ædes in posterum à Ferreolo episcopo reparata est, tanquam si nihil mali pertulerit: vehementer enim admirantur venerãtúrque hunc sanctum incolæ, eo quòd plerũque virtutes eius experiantur.

11 ERAT enim cùm hæc agebantur, mensis decimus. Tunc adparuerunt in codicibus vinearum, palmites noui cum vuis deformatis: in arboribus flores, pharus magna per cælum discurrens, quæ priusquam lux in die fieret, latè mundum illuminauit. Adparuerunt etiam in cælo & radij: à parte septentrionali, columna ignea quasi de cælo pendens per duarum horarum spacium visa est, cui stella magna superposita erat. In Andegauo autem terra tremuit: & multa alia signa adparuerũt, quæ, vt opinor, ipsius Gundobaldi interitum nunciauerunt.

12 IGITVR Guntchramnus rex, comites suos ad comprehendendas ciuitates, quas

quondam Sygibertus de regno Chariberti fratris sui acceperat, direxit, vt exigentes sacramenta, suis eas ditionibus subiugarent. Turonici verò atque Pictaui ad Childebertum Sygiberti filium, transire voluerunt. Sed commoti Biturici contra eos venire disponũt, atque intra terminum Turonicum incendia facere cœperunt. Tunc Maroialẽsem ecclesiam termini Turonici, in qua sancti Martini reliquiæ habebantur, incendio concremarunt: sed virtus beati adfuit, vt in tam valido incẽdio pallulæ quę super altarium fuerãt positæ, non consumerentur ab igne. Et non solum ipse, sed etiam herbulæ olim collectæ, altarióq; locatæ, nequaquam exustæ sunt. Quæ incendia videntes Turonici, legationem mittunt, dicẽres, Melius sibi esse ad tempus Guntchramno regi subdi, quàm cuncta incẽdio aut ferro vastari.

13 CONFESTIM autem post mortem Chilperici, Gararicus dux Lemouicas accesserat, & sacramenta de nomine Childeberti susceperat. Exinde Pictauos veniens, ab ipsis receptus est, & ibi morabatur. Audiens autem quæ Turonici patiebantur, mittit legationẽ, obtestans ne nos ad partem Guntchramni regis tradere deberemus, si nobis vellemus esse consultum: sed meminerimus potius Sygiberti, qui quondam genitor Childeberti fuit. Nos verò hęc rursum episcopo & ciuibus mãdata

data remiſimus, quòd niſi ſe ad tempus Guntchramno regi ſubd erent, ſimilia paterentur, adſerẽtes hunc eſſe nunc patrẽ ſuper duos filios, Sygiberti ſcilicet & Chilperici, qui ei fuerant adoptati: & ſic tenere regni principatũ, vt quondam Chlotharius rex fecerat pater eius. His quoque non adquieſcentibus, Garaଇcus de ciuitate egreditur quaſi exercitum adducturus, in vrbe verò Eberonem cubicularium Childeberti regis relinquens. Sicharius verò cum Vuillachario Aurelianenſi comite, qui tunc Turonos acceperat, exercitum contra Pictauos commouit, vt ſcilicet ab vna parte Turonici, ab alia Biturici commoti, cuncta vaſtarẽt. Qui cùm ad terminum propinquaſſent, ac domos cremare cœpiſſent, miſerunt ad eos Pictaui legatos, dicentes, Petimus vt vſque in placito quod inter ſe Guntchrãnus & Childebertus reges habẽt, ſuſtineatis. Quod ſi conuenit vt pacis bonus rex Guntchramnus accipiat, non reſiſtimus: ſin aliud, dominum noſtrum recognoſcimus, cui ſeruire plenius debeamus. Ad hæc illi reſponderunt, Nihil ad nos de hac cauſa pertinet, niſi tantum iuſſa principis adimplere. Nam ſi nolueritis, cuncta vt cœpimus deuaſtamus. Cúmque in hoc res ageretur, vt vniuerſa incendio, prædę atque captiuitati traderentur: eiectis de ciuitate hominibus Childeberti, ſacramẽta Guntchramno regi dederunt, non longo tempo-

re ea custodientes.

14 IGITVR adueniente placito, directi sunt à Childeberto rege Egidius episcopus, Guntchramnus Boso, Sygiualdus, & alij multi, ad Guntchramnum regem: ingressisque ad eum, ait episcopus: Gratias agimus deo omnipotenti, ô piissime rex, quòd te post multos labores regionibus tuis, regnóque restituit. Cui rex ait, Illi enim dignæ sunt gratiæ referendæ qui est rex regum, & dominus dominorum: qui hæc sua miseratione operari dignatus est. Nam non tibi, cuius consilio doloso ac periuriis, regiones meæ anno superiore incensæ sunt, qui nunquam fidem integram cum vllo homine habuisti: cuius dolositas vbique dispergitur: qui non sacerdotem, sed inimicum regni nostri te esse declaras. Ad hæc verba episcopus iracundia commotus siluit. Vnus autem ex legatis dixit, Supplicat nepos tuus Childebertus, vt ciuitates quas pater eius tenuit, reddi iubeas. Ad hæc ille respondit, Iam dixi vobis prius, quia pactiones nostræ mihi hæc conferunt: ideóque eas reddere nolo. Alius quoque legatorum ait, Rogat nepos tuus vt Fredegundem maleficam, per quam multi reges interfecti sunt, reddi iubeas ad vlciscendam mortem patris, patrui & consobrinorum suorum. Ait ille, Tradi ei, inquit, in potestatem non poterit,

quia filium regem habet. Sed & ea quæ contra illam adſeritis, vera eſſe non credo. Poſt hos Guntchramnus Boſo, quaſi aliquid ſuggeſturus, ad regem accedit. Et quia ſonuerat Gundobaldum manifeſte regem leuatum, anticipans rex verba eius ait, O inimice regionis regnique noſtri, qui propterea ante hos annos orientem adgreſſus es, vt Ballomerem quendam (ſic enim vocabat rex Gundobaldum) ſuper regnum noſtrum adduceres, ſemper perfide, & nunquam cuſtodiens quę promittis. Cui ille, Tu, inquit, dominus & rex regali in ſolio reſides, & nullus tibi ad ea quæ loqueris auſus eſt reſpondere. Inſontem enim me de hac cauſa profiteor. At ſi aliquis eſt ſimilis mihi, qui hoc crimen impingat occulte, veniat nunc palam, & loquatur. Tu, ô rex piiſſime, pones hoc in dei iudicio, vt ille diſcernat cùm nos in vnius campi planitie viderit dimicare. Ad hæc cunctis ſilentibus, addidit rex, Omnibus autem hæc cauſa animos accendere debet, vt repellatur à finibus noſtris aduena, cuius pater molendina gubernauit: & vt verè dicam, pater eius pectinibus inſedit, lanáſque cõpoſuit. Et quãquam poſſit fieri, vt vnus homo vtriuſq; artificij magiſterio ſubderetur, ad increpationem tamen regis quidam ex ipſis reſpondit: Ergo duos, vt adſeris, patres hic homo habuit, lanarium ſimul molẽdinariumque. Ab-

ſit à te, ô rex, vt tam incultè loquaris. Non enim auditum eſt, vnum hominem præter ſpiritalem cauſam, duos habere poſſe pariter genitores: dehinc cùm multi ſoluerentur in riſu, reſpondit alius legatorum dicens, Vale dicimus tibi ô rex. nam quia reddere noluiſti ciuitates nepotis tui, ſcimus ſaluam eſſe ſecurim, quæ fratrum tuorum capitibus eſt defixa: celerius tuum librabit defixa cerebrum. Et ſic cum ſcandalo diſceſſerunt. Tunc rex his verbis ſuccenſus, iuſſit ſuper capita euntium proiici equorum ſtercora, putrefactas haſtulas, paleas, ac fœnum putredine diſſolutum, ipſúmque fœtidum vrbis lutum. Quibus de rebus maculati grauiter, non ſine immenſa iniuria atque contumelia abierunt.

RESIDENTE verò Fredegunde regina in eccleſia Pariſiaca, Leonardus ex do-
15 meſtico qui tunc ab vrbe Tholoſa aduenerat, ingreſſus ad eam, cauſas contumeliæ iniuriáſque filiæ eius narrare cœpit, dicens, Quia iuxta imperium tuum acceſſi cum regina Rigunthe, ac vidi humilitatem eius, & qualiter expoliata eſt à theſauris & omnibus rebus: ego verò per fugam dilapſus, veni nunciare dominæ meæ quæ geſta ſunt. Hæc illa audiens, furore commota, iuſſit eum in ipſa eccleſia ſpoliari, nudatúmque veſtimentis ac baltheo, quod ex munere Chilperici re-

gis habebat, diſcedere à ſua iubet præſentia. Cocos quoque ſiue piſtores, vel quoſcunque de hoc itinere regreſſos eſſe cognouit, cæſos, ſpoliatóſque, ac demancatos reliquit. Nectarium autem Baudegiſili epiſcopi fratrem nefandis accuſationibus cum rege tentauit obruere, adſerens eum de theſauro regis mortui multa portaſſe. Sed & de promptuariis tam tergora quàm vina multa eum abſtuliſſe dicebat, petens vt vinctus carceralibus tenebris truderetur. Sed patientia regis, fratríſque auxilium fieri non permiſit. Multa quidem ibi vana exercens, non metuebat deum, in cuius eccleſia petebat auxilium. Habebat tunc temporis ſecum Audonem iudicem, qui ei tempore regis in multis conſenſerat malis. Ipſe enim cum Mummolo præfecto, multos de Francis qui tempore Childeberti regis ſenioris ingenui fuerant, publico tributo ſubegit. Qui poſt mortem regis ab ipſis ſpoliatus ac denudatus eſt, vt nihil ei præter quod ſuper ſe auferre potuit, remaneret: domos enim eius incendio ſubdiderunt: abſtuliſſent vtique & ipſam vitam, ni cum regina eccleſiam expetiſſet.

PRÆTEXTATVM verò epiſcopum ægrè ſuſcipit, quem ciues Rotho-
16 magenſes poſt exceſſum regis, de exilio expetentes cum grandi lætitia & laude ciuita-

ti ſuæ reſtituerunt. Poſt reditum verò ſuum, ad vrbem Pariſiacam aduenit, ac ſe Guntchramno regi repræſentauit, exorans vt cauſam ſuam diligenter exquireret. Adſerebat enim regina eum non debere recipi, qui fuiſſet per iudicium quadragintaquinque epiſcoporum à ſacerdotali officio ſegregatus. Cúmque rex pro hac cauſa ſynodum excitare vellet, Ragnemodus huius vrbis epiſcopus, pro omnibus reſponſum reddidit, dicens, Scitote ei pœnitentiam indictam à ſacerdotibus, non tamen eum prorſus ab epiſcopatu remotum. Et ſic à rege ſuſceptus, atque conuiuio eius adſcitus, ad vrbem ſuam regreſſus eſt.

17 PROMOTVS verò qui in Dunenſi caſtro, ordinante Sygiberto rege, epiſcopus fuerat inſtitutus, & poſt mortem regis amotus fuerat, eo quòd caſtrum illud eſſet diœceſis Carnotenæ, contra quem ita iudicium latum fuerat, vt preſbyterij tantum officio fungeretur, acceſſit ad regem, deprecans vt ordinationem epiſcopatus in antedicto caſtro reciperet. Sed obſiſtente Pappolo Carnotenæ vrbis epiſcopo, ac dicente quia diœceſis meæ eſt, oſtendente præſertim iudicio epiſcoporum, nihil aliud potuit obtinere cum rege, niſi ea quę ſub ipſius caſtri termino propria habere reciperet, in qua cum genitrice adhuc ſuperſtite moraretur.

18 COMMORANTE verò rege apud vrbem Parisiacam, venit quidam pauper, dicens, Audi rex verba oris mei. Noueris enim quia Faraulfus cubicularius quondam fratris tui, quærit te interficere. Audiui enim consilium eius, vt eunte te matutina oratione ad ecclesiam, aut cultro adpeteret, aut hasta transfoderet. Obstupefactus autem rex, misit vocari eum. Quo negante de his rex metuens, armis se valde muniuit. Nec penitus ad loca sancta, vel alio, nisi vallatus armatis atq; custodibus procedebat. Faraulfus autem non post multum tempus mortuus est.

19 CVM AVTEM clamor fieret magnus aduersus eos qui potentes cum rege fuerant Chilperico, scilicet quòd abstulissent vel villas, vel res reliquas de rebus alienis, omnia quæ iniustè ablata fuerant, rex reddi præcepit, sicut iam superius indicatum est. Fredegundem quoque reginam ad villam Rhotoialensem, quæ in Rothomagensi termino sita est, abire præcepit. Secutíque sunt eam omnes meliores natu regni Chilperici regis: ibíque relinquentes eam cum Melanio episcopo, qui de Rothomago submotus fuerat, ad filium eius se transtulerunt, promittentes quòd ab eis studiosissime nutriretur.

20 POSTQVAM autem Fredegundis re-

20 gina ad ſupradictam villam abiit, cùm eſſet valde mœſta, quòd ei poteſtas ex parte fuiſſet ablata, meliorem ſe exiſtimãs Brunichildem, miſit occultè clericum ſibi familiarẽ, qui eam circunuentam dolis interimere poſſet, videlicet vt cùm ſe ſubtiliter in eius ſubderet famulatum, ab ea credi poſſet: & ſic clam percelleretur. Veniens igitur clericus cum diuerſis ingeniis ſe eidem commendauit, dicens, A facie Fredegundis reginæ fugio, depoſcens auxilium tuum. Cœpit ſe etiam omnibus reddere humilem, charum, obedientem, ac reginæ priuatum. Sed non longo tempore interpoſito, intellexerunt eum doloſe tranſmiſſum: vinctúſque ac cæſus, cùm rem patefeciſſet occultam, redire permiſſus eſt ad patronam: reſeránſque quæ acta fuerant, effatus quòd iuſſa patrare non potuiſſet, manuum ac pedum abſciſſione mulctatur.

21 HIS ita geſtis cùm rex Guntchramnus Cabillonnum regreſſus, mortem fratris conaretur inquirere, & regina crimen ſuper Eberulfum cubicularium impoſuiſſet (rogatus enim fuerat ab ea, vt poſt mortem regis cùm ipſa reſideret: ſed obtinere non potuit) hæc ergo inimicitia pullulante adſeruit regina ab eodem principe interfectum, ipſúmque multa de theſauris abſtuliſſe, & ſic in Turonicum abſceſſiſſe: ideóque ſi rex mortem

fratris desideraret vlcisci, nouerit huius causæ hunc esse signiferum. Tunc rex iurauit omnibus optimatibus, quòd non modo ipsum, verum etiam progeniem eius in nonam generationem deleret, vt per horum necem consuetudo auferretur iniqua, ne reges amplius interficerentur. Quod cum Eberulfus comperisset, basilicam sancti Martini, cuius res sæpe peruaserat, expetiuit. Tunc data occasione vt custodiretur, Aurelianenses atque Blesenses vicissim ad has excubias veniebant: impletísque quindecim diebus, cum multa præda reuertebantur, adducentes iumenta, pecora, vel quodcunque diripere potuissent. Illi verò qui beati Martini iumenta abduxerant, commota altercatione, se inuicem lanceis transfixerunt: duo qui mulas diripiebant, ad domum vicini cuiusdam accedentes, potum rogare cœperunt. Cúmque ille se habere negaret, eleuatis lanceis vt eum transfoderent, hic extracto gladio vtrunque perfodit: ceciderúntque ambo & mortui sunt: iumenta tamen sancti Martini reddita sunt. tantáque ibi tunc mala per hos Aurelianenses gesta sunt, vt nequeant explicari.

22 DVM autem hæc agerentur, res ipsius Eberulfi diuersis conceduntur, aurum argentúmque, vel alias meliores species quas secum retinebat, in medio exposuit. Quod verò commẽdatum habuit, publicatum est: greges

etiam equorum, porcorum, iumentorúmque diripiuntur. Domus verò intramuranea, quam de dominatione ecclesiæ abstulerat, referta annonis, vino, atq; tergoribus rebúsque aliis multis adplenè spoliata est. nec ibi aliud quàm parietes vacui remanserunt. Ex hoc nos maxime suspectos habebat, qui in causis eius fideliter currebamus, promittens plerunque, quòd si vnquam ad regis gratiā perueniret, in nobis hæc quæ perferebat vlcisceretur. Deus enim nouit, cui arcana pectoris reuelantur, quia de puro corde inquantum potuimus solatium ministrauimus: & quanquam multas nobis insidias prius de rebus sancti Martini fecisset, extabat tamen causa vt easdem obliuiscerer, eo quòd filium eius de sacro lauacro suscepissem. Sed credo infelici ea res maximum fuit impedimentum, quòd nullam reuerentiam sancto præstabat antistiti. Nam sæpe cædes intra ipsum atrium quod ad pedes beati erat, exegit, exercens assidue ebrietates ac vanitates. Presbyterum quoque vnum pro eo quòd ei vinum dare differret, cùm iam crapulatus aspiceret, elisum super scamnum pugnis ac diuersis ictibus verberauit, vt pene animam reddere videretur: & fecisset forsitan si ei medicorum ventosæ non subuenissent. Habebat enim pro timore regis in ipso salutatorio beatæ basilicę mansionem. Cùm autem presbyter qui claues ostij retinebat,

claufis reliquis receffiffet,per illud falutatorij oftium introeuntes puellæ, cum reliquis pueris eius fufpiciebant picturas parietum, rimabantúrque ornaméta beati fepulchri,quod valde facinorofum religiofis erat. Quod cùm presbyter cognouiffet, defixis clauis fuper oftium, intrinfecus feras aptauit. Hæc ille cum poft cœnam vino madidus aduertiffet, & nos in bafilica in initio noctis orationis gratia pfalleremus, furibundus ingreditur, méque conuiciis ac maledictionibus vrgere cœpit, illud inter iurgia exprobrans, quòd ego eum velim à fancti antiftitis fimbriis feparare. Sed ego ftupens quæ virum cepiffet infania, blandis eum fermonibus mulcere conatus fum. Sed cum eius furias verbis lenibus fuperare non poffem, filere decreui. Ille verò me tacitum intendens, ad presbyterum conuertitur, euomítque in eum multa conuicia. nam & illum verbis procacibus, & me diuerfis obprobriis impugnabat. Nos verò cum vidiffemus eum, vt ita dicam, agi à dæmone, egreffi à bafilica fancta fcandalum vigiliáfque finiuimus, illud maxime indignum ferentes, quòd ad hoc iurgium abfque reuerentia fancti, ante ipfum fepulchrum antiftitis excitauerat. His diebus vidi fomnium, quod ipfi in fancta bafilica retuli dicens, Putabam me quafi in hac bafilica facrofancta Miffarum folennia

celebrare: cúmque iam altarium cum oblationibus pallio ſerico opertum eſſet, ſubito ingredientem Guntchramnum regem conſpicio, qui voce magna clamabat, Extrahite inimicum generationis noſtræ, euellite homicidam à ſacro dei altario. At ego cum hæc audirem, ad te conuerſus dixi, Adprehende palliũ altaris, infelix, quo ſacta munera cõteguntur, ne hinc abiiciaris. Cúmque adprehenderes, laxabas eum manu, & non viriliter detinebas. Ego verò expanſis manibus contra pectus regis, meum pectus aptabam dicens, Noli eiicere hunc hominem de baſilica ſancta, ne vitæ periculum patiaris, ne te ſanctus antiſtes ſua virtute confodiat. Noli te proprio iaculo interimere: quia hoc ſi feceris, præſenti vita æternáque carebis. Sed cum rex mihi reſiſteret, tu laxabas pallium, & poſt me veniebas. Ego verò valde tibi moleſtus eram. Cúmque reuerteres ad altarium, adprehendebas pallium, ſed rurſum relinquebas. dum hoc tu tepide retineres, & ego viriliter regi reſiſterem, euigilaui pauore conterritus, ignarus quid ſomniũ indicaret. Igitur cum ei iſta narraſſem, ait, Verum eſt ſomnium quod vidiſti, quod valde cogitationi meæ concordat. Cui ego, Ecquid prouidit cogitatio tua? Et ille, Deliberatum, inquit, habui, vt ſi me rex ab hoc loco iuberet extrahi, ab vna manu pallas altaris tenerem: ab alia verò euaginato gladio te

prius interfecto, quátoscunque deinceps clericos reperissem, in morté prosternerem. Nec mihi post hæc erat iniuria, leto succumbere, si de huius sancti clericis acciperem vltionem. Hæc ego audiens & stupens, admirabar quod erat, quia per os eius diabolus loquebatur: nũquam enim in deum vllum timorem habuit. nam dum esset in libertate, equi eius ad pecora per segetes pauperum vineásque dimittebantur. Quòd si expellebantur ab his quorum euertebant labores, statim à suis percellebantur. nam in hac angustia qua erat, sæpe commemorabat, quòd res beati antistitis abstulisset iniuste. Denique anno superiore cõmotum quendam leuem è ciuibus ecclesiæ, actores fecit interpellare. Tunc postposita iustitia, res quas olim ecclesia possidebat, sub specie emptionis abstraxit, data ipsi homini parte aurea balthei sui. sed & talia multa peruerse egit vsque ad finem vitæ suæ, quæ in posterum explanabimus.

23 PRÆSENTI quoque anno Armentarius Iudæus cũ vno sectæ suæ satellite, & duobus Christianis ad exigendas cautiones quas ei propter tributa publica Iniuriosus exvicario, ex comite verò Eunomius deposuerant, Turonos aduenit: interpellatísque viris promissionem accepit de reddendo pecuniæ fœnore cum vsuris, dicentibus sibi prætereaipsis, Si ad domum nostram veneris, & quæ de-

bentur exſoluimus, & aliis te muneribus ſicut dignum eſt, honoramus. Eo quoque eunte ab Iniurioſo ſuſcipitur, & conuiuio conlocatur: expletóque epulo, adpropinquante nocte commoti ab eodem loco ad alium tranſeunt. Tunc vt ferunt, Iudæi cum duobus Chriſtianis ab Iniurioſi hominibus interfecti, in puteum qui propinquus erat domui eius, proiecti ſunt. Auditis his parentes eorum quæ gæſta fuerant, Turonos aduenerunt, datóque quibuſdam hominibus indicio puteum reperiunt, viróſque extrahunt, multum negante Iniurioſo, quòd in hac cauſa non fuerat inquinatus. Poſt hæc in iudicium venit: ſed cum fortiter, vt diximus, denegaret, & hi non haberent qualiter eum cõuincere poſſent, iudicatum eſt, vt ſe inſontem redderet ſacramẽto. Sed nec hoc his adquieſcentibus, placitum in regis Childeberti præſentia poſuerũt. Veruntamen neque pecunia, neque cautiones Iudæi defuncti repertæ ſunt. Loquebantur tunc multi hominum Medardum tribunũ in hoc ſcelere mixtum fuiſſe, eo quòd & ipſe à Iudæo pecuniam mutuaſſet. Iniurioſus tamen ad placitum in conſpectu regis Childeberti aduenit, & per triduum vſque occaſum ſolis obſeruauit. Sed cum hi nõ veniſſent, neque de cauſa hac ab vllo interpellatus fuiſſet, ad propria rediit.

24 ANNO igitur decimo Childeberti regis

rex Guntchramnus commotis gentibus regni ſui, magnum iunxit exercitum. Sed pars maior cum Aurelianenſibus atque Bituricis Pictauum petiit. exceſſerant enim de fide quam regi promiſerant. Miſeruntque prius legationem, vt ſcirent vtrum ſuſciperentur ab his, an non. Sed epiſcopus loci Maroueus dure ſuſcepit hos nuncios. At illi intra terminum ingreſſi, prædas, incendia, atque homicidia faciebant. Hi verò qui cum præda reuertebantur, per Turonicum tranſeuntes, ſimiliter illi qui iam ſacramenta dederant, faciebant. Ita vt ipſæ quoque eccleſiæ incenderentur: & quæcunque inuenire potuiſſent, diriperentur: quod ſæpius actũ eſt, dum illi ad regem ægre conuerterentur. Sed cum exercitus propius ad vrbem accederet, etiam pars maxima regionis deuaſtata cerneretur, tunc miſerunt nuncios, fideles ſe regi Guntchramno fatentes. At illi intra muros vrbis recepti, ſuper epiſcopum inruerunt, dicentes eum infidelem eſſe. Ille verò cum ſe ab his cerneret coarctatum, effracto vno de ſacris miniſteriis calice aureo, & in numiſmata redacto, ſe populúmque redemit.

25 MARILEIFVM verò qui primus medicorum in domo Chilperici regis habitus fuerat, ardentiſſime vallant. Et qui iam à Gararico duce valde ſpoliatus fuerat, ab his iterum denudatur, ita vt nulla ei ſubſtantia

remaneret. Equos quoque eius, aurum argentúmque siue species quas meliores habebat, pariter auferentes, ipsum ditioni ecclesiasticæ subdiderunt. Seruitium enim patris eius tale fuerat, vt molendina ecclesiastica studeret, fratrésque ac consobrini, vel reliqui parentes culinis dominicis atque pistrino subiecti erant.

26 GVNDOBALDVS verò Pictauum accedere voluit, sed timuit. Audierat enim iam contra se exercitum commoueri. In ciuitatibus enim quæ Sygiberti regis fuerant, ex nomine regis Childeberti sacramenta suscipiebat. In reliquis verò quę aut Guntchramni, aut Chilperici fuerant, nomine suo, quòd fidē seruarent iurabant. Post hæc Engolismam accessit, susceptísque sacramentis, muneratísque prioribus, Petrogoricum adgreditur, grauiter episcopum tunc iniuriatum reliquit, pro eo quòd susceptus ab eodem non fuisset.

27 EXINDE Tholosam digressus, emisit nuncios ad Magnulfum episcopum ciuitatis, vt ab eo susciperetur. Sed ille non immemor prioris iniuriæ, quam per Sigulfum quondam qui se in regnum eleuare voluit, pertulerat, dixit ciuibus suis: Scim⁹ enim regē esse Guntchramnum ac nepotem eius, hunc autem nescimus vnde sit. Estote ergo parati: & si voluerit Desiderius dux hāc calamitatē inducere super nos, simili vt Sigulfus sorte depereat: sitque

ſitque omnibus exemplum, ne quis extraneorum, Francorum regnum audeat violare. His ita reſiſtentibus & bellum parātibus, adueniente Gundobaldo cum magno exercitu, cum vidiſſent quòd ſuſtinere non poſſent, ſuſceperunt eum. Poſt hæc cum ad conuiuium in domo eccleſiæ epiſcopus vnà cum Gundobaldo reſideret, ait, Filium te Chlotharij regis adſeris: ſed vtrum ſit verum an non, ignoramus. Et ſi poſſis vindicare cœpta, incredibile habetur apud animos noſtros. At ille ait, Ego regis Chlotharij ſum filius, & partem regni de præſenti ſum percepturus, & vſque Pariſios velociter accedam, & ibi ſedem regni ſtatuam. Cui epiſcopus ait, Verúm ne eſt ergo, quòd nullus de ſtirpe Francorum remanſit, ſi tu quę dicis impleueris? Inter has altercationes, cùm hęc Mummolus exaudiſſet, eleuata manu alapis cecidit epiſcopum, dicens, Non pudet vt tam degener & ſtultus ita magno regi reſpondeat? Verum vbi & Deſiderius de conſilio epiſcopi comperit quæ fuerāt dicta, ira commotus, manus in eum iniecit: cæſúmque cōmuniter haſtis, pugnis, & calcibus, ac fune reuinctum, exilio damnauerunt, res eius tam proprias quàm eccleſiæ integrè auferétes. Vuaddo autem qui erat maior domus reginę Rigūthis, ſe eiſdem copulauit. Reliqui verò qui cū eo abierant, per fugam dilapſi ſunt.

28 POST hæc exercitus ab vrbe Pictaua re-

motus inantea, post Gundobaldũ proficiscitur. Secutíq; sunt eum de Turonicis multi lucri causa. sed Pictauis super eum inruentibus, nonnulli interempti, plurimi verò spoliati redierunt. Hi autem qui de his ad exercitũ prius iunxerant, pariter abieiũt. Itaque exercitus ad Dorononiã fluuiũ accedens, prestolari cœpit, quid de Gundobaldo cognosceret. Cui iam vt supradictum est, adhæserant dux Desiderius & Bladastes cum Vuaddone maiore domus Riguntheis reginæ. Erant enim primi cum eo Sagittarius episcopus & Mummolus. Sagittarius enim iam promissionem de episcopatu Tholosano acceperat.

29 DVM autem hæc agerentur, misit rex Guntchramnus Claudium quendam dicens, Si abieris, inquit, & eiectum de basilica Eberulfum aut gladio interemeris, aut catenis vinxeris, magnis te muneribus locupletabo. Veruntamen ne sanctæ basilicæ iniuriã inferas omnino, commoneo. Ille verò vt erat vanitati atque auaritiæ deditus, velociter Parisios aduolauit. Vxor enim ei ex Meldensi territorio erat. Voluere animo cœpit, vtrum Fredegundem reginam videret dicens, Si eam videro, elicere ab ea aliquid muneris possum. scio enim eam esse homini ad quem directus sum, inimicam. Tunc accedens ad eam de præsenti munera magna capiens, promissiones multas elicuit, vt aut extractum à basilica Eberul-

ſum occideret,aut circunuentum dolis, catenis vinciret: aut certe in ipſo eum atrio trucidaret. Regreſſus autem ad Dunenſe caſtrũ, comitem commonet,vt ei trecẽtos viros quaſi ad cuſtodiendas Turonicæ vrbis portas,adiungeret : ſcilicet vt cum veniſſet per eorum ſolatium,Eberulfum poſſet opprimere.Cumque comes loci viros iſtos commoneret,Claudius Turonos acceſſit. Et cum iter ageret, vt conſuetudo eſt barbarorum, auſpicia intendere cœpit,ac dicere ſibi eſſe contraria:ſimúlque interrogare multos,ſi virtus beati Martini de præſenti manifeſtaretur in perfidis. Aut certe ſi aliquis iniuriam in eum ſperantibus intuliſſet: ſi protinus vltio ſequeretur. Igitur poſtpoſitis vt diximus,viris qui ad ſolatiũ eius venire debuerant, ipſe ad baſilicã ſanctam acceſſit. Statímque infelici Eberulfo cõiunctus, ſacramẽta dare cœpit, ac iurare per omnia ſacroſancta,vel virtutẽ præſentis antiſtitis, nullum in cauſis eius fore fideliorem, qui ita cum rege cauſas ei⁹ poſſit exſerere Hoc enim apud ſe conſiliũ habuerat miſerrimus,Niſi eum peierando decepero,non vincam.Verum vbi vidit Eberulfus,quòd ei talia cum ſacramẽto in ipſa baſilica ac per porticus,& ſingula loca atrij veneranda promitteret,credidit miſer homini peieranti. Die autem altero cum nos in villa quaſi milia xxx.ab vrbe cõmoraremur,ad conuiuiũ baſilicæ ſanctæ cum eodẽ & reliquis

ciuibus est adſcitus:ibíque eum Claudius gladio ferire voluit, ſi pueri eius longius adſtitiſſent. Veruntamen nunquam hęc Eberulfus, vt erat vanus, aduertit. Poſtquam auté conuiuiũ eſt finitũ, ipſe ſimul ac Claudius per atriũ domus baſilicæ deambulare cœperunt, ſibi inuicem fidẽ ac charitatem ſacramentis intercurrentibus promittẽtes. His ita loquentibus ait Claudius Eberulfo, Delectat animũ ad metatũ tuũ haurire potũ, ſi vina odoramẽtis eſſent immixta, aut certe potẽtioris vini libationem ſtrenuitas tua requireret. Hæc eo dicẽte, gauiſus Eberulfus, reſpõdit habere ſe, dicẽs, & omnia quę volueris ad metatum meum reperies: tantũ vt dignetur dominus meus tuguriũ ingredi mãſionis meæ. Miſitq; pueros, vnũ poſt aliũ ad requirẽda potẽtiora vina, Laticina videlicet atq; Gatizina. Cúmq; illũ à pueris relictum ſolũ Claudius cõſpexiſſet, eleuata cõtra baſilicã manu, ait, Martine beatiſſime fac me vxorem cum parentibus cito videre. Infelix enim in diſcrimine poſitus, & hunc interficere in atrio cogitabat, & virtutem ſancti antiſtitis metuebat. Tunc vnus è pueris Claudij qui erat robuſtior, adprehẽſum Eberulfum, à tergo validioribus lacertis adſtringit, reſupinatúmque pectus eius ad iugulandum parat. At Claudius extracto à baltheo gladio, ad eum dirigit. Sed & ille prolatum à cingulo ferrum ſe ad percutiendum dum teneretur adaptat.

cúmque Claudius eleuata dextera, cultrũ eius pectori iniecisset, & ille non segniter sub ascella illius pugionem defixisset, retractóque ad se, librato ictu, pollicẽ Claudij intercidit. Ex hoc conuenientes pueri eius cum gladiis, Eberulfum diuersis ictibus sauciant. Quorum de manu dilapsus, dum fugere iam exanimis niteretur, extracto gladio caput eius grauissime verberant, effusóque cerebro cecidit, & mortuus est: nec promeruit ab eo saluari, quẽ fideliter nunquam intellexit exposcere. Igitur Claudius timore perterritus, cellulam abbatis expetiit, ab eo tutari se cupiens, in cuius patronum reuerentiam habere non sapuit. Illo quoque residente, ait, Perpetratum est scelus immensum, & nisi tu subueneris, peribimus. Hæc eo loquente, inruerunt pueri Eberulfi cũ gladiis ac lanceis. Obseratúmque reperientes ostium, effractis cellulæ vitreis hastas per parietis fenestras iniiciunt, Claudiúmque iam semiuiuum ictu transfigunt. Satellites autem eius post hostia & sub lectis abduntur. Abbas adprehensus à duobus clericis, inter gladiorũ acies, vix viuus eripitur. Reseratísq; ostiis turba gladiatorum ingreditur. Nonnulli etiam matriculariorum & reliquorum pauperũ, pro scelere commisso tectum cellulæ conantur euertere. Sed & energumeni ac diuersi egeni cum petris & fustibus ad vlciscendam basilicę violentiam proficiscuntur, indigne ferentes,

cur talia quæ nunquam facta fuerant, essent ibidem perpetrata. Quid plura? Extrahuntur fugaces ex abditis, & crudeliter trucidantur, Pauimẽtum cellulæ tabo maculatur. Postquã vero interempti sunt, extrahũtur foras, & nudi super humum frigidam relinquuntur. Percussores verò nocte sequenti adprehensis spoliis fuga dilabuntur. Adfuit autem dei vltio de præsenti super eos qui beatum atrium humano sanguine polluerunt. Sed nec eius facinus paruum esse censetur, quem talia beatus antistes perferre permisit. Magnam ex hoc rex iracundiam habuit, sed cognita ratione quieuit. Res tamen ipsius infelicis tam mobiles quàm immobiles, quod à prioribus relictum fuerat, suis fidelibus condonauit. Qui vxorem eius valde spoliatam, in sancta basilica reliquerunt. Corpus verò Claudij & reliquorum, parentes proximi auferentes in suam regioné sepelierunt.

30 IGITVR Gundobaldus duos ad amicos suos legatos direxit, clericos vtique: ex quibus vnus abbas Cadurcinæ vrbis, literas quas acceperat, cauata codicis tabula sub cera recondidit. Sed adprehensus ab hominibus regis Guntchramni, repertis literis in regis præsentiam est deductus: qui cæsus grauissimè, in custodiam est retrusus.

31 ERAT tunc temporis Gundobaldus in vrbe Burdegalensi à Bertchramno episcopo

valde dilectus. Inquirens autem quæ ei causæ solatium præbere possent, narrauit quidam, quòd aliquis in partibus orientis rex, ablato sancti Sergij martyris pollice, in dextro brachio corporis sui seruisset. Cúmque ei necessitas ad depellendũ inimicos obuenisset, in hoc confisus auxilio, vbi dextri lacerti erexisset vlnam, protinus multitudo hostium quasi martyris oppressa virtute, labebatur in fugam. Hæc audiens Gundobaldus, inquirere diligentius cœpit, quisnam esset in eo loco qui reliquias sancti Sergij martyris meruisset accipere. Interea proditus ab episcopo Bertchramno Eufron negociator per inimicitiam, quia inuitum aliquando eum totonderat, inhians facultati eius. Quod ille dispiciens, ad aliam vrbem transiens, cæsarie crescente regreditur. Ait ergo episcopus: Est hic quidam Syrus Eufron nomine, qui de domo sua ecclesiam faciens, huius sancti reliquias collocauit: & plurima ex his signa virtute martyris opitulante conspexit. Nam cum tempore quodam Burdegalensis ciuitas maximo flagraret incendio, hæc domus circundata flammis, nullatenus est adusta. Ista eo dicente, statim Mummolus cursu rapido cum episcopo Bertchramno ad domum Syri accedit: vallatóque homine, pignera sibi sancta præcepit ostendi. Negat ille, tamen cogitans, quòd pro malitia aliqua ei hæc pararentur

insidię, ait, Noli fatigare senem, nec sancto inferre iniuriam: sed acceptis à me centum aureis abscede. Illo quoque insistente, vt sanctas videret reliquias, ducentos aureos obtulit: & nec sic obtinuit eum recedere, nisi ipsa pignera viderētur. Tunc Mummolus eleuari ad pariete scalam iubet. erāt enim in sublimi parietis cōtra altariū in capsula reconditæ. diaconū suum scandere pręcepit. Qui per gradus scandens scalæ, adprehēdens capsam, ita tremore concussus est, vt nec viuens putaretur ad terrā reuerti. Attamen accepta vt diximus, capsula quę de pariete pēdebat, detulit. Qua perscrutata Mūmol⁹, os de sancti digito reperit, quod cultro ferire non metuit. Posito enim desuper cultro, & sic de alio percutiebat. Cúmq; post multos ictus vix frangi potuisset, diuisum in tres partes ossiculum diuersas in partes dilabitur. Credo non erat acceptum martyri, vt hæc ille contingeret. Tunc flente vehemētius Eufronio, prosternuntur omnes in orationem, deprecantes vt deus dignaretur ostēdere quæ ab oculis fuerāt humanis ablata. Post orationē autem repertæ sunt particulæ, ex quibus vna Mummolus adsumpta, abscessit: sed non vt credo cum gratia martyris, sicut in sequenti declaratum est. Dum autem in hac vrbe morarentur, Faustianum presbyterum Aquensi vrbi episcopum ordinari præcipiunt. Nuper enim in Aquēsi vrbe episcopus obierat. Et Ni-

cetius comes loci illius, germanus Ructici, vici Iuliẽsis episcopi, præceptionem ab Chilperico elicuerat, vt tonsuratus ciuitati illi sacerdos daretur. Sed Gundobaldus destruere nitens eius decreta, conuocatis episcopis iussit eum benedici. Bertchramnus autẽ episcopus qui erat metropolis, cauens futura, Palladium Sanctonicum iniungit qui eum benediceret. Nam & oculi ei eo tempore à lippitudine grauabantur. Fuit autem ad hanc ordinationem & Orestes Vasatensis episcopus: sed negauit hoc coram rege.

32 POST hæc misit iterum Gundobaldus duos legatos ad regem cum virgis consecratis, iuxta ritum Francorũ, vt scilicet non contingerẽtur ab vllo, sed exposita legatione cum responso reuerterentur. Sed hi incauti, priusquam regis præsentiam cernerent, multis quę petebant explanauerunt. Extemplo sermo cucurrit ad regem: itaque vincti catenis in regis præsentiam deducuntur. Tunc illi quid quærerent, ad quem directi, vel à quo fuerint missi negare nõ ausi, aiunt, Gundobaldus qui nuper ab oriente veniens, dicit se filium esse patris vestri regis Chlotharij, misit nos vt debitã portionem regni sui recipiat: sin autem à vobis non redditur, noueritis eum in has partes cum exercitu esse venturum. omnes enim viri fortissimi regionis illius quæ vltra Dorononiã sita ad Gallias pertinet, ei coniuncti sunt.

& ita infit, Iudicabit tunc deus cùm in vnius campi planitie iunxerimus, vtrum ſim Chlotharij filius, an non. Tūc rex furore ſuccenſus iuſſit eos ad trocleas extendi, & fortiſſime cę di, vt ſi vera eſſent quæ dicerent, euidentius adprobarent: & ſi aliquid doli adhuc intra pectorum arcana retinerent, vis tormētorum extorqueret inuitis. Deinde increſcentibus ſuppliciis, aiunt neptē illius, id eſt regis Chilperici filiam, cum Magnulfo Tholoſanorum epiſcopo exilio deputatam, theſauros omnes ab ipſo Gundobaldo ſublatos reddidiſſe: ipſum quoque regē ab omnibus maioribus natu Childeberti regis expetitum eſſe: ſed præſertim cùm Guntchramnus Boſo ante hos annos Conſtantinopolin abiſſet, ipſum in Gallias inuitaſſe.

33 QVIBVS cæſis & in carcerem retruſis, rex arceſſiri nepotem ſuum Childebertum iubet, vt ſcilicet coniuncti pariter homines iſtos audire deberent. Denique cùm ſimul coniuncti, viros interrogarent, iterauerunt ea regibus ſimul aſtantibus, quę prius ſolus rex Gunchramnus audiuit. Adſerebāt etiam conſtanter hanc cauſam, ſicut iam ſupra diximus, omnibus ſenioribus in regno Childeberti regis eſſe cognitam. Et ob hoc nonnulli de prioribus regis Childeberti, in hoc placitum abire timuerunt, qui in hac cauſa putabantur eſſe participes. Poſt hæc rex Guntchramnus data

in manu regis Childeberti hasta, ait, Hoc est iudicium quòd tibi omne regnum meum tradidi. Ex hoc nũc vade & omnes ciuitates meas tanquam tuas proprias, sub tui iuris dominationem subiice. Nihil enim faciẽtibus peccatis, de stirpe mea remansit, nisi tu tantum qui mei fratris es filius. Tu enim hæres in omni regno meo succede, cæteris exhæredibus factis. Tũc relictis omnibus, adsumpto seorsum puero clam, locutus est, prius obtestãs diligẽtissimè, ne secreta conlocutio vlli hominũ panderetur. Tunc indicauit ei quos in cõsilio haberet, aut sperneret à cõloquio: quibus se crederet, quos vitaret, quos honoraret muneribus, quos ab honore depelleret. Interea interdicẽs vt Egidium episcopũ qui ei semper inimicus extiterat, nullo modo aut crederet, aut haberet, quia & ipsi patri suo sępius peierasset. Deinde cùm ad cõuiuium cõuenissent, cohortabatur Guntchramnus rex omnem exercitum, dicens, Videte, ô viri, quia filius meus Childebertus iam vir magnus effectus est. Videte, & cauete, ne eũ pro paruulo habeatis. Relinquite nũc peruersitates, atq; pręsumptiones quas exercetis, quia rex est cui vos nunc deseruire deberis. Hæc & his similia locutus, per triduũ epulãtes atq; iocundantes, multísq; muneribus locupletantes, cum pace discesserunt. Tunc ei reddidit rex Guntchramnus omnia quæ pater eius Sygibertus habuerat, obte-

ſtans ne ad matrem accederet, ne fortè aliquis daretur aditus, qualiter ad Gundobaldum ſcriberet, aut ab eo ſcripta ſuſciperet.

34 IGITVR Gundobaldus cùm audiſſet ſibi exercitum propinquare, relictus à Deſiderio duce, Garōnam cum Sagittario epiſcopo, Mummolo, & Bladaſte ducibus atque Vuaddone tranſiuit, Conuenas petentes. Eſt enim vrbs in cacumine montis ſita, nullíque monti contigua. Fons magnus ad radicem montis erumpens, circūdatus turre tutiſſima: ad quē per cuniculum deſcendentes ex vrbe, latēter latices hauriunt. Hanc enim ingreſſus vrbem, in initio quadrageſimæ, locutus eſt ciuibus dicēs, Noueritis me cum omnibus qui in regno Childeberti habētur, electum eſſe regem, atq; haberi mecum non modicum ſolatium. Sed quoniam frater meus Guntchramnus rex, immenſum aduerſus me mouet exercitum, oportet vos alimēta atque cunctam ſupellectilem intra murorum munitionem concludere, vt ſcilicet dum nobis illa pietas diuina auget ſolatium, non pereatis inopia. Hæc illis credentibus, quęcunque habere potuerunt conlocantes in vrbe, pręparabant ſe ad reſiſtendum. Eo tempore Guntchramnus rex miſit literas ad Gundobaldum ex nomine Brunichildis reginæ, in quibus erat ſcriptum, vt relicto exercitu & in loca ſua abire iuſſo, ipſe remotior apud Burdegalenſem vrbem hiberna deduce-

ret. Scripſerat enim hæc doloſe, vt de eo plenius quid ageret, poſſet agnoſcere. Igitur cōmorante eo apud vrbem Conuenas, locutus eſt incolis dicens, Ecce iam exercitus adpropinquat, egredimini ad reſiſtendum. Quibus egredientibus, hi occupantes portas atq; claudentes, excluſo foris populo, cum epiſcopo loci cuncta quę in vrbe inuenire potuerant, ſuis ditionibus ſubdiderunt. Tantáque ibi multitudo annonæ atque vini reperta eſt, vt ſi viriliter ſtetiſſent, per multorū annorum ſpacia, victus alimentis non egerent.

35 AVDIERANT enim eo tempore duces Guntchramni regis, Gundobaldum vltra Garonnam in litore reſidere cum ingenti hoſtium multitudine: ipſóſque theſauros quos Riguntchis tulerat ſecum retinere. Tunc impetu facto cum equis Garonnam nando tranſiere, nonnullis de exercitu in amne demerſis. Reliqui in litus egreſſi, requirentes Gundobaldum, inuenerunt camelos cum ingenti pondere auri atque argenti, ſiue equos quos feſſos per vias reliquerat. Audientes deinceps eos infra muros vrbis Conuenicæ commorari, relictis plauſtris ac diuerſis impedimentis cum populo minore robuſtiores viri ipſum ſicut iam Garonnam tranſierant, inſequi deſtinant. Quibus properãtibus, venerũt ad baſilicam ſancti Vincentij, quę eſt iuxta terminum Agennenſis vrbis, vbi ipſe martyr pro

Christi nomine agonem dicitur consummasse: inueneruntque eam refertam diuersis thesauris incolarum. Erat enim spes incolis non esse à Christianis tāti martyris basilicam violandam: cuius ostia summo studio obserata erant. Nec mora, adpropinquans exercitus cùm reserare tēpli valuas non valeret, ignem accendit: consumptísque ostiis, omnem substantiam, cunctámque supellectilem quam in ea inuenire potuerunt, cum sacris ministeriis abstulerunt. Sed multos ibi vltio diuina conterruit. Nam plerisque manus diuinitus vrebantur, emittentes fumum magnum sicut ex incendio surgere solet. Nonnulli arrepti à dæmone per energiam debacchātes martyrem declamabant. Plurimi verò semoti à seditione, propriis se iaculis sauciabant. Reliquum verò vulgus inante non sine grandi metu progressum est. Quid plura? conuenitur ad Conuenas: sic enim diximus nomen vrbis. Omnísque phalanga in suburbana vrbis campania castra metata est: ibíque extensis tentoriis, residebat. Vastabatur in circuitu tota regio: nonnulli autem ab exercitu, quos fortior auaritiæ aculeus terebrabat, longius euagantes perimebantur ab incolis.

36 ABSCONDEBANT enim se multi per collem, & cum Gundobaldo sæpius loquebātur, inferentes ei conuicia ac dicentes, Tú ne

es pictor ille qui tempore Chlotharij regis per oratoria parietes atq; cameras caraxabas? Túne es ille quem Ballomerem nomine sæpius Galliarum incolæ vocitabant? Tú ne es ille qui plerunque à regibus Francorum propter has præsumptiones quas profers, tonsuratus, & exilio datus es? Vel quis te infelicissime hominum in hæc loca adduxit, edicito. Quis tibi tantam audaciam præstitit, vt dominorum ac regum nostrorum fines auderes adtingere? Certè si à quoquam es euocatus, clara voce testare. En tibi ante oculos mortem expositam: en ipsam quam diu quæsisti exitij foueam, in quam præceps deiciaris. Dic satellites viritim, vel à quibus inuiteris enuncia. At ille cùm hæc audiret, propius super portam adstans dicebat, Quòd me Chlotharius pater meus exosum habuerit, habetur incognitum nulli: quòd autem ab eo vel deinceps à fratribus sim tonsuratus, manifestũ est omnibus. Et hæc me causa Narseti præfecto Italiæ iunxit: ibíque vxorem accipiens, duos filios generaui. Qua mortua, adsumptis mecum liberis, Constantinopolin abij. Ab imperatoribus verò susceptus benignissime, vsque ad hoc tempus vixi. Ante hos enim annos cùm Gũtchramnus Boso Constantinopolin abiisset, & ego sollicitus causa fratrum meorum diligenter rimarer, cognoui generationem nostram valde adtenuatam, nec superesse de stirpe nostra

nisi Childebertum & Guntchramnũ, fratrem scilicet & fratris mei filium. Filij enim Chilperici regis cum ipso interierant, vno tantum paruulo derelicto. Gũtchramnus frater meus filios nõ habebat. Childebertus nepos noster, minime fortis erat. Tunc Guntchramnus Boso his mihi diligenter expositis, inuitauit me, dicẽs, Veni quia ab omnibus regni regis Childeberti principibus inuitaris, nec quisquam contra te muttire ausus est. Scimus enim omnes te filium esse Chlotharij: nec remansit in Galliis qui regnum illud regere possit, nisi tu aduenias. At ego datis ei multis muneribus per duodecim loca, sancta ab eo suscipio sacrmenta, vt securus in hoc regnũ accederem. Veni enim Massiliam, ibíque me episcopus summa benignitate suscepit: habebat enim scripta seniorum regni nepotis mei. Ex hoc enim Auinionem accessi, iuxta placita patritij Mummoli. Guntchramnus verò immemor sacramenti ac promissionis suæ, thesauros meos abstulit, & in suam ditionem subegit. Nunc autem recognoscite, quia ego sum rex, sicut & frater meus Guntchramnus. Tamen si tanto odio nostro mens vestra grassatur, vel ad regem vestrum deducar, & si me cognoscit fratrem, quod voluerit faciat. Certè si nec hoc volueritis, vel liceat mihi regredi, vnde prius egressus sum. abibo enim, & nulli quicquam iniuriæ inferam. Tamẽ vt sciatis vera esse quæ dico,

dico, Radegūdem Pictauam, & Ingetrudem Turonicam interrogate: ipsę enim vobis adfirmabunt certa esse quæ loquor. Hæc eo dicente, multi cum conuiciis & improperiis hęc verba prosequebantur.

37 QVINTVS & decimus in hac obsidione effulserat dies, & Leudegisilus nouas ad destruendam vrbē machinas præparabat: plaustra enim cum arietibus, clitellis & axibus texta, sub quibus exercitus properaret ad destruēdos muros. Sed cùm adpropinquassent, ita lapidibus obruebantur, vt omnes adpropinquantes muro conruerent. Cuppas cum pice & adipe accensas supra eos proiicientes, alias verò lapidibus plenas super eos deiiciebant. Sed cùm nox certamina prohiberet, hostes ad castra regressi sunt. Erat autē cum Gundobaldo & Cariulfus valde diues ac præpotens, cuius apothecis ac prōptuariis vrbs valde referta erat: de cuius substantia hi maxime alebātur. Bladastes autem hæc cernens quę gerebantur, metuens ne Leudegisilus obtēta victoria eos morti traderet, imposito igne in ecclesiæ domo, cōcurrentibus ad incendium mitigandum inclusis, ille fuga dilapsus abscessit. Mane autē facto, exercitus iterum ad bella cō surgit, ac ex virgis fasces faciūt, quasi ad complēdam vallē profundam, quę à parte orientis sita erat: sed nocere hęc machina nihil potuit. Sagittarius verò episcopus, frequētius muros

d

cum armis circumibat,& sæpius lapides contra hostem manu propria iecit è muro.

38 DENIQVE ij qui vrbem impugnabant, cùm viderẽt quòd nihil proficere possent,nũcios occultos ad Mũmolum dirigunt,dicẽtes, Recognosce dominũ tuum, & à peruersitate ista tandẽ aliquãdo desiste.Quę enim te amẽtia vallat,vt ignoto homini subiungaris?Vxor enim tua iam cũ filijs captiuata est:filij tui vtpote iam interfecti sunt.Quo ruis?quídve pręstolaris,nisi vt conruas?Hęc ille mandata accipiens, dixit,Iam vt video regnum nostrum finem accipit,& potẽtia cadit. Vnũ superest,si securitatem vitæ me habere cognoscerem, de multo vos labore poterã remouere. Discedẽtibus nũciis,Sagittarius episcopus cũ Mũmolo,Cariulfo atq; Vuaddone,ad ecclesiam pergit:ibíq; sibi sacramẽta dederunt,vt si de vitæ promissione certiores fierent,relicta amicitia Gundobaldi, ipsum hostibus traderẽt.Reuersi iterum nuncij, promiserunt eis vitæ securitatem.Mũmolus verò dixit,Hoc tantũ fiat,ego hunc in manu vestra tradã:& ego recognoscens dominũ meum regẽ,ad eius pręsentiam properabo.Tunc illi promittunt,quòd si hæc impleret,ipsum in charitate susciperent. Et si eum regi excusare nõ possent,in ecclesiam ponerent,ne vitę amissione mulctaretur.Hęc cũ sacramẽti interpositione polliciti,discesserũt. Mummolus verò,cum Sagittario episcopo,&

Vuaddone ad Gundobaldum pergẽtes, dixerũt, Sacramẽta fidelitatis qualia tibi dedimus ipſe qui præſens es noſti. Nunc autem accipe ſalubre conſilium: diſcede ab hac vrbe, & repræſentare fratri tuo, ſicut ſæpe quæſiſti. Iam enim cum his hominibus cõlocuti ſumus, & ipſi dixerũt, quia nõ vult rex perdere ſolatium tuum, eo ꝙ parũ de generatione veſtra remanſerit. At ille intelligens dolum eorũ, lachrimis perfuſus ait, Inuitatione veſtra in has Gallias ſum delatus. Theſaurorũ verò meorũ, in quibus immenſum pondus argenti continetur & auri, ac diuerſarum ſpecierum, aliquid in Auennica vrbe retinetur, aliquid Guntchrãnus Boſo diripuit. Ego verò iuxta dei auxilium ſpe omni in vobis poſita, vobis conſilium meum credidi: per vos regnare ſemper optaui. Nũc cum deo vobis ſit actio, ſi quid mihi mendacii dixeritis: ipſe enim iudicet cauſam meã. Hæc eo dicente, reſpondit Mummolus, Nihil tibi fallaciter loquimur: ſed ecce viros fortiſſimos ſtantes ad portam, tuum opperientes aduentum. Nunc autem depone baltheum meũ aureũ quo cingeris, ne videaris in iactantia procedere: & tuum accinge gladium, meúmq; reſtitue. & ille, Non ſimpliciter, inquit, hęc verba ſuſcipio, vt ea quæ de tuis vſq; nunc in charitate vſus ſum, à me auferantur. Mũmolus verò adſerebat cum iuramento, nihil ei moleſtè fieri. Egreſſi igitur portã, ab Ollone Biturigũ

comite, & Bosone susceptus est. Mummolus auté cum satellitibus in vrbem regressus, portam firmissime obserauit. Hic autem cùm se in manibus inimicorum cerneret traditum, eleuatis ad cælũ manibus & oculis, ait, Iudex æterne, & vltio vera innocentium, deus à quo omnis iustitia procedit, cui mendacium non placet, in quo nullus dolus neque versutia malitiæ continetur, tibi commẽdo causam meã, deprecans vt sis velociter vltor super eos qui me insontem manibus tradiderunt inimicorum. Hęc cùm dixisset, cõsignans se cruce dominica, abire cœpit cum hominibus supradictis. Cúmque à porta se elongassent, sicut est circa vrbem vallis tota in pręcipitium, impulsus ab Ollone cecidit, illo quoque clamante, En vobis Ballomerem vestrum, qui se regis & fratrem dicit, & filium. Et immissa lancea, voluit eum transfigere, sed repulsa à circulis loricæ nihil nocuit. Denique cùm eleuatus ad monté regredi niteretur, Boso emisso lapide caput eius librauit, qui cecidit, & mortuus est. Venítq; omne vulgus, & defixis in eũ lanceis, pedes eius fune ligantes, per omnia exercituũ castra traxerunt: euellentésq, cæsariem ac barbam eius, insepultum ipso in loco quo interfectus fuerat, reliquerunt. Nocte verò sequẽti, ij qui primi erant, omnes thesauros quos in vrbe reperire potuerunt, cum ministeriis ecclesiæ clam abstulerunt. Mane verò reseratis

portarum valuis,immiſſo exercitu,omne vulgus incluſum in ore gladij tradiderunt,ſacerdotes quoque domini cum miniſtris ad ipſa eccleſiarum altaria trucidantes. Poſtquã autem cunctos interfecerunt; vt non remaneret mingẽs ad parietem, omnem vrbem cum eccleſiis reliquíſque ædificiis ſuccenderunt, nihil ibi præter humum vacuam relinquentes.

39 IGITVR Leudegiſilus rediens ad caſtra cum Mũmolo & Sagittario, Cariulfo, & Vuaddone, nuncios occultè ad regem dirigit, quid de his fieri velit. At ille capitali eos iuſſit finire ſententia. Vuaddo tunc cum Cariulfo, relictis filiis obſidibus, diſceſſerũt ab eis. Delato quoque nuncio de horũ interitu, cùm hoc Mummolus aduertiſſet, accinctus armis tugurium Leudegiſili petit. At ille vidẽs eum, ait, Quid ſic, inquit, quaſi fugiẽs venis? cui ille, Nihil vt video, de fide promiſſa ſeruatur. nã cerno me in mortis exitio poſitũ. Cui ille, Ego egrediar foras, & omnia mitigabo. Quo egrediente, cõfeſtim ex iuſſu eius vallata eſt domus, vt hic interficeretur. Sed & ille cũ diutiſſime contra bellantes reſtitiſſet, venit ad oſtium. Cúmque egrederetur, duo cum lanceis vtraq; ei latera feriunt, ſicq; cecidit, & mortuus eſt. Quo viſo epiſcopus, dũ timore cõſternatus paueret, ait ad eum quidã de aſtantibus, Inſpice propriis oculis epiſcope, quæ gerũtur: & tecto capite, ne agnoſcaris, ſiluam pete, vt abſcõdaris pau-

lulum,atque ira labente poſſis euadere. At ille accepto conſilio, dum obtecto capite fugere niteretur,extracto quidam gladio caput eius cum cucullo decidit. Deinde vnuſquiſque ad propria rediens, magnas per viam prædas & homicidia fecit. Fredegūdis autem his diebus Cuppanem in Tholoſanum direxit,vt ſcilicet filiam ſuam exinde quocunque modo poſſet, erueret. Ferebāt enim plerique ob hoc eum tranſmiſſum, vt ſi Gundobaldum reperiſſet viuum, multis inlectum promiſſionibus ad eam trāſduceret. Sed cùm hoc facere nequiuiſſet,acceptam Riguntem à loco illo reduxit,nō ſine grandi humilitate atq; cōtumelia.

40 IGITVR Leudegiſilus dux cum theſauris omnibus quos ſuperius nominauimus, ad regem venit: quos poſtea rex pauperibus & eccleſiis erogauit. Adprehenſa verò vxore Mummoli,inquirere rex cœpit,quid theſauri quos ij congregauerant,deueniſſent. Sed illa cognoſcens virum ſuum interfectum fuiſſe, & omnem iactantiam eorum prorſus in terram conruiſſe,omnia pandit dixítque, Multū adhuc apud vrbem Auinionenſem auri atque argenti eſſe,quæ ad regis notitiam non veniſſent.Statímque miſit rex viros qui hæc deferre deberent cum vno puero,quem valde creditum Mummolus habens, hæc ei cōmendauerat. Abeuntes autem acceperūt omnia quæ in vrbe relicta fuerant.Ferunt autem ducenta

& quinquaginta talenta argenti fuisse: auri verò amplius quàm triginta. Sed hęc, vt ferũt, de reperto antiquo thesauro abstulit. Quod rex diuisum cũ Childeberto rege nepote suo, partem suam maximè pauperibus est largitus: mulieri autem nihil amplius quàm ea quæ de parentibus habuerat, relinquens.

41 TVNC & homo ille immẽsi corporis ad regem de Mũmoli familiaribus adductus est, ita magno corpore elatus, vt duos aut tres pedes super longissimos homines putaretur magnus, lignarius faber qui non multo pòst obiit.

42 POST hæc edictum à iudicibus datum est, vt qui in hac expeditione tardi fuerant, damnarẽtur. Biturigum quoque comes misit pueros suos, vt in domo beati Martini, quæ in hoc termino sita est, huiusmodi homines spoliare deberẽt. Sed agens domus illius resistere fortiter cœpit, dicẽs, Sancti Martini homines ij sunt: nihil eis quicquã inferatis iniurię, quia non habuerunt consuetudinẽ in talibus causis abire. At illi dixerunt, Nihil nobis & Martino tuo, quẽ semper in causis inaniter profers: sed & tu, & ipsi precia dissoluetis pro eo, ꝙ regis imperium neglexistis. Et hæc dicẽs ingressus est atriũ domus. Protinus dolore percussus cecidit, & grauiter agere cœpit. Cõuersúsq; ad agentem, voce flebili ait, Rogo vt facias super me crucẽ domini, & inuoces nomẽ B. Marti-

ni. Nunc autē cognoui, quòd magna est virtus eius. nam ingrediente me atrium domus, vidi virum senem exhibentem arborem in manu sua, quæ mox extensis ramis omne atrium texit. ex ea enim vnus me attigit ramus, de cuius ictu turbatus conrui: & innuens suis rogabat, vt eiiceretur de atrio. Egressus autem, inuocare nomen beati Martini adtentius cœpit. Ex hoc enim commodius agens, sanatus est.

43 DESIDERIVS verò infra castrorum munitionem se résque suas tutauit. Vuaddo maior domus Riguthis ad Brunichildem reginam transiit. Et ab ea susceptus, cum muneribus & gratia est dimissus. Cariulfus basilicā sancti Martini expetiit.

44 FVIT tunc tēporis mulier, quæ spiritum Phitonis habens, multum præstabat dominis diuinando quæstum. Eoque in gratia profecit, vt ab his libera facta, suis voluntatibus laxaretur. Si quis enim aut furtum, aut aliquid mali perferret, statim hæc quo fur abiit, cui tradidit, vel quid ex hoc fecerit, edicebat. Cōgregabat quotidie aurum argētúmque, procedens in ornamētis, ita vt putaretur aliquid esse diuinū in populis. Sed cùm Agerico Viridunensi episcopo hæc nunciata fuissent, misit ad cōprehendendū eam. Qua adprehēsa & ad se adducta, iuxta id quod in Actibus legimus apostolicis, cognouit in ea immūdum spiritū esse Phitonis. Deniq; cùm exorcismum super

eam diceret, ac frõtem oleo sancto perungeret, exclamauit dæmonium, & quid esset prodidit sacerdoti. Sed cum per eum à puella non extruderetur, abire permissa est. Cernens verò puella, quòd in loco illo habitare nõ posset, ad Fredegundẽ reginam abiit, ibíq; & latuit.

45 MAGNA hoc anno fames pene Gallias totas oppressit. nam plurimi vuarum semina, flores auellanorum, nonnulli radices herbæ filicis arefactas redactásque in puluerẽ, admiscentes parũ farinę, panem conficiebant. multi etiam herbam segetum decidentes, similiter faciebant. Fuerunt etiam multi quibus non erat aliquid farinæ, qui diuersas colligentes herbas, & comedentes tumefacti deficiebant. Plurimi enim tunc ex inedia tabescentes, mortui sunt. Grauiter tunc negociatores populum spoliauerunt, ita vt vix, vel modium annonæ, aut semimodium vini vno triente venundarent. Subdebant se pauperes seruitio, vt quantuluncunque de alimẽto porrigerent.

46 HIS diebus Christophorus negociator ad Aurelianensem vrbem abiit. Audierat enim, quòd eo multum vini delatum fuisset. Abiens ergo comparato vino & lintribus inuecto, accepta à socero pecunia multa, cũ duobus pueris Saxonibus viam equitando terebat. Pueri verò diu dominum exosum habebant, & plerunque fugerant illum, eo quòd crebrius gra-

uiſſimè verberarentur. Cum veniſſent in quãdam ſiluam, præcedéte domino, puer vnus iaculata validè lancea, dominum ſuum transfixit. Quo ruente, alius cum framea caput eius dilacerauit, & ſic ab vtroque in fruſta deciſus, exanimis eſt relictus. Hi verò accipientes pecuniá, fuga dilapſi ſunt. Frater verò Chriſtophori ſepulto corpuſculo, homines ſuos poſt pueros dirigit: qui iuniorem comprehenſum ligant, ſeniore cum pecunia fugiente. Quibus redeuntibus, cum vinctum laxius reliquiſſent, accepta lancea vnum ex his à quibus adducebatur, interemit. Sed deductus ab aliis vſq; Turonos diuerſis ſuppliciis adfectus detrũcatúſque, patibulo valde exanimis eſt adpenſus.

47 GRAVIA tunc inter Turonicos ciues bella ciuilia ſurrexerũt. Ná Sicharius Ioannis quondá filius, dum natalis dominici ſolennia apud Montalomagẽſem vicum, cum Auſtregiſilo reliquíſque pagenſibus celebraret, preſbyter loci miſit puerum ad aliquorum hominum inuitationem, vt ad domũ eius bibendi gratia venire deberẽt. Veniẽte verò puero, vnus ex his qui inuitabãtur, extracto gladio eũ ferire nõ metuit: qui ſtatim cecidit & mortuus eſt. Quod cũ Sicharius audiſſet, qui amicitias cũ preſbytero retinebat, quòd ſcilicet puer eius fuerit interfectus, arreptis armis eccleſiã petiit, Auſtregiſilũ operiens. Ille autẽ hęc audiẽs, adprehenſo armorũ adparatu, contra eũ dirigit:

mixtísq; omnibus cũ se pars vtraq; cõlideret, Sicharius inter clericos ereptus, ad villã suam effugit, relictis in domo presbyteri cũ argento & vestimẽtis quatuor pueris sauciatis. Quo fugiente Austregisilus iterũ inruens, interfectis pueris, aurũ argẽtúmque cum reliquis rebus abstulit. Dehinc cum in iudicio ciuiũ conueniſſent, & præceptũ esset vt Austregisilus qui homicida erat, & interfectis pueris res sine audiẽtia diripuerat, cẽsura legali condẽnaretur: inito placito paucis infrà diebus Sicharius audiens, quòd res quas Austregisilus diripuerat, cũ Aunone & filio atque eius fratre Eberulfo retinerẽtur, postposito placito, cõiunctus Audino, mota seditione cũ armatis viris inruit super eos nocte. Elisóq; hospitio in quo dormiebant, patrẽ cum fratre & filio interemit: résq; eorũ cũ pecoribus interfectísque seruis abduxit. Quod nos audiẽtes, vehemẽter ex hoc molesti, adiũcto iudice, mittim⁹ ad eos legationẽ, vt in nostri pręsentiã veniẽtes accepta ratione cum pace discederent: ne iurgium in amplius pullularet. Quibus veniẽtibus coniunctísque ciuibus ego aio, Nolite ô viri in scelerib⁹ proficere, ne malũ longius extẽdatur. perdidimus enim ecclesię filios: metuimus nunc, ne & aliis in hac intẽtione caream⁹. Estote quæso pacifici, & qui malũ gessit, stãte charitate cõponat, vt sitis filij pacifici, qui digni sitis, regnũ dei ipso domino tribuẽte percipere. Sic enim ipse ait,

" Beati pacifici, quoniã ipsorum est regnum cæ-
" lorum. Ecce enim & si illi qui noxæ subditur, minor est facultas, argẽto ecclesiæ redimetur: interim anima viri non pereat. Et hæc dicens, obtuli argẽtum ecclesiæ, sed pars Chramnisin di quæ mortem patris fratrísque & patrui requirebat, accipere noluit. His descendentibus Sicharius, ita vt ad regẽ ambularet præparat, & ob hoc Pictauũ ad vxorem cernẽdam proficiscitur. Cúmque seruum, vt exerceret operam, cõmoneret, eleuatáque virga ictibus verberaret, ille extracto balthei gladio, dominum sauciare non metuit. Quo in terrã ruente, currentes amici, adprehensum seruum crudeliter cæsum truncatis manibus & pedibus, patibulo damnauerunt. Interim sonus in Turonicũ exiit, Sicharium fuisse defunctum. Cum autẽ hæc Chramnisindus audisset, cõmonitis parẽtibus & amicis, ad domũ eius properat. Quibus spoliatis, interemptis nõnullis seruorum, domus omnes tam Sicharij quàm reliquorum qui participes huius villæ erant, incendio con cremauit, abducẽs secum pecora, & quęcunq; mouere potuit. Tunc partes à iudice ad ciuitatem deductæ, causas proprias proloquũtur: inuentúmque est à iudicibus, vt qui nolens accipere prius compositionem, domos incẽdiis tradidit, medietatem precij quod ei fuerat iudicatum, amitteret. Et hoc cõtra leges actum, vt tantum pacifici redderẽtur, aliam verò me-

dietatem compositionis Sicharius redderet, Tunc dato ab ecclesia argento, quæ iudicauerant accepta securitate componunt, datis sibi partes inuicem sacramentis, vt nullo vnquã tempore contra alteram pars altera mussitaret: & sic altercatio terminum fecit.

GREG. TVRONICI HISTORIARVM

Liber octauus.

1 IGitur Guntchramnus rex anno xxiiij. regni sui de Cabillonno progressus, Niuernensem vrbem adgreditur. Inuitatus enim Parisios veniebat, vt Chilperici filiũ quẽ iam Chlothariũ vocitabat, à sacro regenerationis fonte deberet excipere. Digressus verò à Niuerno ad Aurelianensem vrbem venit, magnum se tunc ciuibus suis præbens. nam per domos eorũ inuitatus abibat, & prãdia data libabat. Multum ab his muneratus, muneráque ipsis proflua benignitate largitus est. Sed cum ad vrbem Aurelianensem venisset, erat ea die solennitas beati Martini, id est iiii. nonas mensis quinti. Processitque in obuiam eius immẽsa populi turba cum signis atq;

vexillis,canentes laudes.Et hinc lingua Syrorum,hinc Latinorum,hinc etiam ipſorum Iudæorum in diuerſis laudibus varie concrepabat,dicẽs,Viuat rex, regnúmq; eius in populis annis innumeris dilatetur. Iudæi vero qui in his laudibus videbantur eſſe participes, dicebant,Omnes gentes te adorent, tibíque genu flectãt, atque tibi ſint ſubditæ. Vnde factũ eſt,vt celebratis Miſſis,cũ rex ad conuiuiũ reſideret,diceret,Væ gẽti Iudaicæ malæ & perfidæ,ac ſubdolo ſemper ſenſu viuenti.Ob hoc enim mihi, inquit, hodie laudes adulatorias adclamabat,vt me cunctę gẽtes quaſi dominũ adorarent, vt ſynagogam eorum quæ dudum à Chriſtianis diruta eſt, iuberem ope publica ſubleuari: quod inhibente domino nunquam ero facturus. O regem admirabili prudentia clarum.Sic intellexit doloſitatem hęreticorũ, vt ei penitus non valerent ſubripere quę erant poſtmodũ ſuggeſturi.Iam enim mediãte epulo rex locutus eſt ſacerdotibus qui aderant,dicens,Rogo vt in domo mea craſtina die veſtrã promerear benedictionem,fiátque mihi ſalus in ingreſſu veſtro, vt ex hoc ſaluus fiam cum ſuper me humilem veſtrarum benedictionum verba defluxerint.Hæc eo dicente omnes gratias agentes epulo expleto ſurreximus.

2 MANE autẽ facto,dum rex loca ſanctorum orationis gratia viſitaret,ad metatum noſtrũ aduenit.erat enim ibi baſilica ſancti Auiti

abbatis,cuius in libro miraculorum meminimus.Surrexi gauisus fateor,ad occursum eius, & data oratione deprecor, vt in mãsione meã eulogias beati Martini dignaretur accipere. Quòd ille non respuẽs,benigno animo ingressus,hausto poculo, admonitis nobis, ad conuiuiũ lætus abscessit.Tũc Bertchramnus Burdegalensis episcopus cum Palladio Sãctonico valde regi infensus erat pro susceptione Gundobaldi,cuius supra meminimus:sed& Palladius episcopus ob hoc maxime regis iram incurrerat,quòd ei sæpius fallacias intulisset.Discussi enim ante paululum fuerant ab reliquis episcopis & optimatibus regis, cur Gũdobaldũ suscepissent,cur Faustianum Aquis episcopum ad præceptionem eius leuissimam ordinassent.Sed hanc causam ordinationis Palladius episcopus à Bertchramno metropolitano suo auferẽs super se deuoluit,dicẽs,Oculi metropolitani mei valde doloribus artabãtur,& ego spoliatus & contẽptus, inuitus in eo loco adductus sum.Nõ potui aliud facere, nisi quæ ille qui omnem principatũ Galliarũ se testabatur accipere,imperabat. Cũ hæc regi nũciata fuissent, valde cõmotus est,ita vt vix obtineri posset,vt eos ad cõuiuiũ cõuocaret quos antea nõ viderat.Visõque Bertchramno,interrogat rex:Quis,ait,est iste?diu enim erat ꝙ ab eo visus nõ fuerat.dixerũntq;,Hic est Bertchramnus Burdegalensis vrbis episcopus. Cui ille, Gra-

tias,inquit,agimus, quòd ſic cuſtodiſti fidem generationi tuæ. Scire enim te oportuerat dilectiſſime pater, quòd parens eras nobis ex matre noſtra, & ſuper gentem tuam non debueràs inducere peſtem extraneam. Cúmque talia & his ſimilia Bertchramnus audiſſet, conuerſus ad Palladium rex ait, Nec tibi ô Palladi epiſcope, nimium ſunt gratiæ referendæ. Tertiò enim mihi, quod de epiſcopo dici iniquum eſt, peieraſti, mittens indiculos doloſitare plenos: à me excuſabaris per epiſtolas, & germanum meum cum ſcriptis aliis inuitabas. Iudicauit enim deus cauſam meam, cum ego prouocare vos ſemper tanquam eccleſiæ patres ſtudui: & vos circa me ſemper egiſtis doloſe. Nicaſio autẽ & Antidio epiſcopis dixit, Quid vos ô ſanctiſſimi patres pro regionis vtilitate, vel regni noſtri ſoſpitate tractaſtis, edicite. Illis quoq; tacentibus, ablutis rex manibus, accepta à ſacerdotibus benedictione, ad mẽſam reſedit læto vultu & hilari facie, quaſi nihil de contemptu ſuo fuiſſet effatus.

3 INTEREA iam medio prandii peracto, iubet rex vt diaconum noſtrum qui ante diem ad Miſſas pſalmum reſpõſorium dixerat, canere iuberem. Quo canente, iubet iterum mihi, vt omnes ſacerdotes qui aderãt, per meam commonitionem datis ex officio ſuo ſingulis clericis, coram rege iuberentur cantare. Per me enim ſecũdum regis imperium admoniti,

quiſque

quiſque vt potuit in regis præſentia pſalmum reſponſorium decantauit. Cum autem fercula proferrētur, dixit rex, Argentū omne quod cernitis, Mummoli illius periuri fuit. Sed nūc gratia domini tribuente in noſtram dominationem tranſlatum eſt. nam quindecim ex eo catinos, vt iſtū maiorem cernitis, iam concidi, & non exinde amplius quàm hunc & aliū de centum ſeptuaginta libris reſeruaui. Et quid amplius quàm ad opus quotidianū neceſſe eſt me retinere? Nō ego, quod peius eſt, alium filium præter Childebertū habeo, cui ſatis ſit de theſauris quos ei pater reliquit: & quæ iam de huius miſerrimi rebus, quæ Auinione inuētæ ſunt, trāſmittere curaui. Reliqua vero pauperū & eccleſiarū erunt neceſſitatibus tribuēda.

4 VNVM vos tantummodo ſacerdotes domini, deprecor, vt pro filio meo Childeberto domini miſericordiam exoretis. Eſt enim vir ſapiens atque vtilis, vt de multorum annorum ęuo vix ita cautus homo reperiri poſſit ac ſtrenuus. Quia ſi hunc deus his Galliis concedere dignabitur, fortaſſis ſpes erit de eodem gentē noſtram, quæ valde exinanita eſt, poſſe cōſurgere. Quod fieri iuxta eius miſericordiam nō diffido, eo quòd tale fuerit pueri natiuitatis pręſagiū. Nam in die ſancto paſchæ ſtāte fratre meo Sygiberto in eccleſia, procedēte diacono cū ſancto euangeliorū libro nuncius regi aduenit, vnáq; vox fuit pronūciātis lectionē

euangelicam, ac nuncij dicẽtis, Filius natus eſt tibi: vnde factum eſt vt omnis populus in vtraque annunciatione proclamaret pariter: Gloria deo omnipotenti. Sed & baptiſmum in die ſancto pẽtecoſtes accepit, & rex nihilominus in die ſancto dominicæ natiuitatis eſt eleuatus. Vnde ſi oratio veſtra proſequitur, poterit hic domino annuente regnare. Hæc rege dicente, omnes orationem fuderunt ad dominum, vt vtrunque regem eius miſericordia cõſeruaret. Adiecítque rex, Verum quia mater eius Brunichildis me minatur interimere: ſed nihil mihi ex hoc formidinis eſt. dominus enim qui me eripuit de manibus inimicorum meorũ, & de huius inſidiis liberabit me.

5 MVLTA tunc & in Theodorum aduerſa locutus eſt, proteſtans, quòd ſi ad ſynodum veniret, iterum exilio truderetur dicens, Scio enim quòd horum cauſa germanũ meũ Chilpericum interfici fecit. Denique nec nos pro viris haberi debemur, ſi eius necem vlciſci nõ valemus hoc anno. Cui ego reſpondi, Et quis Chilpericum interemit, niſi malitia ſua tuáq; oratio? multas enim tibi contra iuſtitiá tetendit inſidias, quę ei mortis exitium intulerunt. Quod vt dicam valde hoc per viſionẽ ſomnij inſpexi, cum viderem eum à te tonſurato capite quaſi epiſcopum ordinari, deinde ſuper cathedram puram ſola fuligine tectam impoſitũ ferri prælucentibus corá eo lychnis ac ce-

reis. Me hæc narrante, rex ait, Vidi & ego aliā visionem quæ huius interitum nunciauit. Adducebatur enim in cōspectu meo à tribus episcopis vinctus catenis, quorū vnus Tetricus, alius Agricola, tertius vero Nicetius Lugdunensis erat: è quibus dicebāt duo, Soluite quęsumus eū, & castigatū abire permittite. Quibus econtrario cum amaritudine Tetricus episcopus respōdebat, Non fiet ita, sed igni concremabitur pro sceleribus suis. Et cùm diu multúmque quasi altercantes hæc inter se verba proferrent, conspicio eminus ęneum super ignem positum feruere vehementer. Tunc me flente, adprehensum infelicem Chilpericum cōfractis membris proiiciunt in æneum. Nec mora, inter vndarum vapores ita dissolutus ac liquefactus est, vt nullum ex eo penitus indicium remaneret. Hæc rege dicente, admirantibus nobis, epulo expleto surreximus.

6 REX igitur in crastinum in venationem progressus est: quo redeunte, Garacharius comes Burdegalensis atque Bladastes à nobis repræsentati sunt: qui, vt superius diximus, in basilica sancti Martini confugium fecerant, pro eo ꝙ Gundobaldo cōiuncti fuissent. Nam cū prius pro his deprecatus, nihil obtinere potuissem, hęc insequenti locutus sum: Audiat ô rex potestas tua: ecce à domino meo in legatione ad te direct⁹ sum, sed quid renūciabo ei qui me misit, cum nihil mihi respōsi reddere velis?

At ille obstupefactus ait. Et quis est dominus tuus, qui te misit? Cui ego subridens, Beatus Martinus, inquio, misit me. Tunc ille iussit sibi repræsentari viros. Sed cum in eius conspectu venissent, multas eis perfidias ac periuria exprobrauit, vocans eos sæpius Vulpes ingeniosas: sed restituit eos gratię suę, reddens quę illis ablata fuerant.

7 ADVENIENTE quoque die dominico, rex ecclesiam ad spectanda Missarum solennia petit: fratres verò cōsacerdotésque qui aderant, locum Palladio episcopo ad agenda festa præbuerunt. Quo incipiente prophetiam, rex interrogat, quis esset. Cúmque Palladium episcopum initiasse pronunciassent, statim commotus rex ait, Qui mihi semper infidelis & perfidus fuit, ille nunc sacrata verba prædicabit? egrediar prorsus ab hac ecclesia, ne inimicum meum audiam prædicantem. Et hæc dicens, egredi cœpit ecclesiam. Tunc cōturbati sacerdotes de fratris humilitate, dixerunt regi, Vidimus enim eum conuiuio tuo adesse, ac de eius manu te benedictionem accipere: & cur eum nunc rex aspernatur? si enim scissemus tibi exosum, declinassemus vtique ad alium qui hæc agere debuisset. Nunc si permittis, celebret quæ cœpit: in posterū autē si aliquid opposueris, canonicæ sanctionis cēsura finiatur: iam enim Palladius episcopus in sacrarium cum grandi humilitate discesserat.

Tunc rex iussit eum reuocari, & sic quæ agere cœperat, expediuit. Nam cùm iterato ad conuiuium regis Palladius atque Bertchramnus adsciti fuissent, commoti inuicem, multa sibi de adulteriis ac fornicatione exprobrauerũt, nonnulla etiam de periuriis. Quibus de rebus multi ridebãt, nõnulli verò qui alacrioris erãt scientiæ, lamentabantur, cur inter sacerdotes domini taliter zizania diaboli pullularent. discedentes itaque à regis præsentia, cautiones & fideiussores dederunt, vt decimo calendas mensis noni ad synodum conuenirent.

8 TVNC adparuerunt signa, id est radij à parte aquilonis sicut sæpius adparere solent, fulgor per cælũ cucurrisse visus est, florésq; in arboribus ostẽsi sunt. erat enim mẽsis quintus.

9 POST hæc rex Parisios venit, & corá omnibus loqui cœpit dicẽs, Germanus meus Chilpericus moriens dicitur filiũ reliquisse: cuius nutritores matre deprecãte petierunt, vt eum de sancto lauacro in dominici natalis solennitate deberem excipere: & non venerunt. Rogauerunt deinceps vt ad sanctum pascha baptizaretur: sed nec tunc allatus est infans. Deprecati sunt autem tertio, vt ad festiuitatẽ sancti Ioannis exhiberetur: sed nec tunc venit. Mouerunt itaque me per tempus sterile de loco vbi habitabam: veni igitur & ecce abscõditur, nec ostenditur mihi puer: vnde quantum intelligo nihil est quod promittitur, sed vt

credo, alicuius ex leudibus noſtris ſit filius. nam ſi de ſtirpe noſtra fuiſſet, ad me vtique fuiſſet deportatus. Ideóque noueritis, quia à me non ſuſcipitur, niſi certa de eo cognoſcam indicia. Hæc audiens Fredegundis regina, coniunctis prioribus regni ſui, ideſt tribus epiſcopis & trecentis viris optimis, ſacramenta dederunt hunc à Chilperico rege generatum fuiſſe: & ſic ſuſpicio ab animis regis ablata eſt.

10 DENIQVE cum interitum Merouei atque Chlodouei ſæpius lamẽtaretur, neſcirétque vbi eos poſt quam interfecerant, proieciſſent, venit ad regẽ homo qui diceret, Si mihi cõtrariũ in poſterum nõ habetur, indicabo in quo loco Chlodouei cadauer ſit poſitũ: iurauit rex nihil ei moleſtum fieri, ſed potius muneribus ampliari. Tunc ille, Veritatem, inquit, me loqui ô rex ipſa ratio quæ acta eſt cõprobabit. Nã quando Chlodoueus interfectus eſt, ac ſub ſtillicidio oratorij cuiuſdã ſepultus, metuens regina ne aliquãdo inuẽtus cum honore ſepeliretur, iuſſit eum in alueũ Matronæ fluminis proiici. Tũc intra capſum quod opere meo ad capiendorum piſcium neceſſitatẽ pręparaueram, reperi. Sed cum ignorarẽ quiſnam eſſet, à cęſarie prolixa cognoui Chlodoueum eſſe: adprehẽſúmq; in humeris ad litus detuli, ibíque eum ceſpite ſuperpoſito tumulaui. Ecce ſaluatis artubus quod volueris effice. Quod cùm rex comperiſſet, cõfingens ſe ad venationem pro-

cedere, detectóque tumulo, reperit corpusculum integrum & inlæsum, vna tantum pars capillorum quę subter fuerat iam defluxerat: alia verò cum ipsis crinium flagellis intacta durabat. Cognitúmque est, hunc esse quem rex intento animo requirebat. Cõuocato igitur episcopo ciuitatis cum clero & populo ac cereorum innumerabilium ornatu, ad basilicã sancti Vincentij detulit tumulandum, non minus plangens nepotes mortuos, quàm cùm vidit filios proprios iam sepultos. Post hæc misit Pappolum Carnotenæ vrbis episcopum, qui Merouei cadauer requirens, iuxta Chlodouei tumulum sepeliuit.

11 OSTIARIVS vero quidam de alio ostiario dixit, Domine rex, hic accepto prępmio cõsensit vt tu interficiaris: adprehensúsque ostiarius de quo dixerat, cæsus suppliciisque multis adfectus, nihil de causa qua interrogabatur aperuit. Loquebantur enim tunc multi hoc insidiis & inuidia factum, quòd ostiarius ille cui hoc crimen impactum fuerat, plurimum à rege diligeretur. Ansoualdus autem nescio qua suspicione tactus, nec Vale dicens, à rege discessit. Rex vero Cabillõnum regressus, iussit Boantum qui sibi semper fuerat infidelis, gladio percuti. Qui vallatus in domo sua, ab hominibus regis perẽptus interiit, résque suæ fisci ditionibus subiugatæ sunt.

12 DENIQVE cũ rex maxima intentione

Theodorũ epiſcopum iterum perſequi conaretur,& Maſſilia iam in Childeberti regis dominationẽ reuocata fuiſſet,ad diſcutiẽdas cauſas Ratharius illuc quaſi dux à parte regis Childeberti dirigitur. Sed poſtpoſita actione quæ ei à rege iniuncta fuerat,epiſcopum vallat, fideiuſſores requirit, & ad pręſentiã regis Guntchramni direxit, vt ſcilicet ad ſynodum quæ Matiſcone futura erat, quaſi ab epiſcopis damnãdus adeſſet.Nec defuit vltio diuina, quæ ſeruos ſuos ab ore canũ rabidorũ defenſare cõſueuit.Nam egrediẽte epiſcopo à ciuitate,ſtatim res eccleſiæ diripit:& alia quidem ſibi vindicat,alia ſub ſigillorum munitione cõcludit. Cúmq; hoc feciſſet,protinus famulos eius ſæuiſſimus inuadit morbus,exhauſtóſq; febre peremit:filius eius ab hoc incõmodo defecit,quẽ in ſuburbano Maſſiliæ ipſius cũ graui gemitu ſepeliuit:fuítq; talis domui eius plaga,vt cum ab vrbe illa eſt digreſſus, vix ad patriã ſuã regredi putaretur.Theodorus verò epiſcopus à Gũtchramno rege detẽtus eſt. Sed nihil ei rex nocuit.eſt enim vir egregię ſanctitatis,& in oratione aſſiduus,de quo mihi Magneric9 Treuerẽſis epiſcopus hæc retulit: Ante hos annos cũ ad præſentiã Childeberti regis, ita ſub ardua cuſtodia duceretur,vt quãdocunq; ad vrbẽ aliquã veniſſet, neq; epiſcopũ, neq; quenq̃ de ciuibus videre permitteretur , adueniente Treueros nunciatũ eſt epiſcopo, hunc iam in

naui positũ clam abduci: surrexítque sacerdos tristis, ac velociter prosecutus, reperit eum ad litus: causatúsque cum custodibus, cur tanta esset impietas, vt non liceret fratri fratrem aspicere: visóque tandem, osculatus eum, indulgens aliquid vestimenti, discessit. veniens itaque ad basilicam sancti Maximini prosternitur sepulcro, illud apostoli Iacobi retinens,
„ Orate pro inuicem vt saluemini: fusáque diu oratione cum lachrimis, vt fratrem dignaretur dominus adiuuare, egressus est foras. Et ecce mulier quã spiritus erroris agitabat, clamare sacerdoti cœpit ac dicere, O scelestc & inueterate dierũ, qui pro inimico nostro Theodoro orationẽ fundis ad dominum. Ecce nos quotidie quærimus, qualiter ab his Galliis extrudatur, qui nos quotidianis incendiis conflat: & tu pro eo rogare non desinis? Satius enim tibi erat res ecclesiæ tuæ diligenter inquirere, ne pauperibus aliquid deperiret, quàm pro hoc tam intente deposcere. Et aiebat, Væ nobis qui eum non possumus expugnare. Et licet dæmoniis credi non debeat, tamen qualis esset sacerdos de quo hæc dæmon condolens declamabat, adparuit. Sed ad cœpta redeamus.

13 IGITVR legatos ad nepotẽ suum Childebertum rex dirigit, qui morabatur tunc ad castrum Confluentis, quod ob hoc nomen accepit, pro eo quòd Mosella Rhenúsq, amnes

pariter confluentes in eodem loco iungãtur. Et quia placitum fuerat, vt Trecas Campanię vrbem de vtroque regno coniungerent, sacerdotibúsque de regno Childeberti congruũ non fuit, Felix legatus salutatione præmissa, ostensis literis ait, Patruus tuus, ô rex, diligenter interrogat, quis te ab hac promissione retraxit, vt sacerdotes regni vestri ad concilium quod simul decreueratis, venire differrent: an forsitan mali homines aliquam inter vos discordiæ radicem faciant pullulare. Tunc ego rege tacente respõdi, Nil mirum, si zizania seratur inter populos. nam inter hos quo radicem obliget, protinus nõ potest reperire. Nullum enim latet, quòd Childebertus rex alium patrem nisi patruum non habet. Neque ille alium filium nisi hunc habere disponit, iuxta id quod eũ anno præsenti audiuimus loqui. Absit ergo vt inter eos radix discordiæ germinet, cùm se pariter & tueri debeant & amare. Tũc vocato secretius Felice legato, Childebertus rex rogauit dicens, Deprecor dominũ & patrem meum, vt Theodoro episcopo nihil iniuriæ inferat: quod si fecerit, cõfestim inter nos scandalum germinabit, erimúsque discordia impediente disiuncti, qui debemus amorem tuendo esse pacifici. Acceptóque & de aliis causis responso, legatus discessit.

14 NOBIS itaque in antedicto castro cum rege cõmorantibus, dum ad conuiuium prin-

cipis vſque obſcura nocte retineremur, epulo expleto ſurreximus: venientéſq; ad fluuium, offendimus nauem in litore quæ nobis fuerat præparata: aſcendentibúſq; nobis inruit turba hominum diuerſorum, impletáque eſt nauis tam hominibus quàm aquis, ſed virtus domini adfuit, nō ſine grandi miraculo, vt cùm vſq; labium impleta fuiſſet, mergi non poſſet: habebamus enim nobiſcum beati Martini reliquias cum aliorum ſanctorum, quorū virtute nos credimus fuiſſe ſaluatos. At verò naue ad litus vnde egreſſi fuimus redeūte, euacuata ab hominibus & à lymphis, repulſis extraneis ſine impedimento tranſiuimus. in craſtino autem Vale regi dicentes, abſceſſimus.

PROFECTI igitur in itinere, ad Epoſium caſtrū acceſſimus, ibíq; à Vulfilaico diacono nacti, & ad monaſterium eius deducti, benigniſſimè ſuſcepti ſumus. Eſt enim hoc monaſterium quaſi milibus octo ab antedicto caſtro, in mōtis cacumine locatū: in quo mōte magnā baſilicam ædificauit, quam B. Martini vel reliquorum ſanctorū reliquiis inluſtrauit. Cōmorātes autē ibi, petere ab eo cœpimus, vt nobis aliqua de cōuerſionis ſuę bono narraret vel qualiter ad clericatus officium adueniſſet, quia erat genere Lōgobard⁹. Sed nequibat exponere, vanā tota intētione cupiens gloriā euitare. Quē ego terribilibus ſacramentis coniurās, pollicitus primo vt nulli quę referebat ex-

pẽderem, rogare cœpi, vt nihil mihi de hisquę inter rogabam occuleret. Cúmque diutissime reluctatus fuisset, victus tãdem tam precibus quàm obsecrationibus meis, hæc effatus est, Dum essem, inquit, puer paruulus, audito beati Martini nomine, nesciens adhuc vtrũ martyr an confessor esset, vel quid boni in mundo gessisset, vel quæ regio beatos artus tumulo meruisset accipere, iam in eius honorem vigilias celebrabã, ac si aliquid inter manus numismatis aduenisset, eleemosynas faciebam: iamque in maiori ætate proficiens, literas discere studui. Ex quibus prius scribere potui, quàm ordinem scriptarum literarum scirem. Deinde Aredio abbati coniunctus, ab eóque edoctus, beati Martini basilicam adij. Reuerténsque cum eo, ille parumper pulueris beati sepulchri pro benedictione sustulit. Quem in capsula positum, ad collum meum dependit, deuectíque ad monasterium eius Lemouicino in termino accepta capsula, vt eam in oratorio suo locaret, in tantum puluis adcreuit, vt non solum totam capsam repleret, verumetiam foris inter iuncturas vbi aditum reperire potuit, scateret. Ex hoc mihi miraculi lumine animus magis accẽdit totã spem meam in eius virtute defigere: deinde territorium Treuericæ vrbis expetij, & in quo nunc estis monte, habitaculum quod cernitis, proprio labore construxi: reperi tamen hîc Dianæ si-

mulacrũ, quod populus hic incredulus quaſi deum adorabat. Columnam etiam ſtatui, in qua cum grandi cruciatu ſine vllo pedum ſtabam tegmine. Itaq; cùm hiemis tempus ſolitè aduenisset, ita rigore glaciali vrebar, vt vngues pedum meorum ſæpius vis rigoris excuteret, & in barbis meis aqua gelu cõnexa candelarum more dependeret. Magnam enim hiemem regio illa perſæpe dicitur ſuſtinere. Sed cùm nos ſollicitè interrogaremus, Quis ei cibus aut potus eſſet, vel qualiter ſimulacra montis illius ſubuertiſſet, ait, Potus cibúſque meus erat, parum panis & oleris, ac modicum aquæ. Verùm vbi ad me multitudo vicinarum villarum confluere cœpit, prędicabam iugiter, nihil eſſe Dianam, nihil ſimulacra, nihilque quæ eis videbatur exerceri cultura: indigna etiam eſſe ipſa quæ inter pocula luxuriáſque profluas cantica proferebant: ſed potius deo omnipotenti qui cælum fecit ac terram, dignum ſit ſacrificium laudis impendere. Orabam etiam ſæpius, vt ſimulacro dominus diruto dignaretur populum ab hoc errore diſcutere. Flexit domini miſericordia mentem ruſticam, vt inclinaret aurem ſuam in verba oris mei, vt ſcilicet relictis idolis dominum ſequeretur. Tunc conuocatis quibuſdá ex eis, ſimulacrum hoc immenſum quod elidere propria virtute non poteram, cum eorum adiutorio poſſem eruere: iam enim reliqua ſigil-

lorum quæ faciliora fuerant, ipſe confrege-ram. Conuenientibus autem multis ad hanc Dianæ ſtatuam, miſſis funibus trahere cœperunt: ſed nihil labor eorum proficere poterat. Tunc ego ad baſilicam propero, proſtratúſq; ſolo, diuinā miſericordiam cum lachrimis flagitabam, vt quia id humana induſtria euertere non valebat, virtus illud diuina deſtrueret. Egreſſusq; poſt orationem, ad operarios veni, adprehēſúmq; funē vt primo ictu trahere cœpimus, protinus ſimulacrum ruit in terrā, confractúmque cum malleis ferreis in puluerem redegi: ipſa quoque hora, cùm ad cibū capiendum veniſſem, ita omne corpus meum à vertice vſque ad plantam pedis puſulis malis repletum eſt, vt locus quem vnus digitus tegeret, vacuus inueniri non poſſet: ingreſſúſque baſilicam, ſolus denudaui me coram ſancto altario. Habebam enim ibi ampullam cum oleo plenam quā de ſancti Martini baſilica detulerā: ex qua propriis manibus omnes artus perunxi, moxq; ſopori locatus ſum: expergefactus verò circa medium noctis, cùm ad curſum reddendū ſurgerē, ita corpus totū incolume reperi, ac ſi nullū ſuper me vlcus apparuiſſet. Quæ vulnera nō aliter niſi per inuidiā inimici emiſſa cognoui: & quia ſemper ipſe inuidus, deum quærētibus nocere conatur, aduenientibus epiſcopis qui me magis ad hoc cohortari debuerant, vt cœptum opus ſagaciter

explicare deberẽ, dixerunt mihi, Nõ est æqua hæc via quã sequeris, nec tu ignobilis Simeoni Antiocheno, qui columnæ insedit, poteris comparari. Sed nec cruciatũ hunc te sustinere patitur loci positio. descende potius & cũ fratribus quos adgregasti, tecũ inhabita. Ad quorum verba, quia sacerdotes non obaudire, adscribitur crimini, descendebam fateor, & ambulabam cum eisdem, ac cibum pariter capiebam. Quadam verò die prouocans me episcopus, longius ad villam emisit operarios cum scutis & malleis ac securibus, & eliserunt columnam in qua stare solitus eram: in crastino autem veniens, inueni omnia dissipata, fleuíque vehementer: sed erigere nequiui quę destruxerant, ne dicerer cõtrarius iussionibus sacerdotum: & ex hoc sicut nunc habito cum fratribus, habitare contentus sum.

16 CVI cùm de virtutibus beati Martini quas in eo loco operatus est, aliqua vt declararet exposcerem, hæc retulit: Franci cuiusdam & nobilissimi in gente sua viri filius mutus surdúsq; erat: adductúsque à parentibus ad hãc basilicam, iussi eum cum diacono meo & alio ministro, intra ipsum templum sanctũ in lectulo requiescere, & per diem quidẽ orationi vacabat: nocte autẽ in ipsa, vt diximus, æde dormiebat. quandoq; miserante deo apparuit mihi in visionẽ beatus Martinus, dicens, Eiice agnũ de basilica, quia iã sanus factus est. Mane

autem facto, cogitante me quod esset hoc somnium, venit ad me puer, & emittens vocem, gratias agere deo cœpit, cõuersúsque ad me ait: Gratias ago deo omnipotenti, qui mihi & eloquium reddidit, & auditum. Ex hoc sanus redditus, ad domum rediit. Alius verò qui plerunque in furtis diuersisque sceleribus commixtus, peierare consueuerat, cùm aliquando à quibusdam pro furto argueretur, ait, Ibo ad basilicam beati Martini, & sacramentis me exuens, innocens reddar. Quo ingrediente elapsa securi de manu eius ad ostium ruit, graui cordis dolore perculsus: confessúsque est miser verbis propriis quæ venerat excusare periuriis. Alius simili modo cùm de incendiis domus vicini sui argueretur, ait, Vadam ad templum sancti Martini, & fide data insons rediturus ero ab hoc crimine: manifestum erat enim hunc domum illam incẽdio concremasse. abiens autem ad sacramenta danda, conuersus ad eum, dixi ei, Quãtum vicinorum tuorum dictat adsertio, nõ eris innocens ab hoc scelere: sed tamen deus vbique est, & virtus eius ipsa est forinsecus. Tamen si ita te vana fiducia cepit, quòd deus vel sancti eius in periuriis non vlciscantur, ecce tẽplum sanctum, econtra iura vt libet: nam calcare limen sacrum non permitteris. At ille eleuatis manibus ait, Per omnipotentem deum & virtutem beati Martini antistitis eius, quia hoc

incen-

incēdium nō admiſi: datis itaq; ſacramentis, dum recederet, viſum eſt ei quaſi ab igne circū dari. Et ſtatim ruens in terrā, clamare cœpit ſe à beato antiſtite vehementer exuri: aiebat enim miſer, Teſtor deum, quia ego vidi ignem de cælo cadere, qui me circundans validis vaporibus conflat. Et dum hæc diceret, ſpiritum exhalauit. Multis hæc cauſa documentū fuit, ne in hoc loco auderent vlterius peierare. Plurima quidem de his virtutibus hic diaconus retulit, quæ ſequi longum putaui.

17 DVM autem in loco illo commoraremur, vidimus per duas noctes ſigna in cælo, id eſt radios à parte aquilonis tam clarè ſplendidos, vt prius ſic adparuiſſe non fuerint viſi: & ab vtraque quidem parte, id eſt ab euro, & zephyro, nubes ſanguineæ: tertia verò nocte quaſi hora ſecunda, adparuerunt hi radij. Et ecce dum hos miraremur adtoniti, ſurrexerūt à quatuor plagis mundi alij horum ſimiles, vidimúſque totum cælum ab his operiri: & erat nubes in medio cæli ſplendida, ad quam ſe hi radij colligebant in modū tentorij, quod ab imo ex amplioribus incœptum faſciis anguſtatis in altum, in vnum cuculli caput ſæpe colligitur. Erántque in medio radiorum & aliæ nubes ceu coruſcum valide fulgurantes. Quod ſignum magnū nobis ingeſſit metum. Operiebamur enim ſuper nos aliquam plagam de cælo tranſmitti.

18 CHILDEBERTVS verò rex compellentibus missis imperialibus, qui aurum quod anno superiore datum fuerat, requirebat, exercitum in Italiam dirigit. Sonus enim erat sororem suam Ingundem iam Constantinopolin fuisse translatam. Sed cùm duces inter se altercarentur, regressi sunt sine vllius lucri conquisitione. nam Vuintrio dux à pagensibus suis depulsus, ducatu caruit: finissétque vitam, nisi fuga auxilium præbuisset, sed postea pacato populo, ducatum recepit. Itaq; Nicetius per emissionem Eulalij à comitatu Aruerno submotus, ducatum à rege expetiit, datis pro eo immensis muneribus. Et sic in vrbe Aruerna Ruthena atque Vcetica dux ordinatus est, vir valde ætate iuuenis, sed acutus in sensu: fecítque pacē in regione Aruerna, & in reliquis ordinationis suæ locis. Childericus verò Saxo in offensam regis Guntchramni incidēs, pro causa ob quā superius diximus alios confugisse, beati Martini basilicam expetiit, vxorē in regno regis antedicti relinquēs. Cui obtestatus fuerat rex, ne virū videre præsumeret, nisi prius ille regali gratiæ recōciliaretur: ad quem cùm pro eo sæpius legationē misissemus, tandem obtinuimus, vt vxorē reciperet, & citra Ligerim fluuium commoraretur. non tamen ad regem Childebertū transire præsumeret. Sed ille accepta libertate recipiēdæ vxoris, clam ad eum transiit. Adeptáque ordi-

natione ducatus,in ciuitatibus vltra Garonnã quæ in potestate supradicti regis habebãtur, accessit. Guntchramnus verò rex volẽs regnũ nepotis sui Chlotharij, filij scilicet Chilperici, regere, Theodulphũ Andegauis comitem esse decreuit: introductúsque in vrbẽ à ciuibus & præsertim à Domigisilo, cũ humilitate repulsus est. Recurrénsque ad regem, iterũ præceptum accipiẽs à Sigulfo duce intromissus, comitatum vrbis illius rexit: Gundobaldus autẽ comitatum Meldẽsem super Guerpinum. ingressúsque vrbem, causarum actionem agere cœpit. Exinde dum pagum vrbis in hoc officio circumiret, in quadam villa ab Guerpino interficitur. Cuius parentes congregati, super hunc inruunt, inclusúmque in pensilem domum interimunt: sicque vterque à comitatu morte imminente discessit.

19 CVM autem sæpius Dagulfus abbas pro sceleribus suis argueretur, quia furta & homicidia plerunque faciebat, sed & in adulteriis nimium dissolutus erat, quodam tempore cùm vxorem vicini sui concupiscens, misceretur cum ea, requirens occasiones diuersas, qualiter virum adulteræ intra monasterij huius septa deberet obprimere, ad extremum cõtestatus est ei dicens, quòd si ad vxorẽ suã accederet, puniretur. Illo quoq; discedẽte ab hospitiolo suo, hic Dagulfus nocte cũ vno clerico veniens, domũ meretricis ingreditur,

Poſtquam autem diutiſſime bibẽtes inebriati ſunt, in vno ſtrato locantur. Quibus dormiẽtibus adueniens vir ille accenſo ſtramine, eleuata bipenne vtrunque peremit. Ideóque documentum ſit hæc cauſa clericis, ne contra canonum ſtatuta extranearum mulierum conſortio potiantur, cùm hæc & ipſa lex canonica & omnes ſcripturæ ſanctæ prohibeát: præter hàs fœminas de quibus crimen non poteſt æſtimari.

20 INTERIM dies placiti aduenit, & epiſcopi ex iuſſu regis Gũtchramni apud Mateſcenſem vrbẽ collecti ſunt. Fauſtinianus autem qui ex iuſſu Gundobaldi, Aquenſis vrbis epiſcopus ordinatus fuerat, ea conditione remouetur, vt cũ Bertchramnus Oreſtéſque ſiue Palladius qui eum benedixerant, vicibus paſcerent, cẽtenóſq; ei aureos annis ſingulis miniſtrarẽt. Nicetius tamen ex laico qui prius ab Chilperico rege præceptũ elicuerat, in ipſa vrbe epiſcopatũ adeptus eſt. Vrſicinus Cadurcẽſis epiſcopus excõmunicatur, pro eo ꝙ Guntdobaldum excepiſſe publicè eſt cõfeſſus: accepto huiuſmodi placito, vt pœnitẽtiam tribus annis agens, neque capillũ, neque barbam tõderet, vino & carnibus abſtineret, miſſas celebrare, clericos ordinare, eccleſiáſque & chriſma benedicere, eulogias dare penitus non auderet: vtilitas tamen eccleſiæ per eius ordinationem, ſicut ſolita erat omnino exerceretur.

extitit enim in hac synodo quidá ex episcopis, qui dicebat mulierem, hominem nõ posse vocitari. Sed tamen ab episcopis ratione accepta quieuit: eo quòd sacer veteris testamenti liber edoceat, quòd in principio deo hominé creãte ait, Masculum & fœminam creauit eos: vo cauitq́, nomen eorum, Adam, quod est homo terrenus: sic vtique vocans mulierem, ceu virum: vtrunque enim hominem dixit. Sed & dominus Iesus Christus ob hoc vocitatur filius hominis, quòd sit filius virginis, id est mulieris. Ad quam cùm aquas in vina transferre pararet, ait, Quid mihi & tibi est mulier? & reliqua. Multísque & aliis testimoniis hęc causa conuicta quieuit. Prætextatus verò Rothomagensis episcopus, orationes quas in exilio positus scalpsit, corã episcopis recitauit. Quæ quibusdam quidem placuerant, à quibusdam verò, quia artem secutus minime fuerat, reprehendebantur. Stilus tamen per loca ecclesiasticus & rationabilis erat. Cædes autem magna tunc inter famulos Prisci episcopi & Leudegisili ducis fuit. Priscus tamen episcopus ad coëmendam pacem multum pecuniæ obtulit. His etiam diebus Guntchtamnus rex grauiter ægrotauit, ita vt putaretur à quibusdam non posse prorsus euadere: quod credo prouidẽtia dei fuisset. Cogitabat enim multos episcoporum exilio detrudere. Theodorus itaque episcopus, ad vrbem suam re-

greſſus, fauente omni populo cum laude ſuſceptus eſt.

21 ITAQVE cùm hæc ſynodus ageretur, Childebertus rex apud Belſonancum villam, quæ in medio Ardoennẽſis ſiluæ ſita eſt, cum ſuis coniungitur. Ibíque Brunichildis regina pro Ingunde filia quæ adhuc in Africa tenebatur, omnibus prioribus queſta eſt: ſed parũ conſolationis emeruit. Tunc contra Boſonem Guntchramnum cauſa exoritur. Ante paucos autem dies mortua propinqua vxoris eius ſine filiis, in baſilica vrbis Metenſis ſepulta eſt cum grandibus ornamentis & multo auro. Factum eſt autem, vt poſt dies paucos adeſſet feſtiuitas beati Remigij, quæ in initio menſis octobris celebratur: deſcẽdentibus autẽ multis è ciuitate cum epiſcopo, & præſertim ſenioribus vrbis cum duce, venerunt pueri Boſonis Guntchramni ad Baſilicam, in qua mulier erat ſepulta. Ingreſſi, concluſis ſuper eos oſtiis, detexerunt ſepulchrum, tollentes, auferentes omnia ornamenta corporis defuncti quæ reperire potuerunt. Sentientes autem hæc monachi baſilicæ illius, venerũt ad oſtiũ, ſed ingredi non ſunt permiſſi. Quod vidẽtes, nunciauerunt hæc epiſcopo ſuo ac duci. Interea pueri acceptis rebus aſcenſiſque equis, fugere cœperunt: ſed timentes ne adprehenſi in via diuerſis ſubigerentur pœnis, regreſſi ſunt ad baſilicam. Poſuerúntque quidem

res super altarium, sed foras egredi non sunt ausi, clamantes atque dicentes, Quia à Guntchramno Bosone transmissi sumus. Sed cùm ad placitum in villam quam diximus, Childebertus cum proceribus suis conuenisset, & Guntchramnus de his interpellatus, nullum responsum dedisset, clam aufugit. Ablatæque sunt ei deinceps omnes res quæ in Arverno de fisci munere promeruerat. Sed & diversorum res quas male peruaserat, cum confusione reliquit.

22 LABAN Helosensis episcopus, hoc anno obiit. Cui Desiderius ex laico successit. Cum iureiurãdo enim rex pollicitus fuerat, se nunquam ex laicis episcopum ordinaturum. Sed quid pectora humana non cogat auri sacra fames? Bertchramnus verò regressus ex synodo, à febre corripitur. Arcessitóque Vualdone diacono, qui & ipse in baptismo Bertchramnus vocitatus est, summam ei sacerdotij deputat: omnésque conditiones tam testamenti quàm benemeritorum suorum ipsi committit. Quo discedẽte, hic spiritũ exhalauit. Regressus diaconus cum muneribus & consensu ciuium ad regem properat, sed nihil obtinuit. Tunc rex data præceptione, iussit Gùndegisilum Sanctonicum comitem cognomento Dodonem, episcopũ ordinari: gestúmque est ita. Et quia multi clericorum Sanctonicorum ante synodum consentientes Bertchramno epi-

ſcopo, in Palladium ſacerdotem ſuum aliqua aduerſa conſcripſerant, quæ ei humilitatem ingererent, poſt eius obitum adprehenſi à ſacerdote, grauiter cæſi, atque expoliati ſunt. Hoc tempore & Vuandelinus nutritor Childeberti regis, obiit: ſed in locum eius nullus eſt ſubrogatus, eo quòd regina mater curam velit propriam habere de filio. Quæcunque de fiſco meruit, fiſci iuribus ſunt relata. Obiit his diebus Bodegiſilus dux plenus dierũ, ſed nihil de facultate eius filiis minutum eſt. In locum Fauſti Auſcenſis epiſcopi, Fabius epiſcopus eſt ſubrogatus. Poſt obitum ſancti Saluij hoc anno, Deſideratus Albigenſibus epiſcopus datus eſt.

23 MAGNÆ hoc anno pluuię fuerunt, amnéſque intantum conualuerunt, vt plerunque naufragia euenirẽt. Ipſíque litora excedẽtes, propinquas ſegetes ac prata operientes, grauiter eliſerunt: fueruntque vernales æſtiuique mẽſes tam inrigui, vt hiems magis putaretur eſſe quàm æſtas.

24 DVÆ hoc anno inſulæ in mari diuinitus incẽdio cõcrematæ ſunt: quæ per dies ſeptem cum hominibus pecoribúſq; conſumptæ ſubuertebantur. Nã qui in mare confugerant, & ſe in profundum præcipitarant, aqua conſumebantur, grauioríque ſupplicio qui non cõfeſtim emittebant ſpiritũ, vrebãtur. Redactíſque omnibus in fauillã, cuncta mare operuit.

Ferebãt etiã multi, ſigna quæ ſuperius nos vidiſſe octauo menſe narrauimus, quaſi arderet cælum, ex huius incendij ſplendore fuiſſe.

25 IN alia verò inſula quæ eſt proxima ciuitati Veneticæ, erat ſtagnum validum, piſcibúſque refertum, quod in vnius vlnæ altitudinem cõuerſum eſt in cruorem: ita per dies multos cõgregata canum atq; auium inęſtimabilis multitudo, ſanguinem hunc lambens, ſatiata redibat in veſperum.

26 TVRONICIS verò atque Pictauis Ennodius dux datus eſt. Berulfus autem qui his ciuitatibus ante præfuerat, pro theſauris Sygiberti regis, quos clam abſtulerat, cum Arуegiſilo ſocio ſuſpectus habebatur. Qui cum hunc ducatum in ſupradictis vrbibus expeteret, à Rauchingo duce facto inſtrumẽto cum ſatellite alligatur. Nec mora, miſſi ad domos eorum pueri expillant omnia, multa ibi de proprio, nonnulla de antedictis theſauris ſunt reperta: quæ omnia ad Childebertum regem delata ſunt. Cúmque in hoc res ageretur, vt gladius ceruicem decideret, interuentu epiſcoporum obtenta vita laxati ſunt, nihil tamen de his quæ eis ablata fuerant, recipientes.

27 DESIDERIVS verò dux cum aliquibus epiſcopis, & Aredio abbate, & Anteſtio ad regem Guntchramnũ properauit. Sed cùm eum rex ægre vellet accipere, victus precibus ſacerdotum in gratiam ſuam recepit. Tunc ibi

Eulalius adfuit quasi pro cõiuge quę eum spreuerat, & ad Desiderium trãsierat causaturus: sed in ridiculum & humilitatem redactus, siluit. Desiderius verò remuneratus à rege, cũ gratia est reuersus.

28 IGITVR vt superius diximus, Ingundis à viro cum imperatoris exercitu derelicta, dum ad ipsum principem cum filio paruulo duceretur, in Africa defuncta est & sepulta. Leuuichildus verò Herminichildum filium suũ, quem ante dicta mulier habuit, morti tradidit. Quibus de causis commotus Guntchramnus rex, exercitũ in Hispanias destinat, scilicet, vt prius Septimaniam quæ adhuc intra Galliarum terminum habetur, eius dominationi subderent: & sic inantea profisciscerentur. Dum autem hic exercitus moueretur, indiculum à nescio quibusdam hominibus rusticis est repertum. Quod & Guntchramno regi legendum miserunt hoc modo, quasi Leuuichildus ad Fredegundem scriberet, vt quocunque ingenio exercitum illuc prohiberet ire dicens, Inimicos nostros, id est Childebertum & matrẽ eius, velociter interimite, & cũ rege Guntchramno pacẽ inite, quam pręmiis multis coemite. Et si vobis minus est fortaßis pecuniæ, nos clam mittimus: tantum, vt quod petimus impleatis. Cum autem de inimicis nostris vlti fuerimus, tunc Amelio episcopo, ac Leubę matronæ bona tri-

buite. per quos misisis nostris ad vos accedendi aditus reseratur. Leuba enim est socrus Bladastis ducis.

29 ET licet hæc ad Guntchramnum regẽ perlata, & nepoti eius Childeberto in notitiã data fuissent, tamen Fredegundis duos cultros ferreos fieri præcepit: quos etiã caraxari profundius, & veneno infici iusserat, scilicet si mortalis adsultus vitales nõ dissolueret fibras, vel ipsa veneni infectio vitam posset velocius extorquere. Quos cultros duobus clericis cũ his mandatis tradidit, dicens, Accipite hos gladios, & quantocyus pergite ad Childebertum regẽ adsimulantes vos esse mendicos: cúmque pedibus eius fueritis strati, quasi stipem postulantes, latera eius vtraque perfodite, vt tandem Brunichildis, quæ ab illo adrogantiam sumit, eo cadente conruat, mihíque subdatur. Quòd si tanta est custodia circa puerum, vt accedere nequeatis, vel ipsam interimite inimicã. Merces quoq; operis vestri hæc erit, vt si mortui in hoc opere fueritis, parentibus vestris bona tribuam, ipsósque muneribus ditans, primos in regno meo constituam: interim vos timorem omnem omittite, nec sit trepidatio mortis in pectore. Noueritis enim, quòd cunctos homines hæc causa cõtinet. Armate virilitate animos, & considerate sæpius fortes viros in bello cõruere: vnde

nunc parentes eorum nobiles effecti, opibus immensis cunctis supereminent, cunctósque præcellunt. Cúmque hæc mulier loqueretur, clerici tremere cœperunt, difficile putantes hæc iussa posse complere. At illa dubios cernens, medificatos potione direxit quo ire pręcepit: statímque robur animorum adcreuit: promiserúntque se omnia quę pręceperat impleturos. Nihilominus vasculum hac potione repletum, ipsos leuare iubet, dicens, In die illa cum hæc quæ præcipio facitis, mane priusquam opus incipiatur, hinc potum sumite. Erit vobis magna constantia ad hæc peragenda. His ita instructis dimisit eos: qui pergentes & ad vrbem Suessionas accedẽtes, à Rauchingo duce capti, discussíque omnia referant, & sic in carcerẽ relegati sunt. Post dies verò paucos Fredegundis, certa iam quòd fuissent impleta quæ fuerant imperata, misit puerum inquirere, quid aut rumor populi ferret, aut si aliquem inueniret indicantem, qui diceret Childebertum iam interemptũ fuisse. Egressus igitur puer ab ea, Suessionas vrbem venit. audiens denique hos in carcerem retineri, ad ostium adpropinquat. Sed cùm loqui satellitibus cœpisset, & ipse captus, custodię mancipatur. Tunc omnes simul ad Childebertum regem directi sunt: discussíque veritatem aperiunt, indicantes se à Fredegunde missos ad eum interimendũ, dicẽtes: Iussa reginæ susce-

pimus,vt nos egenos ad ſimularemus, cúmq;
pedibus tuis prouoluti aliquid ſtipendij quæ-
reremus, ab his te gladiis transfodere volui-
mus.Quòd ſi adſultu ſegniore gladius defixus
eſſet,ipſum venenum quo ferrum erat infectũ
animam velociter penetraret.Hæc his dicéti-
bus,diuerſis ſuppliciis adfecti,truncatis mani
bus auribúſque & naribus, variis ſunt morti-
bus interempti.

30 IGITVR Guntchramnus rex commoueri
exercitum in Hiſpanias præcepit, dicens,Pri-
us Septimaniam prouinciam ditioni noſtræ
ſubdite:quæ Galliis eſt propinqua. Indignum
eſt, vt horrendorum Gothorum terminus vſ-
que in Gallias ſit extenſus. Tunc commoto o-
mni exercitu regni ſui, illuc dirigit. Gẽtes ve-
rò quæ vltra Ararim Rhodanúmq; & Sequa-
nam commanebant, cum Burgundionibus
iunctæ, Ararica Rhodaniticáque litora, tam
de fructibus, quàm de pecoribus valde depo-
pulati ſunt. Multa homicidia, incendia,præ-
dáſque in regione propria facientes,ſed & ec-
cleſias denudantes, clericos ipſos cum ſacer-
dotib⁹ ac reliquo populo ad ipſas ſacratas deo
aras interimẽtes,vſque ad vrbem Nemauſum
proceſſerunt.Similiter & Bituríci, Sanctoni-
ci cum Petragoricis,Engoliſmenſibus, & re-
liquarum vrbium populo,qui tunc ad antedi-
cti regis imperium pertinebát, vſque ad Car-
caſonam vrbẽ deuecti, ſimilia mala geſſerunt.

Sed cum ad vrbem accessissent, reseratis spōte ab habitatoribus portis, nullo resistēte ingressi, nescio quo cum Carcasonensibus scandalo commoto, vrbem egressi sunt. Tunc Terētiolus comes quondam vrbis Lemouicinæ, lapide de muro proiecto percussus, occubuit. Cuius caput truncatū est ad vindictam aduersariorum, & vrbi delatum est. Ex hoc omnis populus timore perterritus, ad propria regredi destinans, vniuersa reliquit, quæ vel per viam cœperat, vel quæ secū adduxerat. Sed & Gothi per occultas insidias multis de his spoliatis interemerunt: exin in Tholosanorum manus incidentes, quibus dum pergerēt, multa intulerant mala, spoliati ac cæsi vix propria cōtingere potuerūt. Hi verò qui Nemausum adgressi fuerant, deuastantes vniuersa regionis, succēsis domibus, incēsis segetibus, discissis oliuetis, vinetísque succisis, nihil inclusis nocere potentes, ad alias vrbes progressi sunt. Erāt enim valde munitę, & de cibis ac reliquis necessariis adplenè refertę, & horum vrbana depopulantes, vrbes minus inrumpere valuerunt. Tunc & Nicetius dux cum Aruernis in hac expeditione commotus, cum reliquis vrbes adsedit. Sed cum minus valeret, ad castrum quoddam peruenit: datâque fide, sponte inclusi referantes portas, eos creduli tanquam pacificos susceperunt. Illi verò ingressi, postposito sacramento præsidia cuncta diripiunt, animas in

captiuitatem subdentes. Tunc accepto consilio, vnusquisq; ad propria est regressus. Tantáque per viam scelera, homicidia, prædas, direptiones per regionem propriam gesserunt, vt ea vsquequaque memorari perlongum sit. Veruntamen quia segetes prouinciæ igni ab hisdem succensas dicimus, fame atque inedia pereuntes, per viam relinquebâtur exanimes, nonnulli in fluminibus demersi, plerique in seditionibus interempti sunt. Ferebant enim amplius quàm quinque milia in his stragibus fuisse peremptos. Sed non eos qui remanserant, coercebat aliorũ interitus. Tũc & Aruernæ regionis ecclesiæ quæ viæ publicæ propinquę erât, à ministeriis denudatę sunt. Nec fuit terminus male faciendi, nisi cum ad propria singuli peruenerunt. Quibus reuersis, magna Guntchramnũ regem amaritudo cordis obsedit. Duces verò supradicti exercitus ad basilicam sancti Symphoriani martyris expetierunt. Veniente itaque rege ad eius solennitatem, repręsentati sunt sub conditione audientiæ in postmodum futuræ. Postea verò quatuor conuocatis episcopis, necnon & maioribus natu laicorũ, duces discutere cœpit dicẽs, Qualiter nos hoc tẽpore victoriã obtinere possumus, qui ea quæ patres nostri cõsecuti sunt, non custodimus, illi verò ecclesias ædificãtes, in deum spem omnem ponentes, martyres

honorantes, ſacerdotes venerantes, victorias obtinuerunt, gentéſque aduerſas diuino opitulãte adiutorio, in enſe & parma ſæpius ſubdiderunt. Nos verò non ſolum deum non metuimus, verumetiam ſacra eius vaſtamus, miniſtros interficimus, ipſa quoque ſanctorum pignera in ridiculo diſcerpimus, ac vaſtamus. Non enim poteſt obtineri victoria, vbi talia perpetrantur. Ideo manus noſtræ ſunt inualidæ, enſis tepeſcit, nec clypeus nos vt erat ſolitus defendit ac protegit. Ergo ſi hoc meæ culpæ adſcribitur, iam id deus capiti meo reſtituat. Certe ſi vos regalia iuſſa contemnitis, & ea quæ præcipio implere differtis, iam debet ſecuris capiti veſtro ſubmergi. Erit enim documentũ omni exercitui, cum vnus de prioribus fuerit interfectus: veruntamen iam experiri debemus quid agi oporteat. Si quis iuſtitiam ſequi deſtinat, iam ſequatur. Si quis contemnit, iam vltio publica ceruici eius immineat. Satius eſt enim vt pauci cõtumaces pereant, quàm ira dei ſuper omnem regionẽ dependat innoxiam. Hæc rege dicente, reſpõderunt duces, Bonitatis tuæ magnanimitas rex optime, enarrari facile non poteſt: qui timor tibi in deum ſit, qui amor in eccleſias, quę reuerentia in ſacerdotes, quæ pietas in pauperes, quæ'ue diſpenſatio in egenos: ſed quia omnia quæ gloria veſtra profert, recta veráque eſſe cenſentur, quid faciemus quòd populus omnis

omnis in vitium est dilapsus? Omnémque hominem agere quæ sunt iniqua delectat, nullus regem metuit, nullus ducem, nullus comitem reueretur: & si fortassis alicui ista displicent, & ea pro longeuitate vitæ vestræ emēdare conatur, statim seditio in populo, statim tumult⁹ exoritur, & intantum vnusquisque contra seniorem sæua intentione grassatur, vt vix se credat euadere, si tandem silere nequiuerit. Ad hæc rex ait, Si quis sequitur iustitiā, viuat: si quis legem mandatūque nostrū respuit, iam pereat, ne nos diutius hoc blasphemiū prosequatur. Hæc eo dicente, aduenit nuncius dicens, Richaredus filius Leuuieldi de Hispaniis egressus, Caput arietis castra obtinuit, & ex pago Tholosano maximam partem depopulatus est, hominésque captiuos abduxit: Vgernum Arelatēse castrū inrupit, résq; cunctas cū hominibus abstulit, & sic se intra muros Nemausensis vrbis inclusit. Hæc audiens rex, Leudegisilū in locum Calumniosi cognomento Ægilanis, ducem deligens, omnem ei prouinciam Arelatensem commisit, custodésque per terminos super quatuor virorū milia conlocauit. Sed & Nicetius Aruernorum dux similiter cum custodibus perrexit, & fines regionis ambiuit.

31 DVM hæc agerentur, & Fredegundis apud Rothomagensem vrbem commoraretur, verba amaritudinis cum Prętextato pontifice

habuit,dicens, Venturum eſſe tempus quãdo exilia in quibus detentus fuerat,reuiſeret. Et ille,Ego ſemper & in exilio,& extra exilium epiſcopus fui,ſum,& ero . nam tu non ſemper regali potentia perfrueris.Nos ab exilio prouehimur tribuente deo in regnum: tu verò ab hoc regno demergeris in abyſſum. Rectius enim erat tibi, vt relicta ſtultitia atque malitia, iam te ad meliora conuerteres, & ab hac iactantia,qua ſemper ferues,abſtraheréris, vt & tu vitam adipiſcereris æternam, & paruulum quem genuiſti, adducere ad legitimam poſſes ætatem. Hæc effatus, cum verba illius mulier grauiter acciperet, ſe à conſpectu eius felle feruens abſtraxit. Adueniente autem dominicæ Reſurrectionis die, cum ſacerdos ad implenda eccleſiaſtica officia,ad eccleſiã maturius properaſſet, antiphonas iuxta conſuetudinem incipere per ordinem cœpit. Cúmq; inter pſallendum formulæ decumberet, crudelis adfuit homicida,qui epiſcopum ſuper formulam quieſcentem, extracto baltei cultro,ſub aſcella percutit. Ille verò vocem emittens,vt clerici qui aderant adiuuarent,nullius auxilio de tantis adſtantibus eſt adiutus. At ille plenas ſanguine manus ſuper altarium extendens, orationem fundens, & deo gratias agens, in cubiculum ſuum inter manus fidelium deportatus, & in ſuum lectulum collocatus eſt. Statímque Fredegundis cum Bep-

poleno duce & Ansoualdo adfuit, dicẽs, Non oportuerat hæc nobis ac reliquæ plebi tuæ, ô sancte sacerdos, vt ista tuo cultui euenirent. Sed vtinam indicaretur qui talia ausus est perpetrare, vt digna pro hoc scelere supplicia sustineret. Sciens autem eam sacerdos hæc dolose proferre, ait, Et quis hæc fecit? nisi is qui reges interemit, qui sæpius sanguinem innocentem effudit, qui diuersa in hoc regno mala commisit: Respondit mulier, Sunt apud nos peritissimi medici, qui huic vulneri mederi possint. Permitte, vt accedant ad te. Et ille, Iam inquit, me deus præcipit de hoc mundo vocari. nam tu quæ his sceleribus princeps inuenta es, eris maledicta in seculo, & erit deus vltor sanguinis mei de capite tuo. Cúmque illa discederet, pontifex ordinata domo sua, spiritum exhalauit. Ad quem sepeliendum Romacharius Constantinæ vrbis episcopus aduenit. Magnus tunc omnes Rothomagenses ciues, & præsertim seniores loci illius Francos, mœror obsedit. Ex quibus vnus senior ad Fredegundem veniens, ait, Multa enim mala in hoc seculo perpetrasti, sed adhuc peius non feceras, quàm vt sacerdotem dei iuberes interfici: sit deus vltor sanguinis innocentis velociter. nam & omnes erimus inquisitores mali huius, vt tibi diutius non li-

c-at tam crudelia exercere. Cum autem hæc dicens, discederet à conspectu reginę, misit illa qui eum ad cõuiuium prouocaret. Quo renuente, rogat vt si conuiuio eius vti non velit, saltem vel poculum hauriat, ne ieiunus à regali domo discedat. Quo expectante, accepto poculo, bibit absinthium cum vino & melle mixtum, vt mos barbarorum habet: sed hic potus veneno imbutus erat. Statim autem vt bibit, sensit pectori suo dolorem validum imminere: & quasi si incideretur intrinsecus, exclamat suis dicens, Fugite ô miseri, fugite malum hoc, ne mecum pariter perimamini. Illis quoque non bibentibus, sed festinantibus abire, ille protinus excæcatus, ascẽsóque equo in tertio ab hoc loco stadio cecidit, & mortuus est. Posthæc Leudoualdus episcopus epistolas per omnes sacerdotes direxit, & accepto consilio ecclesias Rothomagenses clausit, vt in his populus solennia diuina non spectaret, donec indagatione communi reperiretur huius auctor sceleris. Sed & aliquos adprehendit, quibus supplicio subditis, veritatem extorsit, qualiter per consilium Fredegundis hæc acta fuerant: sed ea defensante, vlcisci non potuit: ferebant etiam ad ipsum percussores venisse, pro eo quòd hęc inquirere sagaciter destinaret: sed custodia vallato suorum, nihil ei nocere potuerunt. Itaque cum hæc ad Guntchramnum regem per-

lata fuissent, & crimen super mulierem iaceretur, misit tres episcopos ad filium qui esse dicitur Chilperici, quem superius Chlotharium scripsimus vocitatum, id est Arthemium Senonicum, Veranum Cabillonensem, & Agrecium Tricassinum, vt scilicet cum his qui paruulum nutriebant, perquirerent huius sceleris personam, & in conspectu eius exhiberent. Quod cum sacerdotes locuti fuissent, responderunt seniores, Nobis prorsus hæc facta displicent, & magis ac magis ea cupimus vlcisci. nam non potest fieri vt si quis inter nos culpabilis inuenitur, in conspectum regis vestri deducatur, cum nos possimus nostrorũ facinora regali sanctione comprimere. Tunc sacerdotes dixerunt, Noueritis enim, quia si persona quæ hæc perpetrauit, in medio posita non fuerit, rex noster cum exercitu huc veniens, omnem hanc regionem gladio incendióque vastabit: quia manifestum est hanc interfecisse gladio episcopum, qui maleficiis Francum iussit interfici: & his dictis discesserunt, nullum rationabile responsum accipiẽtes, obtestantes omnino vt nunquam in ecclesia illa Melantius qui prius in loco Prætextati subrogatus fuerat, sacerdotis fungeretur officio.

32 MVLTA enim hoc tempore mala gesta sunt. nam Domnola relicta quondam Burgolini, quę fuit filia Victorij Redonensis episcopi, quam Nectarius matrimonio copulauerat,

intentionem de vineis cum Boboleno referendario Fredegundis habebat. Audiens eam in has vineas aduenisse, misit nuncios obtestantes, ne ingredi penitus in hanc possessionem præsumeret. Quod illa despiciens, & res patris sui fuisse proclamans, ingressa est. Tunc ille commota seditione, super eam cum armatis viris inruit. Qua interfecta, vineas vindemiauit, résque diripuit: & tam viros quàm mulieres qui cum ea erant, interfecit gladio, nec remásit ex his nisi qui fuga labi potuit.

33 EXTITIT autem in his diebus apud vrbem Parisiacam mulier quę diceret incolis, Fugite ab vrbe, & scitote eam incendio concremandam. Quæ cùm à multis inrideretur, quòd hæc aut sortium præsagio diceret, aut vana aliqua somniasset, aut certe dęmonij meridiani hæc instinctu proferret, respondit, Nequaquam est ita vt dicitis. nam in veritate loquor, quia vidi per somnium à basilica sancti Vincentij venientem virum inluminatum, tenentem manu cereum, & domos negociantum ex ordine succendentem. Denique post tertiam noctem, quòd hæc mulier est effata, inchoante crepusculo, quidam è ciuibus accenso lumine, in promptuariũ est ingressus: adsumptóque eo ac cæteris quæ necessaria erant, abscessit, lumine secus cupellam olei derelicto. Erat enim domus hæc prima secus portam quæ ad medium diem pan-

dit egressum. Ex quo lumine adprehensa domus incendio concrematur, de qua & aliæ adprehendi cœperunt. Tunc diruente igne super vinctos carceris, adparuit eis beatus Germanus, & cominuens trabem atque catenas, quibus vincti tenebantur, reserato carceris ostio, vinctos abire permisit incolumes. Illi vero egressi se ad basilicam sancti Vincentij, in qua sepulchrum habetur beati antistitis contulerunt. Igitur cum per totam ciuitatem huc atque illuc flante vento flamma ferretur, totísque viribus regnaret incendium, adpropinquare ad aliam portã cœpit, in qua beati Martini oratoriũ habebatur: quod ob hoc aliquando factum fuerat, eo quòd isti lepram maculosi hominis osculo depulisset. Vir autem qui eum intextis virgultis in sublime construxerat, confisus in domino, nec de beati Martini virtute diffisus, se résque suas intra eius parietes ambiuit, dicens, Credo enim & fides mea est, quòd repellat ab hoc loco incẽdium, qui sæpius incendiis imperauit: & in hoc loco leprosi hominis cutem osculo medente purgauit. Adpropinquante enim illuc incendio, ferebantur validi globi flammarum qui percutientes parietem oratorij, protinus tepescebant. Clamabat autem populus viro ac mulieri, Fugite ô miseri vt euadere possitis: ecce iam ignium pondus super vos diruit: ecce fauillæ incendij cum carbonibus,

tanquam validus imber ad vos vſque diſtenditur: egredimini ab oratorio, ne cum eodem incendio concrememini. At illi orationem fundentes, nunquam ab his vocibus mouebantur. Sed nec mulier ſe vnquam à feneſtra per quam interdum flammæ ingrediebantur, amouit, quę erat ſpe firmiſſima de virtute beati antiſtitis præmunita. Tantáque fuit virtus beati pontificis, vt non ſolum hoc oratorium cum alumni proprij domo ſaluaret, verumetiam nec aliis domibus quę in circuitu erant, nocere flammis dominantibus permiſiſſet: ibíque cecidit incendium, quod ab vna parte pontis cœperat deſæuire. Ab alia verò parte tam valide cuncta conflagrauit, vt amnis finem imponeret. veruntamen eccleſiæ cum domibus ſuis non ſunt aduſtæ. aiebant enim hanc vrbem quaſi conſecratam fuiſſe antiquitus, vt non ibi incendium præualeret, non ſerpens, non glis adparuiſſet. Nuper autem cum cuniculus põtis emundaretur, & cœnum de quo repletũ fuerar, auferretur, ſerpentem, glirémq; æreum repererũt. Quibus ablatis, & glires ibi deinceps extra numerũ, & ſerpentes adparuerũt, & poſtea incẽdia perferre cœpit.

34 ET quia princeps tenebrarum mille habet artes nocendi, quid de reclauſis ac deo deuotis nuper geſtum fuerit, pandam. Vennocus Britto preſbyterij honore præditus, cuius in alio libro meminimus, tantæ ſe abſtinentiæ

dedicauit,vt indumento de pellibus tantum vteretur,cibum de herbis agrestibus incoctis sumeret: vini verò tantum vas ad os poneret, quod magis putaretur libare osculo quàm haurire. Sed cùm eidem deuotorum largitas frequenter exhiberet vasa hoc plena liquore,didicit quod peius est,extra modum haurire,& intantum dissolui potione,vt plerũque ebrius cerneretur: vnde factum est, vt inualescente temulentia, tempore procedente à dæmonio correptus, per energiam vexaretur,intantum vt accepto cultro, vel quodcunque genus teli,vel lapidem, aut fustem potuisset adripere, post homines insano furore discurreret:vnde necessitas exegit, vt catenis vinctus, custodiretur in cellula.in hac quoque dánatione per duorum annorum spacia debacchãs,spiritum exhalauit. Alius quoque Anatolius Burdegalensis, puer vt ferunt annorum duodecim, cùm esset famulus cuiusdam negociatoris, petiit sibi ad reclusionem licentiam tribui. Sed resistente diu domino, putãs eum in hoc tẽpore, atque implere non posse in hac ætate quod nitebatur adpetere, tandem victus precibus famuli facultatem tribuit,vt id quod flagitabat impleret. Erat autem ibi crypta ab antiquis transuoluto elegantíque opere exposita,in cuius angulo erat cellula parua de quadratis lapidibus clausa, in quã vix vnus stans homo recipi posset.In hanc cellulam puer in-

greditur : in hac per octo aut eo amplius annos commoratus, tenui cibo potúque contentus, vigiliis orationibúsque vacabat. Post hæc pauorem validum perpessus, clamare cœpit, intrinsecus se torqueri. Vnde factum est, vt adiuuante eum, vt credo, diabolicę partis militia, amotis quadris quibus conclusus tenebatur, elideret parietem in terram, conlidens palmas, & clamãs se à sanctis dei peruri. Cúmque diutissime in hac insania teneretur, & sancti Martini crebrius confiteretur nomen, ac diceret se potius ab eo quàm à sanctis aliis cruciari, Turonos adducitur. Sed malus spiritus, credo, ob virtutem atque magnitudinem sancti compressus, nequaquam hominem mutilauit. Nam in loco ipso per anni curriculum degens, cùm nihil mali pateretur, regressus est : sed rursus quibus caruerat, incurrit.

35 LEGATI de Hispaniis ad regem Guntchramnum venerunt cum multis muneribus pacem petentes, sed nihil certi accipiunt in responsis. nam anno præterito cùm exercitus Septimaniam debellasset, naues quæ de Galliis in Galliciam abierant, ex iussu Leuuieldi regis vastatæ sunt, res ablatæ, homines cæsi atque interfecti, nõnulli captiui abducti sunt. Ex quibus pauci quodammodo scaphis erepti, patriæ quæ acta fuerant nunciauerunt.

36 IGITVR apud Childebertum regem Magnoualdus causis occultis ex iussu regis

interficitur hoc modo: Stante intra Metensis vrbis palatium rege,&ludũ ſpectante,qualiter animal caterua canum circundatum fatigabatur,Magnoualdus arceſſitur. Qui veniens & neſciens quæ agenda erant, cum reliquis diſſolutus riſu, proſpicere pecudem cœpit. At is cui iuſſum fuerat, cùm videret eum ſpectaculo intentum, librata ſecuri, caput eius inliſit. Qui cecidit & mortuus eſt, ac per feneſtram domus proiectus, à ſuis ſepultus eſt: réſque eius protinus direptæ, & ærario publico quantum repertum eſt,ſunt inlatæ. Autumabant tamen quidam, eo quòd poſt mortem fratris diuerſis plagis coniugem adfectam interfeciſſet, & vxorem fratris adſciſſet toro, extitiſſe cauſam qua interimeretur.

37 POST hæc Childeberto regi filius natus eſt, qui à Magnerico Treuerorum epiſcopo de ſacro fonte ſuſceptus,Theodobertus eſt vocitatus: de quo tantum gaudium Guntchramnus rex habuit, vt ſtatim legatos dirigens, multa ei munera tranſmitteret, dicens, Per hunc enim deus erigere Francorum regnum propria maieſtatis ſuæ pietate dignabitur, ſi huic pater,aut ipſe vixerit patri.

38 ANNO denique vndecimo regni Childeberti regis, legati iterũ de Hiſpaniis venerunt,pacem petentes: ſed nihil certi obtinẽtes,regreſſi ſunt. Richaredus autẽ filius Leu-

uieldi vſque Narbonam venit,& intra terminum Galliarum prędas egit,& clam regreſſus eſt.

39 EO anno multi epiſcoporum obierunt. Badegiſilus verò Cœnománorum epiſcopus, vir valde ſæuus in populo, auferens ſiue diripiens iniuſtè res diuerſorum: ad cuius animũ acerbum atque immitem coniunx acceſſerat ſęuior, quæ illum in committendis ſceleribus, nequiſſimis conſilii ſtimulis perurgebat. Nec præteribat dies aut momentum vllum, in quo non aut in ſpoliis ciuium, aut in diuerſis altercationibus graſſaretur. Quotidie autem cum iudicibus cauſas diſcutere, militias ſeculares exercere, ſæuire in alios, alios cædibus agere non ceſſabat, manibus etiam propriis verberare progrediebatur multos, ac dicere, Num ideo quia clericus factus ſum, vltor iniuriarũ mearum non ero? Sed quid dicam de cæteris, cùm nec ipſis quoque germanis parceret, ſed ipſos magis expoliaret. Cum quo nunquã iuſtitiam de rebus paternis maternísve adſequi potuerunt. Quinto autem anno epiſcopatus ſui expleto, cùm iam ſextum ingrediés, epulum ciuibus cum immenſa lætitia præparaſſet, à febre correptus annum quem cœperat protinus morte imminente finiuit. In cuius locum Bertchramnus Pariſiacus archidiaconus ſubrogatus eſt. Qui multas altercationes cum relicta illius defuncti habuiſſe pro-

batur, eo quòd res quæ tempore Badegisili episcopi ecclesiæ datæ fuerant, tanquam proprias retinebat, dicens, Militia hæc fuit viri mei: & licet inuita, tamen cuncta restituit. erat enim ineffabili malitia. nam sępius viris omnia pudenda cum ipsis ventris pellibus incidit: fœminis secretiora corporis loca laminis candentibus perussit: sed & multa alia iniquè gessit, quæ tacere melius putaui. Obiit & Sabaudus Arelatensis episcopus, in cuius locum Licerius regis Guntchramni referendarius est adscitus. Grauis tunc prouinciam ipsam lues depopulata est. Obiit & Euantius Viennensis episcopus, in cuius sedem Virus presbyter de senatoribus rege eligēte substituitur. Multique eo anno sacerdotum ex hoc mundo migrauerunt: quod præterire volui, eo quòd vnusquisque in vrbe sua sui reliquerit monimenta.

40 FVIT autem & in vrbe Turonica Pelagius quidam, in omni malitia exercitatus, nullum iudicem metuens, pro eo quòd iumentorum fiscalium custodes sub eius potestate consisterent. Ob hoc furta superuenta, peruasiones, cædes, diuersáque scelera tam in fluminibus quàm in terris agere nō cessabat. nam plerunque arcessitum & minacibus lenibúsque verbis, vt ab hac malitia desisteret, prohibere volui, sed magis odia quàm aliquem fructum iustitiæ ab eo recepi, iuxta illud Salomoniacq;

" sapientiæ prouerbium, Argue stultũ, adiiciet
" odire te. Nam tantum in me odiũ miser habebat, vt sæpius spoliatis cæsisq; hominibus sanctę ecclesiæ, exanimes reliquerit, causas qualiter ecclesiæ vel basilicæ sancti Martini damna intenderet, inquirẽs. Vnde factum est, vt quadam vice venientes homines nostros, atque echinum in vasis deferentes, cæderet, proterere, ipsaque vasa caperet. Quod factum cùm comperissem, eum à communione suspendi, non quasi vltor iniuriæ meæ, sed vt facilius eũ ab hac insania redderem emendatum. At ille electis duodecim viris, vt hoc scel[9] peieraret, aduenit. Sed cùm ego nullũ vellem sacramẽtum suscipere, compulsus ab eo, vel à ciuibus nostris, amotis reliquis, ipsius tantũ iuramentum suscepi, iussiq; eum recipi in communionem. Erat autem eo tempore mensis primus. Adueniente autem mense quinto quo prata secari solent, pratum sanctimonialium, quod termino prati sui adhærebat, peruadit. In quo statim vt falcẽ misit, febre correptus, die tertia spiritum exhalauit. Deposuerat enim sibi sepulcrum in basilica sancti Martini vici Condatensis, quod detectum sui & effractum in frusta reperiunt. Sic postea in porticu ipsius basilicæ est sepultus: vasa quoque echini, quæ peierauerat, post obitum illius ab eius promptuario sunt delata. Manifestata est autem virtus beatę Mariæ, in cuius basilica miser sa-

cramentum protulit mendax.

41 CVM autem per totam terram ſonus ille percurreret, Prætextatum epiſcopum à Fredegunde fuiſſe interfectum, illa quoque quo facilius detergeretur à crimine, adprehenſum puerum cædi iuſſit vehementer, dicens, Tu hoc blaſphemium ſuper me intuliſti, vt Prætextatum vrbis Rothomagenſis epiſcopum gladio adpeteres: & tradidit eum nepoti ipſius ſacerdotis. Qui cùm eum in ſupplicio poſuiſſet, omnem rem euidenter aperuit, dixítque, A regina enim Fredegunde centum ſolidos accepi, vt hoc facerem: à Melantio verò epiſcopo, quinquaginta: & ab archidiacono ciuitatis, alios quinquaginta: inſuper & promiſſum habui, vt ingenuus fierem, ſicut & vxor mea. In hac voce illius, euaginato homo ille gladio, prædictum reum in fruſta concidit. Fredegundis verò Melantium quem prius epiſcopum poſuerat eccleſiæ inſtituit.

42 DVM à Fredegunde Beppolenus dux valde fatigaretur, nec iuxta perſonam ſuam ei honor debitus impenderetur, cernens ſe deſpici, ad Guntchramnum regem abiit. A quo accepta poteſtate ducatus ſuper ciuitates illas quæ ad Chlotharium Chilperici regis filium pertinebant, cum magna potentia pergit. ſed à Redonicis non eſt receptus. Andegauos verò veniens, multa mala ibidem

gessit,ita vt annonas,fœnum,vinum,& quicquid reperire potuisset in domibus ciuium ad quas accesserat, nec expectatis clauibus, disruptis ostiis deuastaret. Multósque de habitatoribus loci cædibus adfecit, protriuítque. Domigisilo quoque metum intulit, sed pacificatus est cum eo. Accedens autem ad vrbẽ, dum epularetur cum diuersis in tristega, subito effracto pulpito domus, vix semiuiuus euasit, multis debilitatis, in eisdem tamen malis perdurans quæ prius gesserat. Multa tunc & Fredegundis in regno filii sui de rebus eius euertit. Ipse quoque ad Redonicos rediens, & eos regi Guntchramno subdere cupiẽs, filium suum in hoc loco reliquit. Qui non multo intercedente tempore, inruentibus Redonicis interemptus est cum multis honoratis viris. Hoc anno multa signa adparuerunt. nam mẽse septimo arbores visæ sunt floruisse: sed & multæ quæ prius poma habuerant, noua dederunt. quæ vsque ad natalis dominici tempora in ipsis arboribus habitę sunt. Fulgor per cælum in modum serpentis cucurrisse visus est.

43 ANNO quoque duodecimo Childeberti regis, Nicetius Aruernus rector Massiliensis prouinciæ, & reliquarum vrbium quæ in illis partibus ad regnum regis ipsius pertinebant, est ordinatus. Antestius verò in Andeuagos à rege Guntchramno dirigitur, multis ibidem dam-

dānis adfligens eos qui in morte Domnolę vxoris Nectarij mixti fuerūt: résque Bebpoleni eo quòd fuerit huius caput sceleris, in fiscum redigens, Namnetas accessit: ac lacessire Nōnichium episcopum cœpit, dicens, Quia filius tuus in hoc facinore est admixtus, vt dignas pro commissis suis pœnas luat meritum exigit: sed puer conscientia accusanre territus, ad Chlotharium filium Chilperici aufugit. Antestius verò acceptis fideiussoribus ab episcopo, vt in præsentia regis adesset, Sanctonas venit. Sonus autem his diebus exierat, quòd Fredegundis occultos in Hispanias nuncios dirigeret, eosdémque à Palladio Sāctonicę vrbis episcopo clam susceptos, & inantea transmissos fuisse. Erant autem eo tempore dies quadragesimæ sanctæ, & episcopus in insulam maris, orationis causa secesserat. Secundum consuetudinem autem dum ad dominicę cœnę festa ad ecclesiam suá populo expectante rediret, ab Antestio ĩn via vallatur. Qui nec discussa rei veritate dicebat, Non ingredieris vrbem, sed exilio cōdemnaberis, quia suscepisti nuncios inimicæ domini nostri regis. At ille, Nescio, ait, quid loquaris: tamen quia dies sancti imminent, accedamus ad vrbem, decursísque solennitatum sanctarũ festis, postea quæcunque volueris obpone, rationem à me accipies: quia quod reputas nihil est. At ille, Nequaquam, inquit, sed nō adtin-

h

ges limina ecclesiæ tuæ, quia infidelis adparuisti domino nostro regi. Quid plura? tenetur in via episcopus, domus ecclesiæ describitur, résq; diripiuntur: ciues cum homine obtinere non queunt, vt saltem vel celebrata solénitate paschali discutiatur. Hísque supplicantibus, & illo renitente, tandem patefacit vulnus quod latebat in pectore. Si, inquit, domum quam intra territorij Biturici terminũ habere dignoscitur, meæ ditioni facta venditione subdiderit, quæ flagitatis facio: alioquin non effugies manus meas, nisi trudatur in exilium. Metuit negare episcopus, scripsit, subscripsitque ac tradidit agrum: & sic datis fideiussoribus de præsentia sua ante regẽ in ciuitatem ingredi permissus est. Transactis igitur diebus sanctis, ad regem pergit: adfuit & Antestius, sed nihil de his quę opponebat episcopo, potuit adprobare. Episcopus autem ad vrbem redire iubetur, & vsq; ad synodum futuram dilatatur, si forte aliqua de his quæ opponebantur, euidentius possint agnosci. Adfuit & Nõnichius episcopus, qui datis multis muneribus abscessit.

44 FREDEGVNDIS verò quasi ex nomine filij sui, legatos ad Guntchramnum regem dirigit, qui reserata petitione, accepto responso, Valedicentes abscedunt: sed nescio quibus causis paululum apud metatum suum remorati sunt. Manè autem facto, proceden-

te rege ad matutinos, ac preeunte cereo, visus est homo quasi ebrius in angulo oratorij dormitare, accinctus gladio, cuius hasta pariete sustentabatur: hoc viso rex exclamauit, dicés, Non esse simpliciter hominem sub hoc horrore noctis tali in loco quiescere. Oppressus autem, & loris reuinctus, interrogabatur quid sibi hæc vellent quæ ageret. Nec mora, supplicio subditus, dicit se à legatis qui aduenerant, emissum fuisse, vt rex deberet interfici. Denique adprehensi legati Fredegundis, nihil de his quæ interrogati sunt confitentur, dicentes, Nos nihil ad aliud missos, nisi vt legationé quam suggessimus deferremus. Tunc hominem illum diuersis plagis adfectum, & carceri mancipatum, legatos per diuersa loca exilio condemnari præcipit. Manifestissime enim patuit sub hoc dolo à Fredegũde fuisse directos, vt regem interficere deberent (quod misericordia domini non permisit) inter quos Baddo senior habebatur.

45 CVM autem legati de Hispaniis crebro ad regem Guntchramnũ venirent, & nullius pacis gratiam obtinere potuissent, sed magis inimicitia pullularet, rex Guntchramnus Albigensem vrbem nepoti suo Childeberto reddidit. Quod cernens Desiderius dux, qui maxime in eiusdé vrbis territorio meliora facultatis suæ condiderat, timens ne vltio expeteretur ab eo propter antiquã inimicitiamq;

aliquando in eadem ciuitate exercitum gloriosæ memoriæ Sygiberti regis grauiter adfecisset, cum Tetradia vxore sua, quam Eulalio tunc Aruerno comiti abstulerat, in termino Tholosano cum rebus omnibus transiens exercitum cõmouet, & contra Gothos abire disponit, diuisis prius, vt ferunt, rebus inter filios & coniugem. Adsumptóque secum Austrouualdo comite, Carcasonam petiit. Præparauerant enim se hoc audito vrbis illius ciues, quasi resistere volentes. audierãt autem de his prius. Denique inito bello fugere Gothi cœperunt, & Desiderius cum Austrouualdo à tergo cædere hostem. Illis quoque fugientibus, hic cum paucis ad vrbem accessit: lassati enim fuerant equi sociorum. Tunc ad portam vrbis accedens, vallatus à ciuibus qui intra muros erant, interfectus est cum his omnibus qui cum fuerant prosecuti: ita vt vix pauci exinde quodammodo euaderent, qui rem, vt gesta fuerat, nunciarent. Austrouualdus verò audiẽs Desiderium mortuum, de via regressus, ad regem perrexit, qui mox in eius locum dux statuitur.

46 POST hæc Leuuieldus rex Hispanorum ægrotare cœpit, sed, vt quidam adserunt, pœnitentiam pro errore hæretico agens, & obtestans ne huic hæresi quisquam reperiretur cõsentaneus, in legem catholicam transiit: ac per septem dies in fletu perdurãs, pro his quæ

contra deum iniquè molitus est, spiritum exhalauit: regnauítque Richaredus filius eius pro eo.

GREGORII TVRONICI HISTORIARVM

Liber Nonus.

1 AGITVR post mortem Leuuieldi Hispanorum regis, Richaredus filius eius fœdus iniit cũ Goisintha relicta patris sui, eámque vt matrem suscepit. Hęc enim erat mater Brunichildis reginæ, matris Childeberti iunioris. Richaredus verò de alia vxore erat filius Leuuieldi: denique cum nouerca habito consilio, legatos ad Guntchramnum regem, atque Childebertum dirigit, dicens, Pacem habete nobiscum, & ineamus fœdus, vt adiuti præsidio vestro, cùm necessitas popoścerit, simili nos cõditione intercedẽte charitate muniamus. Venientes verò legati qui ad Guntchramnum regem directi erant, apud Matascense oppidum iussi sunt residere: ibíque transmissis viris rex causas cognouit, sed recipere noluit verba eorũ: vnde talis postmodũ inter eos inimicitia pul-

lulauit,vt ad ciuitates Septimaniæ nullum de regno eius transire permitterẽt. Hi verò qui ad Childebertum regem venerunt, cum charitate recepti sunt, datísque muneribus accepta pace cum muneribus sunt regressi.

2 EO anno beatissima Radegundis ab hoc mundo migrauit. Quę magnum planctum in monasterio quod constituerat dereliquit. fuíque & ego præsens ad eam sepeliẽdam. Obiit autem mense sexto, tertiadecima die mensis, sepulta post triduum. Quæ autem ibi ipsa die virtutes adparuerunt, & qualiter fuerit funerata, in libro miraculorum plenius scribere studui.

3 INTEREA aduenit festiuitas sancti Marcelli, quæ apud vrbem Cabillonnensem mense septimo celebratur, & Guntchramnus rex adfuit, verum vbi peractis solennibus ad sacrosanctum altarium communicandi gratia accessisset, venit quidam quasi aliquid suggesturus. Qui dum properat contra regem, culter ei de manu delabitur. Adprehensóque repente, alium cultrum euaginatum in manu eius reperiunt. Nec mora, eductus à basilica sancta, vinctus & tormentis addictus, confitetur se emissum ad interficiendum regem, dicens, Sic enim tractauit qui me misit, quia cognouit rex multorum in se odia adgregata, & suspectus ne percutiatur, omnino se à suis vallari præcipit, nec reperi-

tur aditus qualiter ad eum cum gladiis posſit accedere, niſi in eccleſia in qua ſecurus & nihil metuens ſtare dignoſcitur, tranſuerberetur. Sed & his de quibus lócutus fuit adprehenſis, multis interemptis, hunc verberatum plagis, dimiſit viuum, quia nefas putauit, ſi is qui ab eccleſia eductus fuerat, truncaretur.

4 EO anno Childeberto regi alius filius natus eſt, quem Veranus Cabillonnenſis epiſcopus ſuſcipiens à lauacro, Theodorici nomen poſuit. Erat enim eo tempore ipſe pontifex magnis virtutibus præditus, ita vt plerunque infirmis ſignum crucis imponens, ſtatim ſanitati, tribuente domino, reſtauraret.

5 PRODIGIA quoque multa dehinc adparuerũt. Nam vaſa per domos diuerſorũ, ſignis neſcio quibus caraxata ſunt, quæ res nullo vnquam modo, aut eradi potuit, aut deleri. Incœptum eſt autem hoc prodigium ab vrbis Carnotenæ territorio: & veniens per Aurelianenſem vſque Burdegaléſem terminũ peracceſſit, nõ prætermittens vllam vrbem quę fuit in medio. In vineis verò menſe octauo tranſacta vindemia, palmites nouos cum vuis deformatis aſpeximus. In aliis arboribus frondes nouæ, & noua viſa ſunt poma. Radij à parte aquilonis adparuerunt. Adſerebant nõnulli vidiſſe ſe ſerpentes ex nube delapſos.

h iiij

Alij adfirmabãt villã cum casis & hominibus subitanea internecione euanuisse: & multa alia signa adparuerunt, quæ aut regis obitum adnũciare solent, aut regionis excidium. Vindemia eo anno tenuis, aquæ validæ, pluuię immensæ, flumina quoque granditer adaucta fuerunt.

6 FVIT eo anno in vrbe Turonica Desiderius nomine, qui se magnum quendam esse dicebat, adserens se multa posse facere signa. Nam & nuncios inter se atque Petrum Paulúmque apostolos discurrere iactitabat: ad quem quia præsens non eram, rusticitas populi multa cõfluxerat, deferentes secum cæcos & debiles, quos non sanctitate sanare, sed errore necromantici ingenij quærebat inludere. nam hos qui erant paralytici, aut alia impediti debilitate, iubebat validè extendi, vt quos virtutis diuinæ largitione dirigere non poterat, quasi per industriam restauraret. Denique adprehendebant pueri eius, manus hominum, alij verò pedes, tractósque diuersas in partes ita vt nerui putarẽtur abrumpi, cùm non sanarẽtur, dimittebantur exanimes. Vnde factum est, vt in hoc supplicio multi spiritum exhalarent: tantúmque miser elatus erat, vt minorem se beatum Martinum esse diceret, se verò apostolis coæquaret. Nec mirum, si hic similé se dicat apostolis, cùm ille auctor nequitiæ à quo ista procedunt, Christum se in

fine seculi fassurus sit. nam de hoc animaduersum est, vt superius diximus, errore necromanticę artis fuisse imbutum. Quia, vt adserunt qui eum viderunt, cum quisque de eo procul & abditè quicquā locutus fuisset mali, coram populo adstante improperabat dicens, Quia hoc & illud de me effatus est, quæ sanctitate mea erant indigna: & quo alio nisi nūciantibus dæmoniis id cognoscebat? Habebat autem cucullum ac tunicam de pilis caprarū: & in præsenti quidem abstinens erat à cibis & potu: clam autem cum in diuersorium venisset, ita infercibat in ore, vt minister non occurreret tantum poscenti porrigere. Sed detecta dolositate eius, & à nostris deprehensa, eiectus est extra vrbis terminum. Nec cognouimus deinceps quo abisset: dicebat tamen ciuē se esse Burdegalensem. nam & ante hos septē annos fuit & alius magnus valde seductor, qui multos decepit dolositate sua. Hic enim colobio indutus erat, amictus desuper syndone, crucē ferēs, de qua depēdebant ampullulæ quas dicebat oleū sanctū habere. Aiebat enim se de Hispaniis aduētate, ac reliquias beatissimorū martyrū Vincentij leuitę, Felicísq; martyris exhibere. Sed cū iam vespere ad basilicā sancti Martini Turonos aduenisset, & nos cōuiuio resideremus, mandatū misit, dicens, Occurrāt reliquiis sanctis. Cui nos, quia hora iam prętererat, dixim⁹, Requiescāt beatę reliquię

ſuper altariũ,donec mane procedamus ad occurſum earũ:ſed hic primo diluculo cõſurgẽs, nec expectatis nobis,aduenit cũ cruce ſua, & in cellula noſtra adfuit.Stupefactus ego & admirãs leuitatẽ, interrogo quid hęc ſibi velint? Reſpõdit quaſi ſuperbus & inflata voce, Meliorẽ,inquit,occurſum nobis exhibere debueras. Sed hæc ego in aures Chilperici regis ingeram:ille autem vlciſcetur deſpectionẽ meã. Et ingreſſus in oratorium me poſtpoſito, ipſe capitellum vnum atq; alterum ac tertium dicit:ipſe orationem profert,& ipſe cõſummat, eleuatáque iterum cruce abiit.Erat enim ei & ſermo ruſticus,& ipſius linguę latitudo turpis atq; obſcœna: ſed nec de eo ſermo rationabilis procedebat:qui vſque Pariſios acceſſit.His enim diebus rogationes publicæ celebrabantur quæ ante ſanctũ dominicæ aſcenſionis diẽ agi ſolent. Factũ eſt autem vt procedente Ragnemodo pontifice cum populo ſuo, & loca ſancta circũeunte,vt & hic cum cruce ſua adueniens, inuſitatũ populis exhibens indumentum, adiunctiſq; publicanis ac ruſticis mulieribus & iſte chorũ ſuũ faceret, & quaſi cũ ſua multitudine loca ſancta circũire tentat. Hæc cernens epiſcopus,miſit archidiaconũ ſuũ dicens,Si reliquias ſanctorum exhibes,pone eas paululũ in baſilica,& nobiſcũ celebra dies ſanctos.decurſa autẽ ſolennitate, proficiſceris in viam tuã.At ille paruipẽdẽs quæ ab archidia-

cono dicebantur, cœpit episcopũ conuiciis ac maledictionib⁹ prosequi. Sacerdos verò intelligẽs eum seductorem, iussit eũ recludi in cellulam. Perscrutatísq; cunctis quæ habebat, inuenit cum eo sacculũ magnum plenũ de radicibus diuersarũ herbarũ : ibíq; & dẽtes talpæ, & ossa muriũ, & vngues atque adipes vrsinos: vidénsque hæc maleficia esse, cuncta iussit in flumen proiici. Ablatáq; ei cruce, iussit eũ à termino Parisiacæ vrbis excludi. Sed hic iterũ facta altera cruce, cœpit quæ gesserat exercere. Captúsq; ab archidiacono, & catenis vinctus, iussus est custodiri. His diebus Parisios aduenerã, & ad basilicã beati Iuliani martyris metatũ habebam. Nocte igitur insequenti erumpens miser iste de custodia, cum ipsis quibus erat nexus catenis ad antedictã basilicam sancti Iuliani properat: atque in pauimento in loco quo ego stare erã solitus, ruit, ac sopore vinóq; obpressus obdormiuit. Nos verò ignari facti, media surgentes nocte ad reddendas domino gratias, inuenimus eum dormientem: de quo tãtus pędor egrediebatur, vt omniũ cloacarũ atque secessuum fœtores fœtor ille deuicerit. sed nec nos prę hoc fœtore in basilicam ingredi potueramus. Accedens verò vnus clericorum, clausis naribus eum excitare nititur, nec potuit. ita enim erat miser madefactus vino. Tunc quatuor accedentes clerici, leuantes eũ inter manus, in vnum angulũ basilicæ proie-

cerunt:& exhibentes aquas abluto pauimento, resperso etiam herbulis odoratis, sic ingressi sumus explere cursum: nunquam tamé nobis psallentibus potuit excitari, donec dato terris die altius solis lampas ascéderet: dehinc excusatum reddidi sacerdoti. Conueniétibus autem episcopis apud vrbé Parisiacam, dum hæc in conuiuio narraremus, ipsum pro castigationis gratia adesse pręcipimus. Quo astáte eleuatis Amelius Beorretanę vrbis episcop⁹ oculis, cognoscit eum suum esse famulum, sibique per fugam dilapsum: & sic excusatum receptum reduxit in patriam. Multi enim sunt qui has seductiones exercentes populum rusticum in erroré ponere non desistunt: de quibus, vt opinor, & dominus in euangelio ait, Cósurgere in nouissimis temporibus pseudochristos, & pseudoprophetas, qui dantes signa & prodigia etiam electos in errorem inducant. De his ista sufficiát. nos potius ad propositum redeamus.

7 ENNODIVS cum ducatum vrbium Turonicæ atque Pictauæ ministraret, adhuc & vici Iuliensis atque Benarnæ vrbium principatum accipit. Sed euntibus comitibus Turonicæ atque Pictauæ vrbis ad regem Childebertum, obtinuerút, eum à se remoueri. Ille verò vbi se remotum de his sensit, ad ciuitates superius memoratas properat: sed dum in illis commoraretur, mandatú accepit vt se ab eis-

dem remoueret: & ſic accepto ocio, ad domũ ſuam reuerſus, priuati operis curam gerit. Vaſcones verò de montibus prorumpentes, in plana deſcendunt, vineas, agróſque depopulantes, domos tradentes incendio, nonnullos abducentes captiuos cum pecoribus, contra quos ſæpius Auſtroualdus dux proceſſit, ſed paruam vltionem exercuit ab eis. Gothi vero propter ſuperioris anni deuaſtationem quam in Septimania regis Guntchramni exercitus fecit, in Arelatẽſem prouinciam proruperũt, egerúntque prædas, & captiuos abduxerunt vſque ad decimum ab vrbe miliarium: vnum etiam caſtrum Vgernum nomine cum rebus atque habitatoribus deſolantes, nullo reſiſtẽte regreſſi ſunt.

8 GVNTCHRAMNVS verò Boſo cùm exoſus reginæ haberetur, cœpit per epiſcopos ac proceres diſcurrere, & veniam miſero precari quam ante deſpexerat. Nam cum rex Childebertus eſſet iunior, Brunichildem reginam ſæpe conuiciis atque improperiis laceſſibat: ſed & iniuriis quæ ei ab aduerſis inferebantur, fautor extiterat. Sed & rex ad vlciſcẽdam iniuriam genitricis, iuſſit eum perſequi atque interfici: ille verò cum ſe cerneret poſitum in diſcrimine, Viridunenſem eccleſiam petiit, per Agericum prorſus epiſcopum qui erat regis pater ex lauacro, veniam impetrare confidens. Tunc pontifex ad regem pro-

perat, deprecatúrque pro eo: cui rex cum negare nequiret quæ petebat, ait, Veniat coram nobis, & datis fideiussoribus in præsentia patrui mei, quicquid illius iudicium decreuerit, exequamur. Tũc adductus ad locũ vbi rex morabatur, nudatus armis, ac per manicas tẽtus, ab episcopo repræsentatur regi. Ad cuius prouolut⁹ pedes, ait, Peccaui tibi ac genitrici tuę, non obediendo præceptionibus vestris, sed agendo contra voluntatẽ vestrã atq; vtilitatem publicã: nunc autẽ rogo, vt indulgeatis malis meis quę cõtra vos gessi. Rex autem iussit eum eleuari à terra, & posuit in manu episcopi dicẽs, Sit penes te sancte sacerdos, donec in pręsentiã Guntchramni regis adueniat: & iussit eum discedere.

9 POST hæc Rauchingus coniunctus cum prioribus regni Chlotharij filij Chilperici, cõfingẽs se quasi tractaturũ de pace, vt inter terminũ vtriusq; regni nulla intẽtio aut direptio gereretur, consiliũ habuerũt, vt scilicet interfecto Childeberto rege, Rauchingus cũ Theodoberto seniore eius filio regnũ Cãpaniæ teneret. Vrsio verò ac Berthefredus iuniore filio nuper genito qui Theodoricus cognominatur, ad se suscepto, & excluso Guntchramno rege, reliquum regni teneret. Multa etiã cõtra Brunichildem reginam frementes, vt eam in contumeliã redigerent, sicut prius fecerant in viduitate sua. Rauchingus ergo summa elatus

potẽtia,& vt ita dicã,ad ipsi⁹ regalis sceptri se iactans gloriã peruenire,iter pręparat ad Childebertũ regẽ accedẽdi, vt consiliũ quod inierat posset explere. Sed pietas domini hęc verba in aures Guntchramni regis prius imposuit. Qui missis nunciis, clam ad Childebertũ regẽ omnes ei molitiones has in notitiã posuit,dicens, Accelera velociter,vt videamur à nobis: sunt enim causæ quæ agi debeant. At ille diligenter inquirens quæ ei nunciata fuerant,veràq; esse cognoscẽs,arcessiri Rauchingũ iussit. Qui cum adfuisset, priusquã eum rex suo iussisset adstare conspectui, datis literis & pueris destinatis cum euectione publica, qui res eius per loca singula deberent capere;iussit eum in cubiculum intromitti:locutúsque cum eo alia ex aliis,egredi iterũ de cubiculo iubet. Cúmq; egrederetur à duobus ostiariis pedibus adprehensus ruit in gradibus ostij,ita vt pars corporis eius esset intrinsecus,pars verò extrinsecus extenderetur. Tunc ij qui iussi ad hæc explenda parati erant,cum gladiis super eum ruunt: atque ita minutatim caput eius conliserunt,vt similo totum cerebro putaretur : statímque mortuus est. Tunc denudatus & per fenestrã eiectus, sepulturæ mandatus est. Erat autem leuis in moribus,vltra humanum genus cupiditati,ac facultatibus inhians alienis,& ex ipsis diuitiis valde superbus,intantum vt iam in ipso interit⁹ sui tẽpore Chlotharij regis filiũ se

fateretur. Multum tamen cum eo auri repertum est. Quo interfecto, protinus vnus puerorum eius cursu veloci euolans, nunciauit cõiugi eius quæ acta erant. Hæc verò per plateam Suessionicę ciuitatis compta, grandibus ornamentis ac gemmarum preciositatibus, & auri fulgore obtecta, ascenso equo, præcedentibus pueris aliísque sequentibus ferebatur: atque ad basilicam sancti Crispini Crispinianíq; properabat, quasi spectatura Missas: erat enim eo die passio martyrum beatorum. Sed videns nuncium per aliam plateam gressum retorquens, proiectis in terrã ornamentis in basilicam sancti Medardi antistitis confugit, ibi se tutari confessoris præsidio putans. Pueri verò qui missi à rege fuerant, ad requirendas res eius, tanta in thesauris illius reperiunt, quanta nec in ipso ærarij publici regesto poterant inueniri, quod totum regis conspectibus præsentarant. nam eo die quo hic interfectus est, erant cum rege multi Turonorum atque Pictauorũ, de quibus tale fuit consilium, vt si malum hoc perficere potuissent, his subditis supplicio dicerent quia ex vobis fuit qui regẽ nostrum interemit: eísque diuersis suppliciis trucidatis, vltores se mortis regię esse iactarent. Sed deus omnipotens consilia eorum quia iniqua erant, dissipauit, impleuítque illud quod scriptum est, Quia foueam quã fratri parabis, incides in eam. In locum tamen

Rauchingi

Rauchingi Magnoualdus dirigitur dux. iam enim Vrsio atq; Bertefredus certi ꝙ Rauching⁹ quę cōlocuti fuerāt, possit explere, collecto exercitu veniebant. Sed audientes, quòd scilicet tali fuisset adfectus interitu, adaucta adhuc secum multitudine hominum quæ ad eos pertinere videbatur, intra castrum Vabrense, quod villæ Vrsionis propinquū erat, cū rebus omnibus se muniunt cōscij consilij sui, tractātes vt si rex Childebertus aliquid cōtra eos agere voluisset, virtute se ab ei⁹ exercitu defensarēt. caput enim horū & causa malorū Vrsio erat. Sed Brunichildis regina mandata misit Berthefredo, dicēs, Disiūgere ab homine inimico, & habebis vitam: alioquin cum eodem interibis. filiam enim eius ex lauacro regina susceperat, & ob hoc misericordiam de eo habere voluit. Qui ait, Nisi morte diuellar ab eo, nunquam à me relinquetur.

10 DVM hæc agerētur, iterum misit Guntchramnus rex ad nepotem suū Childebertum dicens, Moræ omnes abscedant, & veni vt te videam. est enim certæ necessitatis causa, tam pro vitæ nostræ cōmodo, quàm pro vtilitatib⁹ publicis, vt videamur à nobis. Hæc ille audiēs, adsumpta matre cum sorore & coniuge, ad occursum patrui destinat. Adfuit autem & Magnericus episcop⁹ Treuericæ vrbis. Venit etiā Guntchramnus Boso, quē Agericus Viridunēsis episcopus sua in fide susceperat: sed pōtifex

i

ille qui pro eo fidem fecerat, non adfuit, quia cōuenerat vt abſq; vllius defenſione regi præſentaretur, ſcilicet vt ſi ipſe decerneret eū mori debere, non excuſaretur à ſacerdote: ſin autem ille vitā concederet, liber abiret. Sed coniūctis regibus pro diuerſis falſitatibus culpabilis iudicatur: iuſſum eſt vt interficeretur. Quod cum ille comperiſſet, ad manſionē Magnerici epiſcopi cōuolauit, & clauſis oſtiis, ſegregatis ab eo clericis ac famulis, ait, Scio te beatiſſime ſacerdos magnum cum regibus honorem habere, & nunc ad te confugio vt euadam: ecce percuſſores ad oſtium: vnde manifeſte ſcias, quòd ſi à te non eruor, interfecto te, egrediar foras, & moriar. Manifeſtiſſime enim noueris, quia aut mors vna nos occupat, aut par vita defenſat. O ſancte ſacerdos, ſcio enim te patrem cōmunem cum rege eſſe filio eius, & noui quoniā quæcunque petieris ab eo, obtinebis: nec negare omnino poterit ſanctitati tuæ quæcunq; popoſceris: ideóque aut imperti re veniā, aut moriamur ſimul. Hæc autē euaginato aiebat gladio. Turbatus audito epiſcopus, ait, Et quid faciā, ſi hic à te teneor: dimitte me, vt eā, & deprecer miſericordiā regis, & fortaſſis miſerebitur tui. Et ille nequaquā, ſed trāſmitte abbates & creditos tuos, vt hæc quæ loquor exponāt. Veruntamen non hæc regi vt erant, nunciata ſunt: ſed dixerunt quòd hic ab epiſcopo defenſaretur, vnde factū eſt vt com-

motus rex diceret, Si episcopus exinde egredi noluerit, pariter cum illo auctore perfidiæ pereat. Hæc audiés episcopus, direxit nũcios ad regẽ. Qui cũ ista narrassent, ait rex Guntchramnus, Iniicite ignẽ in domũ, & si exire nequiuerit episcopus pariter cõcremẽtur. Hęc audientes clerici, effracto vi ostio, sacerdotẽ eiiciũt foras. Tunc miserrimus cùm videret se flãmis validis ab vtraq; parte vallari, accinctꝰ gladio accedit ad ostiũ: verum vbi primum limẽ domus egrediens gressum foris fixit, statim vnus è populo eiecta lãcea, frontẽ eius inlisit. At ille hoc ictu turbatus, quasi amens, gladiũ eiicere tentãs, ab adstantibus ita lancearũ multitudine sauciatur, vt defixis in lateribus eius spiculis & sustẽtantibus hastilibus ad terram ruere non posset. Interfecti sunt & pauci qui cum eo erant, expositíque in campo simul. Pro quibus vix obtẽtum fuit cum principibus, vt terræ conderẽtur. Fuit autem hic in actu leuis, auaritiæ inhians, rerum alienarum vltra modum cupidus, omnibus iurás, & nulli promissa adimplens. Vxor autem eius cum filiis exilio data est, résque illius fisco conlatæ sunt. Multitudo autem auri argentíque ac diuersarum specierum in eius regestis reperta est. Sed & quæ sub terra absconderat stimulante conscientia iniquitatis suæ, non latuerunt. ariolis ac sortibus sæpius vtebatur, ex quibus futura cognoscere cupiens, remansit inlusus.

11 REX verò Guntchramnus cũ nepote ſuo ac reginis, pacem firmauit, datis ſibi inuicem muneribus, ac ſtabilitis cauſis publicis, epulati ſunt pariter. Laudabat enim dominũ Guntchramnus rex dicens, Refero tibi maximas gratias omnipotens deus, qui mihi præſtitiſti vt videre merear filios de filio meo Childeberto: vnde non me puto vſquequaque à tua maieſtate relictum, qui mihi hæc præſtitiſti vt videam filios filij mei. Tunc Dynamium & Lupum ducem redditos rex Childebertus recepit, cadurcum Brunichildis reginæ refudit. Et ſic cum pace & gaudio iterum atq; iterum deo gratias agentes, conſcriptis pactionibus, ſe remunerantes & oſculantes, regreſſus eſt vnuſquiſque ad ciuitatem ſuam.

12 CHILDEBERTVS verò rex, collecto exercitu ad locũ dirigi iubet, in quo Vrſio ac Bertefredus incluſi morabantur. Erat enim villa in pago Vabrenſi, cui imminebat mons arduus. In huius cacumine baſilicã in honore ſancti ac beatiſſimi Martini conſtruxit. ferebant enim ibi caſtrum antiquitus fuiſſe: ſed nunc non cura, ſed natura tantum munitum erat. In hac ergo baſilica cum rebus atque vxoribus & familia ſe ante dicti concluſerant. Commoto ergo exercitu, ſicut diximus, Childebertus rex illuc dirigi iubet. Veruntamen commoti homines, antequam ad eos accederent, vbicunque aut villas, aut res eorum repe-

rire potuerunt, omnia incendio ac prædæ tradiderunt. Accedentes autem ad hunc locum ad montem proripiunt, & basilicam cum armis vallant. Habebant autem quasi ducem tũc Godegisilum Lupi ducis generum. Cúmque eos extrahere de basilica nõ valerent, ignẽ adplicare nituntur. Quod cernens Vrsiò, accinctus gladio, foras egressus est. Tantáq; cæde hos qui adsidebant mactauit, vt quotcũque in eius contemplationem aduenissent, nullus viuens remanere posset. Ibi & Trudulfus palatij regalis comes cecidit, & multi de hoc exercitu prostrati sunt. Cúmque iam nullus de cæde Vrsionis cerneretur, percussus à quodã in femore, debilitatus ad terram ruit, & sic inruentibus aliis vitã finiuit. Quod cernens Godegisil⁹, clamare cœpit ac dicere, Fiat nũc pax, ecce maximus inimicus dominorum nostrorũ ruit. hic verò Bertefredus vitã habeat. Hæc eo dicente, cum omnis populus ad direptionẽ rerum quæ in basilica adunatæ fuerãt, inhiaret, Bertefredus ascenso equo ad Viridunẽsem vrbẽ dirigit: ibíq; in oratorio quod in domo ecclesiastica erat, se tutari putãs, præsertim cum & ipse põtifex Ageric⁹ in hac domo resideret. Sed cũ Childeberto regi nũciatum fuisset, effugisse scilicet Bertefredũ, perculsus cordis dolore ait, Si hic mortẽ euaserit, nõ euadet Godegisilus man⁹ meas. Nesciebat tamẽ rex, eũ in domum ecclesię ingressum fuisse, sed quasi in re-

gioné aliam confugiſſe. Tunc timẽs Godegiſilus cõmoto iterũ exercitu, domũ eccleſiæ armatis vallat. Sed cũ eũ põtifex reddere nequiret, ſed defenſare conaretur, aſcendentes ſupra tectũ, eum ab ipſis tegulis ac maceriis, quibus oratorium opertũ erat, inlidentes, interfecerunt: ibíq; cum tribus famulis mortuus eſt. Multũ ex hoc epiſcopus dolens, quod eum nõ ſolum defenſare non potuit, verum etiã locũ in quo orare cõſueuerat, & in quo ſanctorum pignera adgregata fuerant, ſanguine humano pollui vidit. Miſit autem Childebertus rex cũ muneribus, vt à mœrore reuocaretur: ſed noluit cõſolari. Multi autem his diebus pertimeſcentes regem, in alias regiones abſceſſerunt. Nonnulli etiã à primatu ducatus remoti ſunt, in quorum ordinem alij ſucceſſerunt.

GVNTCHAMNVS verò Baddonem quem pro crimine maieſtatis ſuperius vinctũ
13 diximus, in præſentiam ſuam venire iuſſit, & trãſmittens vſq; Pariſios, ait, Si eum cũ idoneis hominibus Fredegundis ab hac actione qua impetitur, immunem fecerit, abſcedat liber, & quo voluerit eat. Sed veniẽs Pariſios, nullus de parte memoratæ mulieris adfuit, qui eum idoneum reddere poſſet. Tunc vinctus & catenis oneratus ſub ardua cuſtodia, ad vrbẽ Cabillonẽſem reductus eſt. Sed poſtea intercurrentibus nunciis, & præſertim Leudoualdo Baiocaſſino pontifice dimiſſus, ad propria re-

diit. Grauiter tunc morbus dysentericus apud Metensem sæuiebat vrbem. His diebus nos dũ ad occursum regis properaremus, Vuiliulfum ciuem Pictauum, plenum febre, hoc morbo laborantem, in via offendimus, id est ad Remensem vrbem de qua profectus valde exinanitus cum ad vrbem Parisiacam cum filio vxoris suę venisset, apud villã Rigoialensem facto testamento defunctus est: puer verò qui & ipse ab hoc lãgore tenebatur obiit: & sic pariter in vrbis Pictauę delati terminũ, tumulati sunt. Vxor quoq; ipsius Vuiliulfi tertio copulatur viro, filio scilicet Beppolini ducis: qui & ipse duas iã, vt celebre fertur, vxores viuas reliquerat. erat enim leuis atq; luxuriosus, & dũ nimio ardore fornicationis arctaretur, ac relicta coniuge cũ famulabus accubaret, exhorrens legitimũ connubiũ, aliud expetebat: sic & secundæ fecit, & huic cui tertio copulatus est, ignorans quòd corruptio incorruptionem non possidebit.

14 POST hæc cum Egidius Remensis vrbis episcopus, de illo crimine maiestatis quo superius memorati perempti sunt, suspectus haberetur, cum magnis muneribus ad Childebertum accedens, veniam deprecatur: prius tamen sacramenta suscipiens, in basilica sancti Remigij, ne aliquid mali in itinere pateretur: susceptúsq; à rege cum pace discessit. Pacẽ etiam cũ Lupo duce obtinuit, quem instinctu eius de Campanię ducatu supra memorauim⁹,

fuiſſe depulſum. Vnde rex Gũtchramnus valde in amaritudinem excitatus eſt, eo ꝙ ei promiſerit Lupus, nunquã ſe cum eodem pacẽ facturum, quia fuiſſet regis cognitus inimicus.

15 IGITVR eo tempore in Hiſpania Richaredus rex cõpunctus miſeratione diuina, conuocatis epiſcopis religionis ſuæ ait, Cur inter vos & ſacerdotes illos qui ſe catholicos dicũt, iugiter ſcandalum propagatur: & cum illi per fidem ſuam ſigna multa oſtendant, vos nihil tale agere poteſtis? qua de re conuenite quæſo ſimul, & diſcuſſis vtriuſque partis credulitatibus, quæ vera ſunt cognoſcamus: & tunc aut accepta illi à vobis ratione ea credant quæ dicitis, aut certe vos ab illis veritatẽ agnoſcẽtes, quæ prædicauerint vos credatis. Quod cũ factum fuiſſet, congregatis vtriuſque partis epiſcopis, propoſuerunt hæretici illa quæ ſæpius ab ipſis dicta iam ſcripſimus: ſimiliter reſponderunt epiſcopi noſtræ religionis ea de quibus hæreticorũ partem plerunq; victam libris ſuperioribus demonſtrauimus: & præſertim cùm rex diceret, quòd nullũ ſignũ ſanitatis ſuper infirmos ab hæreticorũ oſtenderetur epiſcopis, ac in memoria replicaret qualiter tẽpore genitoris ſui, epiſcopus qui ſe iactabat per fidẽ non rectã cæcis reſtituere lumẽ, tacto cæco & cęcitati perpetuę dãnato diſceſſiſſet cõfuſus, quod nos in libro miraculorũ plenius declarauimus: vocauit ad ſe ſeorſum ſacerdotes dei,

quibus perſcrutatis, cognouit vnũ deum ſub diſtinctione coli perſonarum trium, id eſt patris & filij & ſpiritus ſancti: nec minoré filium patre ſpiritúque ſancto, neque ſpiritum ſanctum minoré patre vel filio, ſed in vna æqualitate atque omnipotentia hanc trinitatem verum deum fateri. Tunc intelligens veritatem Richaredus, poſtpoſita altercatione, ſe catholicæ legi ſubdidit, & accepto ſignaculo beatæ crucis cum chriſmatis vnctione, credidit Ieſum Chriſtum filium dei æqualem patri cum ſpiritu ſancto regnãtem in ſecula ſeculorum, Amen. Deinde nuncios mittit ad prouinciam Narbonenſem, quibus narrantibus ea quę ille geſſerat, ſimili credulitate populus ille cõnecteretur. Erat enim tunc temporis Arrianæ ſectæ epiſcopus Athalocus, qui ita per propoſitiones vanas ac interpretationes falſas ſcripturarũ, eccleſias dei conturbabat, vt putaretur quòd ipſe eſſet Arrius, quem proieciſſe in ſeceſſum exta hiſtriographus narrauit Euſebius. Sed cùm hæc populo ſectæ ſuæ credere non fineret, & ad conſentiendum ei paucõrum faueret adulatio, commotus felle, ingreſſus in cellulam ſuam inclinato ſuper lectulum capite, nequam ſpiritum exhalauit. Sícq; hæreticorum populus, in ipſa conſiſtens prouincia, inſeparabilem trinitatem confeſſus, ab errore diſceſſit.

16 POST hæc Richaredus legationem ad

Guntchramnum atque ad Childebertum direxit pacis gratia, vt scilicet sicut in fide se adserebat vnum, ita & charitate se pręstaret vnitum. Sed à Guntchramno rege repulsi sunt dicente, Qualem mihi fidem promittere possunt, aut quemadmodum à me credi debent, qui neptem meam Ingũdem in captiuitatem tradiderunt, & per eorum insidias & vir eius interfectus est, & ipsa in peregrinatione defuncta? Non recipio ergo legationem Richaredi, donec me deus vlcisci iubeat de his inimicis. Hæc legati audientes, ad Childebertũ proficiscuntur, à quo & in pace excepti sunt, dicentes, Vult se domnus noster, frater tuus Richaredus de hoc crimine exuere quod ei imponitur, quasi in mortem sororis vestræ fuisset conscius. de quo, sacramento, si vultis, aut qualibet alia conditione idoneus reddi potest. Deinde datis gratiæ vestræ decem milibus solidorum, charitatem vestram habere desiderat, & vt ille vestro vtatur solatio, & vos eius vbi necesse fuerit, beneficiis potiamini. Hæc illis dicentibus, promiserunt Childebertus rex & mater eius pacem & charitatẽ cum ipso se integrè custodituros. Acceptísque ac datis muneribus, addiderunt legati, Iussit etiã dominus noster ponere verbum in auribus vestris de filia siue sorore vestra Chlodosinda, vt ei tradatur in matrimonium, quo facilius pax quæ inter vos promittitur, confirmetur. Qui

dixerunt, Promiſſio noſtra ex hoc habilis dabitur, ſed ſine patrui noſtri Guntchramni regis conſilio hæc facere non audemus: promiſſum enim habemus de maioribus cauſis nihil ſine eius conſilio agere: accepto itaque reſponſo redierunt.

17 EO anno verno tempore pluuiæ validæ fuerunt, & cùm iam vel arbores vel vineę frōduiſſent, nix decidua cuncta operuit. Subſequenti quoque gelu, tam palmites vinearum, quàm reliqui oſtenſi fructus incenſi ſunt. Tātúſque rigor fuiſſe viſus eſt, vt etiam hirundines & alites quę de externis regionibus venerant, vi algoris extinguerētur. Illud etiam admirabile fuit, quòd vbi nūquam gelu nocuit, tunc omnia abſtulit: & eo vbi conſueuerat lædere, nōn acceſſit.

18 BRITANNI quoque inruentes in terminum Namneticum, prædas egerunt, peruadentes villas, & captiuos abducentes. Quod cum Guntchramno regi perlatum fuiſſet, iuſſit commoueri exercitum, dirigens illuc nuncium qui eis loqueretur vt componerēt cuncta quæ malè geſſerant, aut certè nouerint ſe gladio caſuros ab exercitu eius. At illi timentes, promittunt ſe omnia quæ malè geſſerant, emendare. His auditis, rex dirigit illuc legationem, id eſt Namatium Aurelianenſem, & Bertchramnum Cœnomannenſem epiſcopū, cum comitibus & aliis viris magnificis. Ad-

fuerunt etiam & de regno Chlotharij Chilperici regis filij viri magnifici: qui euntes in terminum Namneticum locuti sunt cum Vuarocho & Viditmaclo omnia quæ rex præceperat. At illi dixerunt, Scimus & nos ciuitates istas Chlotharii regis filiis redhiberi, & nos ipsis debere esse subiectos: tamen quæ contra rationem gessimus, cuncta componere non moramur: & datis fideiussoribus, atque subscriptis cautionibus, promiserunt se singula milia solidorum Guntchramno regi & Chlothario in compositionem daturos, promittentes nunquam terminum ciuitatum illarum vltra se adgressuros. His ita cōpositis, regressi sunt reliqui, & narrauerunt regi quæ gesserant. Namatius verò episcopus, dum receptis villis intra terminum Namneticæ vrbis, quas olim parentes eius perdiderant, ibidem moraretur, pusulæ malę ei tres oriuntur in capite. Ex hoc valde confectus tędio, dum ad ciuitatem suam reuerti cuperet, intra Andegauensis territorii terminum, spiritum exhalauit. Corpusculum eius ad vrbem suam delatū, in basilica sancti Aniani confessoris sepultum est: in cuius cathedram Austrinus Pastoris quondam filius subrogatur. Vuarocus verò oblitus sacramenti & cautionis suæ, omnia postposuit quæ promisit. Vineas Namneticorum abstulit, & vindemiam colligens, vinū in Veneticum transtulit. Et ex hoc iterum rex

Guntchramnus valde furens, exercitum commoueri iussit, sed quieuit.

19 BELLVM verò illud quod inter ciues Turonicos superius diximus, terminatum, in rediuiuam rursum insaniã surgit. Nam Sicharius cùm post interfectionem parẽtum Chramisindi, magnam cum eo amicitiam patrauisset, & intantum se charitate mutua diligerent, vt plerunque simul cibum caperent, ac in vno pariter strato recumberent, quadam die cœnam sub nocturno tempore præparat Chramisindus, inuitãs Sicharium ad epulum suum. Quo veniente, resident pariter ad conuiuium. cúmque Sicharius crapulatus à vino, multa iactaret in Chramisindum, ad extremũ dixisse fertur, Magnas mihi debes referre grates, ô dulcissime frater, eo quòd interfecerim parentes tuos, de quibus accepta compositione, aurum argentúmq; superabundant in domo tua: & nudus nunc esses & egens, nisi hęc te causa paululũ roborasset. Hæc ille audiens, amaro suscepit animo dicta Sicharii, dixítque in corde suo, Nisi vlciscar interitũ parentum meorum, amittere nomen viri debeo, & mulier infirma vocari. Et statim extinctis luminaribus, caput Sicharii sica diuidit. Qui paruulam in ipso vitæ termino vocem emittens, cecidit & mortuus est. Pueri verò qui cum eo venerant, dilabuntur. Chramisindus exanimum corpus nudatum vestimentis adpendit

in sępis stipite, ascensisque equis eius ad regẽ pergit, ingressúsque ecclesiam ad pedes prosternitur regis, dicens, Vitam peto, ô gloriose rex, eo quòd occiderim homines qui parentibus meis clam interfectis res omnes diripuerunt. Cúmque expositis per ordinem causis, regina Brunichildis grauiter accepisset, eo quòd in eius verbo Sicharius positus, taliter fuerat interfectus, frendere in eum cœpit. At ille cùm vidisset eam aduersam sibi, Vosagensem territorij Biturici pagum expetiit, in quo eius parentes degebant, eo ꝙ in regno Guntchramni regis haberetur: Tranquilla quoque coniunx Sicharij relictis filiis & rebus viri sui, in Turonico siue in Pictauo ad parentes suos Mauriopes vicum expetiit: ibíque & matrimonio copulata est. Obiit autẽ Sicharius quasi annorũ xx. Fuit autẽ in vita sua leuis, ebriosus, homicida, qui nõnullis per ebrietatẽ iniuriam intulit. Chramisindus verò iterũ ad regẽ abiit, iudicatúmq; est ei vt cõuinceret super se eum interfecisse. quod ita fecit. Sed quoniam, vt diximus, regina Brunichildis in verbo suo posuerat Sichariũ, ideo res huius cõfiscari pręcepit: sed in posterũ à Flauiano domestico redditæ sunt. sed & ad Aginnũ properãs, epistolam eius elicuit, vt à nullo contingeretur. Ipsi enim res eius à regina concessæ fuerant.

20 EO anno quoque xiij. regis Childebetti, cùm ad occursum eius vsque Metensem vr-

bem properassemus, iussi sumus ad Gũtchramnum regem in legationem accedere: quem apud vrbem Cabillonensem reperimus, dicẽtes, Salutem vberrimam mittit tibi gloriosissimus nepos tuus Childebertus, ô inclite rex, immensas referens gratias pietati tuæ, quòd à te iugiter commonetur, vt ea agat quæ & deo placeant, & tibi sint accepta, & populo congrua. De his verò quæ locuti simul fuistis, omnia implere promittit, nec quicquam se de pactionibus quæ inter vos conscriptæ sunt, inrũpere pollicetur. Et rex ad hæc ait, Non similiter ego gratias ago, quòd taliter inrumpitur quod mihi permissum est. Pars mea de vrbe Siluanectensi non redditur. Homines quos pro vtilitate mea, quia mihi infensi erant, migrare volui; non permiserunt: & quomodo dicetis, quòd nihil de pactionibus scriptis trãscendere vult dulcissimus nepos meus? Et nos adhæc, Nihil vult cõtra pactiones agere illas, sed omnia implere promittit, ita vt de præsenti si ad diuisionem Siluanectensem vis mittere, nec tardetur: statim enim recipies tuum. De hominibus verò quos dicis, nomina scripta tradẽtur, & omnia quæ promissa sunt implebuntur. Hæc nobis loquẽtibus, pactionem ipsam relegi rex coram adstantibus iubet.

Exemplar pactionis.

CVM in Christi nomine præcellentissimi domini Guntchrãnus & Childebertus reges,

& gloriosissima domina Brunichildis regina, Andelaum charitatis studio conuenissent, vt omnia quæ vndecunque inter ipsos scandalũ poterant generare, pleniori consilio definirent: id inter eos mediantibus sacerdotibus atq; proceribus, deo medio, charitatis studio sedit, complacuit, atque conuenit, vt quandiu eos deus omnipotẽs in præsenti seculo superesse voluerit, fidem & charitatem puram, & simplicem sibi debeant conseruare. Similiter quia dominus Guntchramnus iuxta pactionẽ quam cum bonæ memoriæ domino Sygiberto inierat, integram portionem, quę est de regno Chariberti, illis fuerat consecutus, sibi diceret in integrum redhiberi, & pars domni Childeberti, ea quæ pater suus possederat, ad se vellet ex omnibus reuocare, id inter ipsos constat fixa deliberatione finitum, vt in illam tertiam portionem de Parisiensi ciuitate cum terminis & populo suo, quæ ad dõmnum Sygibertum de regno Chariberti conscripta pactione peruenerat, cũ castellis Duno, & Vindocino, & quicquid de pago Stampensi, vel Carnoteno in peruio illo antefatus rex cum terminis & populo suo perceperat, in iure & dominatione domni Guntchramni, cum eo quod superstite domno Sygiberto de regno Chariberti antea tenuit, debeant perpetualiter permanere: pari conditione ciuitates Meldonenses, & duas portiones de Siluanectis,

Turo-

Turonos, Pictauos, Abrincatas, vicũ Iuliẽsem cum Sorannis, Lapurdo & Albige, domnus Childebertus rex cum terminis à præsenti die suæ vindicet potestati. Ea igitur conditione seruata, vt quem deus de ipsis regibus superstitem esse præceperit, regnum illius qui absq; filiis de præsentis seculi luce migrauerit, ad se in integritatem iure perpetuo debeat reuocare, & posteris suis, domino auxiliante, relinquere. Illud specialiter placuit per omnia inuiolabiliter conseruari, vt quicquid domnus Guntchramnus rex filiæ suę Chlothieldi contulit, aut adhuc deo propitiante contulerit, in omnibus rebus atq; corporibus, tam in ciuitatibus, q̃ agris vel redditib9, in iure & dominatione ipsius debeãt permanere: & si quid de agris fiscalibus, vel speciebus atq; pręsidio pro arbitrij sui voluntate facere, aut cuiquã cõferre voluerit, in perpetuo auxiliãte domino cõseruetur, neq; à quocũq, vllo vnq̃uã tẽpore cõuellatur, & sub tuitione ac defensione domni Childeberti, cũ his omnib9 quę ipsam trãsitus genitoris sui inuenerit possidentem, sub omni honore & dignitate secura debeat possidere. Pari conditione repromittit domnus Guntchramnus rex, vt si, vt habet humana fragilitas, quod diuina pietas non permittat, nec ille videre desiderat, si contigerit domnũ Childebertum, eo superstite de hac luce migrare, filios suos Theodobertum & Theodoricum

regem, vel si adhuc alios ipsi deus dare voluerit, vt pius pater sub sua tuitione & defensione recipiat, ita vt regnum patris eorum sub omni soliditate possideant: & genitricẽ domni Childeberti, domnam Brunichildem reginã, vel filiam eius Chlodosuindã, germanam domni Childeberti regis, quandiu intra regionẽ Francorum fuerit, vel eius reginam Faileubã, tanquam sororem bonam, & filias in sua tuitione & defensione, spiritali dilectione recipiat, & sub omni honore & dignitate cum omnibus rebus earum cũ ciuitatibus, agris, reditibus, vel cunctis titulis, & omni corpore facultatis, tam quod præsenti vidẽtur tempore possidere, q̃ quod adhuc Christo prępsule iustè potuerint augmẽtare, sub omni securitate & quiete possideant: vt si quid de agris fiscalibus vel speciebus atq; præsidio pro arbitrii sui voluntate facere, aut cuiquã conferre voluerint, fixa stabilitate in perpetuo conseruetur, nec à quibuscunque voluntas illarum vllo tempore conuellatur. De ciuitatibus verò, hoc est Burdegala, Lemouica, Cadurco, Benarno & Begorra, quas Gailesuindam germanam domnę Brunichildis, tam in dote, quàm in morganegiba, hoc est, matutinali dono, in Frãciam venientem certum est adquisisse. Quas etiam per iudicium gloriosissimi domni Guntchramni regis, vel Francorum superstitibus Chilperico & Sygiberto regibus, domna Bruni-

childis noſcitur acquiſiſſe: ita conuenit, vt Cadurcam ciuitatem cum terminis & cuncto populo ſuo, domna Brunichildis de præſenti in ſua proprietate percipiat. Reliquas verò ciuitates ex hac conditione ſuperius nominatas, domnus Guntchramnus dum aduiuit poſſideat, ita vt quandoque poſt eius tranſitum, in dominationem domnę Brunichildis hæredúmq; ſuorum cum omni ſoliditate deo propitio reuertantur. Nec ſuperſtite domno Guntchramno, neque à domna Brunichilde, neq; à filio ſuo Childeberto rege, filiíſq; ſuis, quolibet ingenio, vel tempore repetantur. Simili modo conuenit, vt Siluanectum domnus Childebertus in integritate teneat, & quantum tertiá domni Guntchramni exinde debita competit, de tertia domni Childeberti quæ eſt in Roſſontenſi domni Guntchramni partibus compenſetur. Similiter conuenit, vt ſecundum pactiones inter domnum Guntchramnum & bonæ memorię domnum Sygibertũ initas leudes, illi qui domno Guntchramno poſt trãſitum domni Chlotharij ſacramenta primitus prębuerũt: & ſi poſtea cõuincũtur ſe in parte alia tradidiſſe de locis vbi cõmanere videntur, cõuenit vt debeát remoueri. Similiter & qui poſt tranſitum domni Chlotharij cõuincuntur domno Sygiberto ſacramenta primitus prębuiſſe, & ſe in aliá partem tranſtulerunt, modo ſimili remoueantur,

Similiter quicquid antefati reges ecclesiis aut fidelibus suis contulerint, aut adhuc conferre cum iustitia, deo propitiante, voluerint, stabiliter conseruetur: & quicquid vnicuique fidelium in vtriusque regno per legem & iustitiam redhibetur, nullũ ei præiudicium patiatur, sed liceat res debitas possidere atque recipere. Et si aliquid cuicunq; per interregna sine culpa sublatũ est, audientia habita restauretur. Et de eo quod per munificentias præcedentium regum vnusquisque vsque ad transitum gloriosæ memoriæ domni Chlotharij regis possedit, cum securitate possideat. Et quod exinde fidelib⁹ personis ablatum est, de præsenti recipiat. Et quia inter præfatos reges pura & simplex est in dei nomine concordia inligata, conuenit vt in vtroque regno vtriusque fidelibus tam pro causis publicis quàm priuatis, quicunque voluerit ambulare, peruium nullis temporibus denegetur. Similiter conuenit, vt nullus alterius leudes nec solicitet, nec venientes excipiat. Quòd si forsitan pro aliqua amissione partem alteram crediderit expetendam, iuxta qualitatem culpæ excusati reddantur. Hoc etiam huic addi placuit pactioni, vt si qua pars præsentia statuta sub quacunque calliditate, tempore quocunque, transcenderit, omnia beneficia, tam repromissa quàm in præsenti conlata amittat, & illi proficiat qui inuiolabiliter omnia su-

præſcripta ſeruauerit: & ſit de ſacramẽtorum obligatione in omnibus abſoluta. His itaque omnibus definitis, iurant partes per dei omnipotentis nomen & inſeparabilem trinitatem, vel diuina om̃nia, ac tremendum diem iudicij, ſe omnia quæ ſuperius ſcripta ſunt abſque vllo dolo malo, vel fraudis ingenio inuiolabiliter ſeruaturos. Facta pactio ſub die quarto calẽdis decembris anno viceſimo ſexto regni domni Guntchramni regis, domni Childeberti verò duodecimo anno. Lectis igitur pactionibus ait rex, Iudicio dei feriar, ſi de his quicquam tranſcendero quę hîc continentur. Et conuerſus ad Felicem, qui tunc nobiſcũ legatus aduenerat, ait, Dic, ô Felix. iam enim pleniſſimè connexuiſti amicitias inter ſororem meam Brunichildẽ, & inimicam dei & hominum Fredegundem. Quo negante, ego dixi, Non dubitet rex, quia illæ amicitiæ inter eaſdem cuſtodiuntur, quæ ante hos annos plurimos ſunt ligatæ. nam certè ſcias quia odium quod inter illas olim ſtatutum eſt, adhuc pullulat, non areſcit. Vtinam tu, ô rex glorioſiſſime, minus cum ea charitatẽ haberes. Nam vt ſæpe cognouimus, dignius eius legationem quàm noſtram excipis. Et ille, Scias inquit, ſacerdos dei, quia ſic eius legationem ſuſcipio, vt charitatẽ nepotis mei Childeberti regis non omittam. Nam ibi amicitias ligare non poſſum de qua ſępius proceſſerunt qui

mihi vitam præsentem auferrent. Hæc eo dicente, Felix ait, Peruenisse ad gloriam vestram credo, quòd Richaredus legationem ad nepotem vestrum direxit, quæ neptem vestrā Chlodosuindam filiam fratris vestri ei in matrimoniū postularet. Sed ille absque vestro consilio nihil exinde promittere voluit. Rex ait, Non est optimum enim vt illuc neptis mea ambulet, vbi soror sua est interfecta: sed nec illud rationabiliter complacet, vt non vlciscatur mors neptis meæ Ingundis. Felix respondet, Multum se exinde excusare volunt, aut sacramentis, aut quibuslibet aliis conditionibus iusseritis: tantum vos consensum præbete, vt ei Chlodosuinda sicut postulat, desponsetur. Rex ait, Si enim nepos meus implet quæ in pactionibus conscribi voluit, & ego de his facio voluntatē eius. Promittentibus nobis eum omnia impleturum, adiecit Felix. Deprecatur etiam pietatem vestram, vt ei solatium contra Longobardos tribuatis, qualiter expulsi de Italia pars illa quam genitor suus vendicauit viuens, ad eum reuertatur. reliqua verò pars per vestrum suumque solatium imperatoris ditionibus restituatur. Respondit rex, Non, inquit, possum in Italiam exercitum meum dirigere, vt vltro eos morti tradam. grauissima enim lues Italiam nunc deuastat. Et ego, Indicastis enim nepoti vestro, vt omnes regni sui episcopi in vnum conuenirent, quia multa

ſunt quæ debeant indagari: ſed iuxta conſuetudinem canonũ, placebat glorioſiſſimo nepoti veſtro, vt vnuſquiſque metropolitanus cũ prouincialibus ſuis coniungeretur: & tunc quæ irrationabiliter in regione propria fiebant, ſanctione ſacerdotali emendarentur. Quæ enim cauſa extat, vt in vnum tanta multitudo conueniat: eccleſię fides periculo vllo non quatitur: hæreſis noua non ſurgit. Quæ erit iſta neceſſitas, vt tanti debeant in vnum coniungi domini ſacerdotes? Et ille, Sũt multa, inquit, quæ debeant diſcerni, quæ iniuſte geſta ſunt, tam de inceſtis, quàm de ipſis quæ inter nos aguntur cauſis. Sed præcipuè illa dei cauſa extat omnibus maior, vt inquirere debeatis, cur Prętextatus epiſcopus gladio in eccleſia fuerit interemptus. Sed & de iis qui pro luxuria accuſantur, debet eſſe diſcuſſio, vt aut victi ſanctione ſacerdotali debeant emendari, aut certè ſi innocentes inueniuntur, publicè error criminis auferatur. Tunc iuſſit, vt in calendis mẽſis quarti hæc ſynodus prolongaretur. Et iis dictis, ad eccleſiam proceſſimus. erat enim dies illa dominicæ Reſurrectionis ſolennitas. Dictis igitur miſſis, conuiuio nos adſciuit, quod fuit non minus oneratum in ferculis, quàm lætitia opulentum. Semper enim rex de deo, de ædificatione eccleſiarum, de defenſione pauperum ſermonem habens: ridebat interdum ſpiritali ioco

delectans: addens etiam vnde & nos aliquid lætitię frueremur. dicebat enim & hęc verba, Vtinam mihi nepos meus promissa custodiat. omnia enim quæ habeo, eius sunt: tamen si eũ scandalizat illud, quod legatos Chlotharij nepotis mei suscipio, nunquid demens sum, vt non possim tẽperare inter eos, ne scandalũ propagetur? Noui enim id magis incidere quàm in longius promulgare. dabo enim Chlothario, si eũ nepotẽ meũ esse cognouero, aut duas, aut tres in parte aliqua ciuitates, vt nec hic videatur exhæredari de regno meo, nec huic inquietudinẽ præparẽt quæ isti reliquero. Hæc & alia locutus, dulci nos adfectu fouens, ac muneribus onerans, discedere iubet, mandans vt ea semper Childeberto regi insinuentur, quæ vitæ eius commoda fient.

21 IPSE autẽ rex, vt sępe diximus, in eleemosynis magnus, in vigiliis atque ieiuniis promptus erat. nam tunc ferebatur Massilia à lue inguinaria valde vastari: & hunc morbum vsque ad Lugdunẽsem vicũ Octauum nomine fuisse celeriter propalatum. sed rex, ac si bonus sacerdos, prouidens remedia quibus cicatrices peccatoris vulgi mederẽtur, iussit omnẽ populũ ad ecclesiam cõuenire, & rogationes summa cũ deuotione celebrari, & nihil aliud in vsu vescendi nisi panem hordeaceum cum aqua munda adsumi, vigiliisque adesse instanter omnes iubet: quod eo tempore ita

gestum est. Per triduum enim ipsius eleemosynis largius solito præcurrentibus, ita de cuncto populo formidabat, vt iam tunc non rex tantum, sed etiam sacerdos domini putaretur totam spem suam in domini miserationem transfundens, & in ipso iactans cogitationes quæ ei superueniebant, à quo eas effectui tradi tota fidei integritate putabat. Nam celebre tunc à fidelibus ferebatur, quòd mulier quędã cuius filius quartano typo grauabatur, & in strato anxius decubabat, accessit inter turbas populi vsq; ad tergum regis, abruptísque clam regalis indumenti fimbriis in aquã posuit, filióque bibendum dedit: statímque restincta febre sanatus est. Quod non habetur à me dubiũ, cum ego ipse sæpius laruas energia famulante nomen eius inuocantes audierim, ac criminum propriorum gesta virtute ipsius discernente fateri.

22 NAM sicut superius diximus, Massiliensis vrbs contagio pessimo ægrota, quãta sustinuerit, altius replicari placuit. His enim diebus Theodorus episcopus ad regem abierat, quasi aliquid contra Nicetium patritium suggesturus. Sed cum à rege Childeberto minime de hac causa fuisset auditus, ad propria redire disposuit. Interea nauis ab Hispania vnà cum negocio solito ad portum eius adpulsa est, quę huius morbi fomitem secum nequiter deferebat: de qua cum multi ciuium diuersa merca-

rentur, vna confestim domus in qua viij. animę erant, hoc contagio interfectis habitatoribus relicta est vacua. Nec statim hoc incendium luis per domos spargitur totas: sed interrupto certi tēporis spacio ac velut in segetem flamma accensa, vrbem totam morbi incēdio conflagrauit. Episcopus tamen vrbis accessit ad locum, & se intra basilicæ sancti Victoris septa continuit cum paucis qui tunc cum ipso remanserant, ibíque per totam vrbis stragem orationibus ac vigiliis vacans, domini misericordiam exorabat, vt tādem cessante interitu, populo liceret in pace quiescere. Cessante verò hac plaga mensibus duobus, cum iam populus securus rediisset ad vrbem, iterum succedente morbo, qui redierant, sunt defuncti: sed & multis vicibus deinceps ab hoc interitu grauata est.

23 AGERICVS verò Viridunensis episcopus, cum ex illo diuturnæ amaritudinis felle grauiter ægrotaret, pro eo quòd Guntchramnus Boso pro quo fideiussor extiterat, interfectus esset, vel etiā abdita amaritudine, quòd Bertefredus intra oratorium domus ecclesiasticæ fuerat interfectus: & præsertim cum ipsos Guntchramni filios secum retinens quotidie fleret dicens, In meo vos odio orphani relicti estis. His accensus vt diximus causis, fellis amaritudine adgrauatus, & maxime inedia consumptus, diem obiit, adpositúsque est in

ſepulchro : Bucioualdus quoque abbas eius pro epiſcopatu cucurrit, ſed nihil obtinuit. Charimerem enim referendarium cum cōſenſu ciuium regalis decreuit auctoritas fieri ſacerdotem, Bucioualdo abbate poſtpoſito. ferebant enim hunc eſſe ſuperbum,& ob hoc à nonnullis Buccus validus vocitabatur. Obiit autem & Licerius Arelatēſis epiſcopus,in cuius eccleſiam Virgilius abbas Auguſtodunenſis opitulante Syagrio epiſcopo, ſubſtitutus eſt.

24 OBIIT autem & Deutherius Vincienſis epiſcopus, in cuius locum Fronimius ſubrogatus eſt. Hic autem Fronimius Bituricæ vrbis incola fuit : ſed cauſa neſcio qua in Septimaniā abiit:ac poſt mortem Athanaeldi regis à Leuuane ſucceſſore eius magnifice eſt receptus,atque in vrbe Agathenſi epiſcopus ordinatus eſt. Sed poſt mortem Leuuanis cū Leuuieldus in illa hęreticę prauitatis perfidia graſſaretur, & Ingundis filia Sygiberti regis cuius ſupra meminimus, in Hiſpaniam ad matrimonium duceretur,audiuit Leuuieldus quaſi hic epiſcopus ei conſilium dediſſet, vt nunquam ſe veneno hæreticæ credulitatis deberet admiſcere:& ob hoc ſemper ei moleſtus iniuriarum laqueos intendebat,quouſque eum ab epiſcopatu deiiceret. Cúmque non inueniret quibus eum muſcipulis poſſet innectere,ad extremum emiſit qui eum gladio deberet adpe-

tere. Quod ille per internuncios cognoſcens, relicta vrbe Agathenſi in Gallias aduenit, ibíque à multis epiſcopis receptus ac muneratus, ad Childebertum regem pertranſiit. Sícq; patefacto loco apud ſupradictã vrbem poteſtatẽ pontificalem nono deiectionis ſuæ anno rege largiente ſuſcepit.

BRITANNI eo anno grauiter territorium Namneticum Redonicumq; prędę ſubiecerunt, vindemiantes vineas, culturas deuaſtantes, ac populum villarum abducentes captiuum: nihílque de promiſſis ſuperioribus cuſtodientes, & non ſolum non cuſtodientes promiſſa, verumetiam detrahẽtes regibus noſtris.

25 IGITVR Childebertus rex cum petentibus Longobardis ſororem ſuam regi eorum eſſe coniugem acceptis muneribus promiſiſſet, aduenientibus Gothorum legatis ipſam, eo quòd gentem illam ad fidem catholicã conuerſam fuiſſe cognoſceret, repromiſit: ac legationem ad imperatorem direxit, vt quod prius non fecerat, nunc contra Longobardorum gentem debellans cum eius conſilio eos ab Italia remoueret: nihilominus & exercitum ſuum ad regionem ipſam capeſſendam direxit. Commotis ducibus cum exercitu illuc abeuntibus, confligunt pariter: ſed noſtris valde cęſis, multi proſtrati, nõnulli capti, plurimi etiam per fugam lapſi, vix in patriam re-

dierunt. Tantáque ibi fuit strages de Francorum exercitu, vt olim similis non recolatur.

26 ANNO quoque quartodecimo Childeberti regis Ingoberga regina Chariberti quōdam relicta, migrauit à seculo: mulier valde cordata, ac vita religiosa prædita: vigiliis & orationibus atque eleemosynis non ignaua: quę credo per prouidentiā dei commonita ad me vsque nuncios dirigens, vt in his quæ de voluntate sua, id est pro animæ remedio cogitabat, adiutor existerem. Sic tamen vt ad ipsam accedens, quæ consilio habito fieri decernebat, scriptura cōnecteret. Accessi fateor, vidi hominem timētem deum, quæ cum me benigne excepisset, notariū vocat, & habito, vt dixi mecum consilio, quædam ecclesiæ Turonicæ, & basilicæ sancti Martini, quædam Cœnomannicæ ecclesiæ delegauit: ac post paucos menses subitanea ægritudine fatigata, migrauit à seculo, multos per chartulas liberos derelinquens, septuagesimo vt arbitror vitæ anno: relinquens filiam vnicam, quam in Canthia regis cuiusdam filius matrimonio copulauit.

27 AMALO quoque dux dum coniugem in aliam villam pro exercenda vtilitate dirigit, in amorem puellulæ cuiusdam ingenuæ ruit. Et facta nocte crapulatus à vino misit pueros, vt detrahentes puellulam, eam thoro eius adscirent. Illa quoque repugnante, & violenter

in eius mansioné deducta, dum eam alapis cædunt, sanguinis vnda ex narium meatibus decurrente perfunditur. Vnde factum est, vt ipse quoque stratus ducis antedicti hoc riuo cruentaretur, quā & ipse pugnis, colaphis, aliísq; ictibus verberatam in vlnam suscepit, & statim obpressus somno dormire cœpit. At illa extensa manu trans caput viri gladium reperit: quo euaginato, caput ducis, velut Iudith Holofernis, ictu virili librauit. Illo quoque voces emittente, concurrunt famuli. Quam cum interficere vellent, exclamauit ille, dicens, Ne faciatis quæso: ego enim peccaui qui vim castitati inferre conatus sum. Nam hæc quę pudicitiā studuit conseruare, omnino nō pereat. Hæc dicés, spiritum exhalauit. Cúmque super eum familia coniuncta lamētaretur, adiutorio dei eruta puella domū egreditur, & per noctē Cabillonensem vrbem adiit, quæ est sita ab eo loco quasi milia xxxv. Ibíque basilicam sancti Marcelli ingressa, regis prostrata pedibus cūcta quæ pertulerat pādit. Tunc rex misericordissimus non solum ei vitam donauit, verum etiam præceptionē tribui iussit vt in verbo suo posita, à nullo vnquam parentū defuncti illius in aliquo molestiā pateretur. Verūtamen hoc deo præstante cognouimus, quòd puellæ castitas nō est ab ereptore sęuo vllatenus violata.

28 BRVNICHILDIS quoq; regina iussit fabricari ex auro ac gemmis miræ magni-

tudinis clypeum, ipsúmque cum duabus pateris ligneis, quas vulgo Bacchinon vocant, eisdémque similiter ex gemmis fabricatis & auro, in Hispaniá regi mittit: in qua re Ebregisilum, qui sæpe ad ipsam regionem legationis gratia accesserat, direxit. Quo abeunte, nunciatum est regi Guntchramno, dicente quodam, quia Brunichildis regina ad filios Gundobaldi munera dirigit. Quod rex audiens, iussit custodias arduas per vias regni sui fieri, ita vt nullus penitus præterire possit, qui non discuteretur. Inquirebant etiam in hominum vel vestimentis, vel calciamentis, aut in reliquis rebus, si occultè literæ portarentur. Ebregisilus verò Parisios accedens cum his speciebus, ab Ebrachario duce comprehésus, ad Guntchramnum deducitur: dixítq; ei rex, Non sufficit ô infelicissime hominum, quòd impudico consilio Ballomerem illum, quem Gundobaldum vocitatis, ad coniugium arcessistis quem manus mea subegit, qui voluit ditioni suæ regni nostri superare potentiam: & nũc filiis eius munera mittitis, vt ipsos iterum in Gallias prouoceris ad iugulandũ? ideoque non accedes quo volueris, sed morte morieris: quia contraria est legatio tua genti nostræ. Illo quoque recusante, non se his verbis esse communem, sed potius ad Richaredum qui Chlodosuindam sororem Childeberti regis sponsare debuerat, hęc munera mitti. Cre-

didit rex loquenti, & dimisit eum, abiítque in itinere quo directus fuit cum ipsis muneribus.

29 IGITVR Childebertus rex inuitante Sygimundo Momociacensis oppidi sacerdote, dies paschæ ad supradictam celebrari statuit vrbem. Grauiter tunc Theodobertus filius eius senior, gulę adflictus tumore laborauit, sed conualuit. Interea Childebertus rex exercitũ commouet, & Italiam ad debellandam Longobardorũ gentem, cum eisdem pergere parat. Sed Longobardi his auditis, legatos cum muneribus mittunt dicentes, Sit amicitia inter nos, & non pereamus, ac dissoluamus certum ditioni tuæ tributum. Ac vbicunque necessarium contra inimicos fuerit ferre auxilium, non pigebit. Hæc Childebertus rex audiens, ad Guntchramnum regem legatos dirigit: qui ea quæ ab his offerebantur, in eius auribus intimarent. Sed ille non obuius de hac conniuentia, consilium ad confirmãdam pacem prębuit. Childebertus verò rex iussit exercitum in loco residere: misitque legatos ad Longobardos, vt si hæc quæ promiserant cõfirmarent, exercitus reuerteretur ad propria. sed minime est impletum.

30 CHILDEBERTVS verò rex descriptores in Pictauos, inuitante Maroueo episcopo, iussit abire, id est Florentianum maiorem domus regiæ, & Romulfum palatij sui comitem, vt scilicet populus censum quem tempore

tẽpore patris reddiderat, facta ratione, innouata re, reddere deberet. Multi enim ex his defuncti fuerant: & ob hoc viduis orphaníſq; ac debilibus tributi pondus inſederat: quod hi diſcutientes, per ordinem relaxãtes pauperes ac infirmos illos, quos iuſtitiæ conditio tributarios dabat, cenſu publico ſubdiderunt: & ſic Turonos ſunt delati. Sed cum populis tributariam functionem infligere vellent, dicentes quia librum præ manibus haberent, qualiter ſub anteriorum regum tempore diſſoluiſſent, reſpondimus nos, dicẽtes deſcriptam vrbem Turonicam Chlotharij regis tempore, manifeſtum eſſe, librı́que illi ad regis prçſentiã abierunt. Sed cõpuncto per timorem ſancti Martini antiſtitis rege, incenſi ſunt. Poſt mortẽ verò Chlotharij regis, Charibertho regi popul⁹ hic ſacramentum dedit. Similiter etiam & ille cum iuramento promiſit, vt leges cõſuetudinéſq; nouas populo nõ infligeret, ſed in illo quo quondam ſub patris dominatione ſtatu vixerãt, in ipſo hic eos deinceps retineret, neque vllam nouam ordinationem ſe inflicturum ſuper eos quod pertineret ad ſpoliũ, ſpopondit. Gaiſo verò comes eiuſdem temporis accepto capitulario, quod anteriores ſcriptores feciſſe commemorauimus, tributa cœpit exigere: ſed ab Eufronio epiſcopo prohibitus, cum exacta paruitate ad regis direxit præſentiam, oſtendens capitularium in quo tributa

continebantur. Sed rex ingemiſcens ac metuens virtutem ſancti Martini, ipſum incendio tradidit: aureos exactos baſilicæ ſancti Martini remiſit, obteſtans vt nullus de populo Turonico vllum tributum publico redderet. Poſt cuius obitum Sygibertus rex hanc vrbem tenuit, nec vllius tributi pondus inuexit. Sic & nunc xiiij. anno Childebertus poſt patris obitum regnãs, nihil exegit, nec vllo tributi onere hæc vrbs adgrauata congemuit. Nunc autem poteſtatis veſtræ eſt, vtrum cẽſeatis tributum, an non: ſed videte ne aliquid noceatis, ſi contra eius ſacramentum ambulare diſponitis. Hæc me dicente reſponderunt, Ecce librum præ manibus habemus, in quo cenſus huic populo eſt inflictus. Et ego aio, Liber hic à regis theſauro delatus non eſt, nec vnquam per tot conualuit annos. Non eſt mirum enim ſi pro inimicitiis horum ciuiũ, in cuiuſcunq; domo reſeruatus eſt. Iudicabit enim deus ſuper eos qui pro ſpoliis ciuium noſtrorum hunc poſt tanti temporis tranſactum ſpaciũ protulerũt: dum autem hæc agerentur, Audini filius, qui librum ipſum protulerat, ipſa die à febre correptus, die tertia expirauit. Poſt hęc nos tranſmiſimus nuncios ad regem, vt quid de hac cauſa iuberet, mandata remitteret. Sed protinus epiſtolam cum auctoritate miſerunt, ne populus Turonicus pro reuerẽtia ſancti Martini deſcriberetur. Quibus relectis, ſtatim vi-

ri qui ad hæc missi fuerât, ad patriam sunt regressi.

31 GVNTCHRAMNVS verò rex exercitum commouit in Septimaniã. Austrovaldus autẽ dux prius Carcasonã accedẽs sacramẽta susceperat, ipsósq; populos ditioni subegerat regię. rex autẽ ad reliquas ciuitates capiẽdas, Bosonẽ cum Antestio destinauit. Qui accedẽs cum superbia, despecto Austrouado duce atque condemnato, cur absque eo Carcasoniam ingredi præsumpsisset, ipse cum Sanctonicis, Petragoricis, Burdegalensibúsque, Agennensibus etiam ac Tholosanis illuc direxit. Cúmque in hac iactantia ferretur, & Gothis hæc nunciata fuissent, parauerunt se in insidiis. Hic verò super fluuium paruulum propinquũ vrbi castra ponit, epulis insedit, ebrietatib⁹ incumbit, conuiciis & blasphemiis Gothos exaggerans. Illíque inruentes super ipsos reperiunt epulantes inopinantésque. Tunc hi dãtes voces, exurgunt contra eos. At illi paululum resistentes, fugam simulant: prosequentibúsq; istis consurgunt qui præparati erãt de insidiis, concludentes eos in medio, vsque ad internecionem ceciderunt: qui autem euadere potuerunt, vix equo ascenso per fugam dilapsi sunt, omnem supellectilem relinquentes in cãpi planitie, nihílq; secum de rebus propriis auferentes, hoc pro magno ducentes si vel vitæ donarentur. Insequentes autem Gothi res

eorum omnes reperiunt, diripiúntque, pedestres omnes captiuos abducentes: cecideruntque ibi quasi quinque milia virorum: captiui autem amplius quàm duo milia abierunt. multi tamen ab his laxati, redierunt in patriá.

32 COMMOTVS autē rex vias claudi per regnū suum præcepit, ne vllus de Childeberti regno per eius regni territorium peruiū posset habere, dicens, Quia per nequitiá eius qui cum rege Hispaniæ fœdus iniit, exercitus cōruit meus, & vt se non subdāt vrbes illæ ditioni meæ, eius hoc immissio facit. Additum est etiam huic causæ aliud amaritudinis incendium, quòd Childebertus rex filium suū seniorē Theodobertum nomine, Suessionas dirigere cogitabat: quæ res suspicionem fecerat Guntchramno regi, dicente eo, Quia in hoc filium suū nepos meus Suessionas dirigit, vt Parisios ingredi faciat, regnúmque meum auferre cupiat: quod nunquam Childebertus vel in cogitatione, si dici fas est, habere potuit. Multa autem & in Brunichildem reginá opprobria iactabat, dicens eius consilio hæc fieri: adde. etiam quòd Gundobaldi quōdam filium inuitatum coniugio copulare vellet. Vnde etiam synodum episcoporum in calendis nouembribus congregari præcepit. Multíque de extremis partibus Galliarum ad hunc conuentum properantes, de via regressi sunt, pro eo quòd Brunichildis regina se ab hoc crimine

exuit sacramentis: & sic viis iterum reseratis, peruium patefecit volentibus ad regem Childebertum accedere.

33 HIS diebus Ingeltrudis, quæ monasteriū in atrio sancti Martini statuerat, ad regē quasi filiam accusatura processit: in quo monasterio Bertheflедis, filia quondam Chariberti regis, residebat. Sed ista egrediente, hæc in Cœnomannicum est regressa. Erat enim gulæ & somno dedita, & nullam de officio dei curam habens. Negocium verò Ingeltrudis & filiæ eius altius repetendū puto. Igitur ante hos annos cum Ingeltrudis monasterium puellarum intra atrium sancti Martini, vt diximus, collocare cœpisset, filiæ suæ mādata mittit, dicens, Relinque virū tuum, & veni vt faciā te abbatissam gregi huic quem cōgregaui. At illa, audito leuitatis cōsilio, cum viro Turonos aduenit: ingressaq; monasteriū matris, dicebat viro, Regredere hinc, & guberna res liberósque nostros: nam ego non reuertar tecū. non enim videbit regnū dei coniugio copulatus. Ille verò adueniens, nunciauit mihi omnia quæ à cōiuge audierat. Tūc ego accedēs ad monasterium, canonū Nicenorū decreta relegi: in quib⁹ cōtinetur, Quia si quæ reliquerit virū, & thorū in quo bene vixit spreuerit, dicēs, quia non sit ei portio in illa cælestis regni gloria qui fuerit coniugio copulatus, anathema sit. Quibus auditis Berthegundis metuens, ne à sacerdo-

tibus dei communione priuaretur, egressa mo nasterium, rediit cum viro suo. interpositis autem tribus vel quatuor annis, iterum mandata mittit ad eam mater, deprecans eam ad se accedere. At illa oneratis nauibus tam de reb' propriis, quàm viri sui, adsumpto secũ vno filio viro absente, Turonos est adpulsa. Sed cũ à matre propter improbitatẽ viri retineri non posset, scilicet ne calumniam quæ eius dolo fabricata fuerat exciperet, ad Bertchramnũ germanum eius, filium videlicet suum Burdegalensis vrbis episcopum eam direxit. Prosequẽte igitur viro eius dicebat, quia sine cõsilio parentum eam coniugio copulasti, non erit vxor tua. Erant enim iam fere xxx. anni, ex quo cõiuncti pariter fuerant. Adiit enim vir eius plerunque vrbem Burdegalẽsem: sed noluit eam episcopus restituere. Cum autẽ rex Guntchramnus ad Aurelianensem vrbem, sicut in superiore libro memorauimus, aduenisset, ibi eum acrius hic vir impugnare verbis cœpit, dicẽs, Abstulisti vxorem meam cum famulis eius. Et ecce, quod sacerdotẽ non decet, tu cum ancillis meis, & illa cum famulis tuis dedecus adulterij perpetratis. Tunc furore commotus rex, adstrinxit episcopũ, vt polliceretur eam reddere viro, dicens, quia parens mea hæc est: si quicquam mali exercuit in domo viri sui, ego vlciscar: sin aliud, cur sub omni deformitate redacta viro cõiunx eius aufertur. Tunt Bert-

chramnus episcopus pollicitus est dicens, Venit ad me, fateor, soror mea post multorum annorum curricula: quam pro charitatis ac desiderij studio tenui mecum vt libuit. Nunc autem recessit à me: requirat nunc eam reuocétque quo voluerit: me obuium non habebit. Et hæc dicens, misit clam nuncios ad eam mandans, vt veste mutata ac pœnitentia accepta basilicam sancti Martini expeteret. quod facere illa non distulit. Venítque vir eius cum multis insequenti viris, vt eam ex ipso loco sancto eiiceret. erat enim in veste religiosa, adserens se accepisse pœnitentiam: sed virum sequi despexit. Interea defuncto apud Burdegalensem vrbem Bertchramno episcópo, hæc ad se reuersa ait, Væ mihi quæ audiui consilium matris iniquæ. Ecce frater meus obiit, ecce à viro derelicta sum, à filiis separata. Et quo ibo infelix? vel quid faciam? Tunc habito consilio Pictauum pergit: voluítque eam mater retinere secum, sed penitus non potuit. Ex hoc inimicitia orta, dum sæpius regis præsentiam adeunt, & hæc res patris defensare cupiens, hæc viri Berthegundis donationem Bertchramni germani sui ostendit, dicens, Quia hæc & hæc mihi germanus meus contulit. Sed mater eius non admittens donationem, omnia sibi vindicare cupiens, misit qui effracta domo eius, omnes res illius cum hac donatione diriperet: vnde seipsam genitrix reddidit

comprobatam, cum de rebus ipsis insequenti filiæ quædam repetenti districta restituit. Sed cum sæpius ego & frater noster Maroueus episcopus, acceptis regalibus epistolis, vt eas pacificare deberemus, Berthegũdis aduenit Turonos: in iudiciũ quoque accedẽtem coegim⁹ eam, inquantum potuimus rationẽ sequi: mater verò eius flecti non potuit. Tunc accensa felle, ad regẽ abiit, quasi filiam exhæredẽ datura de facultate paterna. Ac in præsentia regis exponens causas filia absente, iudicatũ est ei vt quarta parte filię restituta, tres cum nepotibus suis quos de filio vno habebat, reciperet: in qua causa Theutharius presbyter qui nuper ex referendario Sygiberti regis cõuersus, presbyterij honorem accepit, accessit vt hanc diuisionem iuxta regis imperiũ celebraret. Sed resistente filia, nec diuisio facta, nec scãdalum resedatum est.

34 RIGVNDIS autem filia Chilperici, cum sæpius matri calumnias inferret, diceretque se esse dominam, genitricémque suam seruitio redhiberi, & multis eam & crebro conuiciis lacessiret, ac interdum pugnis se alapísque cęderent, ait ad eam mater, Quid mihi molesta es filia? ecce res patris tui, quæ penes me habentur, accipe & vtere vt libet. & ingressa in regestum reserauit archam monilibus ornamentísque preciosis refertam: de qua cum diutissime res diuersas extrahens filiæ adstanti

porrigeret, ait ad eam, Iam enim laſſata ſum: immitte tu, inquit, manum, & eiice quod inueneris. Cúmque illa immiſſo brachio res de archa abſtraheret, adprehēſo mater opertorio archæ ſuper ceruicem eius inliſit. Quod cum in fortitudine premeret, atque gulam eius axis inferior ita adtereret, vt etiam oculi adcrepandum parati eſſent, exclamauit vna puellarū quæ erat intrinſecus, voce magna, dicés, Currite, quæſo, currite: ecce domina mea à genitrice ſua grauiter ſuggillatur. Et inrumpentes cellulam qui coram foribus eorū præſtolabantur aduentū, erutam ab imminēti interitu puellam, eduxerunt foras. Poſt iſta verò inter eaſdem inimicitiæ vehementius pullulantes, & nō de alia cauſa maxime, niſi quia Rigunthis adulteria ſequebatur, ſemper cum eiſdem rixæ & cædes erant.

BERETRVDIS verò moriens, filiá
35 ſuam hæredem inſtituit, relinquens quæpiam vel monaſteriis puellarum quæ ipſa inſtituerat, vel eccleſiis ſiue baſilicis confeſſorum ſanctorum. Sed Vuaddo, cuius in ſuperiore libro meminimus, querebatur à genero eius equos ſuos fuiſſe direptos: cogitauítque accedere ad villam eius vnam quā reliquerat filiæ, quæ intra Pictauum terminum erat, dicens, Hic à regno alterius veniens diripuit equos meos, & ego auferā villam eius: interea mandatum mittit agenti, vt ſe adueniente omnia quæ

erant ad expēſam eius neceſſaria, præpararet. Quod ille audiēs, coniunctis ſecum hominibus ex domo illa ſe ad bellū præparat, dicens, Niſi moriar, nō ingredietur Vuaddo in domū domini mei. Audiens autem vxor Vuaddonis adparatū ſcilicet belli inſtaurari contra virum ſuum, ait ad eum, Ne acceſſeris illuc chare cōiunx: morieris enim ſi abieris, & ego cum filiis miſera ero. & iniecta manu, voluit eum retinere, dicente præterea tum filio, Si abieris pariter moriemur, & relinques genitricē meam viduam, orphanóſq; germanos. Sed cùm eum hæc verba penitus retinere non poſſent, furore accenſus contra filium, & timidum eum mollémque exclamans; proiecta ſecure penè cerebrum eius inliſit. Sed ille in parte excuſſus, ictum ferientis euaſit. Aſcenſis denique equis abierunt, mandans iterum actori, vt domo ſcopis mundata, ſtragulis ſcamna operiret. Sed ille paruipendens mandatū eius, cum turbis, ſicut diximus, virorum ac mulierum ante fores domini ſui ſtetit, opperiēs aduentum huius. Qui veniens, ſtatim ingreſſus domum, ait, Cur non ſunt ſcamna hæc operta ſtragulis, aut domus ſcopis mundata? & eleuās manum cum ſica, caput hominis librauit, cecidítque, & mortuus eſt. Quod cernens filius hominis mortui, emiſſa ex aduerſo lancea, cōtra Vuaddonem dirigit: cuius mediam aluum icta penetrauit à tergo egreſſa falarica: & ruēs

ad terram, adueniente multitudine quæ collecta fuerat, lapidibus obrui cœpit. Tunc quidam de his qui venerant cum eo, inter imbres saxeos accedentes, coopertum sago ac populo mitigato, eiulante filio eius, eúmque super equum eleuans, adhuc viuentem domui reduxit. Sed protinus sub lachrimis vxoris ac filiorum, spiritum exhalauit. Explicita igitur tam infeliciter vita, filius eius ad regem abiit, résque eius obtinuit.

36 IGITVR anno quo supra, regni sui, Childebertus rex morabatur cum coniuge & matre sua intra terminum vrbis quam Strataburgum vocant. Tunc viri fortiores, qui in vrbe erant Suessionica siue Meldensi, venerunt ad eum, dicentes, Da nobis vnum de filiis tuis, vt seruiamus ei: scilicet vt de progenie tua pignus retinentes, nobiscum facilius resistentes inimicis, terminos vrbis tuæ defensare studeamus. At ille gauisus nuncio, Theodobertum filium suum seniorem illuc dirigendum destinat. cui comitibus, domesticis, maioribus, atque nutritiis, & omnibus qui ad exercendum seruitium regale erant necessarij, delegatis, mense sexto huius anni direxit eum iuxta voluntatem virorum qui eum à rege flagitauerant transmittendum: suscepítque eum populus gaudens ac deprecans, vt vitam eius patrísque sui æuo prolixiore pietas diuina concederet.

37 ERAT autem apud vrbem Sueſſionas his diebus Droctigiſilus, qui propter nimiam, vt ferunt, potationem, quarto inſtante anno ſenſum perdiderat. Adſerebant enim multi ciuium, quòd hoc ei maleficiis acceſſiſſet, per emiſſionem archidiaconi, quem ab honore repulerat, intantum vt intra muros vrbis hanc amentiam magis haberet: ſi verò de ciuitate fuiſſet egreſſus, agebat commodius. Cúmque rex ſupradictus ad vrbem veniſſet, & hic melius ageret, non permittebatur ingredi vrbem propter regem qui aduenerat. Et licet eſſet vorax cibi ac potator vini extra modum quàm ſacerdotalem cautelam decet, tamen nullum de eo adulterium quiſpiam eſt locutus. Verumtamen inſequenti cùm apud Sauriciacum villam, epiſcoporum ſynodus adgregata fuiſſet, iuſſum eſt vt liceret ei ingredi vrbẽ ſuam.

38 CVM autem Faileuba regina Childeberti regis, partu edito mox extincto ægrotaret, adtigit aures eius ſermo, quòd quidam vel cõtra eam, vel contra Brunichildem reginam agere conarentur. Cúmque confortata ab incommodo, ad regis præſentiam acceſſiſſet, omnia tam ei quàm matri eius, quæ audierat reſerauit. Verba autem huiuſcemodi erant, quòd ſcilicet Septimina nutrix infantũ eius, conſilio ſuadere vellet regi, vt eiecta matre, coniugéque relicta, aliam ſortiretur vxorem:

& ſic cum eodem quæcunque vellent, vel actu agerent, vel precibus obtinerent. Quod ſi his rex nollet adquieſcere quæ ſuadebat, ipſo maleficiis interempto, eleuatis filiis eius in regnum, repulſa nihilominus matre eorum & auia, ipſi regerent regnum. Huius enim conſilij ſocios pronunciat eſſe Sunnegiſilum comitem ſtabuli, & Gallomagnum referendarium atque Droctulfum, qui ad ſolatium Septiminæ ad nutriendum regis paruulos fuerat datus. Denique corripiuntur hi duo, Septimina videlicet & Droctulfus. Nec mora, extenſi inter ſtipites cùm vehementius cęderentur, profitetur Septimina ſe virum ſuum Iouium maleficiis interfeciſſe, ob amorem Droctulfi: ipſúmque ſecum ſcorto miſceri. De his quę ſupra diximus cauſis pariter confitentur, & memoratos viros in hoc conſilio habitos indicant. Nec mora, inquiruntur & ipſi: ſed conſcientia terrente, latebram intra eccleſiarum ſepta petiere. Ad quos rex ipſe procedens, ait, Egrediemini in iudicium, vt cognoſcamus de his quæ vobis obiiciuntur, ſi vera ſint, an falſa. Nam ego vt opinor, in hanc eccleſiam fuga dilapſi non fuiſſetis, niſi vos conſcientia terruiſſet. Verũtamen promiſſionem habete de vita, etiam ſi culpabiles inueniamini. Chriſtiani enim ſumus. nefas eſt enim vel criminoſos ab eccleſia eductos punire. Tunc educti foras, cum rege venerunt ad iudicium:

discussique reclamant, dicentes, Quia Septimina cum Droctulfo hoc nobis consilium patefecit. Sed nos execrantes ac fugientes, nunquam consentire voluimus hoc scelus. Et rex, Si, inquit, vos nullā conniuentiam præbuissetis, nostris auribus vtiq; intulissetis. Verúmne ergo est, vos in hac causa prębuisse cōsensum, cùm hoc nostræ sciētiæ occuli voluistis? Et statim eiecti foras, iterum ecclesiam petierunt. Septimina verò cum Droctulfo vehementer cæsa, ac cauteriis accensis in facie vulnerata, ablatis omnibus quæ habebat, in Marilegium villam deducitur, vt scilicet trahēs molam, his quæ in gynæcio erant positæ, per dies singulos farinas ad victus necessarias præpararet. Droctulfum autem incisis capillis & auribus, ad vineam excolendam delegauerunt, sed post dies paucos fuga dilabitur: inquisitúsque ab actore, iterum ad regem deducitur: ibíque multum cæsus, iterum ad vineam quā reliquerat, destinatur. At verò Sunnegisilus & Gallomagnus priuati à rebus quas à fisco meruerant, in exilium retruduntur. Sed venientibus legatis, inter quos episcopi erant, à rege Guntchramno, & petentibus pro his, ab exilio reuocantur: quibus nihil aliud est relictum, nisi quod habere proprium videbantur.

39 IN monasterio verò Pictauensi insidiante diabolo in corde Chrodieldis, quæ se Cha-

riberti quondam regis filiam adſerebat, orto ſcandalo, ipſa quoque quaſi de parentibus cõfiſa regibus, exactis ſacramẽtis à ſanctimonialibus vt iniectis in abbatiſſam Leuboueram criminibus, ea monaſterio deiecta, ipſam ſubſtituerẽt principalẽ. Egreſſáque eſt cum quadraginta aut eo amplius puellis, & conſobrina ſua Baſina filia Chilperici, dicens, Quia vado ad parẽtes meos reges, vt eis contumeliam noſtram innoteſcere valeam: quia non vt filiæ regum, ſed vt malarum ancillarum genitæ in hoc loco humiliamur. Infelix ac fatua non recordans, in qua ſe humilitate beata Radegundis, quæ hoc inſtituit monaſterium, exhibebat. Egreſſa ergo ab eo, Turonos aduenit, datáq; nobis ſalutatione, ait, Deprecor ſancte ſacerdos, vt has puellas quæ in magnam humilitatem ab abbatiſſa Pictauẽſi redactę ſunt, cuſtodire digneris, ac cibum præbere, donec ego eam ad reges parentes noſtros, exponámq; eis quę patimur, & reuertar. Quib9 ego aio, Si abbatiſſa deliquit, aut canonicam regulam in aliquo prætermiſit, accedamus ad fratrem noſtrum Maroueum epiſcopum, & coniuncti arguamus eam: emendatíſque negociis reſtituamini in monaſterium veſtrum, ne diſpergatur luxuria, quod ſancta Radegundis ieiuniis & orationibus crebris, eleemoſyníſq; frequentibus adgregauit. Et illa reſpondit, Nequaquam, ſed ad reges ibimus. Et ego, Quare

reſponſioni reſiſtitis? Ob quam rem ſacerdotale monitum nno auditis? Vereor ne cõiuncti ſacerdotes eccleſiarum, vos à communione remoueant: ſic enim & ab anteceſſoribus in epiſtola quam ad beatam Radegundem in initio huius congregationis ſcripſerunt, habetur inſertum. Cuius exemplaria huic lectioni inſerere placuit.

Exemplar epiſtolæ.

DOMINÆ beatiſſimæ & in Chriſto eccleſiæ filiæ Radegũdi, Eufronius, Prętextatus, Germanus, Felix, Domitianus, Victorius, & Domnolus epiſcopi. Sollicita ſunt iugiter circa genus humanum immenſæ diuinitatis prouiſura remedia, nec ab aſſiduitate beneficiorum ſuorum quocunque loco vel tempore videntur aliquãdo ſeiuncta, cùm pius rerum arbiter tales in hæreditate culturę eccleſiaſticæ perſonas vbique diſſeminat, quibus agrum eius intẽta operatione fidei raſtro colẽtibus, ad felicem centeni numeri reditum diuina temperie Chriſti ſeges valeat peruenire. Tantum igitur benignitatis eius ſe paſſim diſpenſatio profutura diffundit, vt illud nuſquam deneget quod prodeſſe multis agnoſcit. Quarum perſonarũ exemplo ſanctiſſimo cum iudicaturus aduenerit, habeat in plurimis quod coronet. Itaque cum ipſo catholicę religionis exortu, cœpiſſent Gallicanis in finibus venerãdæ fidei primordia reſpirare, & adhuc

ad

ad paucorum notitiam tunc ineffabilia peruenissent trinitatis dominicæ sacramenta, ne quid hic minus adquireret quàm in orbis circulo prædicantibus apostolis obtineret, beatum Martinum peregrina de stirpe ad inluminationem patriæ dignatus est dirigere, misericordia consulente. Qui licet apostolorum tempore non fuerit, tamen apostolicam gratiam non effugit. Nam quod defuit in ordine, suppletum est in mercede: quoniam sequens gradus illi nihil subtrahit, qui meritis antecellit. Huius quoque reuerentissima filia, in vobis congratulamur rediuiua surgere supernę dilectionis exēpla propitiatione diuina. nam declinante tempore seculi vetustate, vestri sensus certamine fides reuirescit in flore: & quod veterno tepuerat algore senectæ, tandem feruētis animi rursus incalescat ardore. Sed cùm penè eadem veneritis ex parte qua beatū Martinum huc didicimus accessisse, nō est mirum si illum imitari videaris in opere, quem tibi ducem credimus itineris extitisse: vt cuius es secuta vestigia, felici voto compleas & exempla, & beatissimum virum in tanto tibi facias esse socium, inquantum partem refugis habere de mundo. Cuius opinionis radio præmicante, ita reddis audientium pectora cælesti fulgore suffusa, vt passim prouocati puellarū animi diuini ignis scintilla succensi, raptim festinent auidè in charitate Christi fonte ve-

m

ſtri pectoris irrigari: & relictis parentibus te ſibi magis eligant, quàm matrem. facit hoc gratia, non natura. Igitur huius ſtudij vota videntes, gratias clementiæ ſupernæ referimus, qui voluntates hominum ſuæ facit voluntati connecti: quoniam cõfidimus quas apud vos iubet colligi, ſuo vult amplexu ſeruari. Et quia quaſdam comperimus diuinitate propitia de noſtris territoriis ad inſtitutionem veſtræ regulæ deſiderabiliter conuolaſſe, inſpicientes etiam veſtrę petitionis epiſtolam libẽter à nobis exceptam, hoc Chriſto auctore & remediatore firmamus, vt licet omnes æqualiter quæ ibi conueniunt, in domini charitate manſuræ debeant inuiolabiliter cuſtodire, quod vidẽtur libentiſſimo animo ſuſcepiſſe: quoniam contaminari non debet Chriſto fides cælo teſte promiſſa: vbi non leue ſcelus eſt templum dei, quod abſit, pollui, vt ab eo poſſit ira ſuccendente diſperdi. tamen ſpecialiter definimus, ſi qua, ſicut dictum eſt, de locis ſacerdotaliter noſtræ gubernationi domino prouidente commiſſis, in Pictauina ciuitate veſtro monaſterio meruerit ſociari, ſecundum beatæ memoriæ domini Cæſarij Arelatenſis epiſcopi conſtituta, nulli ſit vlterius diſcedendi licentia. Quæ ſicut continet regula, voluntate prodita videtur ingreſſa, ne vnius turpi dedecore ducatur in crimen, quod apud omnes emicat in honore. Et

ideo,si,quod auertat deus,aliqua insanę mētis inlicitatione succensa, ad tanti obprobrij maculam pręcipitare suamvoluerit disciplinam, gloriam & coronam, vt inimici consilio, sicut Eua eiecta de paradiso, per qualemcunque de claustris ipsius monasterij, immo de cæli regno exire pertulerit, mergenda & conculcanda vili platearum in luto, separata à cōmunione nostra, diri anathematis vulnere feriatur. Ita vt si fortassis Christo relicto homini voluerit nubere, diabolo captiuante, non solum ipsa quæ refugit, sed etiam ille qui ei coniunctus est, turpis adulter, & potius sacrilegus quàm maritus: vel quisquis vt hoc fieret, venenum magis quàm consilium ministrauit, simili vltione, sicut de illa dictum est, cælesti iudicio, nobis optantibus, percellatur: donec separatione facta per competentem execrandi criminis pœnitentiam, à loco quo egressa fuerat, recipi meruerit & adnecti. Adiicientes etiam vt eorum qui nobis quandoque successuri sunt sacerdotes, similis condemnationis teneātur adstrictæ reatu, & si, quod nō credimus, aliquid ipsi voluerint aliter quàm nostra deliberatio continet, relaxare, nouerint se nobiscum æterno iudice definiente causaturos, quia communis est salutis instructio, si quod Christo promittitur, inuiolabiliter obseruetur. Quod nostræ determinationis decretum pro firmitatis intui-

tu, propriæ manus ſubſcriptione credimus roborandum, perpetualiter à nobis Chriſto auſpice duraturum.

Lecta igitur hac epiſtola Chrodieldis dixit, Nunquam nos vlla retinebit mora, niſi ad reges quos parentes noſtros eſſe nouimus, accedamus. Venerant enim pedeſtri itinere à Pictauo, nec vllius equi beneficium habuerant: vnde anhelæ & ſatis exiguæ erant: ſed nec victus alimoniam vllam eis in via quiſquã præbuerat. acceſſerũt enim ad vrbem noſtram die prima mẽſis primi. erant enim pluuię magnę: ſed & viæ diſſolutæ erant à nimia immenſitate aquarum.

40 DETRAHEBANT autem & de epiſcopo dicentes, quia illius dolo & hę turbatæ, & monaſterium erat derelictũ: ſed materiam huius ſcandali altius placuit memorari. Tempore Chlotharij regis, cùm beata Radegundis hoc monaſterium inſtituiſſet, ſemper ſubiecta & obediens cum omni congregatione ſua anterioribus fuit epiſcopis. Tempore verò Sygiberti, poſtquam Maroueus epiſcopatum vrbis adeptus eſt, acceptis epiſtolis Sygiberti regis pro fide ac deuotione Radegundis beatæ, in partes orientis clericos deſtinat pro dominicæ crucis ligno, ac ſanctorum apoſtolorum cęterorúmque martyrũ reliquiis. Qui euntes detulerunt hæc pignera: quibus delatis, petiit regina epiſcopum, vt cum ho-

nore debito, grandíque psallentio in monasterio locarētur. Sed ille despiciens suggestionem eius, ascēsis equis, villæ se contulit. Tūc regina iterato ad regem Sygibertum direxit, deprecans vt iniunctione sua quicunque ex episcopis hæc pignera cum illo quo decebat honore, votúmque eius exposcebat, in monasterio cōlocaret. Ad hoc enim opus beat⁹ Eufronius vrbis Turonicę episcopus iniungitur. Qui cum clericis suis Pictauum accedēs, cum grandi psallentio & cereorum micantium ac thymiamatis adparatu, sancta pignera absente loci episcopo in monasterium detulit. Post hæc cum pontificis sui sæpius gratiam quæreret, nec posset adipisci, necessitate commota cum abbatissa sua quā instituerat, Arelatēsem vrbem expetunt: de qūa regula sancti Cæsarij atque Casariæ beatæ suscepta, regis se tuitione munierunt, scilicet quia in illum qui pastor esse debuerat, nullam curam defensionis suæ poterant reperire. Ex hoc scandalo de die in diem propagato, tēpus migrationis beatæ Radegundis aduenit: qua migrante, iterum petiit abbatissa se sub sacerdotis sui potestate degere. Quod ille cùm primum respuere voluisset, consilio suorum promisit se patrem earū, sicut dignum erat, fieri: & vbi necessitas fuisset, suam præbere defensionem: vnde factum est, vt abiens ad Childebertum regem præceptionem eliceret, vt ei hoc monasterium sicut

reliquas parochias regulariter liceat guberna re. Sed nescio quid, credo, adhuc in eius animis residebat, vt hę puellæ adserunt, quod moueret scãdalum. His verò intẽdentibus, vt ad regis, sicut diximus, præsentiam properarent, dedimus eis cõsilium dicẽtes, Intenditis contra rationem, & nullo modo vobis ea series inseri potest, quæ blasphemium arceat. Sed si vt diximus rationẽ prętermittitis, nec salubre consilium vultis accipere, vel hoc coniicite in animis vestris, vt præterito hiberni huius tem pore quod in hoc verno accessit, cùm aurę cõmodiores fuerint, quo ducit voluntas, pergere valeatis. Quod consilium aptum suscipientes, subsequente æstate, relictis Turonis, cęteris accõmodatis consobrinæ suæ Chrodieldi sanctimonalibus, ad regẽ Gũtchramnũ accessit. A quo suscepta ac munerib⁹ honorata, Turonos est regressa. Constantina filia Burgolini in monasterio Augustidunensi relicta, expectans episcopos qui à rege fuerant iussi aduenire, & causam ipsarum cum abbatissa discutere. Multę tamen ex his à diuersis circũuentę matrimonio copulatę sunt, priusquã hęc à rege regrederetur. Cúmq; præstolãtes aduentũ, nullum episcopũ aduenire sensissent, Pictauũ regressæ sunt, & se intra basilicã S. Hilarii tutauerunt, congregatis secum furibus, homicidis, adulteris, omniúmque criminum reis, stabilientes se ad bellum atque dicẽtes, Quia

reginæ ſumus, nec prius in monaſterium noſtrũ ingredimur, niſi abbatiſſa eiiciatur foras. Erat ibi tũc reclauſa quædã, quæ ante paucos annos per murum ſe deiiciens, ad baſilicã ſancti Hilarij confugit, multa in abbatiſſam crimina euomens, quę tamen falſa cognouimus. Sed poſtquam in monaſterium per eum locũ vnde ſe præcipitauerat, funibus eſt adtracta, petiit vt ſe in cellulam ſecretam reclauderet, dicens, Quia multum peccaui in dominum, & domnam meam Radegundem, quæ illis diebus ſuperſtes erat. Volo me, ait, ab hac frequentia cõgregationis totius amouere, & pœnitentiam pro neglectis meis agere. ſcio enim quia miſericors eſt dominus, & remittit cõfitentibus ſe peccata. & ingreſſa eſt in cellulam. Cùm autẽ hoc ſcandalum commotum fuiſſet, & Chrodieldis à Guntchramno rege regreſſa eſſet, hæc diſrupto nocturnis horis cellulæ oſtio egreſſa eſt à monaſterio, & ad Chrodieldẽ abiit, multa ſicut prius fecerat, crimina de abbatiſſa prorumpens.

41 DVM autem hęc agerentur, Gundegiſilus Burdegalenſis, adiunctis ſecum Nicaſio Engoliſmenſi, & Saffario Petragorico, ac ipſo Maroueo Pictauenſi epiſcopis, eo quòd huius vrbis metropolis eſſet, ad baſilicam ſancti Hilarij aduenit, arguens has puellas, & in monaſterium reducere cupiens. Sed cùm illæ obſtinatius reluctarentur, & hic cum reliquis

iuxta epiſtolam ſuperius nominatam eis excommunicationem indiceret, exurgens turba murionum præfatorum tanta eos in ipſa ſancti Hilarij baſilica cæde mactauit, vt conruentibus in pauimento epiſcopis vix conſurgere poſſent. Sed & diaconi & reliqui clerici ſanguine perfuſi, cum effractis capitibus baſilicam ſunt egreſſi. Tam immenſus enim eos, & vt credo, diabolo cooperante, pauor obſederat, vt egredientes à loco ſancto, nec ſibi Vale dicentes, vnuſquiſque per viam quam arripere potuit, repedaret. Adfuit huic calamitati & Deſiderius diaconus Syagrij Auguſtidunenſis epiſcopi, qui non inquiſito Cleni fluminis vado, quo primum litus adtigit, eſt ingreſſus: ac natante equo, ripæ vlterioris cãpo euectus eſt. Ex hoc Chrodieldis ordinatores eligit, villas monaſterij peruadit, & quoſcunque de monaſterio arripere potuiſſet, plagis ac cædibus adfectos ſuo ſeruitio ſubiugabat, minans, vt ſi monaſterium poſſet ingredi, abbatiſſam de muro proiectam, terræ deiiceret. Quod cùm Childeberto regi nunciatum fuiſſet, ſtatim directa auctoritate præcepit Macconi comiti, vt hæc reprimere omni intẽtione deberet. Godegiſilus autẽ cùm has à communione ſuſpenſas cum cęteris, vt diximus, reliquiſſet epiſcopis, epiſtolã ex ſuo fratrúmque præſentium nomine conſcripſit ad ſacerdotes illos, qui tunc cum rege Guntchra-

mno fuerant adgregati : à quibus hæc reſcripta ſuſcepit.

Exemplar reſcripti.

DOMNIS, ſemper ſuis atque apoſtolica ſede digniſſimis, Gūdegiſilo, Nicaſio & Saffario, Ætherius, Syagri⁹, Aunachari⁹, Heſychi⁹, Agrœcola, Vrbicus, Felix, Veranus, itē Felix, & Bertchramn⁹ epiſcopi. Literas veſtrę beatitudinis tantum reſerante nuncio de veſtra ſoſpitate gauiſi, excepimus : tantum de iniuria quā vos pertuliſſe ſignaſtis, non modico mœrore adſtrigimur, dum & regula trāſcenditur, & nulla reuerētia religioni ſeruatur. Sed quia indicaſtis monachas, quę de monaſterio bonę memorię Radegundis, inſtigante diabolo fuerunt digreſſæ, quòd nullam à vobis acquieuerint correctionem audire, nec intra monaſterij ſui ſepta de quo egreſſæ fuerant, voluiſſent reuerti: inſuper baſilicę domni Hilarij per cædes veſtras veſtrorúmque iniuriam intuliſſe: quapropter ipſas à communionis gratia viſi fueritis ſuſpēdere, ac per hoc noſtram exinde mediocritatem elegiſtis conſulere. Igitur quia optime vos nouimus ſtatuta canonum percurriſſe, ac regulę plenitudinem continere, vt qui in talibus exceſſibus videntur deprehendi, nō ſolum excommunicatione, verumetiam pœnitentiæ ſatisfactione debeant coerceri, ea de re addentes cum venerationis cultu ſummæ auiditatis dilectionis inſtinctum, indicamus

ea quę definiſtis nos concordãter veſtrę ſentẽtiæ conſentire,quoaduſq; in ſynodali concilio calẽdis nouembribus pariter poſiti debeamus conſilio pari tractare, qualiter taliũ temeritas frænum diſtrictionis poſſit accipere, vt deinceps nulli liceat ſub hunc lapſum faciente iactantia ſimilia perpetrare. Attamen quia nos ſua dictione domnus Paulus apoſtolus indeſinenter videtur monere, vt opportune inopportunéque debeamus quoſcunque excedentes ſedula prędicatione corrigere:& pietatem proteſtatur ad omnia vtilẽ eſſe: ideo ſuggerimus vt adhuc & oratione aſſidua domini miſericordiã deprecemini, vt ipſe ſpiritus cõpunctionis ipſas inflammare dignetur,vt id quod per delictum viſæ ſunt contraxiſſe, digna ſatisfactione pœniteant: vt in monaſterio ſuo veſtra prædicatione animæ quæ quodammodo perierunt,propitio Chriſto reuertantur:vt ille qui vnam humeris inlatam errãtem ouem ad ouile reduxit, & de iſtarum tranſgreſſione quaſi adquiſito gregi congaudere dignetur. Hoc ſpecialius poſtulãtes, vt pro nobis interceſſionum veſtrarum ſuffragia indeſinenter, vt confidimus, tribuatis. Peculiaris veſter Ætherius peccator ſalutare præſumo. Cliens veſter Heſychius reuerẽter audeo ſalutare. Amator veſter Syagrius reuerenter ſaluto. Cultor veſter Vrbicus peccator famulanter ſaluto. Venerator veſter Veranus epiſcopus,reue-

renter saluto. Famulus vester Felix salutare præsumo. Humilis vester atque amator Felix audeo salutare. Humilis atque obediens vester Bertchramnus episcopus salutare præsumo.

42 SED & abbatissa recitauit epistolam quam beata Radegundis episcopis qui suo tempore erant, dirigi voluit. Cuius nunc iterum ipsa abbatissa exemplaria ad vicinarũ vrbium sacerdotes direxit: cuius hæc sunt exemplaria.

Exemplar epistolæ.

DOMNIS sanctis & apostolica sede dignissimis in Christo patribus omnib⁹ episcopis Radegũdis peccatrix. Congruæ prouisionis tunc roborabiliter ad effectum tendit exordium, cum generalibus patribus, medicis ac pastoribus, ouilis sibi commissi causa auribus traditur, cuius sensibus commendatur. Quorum participatio de charitate, consilium de potestate, suffragium de oratione ministrare poterit interuentum. Et quoniam olim vinclis laïcalibus absoluta, diuina prouidente & inspirante clementia, ad religionis normam visa sum voluntarie duce Christo translata, hęc pronæ mentis studio cogitans etiam de aliarum profectibus, vt adnunciante domino mea desideria efficerentur, reliquis profutura, instituẽte atq; remunerante præcellentissimo domno rege Chlothario, monasteriũ puellarũ Pictaua vrbe constitui: conditúmque quantum mihi munificẽtia regalis est largita, facta

donatione dotaui:insuper congregationi per me Christo præstante collectæ, regulam sub qua sancta Cæsaria degit:quá sollicitudo beati Cæsarij antistitis Arelatensis ex institutione sanctorum patrum conuenienter collegit, adsciui. Cui consentientibus beatissimis & huius ciuitatis, & reliquis pontificibus, electione etiam nostræ congregationis domnam & sororem meam Agnetem, quam ab ineunte ætate loco filiæ colui & eduxi, abbatissam institui, ac me post deum eius ordinationi regulariter obedituram commisi. Cuique formam apostolicam obseruantes, tam ego quàm sorores de substantia terrena quæ possidere videbamur, factis chartis tradidimus metu Ananię & Sapphirę, in monasterio positæ, nihil propriũ reseruantes. Sed quoniam incerta sunt humanæ conditionis momenta vel tẽpora, quippe mũdo in finem currente, cum aliqui magis propriæ quàm diuinæ cupiant voluntati seruire: zelo ducta dei hanc suggestionis meę paginã, apostolatus vestri in Christi nomine superstes porrigo vel deuota. Et quia præsens nõ valui, quasi vestris prouoluta vestigiis, epistolę vicarietate prosternor, coniurans per patrem & filium & spiritum sanctum, ac diem tremendi iudicij, sic repræsentatos vos non tyrannus obpugnet, sed legitimus rex coronet, vt si casu post meum obitum quęcunq; persona, vel loci eiusdem pontifex, seu potestas principis, vel

alius aliquis,quod nec fieri credimus,congregationem,vel ſuaſu maliuolo, vel impulſu iudiciario perturbare tẽtauerit,aut regulã frangere, ſeu abbatiſſam alteram quàm ſororem meam Agnetem, quam beatiſſimi Germani præſentibus ſuis fratribus benedictio cõſecrauit:aut ipſa cõgregatio,quod fieri non poteſt, habita murmuratione mutare cõtenderit, vel quaſdam dominationes in monaſterio:vel rebus monaſterij quæcunque perſona vel pontifex loci præter quas anteceſſores epiſcopi, aut alij me ſuperſtite habuerunt, nouo priuilegio quicunque adfectare voluerit, aut extra regulam exinde egredi quis tentauerit, ſeu de rebus quas in me præcellentiſſimus domnus Chlotharius, vel pręcellentiſſimi domni regis filij ſui contulerunt: & ego ex eius præceptionis permiſſu monaſterio tradidi poſſidẽdum, & per auctoritates præcellẽtiſſimorũ domnorum regum Chariberti, Guntchramni, Chilperici,& Sygiberti, cum ſacramenti interpoſitione, & ſuarum manuum ſubſcriptionibus obtinui confirmari: aut ex his quæ alii pro animarum ſuarum remedio,vel ſorores ibidem de rebus propriis contulerunt, aliquis princeps,aut põtifex,aut potens, aut de ſororibus cuiuſlibet perſonæ auſi minuere, aut ſibimet ad proprietatem reuocare ſacrilego voto contenderit, ita veſtram ſanctitatẽ ſucceſſorúmq; veſtrorum poſt deum pro mea ſupplicatione

& Christi voluntate incurrat: vt sicut prædones & spoliatores pauperum extra gratiá vestram habeantur: nunquam de nostra regula vel de rebus monasterii obsistétibus vobis imminuere valeat aliquid aut mutare. Hoc etiam deprecans, vt cum deus prædictam domnam sororem nostram Agnetem de seculo migrare voluerit, illa in loco eius abbatissa de nostra cõgregatione debeat ordinare, quę deo & ipsi placuerit, custodiés regulam, & nihil de proposito sanctitatis imminuet: nam nunquã propria aut cuiuscunq; volũtas præcipitet. Quòd si, quod absit, contra dei mandatum & auctoritatem regum aliquis de suprascriptis conditionibus coram domino & sanctis eius precabiliter commendatis agere, aut de persona aut substantia minuenda voluerit, aut memoratæ sorori meæ Agneti abbatissæ molestias aliquas inferre tentauerit, dei & sanctæ crucis & beatæ Mariæ incurrat iudicium, & beatos confessores Hilarium & Martinum, quibus post deum sorores meas tradidi defendendas, ipsos habeat contradictores & persecutores. Te quoque beate pontifex, successorésque ve stros quos patronos in causa dei diligéter adscisco, si, quod absit, extiterit qui cõtra hęc aliquid moliri tentauerit, pro repellendo & confutando dei hoste, non pigeat ad regem quem eo tempore locus iste respexerit, vel ad Pictauam ciuitatem pro re vobis ante dominum cõ

mendata percurrere, & cõtra aliorum iniustitiã executores & defensores iustitiæ laborare, vt tale nephas nullo modo suis admitti tẽporibus rex patiatur catholicus, nec couelli permittat quod dei & mea & regnum ipsorum voluntate firmatum est. Simul etiam principes quos deus pro gubernatione populi post decessum meum superesse præceperit, coniuro per regem cuius regni non erit finis, & ad cuius nutum regna consistunt, qui eis donauit ipsum viuere vel regnare, vt monasteriũ quod ex permissu & solatio domnorum regum, patris vel aui eorum construxisse visa sum, & ordinasse regulariter, vel dotasse, sub sua tuitione & sermone vnà cũ Agnete abbatissa iubeant gubernare: & à nullo neq; sæpe dictã abbatissam nostrã, neque aliquid ad nostrũ monasterium pertinẽs molestari, aut inquietari, vel exinde imminui, aut aliquid mutari permittãt, sed magis pro dei intuitu vnà cũ domnis episcopis, ipsi me supplicãte corã redemptore gentiũ sicut eis commendo, defensari iubeant & muniri: vt in cuiꝰ honore dei famulas protegũt, cum defensore pauperũ, & sponso virginũ perpetualiter æterno socientur in regno. Illud quoque vos sanctos pontifices, & præcellentissimos domnos reges, & vniuersum populum Christianũ, coniuro per fidẽ catholicã in qua baptizati estis, & ecclesias quas conseruatis, vt in basilica quam in sanctæ Mariæ do-

minicæ genitricis honorem cœpimus ædificare, vbi etiam multæ sorores nostræ conditæ sunt in requie, siue perfecta, siue imperfecta, cum me deus de hac luce migrare præceperit, corpusculum meum ibi debeat sepeliri. Quòd si quis aliud inde voluerit, aut fieri tentauerit, obtinente cruce Christi, & beata Maria, diuinam vltionem incurrat: & vobis intercurrentibus, in loco ipsius basilicæ merear cum sororum congregatione obtinere loculum sepulturæ. Et vt hæc supplicatio mea, quã manu propria subscripsi, vt in vniuersalis ecclesiæ archiuo seruetur, effusis cum lachrimis deprecor, quatinus si cõtra improbos aliquos necessitas exegerit, vt vestra defensione soror mea Agnes abbatissa, vel cõgregatio eius, quo succurri sibi poposcerint, vestræ misericordiæ pia consolatio opem pastorali sollicitudine subministret. Nec de me destitutas se proclament, quibus deus præsidium vestræ gratiæ præparauit. Illud vobis in omnib⁹ ante oculos reuocantes, per ipsum qui de cruce gloriosa virginem suam genitricem beato Ioanni apostolo commendauit, vt qualiter ab illo completum est domini mãdatum, sic sit apud vos, indigna & humilis domnis meis ecclesiæ patribus & viris apostolicis quod commẽdo: quod cum dignanter seruaueritis depositum, meritis participes cuius impletis mandatum apostolicum, digne reparetis exemplum.

POST

43 POST hæc Marouëus episcopus, cum diuersa improperia ab his audiret, Porcarium abbatem basilicæ beati Hilarij, ad Gundegisilum episcopum, & reliquos comprouinciales eius destinat, vt data communione puellis, ad audientiam veniendi licentiam indulgere dignarêtur. sed nequaquá potuit obtinere. Childebertus autem rex, cum assiduas de vtraque parte, monasterij scilicet, vel puellarum quæ egressæ fuerant, molestias pateretur, Theutharium presbyterum ad dirimendas querimonias quę inter easdem agebantur, destinat. Cui prouocatæ Chrodieldis cum reliquis puellis ad audientiam, dixerunt, Non venimus, quia à communione suspensæ sumus: si reconciliari meremur, tunc ad audientiam venire non differimus. Hęc audiens ille, ad episcopos abiit: cúmque cum his de hac causa locutus fuisset, nullum effectum obtinere potuit de communione earum: & sic ad vrbem Pictauam regressus est. Puellæ verò separatæ ab inuicem, aliæ ad parêtes, aliæ ad domos proprias, nonnullæ in hæc monasteria, in quibus pri' fuerant, sunt regressæ: quia hiemẽ validam simul positæ propter penuriam ligni tolerare non poterant. Paucæ tamen cum Chrodielde & Basina remanserunt. Erat enim tunc & inter eas magna discordia, pro eo quòd altera alteri se præponere cupiebat.

44 EO anno post clausum pascha, tam im-

mensa cum grādine pluuia fuit, vt intra duarum aut trium horarum spacia etiam per minores vallium meatus ingentia currere flumina viderentur: arbores in autumno floruerūt, & poma sicut prius dederant, ediderūt. Mense nono rosæ adparuerunt. Flumina verò vltra modum excreuerunt: ita vt excedentia litora loca quæ nunquam contingere consueta fuerant, operirent, non minimum sationibus inferentia damnum.

GREG. TVRONICI HISTORIARVM Liber. X.

ANno igitur quintodecimo Childeberti regis, diaconus noster ab vrbe Roma sanctorū cum pigneribus veniens, sic retulit, quòd anno superiore mēse nono tanta inundatione Tyberis fluuius vrbem Romam obtexerit, vt ædes antiquæ diruerentur: horrea etiam ecclesiæ subuersa sint, in quibus nonnulla milia modiorum tritici periere. Multitudo etiam serpentium cum magno dracone in modum trabis validæ, per hu-

ius fluuij alueum in mare descendit. Sed suffocatæ bestiæ inter salsos maris turbidi fluctus, litori eiectæ sunt. Subsecuta est de vestigio clades quam inguinariam vocant. nam medio mense xi. adueniens primum omnium iuxta illud quod in Ezechiele propheta legitur, A sanctuario meo incipite, Pelagium papam perculit: quo defuncto, magna strages populi de hoc morbo facta est. Sed quia ecclesia dei absque rectore esse non poterat, Gregorium diaconum plebs omnis elegit. hic enim de senatoribus primis, ab adolescentia deuotus deo, in rebus propriis sex in Sicilia monasteria congregauit: septimum intra vrbis Romæ muros instituit: quibus tantam delegans terrarum copiam, quanta ad victum quotidianum præbendum sufficeret, reliqua vendidit cum omni præsidio domus, ac pauperibus erogauit: & qui ante serico contextu ac gemmis micantibus solitus erat per vrbem procedere trabeatus, nunc vili contectus vestitu, ad altaris dominici ministerium consecratur. septimúsque leuita ad adiutorium papæ adsciscitur. Tantáque ei abstinentia in cibis, vigilantia in orationibus, strenuitas in ieiuniis erat, vt infirmato stomacho uix consistere posset. Literis grammaticis, dialecticísque ac rhetoricis ita erat institutus; vt nulli in vrbe ipsa putaretur esse secundus. Hunc apicem adtentius fugere

tentans, ne quod prius abiecerat, rursum ei in seculo de adepto honore iactantia quædam subreperet: vnde factum est vt epistolam ad imperatorem Mauritium dirigeret, cuius filium ex lauacro sancto susceperat, coniurans, & multa prece poscens, ne vnquam consensum præberet populis, vt hunc huius honoris gloria sublimaret. Sed præfectus vrbis Romæ germanus eius, anticipauit nuncium, & comprehenso disruptis epistolis cõsensu quem populus fecerat, imperatori direxit. At ille gratias deo agens pro amicitia diaconi, quòd reperisset locum honoris eius, data pręceptione ipsum iussit institui. Cúmque in hoc restaret vt benediceretur, & lues populum deuastaret, verbum ad plebem pro agenda pœnitentia in hunc modum exorsus est:

Oratio Gregorij ad plebem.

OPORTET fratres dilectissimi, vt flagella dei quæ metuere ventura debuimus, saltem præsentia & experta timeamus. Conuersionis nobis aditum dolor aperiat, & cordis nostri duritiam ipsa quam patimur, pœna dissoluat: vt enim propheta teste prædictum est, " Peruenit gladius vsq; ad animã. Ecce etenim cuncta plebs celestis iræ mucrone percutitur, & repentina singuli cæde vastantur: nec languor mortem præuenit, sed languoris moras, vt cernitis, mors præcurrit. Percussus quisque ante rapitur, quàm ad lamenta pœniten-

tiæ conuertatur. Pensate ergo, qualis ad conspectum districti iudicis peruenit, cui non vacat flere quod fecit. Habitatores quique non ex parte subtrahuntur, sed pariter corruunt: domus vacuæ relinquuntur, filiorum funera parentes aspiciunt, & sui eos ad interitum hęredes præcedunt. Vnusquisque ergo nostrum ad pœnitentiæ lamenta confugiat, dum flere ante percussionem vacat. Reuocemus ante oculos mẽtis quicquid errando commisimus, & quod nequiter egimus, flendo puniamus. Præueniamus faciem eius in confessione, & sicut propheta ammonet, leuemus corda nostra cum manibus ad dominũ. Ad deum quippe corda cum manibus leuare est, orationis nostræ studium merito bonæ operationis erigere. Dat profecto, dat tremori nostro fiduciam qui per prophetam clamat, Nolo mortem peccatoris, sed vt conuertatur & viuat. Nullus autem de iniquitatum suarum immanitate desperet: veternosas namque Niniuitarum culpas triduana pœnitentia abstersit: & conuersus latro vitæ præmia etiam in ipsa sententia suæ mortis emeruit. Mutemus igitur corda, & præsumamus nos iam percepisse quod petimus. citius ad precem iudex flectitur, si à prauitate sua petitor corrigatur. Imminente ergo tantæ animaduersionis gladio, nos importunis fletibus insistamus. Ea namque quæ ingrata esse hominibus impor-

tunitas ſolet, iudicio veritatis placet: quia pius ac miſericors deus vult à ſe precibus veniam exigi, qui quantum meremur non vult
" iraſci: hic etenim per pſalmiſtam dicit, In-
" uoca me in die tribulationis tuæ, & eripiã te,
" & magnificabis me. Ipſe ergo ſibi teſtis eſt, quia inuocantibus miſereri deſiderat, qui ammonet vt inuocetur. Proinde fratres chariſſimi, contrito corde & correctis operibus, ab ipſo feriæ quartæ primo diluculo, ſeptiformem letaniam iuxta diſtributionem inferius deſignatam, deuota ad lachrimas mente veniamus, vt diſtrictus iudex cum culpas noſtras nos punire conſiderat, ipſe à ſententia propoſitæ damnationis parcat. Clerus igitur egrediatur ab eccleſia ſanctorum martyrum Coſmæ & Damiani, cum preſbyteris regionis ſextæ. Omnes verò abbates cum monachis ſuis, ab eccleſia ſanctorum martyrum Geruaſij & Protaſij, cum preſbyteris regionis quartæ. Omnes abbatiſſæ cum congregationibus ſuis, egrediantur ab eccleſia ſanctorum martyrum Marcellini & Petri, cum preſbyteris regionis primæ. Omnes infantes, ab eccleſia ſanctorum martyrum Ioannis & Pauli, cũ preſbyteris regionis ſecundæ. Omnes vero laïci, ab eccleſia ſancti protomartyris Stephani, cum preſbyteris regionis ſeptimæ. Omnes mulieres viduæ, ab eccleſia ſanctæ Eufemiæ cum preſbyteris regionis quintæ. Omnes

autem mulieres coniugatę egrediantur ab ecclesia sancti martyris Clementis, cum presbyteris regionis tertiæ. Vt de singulis ecclesiis exeuntes cum precibus ac lachrimis, ad beatæ Mariæ semper virginis genitricis domini dei nostri Iesu Christi basilicam cõgregemur, vt ibi diutius cum fletu ac gemitu domino supplicantes, peccatorum nostrorum veniam promereri valeamus. Hæc eo dicente, congregatis clericorum cateruis, psallere iussit per triduum, ac deprecari domini misericordiam: de hora quoque tertia veniebant vtrique chori psallentium ad ecclesiam clamantes per plateas vrbis, Kyrie eleison. Adserebat autem diaconus noster qui aderat, in vnius horæ spacio dum voces plebs ad dominũ supplicationis emisit, octoginta homines ad terrã corruisse, & spiritũ exhalasse. Sed non destitit sacerdos tantus prædicare populo, ne ab oratione cessarent. Ab hoc etiã diaconus noster reliquias sanctorũ, vt diximus, sumpsit, dũ adhuc in diaconatu degeret. Cũq; latibula fugæ præpararet, capitur, trahitur, & ad beati apostoli Petri basilicã deducitur, ibíque ad pontificalis gratiæ officiũ consecratus papa vrbi datus est. Sed nec destitit diacon⁹ noster, nisi ad episcopatũ eius de porta rediret, & qualiter ordinatus fuerit, præsenti cõtemplatione suspiceret.

2 GRIPPO autẽ ab imperatore Mauritio rediens, hæc nunciauit, quòd anno superiore

cum adepto nauigio cū sociis suis Africæ portum adtigisset, Carthaginē magnam ingressi sunt. Vbi dū morarentur, iussionē opperiētes præfecti qui aderāt, qualiter imperatoris præsentiā adire deberēt, vnus puerorum Euantij, scilicet qui cum eodem abierat, direptam speciē de manu cuiusdā negociatoris ad metatū detulit. Quem ille prosecutus cuius res erant, reddi sibi rem propriā flagitabat: sed isto differēte cùm de die in diem hoc iurgium in maius propagaretur, quadam die negociator puerum illum in platea reperit: adprehensóque vestimento eius, tenere cœpit dicens: Quia non à me laxaberis, priusquam res quas violēter diripuisti, meæ ditioni restituas. At ille excutere se de eius manibus conatus, non dubitauit erepto gladio hominem trucidare, & statim ad metatum regressus est, nec aperuit sociis quæ gesta fuerant: erant enim ibi tunc, vt diximus, legati Bodigisilus filius Mummolēi Suessionici, & Euātius filius Diantemij Arelatensis, & hic Grippo genere Francus, qui eleuātes de epulo, sopori se dederāt pro quiete. Quare cum seniori vrbis nūciata fuissent qua puer horum gesserat, collectis militibus, vel omni populo armis circundato, ad metatum eorum dirigit. At illi inopinantes expergefacti, obstupescunt, cernentes hæc quæ gerebātur. Tunc ille qui prior erat, exclamabat dicens, Arma deponite, & ad nos egredimini,

vt cognoſcamus pacificè, qualiter homicidiū factum eſt. Hæc illi audientes, timore perterriti, adhuc ignorantes quæ geſta fuerant, fidē expetunt, vt ſecuri ſine armis egrederentur: iurauerunt homines illi, quod cuſtodire impatientia nō permiſit. Sed mox egredientem Bodegiſilum gladio percutiunt, ſimiliter & Euātium. Quibus ante hoſtium metatus proſtratis, Grippo arreptis armis cum pueris qui ſecum erant, proceſſit ad eos, dicens, Quæ geſta fuerunt nos ignoramus: & ecce ſocii itineris mei qui ad imperatorem directi fuerāt, gladio ſunt proſtrati: iudicabit deus iniuriam noſtram, & mortē illorum de interitu veſtro, quia nos innocentes & in pace venientes taliter trucidatis, nec vltra erit pax inter reges noſtros, imperatorēmq; veſtrum. Nos enim pro pace venimus, & pro adiutorio reipublicæ impertiendo. Teſtem hodie inuoco deum, quia veſtra excitauit noxa, vt non cuſtodiatur inter principes pax promiſſa. Hæc & huiuſcemodi Grippone verba proferente, ſoluto Carthaginenſis belli procinctu, regreſſus eſt vnuſquiſque ad propria. Præfectus verò ad Gripponē accedens, mulcere cœpit animos eius de iis quæ geſta fuerant, ordinans qualiter ad præſentiam imperatoris accederet. Qui veniens narrata legatione pro qua directus fuerat, exitium ſociorum expoſuit. Qua de cauſa imperator valde moleſt᷒, pollicitus eſt vlciſci mor

tem eorum iuxta id quod Childeberti regis iudicium promulgaret. Tunc ab imperatore muneratus, cum pace regressus est.

3 HIS à Grippone Childeberto regi relatis, cõfestim exercitũ in Italiam cõmoueri iubet, ac xx. duces ad Lõgobardorũ gentẽ debellãdã dirigit. Quorũ nomina nõ putaui lectioni ex ordine necessario inserẽda. Audoualdus verò dux cũ Vinthrione cõmoto Cãpaniȩ populo, cùm ad Metẽsem vrbẽ quæ ei in itinere sita erat, accessisset, tãtas prȩdas, tantáq; homicidia ac cædes perpetrauit, vt hostẽ propriæ regioni putaretur inferre. Sed & alij quoque duces similiter cum phalãgis suis fecere, ita vt prius regionem propriam aut populum commanẽtem adficerent, quàm quiddam victoriæ de inimica gente patrarent. Adpropinquantes autem ad terminum Italiæ, Audoualdus cum sex ducibus dexteram petiit, atq; ad Mediolanensem vrbem aduenit: ibíque eminus in campestria castra posuerunt. Olo autem dux ad Bilitionem huius vrbis casttum, in campis situm Caninis, importunè accedẽs, iaculo sub papilla sauciatus, cecidit & mortuus est. Hi autẽ cùm egressi fuissent, in præda vt aliquid victus adquirerent, à Longobardis inruentibus, passim per loca prosternebantur. Erat autem stagnum quoddam in ipso Mediolanensis vrbis territorio, quod Ceresium vocitãt, ex quo paruus quidã fluuius, sed profundus egre

ditur: ſuper huius laci lit⁹ Lōgobardos reſidere audierant. Ad quē cùm adpropinquaſſent, priuſquā flumen, quod diximus, tranſirēt, à litore illo vnus Lōgobardorū ſtans lorica protectus & galea, cōtum manu geſtans, vocē dedit cōtra Francorū exercitū, dicēs, Hodie adparebit cui diuinitas obtinere victoriam præſtet. Vnde intelligi datur, hoc ſignū ſibi Longobardos pręparauiſſe. Tūc pauci tranſeūtes contra Lōgobardū hunc decertantes proſtrauerunt eum: & ecce omnis exercitus Longobardorum in fugam verſus pręteriit. Hi quoque tranſeūtes flumen, nullum de iis reperiūt, niſi tantum recognoſcētes adparatum caſtrorum, vbi vel focos habuerant, vel tentoria fixerant. Cúmque nullum de iis deprehendiſſent, ad caſtra ſua regreſſi ſunt: ibique ad eos imperatoris legati venerunt, nunciantes adeſſe exercitum in ſolatium eorū, dicentéſque, Quia poſt triduum cum eiſdem veniemus: & hoc vobis erit ſignum, cùm videritis villæ huius quę in mōte ſita eſt, domus incēdio cōcremari, & fumum incēdii ad cælos vſque ſuſtolli, noueritis nos cum exercitu quem pollicemur adeſſe. Sed expectantes, iuxta placitum, dies ſex, nullum ex iis veniſſe cōtemplati ſunt. Chedinus autem cum tredecim ducibus læuam Italiæ ingreſſus, quinque caſtella cepit, à quibus etiam ſacramenta exegit. Morbus etiā dyſenteriæ grauiter exercitum adficiebat, eo

quòd aeres incongrui insuetíq; hominibus essent, ex quo plerique interierunt. Commoto autem vento & data pluuia, cùm paulisper refrigescere aër cœpit, in infirmitate salubritatem contulit. Quid plura? per tres ferè mẽses Italiam peruagantes, cùm nihil proficerẽt, neque se de inimicis vlcisci possent, eo quòd se in locis communissent firmissimis: neque regem capere, de quo vltio fieret, qui se infra Ticinenses munierat muros, infirmatus, vt diximus, aërum intemperantia exercitus ac fame adtritus, redire ad propria destinauit. Subdens etiam illud, acceptis sacramẽtis, regis ditionibus quod pater eius prius habuerat, de quibus locis & captiuos, & alias abduxere prædas: & sic regredientes ita fame conficiebantur, vt prius & arma & vestimenta ad coemendum victum demerent, quàm locum genitalem contingerent. At Aptacharius Longobardorum rex, legationem ad Guntchramnũ regem cum huiuscemodi verbis direxit, Nos, piissime rex, subiecti atque fideles vobis gentíque vestræ sicut patribus vestris fuimus, esse desideramus: nec discedimus à sacramẽto quod prædecessores nostri vestris prædecessoribus iurauerunt. Nunc autem desistite à persecutione nostra, & sit pax nobis & concordia, vt vbi necessarium fuerit contra inimicos auxilium præbeamus, vt vestra scilicet nostráque gente saluata, ac nos pacificos cogno-

ſcentes,terreantur magis aduerſarij qui in circuitu obſtrepunt de amicitia, quàm de noſtra diſcordia gratulentur. Pacificè hæc Guntchramnus rex verba ſuſcepit, miſitque eos ad nepotem ſuum Childebertum regem. Dum autem his narratis in loco commorarentur, venerũt alii qui mortuum Aptacharium regem nunciantes, Paulúmque in loco eius ſubſtitutum, eiuſmodi verba quæ ſupra diximus, deferentes. Sed Childebertus rex placitum cum eiſdem ponens, vt quid ei impoſterùm conueniret, enunciaret, eos abſcedere iuſſit.

4 MAVRITIVS autem Carthaginẽſes illos, qui legatos Childeberti regis anno ſuperiore interemerant, vinctos manibus catenísque oneratos, ad eius direxit præſentiã, duodecim ſcilicet numero viros, ſub ea videlicet conditione, vt ſi eos interficere velit, haberet licentiam: ſin autem ad redimendum laxaret, trecẽtis pro vnoquoque acceptis aureis quieſceret: ſicque vt quod vellet eligeret: quo facilius ſopito ſcãdalo, nulla occaſio inter ipſos inimicitię oriretur. Sed rex Childebertus differens homines vinctos accipere, ait, Incertũ apud nos habetur, Vtrum ii ſint homicidæ illi quos adducitis, an alii, vel fortaſſis cuiuſcũq; ſerui habẽtur, cũ noſtri bene ingenui generatione fuerint, qui apud vos fuerunt interẽpti. Præſertim & Grippo adſtabat, qui eo tempore legatus cum eiſdem fuerat miſſus, qui in-

terfecti ſunt, ac dicebat, Quia præfectus vrbis illius cum collectis duobus aut tribus hominum milibus inruit ſuper nos, interemítque ſocios meos: in quo excidio & ego ipſe interiſſem, ſi me viriliter defẽdere nequiuiſſem. Accedens autem ad locum, homines agnoſcere potero: de quibus ſi imperator veſter, vt dicitis, noſtro cum domino pacẽ cuſtodire deliberat, vltionem exigere debet: & ſic dato rex placito, vt poſt eos ad imperatorem dirigeret, ipſos abſcedere iubet.

5 HIS autem diebus Chuppa qui quondam comes ſtabuli Chilperici regis fuerat, inrupto Turonicæ vrbis termino, pecora reliquáſque res quaſi prædam exercens, diripere voluit. Sed cùm hoc incolæ præſenſiſſent, collecta multitudine eum ſequi cœperunt. Excuſſáq; præda, duobꝰ ex pueris eius interfectis, hic nudus aufugit, aliis duobus pueris captis: quos vinctos, ad Childebertum regem tranſmiſerunt: quos ille in carcerem coniici iubens, interrogare pręcepit, cuius auxilio Chuppa fuiſſet ereptus, vt ab iis non comprehenderetur qui ſequebantur. Reſponderũt, hoc Animodi vicarij dolo, qui pagũ illum iudiciaria regebat poteſtate, factũ fuiſſe. Protinúſq; directis rex literis ad comitẽ vrbis, iubet vt eum vinctum in præſentiam regis dirigeret. quod ſi reſiſtere conaretur, vi obpreſſum etiam interficeret, ſi principis gratiam cupiebat adquirere. Sed ille

nõ resistens, datis fideiussoribus, quo iussus est abiit: repertúmq; Flauianũ domesticũ causatus cum socio, ne noxialis inuentus, pacificatus cum eodẽ, redire ad propria iussus est, datis tamẽ domestico illi muneribus, prius. Ipse quoque Chuppa iterum cõmotis quibusdã de suis, filiam Badegisili quondã Cœnomanẽsis episcopi diripere sibi in matrimonium voluit: inruens autem nocte cum cuneo sociorum in villa Marogalẽsi, vt voluntatẽ suam expleret, præsensit eum, dolúmq; eius Magatrudis materfamilias, genitrix scilicet puellæ: egressáq; cum famulis contra eum vi repulit, cæsis plerisque ex illis, vnde nõ sine pudore discessum est.

6 APVD Aruernos verò vincti carceris nocte nutu dei disruptis vinculis, reseratísque aditibus custodiæ, egressi ecclesiam ingressi sunt. Quibus cùm Eulalius comes onera catenarum addi iussisset, vt super eos posita, extemplo ceu vitrum fragile comminuta sunt: & sic obtinẽte Auito pontifice eruti, propriæ sunt redditi libertati.

7 IN supradicta verò vrbe Childebertus rex omne tributum tam ecclesiis quàm monasteriis, vel reliquis clericis qui ad ecclesiam pertinere videbantur, aut quicunq; ecclesię officiũ excolebãt, larga pietate cõcessit. Multũ enim iam exactores huius tributi expoliati erant, eo quòd per longũ tẽpus & succedẽtium genera-

tiones,ac diuisis in multas partes ipsis possessionibus,colligi vix poterat hoc tributú.quod hic,deo inspirante, ita præcepit emendari,vt quod super hæc fisco deberetur, nec exactoré damna percuterent,nec ecclesiæ cultoré tarditas de officio aliqua reuocaret.

8 IN confinio verò termini Aruerni, Gabalitani atque Ruteni,synodus episcoporum facta est cōtra Tetradiam relictam quondam Desiderii,eo quòd repeteret ab ea Eulalius comes res quas ab eo fugiens secum tulisset. Sed hanc causam, vel qualiter Eulalium reliquerit,vel quemadmodum ad Desiderium confugerit,altius memorádum putaui.Eulalius autem, vt iuuenilis ætas habet,agebat quæpiam inrationabiliter: vnde factum est, vt à matre sæpius increpitus,haberet in eam odium quá amare debuerat. Denique cùm in oratorio domus suæ hęc in oratione frequenter incumberet,& nocturnas vigilias persępe dormientibus famulis in oratione cum lachrimis expleret,in cilicio quo orabat suggillata reperitur. Sed nescientibus cunctis, quis hæc fecisset, crimen tamen parricidii refertur ad filium. Hæc cùm Cautinus episcopus Aruernæ vrbis comperisset, eum à communione submouit, Conuenientibus autem ciuibus cum sacerdote, ad festiuitatem beati martyris Iuliani, ad pedes episcopi Eulalius ille prosternitur,querens se inauditum à communione remotum.

Tunc

Tunc episcopus permisit eum cum cæteris, Missarum spectare solennia. Verùm vbi ad communicandum ventum est, & Eulalius ad altarium accesisset, ait episcopus, Rumor populi parricidam te proclamat esse. Ego verò vtrum perpetraueris hoc scelus, an non, ignoro: idcirco in dei hoc & beati martyris Iuliani statuo iudicio. Tu verò si idoneus es, vt adseris, accede propius, & sume tibi Eucharistiæ particulam, atque impone ori tuo. erit enim deus respector conscientiæ tuæ. At ille accepta Eucharistia, communicans abscessit. habebat enim vxorem Tetradiam nobilem ex matre, patre inferiorem. Sed cùm in domo sua vir ancillarum concubitu misceretur, coniugem negligere cœpit: & cùm ab scorto reuerteretur, grauissimis eam plagis sæpius adficiebat. Sed & pro multis sceleribus debita nonnulla contraxerat, in quibus ornaméta & aurum vxoris sæpissime euertebat. Denique inter has angustias mulier conlocata, cùm honorem omnem quem in domo viri habuerat, perdidisset, & ille abisset ad regem, hæc à Viro (sic enim erat nomen hominis) mariti sui nepote concupiscitur, scilicet vt quia ille perdiderat coniugem, huius matrimonio iungeretur. Virus autem timens inimicitias auunculi, mulierem Desiderio duci transmisit, videlicet vt succedente tempore copularetur ei: quæ omnem substantiam viri sui, tam in auro

quàm in argento, & vestimentis, & quæ moueri poterat, cum seniore filio secum sustulit, relicto in domo alio iuniore. Rediés verò Eulalius ex itinere, comperit quæ acciderat. Sed cùm mitigato dolore paululum quieuisset, super Virum nepotem suum inruit, eúmque inter arcta vallium Aruernarum interemit. Audiens autem Desiderius, qui & ipse vxoré nuper perdiderat, quòd scilicet Virus interfectus fuisset, coniugio suo Tetradiam sociauit. Eulalius verò puellam de monasterio Lugdunensi diripuit, eámque accepit. Sed concubinæ eius instigante, vt quidam adserunt, inuidia, maleficiis sensum eius oppilauerunt. Post multum verò temporis, Eulalius Emerium huius puellæ consobrinum clam adpetiit occidítque. Similiter Socratium fratrem socerae suæ, quem pater ex concubina habuerat, interemit. Et alia multa mala fecit, quæ enarrare perlongũ est. Ioannes filius eius, qui cum sua discesserat genitrice, à domo Desiderij dilapsus, Aruernum venit. Cúmque iam Innocentius episcopatum Rutenæ vrbis ambisset, mandatum ei mittit Eulalius, vt res quæ ipsi in huius ciuitatis territorio debebantur, per huius auxilium recipere posset. Sed Innocentius ait, Si de filiis tuis vnum accipio, quem clericum factum in solatio meo retineam; faciam quæ precaris. At ille transmisit puerum Ioannem nomine, recepitque res suas. Susce-

ptóque Innocentius episcopus puero, totondit comam capitis eius, dedítque eum archidiacono ecclesiæ suæ: qui in tanta se abstinētia subdidit, vt pro tritico hordeum sumeret, pro vino aquam hauriret, & pro equo asino vteretur, vestimenta vilissima habens. Igitur coniunctis, vt diximus, sacerdotib. & viris magnificis in confinio supradictarum vrbium: Tetradia ab Agyno repræsentatur, atque Eulelius contra eam causaturus accessit. Cúmq; res quas de eius, abiens ad Desiderium, domo abstulerat, inquireret, iudicatum est, Tetradię vt quadrupla satisfactione ablata restitueret, filiósq; quos de Desiderio cōceperat, incertos haberi: illud etiam ordinantes, vt si hæc quæ Eulalio est iussa dissolueret, accedendi in Aruernū licentia præberetur, rebúsque suis quæ ei ex paterna successione obuenerant absque calumnia frueretur: quod ita factum est.

9 DVM hæc agerentur, & Britanni circa vrbes, Namneticam vtique & Redonicam, valde sæuirēt, Guntchramnus rex exercitum cōtra eos cōmoueri iussit: in quorū capite Beppolenū & Ebracharium duces delegit. Sed Ebracharius suspectus, quòd si victoria cū Beppoleno patraretur, ipse ducatū eius adquireret, inimicitias cum eodē connectit, ac per viā totā se blasphemiis, conuiciis atq; maledictionibus lacessunt. Verum per viam qua abierūt, incendia, homicidia, spolia, ac multa scelera

egerunt. Interea venerũt ad Vicinoniam amnem: quẽ trãsmissi, ad Vldam fluuium peruenerunt: ibíque dissipatis vicinitatis casis, pontes desuper statuunt, sicque exercitus omnis transiuit. Coniunctus enim fuerat eo tempore Beppoleno presbyter quidam dicens, Si secutus me fueris, ego te vsq; Vuarocum ducam, ac Britannos tibi in vnum collectos ostẽdam. Fredegundis enim cùm audiisset, quòd in hoc procinctu Beppolenus abiret, quia ei iam ex anteriore tempore inuisus erat, Baiocassinos Saxones, iuxta ritum Britannorum tonsos, atque cultu vestimenti compositos, in solatium Vuaroci abire præcepit. Adueniente autem Beppoleno cum iis qui eum sequi voluerunt, certamen iniit, multósq; per biduum de Britannis ac Saxonibus suprascriptis interemit. Recesserat enim ab eo Ebracharius cum maiori manu: nec ad eum accedere voluit, donec interemptum audiret. Die autem tertio cùm iam qui cum eo erant interficerẽtur, atq; ipse sauciatus lancea repugnaret, inruentibus super eum Vuaroco cum supradictis, interfecerunt eum: incluserat enim eos inter angustias viarum atq; paludes: in quibus magis luto necti q̃ gladio trucidati sunt. Ebracharius verò vsque Venetos vrbem accessit: miserat enim ad eum obuiã episcopus Regalis clericos suos cum crucibus & psallẽtio, qui eos vsque ad vrbem deduxerũt. Ferebãt etiam quidam eo tẽ-

pore,quòd Vuarocus in insulas fugere cupiēs cum nauibus oneratis auro argentóque & reliquis rebus eius,cùm alta maris cepisset,conmoto vēto, demersis nauibus,res quas imposuerat, perdidisset: tamē ad Ebracharium veniens,pacē petiit,obsidésque cum multis muneribus tradidit, promittens se nunquam cōtra vtilitatē Guntchramni regis esse vēturum. Quo recedente,& Regalis episcopus cum clericis & pagensibus vrbis suæ,similia sacramēta dedit,dicēs,Quia nihil nos dominis nostris regibus culpabiles sumus, nec vnquā contra vtilitatē eorum superbi extitim⁹:sed in captiuitate Britannorū positi,graui iugo subditi sumus.Pace igitur celebrata inter Vuarocū atq; Ebracharium, dixit Vuarocus:Discedite nūc & renunciate,quia omnia quę iusserit rex,spōte implere curabo:quod vt plenius credere de beatis,nepotē meum obsidē tribuam.& ita fecit:cessatúmq; est ab illo. Veruntamē multitudo magna sicut de regali exercitu,ita & de Britannis cæsa est.Egrediente autē exercitu à Britanniis, ac trāseuntibus amnem robustiorib⁹, inferiores & pauperes qui cum his erāt, simul transire nō potuerūt.Cúmq; in litus illud Vicinoniæ amnis restitissent, Vuarocus oblitus sacramenti atq; obsidum quos dederat, misit Canaonē filium suū cum exercitu, adprehensisque viris quos in litore illo reperit,vinculis alligat,resistētes interficit,nonnullis qui cum

caballis torrentem tranſmeare voluerunt, ab ipſius torrētis impetu in mare deiectis. Dimiſſi ſunt poſtea multi à coniuge Vuaroci cū cereis & tabulis quaſi liberi, & ad propria ſunt regreſſi. Exercitus verò ipſius qui prius trāſierat, metuēs per viam illā qua venerat regredi, ne forte mala quæ fecerat pateretur, ad Andegauam vrbē dirigit, Meduanæ torrētis expetens pontē: ſed parua quę prius tranſiit manus ad ipſum quē præfati ſumus pontem, ſpoliati, cęſi, & ad omne dedecus ſunt redacti. Per Turonicum verò trāſeuntes, prædas agentes, multos expoliauerunt: inopinantes enim repererant incolas loci. Multi tamen de hoc exercitu ad Guntchramnum regem acceſſerūt, dicentes, quia Ebracharius dux ac Vuiliacharius comes accepta pecunia ab Vuaroco, exercitum perire feciſſent. Qua de cauſa Ebracharius præſentatus, multum conuiciis actus à rege, à præſentia eius diſcedere iuſſus eſt, Vuiliachario comite per fugas latitante.

10 ANNO igitur xv. Childeberti regis, qui eſt Gūtchramni nonus atque viceſimus, dum ipſe Guntchramnus rex per Voſacum ſiluam venationē exercēret, veſtigia occiſi bubali deprehendit. Cúmque cuſtodem ſiluę arctius diſtringeret, quis hæc in regali ſilua gerere præſumpſiſſet, Chundonē cubiculariū regis prodidit. quo hęc loquente, iuſſit eum adprehendi, & Cabillōnum cōpactum in vinculis duci.

cúmque vterque in præsentia regis intenderent,& Chundo diceret, nunquam à se hæc præsumpta quæ obiiciebantur,rex campũ diiudicat. Tũc cubicularius ille dato nepote pro se,qui hoc certamen adiret,in campo vterque steterunt: iactáque puer ille lancea super custodem siluæ, pedem eius trãsfigit:moxq; resupinus ruit. Puer verò extracto cultro qui de cingulo depẽdebat,dum collum ruentis incidere tentat,cultro sauciati vẽtre transfoditur; cecidéruntq; ambo,& mortui sunt.Quod videns Chundo,ad basilicam S.Marcelli fugam iniit. Adclamãte verò regẽ vt cõprehenderetur,priusquã limen sanctũ adtingeret, cõprehensus est,vinctúsq; ad stipitem, lapidibus est obrutus. Multũ se ex hoc deinceps rex pœnitens,vt sic eum ira præcipitem reddidisset, vt pro paruulæ causæ noxa,fidelem sibíque virũ necessarium,tam celeriter interemisset.

11 CHLOTHARIVS verò Chilperici quõdam regis filius grauiter ægrotauit,& intantũ desperatus est habitus, vt regi Guntchramno obitus eius fuisset nunciatus:vnde factum est, vt egrediẽs de Cabillõno, quasi Parisios accedere cupiens, vsq; ad terminos Senonicæ vrbis accederet. Sed cùm audisset conualuisse pueri, de itinere est regressus. Sed cùm eum Fredegundis mater eius desperatum vidisset, multum pecuniæ ad basilicam sancti Martini vouit: & sic puer melius agere visus est. Sed

& ad Vuarocum nuncios dirigit, vt qui adhuc in Britanniis de exercitu Guntchramni regis retinebantur, pro huius vita absoluerentur: quod ita Vuarocus impleuit: vnde manifestatū est, huius mulieris cōludio, & Beppolenū interfectū esse, & exercitū fuisse cōlisum.

12 INGELTRVDIS verò religiosa, quæ, vt in superioribus libris exposuimus, in atrio sancti Martini, puellarum monasterium collocauit, cùm ægrotare cœpisset, neptem suā abbatissam instituit: vnde reliqua congregatio maximè murmurauit: sed nobis increpātibus cessauit à iurgio. Hęc verò cū filia discordiam tenens, pro eo quòd res suas ei abstulerat, obsecrauit, vt neq; in monasterio quod instituit, neq; super sepulchrū eius permitteretur orare. Quæ octogesimo, vt opinor, anno vitę obiit, sepultáq; ęst vij. idus mensis primi. Sed veniens filia eius Berthegundis Turonos, cùm non fuisset excepta, ad Childebertum regem abiit, postulans vt ei liceret in locū matris suæ monasterium regere. Rex verò oblitus iudcij quod matri eius fecerat, huic aliā præceptionem manus suæ roboratam subscriptione dargitus est, hæc continentę, vt res omnes quas mater vel pater eius habuerant, suo dominio subiugaret, & quicquid monasterio Ingetrudis reliquerat, auferretur. Cum quo præcepto veniēs, ita cunctam supellectilem monasterij abstulit, vt nihil intra præter vacuos reli-

queret parietes, colligens ſecum diuerſorum criminũ reos, atq; in ſeditionibus pręparatos, qui ſi quid erat de villis reliquis quod deuotio dederat, fructũ auferrẽt. Tãtáq; ibi mala geſſit quæ vix ex ordine poſſent narrari. Hæc verò acceptis his rebus quas diximus, in Pictauum rediit, multa in abbatiſſam criuina vomens falſa, quæ parens eius proxima habebatur.

13 HIS autem diebus extitit quidam de presbyteris noſtris, Saducęę malignitatis infectus veneno, dicens non eſſe futuram reſurrectionem. Cúmque nos eam ſacris literis prædictã, & apoſtolicę traditionis auctoritate monſtratam adfirmaremus, reſpondit, Manifeſtum eſt hoc celebre ferri, ſed certi non ſumus, vtrum ſit, an non, præſertim cum dominus iratus primo homini quem manu ſacrá plaſmauerat,
» dixerit, In ſudore vultus tui veſceris pane tuo,
» donec reuertaris in terram de qua ſumptus es:
» quia puluis es, & in puluerem reuerteris. Quid ad hæc reſpondebitis, qui reſurrectionem futuram prædicatis? cum in puluerem redactum hominem reſurgere vlterius diuinitas nõ promittat? Cui ego, Quid de hac cauſa vel ipſius domini & redemptoris noſtri, vel patrũ prædeceſſorum verba loquantur, nullum catholicorum neſcire reor. Nam in Geneſi cum pa-
» tres obirent, aiebat dominus, Tu autem cõgre-
» gaberis ad populum tuum, ſepultus in ſene-
» ctute bona. Et ad Caïn dicitur, Quia vox ſan-

" guinis fratris tui clamat ad me de terra. Vnde liquido adparet, viuere animas post egressum corporis, atque resurrectionem futuram intentis vultibus præstolari. Sed & de Iob scriptum est, quia resurrecturus est in resurrectione mortuorũ. Et propheta Dauid, licet ex persona domini, tamen resurrectionẽ præuidens
" ait, Nunquid qui dormit non adiiciat vt resur
" gat? hoc est, qui mortis somno obprimitur, nõ est venturus ad resurrectionẽ? Et Esaias, quòd de sepulchris resurrecturi sunt mortui, docet. Sed & Ezechiel propheta cũ ossa arida obtecta cute, neruis solidata, venis infecta, flante spiritu animata, reformatũ hominẽ enarraret, manifestissime resurrectionem futuram edocuit. Sed & illud manifestũ fuit resurrectionis indicium, quòd Helisei ossa tangens extinctum cadauer, virtutis effectu reuixerit: quod ipsius domini qui est primogenitus mortuorum, resurrectio manifestauit: qui morti mortẽ intulit, & de sepulchro vitã mortuis reformauit. Ad hæc presbyter, Quòd dominus in adsumpto homine mortuus fuerit ac resurrexerit, nõ ambigo: illud tamen, quòd reliqui resurgant mortui, nõ admitto. Et ego, Et quę fuit necessitas filio dei de cælo descẽdere, carnem adsumere, mortem adire, inferna penetrare, nisi vt hominem quem plasmauerat, non permitteret in morte perpetua derelinqui? Sed & iustorum animæ quæ vsq; passionem eius infer-

nali ergastulo tenebantur inclusæ, eo veniēte laxatæ sunt. Nam descendens ad inferos, dum tenebras noua luce perfudit, animas eorū secum, ne hoc exitu amplius cruciarentur, edu-
" xit, iuxta illud, Et in sepulchro eius resurgent
" mortui. Et presbyter ait, Nūquid possunt ossa in fauillam redacta, iterum animari & hominem viuentem proferre? Et ego respōdi, Nos credimus quia quamlibet in puluerē redigatur homo, & aquis, ac terræ venti violenti impetu dispergatur, nō sit difficile deo hæc ad vitam resuscitari. Presbyter respōdit, Hîc maxime vos errare puto, vt adserere verbis lenibus tētetis acerrimā seductionē, vt dicatis à bestiis raptū, aquis immersum, pisciū faucibus deuoratū, in stercus redactum, & per secretum digestionis eiectum, aut aquis labentibus deiectum, aut terra cōputrescēte abolitū, ad resurrectionem vēturū. Ad hæc ego respōdi, Obliuioni apud te traditum est vt opinor, quid Ioannes euāgelista super pectus dominicū recū bens, ac diuini mysterij arcana rimās, in apo-
„ calypsi dicat: Tūc, inquit, reddet mare mortu-
„ os suos. Vnde manifestū est, quia quicquid humani corporis piscis absorbuit, ales rapuit, bestia deglutiuit, à domino cōiunctū in resurrectionē reparandū erit: quia nō erit ei difficile perdita reparare, qui ex nihilo nō nata creauit: sed ita hæc in integritatē solida sicut pri⁹ fuerāt reparabit, vt corpus quod fuit in mūdo, aut

pœnã iuxta meritũ ferat, aut gloriã. Sic enim
" ipse dominus in euangelio ait, Quia filius ho-
" minis veniet in gloria patris sui cũ angelis suis
" vt reddat vnicuiq; secundũ opera sua. Sed &
Martha cum de resurrectione pręsenti fratris
" Lazari dubitaret, ait, Scio quia resurget in re-
" surrectione in nouissima die. Cui dominus ait,
" Ego sum resurrectio, via, veritas, & vita. Ad hęc
presbyter, Quomodo autẽ in psalmo dicitur,
" Quia non resurgũt impij in iudicio? Et ego re-
spõdi, Non resurgũt vt iudicẽt, sed resurgũt vt
iudicentur. Nec enim sedere cũ impiis iudex
potest, causas suorũ redditurus actuũ. Et ille,
" Domin⁹, inquit, in euãgelio dixit, Qui nõ cre-
" diderit, iã iudicatus est: vtique, quia peribit re-
surrectioni. Et ego respondi, Iudicatus est e-
nim, vt ad suppliciũ ęternũ perueniat, quia nõ
credidit vnigenitũ filium dei: tamen resurre-
cturus in corpore, vt ipsum supplicium in quo
peccauit corpore patiatur. Nec enim potest
iudicium fieri, nisi prius resurgãt mortui: quia
sicut illos qui defuncti sunt sancti, cælũ vt cre-
dimus retinet, de quorum sepulchris sæpius
virtus illa procedit, vt de his cæci illuminen-
tur, claudi gressum recipiant, leprosi mũden-
tur, & alia sanitatum beneficia infirmis peten-
tibus tribuãtur: ita credimus & peccatores in
illo infernali carcere vsq; ad iudicium retine-
ri. Et presbyter ait, In psalmo autem legimus,
" Spiritus pertransiit ab homine, & non erit, &

„ non cognoſcet amplius locũ ſuum. Ego dixi, Hoc eſt quod ipſe dominus per parabolam ad diuitem qui flammis tartareis cruciabatur, di-
„ cebat, Recepiſti tu bona in vita tua, ſimiliter
„ & Lazarus mala. Non autẽ cognouit diues ille purpuras ſuas & byſſum, nec delicias cõuiuij, quas ei vel aer, vel terra, vel mare protulerat: ſicut nec Lazar⁹ vulnera, aut putredines quas iacens ante eius ianuas perferebat. vel cũ hic in ſinu Abrahæ requieſceret, ille autẽ cruciaretur in flãmis. Presbyter dixit, In alio pſalmo
„ legimus, Quia exiit ſpiritus eorum & reuer-
„ tetur in terram ſuam, in illa die peribunt om-
„ nes cogitationes eorum. Ad hæc ego, Bene aìs, Quia cum egreſſus fuerit ab homine ſpiritus, & iacuerit corpus mortuum, non cogitat de his quæ in mundo reliquit, acſi verbi cauſa dicas, Non cogitat ædificare, plantare, agrum excolere: non cogitat congregare aurum, argentum, vel reliquas diuitias mundi. Periit enim hæc cogitatio à corpore mortuo, quia nõ eſt ſpiritus in eo. Sed quid tu de reſurrectione dubitas, quam Paulus apoſtolus in quo ipſe, vt ait, Chiſtus loquebatur, euidenter exprimit di-
„ cens, Conſepulti enim ſumus Chriſto per ba-
„ ptiſmum in mortem: vt ſicut ille mortuus eſt,
„ & reſurrexit, ita & nos in nouitate vitę ambu-
„ lemus. Et iterum, Omnes quidẽ reſurgemus,
„ ſed nõ omnes immutabimur. Canet enim tu-
„ ba, & mortui reſurgent incorrupti, & nos im-

" mutabimur Et iterum, Stella autem differt à
" ſtella in claritate:ſic & reſurrectio mortuorũ.
" Item illic, Seminatur in corruptione, ſurget in
" incorruptione, & reliqua. Itẽ illic, Omnes nos
" repræſentari oportet ante tribunal Chriſti, vt
" referat vnuſquiſq; propria corporis ſui, prout
" geſſit ſiue bonũ ſiue malũ. Ad Theſſalonicẽſes
autẽ, euidẽtiſſime futuram reſurrectionẽ deſi-
" gnat dicẽs, Nolo vos ignorare de dormiẽtib⁹,
" vt non cõtriſtemini, ſicut & cæteri qui ſpẽ nõ
" habẽt. Si enim credimus, ꝙ Ieſus mortuus eſt
" & reſurrexit, ita & deus eos qui dormierũt per
" Ieſum adducet cũ eo. Hoc enim vobis dicim⁹
" in verbo domini, quia nos qui viuim⁹, qui re-
" ſidui ſumus, in aduẽtu domini non præuenie-
" mus eos qui dormierũt. Quoniã ipſe dominus
" in iuſſu & in voce archãgeli, & in tuba dei de-
" ſcendet de cælo, & mortui qui in Chriſto ſunt
" reſurgent primi: deinde nos qui viuimus qui
" relinquimur, ſimul rapiemur cũ illis in nubib⁹
" obuiam domino in aera, & ſic ſemper cũ domi
" no erimus. Itaq; conſolamini inuicẽ in verbis
" iſtis. Plurima ſunt enim de his teſtimonia quæ
hanc cauſam adfirmãt. Sed tu ignoro quid am
bigas de reſurrectione, quam ſancti expectant
pro merito, quã peccatores metuũt pro reatu.
Hanc enim reſurrectionẽ, & illa quæ cernim⁹
elemẽta demõſtrãt, id eſt dũ arbores in æſtate
foliis tectæ, hieme veniente nudantur: ſucce-
dẽte verò verno tẽpore quaſi reſurgẽtes, in il-

lud quod prius fuerant, foliorum tegmine vestiuntur. Hæc ostendunt & illa quæ iaciuntur semina terris, quæ commendata sulcis, si fuerint mortua, cum multiplici fructu resurgunt,
» sicut ait Paulus apostolus, Stulte tu quod se-
» minas nõ viuificatur, nisi prius moriatur. Quę omnia ad fidem resurrectionis, mundo manifestata sunt. si enim resurrectio futura non est, quid proderit iustis bene agere, quid nocebit peccatoribus male? decidant ergo cuncti in voluptatibus suis, & faciat vnusquisque quę placuerit, si iudicium futurum nõ erit. Vel illud improbe non formidas, quod ipse domi-
» nus beatis apostolis ait: Cum venerit, inquit,
» filius hominis in sede maiestatis suæ, congre-
» gabuntur ante eum omnes gentes, & separa-
» bit eos ab inuicem, sicut pastor segregat agnos
» ab hœdis: & statuet oues quidem ad dexte-
» ram, hœdos autem ad sinistram. Et his dicet,
» Venite benedicti, percipite regnum: illis au-
» tem, Discedite à me operarij iniquitatis. At-
» que vt ipsa scriptura docet, ibunt hi in suppli-
cium æternum, iusti autem in vitam æternam. Putásne erit resurrectio mortuorum, aut iudicium operũ, quãdo ista faciet dominus. Respondeat ergo tibi Paulus apostolus, sicut
» aliis incredulis, dicens, Si christus non re-
» surrexit, inanis est prædicatio nostra, inanis
» est & fides vestra. Ad hęc contristatus presbyter, à conspectu nostro discedés, pollicitus est

credere in resurrectionem, iuxta seriem scripturarum sanctarum quam supra memorauimus.

14 ERAT autem tunc temporis Theodulfus diaconus vrbis Parisiacæ, qui sibi videbatur in aliquo sciolus, qui sæpius de hac causa altercationes mouebat. Hic autem de Parisiis vrbe abscedēs, Andegauos venit, & se Audoueo episcopo subdidit, propter antiquam amicitiam, quam simul Parisiis commorantes habuerant: vnde & à Ragnemodo Parisiacæ vrbis episcopo, sæpius excommunicatus est, quòd ad ecclesiam suam in qua diaconus ordinatus fuerat, redire differret. Hic in tanta familiaritate cum præfato Andegauæ vrbis episcopo adhæserat, vt non se posset ab eius importunitate discutere, pro eo quòd bonis moribus & adfectu pio erat. Factum est autem vt ædificaret super muros vrbis solarium, de quo cœnæ epulo perfuncto descendens, manum super diaconum substentabat, qui intantum erat crapulatus à vino, vt vix vel figere gressum valeret, pueróque qui præibat cum lumine nescio quid commotus, pugno ceruicem ferit. Quo impulso hic cum se continere non potuisset, cū ipso impetu de muro præcipitatur, sudarium episcopi quod balteo dependebat, arripiens: cum quo pene dilapsus fuerat, nisi pedes episcopi abbas velociter amplexus esset. Qui ruens super lapidem, confractis ossibus, &

bus,& crate pectoris, ſanguinē cum felle diſrupto euomens, ſpiritum exhalauit. Erat enim & vino deditus, & in adulterio diſſolutus.

15 CVM autem ſcandalum quod ſerente diabolo in monaſterio Pictauenſi ortum, in ampliorē quotidie iniquitatem conſurgeret, & Chrodieldis adgregatis ſibi vt ſupra diximus, homicidis, maleficis, adulteris, fugitiuis, & reliquorum criminum reis, in ſeditione parata reſideret, iuſſit eis vt inruentes nocte in monaſteriū, abbatiſſam foras extraherent. At illa tumultū ſentiens venientium, ad ſanctę crucis archā ſe deportari popoſcit: grauabatur enim dolore humoris podagrici, ſcilicet vt vel eius foueretur auxilio. Sed vbi ingreſſi viri ceręo accenſo cum armis, huc illúcque vagarētur, per monaſterium inquirentes eam, introeuntes in oratorium, repererunt iacentem ſuper humū ante archam ſanctę crucis. Túc vnus acerbior cæteris, qui ad hoc ſcelus patrādum adgreſſus fuerat, vt abbatiſſam gladio diuideret, ab alio vt credo, diuina prouidētia cooperāte cultro percutitur. Profluente verò ſanguine ſolo decubans, vòtum quod leui conceperat animo, non expleuit. Interea Iuſtina præpoſita cum aliis ſororibus, palla altaris, quod erat ante crucem dominicam, extincto cereo, abbatiſſam operit. Sed venientes cum euaginatis gladiis ac lāceis, ſciſſa veſte, & pene ſanctimonialium

manibus laniatis, adprehensam præpositã pro abbatissa, quia tenebræ erant, excussis linteaminibus, à capite soluta cæsarie detrahunt, & vsque basilicam sancti Hilarij inter manus deferunt custodiæ mancipandã: adpropinquãtésque basilicę, cælo modicum albescente, vbi cognouerũt non esse abbatissam, mox ad monasterium redire puellam præcipiunt: reuertentésq;, abbatissam adprehẽdunt, extrahũt, & in custodiam iuxta sancti Hilarij basilicã in loco vbi Basina metatum habebat, retrudunt, positis ad ostium custodibus, ne quis vllum captiuæ præberet auxilium. Exinde nocte subobscura adgressi monasterium, cùm nullo fulgore accensi luminis potirentur, extracta prõptuario cuppa, quæ olim pice linita sicca remanserat, ignem iniiciunt, factáque pharo magna, de huius incendio cunctam monasterij supellectilem rapuerunt, hoc tantum quod ferre non poterant; relinquentes. Hæc autem gesta sunt ante septem dies paschæ. Cúmque episcopus hæc omnia grauiter ferret, nec valeret seditionem diabolicam mitigare, misit ad Chrodieldem dicẽs, Relinque abbatissam vt in his diebus in hoc carcere non retineatur: alioqui non celebrabo pascha domini', neque baptismum in hac vrbe vllus catechumenus obtinebit, nisi abbatissa à vinculo quo tenetur, iubeatur absolui. Quòd si nec sic voluеritis, collectis ciuibus auferam eam. Hæc

eo dicente, ſtatim Chrodieldis percuſſores deputat, dicens, Si eam violenter quis auferre tẽtauerit, ſtatim eam gladio percutite. Adfuit autem diebus illis Flauianus nuper domeſticus ordinatus, cuius ope abbatiſſa ſancti Hilarii ingreſſa baſilicam abſoluitur. Inter hæc ad ſepulchrum ſanctæ Radegundis homicidia perpetrantur, & ante ipſam beatæ crucis archam quidam per ſeditionem truncati ſunt. Cúmque hic furor ſuperueniẽte die per Chrodieldis ſuperbiam augeretur, & aſſiduæ cædes, & reliquæ plagæ quas ſupra memorauimus, à ſeditionariis perpetrarentur, atque ita hæc iactantia tumuiſſet, vt conſobrinam ſuam Baſinam altiori cothurno deſpiceret, illa pœnitentiam agere cœpit, dicens, Erraui ſequendo Chrodieldis iactantiam. Et ecce deſpectui habeor ab eadem, & abbatiſſæ meæ contumax exiſto: & conuerſa, humiliauit ſe coram abbatiſſa, expetens pacem eius: fuerúntque pariter vno animo eadémque voluntate: denique orto ſcandalo pueri qui cum abbatiſſa erãt, dum ſeditioni quam Chrodieldis ſchola commouit, reſiſterent, puerum Baſinæ percutiunt: qui cecidit & mortuus eſt. At illi poſt abbatiſſam ad baſilicam confeſſoris confugiunt, & ob hoc Baſina relicta abbatiſſa diſceſſit: ſed pueris iterũ per fugam lapſis, in pace quam prius habuerant redierunt. Poſtea verò multæ inter has ſcholas inimicitię

egreditur dicens, Nolite super me quæso vim inferre quæ sum regina, filia regis, regísque alterius consobrina: nolite facere nequando veniat tempus, vt vlciscar ex vobis. Sed vulgus paruipendens quæ ab ea dicebantur, inruens vt diximus, supra hos resultantes, vinctos monasterio extraxerunt, ac ad stipites extensos, grauissime cæsos, aliis cæsarie, aliis manibus, nonnullis auribus naribúsque decisis, seditio depressa quieuit. Tunc residẽtibus sacerdotibus qui aderant super tribunal ecclesię, adfuit Chrodieldis multa in abbatissam iactans conuicia cum criminibus, adserens eam virum habere in monasterio, qui indutus vestimẽta muliebria, pro fœmina haberetur, cum esset vir manifestissime declaratus, atque ipsi abbatissæ famularetur assidue: indicans eum digito, En ipsum. Qui cum in veste, vt diximus, muliebri coram omnibus adstitisset, dixit se nullum opus posse virile agere: ideóq; sibi hoc indumẽtum aptasse. Abbatissam verò non nisi tantum nomine nosse, séque eam nunquam vidisse, neque cum eadem colloquium habuisse professus est, præsertim cũ hic amplius quàm quadraginta ab vrbe Pictaua milibus degeret. igitur abbatissam de isto crimine non conuincens, adiecit, Quæ enim sanctitas in hac abbatissa versatur, quæ viros eunuchos facit, & secum habitare imperiali ordine præcipit? Interrogata abbatissa se de hac ratione nihil

ſcire reſpondit: interea cum hæc nomen pueri eunuchi protuliſſet, adfuit Reoualis archiater dicens, Puer iſte paruulus cum eſſet, & infirmaretur in femore, deſperatus cœpit haberi: mater quoque eius, ſanctam Radegundem adiuit, vt ei aliquod ſtudium iuberet impendi. At illa, me vocato, iuſſit vt ſi poſſim aliquid adiuuarem. Tunc ego, ſicut quondam apud vrbem Conſtantinopolitanam medicos agere cōſpexeram, inciſis teſticulis puerum ſanum genitrici mœſtæ reſtitui. nam nihil de hac cauſa abbatiſſam ſcire cognoui. Sed cum nec de hac re abbatiſſa potuiſſet culpabilis reperiri, alias cœpit Chrodieldis calumnias ſæuas inferre: quarum adſertiones reſpōſioneſque, quia in iudicio quod contra eaſdem ſcriptum eſt, habētur inſertę, ipſius magis exemplaria lectioni libuit indere.

Exemplar iudicij earundem.

16 DOMNIS glorioſiſſimis regibus, epiſcopi qui adfuerunt. Propitia diuinitate, piis atq; catholicis populo datis principibus, quibus cōceſſa eſt regio, rectiſſime ſuas cauſas patefacit religio, intelligens ſacroſancto participāte ſpiritu, eorū qui dominantur ſe ſociari & conſtabiliri decreto. Et quia ex iuſſione poteſtatis veſtræ, cum ad Pictauam ciuitatem pro cōditionibus monaſterij ſanctæ recordationis Radegundis conuenimus, vt altercationes inter abbatiſſam eiuſdem monaſterij, & monachas

quę de ipso grege nõ salubri deliberatione pro
gressæ sunt, ipsis disceptantibus agnoscere de-
beremus: euocatis partibus, interrogata Chro
dieldis & Basina, quare tã audacter contra suã
regulam foribus monasterij contractis, discef-
serant, & hac occasione congregatio adunata
discessit: quæ respondentes professæ sunt, fa-
mis, nuditatis, insuper & cædis se iam nõ ferre
periculũ: adiicientes etiam, eo quòd diuersi,
earum in balneo lauarentur incongrue, ad ta-
bulam ipsa luserit, atque seculares cum abba-
tissa reficerent, etiam & sponsalia in monaste-
rio facta sint: de palla holoserica, vestimẽta ne
ptis suæ temerarie fecerit: foliola aurea quæ
fuerãt in gyro pallæ, incõsultè sustulerit, & ad
collũ neptis suæ facinorose suspẽderit: vittam
de auro exornatam, eidem nepti suæ superfluè
fecerit: barbatorias intus eo, quòd celebraue-
rit. Interrogantes abbatissam, quid ad hæc re-
sponderet? dixit, De fame quòd cõqueruntur,
secũdum quod temporis penuria permitteret,
nunquã ipsę nimiã egestatẽ pertulerũt: de ve-
stimẽto verò dixit, Si quis earũ arcellulas scru-
taretur, ampli⁹ eas habere q̃ necessitas indige-
ret: de balneo verò, q̃d opponeretur, retulit hoc
factũ dieb⁹ quadragesimę, & pro calcis amari
tudine, ne lauãtib⁹ noceret nouitas ipsi⁹ fabri
cę, iussisse domnã Radegundẽ, vt seruiẽtes mo
nasterij, publice hoc vsitarẽt, donec omnis o-
dor nocẽdi discederet: quod per quadragesimã

vsq; ad pẽtecostẽ in vsu famulis fuerit. Ad hæc Chrodieldis respõdit. Et postea similiter multi per tẽpora lauerũt. Retulit abbatissa, Se nec probare quod dicerẽt, & se nescire, an factum sit. Sed adhuc inculpás easdem, ꝙ si ipsę vidissẽt, cur abbatissę nõ proderẽt? De tabula verò respõdit, Etsi lusisset viuẽte domna Radegũde, se minus culpa respiceret, tamen nec in regula per scripturã prohiberi, nec in canonibus retulit: sed ad iussionẽ episcoporũ, repromisit ceruice se inflexa per pœnitentiã quicquid iuberetur, implere. De cóuiuiis etiam ait, se nullam nouam fecisse cõsuetudinem, nisi sicut actum est sub domna Radegunde: se Christianis fidelibus eulogias obtulisse, nec sibi cõprobari cum illis vllatenus cõuiuasse. De sponsalibus quoque ait, Coram pontifice, clero, vel senioribus pro nepte sua Orphanula arras accepisse: & tamen si hæc culpa sit, veniam se coram cunctis petere professa est. tamen nec tũc conuiuium in monasterio fecerit. De palla quod reputarent, protulit monacham nobilẽ quæ ei mafortem holosericum, quem de parẽtibus detulit, muneris causa concesserit, & inde partẽ abscidisset, vnde quod vellet & faceret: de reliquo verò quantum opportunũ fuit, ad ornatum altaris pallam condigne condiderit: & de illa inscissura quæ pallæ superfuit, purpuram nepti suæ in tunica posuerit, quam ibi dedisse dixit, quo monasterio profuit, quæ

per omnia donatrix Didimia confirmauit. De foliolis aureis & vitta auro exornata Macconem famulum vestrum præsentem testem adhibuit, eo quòd per manũ eius ab spõso puellæ prædictę neptis suę viginti solidos accepit, vnde hoc publicè fecerit, nec de re monasterij quicquam ibi permixtum sit. Interrogata Chrodieldis cum Basina, si forsitan aliquid abbatissæ, quod absit, adulterij reputarent, siue quid homicidij, vel maleficij fecerit, aut crimen capitale quo percuteretur, edicerent: respondentes protulerunt, Non habere se aliquid nisi per hæc quæ dixerant, eam ista fecisse contra regulam proclamarent. Ad extremum, pro peccatis quia claustra disrupta sunt & miseris licuit sine disciplina abbatissæ suæ, quod vellent committere, per tot mensium spacia quas credebam⁹ innocẽtes monachas, nobis protulerunt prægnantes. Quibus per ordinem discussis, nec inuento crimine quod abbatissam deiiceret, de leuioribus causis paterna commonitione contestati sumus, vt hęc nullatenus deinceps pro reprehensione repeteret. Tunc nobis percunctantibus causam aduersæ partis, quæ maiora crimina commiserunt, id est quæ prædicationem sui sacerdotis intra monasterium, ne foras procederent, despexerunt, pontifice conculcato, & in summo contemptu in monasterio relicto, confractis seris & ianuis, inrito facto discesserunt, &

ad suum peccatũ aliæ tractæ transgressæ sunt: insuper & Gundegisilus pontifex cum suis prouincialibus pro ipsa causa commonitus, per præceptionẽ regum Pictauos accessisset, & ad audientiam eas ad monasterium conuocarent, despecta cõmonitione, ipsis occurrentibus ad beati Hilarij confessoris basilicam, vbi ipse commorabatur accedentes: vt condecet pastorũ sollicitudinem, dum commonerentur, facta seditione, fustibus tam pontifices quàm ministros adfecerunt, & intra basilicam fuderunt sanguinem leuitarum. Dehinc ex iussione domnorum principum, cùm vir venerabilis Theutharius presbyter in causa directus fuerit, & statutum fuisset, quando iudicium fieret, non expectato tempore, monasterium seditiosissime accẽsis in corte cuppis, vectibus ac securibus confractis posticis, igne accenso, intra septa cæsis & vulneratis monachabus, in ipsis oratoriis spoliato monasterio, denudata & discissa capillis abbatissa, grauiter ad ridiculum ducta & tracta per compita, & in locum retrusa, & si nõ ligata, nec libera: superueniente diei paschæ festo per seculum, offerente pontifice pro condemnata precium, vt spectaret vel baptismum, nec vlla suasione hoc impetrasset vox supplicum, atque respondente Chrodielde, eo quòd tale facinus nec scissent, nec iusserint, adhuc Chrodielde adserente ad intersignium suum, ne à

ſuis interficeretur, obtentum ſit, vnde certum eſt tractari quid ex hoc datur intelligi, quod additur crudelitati, ad ſepulchrum beatæ Radegundis fugientem ſeruum monaſterij ſui occiderent, & ſcelere creſcente nihil petendo ſanauerint; ſed per ſe poſt intrantes monaſterium ceperint, & ad domnorum iuſſionem, vt ſeditioſos illos in publico repręſentarent, nolentes adquieſcere, & contra regum præcepta magis arma tenerent, & ſe ſagittis vel lanceis contra comitem & plebem indignanter erigerent: hinc denuò egreſſæ ad audientiam publicam, extrahunt crucem ſanctam ſacratiſſimámque occultè, & ad iniuriam, indecenter, ad culpam, quæ poſtea reſtituere coactæ ſunt in eccleſia. Quibus tot capitalibus agnitis facinoribus, nec refrænatis, ſed iugiter magis auctis criminibus, nobis eiſdem dicentibus, vt abbatiſſæ pro culpa veniam peterent, aut quod male directum fuerat emendarent: & nolentes hoc facere, ſed magis de eius interfectione tractarent, quod publicè ſunt profeſſæ, reſeratis à nobis & recenſitis canonibus, viſum eſt æquiſſimum vt eas vſque quo dignam agerent pœnitentiam, à communione priuari, & abbatiſſam ſuo loco permanſuram reſtitui. Hæc nos pro veſtra iuſſione, quod ad eccleſiaſticum pertinuit ordinem, circunſpectis canonibus, abſque perſonarum aliqua acceptione ſuggerimus peregiſſe. De

cætero quod de rebus monaſterij vel inſtrumentis chartarum domnorum regum parentum veſtrorum de loco ſubreptum eſt, quæ ſe habere profeſſæ ſunt, ſed nobis inobedientes nullatenus erunt voluntarie redditura, qualiter veſtra vel anteriorum principum merces æterna permaneat, ad loci inſtaurationem, veſtræ pietatis atque poteſtatis eſt, auctoritate regia cogere reformari, neque ipſas ad locũ quem tam impiè ac profaniſſimè deſtruxerũt, ne peiora proueniant, vel redire concedite: vel permittatis iterum aſpirare, quatenus his in integrum, prȩſtante domino, reſtitutis, ſub catholicis regibus totum adquiratur deo, nihil perdat religio, vt ſtatus conſeruatus tam patrum quàm canonũ nobis proficiat ad cultum, vobis propagetur ad fructum. Chriſtus vos dominus alat regatque, regnum tribuens prolixius, vitámque conferat beatam.

17 POST hæc cùm emiſſo iudicio à communione fuiſſent ſuſpenſæ, abbatiſſa etiam in monaſterium reſtituta, hæ ad Childebertum regem petierunt, adiicientes malum ſupra malum, denominantes ſcilicet regi perſonas quaſdã, quæ non ſolũ cum ipſa abbatiſſa adulteria exercerent, verumetiam ad inimicã eius Fredegundem quotidie nuncia deportarent. Quod audiens rex, miſit qui eos vinctos adducerent: ſed cùm diſcuſſi nihil criminis inuentũ in eis fuiſſet, abſcedere iuſſi ſunt.

18 ANTE hos verò dies cùm rex in oratorium domus Mariligensis ingrederetur, viderunt pueri eius hominem ignotum eminus adstantem, dixerúntque ad eum, Quis es tu, & vnde venis, aut quod est opus tuum? non enim à nobis agnosceris. Illo quoque respondente, Quia de vobis sum, dicto citius eiectus extra oratorium, interrogatur. Nec mora, cõfitetur, dicens à Fredegunde regina se transmissum ad interficiendum regem: dixítque, Duodecim viri sumus ab ea transmissi, sex huc venimus, alij verò sex Suessionibus remãserũt ad decipiendum filium regis. Et ego cùm locum præstolã s, vt regem Childebertum in oratorio percutere destinaram, timore perterritus, non deliberaui implere quod volui. Hęc cùm dixisset, confestim sęuis datus suppliciis, diuersos nominat socios: quibus per loca singula inquisitis, alios carceribus mancipant, alios manibus incisis relinquunt, nonnullos auribus naribúsque amputatis ad ridiculum laxauerunt. Plerique tamen ex vinctis, suppliciorum genera metuentes, propriis se confodêre mucronibus: nõnulli etiam inter supplicia defecerunt, vt regis vltio patraretur.

19 SVNNIGISILVS verò iterum tormentis addicitur, ac quotidie virgis lorísque cæditur: & computrescentibus vulneribus cum primùm decurrente pure cœpissent ipsa vulnera claudi, iterum renouabãtur ad pœnã.

In his tormentis, non ſolum de morte Chilperici regis, verumetiam diuerſa ſcelera ſe admiſiſſe confeſſus eſt: inter quas confeſſiones, addidit etiam Egidium Remẽſem epiſcopum ſocium fuiſſe in illo Rauingi, Vrſionis, ac Bertefredi cõſilio ad interficiendum Childebertũ regẽ. Nec mora rapitur epiſcop⁹, & ad Metẽſem vrbẽ, cùm eſſet valde ab ægrotatione longinqua defeſſus, adducitur: ibique ſub cuſtodia degens, rex epiſcopos arceſſiri ad eius examinationẽ præcepit, ſcilicet vt in initio menſis octaui apud Viridunenſem vrbem adeſſe deberent. Tunc ab aliis ſacerdotibus increpitus, cur hominẽ abſque audientia ab vrbe rapi, & in cuſtodiam retrudi præcepiſſet, permiſit eum ad vrbem ſuam redire, dirigens epiſtolas, vt ſupra diximus, ad omnes regni ſui pontifices, vt medio menſe nono ad diſcutiendũ in vrbe ſupradicta adeſſe deberẽt. Erant autẽ pluuiæ validæ, aquæ immenſæ, rigor intolerabilis, diſſolutæ luto viæ, amnes litora excedentes: ſed pręceptioni regiæ obſiſtere nequiuerunt. Denique conuenientes, pertracti ſunt vſque Metenſem vrbem: ibique & præfatus Egidius adfuit. Tunc rex inimicum eum ſibi regioniſque proditorem eſſe pronuncians, Ennodium ex duce ad negocium delegit proſequendum: cuius propoſitio prima hęc fuit, Dic mihi, ô epiſcope, quid tibi viſum fuit, vt relicto rege, in cuius vrbe epiſcopatus honore

fruebaris, Chilperici regis amicitiis ſubdereris, qui ſemper inimicus domino noſtro regi fuiſſe probatur, qui patrem eius interfecit, matrem exilio condẽnauit, regnúmque peruaſit, & in iis vrbibus quas, vt diximus, iniquo peruaſionis ordine, ſuo dominio ſubiugauit? Tu ab eodem poſſeſſionum fiſcalium prædia meruiſti. Ad hæc ille reſpondit, Quod fuerim amicus regis Chilperici, negare non potero: non tamen contra vtilitatẽ regis Childeberti hæc amicitia pullulauit. Villas verò quas memoras, per iſtius regis chartas emerui. Tunc proferente eaſdem in publico, negat rex ſe largitum fuiſſe: requiſitúſq; Otho, qui tunc Referendarius fuerat, cuius ibi ſubſcriptio medita ta tenebatur, adfuit, negat ſe ſubſcripſiſſe. Cõficta enim erat man⁹ eius in huius præceptionis ſcripto. In hac igitur cauſa primum epiſcopus fallax repertus eſt. Poſt hæc epiſtolæ prolatæ ſunt, in quibus multa de improperiis Brunichildis tenebãtur, quæ ad Chilpericum ſcriptæ fuerant: ſimiliter & Chilperici ad epiſcopum delatæ, in quibus inter reliqua habebatur inſertum, Quia ſi radix cuiuſlibet rei inciſa non fuerit, culmus qui terris eſt editus nõ areſcet: vnde prorſus manifeſtum eſt, ideo hæc ſcripta, vt ſuperata Brunichilde, filius eius obprimeretur. Negauit ſe epiſcopus has epiſtolas vel miſiſſe ſuo nomine, vel ſuſcepiſſe à reſcripto Chilperici. Sed puer eius familia-

ris adfuit, qui hæc notarum titulis per tomos chartarum comprehensa tenebat, vnde non dubium fuit residentibus, hæc ab eodem directa. Deinde, prolatæ sunt pactiones quasi ex nomine Childeberti ac Chilperici regis, in quibus tenebatur insertum, vt eiecto Guntchramno rege, hi duo reges inter se eius regnum vrbésque diuiderent: sed negauit hæc rex cum suo factum consilio, dicens, Quia tu commisisti patruos meos, vt inter illos bellum ciuile consurgeret: vnde factum est vt commotus exercitus Biturigas vrbem, pagúmque Stampensem, vel Miliodunése castrum adtererent atque depopularentur: in quo bello, multi interempti sunt, quorum, vt puto, animæ erunt dei iudicio de tuis manibus requirendæ. Hæc episcopus negare non potuit. scripta enim ista in regesto Chilperici regis in vno scriniorum pariter sunt reperta: ac tunc ad eum peruenerunt, quando interépto Chilperico, thesauri eius de Calensi Parisiacæ vrbis villa ablati ad eundem delati sunt. Cúmq; de huiuscemodi causis altercatio diutius traheretur, adfuit & abbas Epiphanius basilicæ sancti Remigii, dicés, quòd duo milia aureorum, speciésque multas pro conseruanda regis Chilperici amicitia accepisset. Adstiterúntque etiam & legati qui cum eodem ad memoratum regem fuerant, dicentes, Quia nobis relictis diutius cum eodem solus conlocutus

cutus eſt: de quibus verbis nihil intelleximus, niſi ſupradicti excidij proſecutionem impoſterum cognoſcentes. Hæc eo negante, abbas qui fuerat ſemper in iis conſiliorum arcanis particeps, locum hominémque denominat, vbi & qui aureos quos diximus detuliſſet; & qualiter de excidio regionis ac regis Guntchramni conuentum fuerat, vt geſtum eſt ex ordine denarrauit. Quæ & ille conuictus deinceps eſt confeſſus. Hæc audientes epiſcopi qui euocati fuerant, & in tantis malis ſacerdotem domini contuentes fuiſſe ſatellitem, ſuſpirantes, de iis triduani temporis ſpacium deprecantur tractandi, ſcilicet vt forſitan reſipiſcens Egidius vllum modum reperire poſſet, per quem ſe ab iis noxis quæ ei obiiciebantur, excuſare valeret: ſed inluceſcente die tertia, conuenientes in eccleſiam interrogant epiſcopum, ſi aliquid excuſationis haberet, ediceret. At ille confuſus, ait, Ad ſententiam dandam ſuper culpabilem ne mo remini. nam ego noui me ob crimen maieſtatis reum eſſe mortis, qui ſemper contra vtilitatem huius regis matríſque eius abij: ac per meum conſilium multa fuiſſe geſta certamina noui, quibus nonnulla Galliarum loca depopulata ſunt. Hæc epiſcopi audientes, ac lamẽtantes fratris obprobrium, obtẽta vita, ipſum ab ordine ſacerdotali, lectis canonum ſanctionibus, remouerunt: qui ſtatim ad Argen-

toratenſem vrbem, quam nunc Strataburgũ vocant, deductus, exilio condemnatus eſt: in cuius locum Romulfus filius Lupi ducis, iam preſbyterij honore præditus, epiſcopus ſubrogatus eſt, Epiphanio abbatis officio qui baſilicæ S. Remigii præerat, remoto. multa enim auri argentiq; in huius epiſcopi regeſto pondera ſunt reperta. Quæ autem de illa iniquitatis militia erant, regalibus theſauris ſunt inlata: quę autem de tributis aut reliqua ratione eccleſiæ inuenta ſunt, inibi relicta.

20 IN hac ſynodo Baſina Chilperici regis filia, quam ſupra cum Chrodielde à communione remotam diximus, coram epiſcopis ſolo proſtrata, veniam petiit, promittens ſe cum charitate abbatiſſæ monaſterium ingredi, ac de regula nihil tranſcendere. Chrodieldis autem obteſtata eſt, quòd Leobouera abbatiſſa in hoc monaſterio commorante, ibidem nunquam ingrederetur. Sed vtriſque rex veniã impertiri deprecatus eſt: & ſic in cõmunionẽ receptæ, Pictauos regredi iuſſæ ſunt: ſcilicet vt Baſina in monaſterium, vt præfati ſumus, regrederetur: Chrodieldis verò in villa, quæ quondam Vuaddonis ſuperius memorati fuerat, ſibi à rege conceſſa reſideret.

21 FILII autẽ Vuaddonis ipſius per Pictauum vagantes, diuerſa committebant ſcelera, homicidia, furtáque nonnulla. nam inruẽtes ante hoc tempus ſuper negociatores, ſub

noctis obſcuritate eos gladio trucidant, abſtulerúntque res eorum: ſed & alium tribunitiæ poteſtatis virum circunuentum dolis, interfecerunt, diripientes res eius. Quod cùm Macco comes reprimere niteretur, ij præſentiam expetunt regis. Eunte autem comite, vt debitum fiſco ſeruitium ſolite deberet inferre, adfuerunt & ij coram rege, offerẽtes balteum magnum ex auro lapidibúſq; precioſis ornatum, gladiúmque mirabilem, cuius capulũ ex gemmis Hiſpanicis auróque diſpoſitum erat. Cúmq; rex hæc ſcelera quæ audierat, ab iis cognouiſſet manifeſtiſſimè perpetrata, vinciri eos catenis præcepit, ac tormentis ſubdi. Qui dum torquerentur, theſauros patris abſcõditos, quos de rebus Gundobaldi ſuperius memorati pater diripuerat, reuelare cœperunt. Nec mora, directi viri ad inquirendum immenſam multitudinem auri argentíq; ac diuerſarum ſpecierum, & auro gemmíſque exornatarum repererunt, quod theſauris regalibus intulerunt. Poſt hæc ſeniore capite plexo, iuniorem exilio damnauerunt.

22 CHVLDERICVVS verò Saxo poſt diuerſa ſcelera, homicidia, ſeditiones, multáq; alia improba quæ geſſit, ad Auſcienſem vrbẽ, in qua poſſeſſio vxoris erat, abiit. Cúmque rex auditis eius improbitatibus iuſſiſſet eum interfici, quadã nocte ita crapulatus eſt vino, vt ab eo ſuffocatus, mortuus in ſtrato ſuo reperi-

retur. Adserebat enim ad illud superius scelus nominatũ, quo sacerdotes domini in basilica sancti Hilarii per Chrodieldem cæsi sunt, hũc fuisse signiferum, vltúsque est deus, si ita est, iniuriam seruorum suorum.

23 IN hoc autem anno tantus terris nocturno tempore splendor inluxit, vt mediam putares diem: sed & globi similiter ignei per noctis tempora sæpius per cælum cucurrisse, mundumque inluminasse visi sunt. Dubietas paschæ fuit ob hoc, quòd in cyclo Victor, luna xv. pascha scripsit fieri. Sed ne Christiani vt Iudæi sub hac luna hæc solennia celebrarent, addidit, Latini autem luna xxii. Ob hoc multi in Galliis, xv. luna celebrauerunt. Nos autem xxii. Inquisiuimus tamen studiosè: sed fontes Hispaniæ qui diuinitus implentur, in nostrũ pascha repleti sunt. Terrę motus factus est magnus, xviii. cal. mensis quinti, die quarto. primo mane, cùm lux redire cœpisset. Sol eclipsim pertulit mense octauo mediante: & ita lumen eius minuit, vt vix quantum quintæ lunæ cornua retinent, ad lucendum haberet. Pluuiæ validæ, tonitrua in autumno grauia, aquæ autem nimium inualuerunt. Viuariensem Auennicamque vrbem grauiter lues inguinaria deuastauit.

24 ANNO igitur decimosexto Childeberti, Guntchramni autem xxx. regum, quidam episcopus de transmarinis partibus ad Turoni-

eam vrbem aduenit, nomine Simon. Hic nobis euersionem Antiochiæ vrbis enunciauit, adserens se de Armenia in Perside captiuatum fuisse. Rex enim Persarum inrupto Armeniorum termino prædas egit, ecclesiásque igni succendit: & hunc sacerdotem cum populo suo, vt diximus, captiuum abduxit. Tunc etiam & basilicam sanctorum quadraginta octo martyrum, de quibus in libro Miraculorum memini, qui in illa regione passi sunt, oppleta ligni congerie pice, tergoribúsq; suillinis immixtis, suppositis ardentibus facibus, succendere nisi sunt: sed nequaquam ignis adparatum incendii comprehendit: sicq; videntes magnalia dei, recesserunt ab ea. Audita autem quidam episcopus istius memorati sacerdotis abductione, direxit precium per homines suos ad regem Persarum. Quo ille suscepto, relaxauit à seruitutis vinculo episcopum istum. Ex iis ergo discedens regionibus, Gallias est adgressus, vt aliquid consolationis à deuotis acciperet: qui nobis, vt præfati sumus superius, hæc retulit. Homo erat in Antiochia, valde deuotus in eleemosynis, coniugem ac liberos habens: nec vnquam ei in omni vita sua dies præteriit, postquã quiddam proprium habere cœpit, quòd sine paupere epulum prælibasset: hic vna die cùm circumisset vrbem vsq; ad vesperũ, & reperire nõ potuisset egenũ cum quo cibũ capere posset,

egressus extra portam, cùm nox inrueret, reperit virum in veste alba cum duobus aliis stantem, quem aspiciens quasi Loth ille antiqua memoratus historia, territus ait, Et forsitan peregrinus est dominus meus: dignetur accedere ad domum serui sui, & sumpto epulo, quiescite in strato: mane autem proficiscemini in viam quā volueritis. Cui ille qui erat senior, tenens sudarium in manu sua, ait, Non poteras, ô homo dei, cum Simeone vestro hāc vrbem saluare, ne subuerteretur? Et eleuans manum excussit sudarium quod tenebat super medietatem vrbis: & statim conruerunt omnia ædificia, & quodcunque ibi structum fuit: ibíq; oppressi sunt senes cum infantibus, viri cum mulieribus, atque vterque sexus interiit. Quod ille cernens, tam de persona viri, quàm de sonitu ruinæ hebes effectus, ruit in terram, & factus est velut mortuus. Eleuánsq; iterum vir ille manū cum sudario, quasi super aliam medietatem vrbis, adprehensus est à duobus sociis qui cum eo erant, atq; obsecratus terribilibus sacramētis, vt indulgeret medietati vrbis, ne rueret: mitigatóque furore sustinuit manum suam, atque eleuans hominem qui conruerat in terram, ait, Vade ad domum tuam, ne timeas: filij enim tui cum vxore, & omni domo tua salui sunt: nec quisquā ex eis periit. Custodiuit enim te oratio assidua, & eleemosynę quas quotidie exerces in pauperes.

Et hæc dicens, discesserunt ab oculis eius, nec ei adparuerunt vltra. Ille autē regressus in vrbem, reperit vrbis medietatem dirutam atq; subuersam cū hominibus pecoribúsq;, ex quibus nonnulli à ruinis deinceps extracti sunt mortui, pauci debilitati reperti sunt viui. Veruntamē nec illa cassata sunt quæ viro huic ab ipso, vt ita dicā, angelo domini sunt effata. Nā veniens, omnē domum suam incolumē reperit: tantum funera propinquorū, quæ in aliis domibus effecta fuerant, lamētabatur: protexítq; eum in medio iniquorū dextera domini cū domo sua, saluatúsq; est à periculis mortis, ac velut memoratus Loth quōdā in Sodomis.

25 AT in Galliis Massiliensem prouinciā morbus sæpe nominatus inuasit: Andegauos Namneticos atq; Cœnomānicos valida fames oppressit. Initia sunt enim hęc dolorū, iuxta illud
» quod dominus ait in euangelio, Erunt pesti-
» lentiæ & fames, & terræmotus per loca: & ex-
» urgent pseudochristi, & pseudoprophetæ: &
» dabūt signa & prodigia in cælo, ita vt electos
» in errorem mittant, sicut præsenti gestū est tēpore. Quidam enim ex Biturico, vt ipse postmodū est professus, dum saltus siluarū ingressus, ligna cęderet ad explendā operis cuiusdā necessitatē, muscarum eum circūsedit examē, qua de causa per biennium amens est habitus: vnde intelligi datur diabolicæ emissionis fuisse nequitiam. Post hæc transactis vrbibus

propinquis, Arelatenſem prouinciam adiit: ibíque indutus pellibus quaſi religioſus orabat: ad quem illudendum pars aduerſa, diuinandi ei tribuit facultatem. Ex hoc vt in maiori proficeret ſcelere, commotus à loco, prouinciam memoratam deſerens, Gabalitanæ regionis terminum eſt ingreſſus, proferés ſe magnum, ac profiteri ſe non metuens Christum, adſumpta ſecum muliere quadā pro ſorore, quam Mariam vocitari fecit. Cõfluebat ad eum multitudo populi, exhibens infirmos, quos cõtingens ſanitati reddebat. Cõferebát enim ei aurũ argẽtúmque, ac veſtimẽta, ii qui ad eum conueniebant. Quod ille quo facilius ſeduceret, pauperibus erogabat, proſternẽs ſe ſolo, effundens orationẽ cum muliere memorata. & ſurgẽs, ſe iterũ à circunſtãtibus adorari iubebat. Prædicebat enim futura, & quibuſdam morbos, quibuſdã damna prouenire denunciabat, paucis ſalutẽ futuram. Sed hęc omnia diabolicis artibus, & pręſtigiis neſcio quibus agebat. Seducta eſt autem per eum multitudo immenſa populi, & non ſolũ ruſticiores, verumetiam ſacerdotes eccleſiaſtici. Sequebantur autẽ eum amplius quàm tria milia populi. Interea cœpit quoſdã ſpoliare ac pręedari quos in itinere reperiſſet: ſpolia tamen nõ habentibus largiebatur. epiſcopis ac ciuibus minas mortis intentabat: eo quòd ab iis adorari deſpiceretur. Ingreſſus autẽ Vellauę vrbis ter-

minũ,ad locum quem Anicium vocitãt,accedit: & ad basilicas propinquas cum omni exercitu restitit,instruens aciem,qualiter Aurelio ibidem tunc consistenti episcopo bellum inferret,mittens etiam ante se nuncios,homines nudo corpore, saltantes atque ludentes, qui aduentum eius adnunciarent. Quod stupens episcopus, direxit ad eum viros strenuos,inquirentes quid sibi vellent ista quæ gereret. Vnus autẽ ex iis qui erat senior,cum se inclinasset quasi osculaturus genua eius, ac discussurus viam illius, iussit eum adprehensum spoliari:nec mora,ille euaginato gladio in frusta concidit, ceciditque Christus ille,qui magis Antichristus nominari debet, & mortuus est:dispersique sunt omnes qui cum eo erant. Maria autem illa, suppliciis dedita, omnia phantasmata eius ac prȩstigias publicauit.Nã homines illi quos ad se credendum diabolica circunuentione turbauerat,nunquam ad sensum integrum sunt regressi: sed hunc semper quasi Christum,Mariam autem illam partem deitatis habere profitebãtur. Sed & per totas Gallias emerserunt plerique qui per has præstigias adiungentes sibi mulierculas quasdam, quæ debacchantes sanctos eos confiterentur, magnos se in populis præferebant: ex quibus nos plerosque vidimus, quos obiurgantes reuocare ab errore nisi sumus.

26 RAGNEMODVS quoque Parisiacæ

vrbis episcopus, obiit. Cúmq; germanus eius Faramodus presbyter, pro episcopatu cōcurreret, Eusebius quidam negociator, genere Syrus, datis multis muneribus, in locum eius subrogatus est: isque accepto episcopatu omnem scholam decessoris sui abiiciēs, Syros de genere suo ecclesiasticæ domui ministros statuit. Obiit & Sulpitius Bituricæ vrbis pontifex, cathedrámque eius Eustasius Augustidunensis diaconus, est sortitus.

27 INTER Tornacenses quoque Francos non mediocris disceptatio orta est, pro eo quòd vnius filius, alterius filium qui sororem eius in matrimoniū acceperat, cum ira sæpius obiurgabat, cur coniuge relicta scortum adiret: quæ iracundia, cum emendatio criminis non succederet, vsque adeo elata est, vt inruens puer super cognatum suum, eum cum suis interficeret, atque ipse ab iis cum quibus venerat ille prosterneretur, nec remaneret quispiam ex vtrisque, nisi vnus tantum cui percussor defuit. Ex hoc parentes vtriusque inter se sæuientes, à Fredegunde regina plerunque arguebantur, vt relicta inimicitia concordes fierent, ne pertinacia litis in maius subueheretur scādalum. Sed cum eosdem verbis lenibus placare nequiret, vtrunq; bipenne cōpescuit. Inuitatis enim ad epulū multis, hos tres in vno fecit sedere subsellio: cúmque in eo prandium elongatum fuisset spacio, vt nox mundum ob-

ruerct,ablata mensa, sicut mos Frãcorum est, illi in subsellia sua sicut locati fuerant, residebant. Potatóque vino multo, intantum crapulati sunt, vt pueri eorum madefacti per angulos domus vbi quisque cõruerat, obdormiret. Tunc ordinati à muliere viri cum tribus securibus, à tergo horum trium adstiterũt, illísque conloquẽtibus, in vno vt ita dicamus, adsultu puerorũ manus libratæ, hominibus perculsis, ab epulo est discessum. Nomina quoque virorum, Charioualdus, Leodoualdus, atque Vualdinus. Quod cum parentibus perlatum fuisset, custodire arctius Fredegundem cœperũt, dirigentes nuncios ad Childebertum regem, vt comprehensa interficeretur. Commotus autem pro hac causa Campanensis populus, dum moras innecteret, hæc suorum erepta auxilio, ad locum alium properauit.

28 POST hæc autẽ legatos ad Guntchramnũ regẽ mittit, dicẽs, Proficiscatur dominus meus rex vsq; Parisios, & arcessito filio meo nepote suo, iubeat eum baptismatis gratia consecrari: ipsúmq; de sancto lauacro exceptum, tanquã alumnũ proprium habere dignetur. Hæc audiens rex, commotis episcopis, id est Ætherio Lugdunensi, Syagrio Augustidunẽsi, Flauióq; Cabillonẽsi, & reliquis quos voluit, Parisios accedere iubet, indicãs se postmodũ secuturũ. Fuerunt etiã ad hoc placitum multi de regno eius, tam domestici q̃ comites, ad præparãda

regalis expenſæ neceſſaria. Rex autem delibe- ratione acta, vt ad hæc deberet accedere, pe- dum eſt dolore prohibitus. Poſtquam autem conualuit, acceſſit Pariſios: exinde ad Roto- ialenſem villam ipſius vrbis properans, euo- cato puero iuſſit baptiſterium præparari in vi- co Néptodoro. Dum autem hæc agerētur, le- gati Childeberti regis acceſſerunt ad eum di- centes, Non enim iſta nuper nepoti tuo Chil- deberto pollicitus eras, vt cum inimicis eius amicitias conligares. Sed inquantū cernimus, nihil de promiſſione tua cuſtodis: ſed potius quæ promiſeras prætermittis: & puerū iſtum in vrbis Pariſiacæ cathedra, regem ſtatuis. Iu- dicabit enim deus, quia non reminiſceris quæ vltro pollicitus es. Hæc iis dicentibus, rex ait,
Promiſſionem quam in nepotem meū Chil- 29
debertū regē ſtatutā habeo, non omitto. Nam illum non oportet ſcandalizari, ſi conſobrinū eius filium fratris mei de ſancto ſuſcipiam la- uacro: quia hanc petitionem nullus Chriſtia- norum debet abnuere. Eámque ego vt deus manifeſtiſſime nouit, non calliditate aliqua, ſed in ſimplicitate puri cordis agere cupio, quia offenſam diuinitatis incurrere formido. Non eſt enim humilitas genti noſtræ, ſi hic à me excipiatur. Si enim domini proprios famu los de ſacro fonte ſuſcipiunt, cur & mihi non liceat propinquum parentem excipere, ac fili- um facere per baptiſmi gratiam ſpiritalem?

Abſcedite nunc & nunciate domino veſtro, Pactionem quam tecum pepigi, cuſtodire cupio inlibatam, quam ſi tuę cõditionis noxa nõ omiſerit, à me prorſus omitti nequibit. Et hæc dicens legatis diſcedentibus, rex accedens ad lauacrum ſanctum, obtulit puerum ad baptizandum. Quem excipiens, Chlotharium vocitari voluit, dicens, Creſcat puer, & huius ſit nominis executor, ac tali potentia polleat, ſicut ille quondam, cuius nomen indeptus eſt. Quo myſterio celebrato, inuitatũ ad epulum paruulum multis muneribus onerauit. Similiter & rex ab eodem inuitatus, pleriſq; donis refertus abſceſſit, & ad Cabillonenſem vrbem redire ſtatuit.

29 AREDIVS quoque hoc anno terras relinquens, vocãte domino migrauit ad cælum. Lemouicinæ vrbis incola fuit, non mediocribus regionis ſuæ ortus parentibus, ſed valde ingenuus. Hic Theodoberto regi traditus, aulicis palatinis adiungitur. Erat enim tunc tẽporis apud vrbem Treuericam vir eximiæ ſanctitatis Nicetius epiſcopus, non ſolum in prędicatione admirabilis facundiæ, verumetiam in operibus bonis ac mirabilibus celeberrim⁹ habebatur in plebe. Qui intuens puerum in regis palatio, neſcio quid in vultu eius cernens diuinum, præcepit ei ſe ſequi. At ille relicto regis palatio, ſecutus eſt eum. Cúmque ingreſſi in cellulam, de iis quæ ad deum pertinẽt, con-

fabularentur, expetiit adoleſcens à beato ſacerdote ſe corrigi, ab eo edoceri, ab eo imbui, ac in diuinis voluminibus ab eodem exerceri. Cumq́ue in huius ſtudij flagrantia cum antiſtite memorato degeret, tõſurato iam capite, quadam die pſallentibus clericis in eccleſia, deſcendit columba è camera, quę leuiter volitans circa eum, reſedit ſuper caput eius, illud indicans, vt opinor, eum ſpiritus ſancti gratia iam repletum. Quam cum ille nõ ſine pudore conaretur abigere, hæc paululũ circunuolans, iterum ſuper caput eius, aut ſuper ſcapulam reſidebat: quę non modo ibi, ſed etiã cũ in cellulã epiſcopi ingrederetur, iugiter comitabatur cũ eo. Quod per dies plurimos factum, nõ ſine admiratione epiſcopus intẽdebat. Exinde vir dei ſpiritu, vt diximus, ſancto repletus, ad patriam genitore ac germano defunctis, regreditur, conſolaturus Pelagiam genitricem, quæ nullum parentem præter hanc ſobolẽ ſpectabat. Deinde cum ieiuniis atq; orationibus vacaret, deprecatur eam, vt omnis cura dom᷒, i. ſiue correctio familię, ſiue exercitium agrorum, ſiue cultus vinearum ad eam aſpiceret: ne huic viro aliquod accideret impedimentũ, quo ab oratione ceſſaret vnum ſibi tãtum priuilegium vindicans, vt ad eccleſias ædificãdas ipſe præeſſet. Quid plura? conſtruxit templa dei in honore ſanctorum, expediítque eorum pignera, ac ex familia propria tõſuratos inſti-

tuit monachos, cœnobiúmque fundauit, in quo nõ modo Cassiani, verumetiam Basilii & reliquorum abbatum, qui monasterialem vitã instituerunt, celebrantur regulæ, beata muliere victum atque vestitum singulis ministrante. Nec minus hæc tamen impedita hoc onere in dei laudibus perstrepebat, sed assidue, & si quiddam operis exerceret, semper orationem domino tanquam odorem incensi acceptabilis offerebat. Interea ad sanctum Aredium cœperunt infirmi cõfluere, quos, manus singulis cũ vexillo crucis imponens, sanitati reddebat: quorum si singillatim nomina scribere velim, nec numerũ percurrere valeam, nec vocabula memorare: vnum tamen noui, quòd quicunq; ad eum æger aduenit, sospes abscessit. De maioribus quoque miraculis parua proponimus.

Iter quodam tempore cum genitrice dum ageret, & sancti Iuliani martyris ad basilicam properaret, venerunt vespere in quendam locum. Erat autem locus ille aridus, & absq; fluentis currentibus infœcũdus. Dixítq; ad eum mater eius, Fili, aquam non habemus, & qualiter hic nocte præsenti quiescere possumus? At ille prostratus in orationẽ, diutissime preces fudit ad dominum: & erigens se, defixit virgam in terra quam manu gerebat, eámque cum bis aut tertio in gyrũ vertisset, ad se lætus extraxit: moxq; vnda aquę secuta est tam valida, vt non solum ipsis de præsenti, sed etiam

pecoribus adfatim deinceps pocula ministraret. Nuperrimo autem tempore iter carpens, nimbus ad eum pluuiæ aduenire cœpit: quem ille cernens, paululum super equum in quo sedebat, caput inclinans, manus extendit ad dominum. Cōsummata verò oratione, diuisa est nubes in duas partes, ac in circuitu eorum immanis descendit pluuia: super eos tamen, nulla, si dici fas est, gutta descēdit. Vuistrimundo quoque cognomento Tattonis, ciui Turonico dentes grauem inferebāt dolorē, ex quo etiam maxilla intumuerat. Quod cū beato viro questus fuisset, manum super locum doloris imposuit, statímque dolor fugatus, nusquam deinceps ad iniuriam hominis excitatus est. Hæc ipse qui passus est, retulit. De his vero signis quæ per virtutem sancti Iuliani martyris Martiníque confessoris beati, in eius manibus dominus operatus est, pleraq; in libris Miraculorum, sicut ipsè effatus est, scripsimus. Post has verò & multas alias virtutes, quas Christo cooperante compleuit, aduenit Turonos post festiuitatem sancti Martini, ibíque paululum commoratus, dixit nobis se aut longæuo tempore adhuc in hoc mundo retineri, aut certe velocius dissolui: & Vale dicens, abscessit, gratias agens deo, quòd priusquam obiret, sepulchrum beati antistitis osculari promeruisset. Cúmque ad cellulam suā accessisset, testamento cōdito, ordinatis omnibus, ac sancto Mar-

tino

tino Hilarióque antistitibus hæredibus constitutis, ægrotare cœpit, ac dysenteriæ morbo grauari. Sexta quoque ægrotationis eius die, mulier quæ ab spiritu immundo sæpius vexata, à sancto emundari non poterat, ligatis per se à tergo manibus, clamare cœpit ac dicere, Currite ciues, exilite populi, exite obuiá martyribus cõfessoribúsque qui ad excessum beati Aredii conueniunt. Ecce adest Iulianus à Briuate, Priuatus ex Mimate, Martinus à Turonis, Martialisq; ab vrbe propria. Adest Saturninus à Tholosa: Dyonisius ab vrbe Parisiaca, nõnulli & alii quos cælum retinet, quos vos vt cõfessores & dei martyres adoratis. Hæc cũ in exordio noctis clamare cœpisset, à domino suo reuincta est. Sed nequaquá potuit cõtineri: quæ rũpens vincula, ad monasteriũ cum his vocibus properare cœpit: móxque beatus vir spiritũ tradidit, non sine testimonio veritatis, quòd sit susceptus ab angelis: mulierem quoq; in exequiis suis cum alia muliere nequiori spiritu vexata, vt est sepulchro tectus, à nequitia infesti dæmonii emundauit. Et credo, ob hoc dei nutu easdem in corpore positus non potuit emundare, vt exequiæ illius hac virtute glorificarentur. Post celebratum verò funus, mulier quædam rictu patulo, sine vocis officio, ad eius accessit tumulum: quo osculis delibato, elocutionis meruit recipere beneficium.

30 HOC anno mense secundo tam in Turonico quàm in Namnetico grauis populũ lues adtriuit, ita vt modico quisq; ægrotus capitis dolore pulsatꝰ, animam funderet. Sed factis rogationibꝰ cũ grandi abstinẽtia & ieiunio, sociatis etiam eleemosynis, aduersus diuini furoris impetus mitigatꝰ est. Apud Lemouicinã verò vrbẽ ob dominici diei iniuriã, pro eo quòd in eo operã publicã exercerent, pleriq; igne cælesti cõsumpti sunt. Sãctus est enim hic dies, qui in principio lucẽ conditã primus vidit, ac dominicæ resurrectionis testis factus emicuit. ideóq; omni fide à Christianis obseruari debet, ne fiat in eo omne opus publicũ. In Turonico verò nõnulli ab hoc igne, sed nõ die dominico sunt adusti. Siccitas immensa fuit, quę omne pabulũ herbarũ auertit: vnde factũ est, vt grauis morbus in pecoribus ac iumentis inualescens, parum vnde sumeretur origo relinqueret: sicut Abacuc propheta vaticinatus est: Deficient ab esca oues & non erunt in præsepibus boues. Non modo enim in domesticis, verumetiam in ipsis ferarum immitium generibus hæc lues grassata est. Nam per saltus siluarum, multitudo ceruorum & reliquorum animantium prostrata per inuia nacta est: Fœnum, ab infusione pluuiarum & inundatione amnium, periit. Segetes exiguæ, vineę verò profusæ fuerunt. Quercuum fructus ostensi effectum non obtinuerunt.

31 DE episcopis Turonicis, licet in superioribus libris quædam scripsisse visus sim, tamen propter ordinationem eorum & supputationem, quo tempore primú prædicator ad Turonicam accessit vrbem, reciprocari placuit.

Primus Gatianus episcopus, anno imperii Decii primo, à Romanę sedis papa transmissus est: in qua vrbe multitudo paganorum idololatriis dedita commorabatur: de quibus nõnullos prædicatione sua conuerti fecit ad dominum. Sed interdum occulebat se ob impugnationem potentum, eo quòd sæpius eum iniuriis & contumeliis cum repererant, adfecissent, ac per cryptas & latibula cum paucis Christianis, vt diximus, per eundem cõuersis, mysterium solennitatis diei dominici clanculo celebrabat. Erat autem valde religiosus & timens deum: vt nisi fuisset talis, non vtique domos parentes & patriam ob dominici amoris diligentiam reliquisset. In hac vrbe sub tali cõditione, vt ferunt, annos l. commoratus, obiit in pace, & sepultus est in ipsius vici cœmiterio, quod erat Christianorum: & cessauit episcopatus xxxvii. annis.

Secũdus, anno imperii Cõstãtis primo, Lidorius ordinatur episcopus: fuit autẽ de ciuibus Turonicis, & hic valde religiosus. Hic ędificauit ecclesiã primã intra vrbẽ Turonicã, cũ iam multi Christiani essent: primáque ab eo ex domo cuiusdam senatoris, basilica facta est.

Huius tēpore sanctus Martinus in Galliis prędicare exorsus est. Sedit autem annos xxxiii. & obiit in pace, sepultúsque est in suprascripta basilica, quæ hodiéque eius nomine vocitatur.

Tertius, sanctus Martinus, anno xiii. Valētis & Valētiniani, episcopus ordinatur. Fuit autē de regione Pannoniæ ciuitate Sabariæ. qui ob amorē dei apud vrbem Mediolanēsem Italiæ, primo monasterium constituit: sed ab hæreticis, eo quòd sanctam trinitatē intrepidus prędicaret, virgis cęsus atque expulsus de Italia in Gallias accessit: multos paganorum conuerti fecit, templa eorum statuásque confregit, fecítque multa signa in populos, ita vt ante episcopatum duos suscitaret mortuos: post episcopatum autem, vnum tantummodo suscitauit. Hic transtulit corpus beati Gatiani, sepeliuítque ipsum iuxta sepulchrum sancti Lidorii, in illa nominis sui præfata basilica. Hic prohibuit Maximum ne gladium in Hispaniā ad interficiendos destinaret hæreticos: quibus sufficere statuit, quòd à Catholicorum ecclesiis essent vel communione remoti. Consummato ergo præsentis vitæ cursu, obiit apud Condatensem vicum vrbis suæ, anno lxxxi. ætatis: de quo vico nauigio sublatus, Turonis est sepultus, in loco quo nunc adoratur sepulchrū eius: de cuius vita tres à Seuero Sulpitio libros conscriptos legimus. Sed & præsenti

tempore multis se virtutibus declarat. In monasterio verò quod nunc Maius dicitur, basilicam in honorem sanctorum apostolorũ Petri & Pauli ædificauit: in vicis quoque, id est Alingauiensi, Solonacensi, Ambaciensi, Cisomagensi Tornomagensi, Condatensi, destructis delubris baptizatísque gẽtilibus, ecclesias ędificauit. Sedit autẽ annos xxvi. menses quatuor, dies xvij. & cessauit episcopatus dies xx.

Quartus, Briccius ordinatur episcop⁹, anno Arcadij & Honorij secũdo, cũ pariter regnarent. fuit autem ciuis Turonicus, cui xxxiii. episcopatus anno, crimen adulterij est impactũ à ciuibus Turonicis: expulsóque eo Iustinianũ episcopũ ordinauerunt: Briccius verò se ad papam vrbis dirigit. Iustinianus autem post eum abiẽs apud vrbẽ Vercellensem obiit. Turonici iterum malignantes, Armentium statuerunt: Briccius verò septẽ apud papã vrbis annis degens, idoneus inuentus à crimine, ad vrbẽ suã redire iussus est. Hic ædificauit basilicam paruulã super corpus beati Martini, in qua & ipse sepultus est. Cúmque portam ingrederetur, Armentius per aliam portam mortuus efferebatur: quo sepulto, cathedram suam recepit. Hunc ferunt instituisse ecclesias per vicos, i. Calatonnum, Briccam, Rotomagum, Briotreidem, Cainonẽ. fuerúntq; omnes anni episcopatus eius xlvii. Obiítque, & sepultus est in basilica quam super sanctũ Martinũ ędificauit.

Quintus, Eustochius ordinatur episcopus, vir sanctus & timens deum, ex genere senatorio. Hunc ferunt instituisse ecclesias per vicos, Brixeis, Iciodorũ, Luccas, Dolos. Ædificauit etiam ecclesiam intra muros ciuitatis, in qua reliquias sanctorum Geruasii & Protasii martyris condidit, quæ à sancto Martino de Italia sunt delatæ, sicut sanctus Paulinus in epistola sua meminit. Sedit autem annos xvii. Et sepultus est in basilica quam Briccius episcopus super sanctum Martinum struxerat.

Sextus ordinatur Perpetuus, de genere & ipse, vt aiunt, senatorio, & propinquus decessoris sui, diues valde, & per multas ciuitates habens possessiones. Hic submota basilica quã prius Briccius episcop' ædificauerat super sanctum Martinum, ædificauit aliam ampliorem miro opere. In cuius absida beatum corpus ipsius venerabilis sancti transtulit. Hic instituit ieiunia vigiliásque qualiter per circulum anni obseruarentur, quód hodiéque apud nos tenetur scriptum, quorum ordo hic est,

De Ieiuniis.

Post quinquagesimã, quarta & sexta feria vsq; ad natale sancti Ioãnis. De calen. septéb. vsque calendas octob. bina in septimana ieiunia. De calendis octob. vsq; depositionem domni Martini, bina in septimana ieiunia. A depositione domni Martini vsque Natale domini, terna in septimana ieiunia. De natali

ſancti Hilarij, vſque medium Februarium, bina in ſeptimana ieiunia.

De Vigiliis.

Natali domini in eccleſia. Epiphania, in eccleſia. Natali ſancti Ioannis, ad baſilicam domni Martini. Natali ſancti Petri epiſcopatus, ad ipſius baſilicam. Vi. cal. April. reſurrectione domini noſtri Ieſu Chriſti, ad baſilicam domni Martini. Paſcha, in eccleſia. Die aſcenſionis in baſilica domni Martini. Die quinquageſimo, in eccleſia. Paſſione ſancti Ioannis, ad baſilicam in baptiſterio. Natali ſanctorum Apoſtolorum Petri & Pauli, ad ipſorum baſilicam. Natali ſancti Martini, ad eius baſilicam. Natali ſancti Simphoriani, ad baſilicam domni Martini. Natali ſancti Lidorii, ad eius baſilicã. Natali ſancti Briccii ad domni Martini baſilicã. Natali ſancti Hilarij, ad domni Martini baſilicam. Hic ædificauit baſilicam ſancti Petri, in qua cameram baſilicæ prioris poſuit, quæ vſque ad noſtra tempora perſeuerat. Baſilicam quoque ſancti Laurentij monte Laudiaco ipſe conſtruxit. Huius tempore ædificatæ ſunt eccleſiæ in vicis, id eſt Euena, Mediconno, Berrao, Balatedine, Vernado. Condidítque teſtamentum, & deputauit per ſingulas ciuitates quod poſſidebat, in eiſipſis ſcilicet eccleſiis, non modicam & Turonicæ tribuens facultatem. Sedit autem annos triginta, & ſepultus eſt in baſilica ſancti Martini.

Septimus verò, Volusianus ordinatur episcopus, ex genere senatorio, vir sanctus, & valde diues, propinquus & ipse Perpetui episcopi decessoris sui. Huius tempore iam Chlodoueus regnabat in aliquibus vrbibus in Galliis. Et ob hanc causam hic pontifex suspectus habitus à Gothis, quòd se Francorum ditionibus subdere vellet, apud vrbem Tholosam exilio condemnatus, in eo obiit. Huius tempore vicus Mantolomaus ædificatus est, & basilica sancti Ioannis in Maiori monasterio. Sedit autem annos septem, menses duos.

Octauus, ordinatur episcopus Virus, & ipse pro memoratæ causæ zelo suspectus habitus à Gothis, in exilium deductus, vitam finiuit: facultates suas ecclesiis & bene meritis dereliquit. Sedit autem annos vndecim, dies octo.

Nonus, Licinius, ciuis Andegauus, qui ob amorem dei in orientem abiit, sanctáque loca reuisit: exinde digressus, in possessione sua monasterium collocauit intra terminum Andegauum, & postea abbatis officio in monasterio vbi sanctus Venantius abbas sepultus est, functus, ad episcopatum eligitur. Huius tempore Chlodoueus rex victor de cæde Gothorum, Turonos rediit. Sedit autem annos duodecim, menses duos, dies xxv. & sepultus est in basilica sancti Martini.

Decimo loco, Theodorus & Proculus, iubente beata Chrodielde regina, ſubrogantur, eo quòd de Burgundia iam epiſcopi ordinati, ipſam ſecuti fuiſſent, & ab hoſtilitate de vrbibus ſuis expulſi fuerant. Erant autem ambo ſenes valde: rexeruntque eccleſiam Turonicam ſimul annis duobus, & ſepulti ſunt in baſilica ſancti Martini.

Vndecimus, Dinifius epiſcopus, & ipſe ex Burgundia veniens: qui per electionem præfati regis ad epiſcopatum acceſſit: cui aliquid de fiſci ditionibus eſt largitus, deditque ei poteſtatē faciendi de his rebus quæ voluiſſet: qui maxime eccleſię ſuæ quod fuit melius, dereliquit: largitus eſt etiam quiddam & bene meritis. Sedit autem mēſes decem, & ſepultus eſt in baſilica ſancti Martini.

Duodecimus, Ommatius de ſenatoribus ciuibúſque Aruernis, valde diuęs in prædiis, qui condito teſtamento per eccleſias vrbium in quibus poſſidebat facultates ſuas, diſtribuit. Ipſe exaltauit eccleſiam intra muros vrbis Turonicæ, ſanctorum Geruaſij atque Protaſij reliquiis conſecratam, quę muro coniuncta eſt. Hic cœpit ædificare baſilicam ſanctæ Mariæ intra muros vrbis, quam imperfectam reliquit. Sedit annos quatuor, menſes quinque: obiítque, & ſepultus eſt in baſilica ſancti Martini.

Tertiuſdecimus, Leo ex abbate baſilicæ

S. Martini ordinatur episcopus. fuit autē faber lignarius, faciens etiam turres holochryso tectas, ex quibus quædā apud nos retinentur: in aliis etiam operibus elegās fuit. Sedit autē mēses vj. & sepultus est in basilica S. Martini.

Quartusdecimus, Francilio ex senatoribus ordinatur episcopus, ciuis Pictauus, habens coniugem, Claram nomine, sed filios non habens: fuerúntque ambo diuites valde in agris, quos maxime sancti Martini basilicę contulerunt, reliquerúntq; quædam & proximis suis. Sedit autē annos duos, menses sex: obiítq; & sepultus est in basilica sancti Martini.

Quintusdecim⁹, Iniuriosus ciuis Turonicus, de inferioribus quidem populi, ingenuus tamen. Huius tempore Chrodieldis regina trāsiit. Hic peraedificauit ecclesiam sanctę Marię intra muros vrbis Turonicæ. Huius tempore & basilica sancti Germani ædificata est. Vici etiam, Nouiliacus & Luciliacus, fundati sunt. Hic instituit tertiam & sextam in ecclesia dici, quod modo in dei nomine perseuerat. Sedit autem annos sexdecim, menses vndecim, dies viginti sex. obiítque & sepultus est in basilica sancti Martini.

Sextusdecimus, Baudinus ex referendario Chlotharij regis, ordinatur episcopus, habens & filium, multis eleemosynis præditus: aurum etiam quod decessor eius reliquerat, amplius quàm viginti milia solidorum,

pauperibus erogauit. Huius tempore alter vicus Nouiliacus ædificatus est. Hic instituit mensam canonicorum. Sedit autem annos quinque, menses decem. obiítque & sepultus est in basilica sancti Martini.

Decimusseptimus, Guntharius ex abbate monasterij sancti Venantii ordinatur episcopus, vir valde prudens dum abbatis fungeretur officio, & sæpius legationes inter reges Francorum faciens: postquam autem episcopus ordinatus est, vino deditus, penè stolidus apparuit: quæ res eum intantũ amẽtem faciebat, vt conuiuas, quos bene nouerat, nequiret agnoscere: sæpius tamen eos conuiciis agebat & improperiis. Sedit autem annos duos, mẽses decem, dies vigintiduos. Obiit autem & sepultus est in basilica sancti Martini. cessauítque episcopatus anno vno.

Octauusdecimus, Eufronius presbyter ordinatur episcopus, ex genere illo quod superius senatorium nuncupauimus, vir egregíæ sanctitatis, ab ineunte ætate clericus. Huius tempore ciuitas Turonica cum omnibus ecclesiis magno incendio cõcremata est, de quibus ipse postea duas reparauit, tertiam vetustissimam relinquẽs desertam. Postea verò basilica sancti Martini & ipsa incendio est adusta per Vuiliacharium, cùm ibi confugium pro Chramni quondam circunuẽtione fecisset. Quam postea idem pontifex texit stanno,

opitulante rege Chlothario. Huius tempore basilica sancti Vincentij ædificata est. Tauriaco, Cærate, & Orbiniaco, vicis, ecclesię ędificatæ sunt. Sedit autem annos septemdecim. obiítq; ætate septuagenaria, & sepultus est in basilica sancti Martini. Cessauítque episcopatus dies xix.

Nonusdecimus, Gregorius, ego indignus ecclesiam vrbis Turonicæ, in qua beatus Martinus & cæteri sacerdotes domini ad pontificatus officium consecrati sunt, ab incendio dissolutam dirutámque nactus sum, quam reædificatam in ampliori altioríque fastigio septimodecimo ordinationis meæ anno dedicaui: in qua, sicut à lòngæuis presbyteris cōperi, beatorum ibidem reliquiæ Agaunēsium ab antiquis fuerant collocatæ, ipsam etiam capsulam in thesauro basilicæ sancti Martini reperi: in qua valde putredine erat pignus dissolutum, quod pro eorum religionis est virtute delatum. Ac dum vigiliæ in eorum honore celebrarētur, libuit animo hæc iterum prælucescente cereo visitare: quę dum à nobis adtente rimantur, dixit ædis æditus: Est hic, inquit, lapis opertorio tectus, in qua quid habeatur prorsus ignoro, sed nec prædecessores ministros huius custodiæ scire comperi. deferam eum, & scrutamini diligenter quid contineatur intra conclusum. Quem delatum reseraui, fateor, & inueni in hoc capsulam ar-

genteam, in qua non modo beatę legionis testium, verumetiam multorum ſanctorum tam martyrum quàm confeſſorum reliquiæ tenebantur. Nacti etiam ſumus & alios lapides, ita vt hic erat, concauos, in quibus ſanctorum apoſtolorum cum reliquorum martyrum, pignera continebantur. Quod munus ego diuinitus indultum admirans, & gratias agens, celebratis vigiliis, dictis etiam miſſis, hæc in eccleſia collocaui. In cellula ſancti Martini eccleſiæ ipſi contigua, ſanctorum Coſmæ & Damiani martyris reliquias poſui. Baſilicas ſancti Perpetui aduſtas incendio reperi, quas in illo nitore vel pingi, vel exornari, vt prius fuerant, artificum noſtrorum opere imperaui. Baptiſterium ad ipſam baſilicam ædificari præcepi, in quo ſancti Ioãnis cum Sergij martyris, reliquias poſui, & in illo priore baptiſterio ſancti Benigni martyris pignera collocaui. In multis verò locis intra Turonicum terminum, & eccleſias, & oratoria dedicaui, ſanctorúmque reliquiis inluſtraui, quæ memorare ex ordine prolixum cenſui.

Decem libros Hiſtoriarum, ſeptem Miraculorum, vnum de Vitis patrum ſcripſi: in Pſalterii tractatum librum vnum commentatus ſum: de Curſibus etiam eccleſiaſticis vnum librum condidi. Quos libros licet ſtilo ruſticiori conſcripſerim, tamen coniuro omnes ſacerdotes domini, qui poſt me humi-

lem, ecclesiam Turonicam sunt recturi, per aduentum domini nostri Iesu Christi, ac terribilé reis omnibus iudicii diem, si nunq̃ confusi de ipso iudicio discedentes cum diabolo condemnandi estis, vt nunquam libros hos abolere faciatis, aut rescribi quasi quædam legentes, & quasi quædam prætermittentes: sed ita omnia vobiscum integra inlibatáque permaneant, sicut à nobis relicta sunt. Quod si te sacerdos dei quicunque es, Martianus noster septem disciplinis erudiit, id est, si te in grammaticis docuit legere, in dialecticis altercationum propositiones aduertere, in rhetoricis genera metrorum agnoscere, in geometricis terrarum linearúmque mẽsuras colligere, in astrologicis cursus siderum contemplari, in arithmeticis numerorum partes colligere, in harmoniis sonorum modulationes suauium accentuum carminibus concrepare: si in his omnibus ita fueris exercitatus, vt tibi stilus noster sit rusticus, nec sic quoque deprecor, vt auellas quę scripsi. Sed si tibi in his quiddam placuerit, saluo opere nostro, te scribere versu non abnuo. Hos autem libros in anno vicesimoprimo ordinationis nostræ perscripsimus: scilicet in superioribus de episcopis Turonicis scripserimus, annotantes annos eorum, non tamen sequitur ac supputatur numerus chronicalis, quia interualla ordinationũ integrè non potuimus reperire.

Est ergo omnis summa annorum mundialium talis:

A principio vsque ad diluuium anni MM CCXLII.

A diluuio vsque ad transitum filiorum Israël per mare rubrum, anni MCCCCIIII.

Ab hoc maris transitu vsque ad resurrectionẽ dominicam, anni MDXXXVIII.

A resurrectione dominica vsq; ad transitum sancti Martini, anni CCCCXII.

A transitu sancti Martini vsque ad memoratum superius annum, id est ordinationis nostræ primum & vicesimum, qui fuit Gregorii papæ Romani quintus, Guntchramni regis xxxi. Childeberti iunioris, xix. anni CC XVIII.

Quorum omnis summa est, annorum MM. MMMDCCCXIIII.

FINIS.

G. MORELIVS LECTORI.

Quæ adnotatione digna in his Gregorij Turonici libris existimauimus, hic ad calcem libri apponenda curauimus.

Pag.

1 Quot ab exordio mundi sint anni) *In veteri libro erat* quanti.

2 Et quasi ante non esset) *In manuscripto,* Non esse. Nicenæ constituta sunt) *In veteri* instituta sunt.

3 Omnibus hominibus ignorari) *In eo libro erat,* recoli.

4 Victorius cum ordine) *Vide num hic sit is quem Ado Viennensis Victorem vocat initio Chronicorum. In vetusto codice hic aliquot aberãt folia, ad quartum vsque caput medium: vt quid in eo fuerit, exponere non possim.*

6 Hic primus statunculam adorandam) *Vetus* statunculum adorandum.

7 Habet aripennes quinque) *Impressus habebat,* passus centum viginti quinque.

9 Cum tot quot perdiderat filiis) *Manuscriptus,* tantis sicut perdiderat.

10 Pharaonis gratia vtuntur) *Vetus,* abutuntur. Vel ipsius transitu) *Vetus in gignendi casu,* transitus.

12 Testimonium Psalterii adducentes) *Vetus,* Abutentes. Non enim æqualiter possunt per vnam viam) *In veteri scriptum est,* æqualiter possunt, aut per vnã viam.

18 Miserabili turpentes cute) *Manuscriptus,* torpentes. *Sed in eo sæpe deprehendi, V & O, alterum alterius locũ obtinere, vt E & I.* Emisso spiritu custoditur) *Vetus,* amisso.

26 Pauci ad nodum) *Vetustus,* quodam modo. Si domus mea) *Antiquus,* Si enim domus mea. *& mox,* præstare non abnuerem. Huic ministerio esse con-

gruam) Huic myſterio, *in antiquo eſt.*

28 Populi Gredonenſis caſtri monitione concluſus) *In manuſcripto eſt*, populum concluſum.

31 Bellum ſæuiſsimum in Thracas) *In vetuſto eſt*, Thracia.

33 Cur coniugem ſpernis?) *In manuſcripto legitur*, Cur ſatellitem ſpernis? *& adnotatur*, Satellitem, *id eſt ſociam. fortaſsis* Satelles *mulieris nomen fuit.* Vſúſque concubitu eius diſcedere iubet) *Antiqua lectio*, & vſque concubitum eius deſcendere.

35 Qui mihi dotem promittebat) dare promittebat, *in veteri.*

40 Aut gladio truncantur) *Vetus lectio*, trucidantur

44 Vade poſt eum, & exerce) *Vetus lectio*, & exſere negocium tuum, quia ſi eum perſecutus non fueris, à noſtro omnium contemptu humiliaberis.

55 Vt exigente iudicio dei) imminente, *in veteri.* Chunos) *Alii* Hunos, *nonnulli* Hunnos. quã *varietatẽ lingua barbara fecit.*

57 Ablutúſque à fidelibus) *Mortuos ante ſepulturam maiores noſtri abluebant, vt hinc patet & è locis eiuſdem auctoris quamplurimis. cuius ritus apud nos veſtigium puto, quod mortuorum corpora luſtrali aqua etiamnũ aſpergimus: & in monaſteriis quibuſdam idem ritus abluendi etiam hoc tempore obſeruatur, apto ad id religionis parato in cœnobiis loco.*

59 Suſpectus futuri.) *Ita manuſcriptus habet. quidam correxit*, Vnde ſuſpectus erat futurus. Et Theudo Gothorum rex) *Vetus liber*, Theoder. & *particula ſuperſcripta, alibi* Theodur. *Siue autẽ* Theodor, *ſiue* Theudor, *vel* Theodorum *dicas, idem nomen eſt, vario idiomate pronunciatum.* Attilam fugant) Attilanem, *vetus, vt & alio loco. In plurimis tamen locis*, Attila & Attilam.

63 Eo tempore Genobaldo) *In veteri* Genobaude. *alii appellant* Gundobaldum. *quam deprauatum eſſet hoc caput, & quàm integrum vetus exemplar, ex collatione*

impressorum facile est intelligere.
64 Concidibus per extrema siluarum procuratis) *Eodē verbo vtitur libro tertio cap.*28, Et cōcides magnas in siluis illis fecit. *Vtitur & Ammianus Marcellinus.* Stoliditas ignaua) *Prius erat* ignara *& in veteri,*Solidiras ignaua.Coniunctis arborum truncis) *Vide an rectius manuscriptus*, Cōiuncti arborum truncis.
66 Impetratisque ex more obsidib⁹)Imperatorisque *in vetusto scriptum est.forte pro* imperatisque. *quod iusserit obsides dari.*Aperte Francos regem habere designat) *In vetusto,*à parte.
67 De Francis disseruit)*Antiquus,*exseruit.
69 In termino Thoringorum) *In veteri duplex est lectio eadem manu scripta* Thoringorum *vel,*Tungrorum.
70 Vsque Suminam) *Habet aliam quoque lectionem codex ille,*Somnam.Cum Moabitidibus scortis commixti) *Vetus habet,*cum Moabitibus scorto commixti.
71 Quid prodest sculptile his quia sculpsit) *In veteri est* Quid prodest sculptile? quod sculpserunt illud,finxerunt illud conflatile, phantasma mendum est. Hoc autem productio argenti & auri,& omnis spiritus non est in eis.*quod est ex conuersione septuaginta Interpretum.*Sileat à facie eius) *In veteri,*Timeat.
72 Ante truncum ligni procidam) Adorabo, *in manu scripto.*
75 Pro episcopatu contentio vertebatur) *Antiqua lectio in toto fere libro pro* contentio *& casibus eius,*Intentio *habet: vt pro* Auxilium,solatium.
76 Ordinatione eius episcopatus)*Notatur in veteri altera etiam lectio,* Ordinationis eius episcopatu.
77 Et veterrima intra muros)*In vetusto est* senior.
78 Historias Actionis antiquas) *In veteri est* historias actionis antiquæ.
80 Ad concupiscentiam)*Vetus lectio*, à concupiscentia,
89 Inuidus ac cerebrosus)*Antiquus habet* ac facilis,*quo*

verbo alias quoque in vitio est vsus.

90 Gundobaldus) *Vetus liber nunc* Gundobadus, *nunc* Gundobaudus *scribit.*& Chrotildis, *modo* Chrotigildis, *modo* Chrotchildis. *&* Theodoricus, *alias* Theudericus. *Ac fere in eiusmodi nominibus Barbaris variat scripturam. Nam.*& Chlodoueus *scribit,*& Chlodouechus *sicut etiam maiores nostri* mihi, michi *dicebant, & hodie quidam pronunciant. In concursu enim vocalium pleraque linguarum idiomata, aspirationem interiiciũt, quam varij varie pronunciant: itemque initio vocabulorum vnde pro* Ludouicus, *quidam* Hlodouechus, *quidam* Chlodoueus *&* Chlodouechus *dicunt, sunt enim eadem nomina.*

93 Qui sibi obedientibus non succurrunt) *Vetus liber,* occurrunt. Meruit obtinere) *Adscriptum est in antiquo, alia tamen manu,* in decimoquinto regni sui anno. Secretius cœpit instigare) *In eodem,* cœpit insinuare.

94 Sordentésque maculas gestorum antiquorum) *Antiqua lectio est,* maculas gestas antiquitus.

95 Meum præbueris auxilium) *Vetus,* solatium, *vt supra admonui.*

99 Hi terga premit) *Vide num ferri posit in codice veteri lectio,* præueniunt. A sancto Auito episcopo) *Vetus notat aliam lectionem,* vel presbytero.

101 Quàm te pereunte permaneant in errore) *In veteri est.* quàm pereundo.

104 Fœnum vi abstulisset) *Alias* virtute.

105 Quod satellites audientes) *In veteri,* Quod psallentium: *nomine autem psallentij multis in locis vtitur:* Cõtestatus est omni exercitui) *Manu scriptus in accusandi casu,* omnem exercitum.

107 Amalaricus filius Alarici) *Alias* Almaricus,

108 Tunica blatea) *In veteri,* Tunica, baltheo. per Burconiam siluam) *Alibi,* Buconiam.

111 Hæc dedit proditoribus) *In veteri est,* dedit leudebus

eius, vt super eum inuitaretur. *Sunt autem Leudes, vt illic annotantur fideles vel commendati.*

112 Apud Cenomanniam) *Manu scriptus*, apud Cinnomannis. *sicque perpetuo scribit hoc nomen.*

119 Lorum subcollo positum) *In vetusto*, orarium. & *mox pro* suffocatus est, suggillatus est, *quibus verbis in eadem re sæpius vtitur. Lib.4.cap.20.* Chramnus super scamnum extensus orario suggillatus est, *i. strangulatus.* Ad sanctos Agaunenses) *Vide num rectius*, ad saltus Agaunenses. *Sic enim loquitur capite consequenti. quanquam vtrobique in veteri sit* sanctos.

125 Vt nihil supra duas iugeri partes discerni posit) *Vetus codex habet*, super duabus iugeri partibus.

134 Dic tu, ô creditor soceri mei, si valeas,) Si valeas, *iuramentũ est, ait quidam qui scholia scripsit in vetusto exemplari. Est autem non dißimilis formula Latinæ illi veteri*, Ex animi tui sententia. *& apud Terentium*, Potin' es verum dicere?

135 Vocauit Leo Attalum ex stratu suo) *In veteri est*, vocauit Leo Attalum: stratis equis, interrogat.

137 Homicidiis, ac super numerum diuersis sceleribus) *Vetus codex*, homicidiis superuentis diuersisque.

143 Apud Biternas vrbem) *Antiqua lectio*, Biterres.

144 A leodibus suis defensatus est) *Supra leudes appellauit. Dicuntur autem Leodes, contribules & commendati.*

145 Similiter & de equis atque catenis) *Alia lectio notatur in manuscripto* catinis. *& explicatur*, id est vasis.

149 Contra eam valde frenderet) *In veteri*, defenderet.

153 Sponsionem in ciuitate nostra sicut quod reliquę habent) *Antiquus liber*, responsum, *quod verbum è phrasi Gallica est.*

158 Vtilem atque habentem virum) *Habentem videtur appellare locupletem In codice Badiano erat*, Habilẽ.

164 In arbore quam sambucum vocamus) *Manu scriptus* Saucum, *ut vocem Gallicam intelligas.*

165 Quod Saxonibus ſuppetias præſtitiſſent) *Habet & hic quoque liber antiquus*, ſolatium præbuiſſet.

170 Ob hoc celerius ablatus eſt de mundo) *In vetuſto ſcribitur* ab hoc acceleratus eſt. *& mox*, niſi collectis vilibus perſonis ætate iuuenili fluctuantibus, eoſdem tantummodo diligebat. *cuiuſmodi non bene congrua ſtructura, aliquoties apud hûc auctorem reperitur, vt non mirum ſit, quòd initio dixerit ſe de grammatica non plene imbutum eſſe, & idcirco veniam precetur, ſi artem alicubi exceſſerit. Hos defectus ante nos Badius ſuppleuit, quem hac in re ducem ſumus ſecuti.*

174 Datáque ſuggeſtione) *In veteri altera lectio notatur*, electione.

175 Ad Pictauorum ciuitatem venit) *In antiquo*, Pictauos ciuitatem.

185 In huius mortem graſſatur) *Manuſcripti lectio*, furit.

186 Factíſque volucris) *Id eſt, inuolutionibus theſauri. ſic in veteri eſt adnotatum.*

187 Cúmque ſe regi quærer etur) Cauſaretur, *vetus.*

196 Pœnio patre ortus) *In antiquo*, Peonio.

198 Deuaſtaſtis, trucidaſtis) *Alia lectio in veteri*, tradidiſtis.

205 Res ſuas in ſolidum recepit) *Manu exaratus*, in ſoliditatem.

210 Ad Engoliſmẽſem ciuitatem ſepultus) *In eo libro eſt*, ad Ecolinenſem ciuitatem, *eámque ſcripturam conſtanter retinet.*

211 Cum aliam cauſam ſe gerere ſimularent) *Antiquus liber*, ſuggerere.

223 Aſperius extra ſenſum factus) *In veteri ſcribitur*, exſenſus factus. *vt etiam ſupra lib.4.cap.32.pro* demens effectus, *erat* exſenſus effectus.

236 A nemine Meroueus nocitus eſt) *ſic eſt in veteri. Badius correxerat*, læſus eſt, *offenſus participij eius inſuetudine. ſemel autem in eodem libro veteri reperio Nocere accuſandi caſui annexum. libro* 2. cap. 32. Cúmque ad

eum accessero, ego faciam, vt neque te, neque hanc noceant regionem.

290 Amotus à pistillo promouetur ad cophinum) *In vetusto est*, amotum à pistillo promouet ad cophinum *i. è coquo fit pistor. pistillus enim est, vt scholiũ hoc loco habet, instrumentum quo conteritur piper: cophinus verò, vas pistorum.*

498 Pro diuersis falsitatibus culpabilis) *In vetusto est*. facilitatibus. *ac supra notauimus hoc nomen in vitio poni ab hoc auctore. fortasse quòd Græci* ΡΑΔΙΟΥΡΓΙΑΝ *vocant.* *Infra*, 543. Infelix ac fatua, *Vetus*, Infelix ac facilis.

593 Et crate pectoris) *In veteri*, & cratere pectoris.

INDEX RERVM MEMORAbilium in Historia Gregorij Turonici.

A

C

Gal

O

P

EXCVDEBAT GVIL. MORELLVS TYPOGRAPHVS REGIVS. LVTETIÆ, PARISIORVM, M. D. LX I.